

GH. BRĂESCU

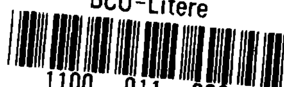
GH. BRĂESCU

OPERE ALESE

Text ales și stabilit, studiu introductiv,
note și bibliografie de
NICULAE GHERAN

Vol. I

București
EDITURA PENTRU LITERATURĂ
1962

BCU-Litere
1100 011 0361

BIBLIOTECA
DE LITERE

În toamna anului 1918, un bărbat înalt, masiv, cu o privire deschisă, cu mişcări înăsprite de haina militară îndelung purtată, încărunţit de vreme, folosindu-se anevoie de o singură mînă pe care o mai aducea întreagă din război, se întorcea acasă în Iaşul copilăriei lui, fără să ştie precis pe ce cărări va merge mai departe în viaţă.

Întors descumpănit din vîltoarea unui război hidos, la care participase fără să-i fi înţeles, atunci, adevăratele-i sensuri, fostul militar păstrase din zilele de lagăr, petrecute la Stralsund şi apoi la Breesen şi Neisse, un mănunchi de schiţe şi povestiri, dictate cu răbdare unui alt prizonier şi corectate apoi anevoios cu mîna stîngă, care, despărţindu-se pentru totdeauna de armă, avea să se obişnuiască, încetul cu încetul, cu condeiul de scriitor. Eliberat de canoanele armatei, fără teama de a mai fi scos la raport sau chiar încarcerat, cum se petrecuse cu mulţi ani în urmă pentru îndrăzneala de a fi scris o carte, autorul, înzestrat cu umor, cu un ascuţit spirit critic, înfăţişase lumea militară a vremii, prezentînd-o în adevărata-i lumină, şi nu cu tonurile patriotarde, folosite pînă la exasperare în împrejurările primului război mondial.

Puţin mai tîrziu, spre sfîrşitul aceluiaşi an, o cărţulie cu veşminte modeste, intitulată simplu, cu o uşoară tentă hazlie — *Vine doamna şi domnul gheneral*, — încerca să adauge literaturii un nume nou. Pentru a sublinia parcă şi mai mult autenticitatea paginilor tipărite, autorul le completa coloritul cazon semnînd, ca pe vechile-i acte de cancelarie, *Maiorul* Gheorghe Brăescu.

La Iaşi, necăjit pe tipograful care-i culesese greşit, cam în prea multe locuri, un text ce avea menirea să devină buletinul de naştere al unui nou scriitor, Brăescu se hotărăşte să-şi amîne debutul literar, folosind din întregul tiraj numai cîteva exemplare, pe care le va dărui prietenilor apropiaţi şi unor reviste literare. Unul din ele ajunge în mîinile lui Mihail Sadoveanu, care scria în Însemnări literare:

„Aveam de cîteva zile pe un colţ al biroului volumaşul acesta, care prin înfăţişarea lui, nu mă prea îndemna să-l deschid. Îl priveam cu coada ochiului şi cu o hotărîtă neîncredere. Aşa era, destule greşeli de tipar. Însă mărturisesc că l-am citit foarte răpede şi cu o deosebită plăcere. D-l Gheorghe Brăescu vede bine şi are umor. Îndată m-am hotărît să-i mulţămesc pentru ora agreabilă pe care am petrecut-o cu d-sa.

Schiţele din acest volumaş sînt toate luate din mediul militar. Comicul de situaţii din bucata primă, care dă titlul volumului, şi mai ales monumentalul ordin la raport al colonelului Merişor Elie sînt irezistibile.

Alte bucăţi, ca *Legea progresului, Metodă nouă, A căzut Turtucaia!!*, vădesc, pe lîngă nota umoristică, şi preocuparea serioasă a scriitorului. Nu cunoaştem pe d-l Brăescu. Nădăjduim că nu se va opri aici."[1]

Astăzi, după aproape o jumătate de secol, o analiză de ansamblu a operei lui Gh. Brăescu, şi în special a laturii sale celei mai durabile — schiţa şi nuvela — ne îndreptăţeşte să spunem că această speranţă nu a fost înşelată. În pleiada scriitorilor crescuţi la şcoala marelui Caragiale, Brăescu, autor cu o personalitate distinctă, ocupă un loc de seamă, dăruind literaturii romîne pagini de bună antologie.

„Sînt din Iaşi, din strada Sărăriei, pe care pusesem stăpînire împreună cu băiatul bucătarului nostru. Ieşind victorios din toate războaiele purtate cu mahalagiii de vîrsta mea, familia m-a închinat armelor. Iubeam calul şi dreptatea şi am nimerit la infanterie, iar dreptatea — nicăiri. Adevăra-

[1] Însemnări literare, I (1919), nr. 8 (24 martie).

tul război l-am purtat cu șefii mei, care m-au învins întotdeauna, căci simplitatea lor mă dezarma..."[1]

Aceste mărturisiri, întîlnite într-unul din interviurile scriitorului, poartă, în afara tonului vesel, pecetea unui adevăr trist. Regăsim în el nu numai căutările unei vieți, dar și sensul unei creații pornite dintr-un crez umanitar, de cele mai multe ori hazul ascunzînd dureri profunde.

Născut în Iași[2] la 30 ianuarie 1871, Gheorghe Brăescu este al șaptelea copil în familia lui Alexandru și a Mariei Brăescu (fiica lui Ion Zaharia), venind pe lume într-o vreme cînd căsnicia acestora era zdruncinată de mari neînțelegeri. Nu se cunosc prea multe date despre familia în care s-a născut. Autorul, darnic în alte rînduri cu lămuriri autobiografice, ne informează că maică-sa și-a abandonat copiii, „lăsîndu-se pradă plăcerilor ușoare", taică-său, arendaș scăpătat, odinioară om avut, murind puțin după despărțire.[3]

Băiatul — aflat la o vîrstă foarte crudă — nu are posibilitatea să-și cunoască părintele și crește, împreună cu ceilalți frați, în casa bunicii, dar pentru puțin timp, căci aceasta moare, și copilul rămîne din nou fără cămin.

Pripășit în casa unei rude avute, va purta pînă tîrziu gustul amar al acestei drame familiale. Viața aventuroasă de mai tîrziu a tînărului Brăescu, amintită de unii istoriografi și povestită de el însuși într-un volum de amintiri, nu se datorește unei firi temperamental predestinată, ci unor împrejurări puțin fericite, în care epitropia rudelor n-a putut înlocui adevărata ocrotire părintească. „Generozitatea" neamurilor sale, calculată pînă la meschinărie, exclude actul filantropic, grija față de copil subordonîndu-se administrării unei averi încurcate.

---

[1] I. Valerian, *De vorbă cu d-l Gh. Brăescu*, Viața literară, I (1926), nr. 15 (29 mai).

[2] Datele biografice le comunicăm pe baza consultării actelor oficiale. Găsim în arhiva autorului un document (manuscris) în care citim printre altele: „Actul de naștere a d-lui Thiodoru Ghiorghi, cel întîi nume din botez și al doilea nume din apî. Este născut la anul 1871 luna ianuar în 29 la 9 oare dimineața..." Semnează: „Preutul iconom Alexandru Buculescu [?] de la biserica 40 de Sfinți din Iași".

[3] Datele biografice referitoare la viața lui Gh. Brăescu (perioada 1871—1893) sînt selectate din: volumul *Amintiri*, București (1937); unele interviuri cu scriitorul — publicate de reviste; memoriul de ofițer găsit în arhiva M.F.A.

În timp ce unii dintre frații și surorile lui sînt internați în școli, George și Lența — o soră mai mare — rămîn în casa Elizei Tomșa, mătușă din partea tatălui, pe care o întîlnim în primele amintiri ale scriitorului. Atmosfera casei, caracteristică micii boierimi moldovene din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, îi va furniza multă vreme material de viață, ochii copilului dovedindu-se pătrunzători. Cititorul atent al volumului de amintiri remarcă, în ciuda unei aparente îngăduințe, o detașare netă a autorului de universul închis, apăsător al familiei, de moravurile și psihologia retrogradă ale acesteia, pe care nu de puține ori le judecă cu sarcasm.

Scurtele notații ale scriitorului ascund amărăciuni pe care parcă din pudoare nu le lasă să transpară în adevăratele proporții. Moș Nicu, epitropul său, om zgîrcit, hain la suflet, greu de înduplecat să renunțe la un gologan, e numit, în *Amintiri*, „dușmanul copilăriei mele"[1]. Mătușa Eliza, cu o mentalitate boierească, incultă și necioplită, dar totodată cu pretenții de doamnă din înalta societate, cu salon deschis prietenilor cărora le oferă, pe lîngă dulceața servită de slugi desculțe, cîteva vorbe franțuzești bine stîlcite, nu-și prea înconjoară nepotul cu dragoste, ceea ce îl va face să noteze, mai tîrziu, resemnat: „Țața Eliza nu mă prea iubea"[2]. Nu e de mirare că el o privește cu răceală ca, de altfel, și pe un alt unchi al său, aparținînd aceleiași lumi, bădia Ionică, om avut, avar, meschin, insensibil la așteptările copilului.

Prietenii casei în care Brăescu își petrece copilăria — Vuluță, amicul parazit al mătușii Eliza, „văduvă în putere", cucoanele Elencu și Marioara, cu pasiunea cîinilor și ghicitului în cărți, popa Grecu, om rău, abonat la sindrofiile mătușii — completează această galerie de tipuri. Disecate atunci atent de ochii copilului, ele renasc, mai tîrziu, sub condeiul scriitorului.

În opoziție cu această galerie de personaje secate sufletește, care mențin în casă un aer stătut, băiatul e fericit cînd se găsește în preajma unor oameni cinstiți, curați, plini de duh, ce deschid ferestrele copilăriei lui spre alte meleaguri.

---

[1] *Amintiri*, p. 124.
[2] *Ibidem*, p. 21.

Atras de suferințele celor din jur, de care se simte legat prin propria-i soartă, copil de pripas în casa unor boiernași ridicoli prin universul gîndirii și preocupărilor, suportînd înjosirea unei ajutorări meschine, el se apropie involuntar de lumea celor mulți.

Păstrat mai departe de către mătușa Eliza în evidența arborelui genealogic ca fiu de boier, deși în ierarhia semifeudală a familiei rangul nu se prea împacă cu ghetele nu de puține ori rupte și înlocuite cu ciubotele Lenței, băiatul e osîndit să stea în casă, ca să nu se amestece printre „nespălați".

În 1937, în atmosfera unei înveninate propagande fasciste, publicîndu-și cu greutate volumul de amintiri, scriitorul va nota :

„Nespălații ! După șasezeci de ani, cu sufletul curat, cu ochii împăienjeniți de lacrimi, aduc prinosul meu de recunoștință nespălaților care mi-au fost tovarăși credincioși de joc. Închid ochii și văd pe Moscovici, băiatul brutarului, care venea cu buzunarele pline de covrigi, pe Costică al ciubotarului, care sta alături de noi, într-o cocioabă, și era premiant, pe Ghiță Curcubeu, tartorul zmeilor cu gură trăgătoare, pe Vasile al dascălului, de care ne temeam toți, și atîția alții, pe care nu i-am mai văzut... De la nespălații aceștia am învățat legea superioară a solidarității, necunoscută tineretului de azi." [1]

Copilăria lui Brăescu nu rămîne tributară convenientelor sociale dictate de clasa în care se naște, ci evadează printre zăbrelele mediului familial. Este semnificativ că verii săi, cu care locuise în aceeași casă, copiii buni ai gazdei, nu rețin atenția scriitorului, în timp ce, de pildă, Gheorghiță — băiatul unor țigani dezrobiți, aflați în slujba mătușii — năvălește în cartea amintirilor din copilărie, fiind evocat printre lacrimi.

Nedespărțit de prieteni, cotrobăind mahalaua și colindînd prin împrejurimile Iașului, împărțind cu ei bucuria jocurilor ca și palmele mătușii Eliza, copilul învață să iubească sufletul omului cinstit din popor, în pofida disprețului ciocoiesc al rudelor sale.

Printre neamuri, băiatul găsește bunătate și alinare la o altă mătușă — maica Leonora — femeie simplă, ea însăși

[1] *Amintiri*, pp. 104—105.

o victimă a familiei (dăruită, de copil, mînăstirii), cu care descifrează primele buchi.

Pasiunea pentru lectură i-o deschide o soră mai mare, Olimpia, studioasă şi îndrăgostită de filozofia lui Vasile Conta, citindu-i scrierile lui Nicu Gane. Pînă atunci copilul învăţase să viseze din poveştile spuse cu har de moş Simion, ţăran simplu, venit din cînd în cînd la oraş, minunîndu-l pe băiat de cîte ştia să facă.

După ce mai întîi învăţase acasă să scrie şi să citească, Brăescu este internat de mic la Institutele Unite (1880), fără ca despărţirea de rude să-l fi impresionat prea mult.[1]

Amintirile din şcoală nu sînt dintre cele mai fericite. Pus mereu pe şotii, elevul îşi aduce pedagogii la exasperare cu năzbîtiile fără de sfîrşit, iar mai tîrziu, chiar prin dezinteresul faţă de învăţătură, după ce dovedise în primul an că poate fi şi în fruntea clasei.

Scăpate într-un fel de grija copilului, rudele îl dau uitării, minunîndu-se doar, din cînd în cînd, în faţa unor noi pozne. Se pare că şi din alte puncte de vedere băiatul nu beneficiază de atenţia lor :

„Bătrîna infirmieră — va scrie el mai tîrziu — care se oblojise la şcoală pe mîncare, povestea megieşilor că a pierdut în viaţă două lucruri scumpe : bărbatul, împuşcat din greşeală la vînătoare, după ce abia se luaseră, şi ochii, cîrpind pantalonii mei în fiecare seară."[2]

Auzind că rudele s-au hotărît să-l înscrie în şcoala militară pentru a-i veni de hac, elevul lasă deoparte şi bruma de strădanie pe care o mai avea pentru învăţătură.

„«Nu ştie, el are să intre în şcoala militară»... strigau băieţii în cor cînd eram chemat la lecţie."[3]

Liceul militar, prin „disciplina oarbă şi fără raţionament", suportat din greu, cu suferinţe ce-l vor face mai tîrziu să afirme că prin ele şi-a cîştigat cu prisosinţă partea din rai, nu înfrînge firea liberă a copilului. Părăseşte liceul militar înainte de a-l termina. Apoi, după un examen neizbutit dat la o şcoală de conductori de poduri şi şosele din Bucureşti, Gh. Brăescu — ajuns între timp sub epitropia judecătorului

[1] *Amintiri*, p. 113.
[2] *Ibidem*, p. 126.
[3] *Ibidem*, p. 133.

Porfiriu, după căsătoria acestuia cu una dintre surorile scriitorului — este trimis la studii în Franța, la Nancy, cu scopul de a urma cursurile unei școli forestiere.

Datorită insuficienței cunoștințelor sale în raport cu cele ale colegilor săi, Brăescu rămîne mult în urma acestora, evidențiindu-se... la gimnastică, limba germană și compunere. Fiindu-și singur stăpîn, la o vîrstă cînd alții cresc sub privirea ocrotitoare a părinților, el se lasă cam prea mult furat de pozne și năzbîtii în viața școlii, depărtîndu-se încetul cu încetul de învățătură. „Profesorii nu-și dădeau mare osteneală" — va nota la bătrînețe scriitorul, explicînd parcă zburdălnicia puțin obișnuită a elevului de odinioară — iar învățămîntul scolastic, bazat pe însușirea pe de rost a unor lecții, nu era de natură să-l înflăcăreze.

„După atîția ani, mărturisesc cu nedumerire, dacă nu cu rușine, n-am auzit nici mai tîrziu în școală, nici în casă vorbindu-se în mod deosebit, bunăoară, de Eminescu, de Kogălniceanu, de Hașdău, de Odobescu... Profesorul de limba romînă, un transilvănean, ne citea... pasteluri de Alecsandri, comentîndu-le sumar, cu grai ardelenesc :

— «Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară». Vedeți ce frumos se repetă poetul, și reîncepea : «Ziua ninge, noaptea ninge...» " [1]

În Franța nu ezită să-și lase deoparte cursurile — ce trebuiau să-l ducă, după socotelile familiei, pe cărările ingineriei — înlocuindu-le, fără regret, cu numeroase lecturi provenind din literatura universală și îndeosebi din cea franceză.

Rămas fără bani, departe de țară, cu pensiunea neplătită, neglijat de rude, fără răspuns la scrisorile alarmate ce le trimite acasă, adolescentul ajunge, în anul 1890, printr-un stupid concurs de împrejurări, să fie înrolat în Legiunea Străină.

Consecință a unei adolescentine manifestări cavalerești (se angajase în larma cafenelei să moară pentru Franța ca să risipească nedreapta acuzare a unor colegi de a fi germanofil), tînărul va înțelege absurditatea noului eveniment intervenit în viața sa încă din primele zile petrecute între zidurile

[1] *Amintiri*, pp. 117—118.

cazărmii. Această tristă experiență de viață va avea ecou în creația scriitorului

Într-o perioadă cînd literatura oficioasă înnobila tendențios Legiunea Străină cu calități cavalerești, prezentînd-o denaturat prin lumina gloriei și eroismului, Brăescu, publicîndu-și amintirile, avea s-o definească realist, drept o lume declasată pusă în slujba jafului colonial.

Profitînd de faptul că la data semnării contractului fusese minor, tînărul se zbate să se elibereze din mediul în care se simțea înstrăinat și stingher, izbutind, nu după multă vreme, cu ajutorul celor din țară, să părăsească Africa. În 1892 — scăpat ca din ghearele morții — îl regăsim în Iași, minunîndu-și neamurile cu isprava ce-o făcuse.

Sfătuit de familie să urmeze școala de agricultură din Gänserndorf (Austria), tînărul se lasă convins, numai că în drum, oprindu-se la Viena și prins în mirajul unei lumi necunoscute, prăpădește în puține zile bruma de avere căpătată moștenire după majorat.

Banii aruncați pe gîrlă, ca o răzbunare parcă împotriva anilor de pînă atunci, cînd le-a simțit lipsa, încheie un prim capitol din tinerețea lui Brăescu, în care amărăciunea orfanului crescut la uși străine sau între zidurile internatelor se conjugă cu exploziile unor zburdălnicii exagerate, cu încercările neizbutite de a-și făuri o profesie.

Sărac ca niciodată — și, mai grav, fără un rost în viață — îl regăsim în anul 1893 la Vaslui, în casa surorii sale Lența, căsătorită între timp cu judecătorul Mihai Tăutu. Lipsit de orice altă perspectivă, respectă pentru prima dată sfatul familiei, angajîndu-se voluntar în armată cu gradul de soldat.

Între 1893 și 1918 se consumă un nou capitol din viața viitorului scriitor, anii carierei militare, cînd se acumulează și sedimentează o experiență de viață de unde, mai tîrziu, își vor trage seva cele mai izbutite pagini din creația lui literară. Tînărul nu bagă de seamă, la început, că armata de odinioară, care, în împrejurări bine determinate, furnizase nu numai eroi în literatură, dar și mari personalități în viață, încetase să mai joace un rol progresist în cadrul noilor condiții social-istorice. Spre sfîrșitul secolului trecut, o dată cu intrarea capitalismului în stadiul său imperialist, rolul ei de instrument în mîinile clasei dominante crește, iar conflictele militare de odinioară, purtate pentru realizarea

unor idealuri înalte, ca, de pildă, luptele seculare pentru independență, sînt strict înlocuite cu apărarea claselor dominante, armele fiind îndreptate împotriva claselor asuprite, sau puse în slujba unei politici de jaf și cotropire a altor popoare. Parazitismul social, înjosirea demnității umane, ca și caracterul agresiv se numără printre atributele acestei armate, virtuțile cavalerești fiind înlocuite cu lozinca patriotardă și luciul de paradă. În atare împrejurări, unii intelectuali cinstiți, rătăciți în rîndurile armatei, încep să-și pună numeroase întrebări în legătură cu rostul lor în acest tip de oaste, păstrîndu-și integritatea morală în raporturile cu cei mulți. Acei care ajung la înțelegerea unor adevăruri sociale mai profunde elimină orice compromis, părăsind instituția militară.

Drumul parcurs de Brăescu este caracteristic intelectualului nevoit să accepte un mediu străin formației sale sufletești.

Descoperirea recentă a memoriului său de ofițer ne dă prilejul să comunicăm noi date referitoare la biografia sa. După trei ani de stagiu militar (18 mai 1893—18 mai 1896), lipsit de alte posibilități de trai, se reangajează pe termen de 5 ani cu gradul de plutonier. Acceptarea unui asemenea grad de către un ins aparținînd prin obîrșie unei clase avute subliniază noile sale condiții de existență, declasarea sa socială.

Ținuta subofițerului este total opusă comportării vagmiștrilor. Văzîndu-l priceput, ofițerul imediat superior îi lasă în seamă instrucția militarilor de sub comanda sa :

„Am fost așa de fericit ! Le-am dat tot ce aveam mai bun în mine, sentimentul camaraderiei bărbătești, dezinteresată, învățată la școala încercărilor grele. De o vîrstă cu ei, deprins să privesc ierarhia de jos, îi instruiam fără să-i înjosesc cu injurii sau palme, ce curgeau în jurul nostru ca ploaia." [1]

Spre sfîrșitul anului 1897, impresionîndu-și fără voie comandanții cu cunoașterea unor limbi străine — fapt de ajuns de rar în armata de la sfîrșitul secolului trecut — este remarcat și trimis într-o școală de ofițeri.

La 1 iulie 1899 îl reîntîlnim la Calafat cu gradul de sublocotenent.

---

[1] *Amintiri*, p. 245.

Spirit liber, franc, îndrăzneț pînă la răzvrătire, nu ezită să calce canoanele vechii armate și, ca urmare, din primul an curg zilele de închisoare.[1] Motivele sînt multiple: refuzul de a cumpăra cărțile regimentului destinate instrucției ofițerilor, bătaia administrată unui civil ce-l insultase în public, trimițînd un copil să-i tragă sabia din teacă, lovirea gravă a unui plutonier subordonat, prins că vindea pîinea — și așa puțină — a soldaților ș.a.

Îndepărtarea de pe tabloul înaintărilor în grad (1902), ca și pedepsele suportate pentru nesupunere, greutățile intîmpinate în aprobarea căsătoriei cu Ana Ștefănescu[2] — profesoară din Calafat — asociate cu starea materială precară în care se găsea, îl strivesc, aducîndu-l la desperare. „Pe dracu, ar fi mai comod să te sinucizi dacă n-aș avea slăbiciunea să mă gîndesc la cei pe care îi las în urma mea..."[3] nota deprimat sublocotenentul Brăescu într-o scrisoare trimisă soției, pentru ca apoi, într-o altă epistolă, prăbușit de necazuri, să adauge (după ce relatează discuția cu generalul comandant al corpului de armată căruia îi spusese că, decît să suporte la nesfîrșit nedreptățile comandanților, mai bine își dă demisia):

„Îți închipui acum cît sufăr? Pot să te mai îndemn să-ți legi soarta ta de a mea, atunci cînd viitorul meu este atît de întunecat?... Sînt desperat și gol de idei. Nu mai am nici o speranță, nici o multămire, și port în mine mormîntul viselor mele și conștiința mea este veșnic torturată de chipul tău blînd pe care l-am chinuit atît. O, de-ai ști cît sufăr... Trebuie să iau o deciziune nouă, să-mi caut în altă parte, dacă voi mai avea curajul să trăiesc, un adăpost suferințelor mele.

La regiment nu mă mai duc, din casă nu ies și sînt copleșit de rușine, mînie și dor. De nicăieri nici o idee, nici o mîngîiere, nici un sprijin. Ce departe de la vis la realitate...

---

[1] Datele biografice pe care le comunicăm, referitoare la viața lui Gh. Brăescu (perioada 1893—1916) sînt selectate din: memoriul ofițerului, aflat în arhiva Ministerului Forțelor Armate; corespondența purtată între 1901—1903 cu logodnica lui; amintirile unor contemporani.

[2] Fiica lui Constantin și a Elenei Ștefănescu (născută Iota).

[3] „Parbleu, ce serait bien commode de se suicider si je n'avais pas la faiblesse de penser à ceux que je laisse derrière moi..." (în original).

Situaţiunea mea este aceea a unui falit. Nu puteam, cu riscul de a te pierde, să nu-ţi fac cunoscut ruina singurului meu capital: «moralul». Ai avut atîtea neplăceri cu mine, încît desigur ai avut timpul să-ţi oţăleşti tăria de caracter pentru a judeca cu sînge rece această nouă lovitură. Uite desigur o tortură pe care nici inchiziţia, nici mitologia n-au ştiut să o inventeze! Printr-un concurs de împrejurări fatale, să ruinezi puţin cîte puţin moralul, viaţa singurei fiinţe care te leagă de viaţă, singura pentru care ţi-ai da viaţa picătură cu picătură pentru a prelungi pe a ei minut cu minut."

În această depresiune sufletească ofiţerul găseşte sprijin în afecţiunea soţiei — femeie cu pasiunea lecturilor, judecător al primelor sale încercări literare — ca şi în prietenia deosebită a unor camarazi de arme, printre care îl întîlnim pe Emil Gîrleanu. Coleg de promoţie, acesta este apăsat întrucîtva de necazuri asemănătoare, însă izbuteşte să le curme mai de timpuriu, dîndu-şi demisia din armată.

Bun pedagog în instruirea soldaţilor şi elevilor, Brăescu îşi desfăşoară totodată activitatea — la început în direcţia învăţămîntului primar — pregătind copiii de trupă ce-i reamintesc prin suferinţele lor anii propriei copilării, iar mai tîrziu consacrîndu-se pedagogiei militare. Între 1911—1915 îl regăsim în Bucureşti, la şcoala de ofiţeri de infanterie, ca profesor de tactică, educaţie morală şi inspector de studii, impresionîndu-şi comandanţii prin metodă, însuşiri morale şi intelectuale. Tot acum el publică o carte cu caracter pedagogic, *Educaţia socială a naţiunei armate. Viitorul ofiţer în şcoală, în armată şi în societate* [1914]. Recomandările autorului tind, în ultimă instanţă, spre o schimbare a moralei ofiţereşti, menită, chipurile, să ducă la dispariţia tarelor cazone, sugerate printre rînduri. Ele erau însă sortite, din capul locului, insuccesului. În această etapă a evoluţiei sale — şi într-o măsură chiar mai tîrziu — Brăescu nu înţelege caracterul structural monstruos al armatei burgheze, instituţie bazată pe principii reacţionare, total opuse umanitarismului propovăduit în unele capitole ale cărţii.

În contrast cu ofiţerii „fără principii, fără vreun sentiment al onoarei, fără nici un fel de instrucţie, fără cel mai mic bun-simţ şi mai ales de o răutate bestială, plină de ură îm-

potriva acelora care se ridică deasupra lor prin maniere şi calităţi sufleteşti"[1], profilul său spiritual se defineşte prin demnitate şi umanitarism, trăsături consemnate chiar şi în memoriul său de militar. Într-o însemnare, comandantul regimentului din Botoşani sublinia printre altele grija lui Brăescu pentru traiul soldatului, menţionînd că în momente grele — apăsat de nevoi proprii — l-a găsit „făcînd chiar sacrificii băneşti pentru a asigura soldaţilor tutunul care le lipsea".

În biografia scriitorului găsim şi izvoarele din care purcede viziunea sa asupra satului romînesc.

Mărşăluind în aplicaţii militare prin satele olteneşti din fostele judeţe Mehedinţi, Gorj, Dolj, Vîlcea, Olt şi Romanaţi şi a celor moldoveneşti din împrejurimile Vasluiului, Sucevei şi Bîrladului, face cunoştinţă cu ravagiile exploatării ţăranilor din primele decenii ale secolului nostru şi ale căror consecinţe s-au manifestat cu putere în răscoala ţăranilor, de la 1907. (Este interesant de semnalat că fostul ofiţer — pe atunci profesor de gimnastică şi instructor al micilor dorobanţi — nu participă la represiunea acesteia.) Mizeria cumplită întîlnită în satele din împrejurimile Calafatului este amintită cu revoltă în scrisorile adresate logodnicei, relatările ofiţerului anunţînd conţinutul unor schiţe şi nuvele de mai tîrziu.

Nevoit să trăiască într-un mediu mărginit, unde inteligenţa şi umanitatea se dovedeau a fi oaspeţi rari, Brăescu se retrage într-o lume proprie. Această perioadă de recluziune reprezintă anii săi de anonimă ucenicie literară. Apariţia „maiorului" în literatură, semnalată ca un „miracol" de E. Lovinescu[2], derutat de vîrsta înaintată a scriitorului (la publicarea schiţelor şi nuvelelor în paginile *Sburătorului* avea 50 de ani), este rodul unor îndelungate exerciţii creatoare, pe care, din pricina unei insuficiente documentări, istoria literară le-a nesocotit. Debutul său viguros beneficiază de febra creatoare a tînărului ofiţer care, cu aproape două decenii înaintea publicării primelor lucrări, scria şi-şi căuta un editor.

---

[1] Caracterizare întîlnită într-o scrisoare trimisă din Bîrlad logodnicei sale, datînd din 1902, referitoare la ofiţerii din Calafat, de unde fusese mutat disciplinar şi unde urma să se întoarcă.

[2] E. Lovinescu, *Memorii*, vol. II, p. 68.

Nu se cunosc precis toate cauzele apariției tîrzii în literatură a lui Gh. Brăescu. Este însă sigur că între 1901—1902 avea scrisă o carte, gata de tipar. În corespondența cu Ana Ștefănescu (cu care se căsătorește la 26 ianuarie 1903), se găsesc numeroase relații referitoare la această lucrare. Pentru editare sublocotenentul anunță că e nevoit să facă liste de subscripție, deoarece tipograful îi cere mulți bani să i-o imprime. Autorul ei își manifestă totodată îndoiala că va obține banii necesari de la diverse regimente înainte de a le fi trimis cartea tipărită. Modest, Brăescu își anunța logodnica, printre altele, că scrierea lui „nu are alt merit decît sinceritatea sentimentelor și justețea observațiilor" („n-am exagerat nimic"), rugînd-o, avînd încredere în gustul ei literar, să-i spună cu toată sinceritatea dacă merită a fi editată („altfel nu o public și o ard, rămînînd a face o nouă încercare").

Lucrarea este amintită de scriitor în interviurile sale, tot el explicîndu-ne și cauza neapariției :

„Mîhnit de traiul soldatului în cazarmă, am scris prima mea operă literară, *Vin recruții*, pagini de idealism, care arătau că recruții sînt niște copii mari, crescuți în voie, și cinstea rezervată ofițerului de a face din ei cetățeni. În rezumat, o comparațiune între ce este și ce ar putea fi viața soldatului în cazarmă. Comandantul meu de regiment m-a gratificat cu 10 zile de închisoare, agravate de brigadă, fiindcă era autoritate superioară." [1]

Greutăți similare întîlnise în activitatea literară și bunul său prieten Emil Gîrleanu, silit, pînă la plecarea din armată (1905), să publice sub pseudonim (Emilgar). Lipsit de orice alte mijloace de trai [2], ca și de siguranța în posibilitățile sale literare, Brăescu nu se încumetă să se dedice cu exclusivitate scrisului, avînd totuși o activitate „de sertar", pe care, deși mai tîrziu o va contesta, o găsim menționată în numeroase scrisori adresate logodnicei.

---

[1] I. Valerian, *De vorbă cu d-l Gh. Brăescu*, Viața literară, I (1926), nr. 15 (29 mai).

[2] Din memoriul de ofițer aflăm că singura-i avere consta în solda lui și leafa soției, viața familiei caracterizîndu-se prin cumpătare și lipsuri materiale.

Cartea amintită nu este un caz singular în activitatea scriitoricească a tînărului ofițer. În aceeași perioadă, după terminarea primei lucrări, el anunță pe Ana Ștefănescu că scrie „o nouă carte literară : Amintiri din copilărie este subiectul, dar nu știu încă ce titlu-i voi da", pentru ca apoi să adauge cîteva cuvinte despre preocupările sale creatoare : „Sper că puțin cîte puțin să-mi fac un drum mai sigur". Pentru istoricul literar de astăzi această însemnare este edificatoare. Volumul de amintiri anunțat apare ca o succesiune neorganizată de schițe abia după 1922, fiind rotunjit într-o ediție definitivă între 1936—1937.

Se pare că în cercuri apropiate Brăescu își citea creațiile. După zece ani de la exercițiile literare amintite, găsim o notație în memoriul de ofițer — datată *octombrie 1912* și aparținînd comandantului școlilor militare de infanterie — în care, după sublinierea calităților intelectuale și morale ale profesorului Brăescu, se consemnează scurt, fără alte detalii : „E un bun scriitor, afirmînd personalitate".

Aceste începuturi, asociate cu activitatea scriitoricească de mai tîrziu, din zilele de lagăr — unde realizează cîteva din cele mai izbutite schițe și nuvele, ca, de pildă, *Vine doamna și domnul gheneral, Legea progresului, Un om dintr-o bucată* și *Ca la Galați*[1] — ne demonstrează că Gh. Brăescu se maturizase din punct de vedere literar cu mult înainte ca E. Lovinescu să-l fi publicat în paginile Sburătorului.

Cu anii primului război mondial ia sfîrșit cariera militară a fostului ofițer. Lovit grav în luptele desfășurate pe frontul din Transilvania, maiorul Brăescu este internat în București, unde, după intervenții neizbutite, i se amputează, la 25 octombrie 1916, brațul drept.[2] Găsit în spital de nemți și refuzînd să dea declarație că nu va mai lupta împotriva lor, Brăescu, deși mutilat de război, este considerat prizonier și

[1] Comunicat pe baza manuscrisului găsit în arhiva scriitorului, cenzurat de *Offiziergefangenenlager Neisse.*

[2] După ms. jurnalului Dr. M. Rainer, aflat în posesia scriitorului M. Sevastos, în care găsim următoarele notații :

„20 octombrie 1916. S-a adus căpitanul B. cu o fractură a humerului cu fragmentele așa de încălecate, încît artera umerală era amenințată. I se pusese un aparat gipsat, care însă nu putea menține imobile fragmentele...

25 octombrie. La Colțea am fost nevoită să amputez brațul căpitanu-

trimis în lagăr la Stralsund.[1] Aici, în șezători, prizonierii, adunați să-și mai uite din necazuri, ascultau „muzică binișoară și literatură proastă". Evocînd viața din captivitate, scriitorul notează :

„Învățătorii se încercau să stoarcă lacrimi, și reușeau ; prizonierii erau așa de slăbiți, atît de demoralizați, încît orice cuvînt spus cu vocea tremurîndă provoca hohote de plîns. Pentru a schimba atmosfera, am scris *Vine doamna și domnul gheneral*, pe care am citit-o întîi lui Dimitrie Nanu și Horia Furtună și, îndemnat de ei, am citit-o în urmă la șezătoare. M-am prezentat emoționat ca o fecioară în fața altarului. Succesul a depășit orice așteptare. De atunci am continuat să scriu."[2]

Activitatea scriitoricească se desfășura în lagăr în condițiile unei cenzuri aspre. Manuscrisele datînd din această perioadă, descoperite în arhiva scriitorului, o dovedesc cu prisosință. Regimul aspru caracterizează, de altfel, viața generală a lagărului. Pălmuind un ofițer romîn ce se oferise să traducă un apel jignitor la adresa celorlalți prizonieri, Brăescu este mutat în lagărul corecțional de la Breesen.

Demnitatea ostașului ce refuzase să se angajeze că nu va ridica singurul său braț împotriva armatei ocupante — suportînd conștient riscul unei grele captivități — dragostea profundă față de oamenii găsiți la Stralsund în dosul sîrmelor ghimpate, ce-l determină să scrie literatură umoristică pentru a le mai descreți frunțile (atunci cînd propria-i durere nu se cicatrizase încă), dîrzenia cu care înfruntă represiunile aparatului militaro-polițienesc al lagărului, culminate cu aplicarea unui sever regim corecțional, ne întregesc profilul spiritual al omului. În anii războiului în care cad jertfe milioane de oameni nevinovați, se perindă sub privirile ofițerului

---

lui B., care intrase în spital cu fractura humerului, despre care am vorbit mai sus. Cînd s-a repezit soția lui să-i mai sărute o dată brațul amputat, m-am cutremurat."

Referirile sînt atestate și de Dr. I. Micu.

Dr. M. Rainer notează greșit gradul ofițerului Brăescu. De la 1.XI.1915 avea gradul de maior (după memoriul militar, fila 49).

[1] Datele referitoare la anii de prizonierat sînt reproduse după interviurile date de Gh. Brăescu în revistele Mișcarea literară, II (1925), nr. 22 (1 aprilie) și Viața literară, I (1926), nr. 15 (29 mai).

[2] *Ibidem*, Viața literară.

imagini infernale, ce-l vor face pe scriitorul de mai tîrziu să se întrebe de ce oare frontul se numeşte „cîmp de onoare", şi nu „cîmp de oroare".[1] „În jurul meu — grozăvii, şi avarii, şi destrăbălare. În luptă n-am intrat. Mi-e dor de casă. N-am odihnă, nici un pic de linişte", nota ofiţerul, scîrbit de război, într-o scrisoare trimisă, din Codlea, soţiei.

Fără a-şi comercializa bravura şi jertfa plătită într-un război purtat pentru interese ce-i erau străine, maiorul Brăescu revine în ţară, unde, la 30 septembrie 1918, este „trecut în retragere pentru infirmităţi incurabile"[2].

Anii următori sînt hotărîtori pentru evoluţia gîndirii sale, transformările petrecîndu-se sub impulsul realităţilor social-istorice al căror sens începe să-l descifreze cu mai multă claritate.

La Bucureşti înfiinţează o revistă de scurtă durată — Pregătirea — consacrată în întregime vieţii cazone, cu paginile deschise articolelor de cultură generală şi tehnică, amintirilor de pe front, creaţiilor literare ş. a. Lipsită de finanţarea vreunei grupări politice, gazeta urma să se bazeze în exclusivitate pe abonamente, principalii colaboratori trebuind să fie corespondenţi din armată şi învăţători de la sate. Primul număr apare în decembrie 1918, iar ultimul, în august 1919. Deşi are o viaţă scurtă, gazeta, scrisă aproape în întregime de Brăescu şi tipărită cu mari întreruperi — în total zece numere — ne reţine atenţia prin faptul că în Pregătirea îşi face apariţia scriitorul, şi nu la Sburătorul, cum greşit s-a afirmat pînă în prezent, unde colaborează abia spre sfîrşitul anului 1919. La Pregătirea, el publică două dintre cele mai izbutite creaţii ale sale, *Metodă nouă*[3] şi *Un om dintr-o bucată*[4]. Cam în acelaşi timp se tipărea la Iaşi *Vine doamna şi domnul gheneral.*[5]

---

[1] Dimineaţa XXVIII (1932), nr. 9.292 (7 noiembrie).

[2] *Memoriul de ofiţer* (fila 49).

[3] Pregătirea, I (1919), nr. 3 (1 ianuarie).

[4] *Ibidem*, I (1919), nr. 9 (10 august).

[5] „La Iaşi, în 1918, am publicat schiţele într-o broşură, dar cu atîtea greşeli de tipar, că am lăsat toate broşurile la tipografie şi am luat numai cîteva pentru reviste şi prieteni."

(F. Aderca, *De vorbă cu Gh. Brăescu*, Mişcarea literară, II (1925), nr. 22 (11 aprilie.)

Cu mintea învolburată de concepții contradictorii, neînțelegînd adevărata semnificație a realităților din jurul său, dar mai ales cauzele tarelor sociale, pe care ochiul său adesea le înregistrează, Brăescu alunecă nu de puține ori într-o publicistică patriotardă, cu împrumuturi regretabile din ideile și vocabularul oficialității cazone. Pe această treaptă a evoluției sale, creionul scriitorului este purtat uneori în buzunarul fostului ofițer. Întristat de unele stări înapoiate, degradante din lumea cazonă, vechiul militar caută zadarnic soluții de rezolvare, nepricepînd că intențiile-i generoase nu se pot împăca cu caracterul monstruos al armatei burgheze. Cu sau fără voia autorului, transpar însă în paginile revistei, încă de la primele numere, realități triste ale perioadei postbelice, care, deși la început interpretate greșit, determină cu vremea o altă înțelegere a stărilor sociale de către scriitor.

Sfîrșitul primului război mondial este proclamat victorios de către clasele asupritoare, prilejuind intensificarea exploatării proletariatului — în dezvoltare — și a maselor de țărani muncitori. Ca rezultat, se adîncește procesul de pauperizare, concomitent cu dezvoltarea spiritului revoluționar. În aceste condiții armata se manifesta din ce în ce mai mult ca instrument de opresiune al claselor conducătoare.

Îmbrăcați în zdrențe și cu medalii strălucitoare pe piept, soldații de ieri, victime ale unui război nedrept, îngroașă armata cerșetorilor, în timp ce la cafenele și la tribune politice sforăiala patriotardă a conducătorilor se cerea a fi răsplătită în aur. Adevărul este înțeles și de Brăescu, ajungînd spre sfîrșitul activității sale la Pregătirea să afirme într-o *Spovedanie,* în opoziție cu vederi mai vechi :

„Eu cred că toate păcatele noastre izvorăsc dintr-o cauză unică : lipsa de pudoare, de simț moral la clasa conducătoare... Politicienii gălăgioși, conducătorii care exploatează puterea ce dețin de la oligarhii asupritoare devin și proxeneții patriotismului, pe care-l prostituează cui oferă mai mult.

Idealul feciorilor de boieri noi-nouți, de boieri ai banului, este să se scuture de orice obligațiuni către țară. Au petrecut fără nici o grijă în momentele tragice și se înveselesc în aceeași dispoziție în cele solemne de astăzi...

Era natural: onoarea scade într-o societate hipnotizată de valoarea banului." [1]

Toate acestea sînt spuse după ce într-un număr mai vechi al ziarului [2] mărturisise că, pînă nu s-a izbit cu capul *de cei de sus*, nu a văzut întunericul *de la cei de jos*.

Scuturat de zgura cazonă pe care fostul ofițer o mai purtase un timp la întoarcerea în țară, profund impresionat de realitățile tragice din jurul său, Brăescu începe să vadă lumea cu alți ochi, înțelegînd mai mult ca oricînd gravitatea inegalității sociale, cinismul claselor avute.

Cu această înțelegere pătrunde în viața literară, scriitorului nemaifăcîndu-i plăcere să-și aducă aminte de paginile patriotarde tipărite cîndva de fostul militar. Datele parțiale comunicate de el în diversele interviuri explică într-o măsură greșelile de informație ale istoricilor literari.

Căutînd o revistă să-l publice, Brăescu se adresează lui Ovid Densusianu, fost coleg de liceu, care-i restituie manuscrisele fără să i le fi citit. Mihail Dragomirescu, solicitat să le editeze la Casa Școalelor, se dovedește *ceva mai gentil*: „Nu sînt rele, mi-a zis, dar ar trebui să vii pe la mine, să mai faci nițeluș școală" [3].

Scriitorul, cu o ucenicie făcută în anonimat, conștient de propria-i valoare, avînd deja scrise numeroase schițe și nuvele, pe care le va publica ulterior în primele sale volume, nu-i dispus să mai facă școală, necăutînd o direcție literară, ci un editor hotărît să-l publice. Recomandat de poetul Dimitrie Nanu criticului E. Lovinescu, Brăescu îi citește acestuia într-o după-amiază treizeci de schițe, tipărite apoi toate în paginile Sburătorului. [4]

Eliminînd exagerările lui E. Lovinescu, pripit în ierarhizarea valorilor (îl situa pe Brăescu aproape fără rezerve alături de I. L. Caragiale), corectînd greșelile contemporanilor săi, potrivit cărora formarea literară a „maiorului" s-ar fi datorat directorului Sburătorului (scriitorul fiind configurat înainte de a-l fi cunoscut pe acesta), nu poate fi totuși ignorat

[1] Pregătirea, I (1919), nr. 4 (29 iunie).

[2] *Ibidem*, I (1918), nr. 2 (27 decembrie).

[3] *De vorbă cu Gh. Brăescu*, Mișcarea literară, II (1925), nr. 22 (11 aprilie).

[4] Prima schiță, *Legea progresului*, este publicată la 22 noiembrie 1919.

rolul important jucat de critic în promovarea operei sale. Crezînd în talentul noului scriitor, îl publică masiv în Sburătorul, alături de Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Victor Eftimiu ş.a., analizîndu-i, în repetate rînduri, creaţia. Nu mai puţin adevărat este însă că antipatia de care se bucura Lovinescu în lumea altor cercuri literare s-a răsfrînt nemeritat şi asupra lui Brăescu, cu toate că, luată în ansamblu, opera scriitorului nu constituia de loc o confirmare a concepţiilor estetizante propovăduite de directorul Sburătorului. Adunînd lucrările publicate în reviste (colaborează sporadic şi la Luceafărul, Adevărul literar şi artistic, Lectura pentru toţi), Brăescu publică volumele *Maiorul Boţan* (1921), *Cum sînt ei,* [1922], *Doi vulpoi* (1923). Tematic, lumea acestor volume continuă să fie cazonă, prinsă în cele mai diferite ipostaze, începînd cu viaţa regimentului în timp de pace şi sfîrşind cu transplantarea aceloraşi eroi în zilele războiului. Artisticeşte, aceste lucrări se numără printre cele mai izbutite creaţii ale scriitorului, diverse piese ulterioare ajungînd cu greutate la nivelul lor. Spre deosebire de alţi creatori, Brăescu îşi face apariţia în literatură cu cele mai izbutite lucrări, părăsind-o cu cele mai puţin reuşite.

După încetarea apariţiei Sburătorului literar (1922), el continuă să publice la scurt interval în paginile revistelor Spre ziuă, Cugetul romînesc, Flacăra, Revista vremii politice — în care este elogios prezentat de Camil Petrescu — ş. a. Cîştigînd un concurs literar al Rampei (decembrie 1923), scriitorul devine colaborator permanent al revistei, publicînd numai în răstimp de trei ani (1924—1926) peste două sute de schiţe, foiletoane, la rubrica „Filmul meu", ce-şi propunea să fie un fel de cronică umoristică a vieţii contemporane.

Acestora li se adaugă alte cîteva sute de schiţe, pamflete, foiletoane, publicate concomitent, dar mai ales după 1926, în coloanele ziarului Dimineaţa, la care colaborează între 1924—1936. Aici, intitulîndu-şi prudent rubrica sa permanentă : „Bune şi rele", continuă — prin foiletoane satirice — şirul colaborărilor din Rampa (paralel cu tipărirea altor materiale în „Pagina veselă" a aceluiaşi ziar).

Scriitorul publică în această perioadă atît de mult, încît, pentru a nu semna de două ori în acelaşi număr, apelează la

pseudonimul *Ghiță Toboșarul*, alteori la inițialele *G. B.* sau *Gh. Br.*

În afara acestor colaborări susținute, îl întîlnim sporadic și în paginile Adevărului literar și artistic (1923—1930), Năzuința (1924), Mișcarea literară (1925), Banatul (1926), Universul literar (1926—1930), Viața literară (1926—1936), Realitatea ilustrată (1928—1935), Bilete de papagal (1930), Magazin (1931), Cuvîntul liber (1935), Vremea (1936—1937), Revista Fundațiilor (1936—1942), Universul (1941) etc.

O parte dintre aceste colaborări — mult triate — alcătuiesc sumarele celorlalte volume de schițe și nuvele : *Schițe umoristice*, [1923], *Nuvele*, [1924], *Schițe vesele* (1924), *Un scos din pepeni*, [1926], *Alte schițe vesele*, [1928], *La clubul decavaților* (1929).

Comparativ cu volumele anterioare, ele lărgesc zonele tematice ale creației de pînă atunci, multiplicînd imaginile critice din viața burgheziei, precum și din lumea satului.

Departe de a o ignora, critica vremii a salutat în creația lui Brăescu o literatură realistă, afirmînd superioare virtuți artistice. Datorăm unor scriitori și critici ca Mihail Sadoveanu, George Călinescu, P. Panaitescu-Perpessicius, Anton Holban, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Mihail Sebastian ș. a. contribuții importante la analiza critică a operei sale.

Corectînd unele exagerări ale lui E. Lovinescu din numeroasele-i articole și studii consacrate lui Gh. Brăescu, criticii citați înlesnesc o plasare exactă a prozei scriitorului în ansamblul literaturii noastre. G. Ibrăileanu, deși nu i-a comentat opera, îi recunoaște totuși valoarea. Într-un interviu publicat în paginile Adevărului literar și artistic[1], contestînd existența unei secete în literatura vremii, îl cita încă din 1926, alături de reprezentanți de seamă ai prozei și poeziei romînești, ca : Sadoveanu, Arghezi, Rebreanu, Agîrbiceanu, Papadat-Bengescu, Topîrceanu și alții, arătînd că activitatea lor literară nu îndreptățește critica să tragă o astfel de concluzie.

---

[1] O. Botez, *De vorbă cu d-l G. Ibrăileanu*, Adevărul literar și artistic, VII (1926), nr. 269 (31 ianuarie).

Unele afirmații de-ale scriitorului, fie că-i aparțin întocmai, fie că au fost defectuos înregistrate, trebuie corectate, cu atît mai mult cu cît au intrat din sfera legendei în istoria literară.

„Nu, pînă la Stralsund n-am scris nimic și n-am citit decît ziarele și revistele vesele", răspunde scriitorul într-un interviu luat de F. Aderca în paginile Mișcării literare[1], amintindu-și apoi, în treacăt, de broșura *Vin recruții*, scrisă și netipărită în anii tinereții.

Lovinescu preia și dezvoltă ideea, oferind imaginea unui om care trăise cincizeci de ani „fără să știe chiar ce e literatura"[2]. În contextul capitolului, această precizare tinde să dea și mai mult gir talentului scriitorului, țîșnit, chipurile, în afara oricărei culturi literare. Dacă în prealabil criticul ar fi avut răbdarea să citească o carte, e drept, neliterară, publicată de căpitanul Brăescu — *Educația socială a națiunei armate*, [1914] — ar fi văzut poate cu mirare că acesta declara deschis:

„Din toate cărțile ce mi-au căzut în mînă, am cules părerile și maximele filozofilor din toate timpurile, pe care, adaptîndu-le scopului ce urmăream și coordonîndu-le, le-am intercalat în capitolele unde-și găseau locul. Am consultat de asemenea multe cărți, din cele mai autorizate, franceze și germane, care tratau despre arta de a trăi în societate, compilînd capitolele care tratează despre virtuți și sentimente."

În carte sînt citați, printre alții, Platon, La Bruyère, Shakespeare, Kant, Voltaire, Rousseau, Schopenhauer, De Brieux, Alfred de Vigny și mulți alții. Frecvența unor reprezentanți ai culturii franceze și germane, la care prin cunoașterea celor două limbi avea acces, nu exclude posibilitatea de a-i fi cercetat chiar în original.

Corespondența intimă atestă de asemenea pasiunea lecturilor. Amintind logodnicei gustul său pentru literatură, îi comunică mulțumirea de a fi găsit tot felul de cărți și dicționare, informînd-o că a transformat sala de lectură în birou de lucru, unde stă închis, citind toată ziua.

Revenind în 1926 cu completări la interviul amintit, Brăescu ne furnizează cîteva date importante pentru întregirea profilului său intelectual:

---

[1] F. Aderca, *De vorbă cu Gh. Brăescu*, Mișcarea literară, II (1925), nr. 22 (11 aprilie).

[2] E. Lovinescu, *Memorii*, vol. II (1916—1931), p. 73.

„Mă întrebi ce literatură îmi place? Citesc orice îmi cade la îndemînă, de predilecţie autori veseli, şi în special romanele de moravuri. Ador pe Cehov, Tolstoi, Turgheniev. În scrisul celui dintîi găsesc multe elemente care parcă ar fi luate de la noi. De altfel, umorul slav găseşte multă înrudire la noi, mai ales cu umorul moldovenesc. Din literatura franceză îmi place Maupassant, iar de la noi, Creangă şi Caragiale. Am oroare de romanele diluate şi de poeziile cu cheie." [1]

Printre autorii veseli citiţi cu predilecţie, Courteline se pare a-i fi fost lectură preferată, propria sa operă prezentînd unele afinităţi cu cea a scriitorului francez.

Anul 1927 aduce noutăţi în ansamblul creaţiei scriitorului, dar fără răsunet în literatură. Apare romanul *Moş Belea* — primul dintre cele patru publicate — şi i se pune în scenă comedia *Ministrul*. Piesa nu este prima sa încercare în teatru, cum se afirmă curent. În 1924 el dramatizase nuvela *Vine doamna şi domnul gheneral*, publicînd-o în Adevărul literar şi artistic [2]. Urmînd să fie pusă în scenă la Teatrul Naţional, piesa cade, după ce trei sferturi de an se întocmiseră rapoarte şi referate, comunicîndu-i-se discret autorului: „Înţelegi dumneata, cum o să aducem noi ofiţerii romîni pe scenă, care, în loc să defileze, să spuie cuvinte de duh?!". [3]

Năzuinţele scriitorului de a se afirma în roman şi dramaturgie, animat de aceleaşi crezuri umanitare, mărturisite în schiţă şi nuvelă, nu-şi găsesc însă realizarea artistică necesară.

În afara altor cauze, slăbiciunile dramaturgiei şi romanului — sectoare secundare în creaţia lui — se datoresc, într-o măsură, şi unor căutări artificiale, dictate din afară. Încrezători în multiplele valenţe ale scriitorului, unii critici îl determină fără temei să se îndrepte spre proza de mari dimensiuni. Despre primul său roman — care este de altfel şi primul său insucces — aflăm din înseşi spusele lui Brăescu ur-

---

[1] I. Valerian, *De vorbă cu d-l Gh. Brăescu*, Viaţa literară, I (1926), nr. 15 (29 mai).

[2] Adevărul literar şi artistic, V (1924), nr. 183—184 (8—15 iunie).

[3] F. Aderca, *De vorbă cu Gh. Brăescu*, Mişcarea literară, II (1925), nr. 22 (11 aprilie).

mătoarele : „Am scris *Moş Belea* îndemnat pînă la potou de domnul E. Lovinescu, căruia îi sînt profund recunoscător"[1]. Cît despre chemările sale dramaturgice, mult discutate în cercul Sburătorului încă după apariţia primelor volume de schiţe, autorul ne relatează exact :

„Criticii se întreabă de ce nu scriu teatru. Scriu ce-mi vine, pe apucate. Voi scrie poate şi teatru, dar nu mă voi aşeza niciodată la birou cu intenţia : hai să scriu o piesă de teatru. Şi dacă vreodată o voi scri-o, să ştiţi c-a fost fără voia mea."[2]

Mîhnit mai ales de insuccesul primului său roman, Brăescu se va îndărătnici să răscumpere aşteptările înşelate, publicînd, pînă la sfîrşitul vieţii, încă trei romane. Nici unul dintre ele nu va reuşi să intre pe poarta marii literaturi.

După *Moş Belea*, scrie parţial un roman de moravuri, *Surorile Vasilescu*[3], pe care însă îl abandonează.

Paralel cu activitatea literară, Brăescu lucrează, după sfîrşitul primului război mondial pînă în jurul anului 1931, în cadrul I.O.V.R. din Ministerul Muncii. Această activitate nu este lipsită de semnificaţie. Trăind aproape de victimele războiului, cunoscînd jalnica lor existenţă, imposibilitatea de a-şi mai găsi în condiţiile date un drum în viaţă — toate acestea în opoziţie cu huzurul claselor privilegiate — el se apropie şi mai mult de lumea celor mulţi, cu care, mărturisit, se confundă. Mai mult decît în creaţia literară, publicistica sa conţine accente violente îndreptate împotriva partidelor istorice şi guvernanţilor vremii.

Scîrbit de realităţile timpului său, scria în 1927 : „A, dacă s-ar înfiinţa o dată pe an săptămîna lui Vlad Ţepeş, să vedeţi atunci cum s-ar schimba lucrurile. Să tragem în ţeapă, în faţa Teatrului Naţional, doi, trei miniştri, o duzină de senatori, două de deputaţi..."[4], pentru ca mai tîrziu, în 1929, să adauge

---

[1] F. Aderca, *De vorbă cu Gh. Brăescu*, Universul literar, XLIII (1927), nr. 15 (10 aprilie).

[2] I. Valerian, *De vorbă cu d-l Gh. Brăescu*, Viaţa literară, I (1926), nr. 16 (29 mai).

[3] Fragment publicat în Sburătorul, IV (1927), nr. 9 (martie).

[4] [*Alegeri libere !*], Dimineaţa, XIII (1927), nr. 7.403 (17 iulie).

într-un alt articol: „Jucăm cum ni se cîntă, aşteptînd vremea să joace şi cei care ne-au cîntat după cum le-om cînta noi"[1].

Dacă susţinerea rubricilor permanente în coloanele unor ziare l-au apropiat prin însuşi caracterul lor — cronici umoristice ale vieţii contemporane — de problemele social-politice ale vremii, tot atît de adevărat este că în aceeaşi perioadă scriitorul face concesii literaturii de tip frivol, publicînd numeroase foiletoane în care anecdotica trece pe primul plan. Suprasolicitarea unor ziare la care colaborează intens între 1924 şi 1931 influenţează nefavorabil nivelul creaţiei sale, inegalităţile fiind vizibile chiar şi în volumele tipărite în aceeaşi perioadă. Ele sînt pregnante în special după 1931, cînd literatura lui Gh. Brăescu cunoaşte o linie regresivă, pe care o remarcă pînă şi cei mai apropiaţi colaboratori din cercul Sburătorului. Din memoriile lui E. Lovinescu aflăm în plus că scriitorul — descumpănit — răreşte din ce în ce mai mult vizitele în cadrul cenaclului, „neîncrezător în sine şi în noi"[2].

Starea materială precară în care se zbate agravează depresiunea lui sufletească. Notele autobiografice din paginile cîtorva articole ne transmit zbuciumul unei bătrîneţi împovărate de nevoi. „Fără foc", „fără leafă", iarna anului 1930 este considerată ca „cea mai tristă din cîte am trăit"[3], aglomerarea necazurilor făcîndu-l să vadă în moarte izbăvirea de griji.[4] Boala grea — şi mai tîrziu moartea soţiei (1936) — agravează depresiunea psihologică a scriitorului. Singurătatea şi-o împarte cu doi nepoţi, pe care îi creşte în casa lui, considerîndu-i ca pe proprii săi fii.[5] Aceste împrejurări determină unele atitudini paseiste manifestate mai ales în evocarea anilor copilăriei.

Tipărind în 1929 ultimul său volum de schiţe şi nuvele, Brăescu continuă totuşi să publice în coloanele revistelor lucrări de mici dimensiuni, unele dintre ele amintind prin

---

[1] [*La Ministerul Muncii*...], Dimineaţa, XV (1929), nr. 7.932 (11 ianuarie).

[2] *Memorii*, vol. II, 1916—1931, p. 76.

[3] *A murit toamna*, Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.595 (24 noiembrie).

[4] *Plictiseală*, Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.592 (21 noiembrie).

[5] Constantin şi Ileana Ştefănescu. Fratele lor, Alexandru, fusese chiar înfiat, purtînd, după 1930, numele scriitorului (moare în mai 1935).

incisivitatea criticii, spontaneitatea replicii și concizunea stilului valoarea scrisului din primele sale volume. Menționăm schițele : *Cunoștință veche, Fripta, Pe patul de moarte, Consult, Robii banului, Jurămîntul,* care oricînd — alături de altele — ar fi putut alcătui, la vremea respectivă, sumarul unui nou volum. Schița și nuvela erau însă mai puțin solicitate de editori, în centrul atenției fiind romanul.

În 1935 Brăescu publică al doilea roman, *Conașii,* de inspirație citadină, paginile fiindu-i populate în special de lumea parazitară a jucătorilor de cărți. Diluat, neomogen sub raportul construcției, fără un conflict susținut, romanul nu are valoare literară.

O revenire neașteptată și salutată cu bucurie de critica vremii a constituit-o apariția *Amintirilor,* la început în revistă (1936—1937), și apoi în volum (1937), evocare epico-lirică a anilor copilăriei și adolescenței, cartea cu cea mai lungă perioadă de gestație. Propriu-zis între 1936—1937 autorul reia vechi pagini publicate de-a lungul aproape a douăzeci de ani, rotunjindu-le într-o operă unitară. O schiță cazonă, *Echipa specială* — adăugată la sfîrșitul volumului, dar făcînd parte dintre primele lucrări ale scriitorului — te face să întrevezi parcă continuitatea amintirilor în restul creației, bazată în cea mai mare măsură pe valorificarea unei experiențe proprii de viață.

Cu volumul de *Amintiri* putem considera încheiată literatura autentică a lui Gh. Brăescu. Celelalte două lucrări tipărite ulterior reprezintă un cert regres literar. *Primii și ultimii pași,* [1939] — carte publicată la scurt interval după apariția *Amintirilor* — nu păstrează nimic din pitorescul acesteia. Mai închegat din punct de vedere literar, romanul *Margot* (1942) — consacrat unei vieți risipite steril într-o lume burgheză — nu izbutește de asemenea să se ridice la nivelul prozei romînești din prima jumătate a secolului al XX-lea. Pentru data cînd se publică romanul — 1942 — sînt interesante unele dintre ideile strecurate de autor printre rîndurile cărții, demonstrînd o atitudine lucidă a acestuia în anii războiului fascist :

„În goană după aur, pescuitorii în apă tulbure flămînzesc popoarele, dezlănțuiesc războiul, vîntură lumea ca vîntul sămînța florilor" (p. 175).

însemnări demonstrînd convingeri antifasciste, exprimate mult mai direct, găsim în arhiva scriitorului, datînd din anii ultimului război mondial. Cîteva epigrame, plăpînde sub raportul realizării artistice, satirizează intrarea Romîniei în „axă" și trimiterea la moarte a fiilor țării într-un război cu ale cărui interese cotropitoare aceștia nu aveau nimic comun.

I-a fost dat scriitorului ca prin viața-i lungă să vadă și primii ani ai unei lumi noi, drepte, în care cei mulți deveneau adevărații stăpîni ai țării.

Ochii care văzuseră ani și ani de-a rîndul nedreptatea în diferitele-i ipostaze — la orașe ca și la sate, în cazarmă sau în afara ei — aveau să privească pe fiii țăranilor de la 1907 primind pămînt și pe muncitori stăpîni în fabrici. De asemenea, abia în noile condiții create de August '44 armata avea să devină școală de educație cetățenească.

În anii săi din urmă, deși foarte bătrîn, nu încetează să scrie, în sertare rămînîndu-i neterminată o nouă încercare în dramaturgie — *Poker-surprise* — satiră la adresa moravurilor burgheze, și o culegere de schițe umoristice, alcătuită, în cea mai mare măsură, din lucrări publicate anterior în reviste literare.

Spre sfîrșitul anului 1947, invitat la radio, citește din schițele sale ascultătorilor, mulți dintre ei obișnuiți să-l și vadă în șezători, unde, cu un har rar întîlnit, își punea în valoare fiecare cuvînt.

Moare în București la 15 martie 1949, în vîrstă de 78 de ani.

Cercetătorul operei lui Gh. Brăescu nu poate să nu-și pună întrebarea : ce relație este între existența socială concretă a scriitorului — așa cum apare ea în biografia expusă mai sus — și viziunea asupra lumii pe care o dezvăluie opera sa literară ? S-a emis la un moment dat presupunerea că Brăescu ar fi fost un militar mediocru, lăsîndu-se indirect să se înțeleagă că sursa atitudinii sale critice față de mediul ofițerilor și subofițerilor s-ar găsi oarecum într-o stare sufletească specifică oricărui om ce nu a izbutit să se realizeze în propria sa profesiune, ce și-a ratat așadar cariera. Cu alte cu-

vinte, se lăsa să se înţeleagă că ironia lui Brăescu ar fi reflexul firesc al unui înăcrit care priveşte cu invidie şi răutate cum colegii săi de generaţie ating în ierarhia profesională trepte inaccesibile lui din pricina incapacităţii. Cercetarea însă a documentelor pe baza cărora am reconstituit biografia sa dovedeşte, fără putinţă de tăgadă, că această presupunere este falsă. Memoriul de ofiţer al lui Brăescu, ce ne furnizează date importante referitoare la viaţa sa în perioada 1893—1918, demonstrează că foştii săi comandanţi — dintre care unii aveau să fie chiar satirizaţi ulterior de scriitor — recunoscîndu-i capacitatea profesională, se arătau însă exasperaţi de independenţa sa de gîndire, de caracterul său violent, ce nu de puţine ori l-au condus spre uşa carcerei sau a consiliului de reformă.

Este clar că în cadrul unei armate ca cea burgheză, cu mecanismul ei rigid şi disciplina ei oarbă, o astfel de trăsătură de caracter numai simpatie nu putea stîrni, fiind privită, în cel mai bun caz, ca o ciudăţenie, dacă nu chiar totalmente incompatibilă cu însăşi calitatea de militar.

Astfel stînd lucrurile, nu trebuie să ne întrebăm în această privinţă dacă Brăescu a fost sau nu un militar mediocru — ceea ce evident nu poate să ne ducă la o explicaţie riguroasă a originii satirei sale, întrucît geneza acesteia ar fi atribuită unor pricini strict individuale — ci să aflăm izvorul social de unde se alimentează tocmai această independenţă de gîndire cu care el îşi irita superiorii.

Existenţa socială a lui Brăescu este cea a unui intelectual izolat.

Împrejurările vitrege sub semnul cărora s-a format întreaga sa personalitate l-au determinat să-şi părăsească clasa de obîrşie. Desigur, situaţia de declasat, faptul că el nu se contopeşte prin interesele sale personale cu interesele pe care armata burgheză, în ansamblul ei, este pusă să le servească, nu explică încă independenţa sa de gîndire. În acest tip de armată nu o dată elemente declasate au devenit executante docile a unor misiuni cu caracter criminal, menite să apere orînduirea bazată pe exploatare. Cele mai multe din asemenea elemente s-au remarcat printr-un deosebit cinism, complăcîndu-se în situaţia de mercenari ce bat, torturează şi ucid cu sînge rece.

La Brăescu, însă, condiția sa socială determină o cu totul altă atitudine. În activitatea-i militară el nu s-a identificat decît în parte cu scopurile armatei, doar în măsura în care a mai fost robul iluziei că această oaste ar fi servit „interesele supreme ale patriei", înțelegînd prin patrie cu totul altceva decît înțelegeau camarazii săi de arme. Situația lui socială îl apropie de masele populare, ale căror suferințe ajunge să le cunoască și să le înțeleagă — după cum arată cu prisosință publicistica sa.

Corespondența cu soția sa ni-l dezvăluie profund sentimental. Or, tocmai acest sentimentalism îl face să privească, la început, profesiunea armelor ca pe o îndeletnicire nobilă, cavalerească. În conștiința lui Brăescu este prezentă iluzia cavalerismului medieval, imaginea idealizată, înconjurată de aureola virtuții, a soldatului curajos, care-și sacrifică viața pe altarul „onoarei" și „dreptății", așa cum acesta ne-a fost înfățișat în literatura romantică. Nu este de loc lipsit de semnificație faptul că în tinerețe ofițerul își semna corespondența intimă „Cyrano", subliniind astfel nu numai dorința de a se identifica cu eroul lui Edmond Rostand, dar chiar mai mult, sugerînd că acest erou reprezintă însuși idealul său de viață.

Un asemenea erou nu mai putea fi întîlnit însă în lumea militarilor din vremea sa, armata burgheză fiind un instrument de opresiune tocmai „a celor mulți" cu care scriitorul se confundă spiritual, ca și prin propria lui existență.[1]

Simțul acut al realității sociale pe care îl posedă, în ciuda iluziilor sale cavalerești, îl face să-și dea seama că un tip ca Cyrano, în vremea sa, este nu numai cu neputință, dar chiar într-o oarecare măsură ridicol prin anacronismul său. De aceea, nu-i rămîne altă alternativă de a-și manifesta aversiunea față de lumea în mijlocul căreia este silit să-și ducă existența decît rîsul. Rîsul este la Brăescu o supapă prin care indirect capătă glas un sentiment de mînie și durere profundă.

* *

Fără îndoială că afirmarea lui Gh. Brăescu într-o perioadă cînd proza romînească cunoștea scrisul lui Sadoveanu, Re-

[1] *Primăvara*, Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.737 (22 aprilie).

breanu, Galaction, Agîrbiceanu, Brătescu-Voinești, Bassarabescu ș. a. nu era ușoară, cu atît mai mult cu cît proza satirică și umoristică, la ușa căreia bătea autorul, pierduse numai cu șapte ani în urmă geniul ei, în persoana lui Caragiale. Verigă trainică în pleiada scriitorilor postcaragialieni, Brăescu se numără printre primii care, la umbra titanului, asigură continuitate prozei satirice romînești.

Puțini sînt scriitorii a căror creație a prilejuit judecăți critice atît de contradictorii ca Gh. Brăescu. În cronicile și studiile referitoare la opera sa, epitetele „miracol" și „mediocru" au coexistat, stîrnind numeroase discuții și polemici.

Analizîndu-i proza, Lovinescu, entuziasmat nu fără temei de modul în care autorul își construia personajele, lăsîndu-le să-și definească psihologia prin propria lor mișcare, trăgea, surprinzător, concluzia că satira lui Brăescu este superioară satirei lui Caragiale prin gradul ei de obiectivare. Neîntemeiată sub raportul unei reale judecăți de valoare, teza a stîrnit nedumeriri și proteste, cu atît mai mult cu cît diferențierea dintre satira „subiectivă" a lui Caragiale și cea „obiectivă" a lui Brăescu nu se susținea în datele ei concrete. Mihail Sebastian, consacrînd acestei judecăți critice un articol special (*Chestiunea Caragiale-Brăescu*[1]), arăta judicios, încă din 1928, că admiterea unui atare punct de vedere presupune, pe de o parte, că, principial, lirismul în satiră este un element peiorativ, iar, pe de alta, că satira lui Caragiale acuză în construcția ei acest lirism, supoziții evident greșite.

De altfel, însăși demarcația între satira „subiectivă" a lui Caragiale și cea „obiectivă" a lui Brăescu este nereală, creația ambilor scriitori întrunind o varietate de mijloace artistice ce contrazic astfel de clasificări. Grotescul, folosit frecvent în opera caragialiană, este întîlnit — e drept, într-o măsură mai mică — și în opera lui Brăescu. Intervențiile directe în definirea unor caractere printr-un comentariu suplimentar, sau, și mai direct, prin intermediul epitetului nu-s pro-

[1] Universul literar, XLIV (1928), nr. 51 (16 decembrie). Aceeași problemă este dezbătută, printre alte contribuții, într-un amplu studiu consacrat comicului în proza lui Gh. Brăescu, publicat de L. Raicu în Viața romînească, IX (1956), nr. 11 (noiembrie).

cedee ignorate de scriitor. În același timp, libertatea de mișcare a personajelor în opera caragialiană, conturarea acestora prin independența artistului față de subiect, este în numeroase cazuri de netăgăduit.

Arbitrare, aprecierile lui E. Lovinescu referitoare la proza celor doi satirici nu i-au folosit scriitorului moldovean. În polemici, comparat continuu cu I. L. Caragiale, personalitatea sa artistică nu putea să nu apară dominată de aceea a maestrului, neegalat în satira originală nu numai din punct de vedere estetic, dar și datorită profunzimii criticii sociale cu care a cuprins întreaga societate romînească într-o anume etapă a existenței sale. Judecat prin prisma ineditului adus în literatură, în raport cu generația sa, și în special cu pleiada scriitorilor satirici postcaragialieni, locul lui Gh. Brăescu se definește cu mai multă exactitate în ierarhia valorilor literare.

Cu toate acestea, analizîndu-i opera, sîntem mereu tentați să o asociem cu creația predecesorului, să-i stabilim punctele prin care comunică. În afara considerentelor de ordin estetic, referitoare la unele modalități comune de creație, însuși conținutul operei ne prilejuiește stabilirea tangențelor. La data cînd Brăescu pătrunde în literatură, societatea romînească, de care se ocupase cu ani în urmă marele realist-critic, își păstrează în linii mari profilul, vechile tare social-politice, rămînînd în continuare sub privirile critice ale noii generații de scriitori. În satiră și umor, variantele pe aceleași teme apar inevitabil.

Brăescu însuși, întrebat indirect despre această chestiune, răspundea cu justețe :

„De ce nu îmbătrînește Caragiale ? Pentru că n-au murit eroii lui. Ne întîlnim cu ei la fiecare pas. Caragiale trăiește pentru că umorul lui este luat din adevărul vieții. Situația e neschimbată, nu pentru că sîntem contemporanii lui, ci pentru că mentalitatea a rămas aceeași."[1]

Tangențele celor doi creatori se datorează deci, în primul rînd, lumii comune reflectate în operele lor, satirizării în bună măsură a acelorași moravuri și mai puțin artei compoziționale, fiecare dintre scriitori, aflați pe trepte diferite în ierarhia valorilor, păstrîndu-și individualitatea.

---

[1] Universul literar, XLIII (1927), nr. 15 (10 aprilie).

Așa se explică faptul că și atunci cînd parcurgem schițele cazone ale „maiorului", unde personalitatea sa artistică este și mai vizibilă, comparativ cu alte sectoare ale creației, avem impresia că ne găsim în fața acelorași personaje caragialești, concentrate la oaste în preajma primului război mondial, cu grade diferite, de la soldat la general. Lumea lui Trahanache, Cațavencu, Jupîn Dumitrache, Chiriac și Pristanda o găsim transmutată în unele personaje brăesciene, comicul de caracter fiind determinat, printre altele, de înrudirea eroilor, din punctul de vedere al esenței lor sociale, în aceeași realitate romînească.

Scriitor inegal, în opera căruia mărgăritarele se pierd nu de puține ori printre pagini de anecdotică pură, original prin aportul său în literatura romînă, Brăescu reprezintă în cadrul acesteia dacă nu înnoire, continuitate. În domeniul schiței satirice, el se înscrie prin tot ce a realizat mai durabil — în special la începutul creației sale — ca unul dintre cei mai valoroși urmași ai lui Caragiale. Întîietatea lui în generația de scriitori postcaragialieni poate fi discutată oricînd nu fără temei, atîta vreme cît analiza se mărginește cu strictețe la sfera schiței și nuvelei satirice.

Personalitatea lui artistică se conturează cu precădere în numeroasele-i pagini inspirate din lumea cazonă.

Pînă la apariția lor, literatura cunoștea suficiente scrieri consacrate armatei.

Scriitorii grupați în jurul Contemporanului, printre care: I. Păun-Pincio, D. Th. Neculuță, Traian Demetrescu, nu o dată s-au referit la caracterul retrograd al lumii cazone. Toni Bacalbașa — prin al său *Moș Teacă* — îmbogățise literatura realist-critică cu un tip de autenticitate artistică, rămas multă vreme în lumea contemporanilor săi cu valoare de simbol. În genealogia personajelor lui Brăescu, *Moș Teacă* este un predecesor, convins de multă vreme că „fără deciuplină, armata este o adunătură de oameni periculoși..." și că tot ce e „țivil" nu poate fi decît rău.

Fără să aibă această ultimă convingere, personajele lui Brăescu se înrudesc, printr-o mentalitate generată de automatismul caracteristic vechii armate, cu Moș Teacă, avînd însă dimensiuni diferite în special pe plan psihologic.

Moş Teacă, intrat pînă şi în tradiţia orală, sintetizează în opera lui Bacalbaşa un tip cu valoare de generalizare pentru întreaga lume cazonă de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Toate situaţiile converg spre conturarea unui singur caracter, în care să se regăsească trăsăturile tipice spiritului cazon. Şarja este un element pe care satira lui Bacalbaşa îl foloseşte cu insistenţă, grotescul situaţiilor fiind întîlnit mai la fiecare pagină.

Literatura lui Gh. Brăescu are meritul de a lărgi mult imaginea lumii cazone, galeria de tipuri literare fiind infinit superioară prin varietate faţă de toate personajele predecesoare, recrutate din acelaşi sector de viaţă. Varietatea nu se rezumă la tipologie, ci priveşte deopotrivă şi mijloacele artistice pe care scriitorul, format la şcoala satirei caragialiene, le foloseşte cu maturitate înzestrat fiind cu multiple valenţe creatoare. Comicul de caracter, comicul de situaţii, comicul de limbaj fac parte din registrul nuanţatei sale satire.

Dacă, pînă la Brăescu, scriitorii, cu care se înrudeşte pe planul tematicii abordate, reflectaseră doar unele momente şi situaţii din viaţa armatei, o dată cu apariţia sa în literatură, putem vorbi de existenţa unei cronici ample a lumii militare, aşa cum se prezintă ea în orînduirea burgheză. Totalitatea schiţelor sale cazone alcătuiesc un complex unitar, în care personaje variate, surprinse în ipostaze diferite, descriu traiectoria unor adevărate destine umane, aşa cum se întîmplă mai degrabă într-un roman. Brăescu nu lasă personajele sale să-şi epuizeze existenţa doar în limitele instantaneului pe care schiţa îl presupune, ci le continuă portretul moral în lucrări ulterioare.

Reluarea unor personaje ilustre din proza sa, ca, de pildă, colonelul Merişor (*Vine doamna şi domnul gheneral, Cîinii de război, O excursiune de plăcere* ş.a.), colonelul Crisescu (*Legea progresului, Cele două şcoli*), plutonierul Bucurel (*Doi vulpoi, Împărţeală cazonă*) etc., o demonstrează cu prisosinţă.

Principala sursă a umorului în creaţia lui Gh. Brăescu o constituie — ca şi în cazul altor scriitori satirici — contrastul dintre aparenţă şi esenţă, ce se traduce, în cazul nostru, prin contrazicerea profundă dintre atitudinea de grandoare marţială afişată de reprezentanţii vechii armate şi micimea lumii lor interioare. Acolo unde se afişează bravură, cinste,

fermitate de caracter, devotament, abnegaţie, apare laşitatea, tendinţa spre căpătuială, senilitatea, îngustimea orizontului intelectual.

Aşadar, în bună măsură, la Brăescu izvorul comicului stă în lipsa de autenticitate a naturilor omeneşti, în deformările psihologice ale personajelor pe care el le aduce în paginile schiţei satirice. Natura lor intimă, reală este sugrumată de falsa natură ce se silesc să şi-o creeze ca urmare a locului ocupat de ele în viaţa socială şi în armată. De aici pleacă, în parte, automatismul amintit, printre altele, în consideraţiile lui E. Lovinescu ca sursă a comicului în opera scriitorului. Adevărul se verifică deopotrivă pentru ansamblul vechii armate, cît şi pentru individualitatea fiecărui personaj.

Lumea eroilor din proza „militară" a lui Brăescu este o lume semidoctă, în care prostia prinde cu atît mai multă culoare cu cît este învelită în pseudocultură, absurde pasiuni şi false principii.

În majoritate ofiţeri, puşi în vecinătatea subalternilor şi arareori a familiei, eroii se pretind oameni capabili, serioşi, devotaţi, cu onoare, fiind în realitate nulităţi intelectuale şi morale.

Îi întîlnim şi-i recunoaştem ca atare în toate ipostazele vechii armate.

Lectura schiţelor oferă prilejul unei călătorii de lungă durată prin această lume. Cititorul poposeşte alături de recruţi în cazarma unde plutonierul şi apoi căpitanul le iau din prima zi banii „în păstrare"; la „jurămînt", unde sînt aşezaţi pe „profesiuni" (creştini, catolici, uniţi etc.), sau pe terenul de instrucţie, unde se străduiesc să bată piciorul „ca fulgerul", „ca cum ai trage cu chibritul pe o cutie de *sudeză*".

Cititorul pătrunde apoi în lumea ofiţerilor, puşi să „revoluţioneze" *reglementele* armatei, să rezolve grele probleme tactice în zilele de manevră, cînd se ajunge la concluzia că „panta" se confundă cu „contrapanta" — însoţindu-i pînă în apăsătoarele zile ale războiului.

Deşi inspirată din lumea cazonă, în literatura scriitorului nu se aud prea multe împuşcături. Tăcerea şi plictisul vieţii cotidiene sînt sparte de răcnetele instrucţiei sau de febrilitatea inspecţiilor. În rest, viaţa se consumă într-o atmosferă

tihnită. Un ofițer face carieră așezînd cu rînduială varza în butoaie, din care, mulțumit, își servește comandantul cu cîte un pahar de „șampanică", altul, răpus de greutatea răspunderii și competenței, concepe programe culinare, înlocuind borșul cu orez cu cel de cartofi, în așa fel încît soldatul să beneficieze de ambele în fiecare zi.

Viața cazărmii se prelungește în lumea tîrgușoarelor de provincie, de unde se alimentează spiritual, molipsind-o în egală măsură. Un căpitan de port, „exilat" într-un orășel pe malul Dunării pentru că o „șanteză" — prăpădindu-se după el — „a înghițit niște chibrituri", răscolește imaginația cuconetului; o plimbare cu trăsurile de la Calafat la Cetate tulbură viața pașnică a tîrgului; actul locotenentului Dimoftache de a-și rade barba ia amploarea unei tragedii; „balul prefecturii" depășește toate așteptările, căpătînd valoarea unui eveniment.

Viața se scurge domol, parazitar, fără pasiuni, caracteristică oamenilor de prisos, bărbații „făcînd o tablă" sau purtînd savante discuții, din care rezultă, de pildă, că limba engleză „e formată din cuvinte franțuzești spuse d-a-n-doaselea". Femeile se pîndesc și păzesc reciproc („nici eu, dar nici tu, fir-ai a dracului").

Micile ostilități dintre civili și militari dispar, ca ploile de vară, la băcănie, cu „un țoi de țuică vesel":

„— Din ce ne luarăm?

— Dumneata știi.

— Cele rele să se spele.

— Cele bune să s-adune" *(O excursiune de plăcere).*

Paradoxal, scoși din această lume, militarii lui Brăescu se comportă mai rău decît „țivilii" lui Bacalbașa. Ajuns în focul examenului de maior, căpitanul Drăgoi *(O carieră),* înmărmurit de neștiință, se pomenește mișcînd trupele fără scop. Providența îl ajută tocmai cînd se consolase cu gîndul că „au mai pățit-o și alții". Un cioban nimerit pe locurile exercițiului îi vine în sprijin:

„— Mută *antileria* pe dealul celalt, dinspre răsărit... ascultă-mă pe mine... am îmbătrînit pe locurile astea; cîți au trimes-o acolo unde ai trimes-o dumneata nu s-au mai făcut *maiuri...*"

Un colonel, în goană după „inamic", purtînd într-o mînă o trompetă „răsuflată" și într-alta un smoc de hîrtii pe care

sînt aşternute toate ordinele primite, îşi pisează într-o manevră propriile-i trupe, minunîndu-se cu candoare la aflarea vestei :

„— Ce păcat c-au fost de-ai noştri ! Bine-i prinsesem, domnule !..." *(Sfîrşit de manevră.)*

Tipul colonelului amintit revine în multe alte schiţe ca simbol al unei generaţii uzate, semireformate, trăind, cu senilitate, din amintirile lui 77, incapabilă să priceapă „noutatea" milităriei moderne. În galeria personajelor lui Brăescu aceste caractere sînt noi mai mult prin ipostazele în care sînt plasate. De fapt, avem de-a face cu aceleaşi tipuri întîlnite de la început în proza scriitorului, surprinse însă în alt moment al evoluţiei lor. Astfel, colonelul anonim din *Sfîrşit de manevră* poate fi identificat pe o treaptă inferioară a existenţei sale în ipostaza căpitanului din schiţa *O carieră*. Cînd prozatorul n-a fost împiedicat de graniţele schiţei şi nuvelei să adîncească tipologia unor eroi, nu a ezitat să întrunească în cadrul unei singure lucrări pagini tipărite anterior, aparent independente unele de altele, unificînd identitatea unor personaje. Este edificator cazul romanului *Moş Belea*, unde personajul central, ofiţerul Roiban, sintetizează cîteva caractere — aparent contradictorii — din lucrări anterioare.

Senilitatea este amurgul acestor personaje. Dacă odinioară uciderea omenescului prin mecanicismul profesional nu anulase existenţa eroilor în viaţa vechii armate, deteriorarea „maşinii", survenită inevitabil, cu anii, o lichidează aproape în totalitate. De aici impresia unor jucării stricate pe care ne-o lasă unele personaje din proza lui Brăescu, aflate la sfîrşitul carierei lor cazone, chiar şi în puţinele cazuri cînd ele realizează semnele prăbuşirii, simţindu-se răzbunate prin prostia fără margini a subalternilor „în putere".

„— Bravo, doctore, văd că ai de toate ! Dar radium ai ? glumeşte generalul, mulţumit că stă pe scaun.

— O, domnule general, cînd am avea radium...

— Cum, n-ai d-ăla ? se-ntoarce, căzînd ca din nouri, colonelul. Cumpără, domnule, cîteva kilograme, să se găsească...

O lumină trecu prin ochii generalului. Era răzbunat." *(Declin).*

Colorează în mod deosebit proza scriitorului acele episoade unde prostia dobîndeşte valenţe noi prin măreţia cu

care este purtată. Pe fondul vieții monotone de fiecare zi, ocupîndu-se de toate și de nimic, semirurali în gospodărie și provinciali în mentalitate, trăind în atmosfera vechilor tîrgușoare, unde „oameni și lucruri îmbătrînesc locului pe nesimțite", personajele lui Brăescu se trezesc uneori „la vocea cazonă a conștiinței lor". Este perioada marilor reforme, în care opiniile, principiile se confruntă zgomotos, conferind eroilor „personalitate". Nu arareori vederile lor diferite prind conturul unor adevărate școli. Sursa umorului o găsim în contrastul flagrant dintre gravitatea cu care personajele amintite își consumă inutil energia și caracterul mărunt al „reformelor" tratate aproape ca mari pasiuni.

Colonelul Crisescu ajunge la dușmănie cu căpitanul Mocanu. Motivul : primul susține că timpul oricărei mișcări de mînuire este „trei pe unu", iar al doilea, „unu pe trei" *(Cele două școli)*. Este greu de precizat care dintre „școli" este mai bună, una „zăpăcind" pe marele duce la Plevna, iar cealaltă entuziasmîndu-l pe rege. Astfel prevenit, cititorul pătrunde pe terenul de instrucție, unde conținutul celor două „școli" se confruntă direct în instrucția soldaților, pe care îi găsește silabisind :

„Hun ! tata, mămulica mea, doi ! tata, mămulica mea, trei ! tata, mămulica mea", sau : „Un', fără tată, doi, fără tată ; tri, fără tată".

În schițe, colonelul Crisescu este sortit să poarte sterilitatea căutărilor absurde, a pasiunii ridicole. Tot el este eroul uneia dintre cele mai valoroase creații a lui Gh. Brăescu, *Legea progresului*. Ținuta lui este a unui virtuoz neînțeles, sacrificat să-și risipească amarul anilor într-o lume măruntă de nepricepuți, rezistenți la nou, insensibili la chemările progresului :

„...Domnilor, spunea el ofițerilor, din două lucruri, unul : ori eu sînt nepriceput, și atunci luați-mă de gît, scuturați-mă, strigați-mi : «Ho ! destul, oprește-te ! dă-te jos, nebunule ! nu meriți să stai unde ai ajuns...» ori dumneavoastră nu vă faceți datoria, și atunci am eu dreptul să vă scutur și să vă strig : «Urmați legea progresului, pentru Dumnezeu !...»"

În ce constă legea progresului ? În cîteva jocuri de copii, pe care colonelul, „profitînd de faptul că orășelul Fălticeni

e ignorat de suedezi", le-a denumit şi „gimnastică suedeză".

Spiritul său inventiv nu se opreşte aici. Tot el ajunge cu mare greutate la secretul pasului prusian, pe care, dacă îl foloseşti cum trebuie, „ţi se deschide inima, ţi se curăţă mintea, ţi se luminează orizontul".

Pasul prusian, ca şi metoda *chicheroniană* a căpitanului *Marcassier*, care pune în mîna soldatului cartuşul de război numai după trei zile de instrucţie (*Metodă nouă*), duc la acelaşi rezultat. Ele brăzdează obrajii soldatului în virtutea practicii obişnuite, ilustrînd superioritatea pedagogiei „moderne" o dată cu virtuţile „reformatorilor".

Prostia suverană, însoţită de o falsă modestie, de trufie, sau afirmată ca lege prin obrăznicia celui mai tare, rămîne trăsătura fundamentală a personajelor brăesciene, urmărindu-le ca o umbră întreaga lor mişcare. Adesea prostia apare însoţită de prezumţie. Superioritatea gradului permite „colonelului" din proza satirică a lui Gh. Brăescu să abordeze cele mai variate discuţii, fără să-l sperie problemele medicinei, literaturii, muzicii, istoriei ş.a. În toate domeniile se crede sincer stăpîn în materie. Suficienţa intervenţiilor, dar mai ales calitatea „contribuţiilor" reprezintă una din sursele principale ale comicului lui Brăescu.

La popotă, acelaşi erou declară pe om „carnivor", amendînd medicul ce susţinea că omul e de fapt „omnivor" (...„canibalişti, ai?"). La o audiţie muzicală îşi corectează revoltat subalternul, după ce acesta citise greşit titlul unei bucăţi muzicale: „Ăăăă... *Avea* Maria... Ce-avea Maria?... Prost eşti, domnule, ce dracu?! N-ai învăţat latineşte... *Ave*, se zice, *Ave Maria*, adecă: «*Noroc, Marie*», ştiu şi copiii!" (*Colonelul Beroneanu*.) Într-un sanatoriu, la mare, ofiţerii nu se sfiesc să stabilească diagnosticuri, tratamente, ba, mai mult decît atît, să-şi susţină cu aprindere punctele de vedere în stabilirea medicaţiei. Tonul folosit în discuţie este grav, competent, eliminînd orice umbră de îndoială. Ţinuta inspiră încredere, iar controversele, şi mai multă autoritate. Biata femeie, al cărei copil se îmbolnăvise după ce mîncase nişte alune, asistă aproape stupefiată la polemica savantă ce o stîrneşte maladia odraslei sale. În noua ipostază de medic,

colonelul, priceput la toate, rămîne robit vocabularului cazon, chemat la rîndu-i să servească nevoile medicinei :

„— Rău... Vezi, nu trebuia... Alea e boală curată... Vin de se cristalizează ici, în stomac, şi nu le mai scoţi să dai cu tunul !"

Tratamentul, expus pe un ton ce se vrea erudit („Să-i dai un *Zainiţ Pauler*... că dublu ve nu se pronunţă... Se scrie *Powler* şi se pronunţă *Pauler*..."), începe să fie pus în discuţie, toţi cunoscînd efectele şi defectele „zainiţului", „zaidiţului", „zaigliţului". Fireşte, într-o atare controversă ştiinţifică, numai generalul, venit pe neaşteptate, poate elimina dilema. Încrezător în forţele naturii („Stai zi şi noapte în soare, ca maimuţa din care ne tragem, şi scapi de orice boală, fiindcă e *radio ultraviolet* care lucrează..."), acesta fixează fără ezitare tratamentul : două degete pe gît („Nu mult, cît încape !") şi un ceai de mentă cu un corn sărat :

„— Nu te teme. Eu am avut, să mă ierte lumea, nouă copii, cocoană... Cum se îmbolnăvea unul... la lighean... două degete, şi gata ! E natura care lucrează, madam !" (*Consult.*)

Replica închide schiţa fără nici un adaos din partea autorului. Din scînteierea dialogului se profilează conturul caricatural al personajelor, cîteva linii dovedindu-se suficiente pentru definirea caracterelor. Figura generalului amintit prinde culoare din primele cuvinte rostite, dar replica finală („Un ban nu face *zaigliţu* dumitale !") întăreşte şi mai mult profilul schiţat din capul locului. Falsa autoritate a generalului găseşte stilul emfatic, corespunzător :

„Nu trebuie doctor, maiorule. S-o îndreptăm *antr nu... A la franse...*"

Această impostură are ca revers în lumea personajelor lui Brăescu renunţarea la orice veleitate personală. Impostura, unită de cele mai multe ori cu bădărănia, şi nu de puţine ori cu cruzimea (în raporturile dintre ofiţeri şi ostaşii de rînd), este înlocuită alteori cu cameleonismul, servilismul, ipocrizia sau teama. Reacţiile eroilor se fixează în raport cu locul lor în ierarhia cazonă. „Colonelul", suveran în viaţa cazărmii, ajuns la rîndu-i subaltern, renunţă la orice demnitate, avînd, în raporturile sale cu un comandant, reacţiile căprarului faţă de sergent.

„— Cine a fost Cristos? întrebă el [generalul] pe un colonel, greu avansat la vechime, ce se prezentase în afaceri urgente de serviciu.

— Fiul...

— ...nimănui... un farsor!

— Adevărat, aici aveți dreptate.

— Cel mai mare filozof, colonele, mă-nțelegi?

— Foarte învățat, asta-i adevărat." (*Dureri mărunte.*)

Ierarhia cazonă este fundalul majorității conflictelor inspirate din lumea vechii armate, verificîndu-se în relațiile de la grad la grad sau în raport cu cei tari „despre partea neamurilor".

Punînd un furier să-i șteargă cizmele de praf, maiorul din schița *Gușă de porumbel* își retrage ca ars piciorul cînd află că este fecior de general. Auzind însă că generalul a murit, și, în plus, că fusese general de rezervă, își revine:

„— Șterge și cizma ailaltă!"

Cînd însă furierul dezvăluie că e totuși cumnatul colonelului, maiorul repară urgent umilința ostașului, invitîndu-l să ia masa cu el în oraș („La cazan nu te-ngrași, amice").

Momente de mare încordare, cînd cazarma tremură din încheieturi, speriind deopotrivă „răcutele", dar mai ales pe comandanți, le oferă inspecțiile și vizitele marilor comandanți, memorabile în proza scriitorului. Fie că avem de-a face cu momentul pregătirilor înaintea „marelui eveniment" *(Vine doamna și domnul gheneral, Specialități),* fie că asistăm în plus la inspecțiile propriu-zise *(Ne varietur, Cîinii de război, Un om dintr-o bucată),* sau facem cunoștință cu consecințele lor *(Oale sparte),* aceste tablouri reliefează în cel mai înalt grad ridicolele aspecte ale spiritului cazon.

După panica pe care o stîrnește perspectiva inspecției, s-ar părea că eroii lui Brăescu au conștiința trîndăviei și sterilității lor. Retrograzi și înrobiți „moștecismului" din care ararеori evadează prin false reforme, pentru a reveni imediat la automatismele rutiniere, ofițerii lui Brăescu, persecutați de ideile „noii armate", „modernizează" peste noapte fațada regimentului, așteptînd docili, îngrijorați, efectul final.

Timorat de perspectiva că va da socoteala de faptul că n-au pregătit „cîini de război", colonelul Merișor — osîndit în proza scriitorului să sufere insuccesele pregătirilor — in-

spirat de subalterni, adună din împrejurimi șaizeci de potăi. Cîinii, puțin impresionați de gradul generalului dispus să-i dreseze („ei nu trebuie să se repeadă la romîni ; să sară asupra dușmanului, să nu se dea la noi"), se vor repezi să sfîșie pantalonii acestuia, o dată cu inima colonelului.

Aceeași comedie se desfășoară pe un alt plan în *Specialități*, unde asistăm la ultimele preparative din preajma vizitei țarului. Pentru că nu-i vreme de învățat, comandanții se mulțumesc să distribuie „specialități" soldaților spre a ști ce să răspundă în cazul cînd vor fi întrebați. „Reforma" este asigurată. „Specializat" în telegrafie optică, soldatul Anton, „beciuclist" încercat, știe că servește țara la... *„anfabetu Morsă"*. Prezența regelui la toate aceste pregătiri conferă schiței sensuri mai adînci. Mascarada „specialităților" depășește granițele regimentului, fiind generată de o mentalitate a epocii burgheze, patronată chiar de monarh.

Privite din afară, personajele lui Brăescu surprind printr-o anume gravitate, avînd fizionomia unor oameni frămîntați, chinuiți de idei și probleme, de realizarea cărora s-ar părea că se leagă însăși rațiunea existenței lor. Contrastul flagrant dintre această poză și ieftinătatea preocupărilor alcătuiește o altă sursă a comicului dens în opera scriitorului. Zărită pe fereastră, lumea ofițerilor din schița *Jocul de război* este impunătoare. Într-o cameră imensă, un grup de comandanți privesc grav hărțile litografiate, așezate pe masa uriașă. Ținuta lor îți amintește de căutările creatoare ale omului de știință, îndîrjit să dezlege tainele universului. În această atmosferă de înaltă tensiune dramatică se dezleagă o problemă care reține atenția tuturor : cum este corect să se spună : *cartușeră* sau *cartușieră* ? Firește, nu-i ușor să decizi adevărul în grabă. Argumentația părților angajate în discuție dezvoltă polemica :

„...Zici barbă, bărbier, nu *bărber*.

— Dar se zice și graniță, grănicer, după cum se spune și menaj, menajeră, deci și *cartuș, cartușeră*.

Maiorul șovăi o clipă, ca și cînd ar fi primit o lovitură în piept, apoi, indignat, cu părul zbîrlit, aruncă pe nerăsuflate :

— Ușă, ușier ; cameră, camerier ; cură, curier ; toate în ...ier, domnule sublocotenent ; cartuș, cartușier-ă, pentru că este de parte femeiască..."

Norocul ofițerului este ca în mijlocul lor să se găsească un învățător. Solicitat de directorul manevrei, pune capăt controversei: „La noi se zice *cartușelă*..."

Cu aceeași morgă, „colonelul" conferențiază savant despre *istoricul, descoperirea și întrebuințarea tancurilor (Conferencia)*. După ce, cu spirit pedagogic, notează pe tablă numele inventatorului: *Bestier* = *Baister*, ne expune lapidar gîndurile acestuia: „«Mă, ce ar fi dacă aș inventa eu o mașină puternică, uriașă, care să răstoarne munții...»"

Ofițerul nu pierde prilejul ca, alături de aceste cunoștințe de specialitate, să îmbogățească puțin și cultura generală a subalternilor: „Englezul, domnilor, sînt oameni încăpățînați. La dînșii nu merge... «To be or not to be», sau, pe romînește: «Zis și făcut»."

Era firesc ca, după atîta amar de pregătiri, teoretice și practice, după numeroase instrucții și manevre trecute prin focul grelelor încercări ale inspecției, eroii militari ai lui Brăescu să fie urmăriți de scriitor și în zilele grele ale războiului (*A căzut Turtucaia!!*, *Burdulea*, *Moș Belea*, *Pentru țară*, *În retragere*, *Locotenentul Florian* ș.a.).

Conturînd imaginea armatei burgheze, ridicolă în timp de pace și hidoasă cînd se angajează în luptă — așa cum ne apare în literatura lui Gh. Brăescu — opera acestuia este prin excelență antirăzboinică. Multiple articole reliefează și mai pregnant oroarea scriitorului față de tragedia războiului. Este semnificativ că, urmărindu-și personajele în zilele crude ale primului război mondial, în împrejurări în care crima este decretată prin lege, prozatorul abandonează uneori mijloacele comicului, oferindu-ne momente de un profund realism, tragicul trecînd pe primul plan (*Pentru țară*).

În schița amintită, începînd cu descripția întunecatelor zile în care se desfășoară acțiunea și terminînd cu fabulația lucrării, totul acuză tragedia învrăjbirii popoarelor.

Victime ale unui război cu ale cărui scopuri nu aveau nimic comun, soldații, flămînzi și îngroziți de monstruozitățile văzute, părăsesc tranșeele, împușcîndu-se singuri în mînă „pentru a scăpa de urgie". Fenomenul îngrijorează comandanții supremi, cerîndu-se măsuri extreme. În fața colonelului este adus soldatul Gligore al Mariei, descoperit că s-a automutilat. „Păcatul" nu se iartă, și comandantul cere să vină cîte un om cu arma din fiecare grupă să asiste la jude-

cată. Gligore stă resemnat, aprinzînd apoi ţigara comandantului „cu mîna lui sfîrtecată, cu cealaltă dînd umil onorul, sperînd să-şi micşoreze vina, neştiind ce îl aşteaptă".

Dus într-o vîlcea, este legat la ochi şi împuşcat sub privirile preotului, venit să-l ierte de păcate. Camarazii trăseseră cu ochii închişi, undeva în sus, numai sergentul, luîndu-l la ţintă, îl nimeri prost. Mişcările muribundului înfioară pentru o clipă sufletele comandanţilor :

—„Ce zici, doctore ?

— E condamnat, isprăviţi-l...

Soldaţii prinseră a se închina din nou.

— Nu, ajunge, cum i-o fi scris, întrebaţi-l, ce vrea ?

— Ce să mai vreau ?... răspunse horcăind Gligore, oţărît, brobonit de năduşeală, cu ochii împăienjeniţi de moarte. Făcurăţi treabă... am şase copii, să hi ochit barem într-un chicior."

Dacă în restul creaţiei lui Gh. Brăescu rîsul însoţeşte lectura paginilor sale, armata fiind de cele mai multe ori ridiculizată prin intermediul comicului de situaţie sau de caracter, în cazul schiţei *Pentru ţară,* incisivitatea criticii *acuză* prin tragismul acţiunii monstruozitatea aparatului cazon burghez. Tonul şugubăţ dispare, scriitorul simţind că nu-i loc de glumă, că se găseşte în faţa unor adevăruri înfiorător de triste, care reclamă mijloace de expresie adecvate.

În ansamblul nuvelisticii sale astfel de pagini sînt rare. Ele amintesc, prin sobrietatea stilului, prin profunzimea conţinutului de idei, proza viguroasă a lui Rebreanu. În mai puţin de trei pagini, scriitorul, eliminînd formele caricaturale cu care este familiarizat, concentrează esenţa unui fenomen social, îşi defineşte tipologic caracterele în cadrul unei acţiuni dramatice, impresionantă prin conciziunea ei. Aprecierea se verifică şi în cazul unor personaje secundare, chemate să întregească atmosfera.

În paginile inspirate din lumea războiului, Brăescu nu-şi părăseşte sarcasmul. Atunci cînd nu stau cu arma în mînă, personajele sale, lipsite în marea majoritate a cazurilor de aspiraţii patriotice, se comportă cu aceeaşi ridicolă inconştienţă ca şi în timp de pace. Scoşi din amorţeala cazărmii, „coloneii" şi „generalii", plimbaţi de soartă în liniile de luptă, nu-şi trădează senilitatea, purtîndu-şi consecvent prostia ca pe un trofeu. După greutăţi supraomeneşti, în con-

diţiile unei retrageri dificile, o brigadă de miliţieni care acoperise trecerea ultimului eşalon raportează diviziei că inamicul e aproape, cerînd ordin să arunce urgent podul în aer. Comunicîndu-se ştirea generalului, acesta răspunde prompt: „— Să-mi aducă galoşii."

Panica stupidă de la marele cartier, stîrnită de căutarea galoşilor (de fapt aflaţi în picioarele generalului), concurează cu intensitate emoţia soldaţilor, care, cu moartea în faţă, aşteaptă disciplinaţi ordinul ce întîrzie să sosească *(În retragere)*.

Ca o ironie adresată întregii instituţii obsedate de metodele *chicheroniene* ale căpitanului *Marcassier*, de „legea progresului", de importanţa „pivotului" şi de însemnătatea „pasului prusian", depozitarii virtuţilor ostăşeşti sînt tocmai soldaţii umiliţi şi bătuţi pentru că ignoră sau fiindcă nu pricep subţirimea spiritului cazon. În ploaia gloanţelor nemţeşti, soldatul Burdulea, din schiţa cu acelaşi nume, aleargă cu îndrăzneală s-aducă în şanţ trupul căpitanului împuşcat, sfidînd frica plutonierului, elev în şcoala de ofiţeri, cu nădejdea că la nevoie ţara îi va îngriji „copilaşii".

Sufletul omului cinstit din popor a reţinut atenţia scriitorului, cu toate că în marea majoritate a cazurilor personajele centrale din viaţa cazărmii sînt recrutate dintre căpeteniile ofiţereşti.

Manifestînd compasiune în toate prilejurile în care ostaşii apar ca victime ale lipsei de omenie — caracteristică ofiţerului retrograd satirizat în numeroase schiţe — Brăescu are totodată meritul de a fi surprins cu mult realism psihologia soldatului (*Bolocan, Soldatul Busuioc, Fripta* ş. a.).

Lipsit de apărare, la discreţia majurului şi a întregii ofiţerimi, cobaiul „metodelor noi", acesta nu are altă armă de apărare decît fuga *(Oale sparte)*, sau, în cele mai numeroase cazuri, viclenia, simularea unei aparente prostii, menită să-l scoată din atenţia comandanţilor. „Cum au observat soldaţii că-n cazarmă numai proştii trăiesc bine, nu ştiu", notează Brăescu în schiţa *Bolocan.*

Deşi umilită, lumea oamenilor de jos are, în proza scriitorului, o demnitate a ei, ostaşii consolîndu-se cu ideea răzbunării.

Gligore, din *Fripta*, nu uită palmele plutonierului — suportate săptămîni de-a rîndul — şi în simplitatea lui, înrudită

cu întunecarea minții, profită de prilejul jocului pentru a-și izbi frontavoiul în coaste și a-l lăsa lat în dormitorul companiei. Soldatul Busuioc se scutură cu vicleșug de ordinele comandanților.

Aproape de liberare, Bolocan, întrebat de general ce reprezintă icoana lui Ioan Botezătorul (patronul regimentului), îl „confundă" cu căpitanul său „cînd face baie în Dunăre". Notațiile din această schiță despre mijloacele de apărare ale soldatului întregesc psihologia eroilor.

Fără a-și uita propria experiență din cadrul armatei, scriitorul aduce în paginile schițelor sale și figuri calde, umane, îndrăznețe. Ele opun galeriei de caricaturi cazone o lume sufletească înaltă, pe care acestea nu numai că nu o au, dar nici măcar nu o pot înțelege. Sînt flori rare, condamnate să se usuce pe un pămînt sterp. Sublocotenentul din schița *Cum sînt ei* își scutură puținii bani din buzunare în fața nenorocirii soldatului căruia îi murise mama. Locotenentul Florian din schița cu același nume, ajutat de un căprar, se furișează cu o îndrăzneală rară în liniile nemțești și stîrnește panica acestora, dezmințind mitul invincibilității lor. Nu-i o întîmplare că astfel de fapte sînt atribuite unor tineri ofițeri, pe care mașina vechiului aparat cazon n-a izbutit să-i anchilozeze, să le mutileze sufletele. Generalul din schița *Dureri mărunte*, care părăsește armata simțind că înnebunește dacă mai rămîne în liota de idioți aflați în subordine, este o *rara avis*.

Aceste atitudini, conjugate cu reacțiile omului simplu din creația scriitorului, amintesc protestul umanității împotriva unei lumi întunecate, în care brutalitatea și prostia se dovediseră sfetnici de vază.

Sentimentele curate, pasiunile autentice rămîn străine acestei lumi. Nu-i de loc lipsită de semnificație absența femeii în proza „militară" a lui Brăescu. Bădărănia, prostia și necinstea personajelor ucid orice tresărire a frumosului. Emma, soția *maiorului Boțan*, suflet curat, sortit marilor pasiuni, este împinsă spre prostituție pentru a înlesni cariera soțului. În rest, celelalte eroine păstrează forme caricaturale, lipsindu-le orice umbră de feminitate. Nu greșim dacă le considerăm „militarizate", viața lor confundîndu-se cu a regimentului, în care nu de puține ori iau locul comandantului. Doamna

Merişor este o adevărată „colonăleasă", care nu se sfieste să intervină în treburile regimentului în timp de restrişte (*Vine doamna şi domnul gheneral*), sau în zile de recreaţie (*O excursiune de plăcere*). Dragostea ofiţereselor nu e mai presus de aceea a precupeţelor, dar are aplombul superiorităţii gradului purtat de soţ :

„«Ori mă iei, şi eşti aghiotantul regimentului, ori strig să vie lumea, şi cînd o afla colonelul...»" (*Nimic nou...*)

În multiple variante, tema va fi reluată, zeci de foiletoane şi schiţe satirizînd degradarea dragostei în societatea mercantilă.

Vecinătatea femeii alături de personajele cazone ale scriitorului creează momente de un comic irezistibil. Ofiţerii lui Brăescu au cultul femeii, dar numai în condiţiile dictate de ierarhia gradelor. Ei îşi aduc aminte de soţia generalului şi o omagiază în lipsă (*Toasturi cazone*).

Îngrijorat că subalternii rătăcesc prin lumea tîrgoveţelor, colonelul din schiţa *Şedinţă de educaţie* se simte obligat să-i înveţe secretele succesului în lumea „bună" :

„«...Madam... Mosie... Mamoazel... (Zgribulit :) Frig al dracului !... Mi-a îngheţat nasul...» (Către ofiţeri :) Asta o spun ca să rîdă... Uite-o, vine cu dulceaţă ! (Galeş :) «Ce v-aţi mai deranjat ?... Sărut mînuşiţele... Dulceaţă iau, (fin :) apa nu-i bună nici în bocanci, fiindcă nu mai purtăm cizme.» (Către ofiţeri :) Asta iar o spun ca să rîdă... Pe urmă te apropii elegant, o priveşti în ochi, îi predai farfurioara şi zici frumos : «*Mersi bien*», ca să vadă lumea că ştii şi tu două boabe franţuzeşti...

— Dar dacă în vreo casă se vorbeşte nemţeşte ?

— Cu nemţeasca merge repede : o strîngi de mînă şi o întrebi : «*Vigheţ ?...*» Şi după nouă luni... Spirt !... Ista-i ofiţerul !"

Profund sentimental, *Cyrano* se răzbună şi de data aceasta.

Începînd cu anul 1923, cînd apare volumul *Doi vulpoi*, creaţia lui Gh. Brăescu îşi lărgeşte profilul tematic, cuprinzînd alături de obişnuitele schiţe „militare" şi scrieri din lumea satului.

Cantitativ, lucrările inspirate din mediul rural nu sînt numeroase — în total s-au tipărit douăsprezece schițe în diferite volume și cam tot atîtea în paginile revistelor — dar semnificația lor nu poate fi ignorată nu numai de criticii lui Gh. Brăescu, dar și de orice cercetare de sinteză a prozei satirice romînești. Prin ineditul lor, ele marchează o treaptă.

Este semnificativ că și în analiza problematicii satului din proza actuală (de pildă la Marin Preda), unii critici simt nevoia de a face trimiteri la opera scriitorului. [1]

Meritul lui Brăescu — remarcat cu justețe la vremea respectivă de E. Lovinescu — constă în eliberarea viziunii sale de sub povara ideologică a semănătorismului și poporanismului, ce se îndeletniceau, la acea dată, cu idilizarea vieții rurale. Pe acest plan, scriitorul se apropie — păstrînd proporțiile — de Liviu Rebreanu, în schița satirică făcînd chiar operă de pionierat.

Schițele din lumea satului se înrudesc — mai ales pe plan tipologic — cu lucrările inspirate din viața armatei. Disimularea este în profilul psihologic al soldatului o trăsătură tipică, pe care ostașul nu o capătă în cadrul cazărmii, ci o aduce de pe meleagurile de baștină, fiindu-i transmisă din generație în generație, ca mijloc de apărare împotriva oricărui jug.

Unele notații ale scriitorului cu privire la această disimulare presupun un ascuțit spirit de pătrundere a sufletului țărănesc :

„...Foarte mulți recruți se fac că nu pricep nimic, și cu timpul, după ce au rezistat tuturor metodelor de educațiune și de convingere contondentă, sînt scutiți de orice serviciu." [2]

---

[1] „Țăranul a fost prezentat la noi de o întreagă literatură semănătoristo-poporanistă ca expresia înseși a candorii și franchetei. Aici idilizarea lumii satului se alia cu ideea primitivității sufletului rural, străin de orice complicație și în stare doar de reacții primare. Disimulat, încă o dată, nu e numai țăranul, dar *prezentarea disimulării țărănești în literatură* constituie un fapt rar, puțin întîlnit (la Rebreanu, într-o măsură, și la Gh. Brăescu, cum remarca Lovinescu), un rezultat important al observației realiste, care prin implicații etico-sociale *cu totul inedite față de scriitorii amintiți mai înainte* conferă o originalitate deosebită prozei lui Marin Preda." — Ov. S. Crohmălniceanu, *Prozatori contemporani, studii critice de Ion Vitner*, Viața romînească, XIV (1961), nr. 9 (septembrie.)

[2] *Bolocan.*

Pe de altă parte, deşi episodică, imaginea satului din literatura cu problematică militară se înrudeşte prin tonul realist al descripţiei cu schiţele din viaţa rurală.

În reflectarea relaţiilor sociale din lumea ţărănească — şi mai ales a psihologiei acesteia — Brăescu este un citadin. Idilizarea satului ca purtător al celor mai înalte virtuţi, prezentarea lui în lumina patriarhalismului rural, caracteristici ale curentelor reacţionare din primele decenii ale secolului nostru, sînt străine de spiritul operei sale.

Ţăranul apare înfăţişat într-o lumină realistă, cu psihologia sa atît de specifică, determinată de relaţiile sociale concrete în care el acţionează. Peste destinele individuale ale personajelor, chenarul în care se desfăşoară acţiunea schiţelor păstrează întotdeauna veridicitatea istorică, subliniind condiţiile inumane de viaţă ale satului romînesc de la începutul secolului al XX-lea.

Este semnificativă în această privinţă schiţa *Mulţămită,* în care, din primele rînduri, autorul te introduce în atmosfera vechiului sat:

„Petrec uneori sărbătorile la ţară, în Moldova, unde văd ţăranii din ce în ce mai scăzuţi, galbeni, trudiţi, peticiţi ca şi coastele dealurilor ce se-ntind la soare, brăzdate de ogoare scurte, prost lucrate."

Deşi e sărbătoare, oamenii se îndreaptă spre crîşmă „mohorîţi", acolo discutînd tot „necazuri cunoscute".

Detaliile oferite apoi despre viaţa unei femei necăjite fac ca mizeria acesteia să depăşească prin implicaţiile sociale valoarea unei drame personale sau faptul divers.

Tabloul satului este de un profund realism:

„— Porumb ai?

— N-am nica... toată iarna am cumpărat, şi după ce că-i scump, e şi stricat, arde-l-ar focu...

— Cum, tu n-ai pămînt?

— Nici atîtica... Cît îi pe lîngă casă, de cresc o pasăre, două... Cu asta mă mai ţiu... Să hi avut pămînt...

— Copiii sînt bine?

— Bine, conaşule... da' cel mare nu ştiu ce are de nu vorbeşte, şi o fată, cea de-a doua, n-o ştii mata... nu erai aici... care a botezat-o duduca, nu stă-n chicioare... i-s moi şi subţiri ca nişte lumînărele di ceară."

Şi convorbirea continuă, dezvelind necazuri peste necazuri.

Femeia, remăritată după moartea bărbatului, are casă grea cu Teodor Lemnaru, dar totuşi se consideră mulţumită :

„— Ii rău, conaşule, văd şi eu... da' tot îs mulţămită, să cheamă, că să hi fost un om de treabă, nu te teme mata, nu mă lua el cu cinci copii..."

Impresionant portret sufletesc. Femeia suferă în tăcere, în resemnare, şi, covîrşită de durerile sale, nu cutează să-şi judece bărbatul. Amărăciunile, suferinţele o fac să accepte viaţa nenorocită în care se află, păstrîndu-şi într-un fel demnitatea („...Să hi trăit Ion, nu te teme mata, nu mă măritam eu... Da' dac-o murit el, să rămîn pe drumuri, s-ajung de rîsul lumii...")

Notaţiile scriitorului îţi dau posibilitatea să înţelegi că destinul femeii nu se datorează unei căsnicii nefericite, ci are cauze mai adînci, că drama ei se confundă cu drama întregului sat.

In *Socoteala*, aceleaşi „feţe chinuite", aceiaşi „paşi trudiţi". La curtea conului Matei, Neculai Boiangiu rămîne înmărmurit la vestea că după o vară de muncă nu are nimic de primit. In ansamblu, schiţa păstrează un ton grav, reclamat de însuşi conţinutul ei. Tabloul este sumbru, evocator pentru relaţiile sociale din viaţa satului capitalist. (Mai puţin replica finală : „Ardi-o-ar focul de datorie, dă-mi barem de un rachiu... Să mă bată Dumnezeu dacă am o chicătură de gaz în lambă", care ţine de psihologia individuală a personajului.)

In afara dialogului ascuţit dintre ţăran şi boier — primul încăpăţînat să înduplece inima boierului, celălalt calm şi indiferent la suferinţa ţăranului — elementele de cadru participă la întregirea atmosferei dramatice mai mult decît în cazul altor schiţe. Natura, prin coloritul ei sumbru, de toamnă, agravează semnificaţia discuţiei, amintind zilele de iarnă ce se apropie :

„Ţarinile, pustii, se înfrăţeau în culori mohorîte. Un singur plop, cu foile însîngerate de rugină, apărea pe deal, la marginea pădurii, galbenă ca o făclie aprinsă la capul toamnei, ce-şi dădea sfîrşitul..."

Misticismul rural, mult speculat în literatura semănătoristă, cunoaşte o replică în proza satirică a lui Brăescu, mizeria ţăranului fiind deseori asociată cu obscurantismul religios, cu superstiţiile din viaţa satului. In interpretarea fenomenelor sociale, scriitorul exclude divinitatea, manifestînd mai de-

grabă aversiune față de instituțiile religioase. Slujitorii cerului apar de obicei în scrieri în vecinătatea lui Bachus, comercializînd credința celor săraci cu duhul *(Liderul)*, constituind în același timp un termen de comparație pentru determinarea vicleniei („șiret ca un prelat").

În corespondența scriitorului întîlnim cîteva rînduri care ne fac să înțelegem mai bine acest aspect al creației sale. Ridiculizînd „minunile" faimosului Petrache Lupu, nota cu luciditate : „Dar toate religiile au la bază asemenea prostii, fenomene pe care oamenii nu și le puteau explica pe atunci, minuni necontrolate, care s-au transmis deformîndu-se, îngroșîndu-se de-a lungul anilor. Avem un sfînt mai mult... Popa și cîrciumarii din Maglavit fac avere." [1]

Străin de misticismul tradiționalist, Brăescu satirizează în repetate rînduri superstiția religioasă. În viziunea lui despre sat, credința nu înnobilează pe țăran, ci se conjugă cu ignoranța.

În schița *Necazuri...*, două țărănci discută la tîrg despre nenorocirile ce s-au abătut asupra uneia dintre ele. Bărbatul îi zace în casă („să-nădușe în chept") și, pe deasupra, s-a mai îmbolnăvit și porcul. La tîrg venise după veterinar *(vitrinal)*, să-i dea niște „oușoare" porcului. În ignoranța ei, pe bărbat îl știe în grija lui Dumnezeu („Că omul dacă are zile lăsate de la Dumnezeu, trăiește, da' dacă i-o sunat ceasul, s-o mîntuit... Da' gita, ce știe ea..."). „Pricepută", cealaltă o învăță să-i dea cumătrului o „țarcă" friptă de vie, „cu pene cu tot" („...dacă nu s-o face ghine din asta, să știi că nici zile multe n-are"). În discuție, gîndurile sînt răzlețite, trecînd aproape fără noimă de la un necaz la altul. Condițiile nenorocite de viață o fac însă pe femeie să fie obsedată de gravitatea ambelor evenimente („...atîta gită am... dac-o muri, ce mă fac eu la iarnă c-o casă de copchii...").

În schița *Skoda la țară*, moș Niță crede cu sinceritate că sfîntul Pafnutie ajută bețivilor să se ridice de jos, și-l prăznuiește în fiecare an pentru plinătatea strugurilor din vie. Drept e că de la an la an se tocmește cu divinitatea și scade tariful popii, gîndindu-se că „Dumnezeu nu se uită la bani, ci la sufletul omului". În naivitatea lui crede că guvernul, făcînd rugă-

[1] Scrisoare către Ileana Negulescu, nepoata scriitorului, trimisă din Bascov la 10 august, [1937 ?].

ciuni, ar afla secretul listei cifrate, cu numele celor care au încasat comisioanele în afacerea Skoda. Tonul ironic al scriitorului, interlocutor în discuția cu moș Niță, reliefează și mai mult naivitatea credinței.

„— Ei, ține minte ce-ți spun eu... Să facă guvernu rugăciuni. și găsește *țifru*...

— Ei aș !...

— Te prinzi cu mine ?

— E tîrziu, moșule.

— Cînd vrea Dumnezeu...

— Știu, dar s-au rugat ceilalți să nu-l găsească.

— Care ceilalți ?

— Șperțarii.

— Hoți, domnule !... Zi-i, le-a dat în gînd...

— Hoți, nehoți, vorba e că li s-a împlinit ruga... S-au închinat, se vede, din toată inima, și au rămas cu banii.

— Păi eu ce vă spuneam ?... Dumnezeu nu se uită în punga omului, ci în sufletul lui."

Naivitatea religioasă, potrivit căreia și încurcăturile din viață se fac cu complicitatea divinității, o întîlnim satirizată pe un alt plan în *Credința*. Minunată de isprăvile sfintei Varvara, o bătrînică i se roagă să-i dea un nepoțel, întîrziat să sosească în casa fetei sale, pricină din care aceasta nu mai are trai bun cu bărbatu-său. Pe neașteptate, sosește un copil în casa babei, adus însă de cealaltă fată, nemăritată (...„-n prostia me, am uitat să spun numele celei măritate, și sfînta, dac-o văzut așa, a dat ea la cine o vrut să deie").

Ca și în cazul celorlalte schițe din lumea satului, satira nu vizează o categorie socială, țăranii fiindu-ne prezentați în ansamblul lor ca niște făpturi apropiate scriitorului. Mîhnit de condițiile vitrege în care aceștia își duc existența, el critică cel mult ignoranța lor, condiționată social de însăși orînduirea bazată pe exploatare, profund interesată în obscurantismul țăranului. Unii cercetători, tentați să confunde planurile, ar trebui să observe că între idilizarea sentimentelor de religiozitate ale țăranului și satirizarea lor, ultima alternativă reprezintă un plus indiscutabil, mai ales în perioada în care semănătorismul rătăcise, nu de puține ori, condeiele unor scriitori.

Discuția poate fi oricînd lărgită și asupra altor forme de manifestare a obscurantismului burghez satirizate de Brăescu,

Supusă mai puțin interpretărilor, publicistica lui ne ajută să înțelegem semnificația creației. Nu o singură dată scriitorul a luat în scris apărarea țăranilor. Sintetizînd într-un tip (Chiriac [1]) profilul omului din popor, scria, printre altele :

„Chiriac este rominul care duce greul. Este țăranul statornic, care ară și nu se alege cu nimic ; meseriașul cuminte, care n-are de lucru ; învățătorul onest, care trăiește fără leafă ; funcționarul umil, pîndit mereu de curbă ; pensionarul credincios, care ia la trei luni o pensie ajustată de perceptori." În viziunea sa, țăranul încetează deci să aibă o existență singulară, fiind profilat pe un fundal social mai larg, angrenat în complexul relațiilor orînduirii burgheze, unde Chiriac „este condus de cîțiva panglicari", „sortit să moară de foame, de reforme și de uniforme".

De aici și libertatea scriitorului de a satiriza în psihologia țăranului unele trăsături înapoiate, care nu aparțin cu strictețe mediului său social, ci unei mentalități străine. Dublul caracter al țăranului, pe de o parte exploatat, pe de altă parte mic proprietar, generează o psihologie specifică, excluzînd orice umbră de idilizare.

În tipologia țărănească este bine surprins de Brăescu spiritul de neîncredere al săracului față de dărnicia mai-marelui. Furat la fiecare pas, nu poate realiza un atare miracol, ajungînd chiar la situații ridicole. Femeia din schița *Țăranii noștri (Doi vulpoi)* refuză să vîndă unui maior o găină cu cincisprezece lei — cerînd cu încăpățînare treizeci și cinci („dac-așa se vinde la tîrg..."), după ce în prealabil acesta refuzase s-o ia de pomană.

Bine reliefată este de asemenea șiretenia țăranului în raporturile lui cu omul avut. Ivindu-i-se ocazia să-l păcălească, nu-și face probleme :

„— Cum mă, toți sînteți ticăloși ?

— Parcă noi nu căutăm boieri cumsecade" *(Țăranii noștri [2])*.

Mistificarea propagandei burgheze, potrivit căreia țăranul romîn era sărac din cauza băuturii, găsește o replică în schița *Cînd vrea Dumnezeu,* izvorul avuției fiind descoperit în furt.

---

[1] *Chiriac,* Dimineața, XXVII (1921), nr. 8.886 (20 septembrie).

[2] *Țăranii noștri,* Dimineața, XXVIII (1932), nr. 9.244 (21 septembrie).

Ultragiindu-i-se demnitatea, țăranul nu ezită să crească prețul vînzării, pe care este silit s-o accepte. În *Tocmeala*, boierul se încăpățînează să aducă la curte pe Domnica, fata unui om strivit de nevoi, cu toate împotrivirile acestuia. Văzînd că n-are încotro, fata acceptă, adăugînd : „Atunci ni-i mai da mata și o vacă", cu intuiția zilelor ce o așteaptă.

În proza scriitorului inspirată din lumea satului, dragostea cu multiplele-i valori, eliberată de prejudecăți clericale, trăiește în limitele firescului, ca un atribut al tinereții. Cînd e cumpărată prin căsătorii nepotrivite *(Pocăința)*, adulterul este iertat, gravitatea faptului fiind scuzată în pofida geloziei neputincioase a soțului bătrîn.

Romeo Popescu din schița amintită „era nu numai în vîrstă, ci și inspector general". Desperarea lui în fața infidelității soției este împărtășită numai de starețul mînăstirii. „Mama Floarea", altminteri credincioasă, dovedește înțelegere și bunsimț, bănuind în simplitatea ei că vina nu-i a tinerilor, ci în căsătoria „nefericitului" îndreptată împotriva naturii.

„— Iart-o, maică.

— Dumneata ești, mamă Floareo ?

— Eu, părinte. Dă-li-i ci li-i da și mîntuiți, că-s tineri și-i păcat."

„Păcatul" găsește deci o definire mai exactă în mentalitatea femeii, apropiată de adevărul vieții.

Reflectînd relațiile matrimoniale din viața satului, scriitorul nu le idilizează. Mentalitatea burgheză cu privire la căsătorie este, la rîndul ei, satirizată. Obligația „zestrei", prezentată ca o povară în viața familiei țărănești, mutilează uneori sufletele oamenilor *(La fîntînă, Înzestrare)*.

Zbătîndu-se în ignoranță, țăranii dibuie cu greu în proza scriitorului adevărurile vieții. Cei chemați să-i lumineze sînt la rîndul lor săraci în instrucție. Dacă în corespondența fostului ofițer se întîlnesc fragmente pline de căldură cu privire la învățători, opera nu lasă să se întrevadă aceleași sentimente. Dimpotrivă, apariția sporadică a acestora în paginile schițelor este însoțită de un zîmbet caustic, care vizează lipsa lor de pregătire. Într-o altă situație, „învățătorul", ce ne este cunoscut din *Jocul de război*, face în schița *Pocăința* noi precizări lingvistice de genul *cartușelei*.

„Grădina era parfumată și vinul delicios.

— Asta-i un nectar ! exclamă transportat Popescu.

— La lichiduri se zice hectolitru, insinuă roşindu-se învăţătorul."

Remarcînd meritele scriitorului în schiţarea unor tablouri realiste din lumea satului şi în special în conturarea tipologiei ţărăneşti, trebuie totodată îndepărtate exagerările, lipsite de discernămînt critic, strecurate în unele studii consacrate operei lui.

Reflectînd satul, Gh. Brăescu nu pătrunde în esenţa relaţiilor sociale, neînţelegînd complexitatea lor şi în special dinamica luptei de clasă. El se opreşte la un stadiu incipient al stărilor ţărăneşti, al luptei surde, în care cei asupriţi acumulează revoltă, fără a părăsi relaţia paşnică.

Fostul militar trecuse pe lîngă experienţa tristă a lui 1907 fără să fi reţinut esenţa ei. Notaţiile fugitive despre răscoala ţăranilor din romanul *Moş Belea* reliefează neînţelegerea dramei sociale. Scrierea înregistrează aspecte de suprafaţă, fără a medita asupra cauzelor.

De asemenea, furat de pitorescul situaţiilor, cade uneori în naturalism *(Acuzata, Pe calea Domnului*[1], *Spleen*[2]), sau în pură anecdotică *(Leacuri)*.

Pare curios, dar, după numărul paginilor, cele mai multe lucrări din proza lui Brăescu nu sînt inspirate din lumea cazonă — aşa cum se menţionează curent despre opera sa — ci din viaţa civilă, marea lor majoritate satirizînd moravurile, mentalitatea burgheză, surprinsă în multiplele ipostaze ale unor personaje tipice claselor avute şi micii funcţionărimi. Ne referim nu atît la lucrările publicate în volume, ci la sutele de schiţe, pamflete, miniaturi artistice, foiletoane, uitate în paginile revistelor şi ziarelor vremii. Parcurgîndu-le, cercetătorul constată că nu rămîn prea multe aspecte ale lumii mercantile în afara satirei lui Brăescu. Imaginea scriitorului, ancorat puternic în realităţile epocii, ne-o înlesneşte tocmai această latură a creaţiei sale, mai puţin cunoscută, cu meritele şi păcatele ei. Totalitatea paginilor amintite tind să alcă-

---

[1] *Pe calea Domnului*, D i m i n e a ţ a, XXIII (1927), nr. 7.442 (22 august).

[2] *Spleen*, D i m i n e a ţ a, XXIII (1927), nr. 7.359 (30 mai).

tuiască o frescă satirică a lumii burgheze din primele decenii ale secolului nostru.

Este drept, autorul lor nu şi le-a prea adunat în volume, dar nici nu le-a condamnat uitării. Caracterizîndu-le, scria în 1929:

„Desigur, cronicele noastre nu vor rămîne veşnic în hrisoavele închise în biblioteci. Dar lăsate moştenire prin grai, vor deveni mai tîrziu basme de pe cînd povestitorul încăleca pe o prăjină şi spunea o minciună."

Principala lacună a acestei creaţii constă în inegalitate, schiţe remarcabile fiind strivite de noianul unei literaturi facile. Arta scriitorului îi înnobilase publicistica, dar ziaristica, inundîndu-i proza, i-a degradat-o.

Am amintit în biografie de vlăguirea forţelor sale creatoare în sute de colaborări, masate în coloanele ziarelor R a m p a şi D i m i n e a ţ a. Brăescu a fost pe deplin conştient de această realitate: „E greu să faci spirit cînd ai nevoie de franci şi viaţa e atît de scumpă", nota despre meseria autorilor de reviste, fără ca personal să aibă o soartă mai bună.

L-am nedreptăţi însă dacă din această zonă a activităţii sale n-am prelua critic acele pagini — nu puţine la număr — în care recunoaştem pecetea personalităţii sale artistice. Considerăm că ele nu fac notă discordantă cu lucrările valoroase, ci, dimpotrivă, întregesc profilul ideologic şi artistic al creaţiei lui Gh. Brăescu.

Nu mai puţin adevărat este că prezenţa lui Caragiale în satira romînească lăsase puţine cărări neumblate în cartierele sociale ale burgheziei şi ale micilor tîrgoveţi. Nescriind despre armată şi despre sat (cu excepţia *Arendaşului romîn)*, rămăseseră în afara prozei lui satirice unele drumuri nebătătorite, pe care Brăescu le-a umblat cu prisosinţă, demonstrînd, prin ineditul caracterelor şi situaţiilor (fireşte, nu numai prin acestea), personalitatea artistică. Intrînd în marile zone tematice ale creaţiei caragialiene, pana lui este însă dominată de ilustrul predecesor, rămînîndu-i datoare.

Printre influenţele evidente, remarcăm circulaţia în operă a unor personaje înrudite cu unele tipuri clasice din opera lui Caragiale. La loc de frunte este „Mitică", care, ca şi în

opera maestrului, poartă nume diferite, avînd însă şi la Brăescu valoarea unui univers moral tipic. Colindînd mai departe prin bodegi, apărător sau opozant politic, se pronunţă în toate domeniile şi mai ales pune ţara la cale. Mai mult decît toate îi place să vorbească. Orice. Dar să vorbească. Discuţia alunecă pe toate planurile, fără nici o coerenţă. Numai în două pagini *(În clasa doua)* discută despre egalitatea femeii („Vor egalitate, cer drepturi... Poftim, au dreptul să stea în picioare"), semnalează nepriceperea poliţiei în prinderea criminalilor („Ia s-avem *denctentivi*, ca în America"), stabileşte măsuri preventive ca să nu meargă criminalii pe stradă în bandă („Să circule cîte unul... Să n-aibă nimeni voie să umble cîte doi"), confundă Neajlovul cu Siretul („Neajlovul e mai lat"), se pronunţă pentru desfiinţarea podurilor de cale ferată („Nu s-ar mai întîmpla sinucideri"), stabileşte inutilitatea şcolii („Tata, Dumnezeu să-l ierte, n-a mai învăţat carte, şi ţinea cîrciumă"), precizează cauzele sărăciei ţăranului şi — din nou — se refugiază în realităţi mai depărtate („N-ai văzut în America ?... S-a oprit *ancolul*, şi merge..."). Mirajul străinătăţii îl copleşeşte. „Ciupit" în Moşi, necăjit că-i întrerupt în oratorie, Nae Popescu din *Urlătorul* se resemnează plimbîndu-şi gîndurile peste Ocean :

„— Nişte dobitoci ! Ce vă spuneam eu... Ehei ! Englezii, domnule, cînd e catastrofă, nu mai trăiesc nici unul... Plata !...

— Mai stai, nene Nae.

— Iertaţi-mă, nu pot suporta, mă doare inima şi, să vă spun drept, mi s-a scîrbit... Nu sîntem popor, orice ar spune ! Plata !"

Mitică are numeroase surori, înrudite, la rîndul lor, cu alte personaje din opera caragialiană.

„— A murit a lui Barbă-Lată.

— Taaci ! face prefăcută cealaltă. Ce-o fi avut ?

— Din răceală.

— A *anvortat*, dragă, pe ochii mei, şi a fost *infectă !* *(Provinciale.)*

Prin atmosfera lor, aceste creaţii amintesc continuu modelele, fără a le pastişa, dar şi fără a ajunge la înălţimea lor.

Substanţa de viaţă a tipurilor din proza satirică a lui Caragiale este superioară personajelor lui Brăescu, întreaga lor mişcare, vorbire, nuanţată de la un caracter la altul, de la

gest pînă la topica frazei, adîncind semnificația psihologică a fiecăruia.

Nu-i mai puțin adevărat că în proza lui Brăescu se găsesc pagini remarcabile din care rezultă folosirea creatoare a influenței caragialiene. *Nenea Guță* și *Curba Lalescu* — schițe publicate încă din primii ani ai activității sale scriitoricești — rămîn exemple ilustre.

În majoritatea cazurilor, satira de inspirație citadină are în centrul ei caracterul micului burghez. Muncitorimea apare sporadic în proza scriitorului (în special în publicistica literară), dar niciodată ridiculizată.

S-ar putea obiecta că multe dintre personajele ce populează acest sector din operă sînt lipsite de substanță socială. Anecdotica pură, comicul gratuit de situație, caracteristice numeroaselor pagini din Rampa și Dimineața, facilitează o atare impresie. Observînd moravurile burgheze, Brăescu le descoperă tarele, fără a lua totdeauna atitudinea critică necesară. Aventurile de trotuar, comercializarea amorului, adulterul, teme reluate în zeci de variante — multe dintre ele lipsite de valoare literară — ilustrează, pe planuri minore, descompunerea morală a unei lumi în care — după propriile aprecieri ale lui Brăescu — amorul lui Daphnis și Chloe, Paul și Virginia, Romeo și Julieta, a lui Cyrano de Bergerac rămîne simplă anecdotă.

Scriitorul contrapune acestor stări degradante curățenia și înălțimea sufletească a celui ce muncește.[1]

Eliminată de regulă din economia schițelor cazone, femeia își găsește cu precădere refugiu în creația de inspirație citadină. Elementele tragice, dar mai ales cele comice, îi colorează existența. Actele-i sînt guvernate de mentalitatea burgheză, rareori izbutind să alunge povara ei. Prin critica moravurilor epocii, satira este și în aceste cazuri socială, fără însă a contura prea multe tipuri memorabile. Mențin atenția printr-un dens comic de situație și prin cursivitatea dialogului schițele *Cum nasc dramele, Pe patul de moarte, Cînd plec marți la drum.*

Alte schițe, ca *Sinucigașa, Mila, Carré de dame, Gînd la gînd, Școala,* se remarcă prin comicul de caracter al persona-

---

[1] *Duelul,* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.156 (1 septembrie).

jelor puse în situația de a dezvălui micimea sentimentelor, incultura și parvenitismul lor.

Și în creația lui Brăescu banul dezumanizează omul. Nu ni se pare exagerat să afirmăm că banul rămîne eroul anonim din satira citadină, rostogolindu-se, zgomotos sau cu discreție, de la o schiță la alta. De cele mai multe ori el guvernează mișcările personajelor, cumpărate, vîndute, sau sugrumate de puterea lui. Pentru bani se fac și se desfac căsătorii, prostituarea începînd cu bărbatul oficial. Mentalitatea familiei este proprie clasei avute :

„«E bătrîn ? Cu atît mai bine, își va vedea de casă. Nu-l poți suferi ?... O să te deprinzi, fetico ! Mai cît am plîns eu cînd m-am măritat ! În căsnicie nu se caută dragoste ; casa să fie plină și să fii și tu în rînd cu lumea...»" *(Balul prefecturii.)*

Tincuța din *Școala* e socotită „soi rău" — în mentalitatea mamei — nu pentru încurcăturile ei, mai mult sau mai puțin sentimentale, ci pentru că nu s-a aruncat în brațele unui bărbat cu avere („Atîta ambiție aveam și eu, să te văd în *otomobil*").

Satira scriitorului pune în lumină adevărul potrivit căruia căsătoria bazată, exclusiv, pe calcul meschin ucide dragostea, face din relațiile dintre soț și soție un fenomen de uzură morală. În schița *Răzvrătita* (de atmosferă cehoviană, ca și *Balul prefecturii),* Ginel — sugrumată de viața închisă, lipsită de orizont, oferită de un bărbat pietrificat, sărac sufletește — evadează din cercul existenței mărunte, căsătoria lăsîndu-i pentru totdeauna un gust amar.

Experiența ei este rară în proza scriitorului. Resemnate, personajele feminine își parcelează de obicei inimile, avînd numai grija discreției *(Pe patul de moarte, Cum nasc dramele, Cînd plec marți la drum* ș.a.).

Adulterul ne apare din lectura prozei lui Brăescu ca o realitate aproape obligatorie în raporturile matrimoniale mercantile. În paginile consacrate acestei tematici, comicul de situație trece pe primul plan, fiind, de multe ori, cam prea mult „în sine", în dauna profunzimii psihologice a personajelor.

Interesante sînt unele reacții ale bărbaților în fața adulterului guvernat de puternicia aceluiași „vițel de aur". Îmbrăcînd din greșeală hainele doldora de bani ale amantului, Sever Popescu, din schița *Cînd plec marți la drum,* acceptă

tacit infidelitatea soției, gîndindu-se cu desperare că ar putea pierde „afacerea" neașteptată.

Portretele unor negustori sînt și mai ilustrative pentru dezumanizarea omului robit de aur. Pe patul de moarte, Șicu, cîrciumarul, nu e îngrozit de viața pierdută, ci de capitalul lăsat în voia soartei :

„— E avere multă, Mițo ! Trebuie cap de bărbat..." *(Gînd la gînd.)*

În *Robii banului* relațiile de familie sînt relații de tîrg, anihilînd orice umbră de omenesc.

Deși nepublicate în volum, ambele schițe se remarcă prin sobrietatea stilului și vioiciunea dialogului, prin lumea spirituală concentrată în cîteva tipuri al căror contur psihologic se definește, surprinzător, prin cîteva replici (trăsături specifice artei scriitorului).

Profilul ideologic al creației lui Brăescu este întregit de satira politicianismului burghez. Un ministru *(Pricopsitul, Liderul)* și un prefect *(Interviu-expres)* fac carieră folosind, în egală măsură, demagogia și prostia. Schițele au mai mult valoarea unei atitudini, realizarea artistică fiind modestă. Iluștrii demagogi din opera caragialiană degenerează în proza lui Brăescu, devenind copii decolorate.

Dintre multiplele miniaturi artistice publicate în paginile ziarelor, reținem cîteva în care satira scriitorului vizează direct nedreptatea socială și, în special, jaful ca mijloc de căpătuire a clasei avute *(Roata, Omor prin imprudență, Peste zece ani).*

Satira, însoțită de un zîmbet amar, trist, surprinde de asemenea disprețul ciocoiesc al bogatului față de lumea celor umili. Apar în schițe ca *Sufletarul* și *Moșu* figuri luminoase, curate, victime ale rînduielilor vremii, personaje înconjurate cu dragoste și compasiune de scriitor.

Puse față în față, sentimentele de dragoste și ură definesc cu claritate crezul umanitar al scriitorului, sensul întregii sale creații

Analizînd personalitatea artistică a lui Gheorghe Brăescu, critica vremii a intuit calitățile reale ale prozei sale satirice. Îndepărtînd exagerările amintite din studiile lui E. Lovinescu,

consacrate scriitorului, reţinem din paginile acestuia contribuţiile la analiza mijloacelor artistice, pe care ulterior marea majoritate a criticilor le-au confirmat. adăugind în plus elemente noi.

Dacă la Caragiale momentele şi schiţele folosesc deopotrivă capacităţile epicului şi dramaticului, în proza satirică a lui Gheorghe Brăescu pe primul plan trec elementele dramatice.[1] Fireşte, excludem stricta delimitare, nu puţine schiţe din opera caragialiană fiind construite preponderent pe dialog, cum şi la Brăescu se întîlnesc lucrări în care epicul trece pe primul plan. Aşa, de pildă, în schiţa *Foca*[2], elementele narative au prioritate, replicile — reduse la minimum — fiind auxiliare. Nu este singurul exemplu. De reţinut că uneori elementele epicului nu sînt folosite exclusiv pentru fixarea cadrului în care se desfăşoară acţiunea, ci şi în portretistică. Iată, de pildă, cum se deschide schiţa *Pe patul de moarte* (de remarcat şi întrebuinţarea elementelor groteşti) :

„Conu Tache Grosu era mic şi sfrijit ca un mîţ părăsit, purta chelie, barbişon şi umbrelă.

Dimpotrivă, coana Victoriţa, nevasta lui, era un munte de femeie, colorată ca un jandarm rural, mustăcioasă ca un dascăl de ţară. Din ziua nunţii ocupase tot patul, toată trăsura, îl acoperea cînd şedeau alături pe scaune şi era gata să-l ia la subsuoară ori de cîte ori treceau strada, atît părea de neisprăvit alături de ea.

Conu Tache îi ştia de frică. N-avea voie"... (ş.a.m.d.)

Înainte de a intra în acţiune, profilul acestor personaje este — în linii mari — conturat.

Nu aceste cazuri sînt însă preponderente în creaţia lui Brăescu. De regulă, caracterele se definesc prin propria lor mişcare, prin propriile lor cuvinte. Arta scriitorului constă îndeosebi în vioiciunea dialogului, în posibilitatea sintetizării unor caractere şi situaţii prin folosirea numai a cîtorva re-

---

[1] In studiul lui S. Iosifescu, care însoţeşte ediţia Caragiale — *Opere* (Editura de stat pentru literatură şi artă, 1959), se scriu următoarele despre influenţa stilului caragialesc :

„Influenţa stilistică se regăseşte chiar la cei mai însemnaţi dintre continuatori : originalitatea lui Gheorghe Brăescu e incontestabilă. In schiţele acestuia [...] există ecouri în rolul covîrşitor al dialogului, în povestirea-pantomimă şi in modul cum transcrie fanteziile logice şi gramaticale ale vorbirii inculte."

[2] Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 26 (22 iunie).

plici. Dialogul — cursiv şi scăpărător în majoritatea schițelor — realizează dinamica acțiunii, culminată de regulă cu un deznodămînt neaşteptat sau cu o poantă hazoasă.

Elementele auditive şi vizuale se contopesc în replici, făcîndu-te nu numai să auzi vorbele personajelor, dar să le şi vezi întreaga lor mişcare. Concentrarea dialogului elimină de cele mai multe ori intervențiile din afară ale scriitorului. Un exemplu :

„— ...L-o ajunge şi pe dînsul păcatul, nu te teme, întoarce-i-s-ar pomana şi n-ar mai avea zili, că mi-o nenorocit copchila, trăsni-o-ar Dumnezeu s-o trăsnească...

— Şăzi, cumătră, nu mai da într-însa... Amu digiaba dai. Şăzi, că omori fata..." *(Înzestrarea.)*

Simplitatea, concizia şi expresivitatea rămîn calitățile de bază ale dialogului. Judecată izolat, o replică nu-ți spune prea mult, dar asamblată în restul schiței, prinde culoare şi împrumută totodată întregului cadru luminile ei.

În economia schiței dispar cuvintele de prisos, stilul fiind, cu mici excepții, potrivnic prolixității. Uneori comprimă o situație într-un spațiu extrem de redus, fără ca acest fapt să impieteze asupra conținutului.

Schița *De la popotă* depăşeşte cu puțin spațiul unei singure pagini, dar ipostazele în care sînt prinse personajele te fac să reconstitui, deasupra celor cîtorva replici fulgerătoare, o întreagă atmosferă cazonă. După primele cuvinte ale colonelului, portretul spiritual este aproape încheiat, suficiența, încăpățînarea, prostia lui prinzînd relief din puținele replici pe care le are în întreaga schiță.

Spontaneitatea situațiilor, cursivitatea discuțiilor, oralitatea expresiei verbale îți lasă continuu impresia de autenticitate.

Schema clasică a schiței lui Brăescu este alcătuită dintr-o scurtă descriere introductivă, referitoare în special la cadrul acțiunii, şi din dialogul care irumpe în final prin neprevăzut.

S-a remarcat pe drept că elementele descriptive din opera scriitorului nu sînt totdeauna edificatoare pentru arta scriitorului.[1] Fără să aibă valoarea replicilor, descripția izbuteşte însă nu de puține ori să păstreze sprinteneala stilistică a întregii schițe, întregind o atmosferă.

---

[1] G. Călinescu : *Istoria literaturii romîne...*

„Şedeam în pridvor. Fericit, încălzit de soare, urmăream înduioşat zborul unei berze, mesager proaspăt, ce plutea alb şi negru în albastrul cerului, ca o capeluţă cu bride de pe timpul bunicăi. Portiţa scîrţîi cu motiv de operetă, cîinii lătrară alene, şi un unchiaş, înflorit la faţă, înaintă cu mersul frînt de munci grele..." *(Skoda la ţară.)*

După aceste rînduri, care întregesc culoarea rustică a schiţei, personajele sînt lăsate „singure" să se descurce în iţele acţiunii, fără nici o întrerupere „din afară".

Amănuntele, strecurate pe neobservate în unele schiţe, izbutesc să rezume o situaţie, o atmosferă sau sensul unei direcţii. Iată cum este surprinsă febrilitatea cazărmii înaintea inspecţiei :

„...Pretutindeni, oameni desculţi, în cămăşi şi izmene, spînzuraţi pe la ferestre, urcaţi pe schele de paturi, cu scufe de hîrtie, stropiţi de var pe obraz. În curte, mormane de saltele şi pături, rufe întinse la uscat, în pomi, pe gard, pe iarbă. La fîntînă se freacă de zor gamelele. Mai la o parte, o pereche de spoitori, cu ţiganca veşnic însărcinată, la foale..."

Rezultatul : „În ziua inspecţiei, cazarma plînge cu lacrimi de unsori proaspete." *(Un om dintr-o bucată.)*

Uscăciunea stilistică din unele intervenţii narative ale scriitorului nu este condiţionată de o insuficientă stăpînire a mijloacelor artistice. Relatarea seacă a unor fapte este determinată de însăşi substanţa respectivelor lucrări, ca un raport direct dintre conţinut şi formă.

„Antilirismul" scriitorului a fost comentat în diferite rînduri de către cenacliştii Sburătorului. În 1925, F. Aderca sublinia că prezenţa lui Brăescu în cercul condus de Lovinescu „a fost cea mai salutară reacţiune împotriva orgiilor de lirism, care ameninţau să descompună chiar creierii cu deosebire robuşti ai cercului", adăugînd că, după viziunile lubrice oferite de Ion Barbu şi de ameţitorul joc de nuanţe psihice ale Hortensiei Papadat-Bengescu, dialogul şi peisajul lui Brăescu — caracterizate prin prospeţime şi umor — erau de-a dreptul *„duşuri scoţiene"* [1].

Că forma folosită de prozator în schiţa satirică este determinată strict de conţinutul ei ne-o dovedeşte volumul de

---

[1] *De vorbă cu Gh. Brăescu*, Mişcarea literară, II (1925), nr. 22 (11 aprilie).

Amintiri, aflat la antipodul acestuia prin pronunțatul său caracter liric.

„Ca o pasăre călătoare mă întorc către locurile în veci pierdute, să caut leagănul copilăriei mele, de care m-a despărțit din ce în ce mai mult, cunoștința binelui și a răului, nesigur dacă am suferit mai mult de pe urma răului ce mi-au făcut sau a binelui pe care mi l-au dorit oamenii. De cîte ori mă întorc cu gîndul la împărăția copilăriei mele, deșir cu sfială șiragul amintirilor..." [1]

Poezia copilăriei solicita forme adecvate, și scriitorul a știut să le folosească din plin, dăruind literaturii romîne una dintre cele mai izbutite evocări a anilor dintîi și ai adolescenței. Coloratura prozei, plasticitatea și pitorescul ei, dozarea elementelor lirice și epice în evocarea copilăriei întregesc personalitatea sa artistică.

Folosirea elementelor lexicale în conturarea unor tipuri atestă și pe acest plan valoarea literaturii sale. În dialog, limbajul personajelor este diferențiat, subordonat categoriei sociale, gradului de pregătire și lumii sale sufletești. Într-un fel vorbește plutonierul Bucurel *(Doi vulpoi)* — cu viclenia sa neșlefuită, întovărășită de asprimea glasului, în care majurul își sprijină autoritatea — într-alt fel soldatul Burdulea — cu simplitatea și bunul-simț al omului cinstit — deși ambii, ca grad de învățătură, nu se află pe trepte diferite. Același lucru în lumea ofițerilor, negustorilor etc.

În compoziție, scriitorul urmărește cu multă minuțiozitate replica finală sau notația personală cu care culminează respectivele schițe. Cercetarea unor variante ne atestă această preocupare. Un exemplu ni-l oferă schița *Mila.* Varianta publicată în revistă este mult diluată. În volum, schița este eliberată de unele lungimi, replica finală („Eu sînt milos") concentrînd intenția satirică mai bine decît momentele melodramatice cu care culmina varianta anterioară.

Frecvent, găsim un surplus de haz în replicile finale, rostite, în majoritatea cazurilor, cu cea mai mare seriozitate. Ridicole, personajele lui Brăescu n-au simțul umorului. În schița *Carré de dame* replica finală a uneia dintre parvenitele angajate în partida de pocher este o chintesență a profilului lor :

---

[1] *Amintiri,* pp. 12—13.

„— Nu te lega de mama, că mama e moartă. Dac-ai şti dumneata cine a fost mama mea! E născută Popescu, din ramura cea bună, aşa că vezi dumneata... Hai, fă-le... dă-te dracului..."

În *Jurămîntul,* după ce asistăm la gruparea recruţilor pe confesiuni, semnalăm necunoaşterea noţiunii de „liber-cugetător" de către maiorul venit să organizeze treaba. Pus în încurcătură de noul recrut (ateu), nu bănuim însă unde-l poate duce capul pe comandant. Replica neaşteptată: „Marş la catolici", spusă cu greutate, ni-l întipăreşte şi mai mult în minte, provocîndu-ne rîsul.

De obicei rîsul — singurul erou pozitiv în opera scriitorului — întovărăşeşte aproape constant lectura paginilor sale, fără explozii, transformîndu-se de multe ori într-un surîs amar, ironic. Brăescu urmărea cu atenţie acest lucru. O desprindem din relatările lui (1927) referitoare la înfiinţarea unei reviste umoristice, „care ar biciui moravurile politice şi sociale, fin, dar transparent, picant, fără grosolănie, să rîdă lumea, nu să hohotească jandarmii" [1].

Revista n-a luat fiinţă, dar umoristul şi-a realizat cu prisosinţă intenţiile în opera sa.

Vocaţia dramatică a lui Gh. Brăescu, demonstrată cu prisosinţă în schiţă şi nuvelă, presupunea în mod firesc şi o realizare în teatru. Arta condensării unui caracter prin intermediul cîtorva replici, concizia expresiei verbale, calitatea observaţiei, conturarea personajelor în acţiune prin propria lor mişcare solicitau orientarea spre dramaturgie. Piesele *Vine doamna şi domnul gheneral* (1924) şi *Ministrul* (1926) sînt însă departe de pronosticurile optimiste ale criticii literare. Ambele, satirice, reţin atenţia printr-un interes strict documentar. Prima lucrare este o dramatizare a nuvelei cu acelaşi titlu, diferenţele de cadru şi personaje fiind neesenţiale. În centrul piesei rămîn aceleaşi personaje ridicole, înlănţuite în atmosfera febrilă a pregătirilor dinaintea vizitei *doamnei şi domnului gheneral.* Prin tematică, *Ministrul* se înrudeşte de asemenea cu unele schiţe pu-

[1] Universul literar, XLIII (1927), nr. 15 (10 aprilie).

blicate anterior. *Pricopsitul* (1921), *Liderul* și *Ionel* (1926) anticipaseră satira politicianismului burghez din dramaturgie. Pe de altă parte, goana după căpătuială a omului lipsit de scrupule, parazitismul social, satirizate cu virulență în piesă, nu sînt laturi străine de proza de inspirație cazonă. În civilitate, Popescu-Cadrilater din *Ministrul* păstrează substanțial conturul unor personaje întîlnite în nuvelistică. Om de nimic, stîlp de cafenea și în același timp șeful organizației politice locale, ajunge ministru, rotunjindu-și averea. „Am încercat să răzbun opinia publică fixînd în cronica teatrului romînesc ticăloșia moravurilor politice de azi" [1], mărturisea scriitorul într-o discuție cu prilejul punerii în scenă a comediei sale. „...Toate personajele sînt tipuri de provincie. I-am văzut și am trăit între ei. Vei întîlni în piesă pensionari ce joacă toată ziua cărți împreună cu politicieni ce consideră țara un bun moștenit, ce trece de la unul la altul, fără nici o obiecție. Exact situația măgarului din fabulă care servește la trei frați fără să fie hrănit. Fiecare stoarce și muncește țara, dar la hrănit nu se gîndește nimeni..." [2], adaugă Brăescu într-un interviu.

Judecată în lumina intențiilor mărturisite, comedia *Ministrul* marchează o etapă în evoluția gîndirii politice a autorului, conținutul de idei al piesei demonstrînd pătrunderea lui în relațiile sociale ale epocii.

Insuficiențele dramaturgice ale creației sale fac însă ca aceste intenții generoase să nu beneficieze de realizarea artistică necesară. Lipsit de o concepție clară asupra teatrului, nestăpînind mijloacele tehnice ale genului, scriitorul își ratează încercările, uimindu-și criticii cu insuccesele sale. Replica, condiție esențială în teatru, scăpărătoare și plină de spirit în proza lui Brăescu, se dovedește ineficace în dramaturgia sa. O dovedește cu prisosință dramatizarea nuvelei *Vine doamna și domnul gheneral,* în care recunoaștem cursivitatea dialogului, fără însă ca acest element să salveze ansamblul. Replica în nuvelă definește personajele sub aspect caracterologic, pe cînd în teatru această însușire se dovedește insuficientă, neizbutind să aibă o funcție

[1] *„Ministrul" la Teatrul Caragiale. D. Gh. Brăescu despre comedia sa,* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.461 (10 septembrie).

[2] *De vorbă cu d-l Gh. Brăescu cu prilejul unei piese noi, „Ministrul" — comedie în 3 acte,* Viața literară, I (1926) (6 noiembrie).

dinamică, să „împingă înainte" desfăşurarea acţiunii. Transplantată din paginile cărţii pe scenă, lumea personajelor lui Brăescu îşi pierde conturul artistic, cunoscut şi recunoscut în schiţă şi nuvelă. În faţa rampei, aceiaşi eroi care ne-au uimit în proză prin naturaleţea lor devin stîngaci, orbiţi parcă de lumina reflectoarelor.

În mare măsură, la căderea pieselor amintite contribuie caracterul lor static. Acesta este reversul lipsei de conflict din dramaturgia lui Brăescu. Nu ni se pare exagerat să afirmăm că aproape nu se poate vorbi despre existenţa unui „conflict" în piesele sale. Comedia în două acte *Vine doamna şi domnul gheneral* reliefează pregătirile „sărbătoreşti" prilejuite de apropiata vizită a comandantului. Toate liniile converg spre conturarea unui tablou de atmosferă în care personajele nu evoluează în nici un fel traversînd scena cu un profil constant. Lipsite de un dens comic de situaţie, de o creştere a tensiunii dramatice, piesa cu acelaşi titlu se caracterizează prin monotonie, caracterul ilar al „pregătirilor" fiind o simplă sursă de umor, şi nu motorul acţiunii, cum s-ar părea că intenţionase autorul.

Cu *Ministrul* se petrece în linii mari acelaşi lucru. Actul întîi introduce spectatorul în culisele unui club politic, unde masa de joc adună în jurul ei reprezentanţii protipendadei. Vestea căderii guvernului şi numirii noului cabinet, printre membrii căruia se numără şi şeful organizaţiei politice locale, umple de bucurie inimile partizanilor. Sfîrşitul actului culminează cu împărţirea demnităţilor judeţene şi afacerilor comunale.

Actul doi proiectează cîteva momente din viaţa noului ministru şi a familiei sale, făcîndu-ne cunoscute cîteva din „învîrtelile" demnitarului, precum şi aventurile extraconjugale — puţin încurcate — patronate de atotputernicia banului. Căderea noului guvern determină înaltul funcţionar să-şi însuşească fondurile secrete ale ministerului. Ultimul act — desfăşurat între zidurile penitenciarului — readuce membrii clubului de provincie în jurul „prizonierului". Supărările sînt de scurtă durată. Se pune la cale o nouă combinaţie politică, menită să reabiliteze puterea şefului detronat, după care acesta este omagiat cu anticipaţie în contul viitoarelor misiuni. Sosirea procurorului, venit pe neaşteptate, este urmată de eliberarea „ministrului".

Săracă în fapte, în situații încordate, lipsită de o tensiune dramatică, piesa se desfășoară trenant, linear, fără obstacole, în așteptarea unor confruntări, a unui deznodămînt ce întîrzie să sosească pînă la ultima cădere a cortinei.

Necunoașterea tehnicii dramatice contribuie în mare măsură la insuccesul piesei. Un amănunt de istorie literară o dovedește cu prisosință. Citită în cenaclul *Sburătorului*, cam în același timp cu lectura *Domnișoarei Nastasia* a lui G. M. Zamfirescu, piesa *Ministrul* s-a bucurat — în ciuda unor rezerve — de succes, lucrarea celuilalt dramaturg lăsînd „impresia de cenușiu"[1]. E. Lovinescu subliniază că la punerea în scenă a celor două piese (septembrie 1927) destinul lor a fost diferit, contrar impresiilor inițiale.

În roman limitele creației artistice sînt de asemenea evidente. *Moș Belea, Conașii, Primii și ultimii pași, Margot* — romane publicate între 1927—1942 — rămîn la periferia operei lui Gh. Brăescu.

Moș Belea (1927) este cronica unei vieți mărginite, străină de idealuri înalte, „eroul" fiind ofițerul Roiban, întîlnit și în nuvelistică. Cu o adolescență grea, încercat de nevoi, mulțumit cu o viață modestă de gospodar provincial, Roiban „nu cunoscuse decît casa și cazarma și credea că, în afară de ele, nu există mîntuire pentru un militar". Corect în viața cazonă, este nevoit să suporte lucrăturile celorlalți comandanți, urcînd cu greu treptele ierarhiei militare. Grădinile de zarzavat și împodobirea regimentului cu candele și icoane se numără printre puținele sale mulțumiri. Aproape senil, părăsește armata cu gradul de „general în retragere", dar pentru puțin timp, căci împrejurările primului război mondial îl transformă în comandant de brigadă. Incompetența îl azvîrle din primul moment în lagărul de prizonieri, unde, lipsit de orice demnitate, se comportă lamentabil. La sfîrșitul războiului, „demn urmaș al lui Traian, Roiban se întorsese pe scut". Sărbătorirea „eroului" închide paginile romanului. Cuvintele fostului prizonier, rostite printre lacrimi într-un discurs patriotard, pare să fie și concluzia cărții :

---

[1] E. Lovinescu, *Critice, Ediție definitivă*, vol. III, p. 164.

„...De acum înainte datoria voastră, băieţi, e să fiţi cu minte, să învăţaţi carte, să ajungeţi care doctori, care avocat, care inginer, cine vrea şi ofiţer."[1]

Recunoaştem în paginile romanului unele virtuţi artistice, atestate cu prisosinţă în schiţe. Cîteva episoade sînt chiar antologice. Capitolul XIII, de pildă, cu pronunţatul său caracter satiric, reconstituie cu plasticitate lumea măruntă a tîrguşorului de provincie, în care falsele valori ajung centrul atenţiei publice, iar micile scandaluri prind conturul unor evenimente deosebite.

De asemenea, personajul central, Roiban, este surprins uneori în situaţii semnificative, dezvăluindu-i-se astfel trăsăturile sale dominante, ce-i conferă o individualitate artistică.

Aşezat însă continuu în prim-plan şi angrenat nedibaci în complexul vieţii sociale ale cărei sensuri scriitorul nu le desluşeşte întotdeauna cu maturitate (evenimentele anului 1907, raporturile cu instituţia monarhiei etc.), eroul romanului se mişcă anevoios, totalitatea paginilor caracterizîndu-se prin monotonie. Ca şi în alte romane, solistul e de clasă, dar acompaniat de amatori.

Arhitectonica deficitară a creaţiei romaneşti se verifică şi în cazul *Conaşilor* (1936). Satiră a vieţii burgheze, romanul aduce în centrul acţiunii lumea dezumanizată a jucătorilor de cărţi, în care averile apar şi dispar cu uşurinţa proprie claselor parazitare. El reflectă destinul unei familii avute, risipitoare, dar şi rapace în goana după avuţie, imoralitatea fiind fundalul pe care se desfăşoară existenţa membrilor ei.

Acţiunea se petrece în primele capitole la Iaşi, în familia locotenentului de administraţie Dodel Patriciu, infidelitatea soţiei sale, Didina (fata preotului de la biserica Tălpălari), reţinîndu-ne cu deosebire atenţia. Experienţa acestei căsnicii este reeditată apoi de fata lor, Cocuţa, căsătorită cu Vasilică Pavli, feciorul unor bogătaşi. Viaţa lor, legată de lumea tripoului pe care-l patronează la Bucureşti, stă în centrul romanului.

Lipsit de o largă respiraţie epică, scriitorul îşi anulează calităţile artistice verificate numai în surprinderea unor momente din evoluţia personajelor sale. Dialectica transformării

---

[1] Gh. Brăescu, *Moş Belea*, p. 219.

lor, necesară amplelor incursiuni în viața eroilor, rămîne străină creației sale.

Apreciind lectura *Conașilor* ca „interesantă", G. Călinescu remarcă totodată adevăruri valabile pentru înțelegerea limitelor artistice a tuturor romanelor amintite.

„Însușirile de observație și de stil ale domnului Brăescu cer un roman de comentariu al vieții, făcut din părți simetrice, în care să poată domina amănuntul. Orice încercare de imitare a vieții prin masivitate nu convine autorului, întrucît există cealaltă observație anecdotică, care cere alt program de desfășurare. Cine sfătuiește pe d. Brăescu să scrie roman *obiectiv* face o greșeală. Domnul Brăescu este, ca și Caragiale, un stilist, cu toate vorbele memorabile. De ce și-ar sugruma spiritul în pagini fără rost? E foarte ușor să scrii un roman umoristic, adunînd mai multe schițe și legîndu-le printr-un principiu exterior." [1]

Amintirile (1937) — realizare de seamă în creația brăesciană — surprind o fază de dezvoltare în proza scriitorului, avînd o arhitectonică adecvată artei sale. [2]

La antipodul lor se află romanul *Primii și ultimii pași*, publicat în 1939. Sărac în idei și scris ușuratic, volumul constituie o apariție regretabilă în opera lui Brăescu, fără să amintească nimic din personalitatea sa artistică. Încercînd să fie romanul unei vieți, cartea este mai mult un inventar de aventuri erotice, pe care personajul central — ofițerul Ionel Smărăndescu — le realizează în diferitele etape ale existenței sale.

Margot, ultimul roman publicat în 1942, deși scris cu mai mult travaliu artistic, este și el lipsit de merite deosebite. Protagonista, a cărui nume dă titlul romanului, este fata conului Iorgu Dumitrașcu — boier de viță veche — care, la venirea copilului pe lume, „apropia 70 de ani". Contrar vieții închise a mamei sale, sacrificată într-o căsătorie nepotrivită, fata tinde să-și consume din plin existența, folosind toate posibilitățile de care dispune.

Primele experiențe sentimentale nu sînt dintre cele mai fericite, așa că Margot acceptă să se căsătorească cu Emil Handoca, fiul unui latifundiar. Căsătoria este însă condamnată

[1] G. Călinescu, *Gh. Brăescu...*, Adevărul literar și artistic, XIV (1935), nr. 782 (1 decembrie).

[2] Vezi Notele ediției de față, vol. II, pp. 413—422.

să se înece în plictisul familiei burgheze. Unirea averilor este adevăratul mobil al alianței. Nemulțumirile familiale atrag după ele adulterul, iar mai tîrziu, divorțul. „Filozofia" mătușii sale, Raluca, îi guvernează viața:

„— ...E frumos? Îți place? Încearcă. Ia-l fără întîrziere pe el, pe altul, care ți-e drag, prin orice mijloc, ca să nu te căiești mai tîrziu. Amorul și așa nu durează. Decît să-l prelungești cu de-a sila, mai bine lipsă... Nu e bărbat care să nu te compare cu alta. Fă la fel dacă vrei să nu suferi." [1]

Un fecior de bani gata, un cneaz, un artist și un prinț declasat îi prilejuiesc triste experiențe. Căutarea marii iubiri se însoțește cu risipirea averii. Uitată de toți, „fără amintiri, fără așternut, cu abuz de țigări, de cafele, de bromurale", Margot își sfîrșește viața într-o mansardă, după ce își risipise zilele fără rost.

După materialul său de viață, romanul poate fi considerat o reflectare a moravurilor burgheze, numai că atitudinea critică a scriitorului nu demonstrează o înțelegere profundă a relațiilor sociale.

O dovedește cu prisosință compasiunea lui față de destinul eroinei sale, în esență propriu omului avut, chinuit de „urît" și plictiseală. Caracterul melodramatic al multor pagini tocește nervul satiric, sărăcind cartea de suflul profund realist recunoscut în schiță și nuvelă.

La insuccesul romanelor lui Brăescu contribuie în mare măsură și faptul că acțiunea acestora reproduce cam prea fotografic fapte și evenimente reale, nefiltrate critic de scriitor.

Moș Belea este o monografie literară a unui fost comandant în preajma căruia autorul a trăit nu numai în lagărul de prizonieri, dar și cu mulți ani în urmă. *Conașii* și *Margot* sînt inspirate din realitățile mediului familial. Ficțiunea se dovedește însă mult prea săracă, calitățile prozatorului, bazate pe surprizătorul său talent de reflectare a unor *secvențe* tipice din viața personajelor, fiind insuficiente în construcția romanului, ce presupune o profundă investigare caracterologică.

Un sector rămas în afara cercetărilor de istorie literară consacrate operei lui Gh. Brăescu îl constituie publicistica sa.

[1] Gh. Brăescu, *Margot*, pp. 155—156.

Activitatea jurnalistică se desfăşoară de-a lungul unei perioade de aproape 20 de ani — din 1918 pînă în 1936 — în care timp scriitorul ia parte activă la dezbaterea problemelor de actualitate, consemnîndu-le ca un cronicar atent sau interpretîndu-le ecoul din opinia publică a vremii.

Publicistica lui Brăescu se încadrează în două perioade distincte: cea de la Pregătirea — revistă ostăşească, cu o viaţă relativ scurtă (1918—1919) — şi cea din coloanele ziarelor Rampa şi Dimineaţa (între anii 1924—1936), unde el susţine regulat cronici de genul foiletoanelor la rubricile sale permanente „Filmul meu", în Rampa, „Bune şi rele", în Dimineaţa.

Prin însuşi caracterul ei, activitatea gazetărească impune considerarea faptelor la ordinea zilei, prompte luări de poziţie faţă de evenimentele ce ilustrează o zi, dar ale căror ecouri justifică aprecieri de un aspect mai general.

O astfel de activitate este direct şi pregnant revelatoare pentru concepţia de viaţă a autorului, pentru viziunea lui despre lume şi realitate, într-un cuvînt, pentru cunoaşterea poziţiei lui ideologice.

Publicistica lui Brăescu ni se înfăţişează astfel ca o foaie de temperatură unde evoluţia sa sufletească se înscrie pe o diagramă destul de curioasă, a cărei analiză amănunţită ne duce la descifrarea unei configuraţii proprii.

Debutînd în acest gen de activitate în coloanele unei reviste ostăşeşti, Brăescu reacţionează iniţial, ca un militar, de pe poziţiile mărginite ale profesiunii sale.

În articolul de fond al primului număr din Pregătirea este emfatic şi patriotard, aproape cu nimic deosebit de personajele cazone pe care le satirizează în schiţele sale („Sînt şi eu o inimă din piepturile de aramă care au făcut zid în calea duşmanului!..." [1]).

Într-un apel către cititori (recrutaţi mai ales din mediul ostăşesc) cere să i se trimită doar articole „care să nu conţină critici la adresa armatei" [2], sau sfătuieşte să nu se critice şefii, să se respecte ierarhia, disciplina de la grad la grad... [3]

---

[1] *Camarazi*, Pregătirea, I (1918), nr. 1 (23 decembrie).
[2] Pregătirea, I (1918), nr. 1 (23 decembrie).
[3] *Un tip*, Pregătirea, I (1918), nr. 2 (27 decembrie).

„Nu mai e de trăit!" exclamă în același articol, scandalizat de „clevetitorii" care critică tot, orînduirea, ca și oamenii, instituțiile, ca și moravurile...

Dar încetul cu încetul, pe măsură ce își intețește activitatea publicistică, în articolele lui Brăescu încep să străbată accente noi, transpar sensuri care vin în contradicție cu opiniile susținute anterior, ca și cînd semnatarul lor s-ar dezice pe parcurs, sau mai degrabă ca și cînd cele scrise ar avea acum alt autor. Militarul cedează locul scriitorului, poziția uscată, rigidă și lozincardă a primului fiind înlocuită cu cea nuanțată, mai sensibilă, realistă și umanitară a celuilalt.

Explicația acestui fenomen stă în faptul că realitatea socială postbelică, cu aspectele ei triste și dureroase, traumatizează conștiința scriitorului, obligîndu-l să mediteze mai atent. Ravagiile provocate de un război pustiitor, ce secerase atîtea vieți omenești, impunea grave reflecții, cu atît mai mult cu cît consecințele lui se oglindeau contradictoriu în realitatea socială. Pe de o parte, pentru cei mulți războiul însemnase ruină și mizerie; pe de altă parte, tot el îmbogățise o mînă de profitori, pe „învîrtiții" fugiți de front, care s-au făcut „din moșieri, factori poștali de țară, de cum a sunat mobilitarea" [1].

Scandalizat de situația acestor îmbogățiți, Brăescu își reconsideră părerile față de război (pe care cîndva îl socotea pe linia unei accepții malthusianiste) și, dîndu-și seama de gratuitatea și absurditatea lui, ajunge să-l deteste: „Dar cîți am putea deveni patrioți dacă am reflecta la toate ticăloșiile scoase la iveală de războiul mondial?" [2]

Această înțelegere rămîne constantă în gîndirea lui, fiind prezentată în numeroasele sale articole consacrate problemelor păcii și războiului. Satira pregătirilor militare din anii fascizării țării [3] și unele notații din timpul celui de al doilea război mondial [4] o demonstrează cu prisosință.

[1] *Patriotismul și drapelul*, Pregătirea, I (1918), nr. 2 (27 decembrie).

[2] Pregătirea, I (1918), nr. 2 (27 decembrie).

[3] *Pregătiri de război*, Realitatea ilustrată, IX (1935), nr. 415 (2 ianuarie).

[4] Gh. Brăescu: *Margot*, p. 175.

De remarcat că gravele consecințe ale primului război mondial sînt surprinse de Brăescu și prin prisma contradicțiilor sociale existente între „cei de sus" și „cei de jos", acest element fiind inedit, la acea dată, în gîndirea sa ideologică.

Beneficiind de un nou criteriu de judecare a realității, același Brăescu, care, în primul număr al revistei Pregătirea, se afirmase hotărît împotriva criticii, pe care o socotea dizolvantă, ajunge să combată anumite aspecte negative ale vieții sociale. El ia astfel atitudine împotriva metodelor greșite de educație în școli, combate practica dăunătoare a nepotismului [1], sau constată cu amărăciune că „decorațiile nu sînt totdeauna răsplata unei purtări și merite deosebite" [2]; satirizează modul grotesc cum s-a rezolvat problema cîinilor de război în armată (satiră ce revine în schița cu același nume), sau face constatări pline de pătrundere asupra realității unei lumi care, prin structura ei nedreaptă, generează războaiele, spunînd că „pacea sprijinită pe forță este un apel necontenit la forță" [3]. Indignarea lui se exprimă cu vehemență cînd este vorba de batjocorirea patriotismului și a drapelului, „simboluri sfinte", care în practica politicianiștilor devin vorbe goale, prilej de efecte retorice la toasturi, unde sînt degradate „în spanacul gaițelor vorbărețe îmbărbătate de vinuri generoase" [4]. Tot acum persiflează pe „ofițerul de operetă, cu chipiul pe o ureche, cu sabia în gardă, împintenat ca un cocoș, gata să sară în capul cuiva" [5].

Aceste luări de atitudine au însă la bază o reacție sentimentală, mai degrabă, decît o concepție bine structurată despre lume și viață. În măsura în care în această perioadă se poate identifica totuși „o concepție" la Brăescu, ea se înfățișează sub o formă rudimentară și neorganizată. Ea are totuși meritul de a fi permis scriitorului anumite generalizări. Fără să părăsească cu totul unele idei conservatoriste Brăescu emite și cîteva remarci îndrăznețe, ca, de pildă, atunci cînd afirmă că „una din părțile rele ale civilizației noastre este

[1] *Școala*, Pregătirea, I (1918), nr. 1 (23 decembrie).

[2] *Decorațiile*, Pregătirea, I (1918), nr. 4 (29 iunie).

[3] *Dezarmarea*, Pregătirea, I (1918), nr. 2 (27 decembrie).

[4] *Patriotismul și drapelul*, Pregătirea, I (1918), nr. 2 (27 decembrie).

[5] *Atențiune*, Pregătirea, I (1918), nr. 5 (6 iulie).

lenea, goana după o viață ușoară, care se obține exploatînd răbdarea altora"[1].

Iar anumite idei protestatare din articolul *Spovedanie*[2] definesc fără dubiu atitudinea unui intelectual cinstit față de realitățile societății detestabile în care este nevoit să trăiască

Cea de-a doua perioadă a activității publicistice, desfășurată între anii 1924—1936 în coloanele ziarelor Rampa și Dimineața, marchează trecerea de la articolul gazetăresc propriu-zis la foileton, gen compozit, intermediar între gazetărie și literatură.

Dacă articolele de pînă acum erau scrise pe un ton simplu, de relatare nepretențioasă a faptului la ordinea zilei ce se impunea reflecției și comentariului, foiletoanele de la rubricile „Filmul meu" și „Bune și rele" folosesc un soi de fabulație improvizată ad-hoc, cu scop ilustrativ și exemplificator. În ele apar tot mai des „preopinenți" cu care autorul discută, sînt înjghebate situații particulare, dar de o semnificație generală, cu rezonanță prelungită, ca o tentativă de tipizare. Deși această tipizare nu se susține desăvîrșit, anulîndu-se adeseori prin lipsa de suport psihologic a „tipurilor", sau înecîndu-se sub un anecdotic gratuit, nu este mai puțin adevărat că tentativa ca atare există, pledînd pentru o depășire a genului gazetăresc.

În foiletoane ziaristul este cuplat cu scriitorul, iar în spatele ambilor se revelează umoristul. De cele mai multe ori trăsătura lor dominantă este poanta finală veselă, chiar dacă hazul pe care-l face Brăescu, dezbătînd lucruri grave și triste, nu e decît un soi de „haz de necaz", cum notează el însuși.[3]

Prin ce se caracterizează activitatea publicistică din această a doua perioadă, ce aduce ea în plus față de prima perioadă, cea de la Pregătirea?

Am identificat acolo o primă poziție a autorului, poziția rigidă, cvasi reacționară a militarului, susținător, în virtutea disciplinei ostășești, al ordinii prestabilite.

Sensibilizat de spectacolul suferinței umane în epoca postbelică, aflat în fața unor situații pe care o conștiință cinstită

[1] *Noi și străinii*, Pregătirea, I (1918), nr. 9 (10 august).
[2] *Spovedanie*, Pregătirea, I (1918), nr. 4 (29 iunie).
[3] *Experiența*, Dimineața, XXV (1929), nr. 8.120 (26 iulie).

nu le putea accepta, scriitorul se situează, în cele din urmă, pe o poziție de critică protestatară.

Deși timidă și nesistematică, această intenționalitate critică transpărea încă din paginile Pregătirii.

Ascuțimea criticii și violența protestului se accentuează în foiletoanele scrise la Rampa și Dimineața, publicistul înmulțindu-și obiectivele și variindu-și argumentele.

În centrul atenției sale stau mai departe fenomenele vieții sociale, dar aspectele sub care ni se înfățișează sînt cît se poate de diverse.

Sărăcia celor mulți, pauperizarea societății — ca urmare a crizei economice dintre anii 1929—1932 — reprezintă motorul ce-l mobilizează sentimental pe Brăescu, umanitarist fără echivoc.

„Nu sînt bocitor public", declară el într-un foileton apărut în 1929 [1], dar citează nenumărate fapte privitoare la halul de mizerie materială în care se zbat oamenii („ajunși să mănînce bine doar de două ori pe an, ca robii și pușcăriașii, la Crăciun și la Paște"), încît o astfel de profesie și-ar găsi justificarea.

Alimentele sînt scumpe, specula face ravagii, funcționarii trăiesc din aconturi, pensionarii scontează pensia la cămătari. Pînă și tutunul se scumpește într-atît, încît anulează proverbialul remediu al răbdării, susținut numai cu acest adjuvant [2].

Dările în schimb cresc — „te naști cu timbrul în frunte și mori cu el în gură", spune Brăescu — statul nemaiputînd stăpîni degringolada economică a lumii în care „cei de sus ne răstignesc în fiecare zi, în numele Domnului..." [1].

Imaginea sumbră a acestei societăți — tipic capitalistă — se desprinde neîncetat din foiletoane, atrăgînd astfel în mod meritat asupra autorului lor calificativul de realist-critic.

Articolele respective constituie o contribuție obiectivă la reprezentarea unor stări de lucruri specifice Romîniei burgheze.

„Sînt timpuri grele", spune Brăescu într-un articol apărut

---

[1] *Nu sînt bocitor public*, Dimineața, XXV (1929), nr. 8.014 (7 aprilie).
[2] *La aigani*, Dimineața XXV (1929), nr. 8.115 (21 iulie).

în D i m i n e a ț a. „Fabricile se închid, muncitorii n-au de lucru."[1]

„Mor și isprăvesc decît să văd cum mă omoară statul în rate... Guvernul ne amăgește ca pe niște copii. Ne ofticăm între două promisiuni: ieftinirea traiului și sporirea salariilor", rostește cu desperare cetățeanul din foiletonul *Realitatea*[2].

Este interesant de semnalat că, în această epocă de criză, cînd „se prăbușesc toate: tronuri și moneta, morala și edificiile", antrenate în crahul mondial al capitalismului, cînd și scriitorul strigă, în rînd cu ceilalți: „Nu mai e de trăit!"[3], el încearcă pe pielea sa efectele devastatoare ale depresiunii economice ce-l ating direct. O demonstrează cu prisosință articolul *A murit toamna*, publicat în 1930.[4]

Mărturia lui nu este cea a unui observator dinafară, ci a celui care cunoaște el însuși sărăcia, fapt ce împrumută rîndurilor sale din acea vreme accente dramatice și deosebit de amare: „...viața se scumpește. Nu ne mai putem îmbrăca în haine noi și trebuie să renunțăm de a mînca dacă vrem să le întoarcem pe cele vechi."[5] Iar mai departe scrie: „Nici nu te poți sinucide măcar de mizerie, căci ar fi o măgărie să lași în sarcina familiei cheltuielile de înmormîntare"...

Inima tandră a scriitorului vibrează dureros la suferința copiilor, victime nevinovate ale unei bicisnice orînduiri. „Iarna este a copiilor. Sărmanii!" notează compătimitor, cu gîndul la atîția copii săraci care, „vineți de frig, așteaptă zadarnic căldura de la cîteva bețe ude, ce fîsîie în mașină, umplînd de fum bordeiul... Cui îi mai arde să se bată cu zăpadă, cînd n-are nici ce îmbrăca, nici ce mînca, nici cu ce se încălzi... Mai joacă-te dacă-ți dă mîna..."[6]

Un fenomen care solicită în mod deosebit atenția critică a publicistului, imprimîndu-i o reacție violentă, este cel al ja-

---

[1] *Cerșetoria*, D i m i n e a ț a, XXV (1929), nr. 8.262 (16 decembrie).
[2] *Realitatea*, D i m i n e a ț a, XXII (1926), nr. 7.028 (24 iunie).
[3] *Alarma*, D i m i n e a ț a, XXVI (1930), nr. 8.372 (9 aprilie).
[4] *A murit toamna*, D i m i n e a ț a, XXVI (1930), nr. 8.595 (24 noiembrie).
[5] *Voal și voal*, R a m p a, IX (1926), nr. 2.962 (13 ianuarie).
[6] *Crăciunul săracilor*, R a m p a, VIII (1925), nr. 2.449 (23 decembrie).

fului social, corolar inevitabil al unei societăți bazate pe exploatare.

În țara în care trăiește Brăescu „se fură! Se fură la toate timpurile" [1], exclamă el exasperat, încercînd calambururi pe tema verbului „a fura", vădit, „foarte regulat".

„Civilii și militarii fură pe capete... Ard depozitele. Dispar nu numai materialele, ci și magaziile... Se fură casa de fier cu totul..." [1] „Se fură la depozite, la birouri, la primării, la prefecturi, la ministere". „Încă puțin — remarcă umoristul — și se va ura de Anul nou:

Ia mai furați, măi, flăcăi,
Hăi, hăi !..." [2]

Iar cu alt prilej notează: „Ne menținem printr-un paradox sinistru: furîndu-se pretutindeni, e ca și cînd nu s-ar fura nicăiri" [3].

În această situație este firesc ca foiletonistul să se întrebe dacă n-ar fi logic ca statul să pună monopol pe furt, „să organizeze jefuirea trenurilor de marfă, delapidările în stil mare, cu secțiuni speciale pentru escrocherii, falimente și luare de mită..." [4]

Trăind în mijlocul unei societăți întemeiate pe inechitate și neadevăr, Brăescu, cu îndreptățirea morală a omului cinstit, înzestrat în plus cu un ascuțit spirit de observație, își extinde critica — demascatoare și protestatară — acoperind aproape toate aspectele realității sociale.

În publicistica sa putem depista astfel și o acerbă critică a moravurilor, a celor mai caracteristice manifestări, obiceiuri și comportamente, expresie a relațiilor strîmbe dintre oameni.

Cine sînt personajele satirizate ? Iată-le invariabil aceleași: „Un domn bine, cu blană, însoțit de o doamnă și mai bine, în mătase lucitoare, cu cercei lungi și gîtul gol" [5], sau:

---

[1] *În provincie*, Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.447 (27 august).
[2] *A fura-furare*, Dimineața, XXVII (1930), nr. 8.312 (8 februarie).
[3] *Furtul pe acțiuni*, Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.469 (21 iulie).
[4] *Ibidem*.
[5] *Societatea de azi*, Rampa, VIII (1925), nr. 2.169 (19 ianuarie).

„Un om obişnuit să fie salutat pentru că se îmbracă bine şi că pătrunde la ministru ca la el acasă"[1], sau: „Tineri eleganţi, în smochinguri corecte"[2], „fils du papa", băieţi de bani gata, „domni care n-au făcut nimic la Paris", „doamne ocupate să stea degeaba"[3], într-un cuvînt, clasa privilegiată a societăţii, noii boieri, ai banului, burghezia.

Lumea aceasta îi incită verva satirică şi este prezentată „ca un balon de Moşi, umflat peste măsură de şarlatanii care au suflat în el atîta vreme: preoţi vînd locuri în rai, judecători iau vaca săracului şi o dau bogatului"[4].

Este o lume unde iubitele sînt vîndute la jocuri de noroc[5], cu escroci şi şarlatani[6] ce generează profesii „inedite" (al 14-lea, la o masă unde sînt 13 invitaţi) candidat perpetuu la însurătoare[7], o lume de drept-credincioşi ai banului, pentru care formula sacramentală a devenit: „Doamne, mituieşte"[8]. Tot în această lume îşi află locul impostura „slujitorilor Domnului", care fac trafic cu cele „sfinte", exploatînd superstiţiile şi prejudecăţile mistic-obscurantiste.[9]

În publicistica lui Brăescu critica moravurilor împrumută uneori un ton grav, dovedind importanţa pe care acesta o acordă planului moral. Susţinute cu vervă ironică, articolele în care sînt persiflate tarele morale ale burgheziei romîneşti dintre cele două războaie mondiale reprezintă o contribuţie realist-critică la cunoaşterea şi demascarea unei societăţi strîmb alcătuite.[10]

---

[1] *Catilele*, Dimineaţa, XXII (1930), nr. 8.377 (14 aprilie).

[2] *La vremuri noi, industrii noi*, Rampa, VIII (1925), nr. 2.181 (4 februarie).

[3] *Calea Victoriei*, Rampa, [IX] (1926), nr. 2.588 (16 iunie).

[4] *Babilonul*, Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.546 (6 octombrie).

[5] *Moravuri noi*, Rampa, VIII (1925), nr. 2.182 (5 februarie).

[6] *Amăgitorii*, Dimineaţa, XXVIII (1932), nr. 9.306 (21 noiembrie).

[7] *La vremuri noi, industrii noi*, Rampa, VIII (1925), nr. 2.181 (4 februarie).

[8] *Mita*, Dimineaţa, XXV (1928), nr. 8.231 (15 noiembrie).

[9] Vezi articolele din Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 226, 297, 365, 585, 587, 590, 661, 766, 819 etc.

[10] Vezi articolele *S-a făcut, Societatea de azi, La vremuri noi, industrii noi, Plocoanele, Cerşetoria, Babilonul, Calea Victoriei, Americanismul, Sodoma ş. a.*

În acelaşi timp simpatia scriitorului se îndreaptă fără ezitare spre oamenii simpli şi muncitori, adevăraţii depozitari ai virtuţilor morale : „Unii pretind că duelul dovedeşte curaj. Nu este exact. Curaj are copila care-şi ruinează sănătatea muncind ca să rămînă cinstită ; văduva care se chinuieşte să-şi crească copiii..." [1]

Un merit al publicisticii lui Gh. Brăescu constă în consecvenţa cu care demască şi ridiculizează politicianismul, guvernarea partidelor istorice fiindu-ne prezentată ca unul din factorii determinanţi ai pauperizării maselor. Lozinca liberală „prin noi înşine" revine ca un leit-motiv ironic pentru a sublinia dezastrele stăpînirii brătieniste (*Pîinea se scumpeşte, Contra incendiului, În fine* ş.a.), iar demagogia şi jaful guvernării maniste constituie de asemenea ţinta sarcasmului publicistului (*Scumpirea zahărului, Alarma* ş. a.).

Verva satirică antiliberală din pamfletul *Contra incendiului* [2] şi adresa ironiilor din articolul *[Am lăsat să treacă...]* [3] nu lasă posibilitatea nici unei îndoieli în privinţa celor vizaţi :

„Această guvernare *prin noi înşine* este foarte comodă : cu o mînă iei tot şi cu alta nu dai nimic."

Farsa alegerilor din trecut este obiectul a numeroase foiletoane, în care sînt demascate mijloacele folosite de guvernanţi pentru a-şi asigura voturile, precum şi „calităţile" celor chemaţi să conducă destinele ţării : „Nu se cer oameni capabili, ci oameni capabili de orice" [4].

Analiza obiectivelor criticii pe care Brăescu o face orînduirii burgheze, ne oferă o imagine tristă a vechii societăţi, imagine pe care nici intenţia umoristică a publicistului nu o poate înlătura.

Demascarea realităţilor acestei lumi, făcută ferm, lucid şi la obiect, demonstrează onestitatea şi bună-credinţa scriitorului, dar se vădeşte limitată sub aspectul cunoaşterii apro-

---

[1] *Duelul*, Dimineaţa, XXV (1929), nr. 8.156 (1 septembrie).

[2] *Contra incendiului*, Rampa, VIII (1925), nr. 2.346 (23 august).

[3] *[Am lăsat să treacă...]*, Dimineaţa, XXIV (1928), nr. 7.668 (11 aprilie).

[4] Vezi articolele : *[Alegeri libere]*, Dimineaţa, XXIII (1927), nr. [7.406] (17 iulie) ; *[Alegerile]*, Dimineaţa, XXIII (1927), nr. 7.401 (21 iulie) etc.

fundate a relațiilor sociale. Sedus de aparențe, el atribuie adesea unui efect rolul de cauză, considerînd, de pildă, aurul răspunzător de tot răul social, sau atribuind factorilor de suprastructură (mai cu seamă morali) putința de a modifica realitatea materială a lumii.

Pe de altă parte, înseși remediile pe care le propune el — incontestabil false — sînt o indicație a acelorași limite ideologice.

Sincer indignat în fața mizeriei sociale, Brăescu nu găsește alte soluții decît filantropia, caritatea, listele de subscripție, chetele etc. Ca și alți realiști critici, el nu are perspectiva schimbării revoluționare a orînduirii sociale, ci opinează pentru ameliorări în cadrul aceluiași sistem. De aceea, multe întrebări pe care și le pune rămîn fără răspuns.

Intuind poate lipsa de eficacitate a soluțiilor preconizate, adesea scriitorul se mărturisește descurajat. Realitățile grave pe care le înregistrează în jurul său îl deprimă în așa măsură, încît nu mai întrevede nici o scăpare: „Mafalde în papuci ghicesc trecutul ce nu reprezintă nimic, prezentul care e mizerie și viitorul care nu e decît moarte"[1].

Realitățile revoluționare ale anului 1944 îl fac să mediteze mai mult, deschizîndu-i o perspectivă nouă. Apropiindu-se de cei mulți și însetați de dreptate, Brăescu începe să descifreze sensul dezvoltării sociale, venind în întîmpinarea marilor prefaceri pe care singur niciodată nu le-a putut intui. O demonstrează unele pagini rămase în manuscris, în care scriitorul, ajuns în amurgul vieții sale, salută „ziua libertății", cerînd tuturor celor „cu obraz curat" să se ridice pentru sfîrșitul „boieriei celor cu nume și averi".

Alungînd întunericul, lumea celor mulți, spre care s-a îndreptat Brăescu și în care a crezut, avea să-i pună în lumină adevărata-i valoare, socotindu-l pe drept printre fruntașii prozei satirice romînești.

NICULAE GHERAN

[1] *Babilonul*, Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.546 (6 octombrie).

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Ediţia de faţă reprezintă o antologie din proza scriitorului Gheorghe Brăescu, selectată din volumele de schiţe, nuvele, amintiri publicate de autor în timpul vieţii, precum şi din paginile unor ziare şi reviste.

Lucrările au fost orînduite în două volume, ţinîndu-se seamă de cronologia ediţiilor de bază :

Maiorul Boţan, Bucureşti, 1921 ;
Cum sînt ei, Brăila, [1922] ;
Doi vulpoi, Bucureşti, 1923 ;
Schiţe umoristice, Bucureşti, [1923] ;
Schiţe vesele, Bucureşti, 1924 ;
Nuvele, Bucureşti, [1924] ;
Un scos din pepeni, Bucureşti, [1926] ;
Alte schiţe vesele, Bucureşti, [1928] ;
La clubul decavaţilor, Bucureşti, 1929 ;
Amintiri, Bucureşti, 1937.

În interiorul ciclurilor, corespunzînd volumelor succesive mai sus menţionate, s-a avut în vedere ordinea schiţelor şi nuvelelor stabilită de autor cu prilejul alcătuirii respectivelor ediţii.

În gruparea materialului selectat nu am luat în considerare volumul *Schiţe alese* publicat în 1927 de Casa Şcoalelor, fiind o culegere ocazională, destinată unor cerinţe didactice. În plus, această ediţie nu prezintă interes nici din punct de vedere al textului. Ea reproduce pagini din volumele apărute anterior, incluzînd şi multiplicînd erorile de tipar.

Se publică pentru prima dată în volum un număr de 53 de schiţe, nuvele, povestiri selectate din paginile unor periodice.

Ele au fost adunate într-un capitol intitulat *Nepublicate în volume,* respectîndu-se cronologia apariţiei lor.

Într-o *Addenda* se reproduc pagini din publicistica lui Gh. Brăescu. Alături de alte lucrări nepublicate pînă în prezent în volum, acestea reliefează o latură protestatară mai puţin cunoscută, aruncînd o lumină nouă asupra creaţiei şi personalităţii scriitorului.

Un aparat de note şi comentarii, ce concentrează explicaţii de ordin bibliografic, lexical, referinţe critice ş.a., însoţeşte textele fiecăruia dintre cele două volume.

Ediţia mai cuprinde o bibliografie a scrierilor lui Gh. Brăescu şi a materialului critic referitor la viaţa şi opera sa (936 titluri). În alcătuirea ei am plecat de la cele 140 de schiţe, nuvele, povestiri publicate în volumele amintite, ajungînd la un număr de 873 (inclusiv articolele), tipărite în paginile a peste 20 de periodice: Pregătirea, Sburătorul (toate seriile), Lectura pentru toţi, Luceafărul, Rampa, Adevărul literar şi artistic, Spre ziuă, Cugetul romînesc, Flacăra, Năzuinţa, Universul literar, Vremea, Dimineaţa, Mişcarea literară, Banatul, Revista vremii politice, Realitatea ilustrată, Universul, Revista Fundaţiilor, Viaţa literară, Bilete de papagal, Magazin, Cuvîntul liber ş.a.

Materialul iconografic a fost grupat la sfîrşitul volumului II (24 planşe).

În ceea ce priveşte transcrierea textelor, ele au fost reproduse după ultimele ediţii antume, coroborate cu versiunile din periodice. Analiza comparativă a textelor a fost imperios necesară pentru a se îndepărta multiple greşeli de transcriere, omisiuni care abundă în volumele tipărite în cursul vieţii scriitorului şi transmise ulterior celorlalte ediţii. *Amintirile* publicate în 1937 la Cartea Romînească excelează în această privinţă. Astfel:

Un crivat de fier cu plapomă subţire de buhur a acoperit cu muşama neagră un cuier...
(Amintiri)

Un crivat de fier cu plapomă subţire de buhur, o masă acoperită cu muşama neagră, un cuier...
(Revista Fundaţiilor)

...dădeau rachiul peste cap arătîndu-se cuviincios.
(Idem)

...dădeau rachiul peste cap oţărîndu-se cuviincios.
(Idem)

De remarcat că varianta *Amintirilor*, mai îngrijit tipărită în paginile revistei, nu a putut fi luată drept text de bază, întrucît volumul, apărut în proaste condiţii la Cartea Romînească, adaugă numeroase pagini. În consecinţă, am apelat la ambele texte, cu scopul eliminării greşelilor evidente ale ultimei ediţii.

Confruntarea cu unele manuscrise găsite în arhiva scriitorului — printre care textele ce au stat la baza volumului de debut — a permis să fie înlăturate omisiuni regretabile, întîlnite apoi în toate ediţiile tipărite pînă în prezent. De exemplu :

— ...Ce legătură are varul cu inspecţia administrativă ? Dacă ar fi inspecţie, aş înţelege.
(Maiorul Boţan)

— ...Ce legătură are varul cu inspecţia administrativă ? Dacă ar fi inspecţie medicală, aş înţelege.
(Manuscris)

Alteori, cum este cazul unor schiţe din volumul *La clubul decavaţilor*, greşeli din ediţiile anterioare au fost îndepărtate pe baza corectărilor autografe ale scriitorului, făcute pe exemplare găsite în propria-i bibliotecă.

O dificultate în transcrierea textelor lui Gh. Brăescu provine din faptul că majoritatea lor, datorită infirmităţii autorului, nu au fost aşternute pe hîrtie de acesta, ci dictate. De aceea varietatea unor forme de limbă întîlnite adesea în scrieri datînd din aceeaşi perioadă de creaţie poate fi atribuită persoanelor care se ocupau cu transcrierea, de obicei copii. Este cert că aceşti „colaboratori" au imprimat uneori respectivelor texte particularităţile fonetice ale vorbirii lor. Prin studierea documentelor autografe (corespondenţă, corectări pe manuscrise dictate etc.) s-au desprins formele de limbă stabile şi s-au generalizat. Ca urmare, s-au îndepărtat dubletele de tipul *uşă — uşe, grijă — grije, ţigară — ţigare*, avîndu-se în vedere folosirea consecventă a primelor grafii.

De asemenea, oralitatea — trăsătură caracteristică limbii literare a scriitorului — respinge hiperurbanismul, străin acestuia, dar manifestat, pe alocuri, în vechile ediţii prin fo-

losirea genitiv-dativului feminin de tipul *porței, muncei, curței*, și neatestat în manuscrise. Ținînd seama de felul în care apar cazurile oblice în întreaga operă, de transcrierea lor diferită — chiar cînd fac parte din aceleași contexte, publicate la scurt interval în periodic și în volum — am unificat respectivele grafii, adoptînd formele limbii literare predominante în creația scriitorului. Alternanțele genitiv-dativului folosite în cazul substantivelor feminine cu forme diferite de plural (*școlii — școalei; brigăzii — brigadei)* au fost păstrate.

Pe considerente similare s-au unificat formele pluralului pronumelui relativ-interogativ (*care — cari*). De reținut că la fel a procedat Gh. Brăescu cînd i s-a ivit prilejul să întrunească în aceeași lucrare scrieri datînd din perioade de creație diferite (cazul *Amintirilor*, publicate în revistă și reeditate cu adaosuri, ulterior, în volum).

Cu excepția unificărilor amintite, s-au păstrat particularitățile lexicale și fonetice ale limbii scriitorului, modernizîndu-se numai formele ortografice.

În ceea ce privește cuvintele, expresiile sau frazele străine din text, faptele se prezintă sub două aspecte:

a) în cazul cuvintelor, expresiilor etc. străine scrise și folosite corect de către personaje (sau de însuși autor) în aparatul critic le-am dat în traducere romînească, urmată, între paranteze, de mențiunea *fr.*, respectiv *germ., magh.* etc.

b) în cazul cuvintelor, expresiilor etc. străine scrise și folosite incorect de către personaje (metodă de caracterizare a autorului), în aparatul critic am transcris cuvîntul, expresia sau fraza incorectă din textul original, urmată de mențiunea *fr. incor.* respectiv, *germ. incor., magh. incor.* etc. și de o transcriere integrală corectă *din punct de vedere ortografic.* În continuare am dat o traducere corespunzătoare în limba romînă, încercînd să echivalăm, acolo unde a fost cazul, comicul de limbaj din original.

Greșelile de tipar au fost corectate tacit.

Manuscrisele și documentele menționate în aparatul critic, selectate pe baza consultării arhivei scriitorului, se află în posesia familiei I. Negulescu, căreia îi mulțumim și pe această cale pentru bunăvoința acordată.

N. G.

MAIORUL BOȚAN

MAIORUL BOŢAN

După o matură chibzuinţă, maiorul Boţan, persoană între două vîrste, cu părul rărit, cu ochii mici, cu mustaţa roşcată, se însurase, în fine, după ideile sale. La început se felicitase de alegerea ce făcuse. Înaltă, fină, distinsă, cu părul arămiu, cu ochii negri, cu buze răsfrînte, ce lăsau să se întrevadă dinţii mărunţi şi adorabili, spera că Emma va atrage şi influenţa şefii, care i-ar putea fi folositori. Om practic şi de o seriozitate recunoscută, Boţan socotea căsătoria o tovărăşie : fiecare aduce ce poate prin orice mijloc.

„Vremea trece ; dacă nu mă fac colonel cît mai sînt încă în putere... reflecta el adesea în orele pierdute la birou, plin de necaz, amintindu-şi mai ales conversaţia ce avusese acum în urmă cu ministrul, cu care se întîlnise, suindu-se grăbit pe scări. «Frumoasă cucoană ai, domnule ! Felicitările mele ! Soţia mea ar fi foarte fericită s-o cunoască mai de aproape ; nu uita că primim în fiecare sîmbătă.» Poftim ! Şi noi n-am fost decît o dată în casa omului ! La urma urmei, ar putea chiar să se supere, să creadă că mă ţin mare... cînd aş putea să fiu nelipsit... Şi ce m-aş mai învîrti !... Dar ai cu cine te înţelege ?... Eu zic că numaidecît... Nu merg pînă acolo !... Dar femeia care e şireată ştie unde să se oprească şi cum să se apere. Şi apoi e şi în interesul ei..."

Şi tot gîndindu-se astfel, maiorul Boţan nu era departe de a crede că fusese tras pe sfoară, că

Emma frustrează tovărășia, și că, în orice caz, cu alta ar fi luat cel puțin o zestre mai bunicică.

Boțan n-avea pentru femeie o considerație deosebită ; știa doar că trebuie stăpînită. Așa apucase el în satul lui. De altfel, nu cunoscuse nici una. Ca grad inferior, și mai tîrziu, ca ofițer, în garnizoanele prin care trecuse, fusese amantul tuturor slujnicuțelor de pe la casele boierești, introduse pe furiș de către ordonanță, după culcarea stăpînilor. Dragoste scurtă, fără pretenții din nici o parte, fără complicații sentimentale și, mai ales, puțin costisitoare. Astăzi încă păstrase deprinderea acestor posedări brutale, și nu arareori, chiar în primele luni de căsătorie, urmărise pe înserate vreo ungureancă, încîntat cînd putea să o înșele, satisfăcîndu-și vanitatea lui veche de crai al mahalalelor.

În ce privește pe Emma, ea intrase în căsătorie cu deziluzia unui amor nenorocit : fusese părăsită de logodnicul ei, tovarășul copilăriei sale, care, ajuns inginer, se căsătorise în urmă cu fata unui brutar bogat. Convinsă de mamă-sa, ea acceptase fără multă gîndire cererea lui Boțan. Era atît de decepționată, încît totul îi era indiferent. Și pentru că trebuia cineva care să îngrijească de interesele lor, îl preferase pe el, tocmai pentru că, fiind în vîrstă, spera să aibă lîngă dînsul o viață liniștită. Ar fi fost chiar fericită să-l poată stima ca prieten, pentru ca viața să nu i se pară fără nici un sprijin, fără nici o consolare. Și graba cu care Boțan o ceruse în căsătorie îndreptățea această speranță.

Cu puținul bagaj moral luat de acasă, cu cîteva reguli de conveniențe culese la întîmplare, dar cu un fond netăgăduit de cinste, pe care nu-l datora nici familiei, nici societății, ci-i venea poate prin atavism, de la cine știe ce străbun îndepărtat, Emma se măritase la 23 de ani, naivă și sinceră ca un copil. Dar nu se înțeleseseră de la început, și pentru a doua oară ea era dureros dezamăgită : nici această încercare nu-i reușise. Între ei era acum un fel de dușmănie ascunsă : el, intimidat, neîndrăznind să se dea de gol ; ea, temîndu-se de a-l pricepe ce urmă-

rește și unde vrea să ajungă. La început sperase să-și aranjeze un interior drăguț. Bărbatul său era însă de o economie meschină ; refuzase de a-i tocmi servitoare, iar la dejun trebuia s-aștepte pînă se-ntorcea soldatul de la manutanță, de unde cumpăra pîinea cu cinci parale mai ieftină. Și păturile noi, întinse pe jos în antreu, o crispau de enervare.

Astăzi, îmbrăcată cu un „robe de chambre" [1] drăguț decoltat, cu mîneci largi, întinsă pe canapea în dormitor, se găsea într-un moment de descurajare morală, incapabilă de a se gîndi serios, de a lua o hotărîre. Ușa se deschise ușor, și Ion, ordonanța, înaintă sfios, în ciorapi de lînă, întinzînd de departe o carte poștală.

— O aduse poștașul, zise el, uitîndu-se aiurea.

Emma luă biletul și, căutînd să vadă de la cine vine, se ridică s-o pună pe birou. Dar rîndurile strîmbe, literele extravagante și semnătura o intrigară și, neputînd rezista, citi cu groază :

„Domnule maior

nui frumos ca După ce țai făcut Gustu cu mine să num plătești e păcat că sîntem și noi destul de amărîte dumnezeu mă știe și pe mine mai Mare rușine să mă trimeți săț cumpăr o Țigarie și să pleci fără ami da și mie un cado avem și noi cheltuieli dacă num plătești reclam te Aștept vino astăzi negreșit să nu te căiești cu stimă.

Didina teodorescu
fundătura paradis 27
vino negreșit am săți spun ceva"

Emma rămase o clipă fără viață ; apoi, tot sîngele îi năvăli în față, îmbujorînd-o ca de friguri ; judecata extrem de lucidă îi arăta luminos toată grozăvia realității. Înșelată, după un an de căsătorie ! De cine și cu cine ! Un sughiț de scîrbă o făcu să se scuture cu repulsiune și încremeni cu mîinile împreunate, cu privirea fixă, cuprinsă de gînduri năvalnice, confuze.

Apoi se trezi ca din vis. Strînse o dantelă şi o puse în şifonieră, îndreptă un scaun, se mai gîndi o clipă şi începu să se îmbrace, palidă, cu gesturi maşinale, nesigure, cu o linişte îngrijorătoare. Gătindu-se, puse scrisoarea în poşetă, apoi luă dintr-un scrin o punguliţă, în care păstra încă economiile ei de fată, şi ieşi.

Se poate spera orice de la o femeie amoroasă. Aceea care urăşte e fără milă, dar nimeni nu e în stare să conceapă la ce se poate deda o femeie adînc jignită în orgoliul ei.

Emma porni pe stradă la întîmplare, rătăci cîtva timp fără să vadă pe nimeni, lovindu-se de trecători, fără a se scuza. Plimbarea aduse o destindere nervilor ei îndureraţi. Intră mai liniştită în grădina Cişmigiului, plină de bone, de zgomot, de copii şi de un ciripit asurzitor de vrăbii ce se pregăteau de culcare. Întîi avu intenţiunea să şadă, dar, urmărită de priviri indiscrete, îşi luă seama şi continuă să se plimbe încetişor pe una din aleile singuratice, meditînd asupra celor ce-i rămîneau de făcut. Lucrul i se părea simplu : îl va lăsa. Nu se credea nenorocită, dar îi era ruşine ; se simţea grozav de umilită. El îi era indiferent, ca şi înainte de căsătorie ; nu i-a fost nici amant, nici prieten. Şi căutînd în poşetă batista pentru a şterge o lacrimă, dădu peste cartea poştală, o citi din nou, pentru a se convinge încă o dată de toată grozăvia faptei. Apoi, accelerînd mersul, porni hotărîtă, ieşi pe poarta grădinii în bulevardul Elisabeta, se urcă într-o birjă cu coşul ridicat şi, dînd adresa, se ascunse în fundul trăsurii, coborîndu-şi voaleta.

Ajunsă în fundătura Paradis, concedie trăsura la colţul stradei şi plecă pe jos în căutarea numărului 27, pe care-l găsi fără multă greutate.

— Domnişoara Didina Teodorescu ? întrebă ea mergînd spre un grup de femei ce o inspectau cu privirea.

— Intraţi pe sală. Odaia din fund, pe dreapta ; dar nu ştiu dacă o fi acasă, îi răspunseră mai multe deodată.

Emma ezită o clipă, apoi, împinsă de curiozitate, înaintă pe sală, făcu cîțiva pași prin întuneric și bătu la ușă. Neavînd nici un răspuns, avu un nou moment de șovăire. Dar ispitită de a cunoaște ceva din viața acestei nenorocite, ținînd mai cu seamă s-o despăgubească de meschinăria bărbatului său, intră cu gîndul de a pune pe masă banii și cartea poștală. Camera, curățică, era binișor luminată de felinarul din stradă, așezat în dreptul ferestrei. Patul mare o făcu să roșească. Un miros pătrunzător de parfum ieften o. neliniștea. Era gata să iasă, cînd, întorcîndu-se, se găsi în fața unui licean rozalb la față, cu părul inelat, cu ochii verzi strălucitori, subțirel ca o trestie, care rămase rușinat în mijlocul odăii, uitîndu-se pe sub gene, neștiind ce să facă cu mîinile.

O indignare violentă se întipări pe fața Emmei. „Cum ? Toți pentru ele ? Bătrîni vițioși și copii cu laptele la gură ? Atunci noi pentru cine ne păstrăm ? Pentru cine împletim în pension atîtea visuri scumpe ? După cine suspinăm în nopțile misterioase de vară ?" O revoltă sufletească, fulgerătoare ca un scurtcircuit, îi turbură tot echilibrul. Și cuprinzînd de gît băiatul, îl sărută pătimașă, la întîmplare, pe ochi, pe păr, pe buze și, excitată de pielea lui catifelată, turburată de îndrăzneala lui crescîndă, căzu cu el pe pat, fără nici o grijă de ce s-ar fi putut întîmpla.

Fu o posesiune scurtă, stîngace, dar de o acuitate de plăcere pe care ea n-o cunoscuse încă. Se despărțiră repede : el, grăbit să răspîndească printre prieteni vestea că a încheiat copilăria, nu fără a lăsa prealabil o piesă de cinci lei pe colțul mesei de noapte ; ea, răzbunată, simțindu-se pentru prima oară femeie, înțelegînd altfel viața. Nici unul nu bănuia că fiecare cîntase prima strofă din poema tinereții.

Emma abia sfîrși să pună ordine în toaleta ei, cînd ușa se deschise, și o fată modest îmbrăcată, ce avea mai mult aerul unei lucrătoare, o întrebă intrînd :

— Pe mine mă aşteptaţi ?

— Dumneata eşti Didina Teodorescu ? Dumneata ai scris această carte poştală bărbatului meu ?

— Eu, dar n-am ştiut că e însurat ; vă rog iertaţi-mă. I-am aflat adresa întîmplător, de pe o scrisoare ce i-a căzut la mine.

— Nu face nimic. Poftim ! zise ea, dîndu-i o hîrtie de o sută de lei.

— Sărut mîna... vă mulţumesc.

— N-ai pentru ce, fetico. Fii sigură că tot eu îţi rămîn datoare.

Şi ieşi pe uşă, sub privirea zăpăcită a fetei, care nu ştia ce să creadă. În stradă, Emma porni cu pasul elastic, măsurat, uşurată parcă de o povară ce pînă aci îi apăsa conştiinţa. Ieşise cu totul altfel de cum intrase. Se degajase de un bagaj inutil : „credinţa".

— Dar ce-ai întîrziat atît ?... De unde vii ? o întrebă Boţan, atîrnîndu-şi şervetul la gît.

— Am fost pe la mama. Mi-a deschis capul ; ai dreptate, să mergem cît mai des pe la ministru, trebuie să ai ce meriţi, adăugă ea cu un surîs enigmatic, ce-i flutura pe buze.

— Aşa te vreau, fetico ! De muncit, muncesc destul, slavă Domnului ! Ascultă-mă pe mine, şi n-o să te căieşti.

...Au trecut doi ani de atunci ; colonelul Boţan e şeful unui serviciu important din minister. Despre ministru se spune că se ramoleşte din zi în zi. Emma are cel mai frumos automobil din capitală, asistă la toate premierele, e portdrapelul modei. Lumea şopteşte că are un gust pronunţat pentru fructe verzi. La gît poartă veşnic acelaşi colier : o piesă redusă de cinci lei, prinsă într-un lănţişor subţire de argint.

— Numai cinci lei ? o întrebă semnificativ, la bal, un „chose" [2] impertinent.

— Depinde de dobitoc ! răspunse ea fără ezitare. Pentru dumneata ar fi cinci mii.

CA LA GALAŢI

E iarnă. Afară ninge cu fulgi mari, înfloriţi, ce se coboară liniştit, domol din cer. Orice zgomot e mai clar, mai apropiat. Se aud dinspre oraş sunete de clopoţei, lovituri de topor, urmate de icneala omului ce lucrează, cîte un „hăis, Duman" al unui ţăran necăjit, ce intră pe bariera oraşului cu un car de lemne verzi.

În cazarma aşezată la marginea orăşelului, oamenii, cu capul descoperit, cu obrazul umflat de o îmbucătură de pîine, rînduiţi în şiruri, fac cruci grăbite în faţa cazanului pierdut în aburi.

E ora raportului.

Pe sală, toţi gradaţii. Uşile se deschid şi se închid repede, trîntite de cei grăbiţi de graba tuturor.

Furieri cu tocul după ureche, sergenţi-majori cu săbii lungi, soldaţi smeriţi „scoşi la raport", înţepeniţi de aşteptare.

În toate părţile, anunţuri care „interzic intrarea f.s.", alături de tablouri şi programe caligrafiate, dar decolorate de vreme.

În cancelarie, forfoteală ; se caută ordine, se urmăresc rapoarte, se nasc şi se potolesc conflicte, se mănîncă probe. În special casieria e plină de ofiţeri. Toţi încîntă pe casier, îi oferă ţigări, îi ridică ceva de jos.

„Ţi-a dat, mă ?... Cît ai luat ?... Dă-mi şi mie zece lei pînă mîine", vorbesc între ei băieţii, îndreptîndu-se spre ieşire cu banii în mînă, cu mantalele descheiate.

Dar se opresc deodată, țintuiți în loc de o sanie jerpelită, din care se scobori un căpitan oacheș, frumos, chipeș, așa cum îl visează fetele, elegant îmbrăcat, cu țigaretă mare de chihlibar, cu inele groase și sclipitoare pe degetul cel mic. Toți se reped, îi deschid ușa, îi ajută să se dezbrace de un demi-palton superb, căptușit cu atlas, cu reveruri roșii de general.

— Căpitanul Vi-vifor, se recomandă el ofițerilor, care se întreceau să i se prezinte, silindu-se să fie cît mai corecți.

Această gîngăveală foarte ușoară, însoțită de un surîs irezistibil, nu strica de loc frumosului căpitan, îi da, dimpotrivă, aerul unui „viveur" [1] care a gustat și s-a plictisit de toate.

Unii zic că femeia într-adevăr frumoasă trebuie să fie ușor încrucișată. Dacă aceasta e drept, atunci nici gîngăveala căpitanului nu e un cusur de seamă. În garnizoană se afla numai un batalion. Ofițerii toți erau în jurul noului-venit.

— Domnul maior e în cabinet ?... Aș vrea să mă prezint de sosire.

— Da, da... e în cabinet ! Poftiți, intrați... îl îndemnau ofițerii tineri.

— Nnu, nu merge așa ; eu sînt ddeprins altfel... zise el rîzînd cu indulgență. Apoi, adresîndu-se plantonului : Du-te și anunță, băiete, pe căpitanul Vifor.

Stătu cam mult în prezentare. Casierul fu chemat cu hîrtiile de iscălit, ieși, se întoarse din nou cu un registru, din filele căruia apărea colțul unui bilet de bancă ce semăna a fi de o sută. Apoi ieșiră toți. Maiorul plecă imediat, ursuz, bine înfășurat într-un capișon galben. Căpitanul, foarte aprins la față, spuse totuși cu o veselie provocătoare :

— Ei, bă-băieți, unde mergem ?

— Haideți cu noi, domnule căpitan, că vă ducem noi, o să vedeți dumneavoastră.

Băieții, radioși, îl lăsau singur pe potecuță și înaintau voinicește prin zăpadă, admirîndu-i din lature, *cu competență,* chipiul „à la française" și

croiala pardesiului. Toţi căscau gura, minunîndu-se de povestirea ştrengăriilor lui de la Galaţi.

— Văd c-aţi pierdut vremea degeaba, şi nu s-a ocupat nimeni de educaţia voastră, le spuse el între altele pe drum. O să introduc sistemul de la Galaţi. Acolo ţineam tablou în regulă de rîndul fiecăruia la cinste. Plătea o dată, scăpa de grijă. Este departe unde mergem? Ma-mai e mult?

— Nu aşa mult, ajungem îndată. Dăm pe din dos şi ieşim mai repede. O să vedeţi dumneavoastră ce fată frumoasă! O cheamă Maria, Maria Mititelu. Dar dumneavoastră să-i ziceţi „duduie", că aşa-i place. Noi aşa-i zicem, toţi îi zic aşa.

Intrară la Mititelu, o băcănioară mică şi curată, cum numai prin părţile Moldovei se întîlneşte. Saci cu năut şi roşcove, prin sertare mirodenii de tot felul, iar atîrnate deasupra tejghelei, pachete de luminări galbene şi snopuri de mături învoalte.

Băcanul, om scundac, palid, cu barbă şi păr de apostol, era bun şi cinstit de nu-şi mai afla seamăn; de aceea nici nu prea avea muşterii.

— Nu mai facem noi avere, zicea amărîtă cucoana Agripina, femeie înaltă, cu sprincenile îmbinate, cătînd cu grijă spre „duduia", odorul şi stăpînul casei. Da, ia acolo, să nu zicem că şedem degeaba, să scoatem şi noi o pîine. Numai de ne-ar trăi fata, o fi ea mai norocoasă.

— Să vă trăiască! ziceau muşteriii.

— Să dea Dumnezeu! Mulţumesc şi dumneavoastră.

Şi ar fi fost păcat să nu trăiască, înaltă cum era, subţirică, cu ochii verzi, cu sprincenile îmbinate ca şi mamă-sa. N-aş putea zice că era frumoasă, dar era atît de drăgălaşă! Avea ceva deosebit: mai întîi, fiind puternic mioapă, era singura domnişoară care purta „pince-nez"[2] cu şnuruleţ de aur în tot cuprinsul judeţului Fălciu. Apoi, ce te cucerea definitiv e că vorbea cu „r". Fată curăţică, cum zicem noi, care învăţase în internat la Iaşi. Cînd a văzut pe căpitanul, s-a roşit pînă-n albul ochilor şi a dispărut. Ofiţerii se aşezară în jurul mesei

în odaia cu miros de busuioc, cu mobilă bătrînească, împodobită cu horbotă scrobită și cuvertură de lînă, lucrate în tinerețe de cucoana Agripina.

— Să ne aducă un litru de vin și un borviz, se grăbi să poruncească cel mai tînăr din băieți.

— Ce-ce umblați cu mofturi ? Ce-ce țuică, ce-ce vin ? ! Sîntem ofițeri ! Ddă două sticle de Mmalaga ! Viața e scurtă, trebuie pe-petrecută cu schepsis !

Se vede că cheia de la dulapul cu delicatese era la duduia. După multe șoapte în odaia lor de culcare, fata aduse vinul pe o tavă frumos acoperită cu un șervețel brodat cu buchețele și ajururi.

Turnă ea singură în pahare și atît de cuminte, că nu vărsă nici o picătură din lichidul ruginiu.

— Da-da ceva „motive" nu ne dai, duduie frumoasă ?

— Motive ? întrebă fata nedumerită, roșindu-se de plăcere.

— Aașa zicem noi la Galați la gustări. Dă-ne, dacă ești bună, nițele icre negre, puțin jambon, măsline mari.

Fata dispăru din nou. De data asta, șoaptele fură mai înfundate în odaia de alături, așteptarea lungă, dar nu zadarnică. Duduia apăru din nou cu altă tavă frumos împodobită, cu toate bunătățile.

Dar se isprăvise vinul.

— Mai dă-dă-ne doi consilieri, că se resping „motivele", zise glumind căpitanul.

— A, înțeleg ! zise ea după o clipeală, rîzînd copilărește și, învîrtindu-se într-un călcîi, ieși sărind ca o căprioară.

Conversația era acum generală, dar vorbea, firește, mai mult căpitanul

— Ce drăguț orășel !

— Să vedeți vara ce frumos e ! Sînt numai vii de jur împrejur.

— Îmi place că e liniștit. Sînt sătul de zgomotul orașelor mari. De Galați am oroare.

— Se poate ?

— Prea am mulţi prieteni. N-am pic de răgaz. Nu mă slăbeşte nici prefectul, nici primarul. Barem de generalul Pilat, nici nu mai vorbesc! Ăla nu mănîncă fără mine. Ce petreceri! Ce sindrofie!... D-apoi la consulul rus: ce istorii, ce comedii!!... Nu-mi ajungeau doi poli pe zi.

— Pe zi? Patruzeci de lei pe zi?

— Fireşte! Ce vă miraţi? Aperitivele le luam la Surré; asta se ştia, era de regulă. Ăla s-a îmbogăţit numai de pe urma mea. Ce să fac?... Aşa m-am deprins... Dar slavă Domnului!... Am avere personală: casă, moşie... Leafa, adăogă el cu un gest ce completa dispreţul, se duce în bacşişuri.

— Ei bravo! Nu te mai jura, că te cred.

— Oare cînd ne-o veni şi nouă rîndul să fim într-un oraş ca Brăila sau Galaţi, bunăoară?

— Dar să ai şi averea lui domnu căpitan...

— Da' la Bucureşti ţi-ar plăcea?

— Ba bine că nu!

— Pune-ţi pofta-n cui! se întrerupeau rîzînd băieţii.

— Unde mîncăm?

— La Tudorache... Se mănîncă bine, o să vedeţi. Am avut noi grijă să-i trimetem vorbă că aţi venit dumneavoastră şi să oprească ceva bun.

— Socoteala! ceru căpitanul. Să mergem la masă, că e unu jumătate.

Scoase un „porte-feuilles" cu monogramă, şi trăgînd din el un bilet de o sută, îl aruncă neglijent pe tavă. Cîrciumarul luă cu sfială biletul, dar îi fu ruşine să aducă restul. Prea i se păru mare cheltuiala şi trimise băiatul, un pici isteţ, încălţat cu nişte ghete vechi de ale cucoanei, care, zicînd „poftiţi restul", răsturnă pe masă un pumn de franci, din care cîţiva se rostogoliră zgomotos sub pat.

— Nu, nu aşa, băieţaş, că rîde duduia de tine. Eu sînt deprins altfel, o să mă cunoşti tu. Te învăţ eu, încetul cu încetul, să serveşti ca la Galaţi. Ia o farfurie!...

— Ştiu, ştiu! zise pripit fata, necăjită că nu se gîndise mai devreme, şi se întoarse cu o farfurie,

pe farfurie un șervețel, pe șervețel banii așezați frumos pe socoteală.

— De azi înainte sînt al dumneavoastră. Ssă fiți pregătiți cu vin bun și bucăți alese. La parale nu mă uit!

Apoi băgă banii în buzunar, fără a-i număra, plictisit că mai are rest de luat, și dete doi franci bacșiș băiatului.

— Bogdaproste! zise el, repezindu-se să-i sărute mîna, și ieși pe ușă, uitîndu-se din nou în palmă.

Cîrciumăreasa, încremenită cu mîna la gură, mulțumea în gînd lui Dumnezeu, cu ochii la icoane, de norocul ce-i căzuse în casă.

După masă, căpitanul, obosit, s-a dus la hotel să se trîntească puțin, dîndu-și întîlnire cu toții, pe seară, firește tot la Mititelu.

— Tot e serviciul suspendat după prînz, ziseră băieții frecîndu-și mîinile.

Începuse a însera. Pe stradă, un moș bătrîn, cu cizme mari, greoaie, aprindea felinarele urcîndu-se pe o scară șchioapă, lustruită de vreme.

Băieții sosiră cei dintîi. În cîrciumă era aproape întuneric. Fata, împodobită într-un șal mare bordo, cu franjuri lungi, nu se urnea de lîngă ușă, privind pe geam în stradă. Deodată plecă de la fereastră și se așeză cuminte pe scaun, lîngă tejghea.

Trecu o clipă și intră căpitanul.

— De ce stai lîngă ușă? Ai să răcești, duduie Marie, și pe urmă ce ne facem noi?

— Nu răcesc... sînt învățată, îngăimă ea roșindu-se, necăjită c-a fost surprinsă.

— Oricum, nu e bine, și dacă te mai prind, ne supărăm. Vrei să te cerți cu mine? o întrebă el, săgetînd-o cu privirea.

— De-abia ați venit; n-aveți nici un interes. Cum să mă cert cu dumneavoastră? N-aș avea de ce să mă cert.

— Da' eu nu-i spun, păcatele mele! Da' ai cu cine te înțelege?! oftă cucoana Agripina, căznindu-se să aprindă lampa.

— Da' parcă la internat ne făcea foc? Dormeam în frig. Şi ne da o mîncare rea... cînd îmi aduc aminte!... A cheltuit tataia o mulţime de parale, degeaba... cu şcoala... cu drumurile.

— Băieţii au venit?

— Au venit de mult. Poftiţi! sînt la odaie. Acum e ceasul şase.

— Eu am făcut o vizită prefectului; îl cunosc de mult, sîntem ca fraţii. Zor nevoie să mă oprească la masă. Abia am scăpat.

Cu lampa aprinsă, cu un foc ce ardea vesel într-o sobă rusească de cărămidă, petrecerea lor repede luă un caracter familiar. Maria nu se mai întoarse în prăvălie, nici băieţii nu se mai duseră la masă. Era aşa de bine în odaie şi atît de frig afară! Şi apoi nici nu le era foame, pretindeau ei; mîncaseră bine la dejun.

Căpitanul afirmă că la Galaţi mînca totdeauna după teatru, de la care era nelipsit. Pe la şapte, bea doar o şocolată cu o felie de cozonac, cozonac proaspăt, făcut anume pentru el la club.

Cucoana Agripina însă, care mînca seara mai cu nădejde după ce închidea prăvălia şi se împuţinau treburile, intra şi ieşea, făcînd semne desperate fetei să vie la masă. Fata se sculă oarecum jenată că trebuie să mănînce, dar cu un semn şiret, ce vădit făgăduia o surpriză, ieşi repede pe uşă. Băieţii erau la a patra sticlă de Malaga, cînd apăru din nou cucoana Agripina.

— Dă! Ideea e a Mariei... Dacă nu v-aţi supăra... e tîrziu... oricît, vă e foame... sînteţi tineri. Dumneavoastră nu sînteţi obişnuiţi să staţi nemîncaţi. N-avem cine ştie ce... ca la casa omului... Dar îţi scuza şi dumneavoastră.

— De ce să ne supărăm? Vai de mine! Dimpotrivă. La mine, la moşie, se ştie: cînd mă întorc de pe cîmp, mănînc de regulă la notar. Îmi place să fie curat, dar nu sînt de loc mofturos.

— Despre partea curăţeniei... Să lase ea ceva neacoperit sau murdar? Mai ales cum e duduia delicată, de i se scîrbeşte din te miri ce...

Două mescioare înnădite, cu șervețele curate, îi strînse pe toți, veseli, în jurul a două farfurii cu mîncare rece de iepure și altele cu mezeluri de casă.

— Absolut ca la mine la moșie. Ăsta e păcatul meu. Și cum s-a nimerit de bine ! Mîncarea de iepure e slăbiciunea mea. Dar de unde aveți iepure ? L-ați cumpărat ?

— Nu ! Ia, mai umblu eu după ei, așa, cîteodată... sărbătoarea, cînd am vreme.

— Ei bravo ! O să ne înțelegem de minune. Eu sînt un vînător pasionat. Am tot dichisul. O pușcă care mă ține nouă sute de lei. Bate admirabil !

— Ei, eu am, ia acolo, o ruginitură. Da, vedeți dumneavoastră, toată ziua închis în casă... am nevoie de aer... La cafenea nu mă duc... nu fumez... cărți nu joc...

Căpitanul, așezat lîngă fată, o servea frumos, îi tăia bucățele, făgăduindu-i cărți frumoase de cetit ; avea doar două biblioteci : una la Galați și alta la conacul moșiei. Cucoana Agripina îi cuprinse doar într-o privire și-și îndreptă din nou ochii la icoane.

— Am îmbătrînit, zicea ea băieților, care îi reproșau lipsa fetii de la baluri. Cine s-o ducă ? Eu nu pot din cauza reumatismelor.

— Sssă vă dau eu o rețetă. O știu de la mama, Dumnezeu s-o ierte. Dar s-o faceți... duduie, te însărcinez pe dumneata s-o execuți, dacă vrei să joci la bal peste o lună... La 8 februarie e balul muzicii...

— Nu știu, zise fata, n-am fost niciodată, și dacă n-aș fi băgată în seamă, aș muri...

— Îmi pare rău... unde oi fi eu, să fii fără grijă, răspunse căpitanul, poate altele or rămîne neangajate, dar dumneata...

— Și ce mă sfătuiți să fac ? reluă cucoana Agripina, adresîndu-se căpitanului.

— E simplu de tot, foarte simplu. Să purtați în ciorapi de lînă floare de pucioasă.

— Oare ?!! Şi e bună ? Dar-ar Maica Domnului... Am să fac şi pe asta... Tot ce se poate; mai ştii ? Dumnezeu pesemne v-a adus în casa noastră.

Într-o vreme, căpitanul se sculă de la masă şi şopti ceva la urechea băiatului, care ieşi furişîndu-se, în timp ce cucoana Agripina strîngea farfuriile. Pe cînd toţi erau cu ceştile în mînă, fără ca nimănui să-i fi dat prin gînd, răsună melodia unui vals cîntat de lăutari, ce răsăriră în uşă. Surpriza avu atît efect, că fata, bătînd din palme, zori ridicatul meselor şi zbură în braţele frumosului căpitan, cu toate că în odaie era foarte strîmt.

Petrecură admirabil. Încercară toate dansurile. Căpitanul conduse chiar un cadril monstru, comandat în franţuzeşte, trecînd în şir prin ogradă, bucătărie şi prăvălie. Le arătă tot felul de tururi cu cărţile, de păcăleli, de jocuri de societate. Cu băcanul se înţelese ca, nici mai mult, nici mai puţin, să petreacă cincisprezece zile la el la moşie, ca holteii, pe timpul prepeliţelor. Făcu pe cucoana Agripina să jure că va urma leacul şi că va aduce pe duduia la balul prefecturii. Apoi oferi şampanie. Nu se mai săturau de el.

Acum şedeau lîngă sobă. Maria cîntă din gură *Steluţa* lui Alecsandri, cu o voce slabă, dar drăguţă şi clară. Deodată, căpitanul îşi aduse aminte că trebuia să-şi scoată bagajul de la gară. De altfel, se făcuse ceasul aproape cinci.

— V-aţi luat casă ? întrebă duduia plină de interes.

— Deocamdată nu ! Să văd ce găsesc. Nu mi-am adus decît dormitorul şi biroul. O să le duc la companie.

Dete douăzeci de lei lăutarilor, care holbară ochii şi se repeziră pe uşă, „mîncîndu-i sufletul şi toate halea". Apoi ceru socoteala. Cu şampanie, cu tot, se ridica la vreo sută şapte lei. Căpitanul trase din nou portolelul şi, cu gestul de a scoate o hîrtie, zise ca şi cum ar fi cerut o ţigară :

— Schimbaţi-mi o mie de lei.

— N-avem, de unde s-avem noi o mie de lei ?!

— Se poate ? Ce fac atunci ? Asta mă încurcă rău. Trebuie să trimit cu ordonanța cinci sute de lei, plata servitorilor, la moșie. Așteaptă vechilul în gară la Mărășești. Trebuie neapărat să plece acuma de dimineață, cu trenul de 5,30.

— Poate schimbați la gară.

— N-are, am cercat eu cînd am venit. Ieri a făcut vărsarea, mi-a spus casierul. Să-i dau hîrtia întreagă, te pomenești c-o pierde.

— Tăticule, să dăm banii de la tutun, și cînd o schimba domnul căpitan... Nouă tot nu ne trebuie.

Și fără să mai aștepte, plecă și se întoarse cu o cutie de tinichea. Răsturnă conținutul în poală și numără cu ajutorul băieților patru sute optzeci și doi de lei, scoase din tejghea cîteva fișicuri de gologani, legă apoi toți banii într-o batistă roză și îi puse căpitanului în mînă.

— Nnu, duduie frumoasă. Nu vreau să abuzez.

— Da' poftiți, luați, ce are a face ?! Parcă n-o să ni-i dați ? O să ni-i dați mîine, insistă drăguț fata, uitîndu-se în ochii lui, purtînd deja în suflet dorul ascuns de a-l revedea mîine și în toate zilele.

— Nu pot să vă refuz mai mult, zise el, după o clipă de îndoială și înclinîndu-se grațios, sărută aristocratic mîna tremurîndă a fetei.

Foarte emoționat, grăbi despărțirea, luîndu-și rămas bun de la cucoana Agripina, aminti lui Mititelu că îl așteaptă la țară pe vremea prepelițelor și salută „à la ronde" [3] băieții, îndemnîndu-i să se culce. Se aruncă într-o birjă ce întîmplător trecea pe acolo și porni spre gară, petrecut de ochii fetei ce rămăsese în prag.

Dimineața, maiorul spuse ofițerilor în conferință că noul camarad era trimis în judecata Consiliului de război pentru greșeli grave contra onoarei și mutat în corp pînă la judecarea procesului, că se prezentase fără sfanț și că i-a înlesnit drumul la București pentru a-și cere mutarea, el neputîndu-l primi în batalion.

După insistența fetii, tăticul oftă și nu făcu nici o reclamație. Cucoana Agripina se ruga îndurerată, la icoane, legată cu felii de cartofi la cap. Dar băieții n-o lăsară în pagubă. Feciori de răzeși de prin împrejurimi, plătiră de-a valma contul și clapa căpitanului. Le rămînea amintirea unei zile petrecute ca la Galați și dorința de a trăi cu cinste, așa cum învățaseră în casa părintească.

Numai duduia nu-și venea în fire. Se topea văzînd cu ochii. Biata cucoana Agripina nu știa ce să-i mai facă și cum să-i dea de leac. Un suflet compătimitor o povățui să cheme pe Ursuleasca, văduva unui preot din mahalaua Broștenilor.

A venit mama preoteasa, bătrînă, cu pleoapele însîngerate, ștergîndu-și mereu ochii cu basmaua popească rămasă de la răposatul.

A stins cărbuni într-o ulcică nouă și cu degetele-i noduroase a tras fata pe deasupra sprîncenilor, pe la tîmple, în jurul gîtului, scuipînd în cruce, șoptind tărișor :

— Scoate-l, Doamne, din inima fetii, din mintea fetii, că e fără voia ta și fără știrea ei. Scoate-l, Doamne, pe ușă, pe fereastră, pe horn. Piei, drace, în pustiu, în întuneric !

Repetă de trei ori operația, dete fetii să bea de trei ori din ulcicuță, o puse de se închină dinaintea icoanelor.

Se vede că i-a folosit descîntecul cucoanei preotese. Mai tîrziu am găsit-o măritată după un răzeș cu stare, om blajin, ca tată-său, dar cam stătut. Avea deja vreo trei băieți, toți neastîmpărați, cu sprîncene îmbinate și „pince-nez"-uri la pantaloni. Printr-o ciudată obsesiune de femeie însărcinată, unul din ei, cel mai mare, favoritul, era ușor gîngav.

De vreo cîteva seri, trupa unui profesor de gimnastică, bine cunoscut în orășelele de provincie, își continua reprezentațiile în curtea unui patrat de case de la „Hotel London", de unde se exalau mirosuri pestilențiale.

Pe atunci poporul suferea de o criză acută de naționalism. Eram în plină exploatare a chestiunii „micilor dorobanți", care a rentat atît de frumușel cîtorva pensionari de la „șapșapte" și altora. Ideea era seducătoare, iar cînd o idee e seducătoare, escrocarea publicului e sigură. Dar mai ispititoare era alegoria : veteranii — trecutul — întindeau mîna micilor dorobanți — viitorul. Că n-au întins-o degeaba, ne-au spus-o pe urmă tribunalele. Dar în fine !

Am vrut numai să arăt datorită cărei împrejurări o mînă de copii, învîrtind puști de lemn în aer și învîrtindu-se o dată cu ele, a putut să grămădească într-o curte, cu toate aparențele unui loc viran, pompos intitulată „La pomul verde", tot selectul Fălticenilor.

De prisos să spun că nu era nici un pom, nici verde, nici uscat. Reprezentația se desfășura într-un clarobscur admirabil nuanțat de patru felinare ce-și făceau cu ochiul. Tunete de aplauze subliniau strofele patriotice, în ritmul cărora copiii vagabonzi, mînuind puștile, cîntau pițigăiat :

„Eu sînt dorobanțul cel vestit în lume,
Cînd m-arăt pe mal, tremură Vidinul,
Țărișoară mîndră eu voi apăra.
Ura, să trăiască majestatea-sa !"

După care celebrul profesor saluta încovoindu-se cu un aer *fatal*, cu pletele în ochi, cu decorațiile verticale.

După reprezentație, colonelul mă luă la o bere și-mi dezveli scheletul unui plan măreț, din care deslușii o confederațiune uriașă a micilor dorobanți, mai întîi în Moldova, Muntenia și Oltenia, apoi peste Carpați și Prut. Domnia-sa urma, firește, să fie președintele, iar eu era să devin cu timpul inspector general al federațiunii ; întreaga federațiune, pusă, cum e regula, sub patronajul alteței-sale regale. Pentru moment am fost însărcinat să fur meșteșugul profesorului și să-l introduc pe tăcute în cazarmă. Colonelul, profitînd de faptul că orășelul Fălticeni e ignorat de suedezi, a botezat aceste jocuri de copii „gimnastică suedeză", sigur fiind de impunitate.

Am furat meșteșugul, conformîndu-mă ordinului ce primisem. Luni de zile, ofițeri și soldați se învîrtiră, cîntînd la rîndul lor, lungind cîntecele, complicînd mișcările, cu întoarceri scurte, cu ocoliri la sfoară, cu mînuiri repezite, cu cîntece provocătoare, așa cum cere „legea progresului", care era *leit-motivul* oricărui discurs al domnului colonel.

„...Domnilor, spunea el ofițerilor, din două lucruri, unul : ori eu sînt nepriceput, și atunci luați-mă de gît, scuturați-mă, strigați-mi : «Ho ! destul, oprește-te ! dă-te jos, nebunule ! nu meriți să stai unde ai ajuns...» ori dumneavoastră nu vă faceți datoria, și atunci am eu dreptul să vă scutur și să vă strig : «Urmați legea progresului, pentru Dumnezeu !...»"

Am urmat cu legea progresului pînă la inspecția de toamnă. Generalul, în acest răstimp, apucase înainte, nițel cam cu hapca, colonelului nostru și se instalase în scaunul prezidențial, luînd în mînă frînele federațiunii micilor dorobanți din raionul Corpului X de armată. Vina era însă, trebuie s-o recunosc, numai a colonelului, care dezvoltase prematur, printr-un raport confidențial adresat genera-

lului, măreţele sale planuri. Contrar obiceiului, generalul n-a fost ingrat. Entuziasmat pînă la delir de progresul regimentului în gimnastica suedeză, a recompensat pe domnul colonel Crisescu [1] print-un discurs frumos, numindu-l deocamdată pionul cel mai înaintat al federaţiunii.

Şi pentru că probabil avea nevoie de mulţi pioni, care să formeze la frontieră un lanţ neîntrerupt de santinele, a hotărît în acelaşi timp să adune la noi instructorii de la celelalte regimente, pentru a învăţa „gimnastica suedeză".

Paralel cu „legea progresului" se dezvolta în mintea domnului colonel superioritatea pasului prusian asupra tuturor celorlalte pasuri.

Să ne înţelegem. Fiecare din noi cunoaşte, mai mult sau mai puţin, pasul prusian. Dar secretul, secretul cel mare, acel „le pourquoi des choses" [2], îl poseda numai domnul colonel Crisescu. Domnia-sa îl aflase de la un căpitan de rezervă prusian, arhitect-constructor pe vremea cînd se lucrau forturile de la Nămoloasa, sub supravegherea apropiată a domnului colonel, căpitan şi el pe atunci, în arma specială a geniului.

— Un an întreg, ne spunea el adesea, m-a băut neamţul în cancelarie pînă cînd i-am prins meşteşugul.

Nouă nu ni l-a destăinuit niciodată. Trebuie însă, în adevăr, să fi fost mare dibăcie, căci nici colonelul, după cum mărturisea el singur, nu-l făcea tocmai-tocmai ca neamţul; dar şi dintre noi, nimeni, nimeni în regiment nu-l făceam tocmai ca domnul colonel.

Cu venirea instructorilor de la celelalte corpuri, aceste două paralele, „legea progresului" şi „pasul prusian", pe care fugeau ochii metalici şi mobili ai colonelului, se prelungiră cum se prelungesc orice paralele care se respectă, la infinit. Toate urechile erau pătrunse de ele. Vai de streinul pe care un interes oarecare, o inspiraţie nefericită, sau numai un capriciu al soartei îl aducea în cabinetul său de

lucru. Expresia e cea consacrată. De fapt, „cabinetul de lucru" reprezenta pentru domnul colonel o piață de exercițiu ; pentru a se menține în formele stricte ale pasului prusian, îl măsura în lung și în lat.

Cu solicitatorii, conversația decurgea obișnuit cam astfel :

— Ai venit ?... Șezi, drăguță !... Ia loc !...

— Frumos regiment aveți, domnule colonel !

— Dar dumneata nu mă-ntrebi în ce hal l-am găsit și cît am muncit ca să-l aduc în starea în care-l vezi și dumneata ! Cînd am venit, nu știau nici marșul : ia așa umblau... ia așa umblau... arăta colonelul, umblînd crăcănat prin salon. Da' ia să-i vezi acum ! Uite-așa merg... uite-așa merg... zang... zang... i-auzi... i-auzi... exclama el călcînd înțepat sub ochii holbați ai civilului, așa cum îl învățase neamțul de la Nămoloasa.

Într-una din zile, pe cînd mă căzneam la cazarmă să inițiez pe instructori în misterele pasului prusian, apare în cadrul porții silueta ascetică a colonelului.

— Rău !... rău !... foarte rău !... Nu e așa !

M-am retras rușinat din fața maestrului. El, apropiindu-se grav și inspirat, întrebă, plin de compătimire, pe un caporal din front :

— Din ce regiment ești, băiete ?

— Trăiți, don colonel, eu sînt din batalionul 15 vînători.

— Cine îl comandă ?

— Trăiți, don colonel, batalionul îl comandă domnul colonel Văleanu Alexandru.

— Cine te-a instruit pe tine ?

— Trăiți, don colonel, pe mine m-a instruit domnul sublocotenent Bujor Marin.

— Prost te-a instruit, băiete !... Foarte prost ! Cînd te-i întoarce la batalion, să le spui, auzi tu, mă ?

— Nu le spun, s'trăiți, don colonel, că m-au instruit bine.

— Cum bine, mă ? ! Ce fel de bine ? Asta e marș care îl faci tu ? Uite așa se merge, mă (pornind :) ...zang !... zang !... i-auzi !... i-auzi !... Dacă calci așa

cum calci tu, crapă praporele în tine, se zdruncină creierii în cap, mă! Dacă mergi așa cum îți arăt eu, ți se deschide inima, ți se curăță mintea, ți se luminează orizontul. Unde mai pui că așa cum îl faci tu, trebuie să te obosească al dracului.

— Nu obosesc, s'trăiți, don colonel! răspunse îndrăzneț caporalul. E bine și așa cum am învățat la batalion.

— Așaaa?! Nu obosești?! Bine! Treci lîngă mine... (Adresîndu-se mie:) Comandă, domnule!

— Înainte, marș!

Ș-au pornit să meargă în fața lumii, care se adunase să-i privească. Dădeau ocol cazărmii; colonelul mergea întins, așa cum îl învățase pe el neamțul, caporalul apropiindu-se mai mult de ceea ce se numește în arta călăriei „pasul spaniol". Mergeau țanțoși, ambițioși amîndoi. Unul pentru triumful „legii progresului" și al „pasului prusian", celălalt pentru faima batalionului și respectul ce învățase de la ofițerul său. Colonelul în fierbere crescîndă, caporalul liniștit, sigur de el.

Din mers îl întrebă o dată, fără a întoarce capul:

— Obosiși, mă?

— Nu! răspunse caporalul.

— Dă-i nainte!

Porniră din nou, mai ocoliră o dată curtea. Eram neliniștit, emoționat, ca în fața unui spectacol periculos, la care aștepți în fiecare moment moartea îndrăznețului care te uimește totuși prin îndrăzneala sa. Colonelul întrebă iarăși, fierbînd ca o oală acoperită:

— Osteniși, mă?

— Nu! răspunse hotărît caporalul.

— Dă-i nainte, și cînd îi osteni, să-mi spui.

După un răstimp văzusem portița de scăpare. Făceam semne desperate caporalului să recunoască superioritatea pasului prusian; dar el mergea sforăind ca un armăsar de rasă, fără să observe nimic în jurul său, hotărît de moarte. Colonelul, cu ochii tulburi, cu spume la gură, îl mai întrebă o dată:

— Obosişi, mă ?

— Nu, răspunse surîzînd ironic caporalul, pot să merg pînă mîine !

— Aşaaa ? ! N-ai obosit, hai ? !

Şi năpustindu-se ca o fiară, umplu de sînge, lovind cu pumnii la întîmplare peste figură, pe bietul caporal, care sta în poziţie nemişcat, cu mîinile la vipuşcă, aşa cum îl învăţase la batalion sublocotenentul Bujor Marin.

Colonelul a plecat apoi în pasul prusian, clătinînd din cap, ducînd cu el „legea progresului" satisfăcută

Ocolirile erau specialitatea colonelului nostru, a cărui faimă de frontavoi [1] o recunoscuse chiar domnul comandant al corpului de armată. „Baza lor, ne spunea el, cu orice ocazie, sînt *ochii* și *cotul*."

Pentru a instrui pe oameni și a ne învăța și pe noi meșteșugul, proceda de la simplu la compus: la început un om, unul singur, cel dinlăuntru, pivotul sau vîrful înțepat al compasului, cum explica el, arătînd cu degetele, celor fără știință de carte. Pivotul avea datoria să amețească învîrtindu-se în loc, să calce de sus, să îndrepte ochii fără a întoarce capul spre *regulator*. Acesta era omul din afară, deocamdată numai închipuit, și însărcinat să descrie arcul care avea să cuprindă ocolirea.

Acesta era tot secretul mișcării.

Da! Dar ce chin, ce grijă, cîtă răspundere pe capul unui recrut, luat dintre cei mai slabi de minte, pentru a dovedi temeinicia metodei sale! De aceea, nimeni în regiment n-a reușit să prindă bine, bine de tot, secretul ocolirilor, deoarece omul, îngrozit, se lepăda de pivot, luîndu-și lumea în cap chiar după prima ședință.

Dar și cînd reușea colonelul să adauge unul cîte unul, om lîngă om, și să mi ți-i învîrtească, încleștați în degete, strînși legați lîngă pivot, spectacolul era impunător.

— Rap... rap... ochii... ochii... cotul... cotul! striga el transfigurat, în timp ce, într-o mișcare perpetuă,

oamenii regimentului se învîrteau pe un singur rînd, înrîurați de năduşală, ocolind parcă pămîntul, bătătorindu-l să nu mai crească iarbă, săltați puternic de un pluton de gornişti ce le suna din spate.

— Pivotul... pivotul... îngrijiți pivotul, că-i mare lucru, ne spunea el pe înserate, cînd părăseam în grup cazarma.

— Degeaba, domnule colonel, oricît ne-am munci, ca dumneavoastră tot n-o să facem.

— I-auzi acuma, na!

— Dumneavoastră aveți experiență mare.

— I-auzi comedie!

— Nu e asta, domnule, e talentul omului.

— Altă drăcie! O fi, nu zic, dar priceperea mea sau talentul, cum îl numiți dumneavoastră, reprezintă treizeci de ani de muncă: ocolirile mi-au albit părul şi mi-au mîncat sufletul. Două lucruri am cunoscut în viață: casa şi cazarma. Munciți, munciți, că şi eu am muncit, învățați, că şi eu am învățat. Ce! Dumneavoastră nu sînteți oameni ca şi mine? Meşteşugul l-ați văzut: „pivotul", formați-vă pivoturi. Dacă pivotul e bun...

Într-o zi aprinsă de vară, pe cînd la rîndul meu exercitam ocolirile, care nu lipseau din program, colonelul răsări pe nesimțite lîngă mine.

— Nu merge, hai?...

— Domnule colonel...

— Dumneavoastră credeți că ocolirile sînt aşa, un bagatel... le dați peste cap... fîş... fîş... poftim la masă, hai?...

— Domnule colonel...

— Ce „domnule colonel"?... Merge ori nu merge, răspunde-mi aici!

Colonelul nu suferea contrazicere. După o clipă de ezitare, hotărîi să mă dau învins şi exclamai cu descurajare adîncă:

— Nu merge, domnule colonel, nu merge de loc.

— Nu merge, văd şi eu că nu merge, dar vorba e

să-mi spui de ce nu merge? Aici să te văd! mă întrebă cu tîlc şi radios colonelul.

— Flancul stîng face pasul prea mare!...

— No!...

— ...asta... prea mic, voiam să zic!

— No!

— Nu ridică îndeajuns piciorul.

— Ţţă...

— Nu îndreaptă ochii spre regulator.

— Aş!... Nu e pe ghiceală, domnule ofiţer, e pe ştiinţă. Rîd bulgarii de noi, domnule ofiţer, e pe ştiinţă, nu e pe ghiceală... Spune tu, sergentul ăla cu nasul strîmb...

— Trăiţi, don colonel... trăiţi, don colonel...

— Spune tu, căprar... nu tu, ălălalt...

— Trăiţi, don colonel, flancul stîng face pasul prea mare.

— No!

— Ori mă tem că prea mic...

— Vai de păcatele voastre... Apoi, clătinînd din cap, zise cu compătimire : Voi nu vedeţi că pivotul nu e aşezat în punct? Hai, daţi-vă la o parte!... se răsti el dispreţuitor, înlăturîndu-ne cu mîna şi, înfipt cu mîinile la spate în faţa sergentului Udrea, cel mai falnic pivot din regiment, începu : Deschide piciorul drept... mai... mai... prea mult... prea mult... mai închide pe stîngul... mai... mai... ce, nu ştii să închizi piciorul, sergent, hai?

Şi fulgerat în palme ce curgeau ca ploaia, sergentul Udrea deschise şi închise cînd un picior, cînd altul, ridică şi lăsă aci prea mult, aci prea puţin umerii, se plecă înainte şi pe spate, cu ochii plini de lacrămi reţinute, cu buza sîngerîndă, cu bărbia aşa cum se scrie la carte, deasupra gulerului, fără a-l acoperi.

Stabilindu-l definitiv cu o ultimă palmă, dată cu dosul mîinii şi fără vlagă, frontavoiul, ostenit, se întoarse în fine către noi şi ne spuse ca de la catedră, în continuare :

— Acuma, după ce am pus pivotul la punct...

Sub dogoreala unui soare orbitor de lumină, se prăjeşte întins alene, de-a lungul Dunării albastre, orăşelul X, „urbae comunale", după cum se citeşte pe sacaua primăriei, care stropeşte la *zile mari* strada Regală. Praful stăpîneşte orăşelul, acoperă şi prăpădeşte tot, umple văzduhul, te îneacă. Cucoanele, obidite, trag, între două vorbe, cu cîrpa pe masa din salon, pe etajera din colţ, pe pianul deschis cu notele întinse.

— N-ai ce dracu să-i faci, Doamne iartă-mă...

— N-ai ce-i face, soro.

Dar tot el îngăduie Lenuţei, fiica primarului, unicul exemplar din „urbae", să apară în cadrul unei ferestre larg deschise, într-un superb matineu *ble* cu funde roz, să scuture cîrpa de praf, aşa-ntîmplător, cînd trec ofiţerii la instrucţie.

Un zîmbet plin de înţelesuri, o scînteiere de sabie vitează, un vis de-o clipă, şi toate dispar în valurile uriaşe ale unui nor de praf.

E Sfîntul Ilie.

Din capul stradei, greci ceremonioşi coboară de la biserică.

Bărbaţii, raşi de tocmeală, în haine negre, cu ghete late şi pălărie nouă, se opresc, se ceartă, pornesc din nou cu mîinile la spate, vorbind aprins despre diadoh [1] şi grîne. Ele, păroase, cu ochii focoşi, cu buze tivite, băţoase în rochii bătrîneşti de mătase, cu umbreluţe şi mitene [2], pline de aur împletit, s-au oprit la colţ şi se complimentează, şi-şi jură să

se revază, şi-şi urează sănătate şi poftă bună... şi... „chit ai dat pe pălărie?" şi se despart, în fine, cu ochii umezi, cu fluturări de umbreluțe, ca într-o călătorie de nuntă.

Apoi, linişte.

Din cînd în cînd, un trecător cu pălăria în mînă, un copil cu bretelele încrucişate şi cu picioarele goale taie perspectiva neturburată a stradei.

De la grădina superbă şi pustie din centrul urbei se aude la intervale un zgomot surd de tobă mare. Căldura creşte, se aprinde, devine copleşitoare.

Deodată, în vîrtejul unei coloane de praf, apare o trăsură hîrbuită, în galopul fără spor a doi cai desperecheați. Un zvon străbate prin uşile deschise ale cafenelei, ale „Frizeriei de lux", ale „Farmaciei § Drogueriei", împrăştiindu-se fulgerător, oprind în aer cîrpele de praf ale cucoanelor, trezind pe Lenuța din *Songe d'amour* [3] vals scris de mîna capelmaistrului „à mademoiselle Hélène" [4]. Zvonul se întrupează într-o veste fantastică : „Vine doamna şi domnul gheneral" [5], lansată din trăsură de un ofițer în picioare, care se opri la confiserie [6] într-un grup de cucoane răsărite şi adunate ca prin farmec.

— Cine ?

— Cînd ?

— Parol ?

— Fugi, că minți !

— Vai ce minciună... şi eu cît p-aci să-l cred, dar pe urmă mi-am zis : imposibil, adineauri fu Lache la poştă !...

— Dar e adevărat, pe onoarea mea !

— Ei fugi... uite-l ce bine se preface ! Dar cînd ai învățat să minți aşa ? Nu ți-e ruşine ? Las', că te spun eu Lenuței !

— Pe ochii mei dacă vă mint, să n-am parte...

— Fugi, nu te mai jura, că eşti tînăr !

— Ei, altă comedie...

De altfel, nu mai încăpea nici o îndoială...

Într-un huruit de artilerie grea, trecu trăsura regimentului, ducînd pe ambii coloneli, tăcuți şi gravi...

Ajutorul, lung și ascuțit ca o sabie, comandantul, scurt, chel, rotund pretutindeni. Dușmani de moarte, numai un eveniment de o gravitate extremă putea să-i urce în aceeași trăsură.

— Ofițerii, la club !

Ordinul fu aruncat de colonel în treacăt, peste mulțime, prin ușa deschisă a băcăniei, la terasa cafenelii, la poarta grădinii, unde doamna colonel, femeie autoritară și cu experiență, formase deja un comitet, domnia-sa ca prezidentă, și „casierița", membră.

— Du-te, măi, vă cheamă colonelul la club ! V-a venit generalul. Ai dat de dracu. Să ne spui și nouă... Aștept la[7] Apostolescu... fac cinste, zicea ofițerilor Sarfalatos, Petre după prezentare, grînar, care vorbea trei limbi și avea mare noroc la cărți.

„Comitetul" a sosit cel dintîi, a ridicat draperiile, a deschis ferestrele la stradă. Unul cîte unul sosesc ofițerii *în ghete, în cizme,* suflînd îngrijorați de beleaua ce le[8] cădea pe cap.

— Cică vine generalul ; e adevărat ?

— Așa se aude.

— Oare la ce vine ? Face inspecție ?

— Dracu știe !

— A venit toată lumea ? întreabă înfrigurat colonelul. Treceți pe companii... Compania întîia, prezentă ? A doua ?... A treia ?...

— Lipsește Broștineanu... A, uite-l că vine... Hai mai repede, Ionele !

— Au sosit toți ?

— Domnilor ! desearâ la ora 7,30 p.m. sosește domnul gheneral, comandantul diviziei, după cum mi-a depeșat, cu doamna. V-am adunat aci pentru ca împreună cu soția mea și a domniei-voastre, noi, care formăm, precum se știe, familia militară, pentru că vine și soția domnului gheneral, să le pregătim o primire care să fie la înălțimea reghimentului, iar nouă să ne facă cinste și să ne onoreze îndeosebi, mai ales că din capul locului, ca să zic așa...

— Fugi, frate, d-acilea! întrerupse coloneleasa. Vorbă multă, sărăcia omului... Timpul trece, acuş e noapte... Ce mai este pînă-n seară? Trebuie să le dăm masă... Cînd tîrguieşti, cînd găteşti?... Cine-i cu popota? [9]

— Pîrjolescu!

— Eu, săr't mîna. Dar piaţa e închisă... Azi e sărbătoare... De! Cine a ştiut? Ieri a fost berechet... Puteam să iau şi peşte; îl puneam la gheaţă frumos... Cu maioneză... Era o splendoare!... Au fost şi fragi... o frumuseţe!... Da' cine a ştiut?

— Ce-i facem, Elizo? întrebă îngrijorat colonelul.

— Pe mine mă întrebi?!... Ce ziceţi, domnilor? Pe dumneavoastră vă priveşte; sînteţi în casa dumneavoastră... noi sîntem mosafiri.

— Să facem ceva la iuţeală! exclamă un sublocotenent.

— Să se rechiziţioneze de la birt, propuse hotărît şi încruntat un căpitan cu gradaţie.

— Da' dac-am găti fiecari ci avem pi acasă? Am făcut aşa un Mai la Călăraşi, ş-o fost tari bini! Am pitrecut admirabil, insinuă galeş casieriţa.

— Bravo, dragă! Minunată idee! Gătim şi trimetem la club, zise uşurată coloneleasa, sărutînd-o zgomotos.

— Atunci fă mata o însemnărică: fiecare cu ci se angajează, ca să videm ci ni lipseşti. Iacă, eu iau dulciurile pi conta me.

— Eu aduc mazăre cu pîine prăjită, adăugă imediat coloneleasa, dar dumneata, căpitan Popescu?

— Nu ştiu... să văd... să mă înţeleg cu nevasta... Îmi pare că a găsit ieri carne de purcel şi a făcut nişte sarmale.

— Din purcelul de la Enache? Am luat şi eu; la mine s-a gătit tot sarmale... de purcel, sînt bune... cu mămăliguţă şi vinişor, lunecă al dracului! zice făcînd cu ochiul un locotenent bătrîn.

— Apropo! Lui Enache i-a făcut nevasta un băiat... întrerupse cineva.

— Sărăcuţa di e! Faci şăpti la rînd... suspină casieriţa ruşinată.

— Las-o păcatelor! Asta-i curată nesimţire. Ba nu zău! mai adăogă coloneleasa, ridicîndu-şi voalul deasupra pălăriei.

— Asta-i nostim... Parcă ne-am fi vorbit... şi la mine a făcut Petre nişte sarmale... se topesc în gură, se vede că tot din purcelu ăla, continuă maiorul F.

— Găteşte bine hoţul ăla... e din companie de la mine; eu vi l-am trimes...

— Tăceţi, că s-a brodit bine, şopti colonelul tainic, frecîndu-şi mîinile de mulţumire, şi eu am sarmale. Avem cel puţin un fel asigurat...

— Că doar n-ai vrea să chemi gheneráleasa la masă să-i dai sarmale?!

— Păi n-am chemat-o eu, soro! S-a poftit singură, mănîncă ce se găseşte, „à la fourchette" [10]; ş-apoi cine nu mănîncă sarmale? Pe urmă avem şi mazăre; nu-i place una, mănîncă alta; mai pune o friptură de pui, că pui sînt... slava Domnului! o salată de ţîri, fructe, brînză...

În fine, din lungi dezbateri, ieşi următorul:

PROGRAM DE MASĂ

În antreu

Ţuică bătrînă (de la primar)
Măsline, salam, sardele, scobitori
Pîine tăiată bucăţele

La masă

MENUI

Salată de ţîri (colonel)
Borş de pui (casieriţa)
Sarmale de purcel cu mămăliguţă (mr. F., căp. P. şi lt. T.)
Soté de mazăre (colonel)
Friptură de pui (la frigare la club în curte)

Salată de ardei și castraveți (medicul regimentului)
Prăjituri variate (casierița)
Pere, mere (ce s-o găsi)
Vin alb și roșu (de la via popii)
Șampanie (zece sticle de la Dăscălescu)
Brînză (la urmă)

Se stîrnește oarecare tumult, ofițerii fiind nerăbdători să plece.

— Stați, domnilor, că nu s-a isprăvit; vine o parte și mai delicată; vorba e: ce facem după masă? Aici să vă văd!

— Să facem un bal pînă la ziuă, zise un „chose" [11] cu tunica scurtă.

— O nimeriși! Cine a mai pomenit bal pe căldura asta? Se moaie gulerul, prăpădești mănușile, salonul nefrecat de astă-iarnă... Dacă ni s-ar da voie să venim în bluze...

— Are dreptate bietul băiat, decise scurt coloneleasa. E o tortură! În bluze, firește că-n bluze, nici nu mai încape îndoială!

— Dar cucoanele?

— În rochie de stradă, nici nu mai e de vorbit.

— Este și teatru... A venit trupa lui Răiciulescu [12].

— A venit teatru? întrebă radios colonelul. Trimete să-l cheme degrabă, mă rog ție. Acum să vie!...

— Urcă-te în trăsura cu pînză!

— Am înțeles...

— Lasă, nu te mai osteni, uite-l că vine singur, ca calul la grajd. Mi-a mîncat sufletul, oftă obidit casierul.

— Bună ziua, Răiciulescule! Tocmai de tine vorbeam: vorbești de lup... Ce mai faci? Șezi colea... uite, noi sîntem adunați... deseară vine domnul gheneral; (punîndu-i mîna pe genunchi:) ia ascultă, bre! Nu ne faci tu un program, așa, mai subțire, mai ales, cum s-ar zice...

— Pentru dumneavoastră? Vai de mine, sar în foc! (Scoțînd un caiet unsuros din poalele unei re-

dingote şi mai unsuroase :) Poftim repertoriul : o sută de piese. Alegeţi ce vreţi... dar dacă aveţi încredere în mine, v-aş aranja un program fain. Am o dramă nouă, *Fecioara blestemată*, în cinci acte, şi o sfîrşim cu o comedie, *Mireasa şi iapa*... Vă spun şi nişte versuri... aranjez eu !

— Buun ! Atunci du-te tu şi aranjează. De priceput, ştiu eu că te pricepi, cînd vrei...

— Lăsaţi pe mine, doar nu mă cunoaşteţi de ieri. Vă cunosc de cînd eraţi locotenent la Huşi... Ce timpuri !... Ehei !... Altfel erau ofiţerii pe atunci... pînă la ziuă : „Zi-i mă !"... Alte vremuri... (Brusc, fără tranziţie :) Domnule colonel, fă-ţi pomană... săraci lipiţi ; la Vaslui ne-a plouat, ne-a plouat la Mărăşeşti... Am intrat la apă... pe onoarea mea dacă am de-o pîine în buzunar.

— Bată-te să te bată ! Tot aşa te-am pomenit. (Către casier :) Dă-i... cît să-i dăm ?

— Douăzeci de lei...

— Aoleu ! ce stai de vorbeşti, nenişorule ?... opt persoane, hotel, bagaje, birt, trăsură... să-mi dea o sută de lei în contul biletelor... pe dumneavoastră, care vă cunosc... De copil, pot zice [13].

— Ci dă-i, frate, şi isprăveşte odată ! izbucni Eliza, geloasă de trecutul colonelului.

— Să-i dăm, dacă-i aşa vorba... şi să se împartă biletele la companii.

— Fă chitanţă... vezi de timbru...

— Domnule colonel, ne-ar trebui şi nouă, prinseră ofiţerii în cor, încurajîndu-se din ochi, dîndu-şi cu cotul. Avem nevoie să ne cumpărăm mănuşi, bărbier, mai una-alta... se duce.

— Alaltăieri s-au plătit soldele, răspunse sever ajutorul, care pînă atunci nu făcuse nici un gest, nu scosese nici o vorbă. Ce faceţi cu banii ?

— Lasă, dă-le şi lor... numai să iasă bine. Fă un tablou, şi deseară toată lumea în păr la danţ şi la teatru ! Culcaţi-vă... pregătiţi-vă...

— Isprăvişi ?... S-a făcut unu. La revedere, domnilor ! Hai, colonele, lasă-i pe dumnealor să aranjeze.

— Hai, dragă !... Maior F., mă rog ţie... salonul... ai grijă !

— Ci hai, frate, odată ! Doamne păzeşte !

— Hai... uite că mergem... La revedere, băieţi... odihniţi-vă bine !

Pe la ora 3 p.m. apăru următorul :

ROMÎNIA 21/IX/1910
CORPUL XIX ARMATĂ
DIVIZIA 40
BRIGADA 80
REGIM. 160

ORDINUL LA RAPORT No. 8.754 din 21/IX/1910

Astăzi la ora 7.30 p.m. urmînd a sosi în garnizoană domnul gheneral, comandantul Diviziei 40-a, se ordonă :

1. Domnul gheneral va sosi cu doamna.

2. Trăsura regimentului va fi prezentă la debarcader, caii va avea copitele unse şi coşul ridicat pentru a nu se umple de praf. Domnii ofiţeri şi capii de serviciu, în ghete de lac, chipiu alb şi mănuşi *glacé,* la dreapta pontonului pe grade şi vechime, avînd în faţă soţiile dumnealor prevăzute cu flori pentru a le oferi (cine doreşte) doamnei domnului gheneral.

Nu se admite nici o scuză. Trăsura regimentului va închide aripile celor două linii de ofiţeri şi doamne, formînd careu cu capetele cailor spre oraş, cum se vede în alăturatul crochiu :

T P			— T —		
— —			— —		
N.		0 0		S.	LEGENDA
		0 0			
	O	0 0	D		P = ponton
		0 0			D = doamne
		0 0			O = ofiţeri
		] [= P			T = trăsură
					T P = trăsură cu pînză

3. Domnii ofițeri și doamnele se vor îndrepta pe drumul cel mai scurt, ferindu-se pe cît posibil, de praf, pentru a se afla pe sala cercului înainte de sosirea doamnei și domnului gheneral, așezîndu-se în dreptul ușii ca în dreptul pontonului. Trăsura va rămîne la scară, iar latura careului o va forma masa cu gustări și aperitive, avînd la dreapta și la stînga doi sergenți deștepți, cu șorțuri albe și mănuși de bumbac.

În timp ce se vor lua gustările de către doamna și domnul gheneral, domnii ofițeri inferiori și familiile dumnealor vor ieși prin sala din dos, pentru a se găsi la masă fiecare în picioare în dreptul locului ce trebuie să ocupe prevăzut cu etichete.

4. Oamenii va fi consemnați în cazarmă în „g.d.s.". Patrulele va circula în oraș și va aresta pe cei fără bilete în regulă. Fac direct răspunzători pe comandanții de companii, atrăgînd pentru ultima oară atenția domnilor comandanți de batalioane că nu se mai tolerează nici o debandadă și că reghimentul va lua măsurile de rigoare.

5. Sergentul Potrocea mtr. la no... din compania... va servi cu mănușile în mîini pe doamna gheneral, idem sergentul A Catrinei mtr. la no... din compania... pe domnul gheneral. Ambii vor face școală sub directa răspundere a ofițerului popotar.

6. Masa va fi așezată în careu, cu flori împrăștiate ; se va cere pomierele și trichelurile [14] de argint de la domnul Cutcudachis, cu care m-am înțeles în această privință.

7. Va fi șervete curate. La neajungere se va cumpăra trecîndu-se în contul spoitului cazanelor.

8. Se va opri ambele calupuri de înghețată de vanilie și lămîie și se va transporta la rece în beciul aprovizionării de la cofetărie.

9. Muzica va cînta în tot timpul mesei după cum urmează :

a. Marşul cadeţilor
b. Oghenoţii (overtură) Huguenots [15]-ouverture
c. Opie dela Montai (vals) Aux pieds de la montagne [16]
d. Potpouri naţional
e. Polca cu triluri
f. Fantezi arab cu clopoţei
g. Marşul regimentului

10. Maestrul croitor se pedepseşte de regiment cu şase zile carceră cusînd prost galoanele de la tunica domnului colonel; trebuia mai înapoi.

Ziua va fi scos la lucru şi va continua cu transformarea mantalelor de reformă în pantaloni de cazarmă sub directa răspundere a Ajutorului.

11. La şampanie reghimentul va ţine un toast în onoarea doamnei şi a domnului gheneral, în orice caz înainte de îngheţată, ce va fi adusă din vreme la popotă şi ţinută la gheaţă, în care timp muzica nu va cînta, trimiţîndu-i-se vorbă.

12. Maiorul Frunzărescu se însărcinează cu aranjamentul clubului pentru care va lua o corvoadă de 10 oameni din fiecare companie şi numărul de gradaţi necesari.

13. Se recomandă domnilor ofiţeri linişte şi ordine în timpul mesei. Întrebaţi va răspunde: „Nu, doamnă gheneral, da, doamnă gheneral" altfel va fi cacofonie vorbind toţi deodată.

14. După masă toţi ofiţerii în corpore va merge la teatru cu program special, ocupînd locurile alese de reghiment, astfel, ca la sosirea doamnei şi domnului gheneral în public toată lumea să fie în picioare în dreptul locului ce trebuie să ocupe fiecare.

15. Muzica reghimentului va cînta de trei ori *Marşul cadeţilor* la poarta teatrului după care va merge pentru a concerta la grădină, iar după 10,30

p.m. adică după teatru va veni cu orchestra şi cu instrumentele de coardă pentru deschiderea balului.

16. Se ordonă ca nimeni să nu rămînă neangajat, pentru aceasta se recomandă a se angaja din vreme înţelegîndu-se între ei care cu cine dansează. La primul cadril domnul colonel va angaja pe doamna gheneral avînd de „vis-à-vis" pe ajutor cu soţia domnului comandant al reghimentului. La al doilea cadril viceversa [17].

17. În timpul pauzei se va servi răcoritoare în pahare curate circulînd pe tăvi pentru dansatori.

18. Tot în acest timp se va servi şi muzicii o gustare constînd din pîine şi măsline. Pîinea se va da din economie iar măslinele se va procura din comerţ.

19. Toată lumea va fi prezentă la bal înainte de sosirea doamnei şi domnului gheneral. Pentru aceasta va pleca pe nevăzute înainte de începerea comediei cu care se sfîrşeşte programul pentru a se scutura de praf la club. Se vor lua aspre măsuri notîndu-se în memoriu ofiţerii care va părăsi balul înainte de plecarea domnului gheneral.

Pentru detalii se va adresa domnului colonel ajutor.

Sublocotenentul Giurcă poate recita *Cine-i Nuhăm ?* iar căpitanul Corbeanu, drama *La icoană.*

Comand. Regimentului no. 160
Colonel (ss) Merişor [18] Elie

Adjutant al reg-tului
Locot. (ss) Amedeu Nicoară

P. S.
Secretar
subofiţer A Vasilicăi Alexandru

. . . .

Pe la ora 5 p.m. în oraş era zaveră mare, nu se juca tabinet pe la terase, nici „dubeş"[19] nu se auzea pe nicăieri. Bărbaţii în haine de Paşti, cu batistele la gît, au fost trimeşi iscoade.

Stau cîte doi, cîte trei, în poarta grădinii, spre debarcader în vale.

Un crăpăt de căldură încinge nisipul şi zidurile caselor. Trei trăsuri cu roţile ameţite, gata să sară din încheieturi, se rostogolesc fără încetare din deal în vale şi înapoi, cărînd ofiţeri claie peste grămadă, în picioare, cu săbiile în afară, cu mîinile în sus, pentru a feri mănuşile.

— La grădina din vale... mînă, băiete !

— Să jucăm popice, propuse unul.

Zis şi făcut : chipiul în copac, sabia într-un colţ... „Să vie un rînd !"

Ordonanţele, cu periile în cizme, fierţi în haine groase de şiac cărămiziu, aşează popicele, aduc bere şi ţigări.

— Unde umbli, Dumitre ? Şezi cu peria lîngă mine !

Rînd pe rînd sosesc cucoanele. Un nod de catifea, o bijuterie modestă, o frizură ad-hoc trădează însemnătatea zilei. Toate vorbesc, îşi fac curaj, se îndeamnă, rîd de aceleaşi glume.

— La ponton toată lumea ! Vine vaporul ! Cuconiţelor, domnul colonel vă roagă să poftiţi să vă aranjaţi, zice ofiţerul adjutant, salutînd scurt şi bătînd din pinteni[20].

— Se vede ?

— Nu se vede încă, dar mai e o jumătate de oră...

— A venit toată lumea ? întreabă aferat colonelul. Treci dumneata, madam Popescu, la dreapta, că eşti mai făcută... Domnii ofiţeri !... Căpitanii în rîndul întîi ! Trăsura ! Unde-i trăsura ?... Ordonanţele să plece de-acolo !...

— Mişcă-te, mă ! n-auzi ?... strigă toţi în cor.

Dar iată că un domn slăbuţ, mărunt, în haine gri, cu şapcă albă şi ochelari negri, se-apropie mergînd

cam într-o parte și, descoperindu-se de departe, spune cu o voce stinsă :

— Vă rog, scuzați... Îmi pare rău... Sînt vameșul cel nou... Azi am venit și eu... Tănăsescu. Îmi pare bine !... Vaporul are întîrziere mare ; cel puțin trei ore... M-a adus de la centrală... În ziua de azi, dacă n-ai protecție ! ! !...

— Da' bine, domnule, izbucni colonelul, ce porcărie e asta ? Cum ? Tocmai azi v-ați găsit *dumneavoastră* să întîrziați ? Să faci ce știi ! E domnul gheneral pe vapor. Avem masă... Vorbește la telefon !... Ehei !... La nemți nu se petrec de astea, domnule...

— Îmi pare rău... Mă scuzez... Nu pot face nimic... Nu depandă de vamă...

— Domnule colonel, șopti ofițerul popotar, să pună puii la frigare ?

— Ce pui, domnule ? Spune madamei să nu dea zor, că este vreme. Întorcîndu-se către nevastă-sa : Ce-i facem, Elizo ? Eu zic să mergem să mîncăm și să le oprim.

— Cum o să mîncăm, frate, cum o să mîncăm ? Cum o să lăsăm pe oameni singuri la masă ? Ei, Doamne păzește și apără ! zise închinîndu-se coloneleasa.

— Dar cu teatrul cum rămîne ? Ăia banii i-a luat, sînt buni luați...

— Să dăm biletele înapoi, se grăbiră să zică ofițerii.

— Parcă ăla-i nebun să le primească ? ! Ehe ! Banii s-au dus, băiete !

— Atunci s-amîne teatrul.

— Da' di și mă rog matali ? Să înceapă teatrul mai divremi, și cînd s-o sfîrși, vinim la vapor.

— E dată dracului moldoveanca, și pace !... Așa să facem ; dă fuga, Pîrjolescule, să nu se atingă cineva de masă !

— Spuni mata, ti rog, madamii, să deie tinjirili deoparti și să le acoperi bini.

— Muzica să vie direct la teatru, complectă colonelul. Dumneata, Ionescu, dă fuga și spune lui Răiciulescu să înceapă mai devreme. Șeful de gor-

niști să pîndească și să mă anunțe la teatru cînd s-o ivi vaporul în dreptul ostrovului.

După aceste măsuri strategice, se îndreptară toți spre grădina din centru, în grupuri mici, cei superiori înainte, gravi, evitînd privirile cercetătoare ale civililor ; cei mai mici, chicotînd pe înfundate, dispăreau la cîte un colț de stradă.

Teatrul se sfîrșise. Civilii dormeau de mult. Ofițerii se întorceau pentru a doua oară de la vapor, obosiți, plictisiți, plini de praf și nădușală.

— Ce-i facem, Elizo ?

— Hai, frate, ș-om mînca ; ce-o fi o fi. N-au stat ei nemîncați pînă la ora asta. Dacă o fi, le facem un ceai, și s-a isprăvit comedia !

— Ai dreptate, dragă. Desigur c-au mîncat pe vapor. La masă, domnilor ! zise colonelul nehotărît în suflet, pătruns de importanța hotărîrii ce-și luă asupră-și.

Toată lumea se trezește, pornește, ajunge mai însuflețită. Masa fu veselă : glume, tachinări, cîntări de orchestră. Se făcuse ceasul două din noapte.

— Angajați pentru cadril, vă rog ! Iar mai tîrziu, „uite inelul, nu-i inelul", care însă se schimbă repede, după cererea generală, cu „îți place vecinica ?", joc iscoditor și viclean.

Dar cu tot antrenul lui Mișu Ionescu, „neobositul dansator", entuziasmul scade vertiginos, cadrilul al doilea nu s-a putut face, iar *Cine-i Nuhăm ?* n-a avut nici un succes, și chiar *La icoană,* bucata de rezistență cu efect sigur, a fost primită cu indiferență. Ofițerii s-au împrăștiat ; cucoanele, amorțite pe canapele, învinse de somn și oboseală, se strîmbă, vrînd să rămînă surîzătoare. O nevastă tînără, rumenă și sănătoasă, a adormit ca un copil, cu gura întredeschisă, cu buze roșii, nevinovate.

— Trăiți, don colonel ! N-a venit încă vaporul ! răcni un fruntaș deștept.

— Ieși afară, măgarule !

Acum s-a luminat de ziuă binișor.

Rîndunelele au prins a ciripi sub străşini. Cîte un ţăran desculţ, căscînd, cu minteanul pe umeri, coboară spre chei. În salon, cucoanele, defrizate [21], îşi îndreaptă rochiile, se aranjează în faţa oglinzilor. Ofiţerii, cu trăsăturile obosite, îşi fumează ultima ţigară. Doi joacă table cu o lampă aprinsă şi afumată alături. Pe o canapea, într-o cameră alăturată, „comitetul" şi coloneii se consultă pentru a nu ştiu cîta oară... Ajutorul, un înotător de forţă — premiul întîi la băi de mare la Constanţa — zise cu aer grav, liniştit şi măsurat :

— Cred că cel mai nimerit lucru ar fi să nu ne mai culcăm. De prezentat, nu ne putem prezenta domnului gheneral în halul în care ne găsim. Vaporul are să întîrzie mult. Mai bine mergem toţi la Dunăre şi facem o baie straşnică. Nu va mai rămîne nici o urmă de oboseală.

— Şi noi, cucoanele ?

— Da' de ce nu ? Mă rog, unde vedeţi dumneavoastră ceva rău într-asta ?

— Dar n-avem costume !

— Ei, asta-i acum ! În cămăşi e destul de convenabil ; dumneavoastră de o parte, noi de alta : ca la Constanţa. Ce ? ! credeţi că acolo costumele sînt mai grozave ?

— Ura ! ! Bravo ! ! Trăiască domnul colonel ! ! strigară băieţii, care se grămădiseră la uşă.

— Ce zici, Elizo ?

— Casieriţa merge ?

— Da' di şi nu ? Merg bucuroasă, mai ales dacă mergi şi mata.

— Luăm şi ordonanţele cu noi, cu periile, să ne cureţe hainele, să ne şteargă ghetele...

— La Dunăre ! ! La Dunăre ! ! strigă toată asistenţa în cor.

...Embrasse-moi, Ni-net-te, embrasse-moi,
Tu as la taille parfaite, Ni-net-te, Ni-net-te, [22]

porniră cîntînd în cor toţi, înviorați de o veselie nouă, scontînd dinainte fiorii plăcuţi ai unei băi întăritoare şi pline de făgăduinţe.

— Mergeți mai încet, să ne ajungă și cucoanele ; s-au dus să-și ia ce le trebuie.

...Embrasse-moi, Ni-net-te, embrasse-moi...

Ajutorul înoată în largul Dunării. Domnul colonel Merișor, suflînd, plutește aproape de mal, cu fața în sus, ca o geamandură rătăcită, purtată de valuri. Băieții se interpelează, rîd zgomotos, se împroașcă cu apă.

Și la cucoane e veselie, strigăte ascuțite, gălăgie.

— E rece ; vai ce rece e ! Uite un pește !... Ține-mă !...

Mai la o parte, coloneleasa și casierița se lasă și se ridică, ținîndu-se de mînă, bătînd apa cum bate călărețul șaua.

— Di ci ti uiți mata la noi ? Nu-i frumos. N-ai ci vide !

— Nu mă uit... pardon... nu mă cunoașteți... sînt vameșul cel nou... Caut pe domnul colonel... Vine vaporul... Face rondoul.

Dar cine l-a mai auzit ? !...

Cine l-a mai văzut ? !... Cine a mai stat să-l asculte în învălmășeala aceea de femei, cuprinse de panică ? ! Toate ude, cu cămășile lipite pe forme, în debandadă, dîndu-se la toți dracii, luptîndu-se cu ciorapii, rupînd șiretele... Nevasta tînără rîdea să moară, rămasă în cămașă, neștiind cu ce să înceapă ; pe cînd madam Merișor, pe jumătate îmbrăcată, despletită și desperată, striga lui Merișor :

— Da' bine, frate, nu v-a spus nimeni ? Nu știți nimic ? A sosit vaporul ! !... A venit gheneralul !.

— Nu mă-nnebuni !... Ioane !... Vasile !...

— Ordonanța lui don colonel !... Să vie, c-o cheamă don colonel !... [23]

— S-a dus cu hainele acasă să le șteargă, deslușì unul, că aici n-avea cu ce ; dar trebuie să vie, că s-a dus de mult...

Venea într-adevăr Ion cu ghetele „luceafăr", cu hainele păturite frumos, cu cugetul împăcat al omului care-și făcuse datoria ; dar venea degeaba. Colonelul căzuse în prostrație. Ceva se rupsese într-însul.

Nici pînă azi nu știe, spune el, pe ce lume a trăit, cine l-a îmbrăcat, cine l-a dus la ponton, unde a găsit biletul gheneralului, care se scuza, regretînd, că din cauza prea marii întîrzieri nu se mai poate opri în urbea X.

Ajutorul a fost mutat disciplinar. Nu s-a lăsat coloneleasa, și pace! Nici casierița n-a putut-o scoate din ideea că înadins i-a dus la baie, ca să scape vaporul, să-l pună pe Merișor rău cu gheneralul, doar-doar i-o da lui comanda reghimentului.

Războiul se declarase. Regimentul nostru nu apucase încă a trece munții. Așteptam stînd pe poziție într-o gură de rai. Plecînd de sus din Vatra-Dornei în jos spre Neagra-Șarului, cît zăreai cu ochii, spinări uriașe de munte, rotunjite cu măiestrie, se încălecau șăgalnic. Eram stăpîni peste aceste singurătăți fermecătoare ; nu se întîlnea țipenie de om. Arareori cîte un copil, drept, tăcut, purtînd în ochi liniștea naturii în care crescuse, răsărea pe neașteptate, cu părul bălai, cu ochii albaștri, cu opinci mari, în mijlocul unui pîlc de capre zburdalnice.

Trăiam bine în aceste ținuturi bogate, cu a căror sălbăticie ne împrietenisem repede, cu toată neomenia purtării noastre față de codrii seculari de fagi. Găseam de toate în casele împrăștiate, ascunse între coline : lapte, brînză, unt, din belșug, ca la munte.

Apoi aveam cu noi în detașament un artilerist, băiat subțire. Se găseau la el, în carul de baterie, toate delicatesele lichide și solide de la „Ermacov", care, precum se știe, este furnizorul curții regale la Iași. Acasă am fost cel mai mic și singurul băiat între surori ; scînceam mereu pe lîngă ele ; așa am învățat gospodăria. Mi-a prins bine, nu zic ba, dar a prins bine și altora, care mă întrebau de sănătate taman în timpul mesei ; căci foarte mulți nu-și duc grijă ; se mulțămesc cu „te miri ce", zic ei ; o pîine și o ceapă li-e destul. Cred și eu că s-ar îndestula cu ceapa lor și merindele altora. Dar la război inima crește, generozitatea e lesne înșelată,

iar jertfa e fără margini. Sîntem doar tovarăşi şi, în aşteptarea suferinţelor, e just să împărţim merindele. Romînul dă bucuros, pentru că aşa-i e firea. Dar cînd s-o nemeri că acel care mănîncă praznicul să fie şi mucalit, atunci îşi dă şi cămaşa.

La comandantul bateriei se luau aperitivele. Priceput comandantul, de altminteri; aşezase bateria hăt-departe de inamic, la cincizeci de paşi de casa în care locuia, cu carul de baterie la uşă. Puţin tactic, după cum vedeţi, dar practic, fără îndoială.

La mine se mînca şi se mănîncă bine. Luasem obiceiul de munte: mîncam la nouă dimineaţa, apoi la amiază şi către seară mai mîncam de două ori. Mămăligă de aur fumegîndă, răsturnată pe o masă în trei picioare, un boţ de unt topit într-o strachină cu ouă, felii de brînză întinse pe foi de hrean, limbi fierte cu usturoi, tocane ardeiate şi vin în găleţi de pînză de la bateria „conaşului", cum îl porecliseră pe artilerist băieţii, strînşi în jurul mesei, pe cîte un scăunel, pe cîte o ladă de cancelarie, pe cîte un fund de ceaun.

Colonelul nostru mănîncă cu poftă nebună. Mînca de toate, fără sfială, ca acel ce nu contribuise cu nimic, şi nici osteneală nu-şi dase. Băiat bun de altfel, cum ziceam noi; bine cu toată lumea, asculta pe toţi, nu contrazicea pe nimeni şi mai ales nu da nici un ordin. Părăsise de căpitan oştirea în care, zicea el, a fost prea mult persecutat, fiindcă prea li-o spunea verde boierilor. Făcu însă prefectul ce nu voiseră să facă generalii, şi-l prinse războiul colonel.

De! cui dracu să-i dea în gînd că colonelii din rezervă pot fi chemaţi în activitate! L-au chemat, a venit omul. Puteai să-i spui: du-te înapoi? Atît i-ar fi fost să intre în proces cu statul după încheierea păcii! Dar nu s-a întîmplat. Şi-apoi ce mai tura-vura: era colonel, şi pace! Avea el hainele cam ponosite, e drept, pelerina cam scurticică, sabia cam turtită; dar te întrebi: unde are să-şi poarte omul vechiturile dacă nu la război?

— Dar bine, frate, n-avea nici de unele : nici cal, nici binoclu...

— Vă rog, domnilor, nu fiţi cîrcotaşi. Dacă ar sta omul să aibă de toate, n-ar mai pleca nimeni la luptă. Vorba, era el comandant de detaşament? Era! Dovadă că era e că mă trimetea într-una la brigadă după ordine.

— Ionescule tată, răpezi-te tu pînă la brigadă, vezi ce mai e pe acolo, ce mai ordine sînt, şi dacă întreabă cineva de mine, spune-i că sînt pe poziţie.

— Păi, nu vorbiţi la telefon?

— Dă-l păcatelor de telefon! Altceva e cînd vezi lucrurile cu ochii, vezi ce se spune, mai tragi cu urechea, pui mîna pe gazetă şi poate te întîlneşti cu Irina, craiule!...

Irina era o fată isteaţă, îndesată, pîrguită ca o cireaşă de munte, cu sînii rotunzi şi tari, gata să răzbată prin iia înflorită, care-i strîngea peste măsură. Rîzînd naturii şi ea mie, am plecat şi astăzi, cîntînd mai vesel ca de obicei, pe potecuţa albă şi bătătorită care, şerpuind pe lîngă ţarina Irinei, ducea în vale spre pîrîu. Fata era la polog, după cum îmi dădu de veste un dulău mare, urît, care se gîtuia în lanţ sărind, lătrînd, tuşind, enervîndu-se de furie.

La brigadă nu era nimeni. Am luat *Universul* şi, cetind comunicatele, urcam alene coasta. Deodată, să-mi vie ameţeală: cetesc din nou cu speranţă... Vai, nu mă înşelasem! Pierdut, cu lacrămile în ochi, alerg într-o fugă la colonel şi strig de departe, cu sufletul în gură:

— Domnule colonel, a căzut Turtucaia!

— A căzut Turtucaia?... Bine le-a făcut! mama lor de turci... Lasă, că-i bine... Ionescule!... E bine, ţi-o spun eu...

— Cum bine, domnule colonel?! Turtucaia e a noastră!!

— Aşaaa?!... E a noastră?!!... Ehe!... nu e bine... Nu e bine, Ionescule... Nu e bine, băiete, ţi-o spun eu... Ascultă-mă pe mine, nu e bine de loc!...

Am rămas înmărmurit de groază şi ruşine. Înţelesesem ce-i „trădarea"; întrevăzusem înfrîngerea.

Astă-seară, la popotă, la sfîrşitul mesei, era discuţie aprinsă. Fiecare venea cu o întîmplare nouă, mai gogonată decît cele cunoscute pînă aci, să zugrăvească pe domnul comandant al brigadei.

— Fugiţi, domnilor, d-aci... este imposibil... spunea colonelul, care abia luase comanda regimentului.

— Pe onoarea mea! afirma maiorul ajutor. Îi trimeteam aproape zilnic cînd ouă, cînd unt, cînd miei... şi parale, ioc... Ba înainte mai scria cîte o carte de vizită, acum, de la un cîrd de vreme, nici osteneala asta nu şi-o mai dă. Comandă prin furier la telefon.

— E posibil, domnilor? Şi cum aţi răbdat una ca asta? Ori aţi umblat după protecţie?... întreabă înmărmurit noul comandant, necăsătorit, cu ceva stare, deci cu toată aparenţa unui om liber.

— Nu e vorba de protecţie, dar te gîndeşti la memoriu. Zece note bune nu fac cît una rea. Asta e-n stare... rabzi de nevoie!... N-am avut anchetă?... Care a fost rezultatul? Rezultatul a fost că ambii comandanţi de regimente care o provocaseră au fost mutaţi.

— Eu, unul, nu ştiu, declară colonelul categoric. Nu cunosc decît datoria. Poate să mă mute peste nouă mări şi nouă ţări... Mă duc bucuros oriunde... plec cu geamantanul şi demnitatea mea. Eu nu adun ouă pentru nimeni!

— Aşa e, dar pînă vă veţi muta dumneavoastră, o pătimim noi şi suferă regimentul. De ce credeţi

că stăm de un an de zile împrăştiaţi în patru sate ?! Era rîndul nostru să cantonăm în R... Aveam şi noi o farmacie, o cafenea... era cu totul altceva...

— Am fi fost şi mai aproape de oraş...

— Şi nu făceam atîta drum pînă la tranşee, argumentau pe întrecute ofiţerii. Pierdem toată ziua ducîndu-ne şi întorcîndu-ne de la lucrări.

— Staţi, domnilor, că nu merge aşa. Spui, maiorule, că era rîndul nostru să cantonăm în... Care a fost motivul pentru care...

— Motivul a fost că predecesorul dumneavoastră l-a pus să plătească mesele luate cu noi la popotă.

— Bine, frate, cînd vine generalul, o masă, două...

— Vezi, asta e, că nu era o masă, două, erau nouă, nouăsprezece... Îşi făcuse obicei... venea zilnic între mese, mînca „à la carte" [1], ba trimetea şi acasă din proviziile popotei. Şi barim dacă ar mînca mai puţin, dar mănîncă... mănîncă, domle, mănîncă ceva de speriat, pe onoarea mea !... Şi unde-i joacă chipiul în cap, cînd mestecă ! Că are şi păcatul ăsta, mănîncă cu chipiul în cap. Se vede că unde e tuns ca-n palmă.

— Fugiţi, domnilor, d-acolo !

— Domnule colonel, pe onoarea mea ! Aveţi să vedeţi şi dumneavoastră. Nu e aşa, domnilor ?

— Da, domnule colonel, aşa e ! Cînd eram eu cu popota, a mîncat trei zile cu cocoana şi cu domnişoara şi mi-a dat cinci lei, spunîndu-mi să dau restul ordonanţelor care au servit la masă.

— Dar mai acum o săptămînă... Nu ştiţi ce s-a întîmplat ?! Să spună Popescu. Spune, Popescule, să audă şi domnul colonel !

— Ei, ce să se întîmple... De-ale domnului general. M-am întîlnit cu dumnealui pe cînd mă întorceam de la lucrări, mi-a cerut biciclistul şi l-a trimes la oraş, să-i cumpere o oală cu fragi. Pe drum fragii s-au bătut în oală... mă rog, treizeci de kilometri sînt ăia !... Domnul general i-a văzut, i-a gustat şi l-a trimes pe sergent să-i dea înapoi. Parcă ţăranul

era prost s-aştepte, ori parcă sergentul era nebun să se mai întoarcă ! A dat banii de la el şi a isprăvit comedia.

— Ce fel de om e ?

— Păi nu vă spun !...

— Nu, vreau să zic, cum e la înfăţişare ?

— Nu l-aţi cunoscut niciodată ?

— Nu, nu ştiu cum s-a făcut că...

— Umblă cu chipiu fără trese şi cu o manta soldăţească, într-o căruţă rechiziţionată, cu un cal pe care-l mînă singur, fără ordonanţe, fără nimic.

— Dar la faţă, cum e la faţă ?

— Aşa, fălcos, cu o mustaţă ciupită şi tîrîie veşnic după el şiretul de la izmene.

— Ei bine, domnilor, orice s-ar întîmpla, cu mine nu merge ! Opresc formal să se dea ceva la brigadă. Orice cerere nelegală, orice pretenţie...

— Să trăiţi, domnule colonel, multă sănătate la toţi domnii ofiţeri, întrerupse, intrînd pe uşă, Venga brînzarul, bărbat voinic şi frumos, aşezat şi demn ca toţi oamenii de la munte. În lipsa dumneavoastră, cînd eraţi cu catanele la munte, a venit cucoana lui domnul general cu domnişoara şi o ales cîteva burduşele de brînză şi cîteva coşuleţe tot de brînză, dar mai bună... adică totuna este, dar vezi că unii o găsesc mai bună... Îi place mai mult în coşuleţe... se vede că unde are mirosul de brad, dar brînza totuna e... că n-avem decît o calitate...

— Ei şi ?...

— Şi mă rog frumos, o zis aşa, că o trimeteţi mintenaş cu o catană, să meargă pînă acolo, şi mi-o aduce şi banii, că brînză o ales, dar banii nu mi-o plătit... Aşa mă rog frumos la dumneavoastră...

— Bine, om vedea.

— Să nu-i dai nici un soldat ! spuse încruntat şi hotărît colonelul după ieşirea lui Venga.

— Ei, asta nu i-o puteţi refuza, e general, la dracu, orice s-ar zice, interveni maiorul.

— Dar bine, frate, n-are ordonanţe, are trei ordonanţe...

— Ei bine, oricît, închipuiţi-vă că eu aş fi acela ori că ar fi fost soţia mea sau a dumneavoastră. A trecut pe aci, a văzut, a cumpărat, cum era s-o ducă acasă ?! Nu, asta nu... Cum era să care femeia atîta brînză ?...

— Bine, dacă crezi dumneata, dar eu nu i-aş fi dat. În orice caz, ofiţerul aghiotant... eşti aici, domnule ?

— Da, domnule colonel, sînt aici, răspunse ofiţerul aghiotant, care cumula această funcţiune cu ceea de ofiţer cu aprovizionarea şi de ofiţer popotar.

— Ia notă : să faci chiar astă-seară un raport către brigadă, în care ai s-arăţi că pentru menţinerea disciplinei şi restrîngerea răspîndiţilor să nu se mai ceară oameni în servicii străine de nevoile regimentului.

— Domnule colonel, vă expuneţi de prisos...

— Lăsaţi, domnule maior... mi-l prezinţi mîine dimineaţă să-l iscălesc.

Şi în zgomot de scaune, ofiţerii, pătrunşi parcă de un suflu de regenerare, se ridicară de la masă, grămădindu-se spre ieşire, aşteptînd să iasă mărimile.

A doua zi, pe cînd ofiţerii se adunau pentru dejun, intră neaşteptat generalul, în ţinuta lui obişnuită, cu înfăţişarea lui blajină, şi în cercul respectuos ce se formase în jurul său, întinse larg mîna colonelului.

— Mulţumesc pentru brînză... e delicioasă... nevastă-mea e încîntată... Ea, dacă are brînză, nu-i mai trebuie nimic. Dar prea ai trimes multă, frate !...

— Domnule general, mă iertaţi...

— Nu face nimic... de mîncat tot se mănîncă.

— Dar, domnule general, eu... nu eu...

— Apropo ! Am întîlnit o companie de la dumneata, care se ducea astăzi la tragere... foarte bună impresie... bine îmbrăcaţi... cîntă bine... altă îngrijire... altă comandă... mînă de fier...

— Domnule general...

— ...repari trecutul...

— ...devotamentul nostru...

— ...sarcină grea, foarte grea...

— ...osteneala noastră...

— ...extrem de grea... dar „vaincre sans péril..."[2]

— ...cu toată dragostea v-asigurăm...

— ...foarte mulțumit, la revedere, colonele, la revedere, domnilor !

— Se poate ? ! Domnule general, nu stați la masă ?

— Păi... am loc ?

— Vai de mine ! Băiete, un tacîm pentru domnul general !

— Abia am luat comanda... nu face să mă iau cu el la hartă de la început, se spovedi colonelul maiorului, după plecarea generalului.

— Păi, cînd vă spuneam eu...

Plouă. Plouă mereu de cîteva zile în şir. O ploaie ca prin sită, cu ropot mărunt şi neîntrerupt, cerne gînduri negre din norii plumburii asupra paşnicului orăşel. Ochiuri de baltă se înfioară pretutindeni, pomii plîng frunzele pierdute, oamenii poartă în faţă idei criminale.

De-a lungul şoselei, în trap mic, un cîine cu coada între picioare, pelerin neobosit, duce în spinare să răspîndească în lume toată jălnicia vremii. În cazarmă, recruţii, întorşi de la ceai, tremură înşiruiţi de-a lungul zidurilor, sugînd cu patimă mucuri de ţigări răsucite în hîrtia stacojie a pachetului de tutun.

Ofiţerii cu pelerine lucioase se ivesc încet, tăcuţi, intrînd de-a dreptul în cancelarii, fără a observa pe copiii cuminţi ce se smeresc în drumul lor.

Apare şi colonelul, fără sabie, nebărbierit, cu o pelerină scurtă din cale-afară, fîlfîind în vînt ca un zmeu fără speteze. Curînd apoi, un gornist de frunte sună prelung şi jalnic „adunarea ofiţerilor".

— Ce nu ne lasă să ne vedem de treabă ?

— Iar a visat rău astă-noapte...

— Asta-i curată bătaie de joc !... se jeluiesc între ei ofiţerii, posomorîţi, adunîndu-se în sala de conferinţe, în care colonelul părea că nu vede şi nu aude pe nimeni.

Searbăd, drept, cu mîinile în buzunare, picioarele crăcănate, privea cu priviri absente pe geam afară, cu spatele întors spre ofiţeri.

Deodată, venit ca din altă lume, se întoarse și, făcînd un gest cu mîna, zise :

— Ei, ia ședeți domnilor !... A venit toți ? (Brusc :) Domnilor ! vă rog intrați în lege și regulament !

Apoi, fluierînd scurt, se trînti la pămînt ; stete o clipă, se ridică, fluieră din nou și se pitulă lîngă sobă, parodiind în toate aceste mișcări instrucția de luptă a soldatului ; în fine, mergînd deșănțat și cîntînd dorobănțește, se îndreptă spre ieșire.

— Iată, domnilor, cu ce vă pierdeți vremea ; aceasta este activitatea dumneavoastră. Citiți, luminați-vă, puneți-vă la curent cu civilizația, pentru Dumnezeu ! În timp ce dumneavoastră vă bateți de muscă, în alte armate se lucrează mereu, se descopăr noi metode de pregătire a recrutului. Am citit aseară, domnilor, o broșurică mică, subțire, cîteva file. Dar cîtă lumină în ele, cîtă simplitate, cîtă filozofie ! În această cărțulie, un căpitan francez, *Massacrier,* arată cum se poate pregăti pentru război un soldat în cincisprezece zile. Știți dumneavoastră cu ce începe el instrucția ?... Cu ce nu vă dă în gînd : cu tragerea, domnilor !... în timp ce noi o pisăm mereu cu instrucția pe loc. Nu vrem să ieșim din „paza veche" ! afirmă colonelul, fulgerîndu-ne cu privirea. Ei bine, domnilor, s-o rupem cu trecutul și să intrăm pe calea judecății, a luminii, a adevărului. V-am adunat ca să facem împreună o ședință practică, urmînd metoda *chicheroniană* a căpitanului *Marcassier.*

Și ridicîndu-se de pe scaun, luă o pușcă din colțul camerei, îi deschise mecanismul, îl închise la loc, se uită mașinal pe țeavă cu căutătura distrată a savantului care pîndește mereu, cu gîndul, secretele naturii :

— Căpitanul *Masscarier* duce pe recrut la tragere a treia zi după sosirea lui în cazarmă. În prima zi îi explică mecanismul, a doua zi execută cîteva ședințe de tragere redusă și a treia zi îi pune în mînă cartușul de război. Dar dumneavoastră veți spune poate că nu se compară soldatul romîn cu...

Ei bine, domnilor, tocmai aici stă meşteşugul căpitanului *Macassé*. „Eu încep, zice el, cu cel mai prost soldat din companie. Dacă el prinde ce-i spun, compania întreagă m-a înţeles." Vezi ce bine s-a gîndit, al dracului! Ia să facem şi noi o probă. Să încercăm, să vedem, n-am putea noi oare să furăm meşteşugul franţuzului? Dă-l dracului de *Masachié*, că n-o fi el mai deştept ca noi! Eu zic că se poate. Dumneavoastră ce credeţi? Se poate, ori nu se poate?... Tăceţi. Nu vă dă mîna!... N-aveţi încredere! Vă spun gogoşi?! Ei bine, o să iau eu asupra mea să duc peste trei zile un recrut la tragere de război. Daţi-mi pe cel mai prost soldat pe care-l aveţi în companie.

— Chemaţi pe Stamboală de la a şasea...

— Să vă dau pe Todiraşcu, de la mine...

— Mai bine pe Macofan de la a doua... propun comandanţii de companie, disputîndu-şi gloria de a poseda pe cel mai nenorocit om din regiment.

— Mă rog, mă rog! Căpitanul *Masacré* prin soldat prost înţelege adică fără ştiinţă de carte; nu mi-aduceţi un tîmpit, pentru că atunci n-am făcut nimic...

— Lăsaţi, domnule colonel, că vă aduc eu unul de la mine, zise locotenentul Popescu.

Trecu puţin şi, pe uşa ce ofiţerul o ţinea deschisă, intră, după mai multe îndemnuri, un vlăjgan de soldat sfios, pierdut, cu privirea împrăştiată, suflînd ca o locomotivă, cătînd mereu spre ieşire, încremenit în mijlocul ofiţerilor.

— Cum te cheamă pe tine, băiete? întrebă mieros colonelul.

— Ion, răsuflă recrutul cu ochii pe uşă.

— De unde eşti tu? continuă el, întorcîndu-se triumfător la noi.

— De la Băileşti, mai avu curaj să îngăimeze recrutul.

— Buun! Ia şezi tu colea, lîngă mine. Dă-te mai aproape... mai... Şezi *lejer* pe scaun... Nu te teme... Sîntem camarazi... tu eşti camarad cu mine... domnii ofiţeri, camarazi cu tine... Nu te *emoţiona*, băiete,

încercă colonelul să-l liniştească, punînd mîna pe el ca să-l îmbuneze. Ştii tu ce e asta, mă Ioane ?

— Puşcă ! scapă ca din puşcă recrutul, uitîndu-se înfuriat, ca un lup încolţit.

— Vedeţi, domnilor ? ! Nu l-am învăţat eu. A spus singur... Metoda *chicheroniană :* îl întrebi, îţi răspunde. Ai mai văzut tu puşcă, mă Ioane ? continuă pedagogic colonelul.

— Da, răspunse flăcăul înrourat de năduşală, din ce în ce mai neliniştit.

— Vedeţi, domnilor ? El răspunde ! Ehe ! ! Franţuzul e hoţ, domnule... (Către soldat :) Semăna cu asta, băiete ? Puşca pe care ai văzut-o la tine acasă seamănă... Nu te *emoţiona,* băiete... Nu te *emoţiona,* mă ! Ce te *emoţionezi* aşa ? Stai liniştit, că te ia dracu ! Ce te tot zbaţi ca un crap ? Semăna puşca ta cu asta ? Răspunde ce te întreb eu... Uită-te la mine, ce beleşti ochii pe geam ?... Semăna, ori nu semăna ?...

— Nu ! zise nenorocitul, trăgîndu-se spre uşă.

— Bun ! Aşa, băiete ; care va să zică, nu semăna. Dar acum ia să ne spui tu, pe unde se încarcă puşca ta de acasă şi pe unde se încarcă asta de o vezi ? Ţine ! ia-o şi tu în mînă... insistă prietenos colonelul, încîntat de metoda *chicheroniană.*

Sînt insecte mici care, simţind primejdia, se strîng, se fac moarte, şi orice le-ai face, nu mai dau semne de viaţă. Tot astfel, prostia este arma inofensivă cu care recrutul speră să se împotrivească tuturor teoriilor *chicheroniene,* îndreptate în contra lui.

Ion luă puşca, o suci, o învîrti, se uită pieziş la ea, apoi zise îndobitocit :

— Păi... eu nu am mai văzut puşcă.

— Cum n-ai mai văzut, mă ţopîrlane, că adineaori spuseşi c-ai văzut ? ! Acum o întorci, hai ?

— Dăă... aşa am zis eu... dar eu nu ştiu... mă duc la *cumpanie.*

— Stai, mă ! unde pleci ? !... Şezi, băiete, nu te teme... Nu te *emoţiona,* mă !...

— Mă duc la *cumpanie,* ce aveţi cu mine ?...

— Liniştește-te, mă băiete... ce zvîcneşti ca o şopîrlă, nu te *emoționa*, mă !... n-auzi să nu te *emoționezi ?*... paştele şi grijania cui te-a închinat !...

Şi cu cîteva palme fulgerătoare, brăzdă figura de ceară a voinicului băiat cu urmele unor mîini inconştiente.

Ajutat de piciorul colonelului, recrutul scăpă pe uşă şi nu mai apăru niciodată în mijlocul noilor săi camarazi.

Pentru cei rămaşi cu frunţile plecate, metoda lui *Massacrier* nu era nouă.

— ...În fine, domnilor, pun mare preț pe rezultatul acestei inspecții administrative a domnului general intendant. Meritul va fi numai al dumneavoastră. Cariera mea e aproape de sfîrșit ; a dumneavoastră abia acum începe. Vă voi răsplăti și eu după munca ce veți depune. Și, de !... dumneavoastră știți că eu cînd scriu ceva unde trebuie, ori vă ridic unde n-ați visat, ori îmbătrîniți căpitani. (Ridicînd progresiv tonul :) Pe unde am fost, unitatea ce am comandat a ieșit totdeauna întîia. Am muncit, e drept, foarte mult, dar am ajuns acolo unde doream. (Patetic :) Vă rog, domnilor, să nu distrugeți într-o zi munca unei vieți întregi, să nu-mi pătați trecutul. Sînt foarte larg, foarte galant. Cereți orice, vă dau tot, numai să ieșiți bine. Domnul maior ajutor are ordin să vă pună la dispoziție orice veți cere. Vă las. Consultați-vă, sfătuiți-vă, hotărîți tot, prevedeți tot, nimic să nu vă scape... Ați controlat livretele și foile matricole ?

— La mine s-a controlat, zise căpitanul Romașcanu, comandantul companiei a patra, urechea batalionului, ofițerul de încredere al colonelului.

— Toți, toți trebuie să le controleze... Maior Toneanu, ia să vezi dumneata ! Cu magaziile cum stați ?

— Eu stau foarte bine ; am scuturat-o... am numărat-o... afirmă din nou favoritul.

— Toți, toți trebuie să stea bine !... Maior Toneanu, ia să le inspectezi dumneata !...

— N-avem naftalină, suflă timid unul.

— N-aveți naftalină ?... Dă-le naftalină !

— Eu mă mir de dumneata, căpitan Văleanu, spui dumneata că n-ai naftalină, interveni maiorul. (Răstit și răspicat :) Spune dumneata pe onoarea dumitale de militar și om, nu v-am dat astă-iarnă cîte cinci kilograme de fiecare companie ? Ce-ați făcut cu ea, că doar n-ați fi mîncat-o ? !

— S-a evaporat !

— Da ? S-a evaporat ? Bine, foarte bine ! Dacă s-a evaporat și dacă se evaporează toate, atunci evaporați-vă și dumneavoastră, să ne evaporăm și noi, și să isprăvim comedia !... La drogherie de ce nu se evaporează ? Acolo nu se evaporează !...

— Fii culant, maior Toneanu ; dă-le tot, cumpără tot. Nu voi calicie la mine în batalion !

— Eu le dau, că nu le dau de la mine ; dar să vedem de unde le plătim ?... Știți că divizia n-a aprobat contul cu paiele !...

— În fine, potrivește dumneata lucrurile și fă cum e mai bine, numai rezultatul să fie bun... La revedere, Tonene ! La revedere, domnilor ! Apropo, solda trupei s-a plătit ?

— Nu s-a plătit.

— Cum, maior Toneanu ? întrebă colonelul, cu brațele încrucișate, cu un calm înfricoșător. Solda trupei ne-plă-ti-tă ? !

— Firește, de ce vă mirați ? N-ați dat dumneavoastră ordin s-achităm furnizorii cu mandatul trupei, că ne ședeau toată ziua pe cap ?

— Eu ? ! !... Eu ți-am dat dumitale ordin să...

— Ce, ați uitat ?

— Eu ? ! Ți-am dat dumitale... Fugi, maiorule, îmi pare rău...

— Domnule colonel, aduceți-vă aminte... cînd se ținea măcelarul după dumneavoastră... la grajd... de zicea că nu ne mai dă carne.

— Nu-mi aduc aminte să fi dat astfel de ordin... (hotărît să bea și acest pahar :) dar dacă dumneata vrei s-o arunci în spinarea mea...

— Domnule colonel, îmi pare rău... dacă dumneavoastră credeţi că eu aş fi capabil...

— În fine... acum ce să mai vorbim... Cîţi bani avem în casă ?

— Nici un ban.

— Foarte frumos... îmi place administraţia dumitale ! Ei, dar de acum nu mai merge... O să mă ocup şi de asta... O să le fac eu pe toate...

— Domnule colonel, vă supăraţi degeaba...

— Nu, domnule, ştiu eu ce spun cînd vă spun că jucaţi drăgaica... Cantinerul n-are ?

— Nu, dar poate găsim la Maria.

— Care Maria ? !

— Zarzavagioaica batalionului.

— Aş...

— Domnule colonel, apoi dumneavoastră ştiţi ce bani are aia ?...

(Ofiţerii, pe întrecute :) Are, are... aia are parale, domle...

— În fine... treaba dumitale ; ia de unde ştii şi să se plătească astăzi soldele negreşit.

— La mine s-a plătit ; am dat de la mine, declară, cu nevinovăţie făţarnică, căpitanul Romaşcanu, despre care tot oraşul ştia că va reuşi în toamnă la examenul de maior.

— Toţi, toţi trebuie să plătească ! Maior Toneanu, să-mi raportezi mîine dacă s-au plătit soldele !... Eu vă las, domnilor... faceţi cum e bine... Mergi, maiorule, ori mai rămîi ?

— Eu mai rămîn, domnule colonel. Mai am cîte ceva.

— Bine, atunci rămîi dumneata şi aranjează. La revedere, domnilor [1] !

(În cor :) Am onoarea a vă saluta, domnule colonel !

— Mare zăpăcit e, zise maiorul ofiţerilor după plecarea colonelului. Uite aşa le suceşte şi le încurcă toate. Noroc că are inimă bună ; altfel, n-aş sta cu el nici douăzeci şi patru de ore... Ofiţerul cu aprovizionarea e aici ?

— Sînt aici, domnule maior !

— Bun ! Ia notă dumneata şi să cumperi imediat tot ce au nevoie companiile. Ce vă lipseşte, domnilor ?

— Să ni se dea var.

— Vaar ? ! Păi ce trebuie var ? Ce legătură are varul cu inspecţia administrativă ? Dacă ar fi inspecţie medicală [2], aş înţelege. Dar, în fine, eu nu mă opun. Vă dau, ca să nu ziceţi c-aţi ieşit rău din pricina mea. Cît var vă trebuie ?

— Apoi... cîte cincizeci de kilograme de companie cred c-ar ajunge...

— N-ajunge, întrerupse altul. Ne trebuie cel puţin o sută de kilograme... E salonul mare.

— Ce, domnilor, aţi înnebunit ? O sută de kilograme de var ? Apoi dumneavoastră vă daţi seama cît var intră într-o sută de kilograme de var ? (Întorcîndu-se către ofiţerul cu aprovizionarea :) Pune, domnule, douăzeci de kilograme de var, cîte cinci de fiecare companie.

(În cor :) Da' bine, domnule maior...

— Mă rog, mă rog !... Nu învăţaţi găina bătrînă să facă ouă... Altceva vă mai trebuie ?

— Vopsea pentru magazii...

— Catran pentru temelii...

— Ce vopsea ? Ce catran ? Gaz, domnilor ! Gazul curăţă bine ! Frecat, şters cu cîrpa frumos, dar de !... dumneavoastră nu vă convine ; v-aţi deprins să trageţi cu vopseaua peste murdărie. Pune, domnule, douăsprezece kilograme de gaz, cîte trei de fiecare companie ! Încolo, cred că nu vă mai trebuie nimic...

— Sfoară pentru cusut saltelele, îndrăzni să ceară un sublocotenent, care ţinea locul căpitanului aflat în permisie.

— Ce ? ? ! răcni maiorul ars. N-aţi cusut saltelele pînă acum ?

— S-au cusut, s-au cusut de mult ! Ce vorbeşti, domnule, dacă nu ştii ? interveni, făcînd cu ochiul, un căpitan bătrîn.

— La noi nu s-au cusut toate, mai zise fără să priceapă sublocotenentul.

— Nu știi dumneata. Se poate ? Trebuie să se fi cusut, nu se poate !...

— Să nu dea dracul să vă găsească intendantul cu saltelele necusute, că, să știți, pîine și sare cu colonelul nu mai mîncați ; atît vă spun : cine vrea să rămînă în batalion, să muncească ; cine nu... „bon voyage" [3] !

— Doar morți să plecăm... trebuie să ne duceți la Turda... să vă vedem general.

(Maiorul, îmbunat :) Ce, domnilor... altceva n-aveți de vorbit ?... Eu n-am pe nimeni, domnule, sînt cum mă vedeți și dumneavoastră.

— Se poate... tocmai dumneavoastră... la toamnă sînteți sigur locotenent-colonel.

— Bine, aia... atît ar mai lipsi. Colonelul m-a pus să mă notez singur... sînt propus la excepțional...

(Ofițerii, în cor :) Să trăiți !... La mai mare !

(Maiorul, vesel :) Vă mulțumesc, dar mai este... în fine... să lăsăm asta. Altceva nu văd ce v-ar mai lipsi.

— Domnule maior, dar ne trebuie gumă arabică, hîrtie colorată, tuș pentru înseriat...

— Ei bine, domnilor, vă mărturisesc, am fost și eu comandant de companie, dar nu mi-a dat niciodată în gînd să cer asemenea lucruri, răspunse ofensat maiorul. Pe urmă, aveți cheltuieli de cancelarie...

— Ce să ajungă un franc pe lună ? ! Gîndiți-vă și dumneavoastră !

— N-ajunge ? ! Treaba dumneavoastră ! (Subit :) Dar ia stați, domnișorilor ; n-aveți oameni în bani, care mănîncă în oraș ? Nu v-a aprobat colonelul să țineți cîte cinci oameni cu hrana în bani ? Ce faceți cu banii ? (Ieșit din fire :) Strîngeți de gît sergențiimajori ! Vă poartă de nas ; nu fac nimic trîntorii ăia. Ziua dorm, noaptea se îmbată și vin la cazarmă cu capul umflat cît o baniță. (Calm :) Cum vă spun, și eu am fost comandant de companie. Dar la mine umbla sfîrlează. Atît ziceam : „Ia vezi, Buciumene !" Și să fi poftit dumnealui să nu iasă bine... Mai aveți ceva de cerut ?

— Să ni se dea întreținerea.

— Dă-le, domnule, întreținerea.

— N-am. N-am nici unsoare de cizme, nici de arme. Şi săpunul nu ne-a sosit încă de la Galaţi. Am scris două cărţi poştale, explică ofiţerul cu aprovizionarea.

— Dacă n-are omul, de unde să vă dea ? Mai aşteptaţi şi dumneavoastră. Altceva vă mai trebuie ?... Să sune brecul[4]... Mi-ajunge de azi-dimineaţă. La şase eram în cazarmă. Am fost cel dintîi. Nici unul din dumneavoastră nu sosise. Sînteţi boieri, ce vă pasă ? !...

De o săptămînă aproape nu se mai face instrucţie la batalion. Doar dimineaţa mai pleacă la cîmp cîte un pumn de oameni, comandaţi de cîte un sublocotenent, care-i aduce grăbit înainte de vreme... Companie, staai !... Pretutindeni, oameni desculţi, în cămaşă şi izmene, spînzuraţi pe la ferestre, urcaţi pe schele de paturi, cu scufe de hîrtie, stropiţi de var pe obraz. În curte, mormane de saltele şi pături, rufe întinse la uscat, în pomi, pe gard, pe iarbă. La fîntînă se freacă de zor gamelele. Mai la o parte, o pereche de spoitori, cu ţiganca veşnic însărcinată, la foale. Ici-colo, magazii întinse pe iarbă, la soare. Din zori şi pînă seara tîrziu, mişcare, larmă, ropote de scări urcate şi scoborîte în fugă, semnale nesfîrşite.

— Sună, cornist, sergenţii de zi !...

— I-am sunat de două ori pas alergător !

— Mai sună o dată pentru cel de la a patra, că e boier, nu vine cu una, cu două, zice Mitrofan, aghiotantul, cu capelul pe ceafă, cu nuiaua în mînă.

În cancelarie se scrie şi se inseriază pe capete.

— Ce matricol ai ? Ce anual ? Ce serie ai pe armă ?

Căpitanii trec aferaţi de la unul la altul, se sfătuiesc, pornesc spre magazii, se întrunesc la cantină.

Numai la compania patra nici o mişcare. Nimeni nu ştie ce se lucrează, cînd se lucrează[5] sau dacă se pregăteşte ceva. Magazia stă mută, cu storurile lăsate ca pleoapele ostenite peste o viaţă stinsă. Oamenii, cu toată *amuniţia,* sînt afară la cîmp. Au defi-

lat în zorii zilei prin fața căpitanului Romașcanu, proptit în fața cazărmii, cu aer sinistru, temut de toți, nemulțumit de toate. Doar plotonierul-major Niță, bărbat vîrtos și așezat, nu se turbură. Nimeni în batalion nu știe că el conduce compania. Sînt doi ani de cînd se înțeleg în pragul porții, la aceeași oră.

— Niță, ai tu grijă, și dacă mai e ceva de iscălit...

— Lăsați, domnule căpitan... Dumneavoastră mai veniți astăzi pe la companie ?

— Nu cred ; dacă întreabă cineva de mine, zi : „A fost și a plecat, chiar acușica a plecat, mă mir că nu v-ați întîlnit..."

— Lăsați, domnule căpitan.

Și se despart, subofițerul pentru a se înapoia seara de la instrucție, celălalt pentru a pleca dimineața să se culce, în urma nopților grele petrecute la club, prins în vîrtejul jocului de cărți. Între patru ochi, adevăratul căpitan e Niță, și nu arareori apără cu spiritul de ordine al unei gospodine înțelepte și prevăzătoare drepturile oamenilor, serios amenințate de ghinionul statornic al șefului lor, care, în aceste zile fără control, nu se vede, nu se aude.

— Măi, ce să fie ? se întreabă îngrijorați ceilalți căpitani. Să știți că ăla ne face figura... Mare șmecher !

În ziua inspecției, cazarma plînge cu lacrimi de unsori proaspete. Totul e vopsit, pe jos e dat cu vaselină, scările sînt văruite, geamurile mînjite curat de cei însărcinați [6] să le șteargă. Prin ușile larg deschise se vedeau grupuri simetrice de paturi imaculate, candele aprinse, arhiva îmbujorată a companiei. Pe sala în care se deschideau ușile magaziilor, așteptau căpitanii, sergenții-majori, furierii purtînd registre grele, îngrijorați, nesiguri, gata totuși să dea orice relații. Magaziile, fără cusur. Un miros greu de gaz, de naftalină se distila în aer. Numai magazia căpitanului ce se prezenta la examen era zăvorîtă. Sosește și el, palid, nu deschide ușa, nu scoate o vorbă.

Puțin apoi se ivește și generalul, însoțit de colonel. Generalul, gînditor, cu capul plecat, cu mîinile

la spate, merge mut, urmărit fidel de sabie, care face dîră în praful şoselei. Colonelul vorbeşte mult, cu gesturi mari. Pe urma lor păşeşte o suită numeroasă, în care ajutorul, foarte complezant, rîdea cu cîţiva căpitani de intendenţă, plini de sănătate, cu mapele umflate la subţioară. Venea apoi căpitanul casier, ofiţerul cu îmbrăcămintea, cel de serviciu, certîndu-se cu aghiotantul batalionului pentru o grămăjoară de gunoi uitată tocmai în calea generalului, şi, departe la orizont, un soldat în alb, purtînd tava cu probe. Se opresc în loc. Par toţi plini de interes pentru ce arată sau spune generalul; pornesc din nou, ajung la magazii.

— Am onoare a mă prezenta, căpitan Popescu, comandantul companiei I-a.

— Asta-i magazia dumitale ?

— Da, domnule general !

— Ai lipsuri ?

— Nu, domnule general !

Apoi trece la a II-a, la a III-a, fără nici un incident remarcabil.

— Îmi place; se vede îngrijire şi faceţi bine, domnilor, pentru că statul nostru, care este sărac, precum bine ştiţi şi dumneavoastră, face sacrificii enorme, şi nouă ne incumbă sarcina să îngrijim şi să cruţăm averea statului...

Trecu apoi la compania a IV-a.

— Am onoarea a mă prezenta, căpitanul Romaşcanu, comandantul companiei a IV-a.

O cheie se învîrteşte, o uşă se deschide, perdelele lunecă pe vergele de fier, un rai apare în ochii generalului. Linii impecabile de vipuşti, de căptuşeli, de înălţătoare, piramide de gamele argintate, sori de baionete şi de cartuşe ! Era în adevăr feeric. Efectul fu surprinzător. Generalul se arătă vădit satisfăcut. Deodată, de pe culmea unui raft, o dihanie, după o scurtă traiectorie în aer, loveşte drept în piept pe general, căzînd apoi ca un glonţ la picioarele lui. Generalul şi cu toată suita se retrag pripit, călcîndu-se pe picioare. O tăcere de moarte. Universul părea oprit în loc. Se uitau nedumeriţi

unii la alții. Colonelul făcea din ochi reproșuri amare favoritului său. Acesta da dezamăgit din umeri, arătîndu-și nevinovăția. Lovindu-se cu pumnul în piept, scrîșnind din măsele, făgăduia, pe la spatele generalului, cu gesturi ostentative, o bătaie soră cu moartea magazinerului, înghețat de spaimă.

— Ce e asta, băiete ? ? întrebă recules generalul.

— Trăiți, don general... o bufniță... am adus-o din Dobrogea de cînd am fost de răcute cu batalionul la Constanța... Mănîncă șoarecii... păzim *ifectele,* îngînă, palpitînd ca un liliac, bietul magaziner.

— Foarte bine, băiete, foarte bine ! E adevărat că bufnița stîrpește șoarecii, zise generalul înseninat, întorcîndu-se către ofițerii care aprobau din cap. Am văzut și la Cotroceni, la depozitul de echipament.

Pe cînd vorbea generalul, căpitanul aspirant la gradul de maior, văzînd întorsătura fericită a incidentului, ieși pe nesimțite la iveală și, așezîndu-se în fața sergentului, zise cu voce tare :

— Eu, să trăiți, domnule general, de cînd comand compania, chiar ca locotenent, am avut totdeauna cîte o bufniță în magazie.

CUM SÎNT EI

CUM SÎNT EI...

D-nei Hortensia Papadat-Bengescu

Pe cîmpul *Lefterie,* ars de soare, dis-de-dimineață, oamenii sar prin bălării ca lăcustele, se culcă și se ridică, se ridică și se culcă din nou, mereu, la infinit, niciodată „ca fulgerul", cum pretinde un dop de sergent cu capel *particoler,* care la un semnal cu fluierul, fermecat ca-n poveste, îi bagă în pămînt.

— Nu vrei să lucrezi, cămărade ?

— Trăiți, don sergent...

— Nu vrei, hai ?

— Trăiți, don...

— Nu vrei de loc ?

— Trăiți...

— De ce nu vrei să lucrezi, mă ?

— ...

— Spune, mă, de ce nu vrei să lucrezi ?

— Trăiți...

— Mă, vrei să lucrezi ?

— Vreau...

— Să lucrezi, cămărade !

— Lucrez...

— Să lucrezi, mă cămărade, că dacă nu lucrezi, intru-n famelia mă-ti, sfîrși el pe înfundate, urmărind cu ochii plimbarea plictisită a ofițerului.

Am plecat. Dar cînd, aproape de prînz, tramvaiul mă aduse din nou la Podul *Ilefterie,* cum îl porecli o taxatoare neîngrijită, am dat peste un grup de oameni cu capelul pe ceafă, aprinși la față, înrourați de nădușeală, opriți în stradă.

— De ce nu cînți, mă ?

— Trăiţi, don sergent...

— De ce, mă cămărade ?

— Trăiţi, don...

— Spune, mă cămărade, de ce nu vrei să cînţi ?

— Trăiţi...

— Mă, vrei să cînţi ?

— ...

— Vrei, ori nu vrei ?

— Domnule sergent, iartă-mă, poate o fi bolnav omul, m-amestecai eu unde nu-mi fierbea oala, recunoscînd împricinaţii mei de dimineaţă, dar n-avusei timp să desluşesc bine răspunsul, care, în vecinătatea bisericii Sf. Elefterie, luase parcă un miros pronunţat de tămîie.

Un ofiţer tînăr, neodihnit, un copilandru năltuţ, subţirel, cu plete negre, cu ochii la fel, ras şi pudrat cum se cuvine, cu care mă întîlneam adesea pe platforma vagonului şi care, după toată aparenţa, comanda plutonul, întrebă, apropiindu-se încet, blajin ca un frate :

— Ce e cu tine, Voineo ? Eşti bolnav, te doare ceva ?

— Nu, să trăiţi, *don sublocotinent,* nu sînt bolnav, răspunse pe nerăsuflate soldatul, uitîndu-se în ochii ofiţerului. A venit aseară un om de la noi din sat şi mi-a adus veste c-a murit mama.

— O, ce mizerie, zise ofiţerul, scuturîndu-se cu un gest de compătimire. Apoi, apropiindu-se mai mult, îi puse mîna pe umăr şi-l întrebă prieteneşte : Eşti din Romanaţi, nu ? Nici eu n-am mamă. Cînd ai tren ? Bani ai ?... N-ai... Ţine un pol... continuă el, după ce se scotoci cu trudă prin buzunare, descoperind pe rînd o corespondenţă veche, o fotografie ştearsă şi cîteva ţigări mutilate... Ai opt zile... raportez eu. Astăzi e miercuri ?

— Vineri, se grăbi să îndrepte, salutînd scurt, bătînd stropşit din călcîie, sergentul.

— Joi, joi, azi e joi, afirmară oamenii pe întrecute, rîzînd de uluiala gradatului.

— Linişte !... Vineri, adecă de mîine într-o săptămînă, să fii prezent la serviciu. Ne-am înţeles ?...

— Trăiţi, *don sublocotinent,* pecetlui soldatul:
— Oamenii la cazarmă, în pas de voie, fără cîntare !

Ofiţerul plecă apoi cu mîinile în buzunare, cu sabia de capul ei, cu ţigara în colţul gurii.

Eu îl mîncam din ochi, îndreptîndu-mă spre casă la doi-trei paşi în urma lui. Cînd să mă despart la colţ, în dreptul cîrciumii „La Vînător", reprezentată printr-un *infanter* holbat de spaima că stă deasupra uşii în faţa unui roşior cu mîini prea scurte, ordonanţa ieşi în calea stăpînului său şi, mergînd alături de el, îi răcni necăjit, confidenţial, la ureche :

— N-a vrut spălătoreasa să ne dea rufele, cică să-i ducem banii, i-auzi...

— (Viu interesat :) Ce-ai făcut la pocher, Nae ?
— (Nepăsător :) Am ciupit ceva.
— (Vesel :) Bravo !... Mult ?
— (Neglijent :) Vreo nouă sute.
— (Îngrijat :) Te așezi la *șămen* ?
— (Superior :) Aș !
— (Convins :) Foarte cuminte !... Dă-mi și mie trei poli. La joc nu ți-aș fi cerut... știi, de ghinion.
— (Scurt :) N-am.
— (Repede :) Dă-mi, că m-am curățat de o mie de lei și poate mă refac.
— (Retras în găoace :) M-am jurat că nu mai dau la nimeni.
— (Scai :) Dă-mi de cabulă [1], că tu ești norocos.
— Nu, monșer... La o nevoie... unui prieten... dar ca să joci...
— (Slăbind :) Atunci dă-mi doi poli să mă duc acasă.
— (Logic :) Ce să te mai duci acasă după ce te-ai curățat ?
— (Confidențial :) Dă-mi, zău... m-așteaptă nevasta s-o duc la cinematograf. Pe onoarea mea... Să fie al dracului cin' te minte !
— (Sever :) Nu. N-ai idee cît îmi pare de bine cînd vă curățați tu și Mitică. Jucați ca niște mazete [2].
— (Fatalist :) Cînd nu e noroc...

— (Disprețuitor :) Ce noroc? Ați îmbătrînit în club și tot proști ați rămas. *Șămenul* nu se joacă cum îl jucați voi. Eu nu risc un pol pînă nu calculez ce are să se întîmple cu el. Pun un pol, las paroli; dacă bat, merg cu inițiala și iar las paroli. Cum am făcut o sută, două de lei, adio și n-am cuvinte!

— (Fript :) Dă-mi barim un pol de trăsură.

— (Capabil :) ...pe urmă la joc trebuie să fii și puțin *pisicologic*... Să nu-ți scape bancherul din ochi... să-i studiezi toate mișcările...

— (Resemnat :) Fugi, frate, e norocul!

— (Doctoral :) Nu e norocul, domle! Din momentul ce ai făcut bancul, o luptă de șarlatanie se angajează între dumneata și bancher. Trebuie să-i observi toate mișcările: cum ia cartea, cum o filează, cum se pronunță, și să urmărești seria de pontă.

— (Desperat :) Ascultă, Nae, nu fi măgar... dă-mi zece lei, că ți-i dau imediat, pe onoarea mea... ce, nu ți-e rușine?... N-am nici de trăsură. [3]

— (Apropiindu-se de joc :) Eu pariez cu tine că numai după cum pronunță bancherul „dau", „dau carte" sau „carte dau", că altfel n-are cum, eu știu la sigur ce puncte are.

— Fugi, frate.

— Nu mă-nșel niciodată... dar absolut niciodată! [4]

— (Pierzînd orice nădejde :) Zi mai bine să ne dea [5] cîte un șpriț și o bucată de brînză... Tu nu mănînci nimic? Mie mi s-a făcut foame al dracului.

— (Pasionat, cu ochii la joc :) Stai, că mănînci la mine.

— Cum o să merg tocmai la Făgădău... ce, îți bați joc de mine? !

— (Transfigurat :) Taci... serie de pontă, uite, să vezi... cît e la banc?

— (Crupierul, impasibil :) Două mii șase.

— (Hotărît de moarte :) Banco!

— (Crupierul, impasibil :) Nouă la banc!

— (Injectat :) Stai, domnule crupier... nu te pronunța dumneata. Ori atunci băgați-ne și mîna în

buzunar, luați-ne tot, că așa merge aici, pe jăcmă-neală.

— (Crupierul, impasibil :) Ce s-aștept, domnule Nae... ați cerut bancul.

— (Gata să plîngă :) S-aștepți, domnule, poate am de gînd să iau pe cineva.

— (Prietenul, satisfăcut :) Să iei pe Carol[6] din perete... fire-ai al dracului de tîmpit să fii !

Pe un sfîrşit de toamnă încălzită de ultimele raze, parfumată de ultimele flori, domnul general, comandant al corpului de armată, face ultima inspecţie, atingînd în fine limita de vîrstă, după ce guvernul trecuse cu păsuirile peste orice limită.

E ceva din melancolia unei roze care moare în sfîrşitul unei cariere de ostaş, care a găsit în gibernă[1] faimosul baston de mareşal. Un drag de mugurel îmbobocit, îmbrăcat în verde ca un paj, cu egreta[2] roşie, cuceritoare, se trezeşte trandafir într-o bună dimineaţă, alintat de soare, parfumînd zefirul, ispitind amanţii, sfidînd natura prin culmea strălucitoarei sale frumuseţi.

Apoi, brusc, istovit de sărutatul fluturilor înnebuniţi de dragoste, se resfiră pentru o ultimă dezmierdare şi se risipeşte cuprins de fiorii morţii, după ce a stăpînit o clipă lumea.

Tot aşa, dintr-un copil cu vocea în formaţie, cu puterile în creştere, aprins în uniforma şcoalei militare, ca dintr-o crisalidă, iese într-o bună zi la iveală un sublocotenent ruşinat ca o fecioară, pîrguit ca o cireaşă, zvelt ca un prinţ din poveşti, îndrăzneţ, dornic de aventuri ca dînsul şi, ca dînsul, arde pripit la focul tinereţii, străluceşte o clipă pe scena lumii, se înclină sub povara anilor şi a decoraţiilor şi moare scuturîndu-se de iluzii ca roza de petale.

Gîrbovit, clătinînd din cap la fiecare pas, cu genunchii nesiguri, cu pantalonii fluturînd, cănit fără meşteşug, generalul înaintează netemut, cu privirea stinsă, obosit, indulgent peste măsură, însoţit de comandantul regimentului, care-l urmează neglijent, cu aer de protector, consimţind să-i dea relaţii, permiţîndu-şi păreri personale, sfîrşind prin a aproba totul cu o compătimire vădită, cu graba cu care se cedează maniacilor inofensivi.

Colonelul îl poartă la întîmplare, fără cruţare, de la cantină pe la furaje şi pe la grădina de zarzavat, iar generalul îl însoţeşte docil, ca un copil, voind a arăta că a rămas verde, oprindu-se şi minunîndu-se, pentru a-şi potoli bătăile inimii, în faţa unei şire de paie sau pentru a admira un răzor de ceapă pipernicită, însetată.

Şi pe măsură ce inspecţia înaintează, suita creşte în urma generalului, se transformă într-o adevărată procesiune care gravitează mai mult în jurul comandantului de regiment, căruia maiori şi căpitani zeloşi se grăbesc să-i dea relaţii, să propună serviciile lor pentru nivelarea unei şosele, pentru un gard ce se clatină, în timp ce ofiţerii tineri se distrează pe la spatele generalului, înfundînd pînă în urechi „trocanul" [3] unui camarad care se bucură de popularitatea celui mai prost din corp. Generalul simţea tot ce nu voia să vadă, tot ce se ferea s-audă.

Au trecut pe rînd prin toate camerele spălate cu gaz, înveselite de cerceafurile albe, descoperite, care se vor ridica în urma lui ; au ajuns în fine la infirmerie. Aci, doborît de oboseală, se extaziază căzînd pe scaun în faţa unui dulăpior cu cîteva pense şi bisturiuri virgine, întinse pe vată, sub comanda unui forceps înfiorător la vedere. Entuziasmul generalului creşte cu descoperirea unui dulap cu medicamente, intitulat cu litere mari gotice „farmacie", şi culminează înaintea unui spălător cu pedale.

— Bravo, doctore, văd că ai de toate ! Dar radium ai ? glumește generalul, mulțumit că stă pe scaun.

— O, domnule general, cînd am avea radium...

— Cum, n-ai d-ăla ? se-ntoarce, căzînd ca din nouri, colonelul. Cumpără, domnule, cîteva kilograme, să se găsească...

O lumină trecu prin ochii generalului. Era răzbunat.

Căpitanul Grigore, uscat, negru şi zbanghiu, era cel mai straşnic frontavoi din tot cuprinsul Corpului I de armată. El comanda defilările, prezenta batalionul la inspecţia generală şi numai el era în stare să întrunească, chiar din prima zi, recruţii regimentului şi să cutremure pămîntul în marşuri de paradă : sus, sus, rap, 'rap !... Şi oamenii încordaţi, înspăimîntaţi, mînaţi de la spate de gradaţii care-i loveau cu ceatlăile [1] peste pulpe, înaintau ca nişte somnambuli, ridicau şi trînteau opinca de li se cutremurau obrajii, apropiindu-se sau depărtîndu-se în tacturi surde, păstrînd, prin minuni de echilibru, capelele pe vîrful capului.

Sus, pe culmea care mărginea cîmpul de instrucţie întins ca o moşie boierească, se profila, în scăpătatul soarelui, soldatul Bolocan, înfipt ca un semnal topografic, purtînd pătura, cearceaful şi gamela, aşteptînd pe căpitanul Grigore să meargă la scăldat.

De cînd fusese grad inferior şi pînă astăzi, căpitanul Grigore, nici după ce se însurase şi era în vizită cu colonelul şi cu Zambulatos, cel mai bogat arendaş de prin împrejurimi, nu-şi schimbase programul.

Astăzi, după o zi de căldură copleşitoare, cu picioarele fripte de dogoreala nisipului încins de arşiţă, istovit de comenzi sălbatice, cu chipiul pe ceafă şi descheiat la bluză, se cobora la Dunăre, însoţit la doi-trei paşi de Bolocan, cel mai chipeş, dar cel mai prost soldat din companie, după părerea generală.

Căpitanul Grigore nu știa să înoate; îi era chiar frică de apă.

Pe malul Dunării, ce-și călătorea apele încrețite spre adîncuri depărtate, Bolocan îl freca cu nisip pînă i se roșea pielea, îl săpunea din belșug, apoi, urcat pe un trunchi de salcie bătrînă, scorburoasă, îi turna în cap gamela cu apă, iar căpitanul se limpezea, cu respirația tăiată de strigăte neînțelese.

Bolocan, așezat în genunchi, curăța și ștergea apoi cu îngrijire picioarele noduroase ale căpitanului, în timp ce el, în cămașă și izmene albe, care contrastau grozav cu fața lui tăciunită, își sucea țigara din tabachera de carton lăcuit, ornată cu chipul țarului.

După baie, căpitanul urca agale, pentru a nu se încălzi, malul escarpat[2] al Dunării și, ajuns la companie, se așeza la masă, în grădinița împrejmuită cu porumbi și floarea-soarelui, pentru care meritase elogiile corpului de armată.

Simultan, din două direcții diferite, se prezentau bucătarul și băiatul de la cantină: unul cu o gamelă sfîrîindă, adusă pe cărămidă, celalt cu litrul de țuică galbenă.

Căpitanul mînca tacticos, mestecînd încet, așeza parcă fiecare înghițitură la locul ei, străjuit de Bolocan și de cantinier, pe care-i înjura cu o imparțialitate înduioșătoare.

Niciodată nu s-a întîmplat ca ultima lingură de ciorbă să nu fie însoțită de ultima înghițitură de țuică și, plecînd cu chipiul pe ceafă, să nu-i cuprindă pe amîndoi într-o ultimă înjurătură.

Eu, unul, vă mărturisesc, nu m-am încrezut niciodată în aerul de simplitate al recruților. În cazarmă, fiecare se învîrtește pentru a trăi mai bine, pentru a se feri de primejdiile care circulă nevăzute în aer și cad ca din senin pe capul oamenilor.

Cei cu dare de mînă se apără împărțind plocoane bogate; ceilalți rabdă și, cînd nu mai pot răbda, dezertează.

Sînt însă și mijloace de apărare viclene, care se transmit ca un cuvînt de ordine din contingent în contingent.

Cum au observat soldații că-n cazarmă numai proștii trăiesc bine, nu știu. Fapt e că foarte mulți recruți se fac că nu pricep nimic, și cu timpul, după ce au rezistat tuturor metodelor de educațiune și de convingere contondentă, sînt scutiți de orice serviciu. „Dați-mi un soldat deștept"... cer superiorii și, desigur, nu se gîndește nimeni să le dea un Bolocan.

Sufletul recrutului n-avea însă secrete pentru căpitanul Grigore, care fusese și el soldat bătut și înjurat pe vremea lui și întrebuințase desigur aceleași mijloace de apărare, prinse [3] nici el nu știa de unde. Înțelesese perfect de bine pe Bolocan, pe care îl luase sub protecția sa pentru amorul artei, răsplătindu-i cu o palmă veselă, fulgerătoare, orice servicii. Încolo, Bolocan trăia bine ; prostia îi reușise. Trecea în companie de „omul lui don căpitan" ; nimeni altul nu se mai atingea de el. Era scutit de planton, de gardă, de instrucție și lua de regulă două porții de carne.

Aproape de liberare, Bolocan și-a dat arama pe față. N-am văzut ființă să se răzbune și să guste finețea răzbunării cu mai multă conștiență decît acest om batjocorit atîta vreme.

Era în ziua mare, solemnă, temută, a inspecției de toamnă. Generalul, bolnăvicios, posomorît, de o severitate excesivă, înainta arțăgos, criticînd tot, fără nici o considerație pentru smerenia tuturor, fără atenție pentru oameni, fără nici o privire binevoitoare pentru cearceafurile albe, pentru dușumelile frecate cu atîta trudă din zorii zilei. Deodată se oprește în fața lui Bolocan și arătîndu-i patronul regimentului — icoana sfîntului Ioan Botezătorul, care toarnă de sus apă în capul lui Isus gol, în mijlocul gîrlei — îl întreabă cu strășnicie, în timp ce suita, grămădită fără respirație la spatele lui, îi făcea semne desperate :

— Ce închipuie tabloul ăla, băiatule ?

— Să trăiți, don gheneral, e don căpitan Gligore cînd face baie la Dunăre, răspunse Bolocan cu o licărire de inteligență, care se stinse repede.

Se întunecase de mult. Capitala se înăbuşea, cuprinsă de o ceaţă groasă. Lumina felinarelor străbătea greu prin păturile de vată, ivindu-se parcă din adîncuri depărtate. Birjarii, gata să se ciocnească, se certau fără să se vadă, înjurînd de mirare, bucuroşi că au scăpat teferi. Tramvaiele nu mai circulă, trecătorii se răresc, zgomotul se depărtează. Linişte. Numai la răscruciul dinspre Malmaison, un pluton de recruţi n-are odihnă. Întorşi de la masă, sînt opriţi în stradă cu gamelele la subţioară şi frecaţi înainte de culcare, în faţa cantonamentului, de un gradat, care se bucură de încrederea şefilor mai mărunţei.

— Drepţi ! La loc ! Trage scurt piciorul, mă cămărade, ca cum te-ar înţepa cineva la spate. Uit-te colea la mine ! Drepţi ! Repaos ! Drepţi ! Repaos ! Ai văzut, cămărade ? Aruncă potcoavele de la bocanci ! Nu-ţi fie frică. Să-ţi sară piciorul din *încheturăl !* Să nu-ţi pese de loc... De loc să nu-ţi pese... ca cum n-ar fi al tău... fă cum ţi-am arătat ! Nu-s tot om ca şi voi ? Deprinde-te să lucrezi scurt. Nu sînteţi şi voi oameni ca mine ? Ia... drepţi !... Nu e bine !... Mai scurt, mă cămărade ! Să-ţi sară zăpada în ochi !... Drepţi !... Mai scurt, mă, n-auzi ?... Lucrează scurt, mă cămărade !... Trage scurt piciorul, să s-aprindă zăpada, ca cum ai trage cu chibritul pe o cutie de *sudeză !...*

Recruţii, pierduţi în ceaţa ce se îngroşase din ce în ce mai mult, păreau o dungă neagră, ca marginea

unei păduri ce o crezi departe în întunericul ce abia se risipeşte.

— Popa !... cheamă răstit caporalul, hotărîndu-se să treacă la teorie.

— *Ordinaţi !...*

— La loc !... Popa !

— *Ordinaţi !...*

— Măă !... tîmpitule, aşa să răspunde ? Popa !

— Zănt !...

— Păi ? Vino la mine !...

— Trăiţi !

— La loc ! Vino la mine !...

— Am înţeles !...

— La loc !... Răspunde cum te-am învăţat eu, că te ţiu toată noaptea, dorm cu voi în stradă. Nu te încurca, că te ia dracu ! Vino la mine !...

— Îndată.

— Păi ?...

Îmboldit de camarazi pe la spate, recrutul, bătînd trei paşi, trînti piciorul în mijlocul unei băltoace, care ne umplu de apă pe cîteştrei, şi răcni cît îl luă gura :

— Trăiţi, don *capural*, sînt soldatul Popa Vasile din comuna Afumaţi, judeţul Dîmboviţa. Ce-aţi poruncit ?

— Zi *Tatăl nostru !...* hotărî înduplecat micul şef, cu mîinile în buzunarele mantalei...

Şi am plecat urmărit de o voce aspră, neîncercată, dar smerită, care se ruga cu credinţă :

— „Şi nu ne du pe noi în ispită"...

— Ascultă-l, Doamne... am murmurat cu sinceritate, grăbindu-mă înfrigurat spre casă.

Se vorbea între bărbaţi după masă. Cafeaua se servise în birou, în timp ce doamnele în salon discutau frivolităţi.

— Nu, nu, eu nu admit, zise hotărît un domn masiv, protestînd cu toată greutatea persoanei sale. Jenny a avut tot timpul să se gîndească. Putea să-l refuze de la început, dar nu să-l lase caraghios şi să dispară cu altul în noaptea nunţii.

— Ce vrei, şi-a venit în fire cînd nu mai era nici o nădejde. Cîţi oameni cu revolverul la tîmplă nu se întorc de la groapă ?

— O clipă de şovăire...

— Sau de energie.

— Dar bine, frate, nu i-a pus nimeni ştreangul de gît...

— Nici nu era nevoie. O ţesătură inextricabilă de convenienţe absurde ne prinde pe toţi ca într-o uriaşă pînză de păiajen. Numai o smuncitură puternică, desperată, ne scapă ; altfel, tremurăm multă vreme, istovindu-ne ca o musculiţă în frămîntări neputincioase.

— Dar ce ai astăzi ?

— Nimic... constat. De ce se mărită ?... De ce ne însurăm ?... Din curiozitate ele, din lipsă de originalitate noi. Ai zile cînd altul hotărăşte pentru tine. Eziţi între două culori : verde, îţi şopteşte un prieten, şi te pomeneşti la cincizeci de ani îmbrăcat ca un as de „dancing".

— Monşer, dar nu te mai cunosc !

— Ba cam are dreptate.
— Cum, tocmai el, care a nimerit aşa de bine ?
— Nu e vorba de mine. Cîţi din cei care joacă la loterie au norocul lui Schröder [1] ?
— Ooo !...
— Desigur, căsătoria este o glumă prelungită. Trebuie mult spirit ca să o poţi răscumpăra.
— Eşti foarte deştept...
— Sînt logic şi mai ales sincer, spun tare ceea ce fiecare gîndeşte în taină.
— Drept e, interveni procurorul, că unii se căsătoresc fără să se gîndească.
— Pentru că, dacă ar sta să se gîndească, nu s-ar mai căsători nimeni.
— Fugi, monşer, d-aci, se poate ?
— Ei da, de ce te miri ? Îţi dai seama cînd te botezi ? Cîţi din noi ne-am supune mai tîrziu acestui ceremonial ridicol ?
— Să tremuri şi să înghiţi apă coclită... brrr...
— Ei bine, lumea se căsătoreşte cu inconştienţa cu care se botează. După căsătorie, cei mai mulţi gem apoi de durere, încreţiţi ca pruncii.
— Adevărul e că noi, bărbaţii...
— Pardon, nu noi, bărbaţii, ci mai ales ele, femeile... Ele de cele mai multe ori înghit apa coclită. În trecut se resemnau, astăzi se liberează...
— Exagerezi !
— De loc, şi nu e vina lor dacă pentru a intra în viaţa naturală trebuie să jertfească un bărbat ca să nu rămînă ele victime.
— Vorbe, tiradă ! Astăzi nu mai sînt copii, nici fete naive ca-n trecut. Toate ştiu ce le aşteaptă, la ce se angajează...
— Ei bine, tocmai aici te-nşeli, prietene. Veşnica poveste : făgăduieşti copilului de toate, să înghită doctoria ce părea inofensivă, şi o bună bucată de vreme, cu toată dulceaţa luată în urmă, nu le trece amărala. Ş-apoi să-ţi mai spun un lucru : nu eşti sincer. Priveşti, judeci şi condamni aventura nepoatei tale de pe piedestalul unde te-a ridicat o viaţă ireproşabilă, dar convenţională, şi o avere solidă.

Jenny putea să refuze, zici tu ?... Ei bine, după cum într-o prăvălie le ameţesc vînzătoarele şi se pomenesc în stradă zăpăcite, ducînd la subţioară ştofa care le-a plăcut mai puţin, tot aşa le bat capul în familie babele, care ţin să se răzbune, păcălind după ce au fost păcălite, însoţindu-le cu bărbaţi care ziua nu vorbesc, iar noaptea sforăie... Ascultă, am avut şi eu în familie un caz asemănător...

— S-auzim... cum a fost ?... izbucniră cucoanele, invadînd biroul, aşezîndu-se la întîmplare în fundul divanului, pe un fund de fotoliu, rezemate una de alta prieteneşte, cu unghiile strînse ca un cuib de pisici.

— Asta-i trădare !

— Ba nu, conferinţă !

— Atunci plătiţi intrarea.

— Cît costă biletul ?

— Ce poate să dea cea mai frumoasă femeie ?

— Impertinentule !

— Dau eu ? Sînt văduvă de război. Voi s-achit imediat. Cui plătim ? Cine-i casierul ?

— Eu !

— Ba eu !

— Dar dacă nu face ?

— Dăm banii înapoi...

— Păstraţi-vă banii ; circulă atîtea piese falşe.

— Mai bine plata la urmă, după merit.

— Ia mai bine să ascultăm... spune !

— Sînteţi gata ?

— Ochi şi urechi.

— Aveam şi eu la Iaşi o nepoată aurită şi rîzătoare ca o rază de soare. Copil nevinovat şi zburdalnic. Umbla la vînat, călărea băieţeşte, şi cînd i se abătea, fugea din pension, cu toată diplomaţia zaharisită a maicilor. Şi nu arareori, în serile îmbălsămate de mirosul crinilor, lăsa guvernanta la cofetăria „Tufli" şi trecea singură spre Copou, în zborul cailor mînaţi cu meşteşug de *Nicălai,* muscalul [2] elitei ieşene. Tatăl ei — mamă-sa murise demult — era om cu stare, dar zgîrcit şi ursuz. Nu primea pe ni-

meni. Nu ieșea nicăiri. Trimeasă la un pensionat în Elveția, s-a întors după o lună de zile, însoțită de un fox admirabil.

— De ce n-ai stat în Elveția, Ginel ?

— M-a chemat directoarea în cancelarie, și cînd m-am văzut în oglindă linsă pe cap, am fugit.

Eu o conduceam la teatru, o însoțeam la baluri, o luam cu mine la Slănic, lăsînd-o să rătăcească prin pădure, de unde se întorcea parfumată de brad și plină de sănătate. Pețitorii nu i-au lipsit ; glumea cu toți, dar nu deosibea pe nimeni. Unul singur, băiat bun pentru că nu bea vin și nu juca cărți, o urmărea de aproape. Înalt, slab, afectat de o miopie cu care compătimea o chelie precoce, rîdea mereu mai ales de ce spunea el, cu un rîs monoton ca glasul unei păsări de locuri pustii. Avea stare, alerga după cîștig, nu cheltuia nimic...

— O iubea ?

— Știu atît că zestrea era bunicică.

— Nu l-o fi luat tocmai pe ăsta ?

— Ba din nenorocire da !

— Oh, „la pauvrette" [3] !...

— Ce vreți, se deprinsese cu el. Și l-a luat, sînt sigur, ca o sfidare aruncată necunoscutului așteptat, care întîrzia prea mult să vină. Zăpăcită încă de lovitura ce-și dăduse, trăia o viață mediocră într-un orășel de provincie, răbdînd stoic osînda la care se condamnase singură.

El, îndoind capitalul, era veșnic pe drumuri după afaceri. Ea nu făcea nimic. Se îmbrăca și ședea pe scaun, de unde se muta la fereastră și apoi pe canapea. Zilele se scurgeau goale, fără emoție, fără nici cel mai mic incident. Se zice că în trecut cea mai teribilă pedeapsă pentru ocnași era să învîrtească o roată fără scop. Nici unul nu rezista ! Înnebunea dacă nu răușea să evadeze.

Ginel slăbise și ea, privea în vag, și cînd îi vorbeai, tresărea venind parcă din altă lume. O vizitam rar. Îmi făcea rău s-o văd fără culori, surîzînd pentru a-și ascunde suferința.

Doi ani după căsătorie, bărbatul, poposind între două afaceri, îi propuse într-o zi să meargă împreună la ţară, pentru a cununa pe băiatul primarului vecin cu moşia lor. Ea a primit fără discuţie, obosită, rămasă fără voinţă, rugîndu-se ca un copil s-o însoţesc. Pe un sfîrşit de toamnă treceam în trăsură spre Merişani, pe drumul ce se desfăşura de-a curmezişul unei cîmpii arată pînă în marginea şoselei...

— E mult de atunci ?

— Or fi vreo doisprezece ani.

— Şi, iartă-mă că te întreb, mai trăieşte ?

— Aveţi să vedeţi.

Cerul se coborîse să-l ating cu mîna. Nori destrămaţi, fumurii, fugeau, lăsînd cîmpia în urma lor. Mergeam fără spor, biciuiţi de o ploaie rară, răscolită de vînt. Nu se vedea ţipenie de om. Din cînd în cînd, speriate de clopotele cailor, cîte un cîrd de ciori flămînde, croncănind asurzitor, se roteau fără să se depărteze şi cădeau ca un stol de lăcuste, cîţiva paşi mai încolo în ţarina pustie. Mergeam de cîtăva vreme. Eu îngheţat pe capră, ea suferind, impenetrabilă, bărbatu-său indiferent, sprijinind cu mîinile învineţite două lumînări înflorite, groase cît nişte pari de gard.

„Ce frig", recunoscu el, după ce de la plecare nu schimbaseră o vorbă. Ginel, tresărind, se strînse fără a-i răspunde. După cîteva învîrtituri de roţi, intrarăm în pădurea tînără şi deasă a Merişanilor. Trăsura înainta greu pe drumul desfundat de ploi. „Ce frig al dracului", repetă el răzimînd lumînările de spatele vizitiului pentru a-şi freca mîinile. Ginel îl privi cu groază, ca şi cum l-ar fi cunoscut pentru întîia oară, şi, trecîndu-şi mîinile pe ochi cu gestul cu care ar fi înlăturat nişte perdele, regenerată de un fior de indignare care îi străbătu toată fiinţa, aruncă pledul şi şuba cît colo şi, sărind din trăsură, dispăru în pădurea de vlăstare. Pînă să bag de seamă, ea se depărtase, şi mărturisesc acum, nici nu mă trăgea inima s-o reţin. El înţepenise cu lumî-

nările în mînă, aşteptînd să se întoarcă, fără să bănuiască măcar că e plecată pentru totdeauna şi, în adevăr, nici că s-a mai întors.

— Bine că şi-a venit în fire...

— Mai trăieşte ?

— Da, fiţi liniştite, şi trăieşte bine. Mi-a scris în urmă să-i trimet hainele, banii şi bijuteriile. Trăieşte necununată cu un sculptor italian. Are doi băieţi şi o fată. I-am văzut astă-vară la Florenţa. El, un colos aprins de dragoste ca un copil. Ea, împlinită, înfrumuseţată de o toamnă ce s-anunţa rodnică, cu părul puţin argintat, purtînd în faţă o nuanţă de oboseală care trăda amorul satisfăcut.

— Dar copiii ?

— O frumuseţe !

— Dar ai cui erau ?

— I-a legitimat el. De cîte ori îi vorbeşte de căsătorie, nici nu vrea s-audă. „Ce-ţi răspunde ?" întreb eu pe Rigo. „Zice că s-a sinucis o dată, nu e vina ei dacă n-a murit. Acum vrea să trăiască."

— Bravo ! şi toate cucoanele aplaudară satisfăcute.

Generalul X, fost multă vreme ataşat militar la Paris, luase de curînd comanda unei divizii de Dunăre. Înalt, fin, cu ochi profunzi, cu păr cărunt, noul comandant cucerise pe toată lumea prin apucăturile sale distinse.

Era sufletul cozeriilor de salon, susţinînd cu însufleţire, apărînd pas cu pas, cu gesturi leneşe, blazate, teorii uşor paradoxale asupra amorului, artei, literaturii, care distrau societatea dispunînd-o la spirite fericite şi glume vesele. Nu se petrecea fără el. Era invitat pretutindeni. Văduvele — toate de război — îl urmăreau cu priviri incendiare, îl ispiteau cu rîsuri scurte, provocătoare. În calea lui, duduile roşindu-se suspinau discret... ştiindu-l neînsurat, de se auzea pîn' la mansarde, în fine, toţi cei căsătoriţi făcuseră din el amicul casei. Apoi prietenii observară treptat că generalul, care lua masa la popotă şi locuia la comandament, se arăta din ce în ce mai rar, pierduse culorile şi bunele sale dispoziţiuni, se plimba descoperit, agitat, pe aleile lăturalnice, monologînd cu gesturi ciudate, ce spintecau aerul ca nişte lovituri de sabie. Se zvonise chiar că în serviciu era acum de o violenţă extremă. Nu mai primea audienţe, brusca ofiţerii, repezea ordonanţele, nimeni nu ştia ce vrea, deşi se căzneau toţi să-l înţeleagă şi n-ar fi îndrăznit nici unul să-l contrazică.

— Cine a fost Cristos? întrebă el pe un colonel, greu avansat la vechime, ce se prezentase în afaceri urgente de serviciu.

— Fiul...

— ...nimănui... un farsor!

— Adevărat, aici aveţi dreptate.

— Cel mai mare filozof, colonele, mă-nţelegi?

— Foarte învăţat, asta-i adevărat.

— Lasă-mă... lăsaţi-mă... ia-ţi hîrtiile! răcni generalul trîntind cu pumnul în masă, stropindu-se de cerneală, spre marea mirare a unei doamne, de o eleganţă sobră, de o frumuseţe netăgăduită, care, apărută în cadrul uşii pe neaşteptate, îl întrebă blîndă, îndurerată ca o madonă:

— Georges, scumpul meu, ce ai?

— Emma... tu? Tu, aici? O, ce fericire! Doamne, ce bine c-ai venit! Ia-mă... nu mă lăsa!

— Dar ce ai tu?... Te simţi bolnav? continuă ea, apropiindu-se îngrijată, privindu-l cu pasiune.

— Nu, dragă... sînt... să fugim... Dacă mai stau, înnebunesc. Mă crezi?

— Dar ce ai, ce simţi, şi se porni sfioasă să plîngă, lipindu-se de dînsul.

— Să fugim, îţi spun... De şase luni de zile de cînd comand divizia, nu mă contrazice nimeni.

— Vai, cît m-am speriat... Dar de ce te superi? Eu cred că trebuie să fie foarte comod! exclamă ea liniştită, rîzînd cu ochii umezi.

— Comod? bravo! Dar înţelegi tu ce înseamnă să ai zilnic a face cu resemnaţii care aştern sugativa şi aprobă orice enormitate? Ioane!

— *Ordinaţi!...*

— Adă cufărul!

Şi hotărît de moarte, aruncă, grămădind la întîmplare în lada deschisă în mijlocul odăii, cărţi, haine şi bibelouri.

Peste cîteva zile, prietenii aflară din jurnale demisia generalului, pe care toţi îl credeau ţicnit.

O CARIERĂ

Căpitanul Drăgoi era foarte considerat printre ofițeri. Trecuse prin toată filiera încercărilor grele. Din grad inferior, înaintase sublocotenent în regimentul unui colonel cu fete multe, care se uscau răvășite de doruri ascunse. Drăgoi, fecior de țăran, mirosind sărăcia, n-a cerut pe nici una din ele și, lucru extraordinar, n-a pătimit nimic de pe urma acestei necuviințe. Avea, e drept, oarecare experiență. Îi rămăsese filozofia simplă a recrutului care zîmbește idiot în fața amestecului repetat al șefilor în nașterile familiei sale. Și apoi era gospodar. Orice fete ar avea un colonel, nu rezistă acestei calități cînd are ambiție și vrea să ajungă brigadier. Comandantul lui Drăgoi era foarte ambițios. Se resemna deci, pentru a înainta la alegere, să se folosească de Drăgoi numai ca subaltern, rămînînd să-și mărite *demozelele* la vechime.

Ajutorul, ambițios și el, era totdeauna de părerea șefului și foarte matinal. Cu toate acestea, n-a reușit niciodată să vie la cazarmă înaintea lui Drăgoi, pe care îl surprindea în zorii zilei udînd cu mîna lui ceapa din grădina regimentului. De asemenea, nu o dată s-a întîmplat ca ducîndu-se să-și vadă iapa, colonelul să dea peste Drăgoi pietruind șosele, sau în picioare, cu barda în mînă, acoperind grajdul.

— Bun ofițer... hotărî colonelul.

— Bun... întări ajutorul.

— Gospodar...

— Teribil...

În urma acestui dialog, viitorul lui Drăgoi se anunța strălucit. Avansat locotenent în mod excepțional, fu numit ofițer cu aprovizionarea, sarcina cea mai onorabilă din corp, piatra de încercare a viitoarelor genii militare. În această calitate a dat toată măsura priceperii sale. Țin minte că în iarna aceea nimerise o varză !... dar ce nu pusese într-însa : foi de stejar, să nu se moaie, hrean, să înțepe la limbă, porumb, să se îngălbenească, cărbuni stinși, să-i limpezească zeama... și știți cît a costat ? Nimica toată : cinci parale bucata una peste alta, cărată cu carele lor de oamenii regimentului, în schimbul cîtorva zile de permisie. Tot ședeau ei degeaba în cazarmă !...

— Ia vezi, *musiu* Drăgoi, să nu cumva să mă lași fără varză la iarnă, că te strîng de gît... îi zicea cîte o cucoană privindu-l galeș.

De asta tocmai se ferea el ca de foc. Și cum multe ar fi fost gata să-l strîngă de gît, căci pe atunci nu era urît hoțul, le-a purtat de grijă, socotindu-le pe toate în efectivul regimentului.

Din ofițerii însurați, nici unul n-a pus varză în anul acela ; ba chiar, nu arareori, cîte o slujnicuță a domnului „cutare" răsărea în fața porții cu oala sub pestelcă [1] și aștepta pe ofițer, nătîngă, cu ochii în jos, tachinînd cu piciorul desculț o frunză uscată, roșindu-se la trecerea fiecărui soldat, prefăcîndu-se că îi e rușine, așa cum cere regula bunei-cuviințe în clasa de jos.

Colonelul își făcuse obicei ; venea la cazarmă pe jos, încet, alene, cu două rînduri de pelerine, se ducea la grajd, ocolea curtea, făcea aceleași observații și apoi, cu conștiința curată, se îndrepta, urmat de ajutor, de ofițerul de serviciu și de aghiotantul regimentului, spre beciul aprovizionării, unde îl întîmpina locotenentul Drăgoi. Aici, nimeni nu putea să zică decît : „Halal gospodărie !" Morcovi îngropați în rînduri ; snopi de praz cu cozile tăiate la sfoară ; pămînt galben, proaspăt întins întotdeauna, iar la rînd, așezate ca pentru incendiu, șasesprezece butoaie cu varză, de te suiai pe scaun ca să te uiți în ele.

— Ei, ia dă-ne, domnule, cîte o şampanie de-a dumitale, să vedem cum se ţine.

În beci era călduţ. Aci se luau deciziunile ce aveau să orienteze regimentul, se schiţau programe, se decidea după lungi dezbateri transformarea mantalelor vechi în pantaloni noi pentru recruţi.

— Pe săptămîna viitoare o să începem alt butoi, zise Drăgoi oftînd, ca şi cum faptul acesta l-ar fi costat foarte mult.

Şi, îndoit în unghi, prezenta colonelului un pahar de zeamă profirie, deasupra căreia fierbeau stropii, curat ca la şampanie.

— Cam repede s-a isprăvit ; aţi mers cam repede, zise grav şi îngrijat colonelul.

— Da' nu se poate, domnule, interveni ajutorul. Mă rog, noi am început butoiul... să vedem... Cînd am început noi butoiul ?

— Marţi... ba nu... luni.

— L-am început chiar sîmbătă, în ziua de Sfîntul Nicolae, afirmă aghiotantul.

— Aşa... tocmai ce voiam să zic eu, reluă, tuşind fără nevoie, ajutorul. Cîte verze au fost în butoi ?

— Ăsta e butoiul A, şi scoţînd un carnet din buzunar, Drăgoi citi precis, sub ochii aprobători ai colonelului : ...butoiul A : una sută optzeci şi şase verze mari, treizeci şi două verze roşii şi cinci kilograme sare...

— Domnule colonel, propuse ajutorul, eu cred că ar fi bine să numărăm verzele, să facem un tablou şi să dăm prin ordin la raport zilele de varză şi numărul bucăţilor, ca să putem stabili un control.

— Bun. Dar cum facem să numărăm atîta varză ?

— Apoi n-avem de numărat decît ce-a rămas în butoiul A ; celelalte sînt neîncepute, şi ofiţerul ştie ce are în ele.

— Bun. Dar vorba e unde o deşertăm... Eu zic s-o punem pe sacii ăia scuturaţi bine...

— Nu faceţi nimic, că sînt de var şi apoi să udă ; mai bine o deşertăm în hîrdaie, zise aghiotantul, cu autoritatea servitorului care se ştie indispensabil.

— Tocmai la ce mă gîndeam eu, zise maiorul, tușind din nou.

Se aduse hîrdăul și se procedă la operație.

Ridicați pe ce găsiră împrejurul butoiului, toți băgară mîinile în el, plini de zel în fața colonelului, care gusta acum pe îndelete al doilea pahar de șampanică.

— Ia uitați-vă dumneavoastră probă de varză... zise mîndru ajutorul, prezentînd-o colonelului, care, fiind mai în lumină, se sfîrși, zărind între degetele maiorului un șobolan tăbăcit ca o levretă[2].

Se împrăștiară, otrăviți, care încotro.

Locotenentul Drăgoi, recunoștea singur, nu pățise așa rușine de cînd era om de încredere în regiment.

Colonelul fu însă deplin convins că n-a făcut-o cu precugetare. Să fi fost altul... de... Atît doar i-a zis cînd i-a cetit elogiile în baza cărora îl propunea la avansarea excepțională :

— Trebuia să controlezi mai adînc...

— Lasă, Drăgoi, că ești cam vinovat, întări ajutorul ; de o lună de zile de cînd urma domnul colonel cura...

— Fugi... nu-mi mai aduce aminte, se rugă colonelul, scuturîndu-se.

În primăvara următoare, locotenentul Drăgoi avansă căpitan, și după două luni, luă casieria în primire.

În odaia albă, mică, tăiată în două de un grilaj de lemn văpsit în gri, Drăgoi prezida la destinele regimentului, de trei ani de zile în această calitate ; știe tot, cunoaște tot, nu-l surprinde nimic. Răspunsurile ce da la relațiile cerute de divizie și uneori direct de corpul de armată și chiar de minister erau adevărate capodopere de pledoarie advocățească...

Aveau totdeauna o portiță de scăpare. Iar în cazuri mai delicate, complica corespondența referindu-se la no... și no... din... și din... că arareori avea cineva curajul s-o ducă pînă la capăt. În acest timp, lucrurile se îndreptau de la sine, sau prin prieteni. Desigur, numai întîmplarea făcuse ca la fiecare au-

toritate să aibă cîte unul — pus parcă cu mîna — acolo unde de obicei se îneacă cererile și rapoartele regimentelor. Avea și el în schimb — ce-i dreptul — pentru ei, atențiuni delicate : așa, de pildă, celor din minister le trimitea pescării și icre negre în gheață ; generalilor le orna masa cu fel de fel de sălbăticiuni de munte și de pădure, de cîmp și de baltă, căci trebuie să știți că Drăgoi era un vînător neîntrecut.

Față de cei mai mărunței, mai rar, e drept — din pricina serviciului — dar și cînd îi prindea întîmplător undeva, pe la aperitive, ți-i răsucea urît de tot.

Coloneii aveau în el o încredere oarbă. Cînd se mutau din regiment, la prima mișcare în armată, și-l dădeau în primire ca pe o mobilă bătrînească, o bijuterie sau un portret de familie.

Cu camarazii trăia bine. Avea mai ales o slăbiciune pronunțată pentru ofițerii destrăbălați în cheltuieli, pe care îi administra ca pe niște minori, ținîndu-le o contabilitate foarte complicată. El le achita ratele, le reînnoia abonamentele, le plătea datoriile, găsea, chiar pentru cel mai încurcat, care n-avea nimic de primit, o piesă de consolare la plata soldelor. Băieții îl iubeau nevoie mare. La cafenea îi ofereau cafele, pe întrecute ; la berărie, țîri prăjiți și bere îl așteptau, la oricare masă s-ar fi așezat printre ei. Și el le primea toate, cu atîta resemnare, cu atîta abnegație, încît de piatră să fi fost și nu puteai să nu te simți obligat pentru viitor.

Dovezile de dragoste curgeau din toate părțile. Uneori rîdea el singur : se pomenea de ziua onomastică sau de Anul nou cu șase țigarete de chilimbar curat, toate cu monogramă. „Așa — ne spunea el rîzînd cu poftă — s-a întîmplat unei verișoare de ale mele ; a primit ca dar de nuntă din partea rudelor și prietenelor sale nu mai puțin de douăsprezece duzini de cești... De atunci, adăogă el, eu mai bine întreb... nu-i rușine... tot banul ăla îl cheltuiesc ; de ce să nu-i fac plăcere complectă, mă-nțelegi ?"

Un singur lucru îi făcea plăcere complectă, în orice cantitate : tutun de lux în cutii mari. Și nu

era ofițer care să nu țină seama de slăbiciunea casierului cînd lua cîte un acont... dat de la el, căci în casă nu era nici un ban.

— Domnule căpitan, am o chitanță de patruzeci de lei.

— Ad-o-ncoa; dar nu prea am mărunte... Să vedem...

Și căuta între hîrtii, aduna din cutiile casei de fier, se scotocea în portofel, și abia aduna omul 35 de lei.

— N-am decît treizeci și cinci; fugi... să vii mîine...

— Domnule căpitan... vă rog foarte mult... dați-mi cît aveți...

— Na, măi băiete, dar să știi că mi-ai luat tot mărunțișul; n-am să pot face nici o plată... dar fiindcă ești tu...

— Să trăiți...

Și era așa de bun omul, că aproape totdeauna rămînea fără mărunțiș.

În raporturile sale cu furnizorii era, în adevăr, de admirat. Îi poftea să șadă cu o prietenie atît de autoritară, că toți rămîneau în picioare lîngă ușă. Singur măcelarul, purtînd lanț gros de aur și inele masive, se așeza pe scaun, cu mîinile roșii, unsuroase, puse pe genunchi, așteptînd cu răbdare îngerească în dreptul ferestrei, la o distanță convenabilă de domnul casier, să i se achite bonurile.

Două cești goale — una pe colțul biroului, alta pe marginea ferestrei, pline de drojdii și mucuri de țigări — trădau singure temeinicia unui hatîr, care înălța pe măcelar în stima celorlalți furnizori.

Căpitanului nu-i scăpa cont nevămuit, anticipînd reținerile de baluri, loterii, subscripții de monumente etc.

— Se dă? te am sigur, nu mai alerg să te caut, le spunea el. Nu se dă? atunci facem un fond de rezervă.

Cu toată simplitatea lucrului, se întîmplau uneori încurcături, nu-i vorbă, bunăoară ca unul să plătească de două ori; dar asta n-are a face... atîtea

cîte are omul pe cap... de fier să fie cineva... Cu ordine și răbdare, căpitanul Drăgoi își făcu cu timpul, din economiile sale, o rezervă destul de frumușică la banca „Zborul" din localitate.

„*...Merită să înainteze la gradul de maior...*" sfîrșeau toate notele elogioase din memoriul său. Această apreciere atît de des repetată convinse în fine pe căpitanul Drăgoi că nu trebuie să mai întîrzie un moment de a se pune la dispoziția regelui, pentru conducerea marilor unități.

Din primăvară și pînă în toamnă s-a preparat pe capete. A luat parte la două marșuri cu regimentul, iar la manevrele mari a comandat o dată chiar batalion. Simțindu-se destul de tare în partea practică, Drăgoi se năpusti cu această rîvnă pe partea teoretică. Venea la cancelarie purtînd la subțioară *Teme tactice* de colonel Arghirescu și plin de hotărîri lăudabile. Punea cartea pe casa de fier la îndemînă, se dezbrăca metodic, își freca mîinile, răsucea tacticos o țigară și era gata să înceapă dintr-un moment într-altul.

Dar parcă era un făcut ; tocmai atunci și-aducea aminte de un ordin urgent al corpului de armată, de gropurile [3] care trebuiau expediate, și așa, din obișnuință, se îndrepta spre birou și „deschidea prăvălia", cum zicea el, scoțînd călimările, creionul roșu-albastru, caietul de însemnări, scrumiera, chibriturile și, uitînd de toate, devotat serviciului, striga :

— Adă corespondența, Calomfirescu...

După cum vedeți, nu era vina lui. De șase luni de cînd purta cu el *Teme tactice, vol. I* de col. Arghirescu, n-avusese omul parte să-l deschidă măcar o dată. Ieșind la unu de la cancelarie, pornea din nou cu cartea la subțioară, promițîndu-și mai energic să citească acasă, în liniște, la măsuța lui de brad cu două sertare, lucrată în regiment.

Dar capul îi era atît de buimăcit de fel de fel de hîrtii rezolvate, de socoteli descurcate, că, ducîndu-se și el ca omul să ia o țuică înainte de masă, nu

o dată i s-a întîmplat să o uite pe tejgheaua băcanului sau pe vro cutie de pesmeţi „Pearson & C-ie".

— Ceteşti mereu, nu te laşi... ce să-i faci ?... trebuie... fără asta nu se poate, îi zicea băcanul a doua zi, dîndu-i cartea. Ori mai bine v-o trimet acasă, poate mai tîrguiţi ceva şi vi le trimet odată.

— Nu... nu... ad-o-ncoace. De cînd o caut... Cum mă duc acasă, trebuie să mă apuc de cetit. De ştiam că-i atîta bătaie de cap, drept să-ţi spun, nici nu mă mai gîndeam.

— Aş... Se poate... Dumneata mergi la sigur, domnule... Dacă n-ai reuşi dumneata, cine o să reuşească ? Cîţi am văzut eu... nici nu se compară... şi azi sînt colonei. Era ăla... cum îi zice... Dăscălescu... ginerele popii, ăla era, pardon, dator şi la cîini, domle... şi-a reuşit... Nu-i vorbă, era tare despre partea neamurilor. La urma urmei, drept vorbind, nu-i vreun lucru mare cînd te gîndeşti. Ia, se mai adaugă acolo, la leafă. Cît o să primeşti mai mult ?

— Cam vreo sută de lei.

— Taci, frate... Tot e ceva. Eu ştiam mai puţin. Vorba e, mare procopseală nu e. Mă crezi dumneata ? Sînt timpuri cînd iau cîte o sută de lei într-o zi şi nu mă mişc de loc ; şed colea pe scaun. Da-i vorba, ambiţia e mare. Mă rog, dacă n-are omul ambiţie, s-a isprăvit... Mai punem una ?

— Mai pune... Vezi, la asta m-am gîndit şi eu, nene Nae : să-ţi treacă toţi copiii pe dinainte... prea-i de tot... Mai la urma urmei ce o să fie ? O să cad, şi pace...

— Se poate ?... Ia gustaţi din muşchiuleţul ăsta...

Şi într-adevăr, după cum o să vedeţi, nu se putea.

Pe un sfîrşit de toamnă ploioasă, la Bălării, pe şesul Severinului, căpitanul Drăgoi, comandantul unui detaşament mixt, era omul cel mai încurcat din lume.

În fața lui, hotărîți de moarte, stăteau înlemniți și la rînd comandanții cavaleriei, artileriei și infanteriei. În lături, o comisie de generali, posomorîți, nerăbdători să vadă dispozițiunile de luptă ale candidatului. Înapoi trupe, în față orizontul și deasupra cerul nemărginit. Nici un semn, nici o speranță. Căpitanul Drăgoi și-ar fi înaintat mai bine demisia decît trupele la atac. Înjura în gîndul său pe reprezentanții armelor surori și comisia de generali care cu ceasul în mînă pîndeau cele zece minute de meditație, cerute de marii tacticiani.

— Hai, hai, căpitane... Dacă te-ai gîndi și la război atîta de mult... Dușmanul merge, nu te așteaptă pe dumneata să-ți dai ordinele...

— Sigur, întări cel mai nou general, apăsînd pe ultima silabă.

Pe Drăgoi îl mînca capul și simțea cum i se ridică părul la ceafă. Un bob de sudoare lunecă pe șira spinării.

— Hai, căpitane, că ne-apucă noaptea...

„Am cu ce trăi, își zicea Drăgoi în sine... Ducă-se dracului cu maioria lor cu tot ! Ce-mi trebuia mie balamucul ăsta ?..." Și hotărît să mărturisească că nu știe, se pomeni bîlbîind cu fălcile încleștate, cu o voce care nu era a lui :

— Cavaleria înainte... Artileria lîngă oi, pe dealul din dreapta... Infanteria înapoi...

Fu o ușurare generală. Răsunară comenzi exagerate și galopuri de cai cu chingile pline de noroi. Generalii porniră, depărtîndu-se încet, zgribuliți de frig, privind în vag, fără a schimba o vorbă.

Rămas singur, Drăgoi avu mai mult curaj, riscă chiar cîteva observații cu voce tare, în spatele generalilor.

— Ocupați creasta... ocupați creasta...

La drept vorbind, nu-și făcea nici o iluzie asupra reușitei sale. Se și consolase aprinzînd o țigară, gîndindu-se că au mai pățit-o și alții. Rămăsese singur. Trupele se împrăștiau, mișcate fără scop. În schimb, se scoborîse pe lîngă artilerie pîlcul de oi fumurii care veneau rostogolindu-se la vale, ondu-

lînd ca valurile. Drăgoi tresări cînd ciobanul, clătinînd din cap pentru a-şi potrivi căciula, îi spuse rezemîndu-se în bîtă, după ce scuipă lung printre dinţi :

— Mută *antileria* pe dealul celalt, dinspre răsărit... ascultă-mă pe mine... am îmbătrînit pe locurile astea ; cîţi au trimes-o acolo unde ai trimes-o dumneata nu s-a mai făcut *maiuri*... am fost şi la *Crănicean* şi la *Anverescu*...

— Un călăreţ... strigă Drăgoi fluierînd disperat, luminat de această inspiraţie fericită, pe care o socotea providenţială, şi, înfrigurat, trimise artileriei ordine să se mute pe dealul din stînga.

— Eu, povestea el în urmă ofiţerilor la regiment, deodată am trimes artileria pe dreapta. Mi se părea mie că domină mai bine valea. Cînd însă am desfăşurat acţiunea, dintr-o aruncătură de ochi mi-am dat seama şi am mutat-o numaidecît pe stînga.

— Ce a zis generalul ?

— Că era o încercare disperată de a restabili echilibrul sub focul inamicului şi m-a felicitat. Să ştiţi : sînteţi tineri ; aveţi să vă duceţi şi voi mîine-poimîine la examen. Artileria este cheia. Dacă ştii să umbli cu artileria...

În aprilie, după un banchet copios, scăldat în lacrimi şi şampanie, maiorul Drăgoi, mutat prin avansare, plecă din regiment, ducînd cu el gajul de simpatie al camarazilor, bustul lui Napoleon cît un copil de mare.

Ministerul Toleranţei, înfiinţat într-o noapte, s-a instalat în pripă într-o casă de raport găsită la repezeală. Unsprezece fotoliuri virgine aşteptau cu braţele deschise în faţa birourilor, ce răspîndeau încă miros de terebentină, pe directorii celor unsprezece direcţiuni înfiinţate *deocamdată,* după cum arată oficioasele guvernului.

La mijlocul catului întîi, cu un rînd de ferestre largi ce dau în stradă, se afla apartamentul noului ministru : opt camere, cu mobile abia cumpărate, ce aşteptau resemnate ca simetria implacabilă să le hotărască un loc oficial în spaţiu.

În cămaşă naţională, cu o chelie matură şi o burtă silitoare, glumind cu servitoarea — moldoveancă veşnic îmbodolită [1], adusă din locul natal — ministrul, flăcău tomnatic, muiat puţin pe genunchi, se bărbierea într-o oglindă atîrnată de mînerul ferestrei.

— Ei, Catinco, ai mai văzut tu aşa ministru ?

— N-am mai văzut, conaşule !

— Da' ce zici, mă prinde ?

— Cum să nu te prindă, păcatele mele !

— Ţine de curea... mai sus ! Ai vrea tu să fii ministru ?

— Doamne, conaşule, cum îţi vine matale să glumeşti... Să fii mata sănătos, eu, oftă ea din adînc, m-oi face ministru pe ceea lume.

În „waterproof" [2], cu caschetă şi ochelari de turist, încercînd să răscumpere printr-o ţinută gravă

banalitatea costumului, ministrul era gata să iasă, cînd o frişcă de femeie, în ciorapi de mătasă, cu buzele carminate şi cu pălăria înfundată pe ochi, căzînd ca un bolid, se prinse de gîtul său, agitînd în aer un drac de pantofior lucios şi negru ca un pui de arab. La drept vorbind, ministrul, scurt pe picioare, nu se prea cutremurase de focul sărutării, prelungită cu artă, atîta cît să-i iasă ochii din cap.

— Fă-mă de-a-ntîia, îi şopti ea galeş, cu ochii perverşi, după ce-l lăsă să-şi tragă sufletul.

— Dar bine, dragă, abia te-am numit... nu se poate... la noi este o ordine... nu merge aşa... avem principii... încercă el s-o convingă cu respiraţia întretăiată, desfăcîndu-i braţele.

— Zît !...

Şi, repezindu-se din nou, îl muşcă de obraz cu furie, apoi, aruncîndu-i cascheta şi ochelarii cît colo, dezbrăcîndu-l ca pe un copil, îl împinse pe patul răvăşit şi prinse a-l săruta la întîmplare pe ochi, pe nas, pe bărbie, făcîndu-l să treacă prin toate culorile curcubeului.

Tilly era aşa de grăbită să înainteze, încît biata Catincă, dosind cu ruşine nu ştiu ce sub pestelcă, abia avu timp să părăsească odaia.

Coborîndu-se o oră mai tîrziu din apartamentele sale, fredonînd o arie din *Văduva veselă* [3], ministrul se opri o clipă la ieşirea din stradă, ca regii care se ştiu pîndiţi de fotografi, şi, vesel, fericit, încălzit de soare, cu pantalonii o idee prea scurţi, strînse mîna şefului de cabinet, un tînăr sclivisit care-i luă ghiozdanul, dînd mai multă importanţă misiunii sale decît deferenţă stăpînului. Portarul, un bătrîn umil şi viclean, puse geamantanul la picioarele şoferului, şi automobilul porni cu o uşoară smucitură, răsturnînd pe ministru pe pernele moi ale cupeului, care înainta tăcut, încet, lucitor sub soare, strecurîndu-se cu apeluri stridente de sirenă.

După o călătorie întreruptă la Focşani, vehiculul, de dimensiunile unui vagon de lux, arse Tecuciul, Bîrladul, trecu ca o trombă pe strada unică şi pustie a Vasluiului, călcă un cîine în dreptul băcăniei lui

Silberman şi, înainte ca locuitorii ieşiţi la ferestre să vadă cine-i *mişălul*, dispăru pe barieră, ducînd vertiginos pe noul ministru pentru întîia oară spre Podul Iloaii — moldovenii îi zic Podliloaii — locul său natal.

Locul natal!... Leagănul scumpei noastre copilării. Numai apropiindu-se de el după o lungă despărţire, ministrul se simţi o clipă scuturat de păcate, înţelegînd abia acum taina paradisului pierdut. Scheletul unui zmeu ce se zbuciuma prizonier în sîrmele de telegraf, livada de unde fura mere sub nasul cucoanei preotese, care îl ocăra, fugărindu-l bătrîneşte, biserica veche, şindrilită, cu crucea plecată de vînt şi vreme, casa primarului pe lîngă care trecea cu sfială, foişorul de foc ce i se părea neisprăvit erau imagini duioase, fermecătoare, sfinte, povestite tainic de moara îmbătrînită şi schiloadă ce se învîrtea şi astăzi pe Dealul Babei, depănînd firul copilăriei sale.

Dar amintirile copilăriei au tîrît se vede în zborul lor limuzina ministerială care, ca prin farmec de poveste, stopă brusc, punînd pe delicvent în faţa realităţii, reprezentată de o mulţime împestriţată în haine vechi. La un semnal de năframă fluturată ostentativ de un trepăduş în redingotă, izbucniră urale răguşite, întărite cu vrednicie de o bandă de ţigani jerpeliţi, ce suflau pe întrecute în cîteva instrumente turtite, bizar încolăcite, de alamă.

Ministrul, nepregătit, se zăpăci, încercă să se ridice, şi ducînd batista la ochi, căzu moale în braţele secretarului, sughiţînd zgomotos, ca Magdalena la picioarele lui Isus. Apoi, deodată, într-o sforţare eroică, se înălţă cu violenţă şi aruncă, cu un gest ce cuprindea lumea, apostrofa celebră:

— Frrraţilor!

Mulţimea, cu capetele plecate, cucernică ca la Înviere, „amuţise".

— Frraţilor, repetă mai energic ministrul; am plecat de la voi, din mijlocul vostru, de la sînul vostru, şi mă întorc să vă spun: iată unde am

ajuns prin muncă. Munciţi şi voi, frraţilor, dacă vreţi să ajungeţi ca mine. Cine vrea să fie ministru, să muncească, cum am muncit eu. Democraţia cere muncă. Toată lumea să muncească, să munciţi, să muncim cu toţii. Astăzi eu sînt puternic şi voi slabi, mîine pot să fiu eu slab şi voi...

— Nu se poate, nu se poate, eşti omul nostru, nu vrem noi !

— Vă mulţumesc, frraţilor, voi fi puternic cît veţi vrea voi... eu sînt servitorul vostru, spuneţi ce vă doare, ce vă lipseşte, ce doriţi...

— Sărut mîna, conaşule... apoi iaca, tare am avea nevoie de nişte cuie !

— Cuie ? N-aveţi cuie ?... Înseamnă, prefectule, un vagon de cuie !

— Şi tablă, vă sărutăm mîna !

— Pune şi tablă...

— Jamăr, n-avem jamăr, repetă cu încăpăţînare un sticlar evreu, bătrîn, în caftan, cu ochii plini de ceaţă...

— N-aveţi geamuri ?... Înseamnă, prefectule, un vagon de geamuri. Ce mai vreţi ? Cereţi tot, vă dau orice !

— Domnule ministru, grăi subprefectul tuşind pentru a-şi drege glasul şi dezlipindu-se cu pălăria în mînă de uşa automobilului, locuitorii ar avea mare dorinţă să aibă un gimnaziu care să poarte numele dumneavoastră...

— Aprob ! Înseamnă, prefectule, un gimnaziu la Podul Iloaii, hotărî înfrigurat ministrul. Casă aveţi ?

— Este casă !

— N-avem, de unde să avem... ce vorbeşti, bre omule, dacă nu ştii ?

— Domnule ministru, de casă am face noi ce-am face, reluă subprefectul, urmărit de mulţimea care îi sorbea vorba din gură. De profesori e mai greu ! Nu-i vorbă, pentru partea literară m-aş angaja eu, dar n-avem pentru partea ştiinţifică...

— Bun, dumneata pentru partea literară ; cine vrea partea ştiinţifică ?

— Poate farmacistul...

— Pentru ştiinţă e cam greu...

— Înţelegeţi-vă între voi... Căutaţi şi pentru partea ştiinţifică şi trimeteţi o delegaţie la mine, la minister, să dau aprobarea.

A trecut vreme. Nefiind oameni de ştiinţă în Podul Iloaii, gimnaziul nu s-a înfiinţat, şi chiar subprefectul, care se propusese la început pentru partea literară, optase în cele din urmă pentru catedrele de gimnastică şi cînt.

Din vagonul de cuie, podliloienii s-au ales doar cu piroanele tăiate de ministru, la faţa locului. Iar sticlarul, fiind bătrîn, n-a putut s-aştepte şi a murit cerînd într-un ultim suspin :

— Jamăr !

Orăşelul e mic micuţ, cît o batistă de păpuşă. Din centru priveşti spre cele trei bariere prin care ies drumurile ce duc la Iaşi, Bîrlad şi Roman. Înzestrat în fine cu cale ferată, s-a repezit accelerat pe calea progresului, şi în curînd, mulţumită energiei unui primar tînăr, va fi iluminat electric. Locuitorii au rămas însă cu aceleaşi obiceiuri paşnice, cu apucături de gospodari de ţară, cu orăşelul lipsit de apă. Oameni şi lucruri îmbătrînesc locului pe nesimţite. Din cînd în cînd şi pe rînd, cîte un consilier de primărie îşi înalţă casa cu o palmă şi o tăbluieşte din nou. Două băcănii, din care una cu berărie şi popice, două prăvălii cu manufactură şi galanterie, „Bazar parizian" şi „Cavalerul englez", o farmacie nouă, o frizerie de lux, „La briciul electric", reprezintă centrul.

Cîteva familii de funcţionari trăiesc cu chivernisească şi pretenţii mari. Toate aproape au cîte un sufletar, pe care „o să-l înzestreze dacă o fi cuminte şi s-o purta bine".

Prefectura, tribunalul şi garnizoana alcătuiesc elita societăţii.

Hotărît, nu se ştie cine e mai mare în judeţ. Unii zic că prefectul, deoarece reprezintă guvernul ; la care partizanii militarilor — mai ales cucoanele, „en froid" [1] cu prefectoriţa — răspund că dacă e vorba de reprezentanţă, colonelul reprezintă pe rege.

După cum vedeţi, riposta e verde şi zdruncină multe credinţe. Cel mai încurcat e desigur părintele Dumitru de la catedrala oraşului, care nici astăzi nu e deplin fixat dacă la 10 Mai trebuie să înceapă slujba cînd vine colonelul sau să aştepte sosirea prefectului, deoarece a pătimit-o de pe urma amîndorora. Sfinţia-sa, om paşnic însă, a găsit un termen mijlociu, venind el în urma tutulor.

Tot aşa de cuminte e doctorul Sogar, singurul evreu introdus în elita societăţii romîne.

De treizeci de ani de zile de cînd curariseşte orăşelul, cine a fost să trăiască, a trăit, cine a fost să moară, a murit ; pe el însă, slavă Domnului, nu-l poate învinovăţi vreunul. El n-a asigurat pe nimeni nici de una, nici de alta.

— Doctore, sînt cam răcit, pot să fac o baie ?

— Mata poţi să faci, mata poţi să nu faci !

— Dar mi-o face bine ?

— Mă rog, asta poate să facă bine, asta poate să facă rău...

Un singur prieten avea doctorul în tot judeţul : pe domnul Pinkler, un şvab jigărit, cu ochelari de aur şi bot şiret de vulpe. Nimeni, nici chiar bătrînii nu pot spune de unde şi cum a răsărit. Lumea s-a pomenit într-o bună dimineaţă cu tăbliţa „Wilhelm Pinkler, inginer" la poarta unei case, în veci deschiriată. Se zice că el ar fi făcut prima casă cu două rînduri din centrul oraşului, iar gurile rele mai adaogă că ar fi lăsat catul al doilea fără comunicaţie. Ca pozitiv se dă însă că el este întemeietorul marii proprietăţi : fiind plătit cu falcea la măsurători, a făcut latifundiari din toţi răzăşii.

Sogar şi Pinkler erau veşnic nedespărţiţi, strîns legaţi de patima jocului de şah şi nefericiri conjugale.

Brunetă, impunătoare, între patruzeci şi cincizeci de ani, maiestoasă prin forme culminante, doamna Sogar era punctul de atac indicat pentru sublocotenenţii nou ieşiţi din şcoală. Gustase din toate fericirile omului, cedînd cu greutate unora, capitulînd

în fața altora, expunîndu-se cu artă și răbdare la violențele neașteptate ale timizilor.

Mizeriile casnice ale domnului Wilhelm Pinkler erau lamentabile. Domnul inginer făcuse prostia măreață de a se însura la cincizeci și șase de ani cu o copilă, de care era cu atît mai gelos cu cît se șoptește că Puppchen [2], cum își alintase el soția în timpul logodnei, rămăsese — ca să zic așa — tot „puppchen". Gelozia luase proporțiile unei persecuțiuni în regulă. Fata era sechestrată în casă : nu se ducea la nimeni, nu primea pe nimeni, nu se vedea nicăiri.

— Da' ci, „monsieur Pinkler", n-ați mai isprăvit luna de miere ? Ira ! da' mîntuiți odată și ieșiți în lume ; ci atîta dragoste ?!... îl iscodea șăgalnic cîte-o cucoană mai îndrăzneață.

— Coconiță draghe, eu spunem deverat : nevasta me luat de la țar, orfan de familie... Eu trebuiește făcut creștere ce nu făcut tate și mame al ei. Mai pe urmă, cînd terminat, gata să mergem și-n bal. Nu vrei să ride lume care cunoaște la mine. „Das gibt bei uns nicht." [3]

Firește că Elvira era de la țară ! Doar soarele îi înnegrise ochii, o catifelase ca pe o piersică, o umpluse de vioiciune și de sănătate. Înaltă, cu buze roșii, cu sîn bogat, cu șolduri pline, totul în ea cerea amorul, care se prezentase fidel la cea dintîi chemare.

Cupidon luase forma ispititoare a lui Radu ; un crai frumos din școala de cavalerie, cu pantaloni largi, cu mustăți rase și monoclu, unicul fiu al doamnei Ivașcu, la care tatăl Elvirei fusese administrator. Astăzi tocmai, desmeticită sub povara dezamăgirii și umilită în fecioria inimii sale, cu ochii în lacrimi, cu mîinile încrucișate la spate, cu fruntea lipită de geamul rece, cuprinsă de amurgul posomorît ce năvălea în odaie, se gîndea la traiul ei de altădată, la zilele nesfîrșite de vară, pline de fericire și cer albastru ; la nopțile misterioase bătute în ținte de aur, îmbălsămate de mirosul florilor, ce o înfiorau de un dor ascuns, nelămurit ;

la culesul de mure, de unde se întorcea cu Radu, cu buzele îndelung sărutate şi negre de nu putea nimeni să le bage vină. O, dar mai ales nu putea să uite ziua în care s-a certat cu el, cînd, ca scos din minţi, voia s-o ia la Bucureşti. Şi dacă n-ar fi fost tăticul aşa bătrîn şi singur...

De atunci, se gîndea ea, toate nenorocirile au venit grămadă.

Tăticul a trădat-o împuşcîndu-se — îngropat în datorii — lîngă biserica din marginea satului, lăsînd-o singură pe lume.

Strîngînd-o din drum aproape, cucoana Elencu, o rudă îndepărtată, s-a şi grăbit s-o mărite cu domnul Pinkler, inginer, în vederea hotărnicirii unei curele de moşie ce avea la marginea judeţului.

„«Tu să fii fată cuminte şi să asculţi, că eu sînt bătrînă şi ştiu mai multe decît tine; nimeni nu-ţi vrea răul. E bătrîn? Cu atît mai bine, îşi va vedea de casă. Nu-l poţi suferi?... O să te deprinzi, fetico! Mai cît am plîns eu cînd m-am măritat! În căsnicie nu se caută dragoste; casa să fie plină şi să fii şi tu în rînd cu lumea...» Aşa mi-a bătut capul... pînă cînd m-a scos din minţi. Ce proastă am fost că nu m-am dus cu Radu! Nu l-am văzut de doi ani de zile! Unde o fi el acum? S-o mai gîndi la mine?"

În odaia tăcută, luminată de focul unei flacări muribunde ce prefăcuse un tăciune în jăratec, se simţi atît de tristă, atît de singură pe lume, că se porni pe un plîns deznădăjduit, trîntindu-se pe canapea cu capul ascuns între perine.

— Asta nu-mi place, zise doamna Mogoş, nevasta prefectului, care intrase pe nesimţite. Vezi, nu eşti cuminte. Hai, vino, şezi lîngă mine şi spune naşii de ce plîngi.

— Da' spune şi mata, viaţă e asta care o duc eu? zise fata înecîndu-se în suspine. Îmi vine să-mi iau lumea în cap, să mă arunc într-o fîntînă...

— Să nu te mai aud vorbind astfel. S-a făcut, s-a făcut ! Aşa ţi-a fost destinul, dar şi tu eşti vinovată...

— Eu ? Vinovată, eu ? ! Da' de ce sînt vinovată ?

— Vreau să zic că dacă ai fi mai altfel cu dînsul, l-ai duce de nas... l-ai lega la ochi ştii cum ? Ehe, să fiu eu în locul tău, nici capul nu m-ar dure !

— Da' mata nu vezi că nu mă scoate nicăiri ? Zile întregi nu văd pe nimeni ! Mă prostesc între patru pereţi. Acum a început să şi bea. Cînd vine seara acasă, miroase a vin de o poştă.

— Oricum, poartă-te şi tu mai altfel cu dînsul. Încurajază-l...

— Da' ce pot să-i fac eu ? De cînd mă rog să ies şi eu în lume ? Ce are de gînd cu mine, nu ştiu. Şi, Doamne, cu cîte nu mi-a umplut capul înainte de a mă lua !... „Ai să ai aşa... am să-ţi fac aşa..." şi acum îşi bate joc de mine.

— Fii şi tu mai şireată, mai ştrengăriţă.

— Ba una şi cu una fac două : am să-l las, şi pace ! De foame n-oi muri eu. Ducă-se la dracu cu averea lui cu tot ! Să ştiu de bine că n-oi mînca decît pîine cu sare, şi cu el nu mai stau !

— Vezi, asta nu e bine. Ascultă-mă ! Eşti tînără...

— Da' ce-mi foloseşte că sînt tînără şi legată de un hodorog bătrîn, cu care nu mă înţeleg, nici măcar la mîncare nu ne potrivim ?

— Nu fi copilă. Ai răbdare pînă îi afli seama... Apropo ! Ştii una ? În curînd are să dea Mitică un bal, vrei să vii ?

— Da' mata pesemne că nu-l cunoşti ! El nu mă scoate nici pe stradă.

— Asta-i treaba me. Tu caută şi te pregăteşte. Rochie ai ?

— Am toate rochiile noi-nouţe. De cînd m-am măritat, n-am pus nici una. Aş putea să aranjez rochia ce am avut-o la cununia civilă ; ştii, cea „ivoire" [4], cu dantelă albă, care mi-ai dat-o mata la logodnă.

— Şi care te prinde de minune, zise prefectoriţa, sărutînd-o. Numai caută să fii cuminte. Şi dacă n-ai mai avea încotro... şi-i fi şireată... mai la urma urmei nu s-a isprăvit lumea cu el...

— Crezi c-o să vrea ?... întrerupse jenată fata, deja înseninată, plină de speranţă.

— Las', că o să pun pe Mitică să vorbească cu el ; doar Mitică l-a numit inginerul comunei. Toată situaţia lui o datoreşte lui Mitică. El ascultă totdeauna de dînsul... Diseară ce faceţi ?

— Ne culcăm la zece, ca de obicei.

— Nu... am să trimet eu mai pe urmă un bilet de la Mitică, să vă cheme la ceai. Tot avea de vorbit cu el pentru decorarea salonului. Ş-am să-i spun să ţi-l dăscălească numărul *ainţ* !

— Ce bine îmi pare ! Dac-ar putea să-i tragă şi o bătaie, n-ar strica... Are să fie frumos ?... O să fie lume multă ?...

— Cred ! Avem o grămadă de invitaţi. Orchestra roşiorilor de la Bîrlad...

— Mă crezi mata ? E întîia oară cînd mă duc la bal.

— Să iei o pietricică în gură. Las', că s-a nimerit bine. O să faci deodată cunoştinţă cu toată lumea. La revedere, fetiţo ; caută să nu mai plîngi şi fii cuminte... ţi-am spus eu : la urma urmei, dacă îi vede...

— Ei, şi mata... Sărut mîna... nu ştiu cum să-ţi mulţumesc. Eram atît de desperată, că dacă n-ai fi venit, nu ştiu ce s-ar fi întîmplat cu mine... Da' crezi c-o să vrea ?

— Ha-ha-ha, bată-te norocul să te bată ! Haz ai... despre asta n-ai nici o grijă ! Fă-te frumoasă... cînd vrea Mitică un lucru...

Societatea în care urma să fie introdusă Puppchen trăieşte veşnic într-o prietenie nouă, răsărită din lacrimile unei certe vechi. Se cunună şi se botează de-a valma, leagă şi dezleagă intrigi de tot felul, discută cu aprindere, împărţiţi în tabere, evenimentele de seamă.

Şi, Doamne! cîte evenimente de seamă nu se petrec în orăşelul nostru! Începînd cu exerciţiul cu pompa nouă — comandată de primar direct de la Washington şi pentru care se află încă în proces de speze cu casa „Edwards Burton & Company" — trecînd prin altele mai mărunte, ajungînd la cel mai de seamă: balul prefecturii, cu ofiţerii de cavalerie invitaţi special de către prefect. Un soi de şah la rege dat colonelului autohton, despre care se şopteşte în culise că ar fi proiectat pentru acea zi un exerciţiu cu cantonament de noapte tocmai la Valea-Dracului.

„N-are decît!..." exclamă cu patos şi nepăsare prefăcută cucoanele, în timp ce duduile moţează buzele şi reţin cu greutate o lacrimă gata să pice pe ruinele unei speranţe secrete. Speranţa e însă de esenţă divină; ea renaşte din cenuşă în inimile cucoanelor neînţelese, a văduvelor veşnic tinere, a duduilor care aşteaptă „ceva" dintr-un moment într-altul şi care — au presimţirea — trebuie să se întîmple bunăoară la sfîrşitul unei serate [5], într-o călătorie la Iaşi sau aiurea.

O, dar mai ales cîtă nelinişte, cîtă curiozitate, cîtă reverie nu stîrnesc în aceste Eve dornice de necunoscut invitaţii speciali la balul prefecturii! Şi cînd vă voi spune că domnul Wilhelm Pinkler, inginer, considerînd educaţia terminată, se foloseşte de acest bal pentru a introduce în fine pe Puppchen în elita societăţii, veţi înţelege pe deplin starea sufletească a acestui grupuşor de oameni.

De o lună de zile comerţul s-a înviorat. Proprietarii celor două magazine de galanterie şi manufactură se jură de nenumărate ori pe zi «aşa să trăiesc eu», se tocmesc cu banul, cu spume la gură, cu pălăria pe ceafă, sfîrşind prin a pune marfa în mîinile cucoanelor cu un „s-o purtaţi sănătos" şi se şterg de năduşală: Marcu, roş ca o minge; Pincu, slab, descurajat şi îndurerat ca un Crist răstignit.

Unul, obraznic, vinde cu bani gata; celalt, «tari de treabă» mai mult pe datorie.

Keti, cusătoreasa, evreică, rămasă cu burtă de la nouă copii, cu ochelari rotunzi de sîrmă cu ramuri înnădite de sfoară şi legaţi peste bariş, cu un şal decoltat ce o acoperea ca un valtrap[6], are atîtea rochii de încercat, că nu mai pridideşte dulceţurile, cafelele sau ceaiurile ce-i oferă pe întrecute cucoanele.

Le-a cunoscut doar de cînd erau de-o şchioapă; ea a făcut pe rînd la toate prima rochie scurtă şi pe cea cu coadă lungă, fără părtinire, după acelaşi tipar, învăţat de ea pe vremuri la Lemberg, «aşa să am eu bine».

Astăzi orăşelul e în fierbere. Servitoarele aleargă în toate părţile în ghete dăruite, încălţate pe piciorul gol, cu un şăluţ găurit, legat în cruce, cu fustişoarele de cit[7] leoarcă de apă pe la poale. Una din ele intră la „Hotel Imperial", un rînd de case vechi legate de stradă cu o podişcă de scînduri, unde iau masa magistraţii.

— M-o trimis duduca să-ţi spun matale c-o făcut nişte curechi cu raţă şi ştie că-ţi placi matali şi ţi-o trimis şi matali, spune isteţ şi pe nerăsuflate Mariţa, roşie, cu părul încîlcit, suflînd în degetele-i îngheţate.

— Ce face coniţa? întreabă substitutul.

— Săr't m'na, şădi pi canape.

— Să-i spui sărutări de mîini; la bal vine?

— S-o-ncreţit de-asară.

Toate duduile, cucoanele, toate s-au încreţit de aseară.

Dis-de-dimineaţă trec de la una la alta, în matineuri[8] scurte, împodobite cu şaluri, cu şoşonii descheiaţi luaţi la repezeală, pentru a se coafa, a strecura vreo noutate, a-şi împrumuta vreo broşă.

Acum pe seară stau în frig în colţul grădinii, în dosul pomilor; deja încorsetate, coafate, cu tupeul în „papillottes"[9], pîndind sosirea călătorilor de la tren. Făcîndu-se că nu se văd, se spionează pe furiş, jenate că au fost surprinse, şi sfîrşesc printr-o conversaţie generală, cu vorbe şi rîsete ce străbat aerul rece. Trăsurile, vreo trei la număr,

încep a se ivi din vale ; bicele ce se rotesc furios deasupra cailor care galopează dezordonat, cu hățurile fluturate de birjarul pornit pe spate.

— Patru, „ma chère" [10], i-am văzut bine : cîte doi în fiecare trăsură...

— Sînt șase, „tante Hélène" [11] : doi erau în trăsura ce a apucat pe din dos la poștă ; unul era din călărași.

— Mai uite unul !...

Și toate intră în casă sărind, bătînd din palme, sărutîndu-se, scuturate de o bucurie lăuntrică, pline de expansiune și generozitate.

A înserat de mult. Pe stradă felinarele clipind dureros din ochi împrăștie o lumină săracă.

Un miros *a pîrlit* ce plutește în aer, cîte-o fereastră luminată „a giorno" [12] la fiecare casă arată că doamnele sînt la toaletă. Bărbații deja îmbrăcați — cei oficiali în redingote, tineretul în jachetuțe — toți parfumați, c-o mănușă în mînă, tunși de ieri, după același calapod, întineriți, așteptau acum rîndul la bărbierit. Îngrămădiți de ofițerii localnici, care — din ordine superioare, motivate de energia prefectului — se întoarseră la timp din marș, își fac mici politețe, vorbesc o franțuzească liberă, caută să facă spirite, să pară „très hommes du monde" [13]. Alții, gata de multă vreme, pîndesc între două păhărele la băcănia din colț să treacă trăsura prefectului, pentru a-și conduce apoi familia.

Acasă, cucoanele sînt obsedate [14] de aceeași grijă, temîndu-se fiecare să nu ajungă prea devreme.

— Ia dă tu o fugă, Marițo, și te uită pe geam la club, să vezi cine a mai venit. Dar bagă bine de seamă, nu fi proastă și să vii repede. Auzi tu ?... Ia șălușul meu...

Căci trebuie să știți că după întîrzierea la grădină, la teatru și mai ales la baluri se măsoară întrucîtva în orășelul nostru rangul boieriei. Această pretenție înființează o aristocrație complicată, admirabil nuanțată de lefurile bărbaților, de

partidul de la putere şi chiar de calitatea sîngelui, dacă bineînţeles eşti cel mai scăpătat boier.

Astă-seară însă, berlina lui Şarpălău, cu dimensiuni fantastice — se face şi cupeu şi sanie — cumpărată pe vremuri de la prinţul Vogoride, trasă de doi cai bălani stropiţi cu linte, nu dovedeşte căratul cucoanelor la prefectură. Toate se grăbesc să vină, pun bătrînului vizitiu aceeaşi întrebare :

— Pe cine ai mai dus, moşule ?

— Pe a lui cuconu Costică, pe alde cuconu Iorgu...

— Da' trăsura lui madam Mogoş a trecut ?

— Zău, iaca, n-am băgat de seamă ; ba mă tem c-a trecut... Da, da... o trecut ; i-am văzut în capul scării, acu mi-aduc aminte, cînd mă duceam să iau pe cucoana lui domnu casier.

La ora zece sala e plină. Prefectura, *lucrată în regie,* tremură din temelie ca o gelatină. Călăreţii valsau corect, cu figuri de vitrină, bătînd din pinteni ; infanteriştii stau bosumflaţi, într-o rezervă ostilă ; civilii, muiaţi pe genunchi, fac glisade disproporţionate, cu arabescuri de patinaj, „sans façon" [15], ca la ei acasă.

Un freamăt trecu însă prin asistenţă, zburlind *tupeurile,* punînd în mişcare evantaiurile, întărind şoaptele, lăsînd în scenă o singură pereche, un bloc, doamna Sogar purtînd literalmente în braţe un roşior micuţ, cu capul pierdut între colinele bustului ei, gol ca al străbunei Eva înaintea păcatului originar.

— Ai văzut ? „C'est vraiment honteux !" [16]

— „A son âge, ma chère" [17]... se face de rîs...

— Dacă îi dă nas.

— Dar ofiţerul cine este ?

— Radu... domnul Ivaşcu, se corectă, roşindu-se, o fetişcană ca de vreo 15 ani.

Dar şoaptele s-au întrerupt deodată. În redingotă lungă, cu cravată albă şi nasul roşu, cu gesturi automate, apăru în cadrul uşii, ţinîndu-se la braţ ca într-o fotografie de nuntă, domnul Wilhelm Pinkler,

inginer, cu Puppchen, adorabilă de confuziune şi stîngăcie.

Liniştea subită, murmurul de surpriză care îi succedă şi ochiadele pline de admiraţie şi înţeles ce-şi aruncau bărbaţii maltratîndu-şi mustaţa pierdură fata cu totul.

Îşi veni însă repede în fire dînd cu ochii de doamna Mogoş, către care se îndreptă uşurată, rîzînd, simţindu-se de acum în siguranţă.

— Ei bravo, domnule Pinkler ! Văd că te ţii de vorbă...

— Chind eu spunem la d-stră un lucre...

— Hai, fino, să te prezint la cucoane...

Dar preludiul unui vals amînă această ceremonie. Elvira se îndreptă spre scaune.

— Că doar n-ai venit să faci tapiserie.

— Dar nu cunosc pe nimeni...

— Atîta pagubă să fie !

Şi cuprinzînd-o de talie, o îndreptă, roşie de plăcere, spre grupul *invitaţilor speciali,* care, fiind înaintea supeului, nu se amestecaseră încă printre civili.

— Domnul sublocotenent Ivaşcu, nepotul meu, doamna Pinkler. Radule, te numesc pentru astăseară cavalerul ei de onoare. Sper că vă veţi înţelege de minune. E mai de sama dumitale, adăogă ea cu ironie, privind semnificativ înspre cucoane. Dar ce vă este ? Ia uită-te la ei cum s-au îngălbenit ! Ia mă rog, nu vă fasoliţi atîta, că mie nu-mi place... şi-mperechindu-i, îi împinse zăpăciţi în vîrtejul valsului, fără să bănuiască nimic, fără nici un gînd ascuns, condusă numai de dorinţa de a o face să-şi uite necazul. Nu te teme, am îngrijit şi de dumneata, zise ea rîzînd, întorcîndu-se către domnul Pinkler, roş de ciudă ca un rac fiert. Am trimis să aducă şahul lui Mitică. Doctorul te aşteaptă în bufet.

Prins între două pasiuni şi neputînd urma pe una, domnul Pinkler se lăsă învins de cealaltă.

Deşi porniseră cam încurcaţi la început, totuşi, stimulaţi de privirile ironice ale lumii, Radu şi

Elvira se încordară şi, strîngîndu-se mai de aproape, porniră ritmic, legănaţi de melodia unui vals molatec, recuceriţi deja de dragostea lor veche.

— Eşti nepotul lui madam Mogoş? îl întrebă fata reculegîndu-se cea dintîi.

— Da! nepot de vară... Te-ai măritat de mult?

Şi ce nu-şi spuseră apoi, ce nu se întrebaseră o seară întreagă, depănînd trecutul, amintindu-şi dragostea lor veche, sub ochii întunecaţi ai doamnei Sogar, care nu-i slăbea o clipă. El, aprins, mai cu experienţă, deci plin de îndrăzneală; ea, plină de patimă şi de un dor ascuns de răzbunare.

Era pe la cadrilul al doilea. De la bufet se auzea zgomot de tacîmuri. Lumea, ameţită de muzică, de dans, de vorbă, fu trezită deodată de vocea pierdută a unei duduci care strigă îngrozită de spaimă: „Foc!"

Un potpuriu de voci înspăimîntate se ridică într-un singur vaier deasupra prefecturii, şi toţi, claie pe grămadă, năvăliră spre ieşire.

— Fimeile... lăsaţi fimeile întîi!... striga substitutul, luptîndu-se amarnic să ajungă la uşă.

— Cine mă calcă pe coadă? Stai, frate, că-mi rupi rochia!

— A cui e mîna asta? Domnule, nu abuza, nu-i frumos!

— Staţi, frate, ce vă este? Nu-i nimic! exclamă prefectoriţa desperată. S-a aprins lampa din toaleta cucoanelor. Nu-i nimic... Lampa ce mare de la cafine...

— Apă, s-aducă apă repede!

— Nu, nu trebuie apă, că se-ntinde. Lăsaţi-o, că se stinge.

Dar, vai, era prea tîrziu! Un cavaler din elită, plin de zel şi iniţiativă, lepădînd surtucul şi improvizîndu-se pompier, balansă o cofă cu apă şi vizînd lampa, aruncă cu dibăcie conţinutul în capul doamnei Sogar, care tocmai intra pe uşă.

Ilaritatea generală puse capăt panicii. Cucoanele satisfăcute rîdeau isteric. Doamna Sogar se zbătea de moarte în mîinile bărbaţilor compătimi-

tori care o cercetau, o pipăiau, să vadă probabil dacă n-a fost rănită de apă.

— Ah, lăsaţi-mă !... Daţi-mi pace... Chemaţi pe Pinkler... o fugit Pinklăroaia...

— Alei ! cu cine ? întrebară mai mulţi.

— Cu Radu...

— I-auziţi comedie !

— Era cu ochi şi cu sprîncene, „ma chère"... Nu s-au despărţit toată noaptea.

— Ci bagiocură... tocmai cu Radu...

— Eram sigură !... exclamă pripit o domnişoară de la „Sacré-Coeur".

— Te poftesc să taci ! zise mamă-sa, furioasă. De unde erai aşa de sigură, mă rog dumitale ?

— Dar ce-o să zică biata madam Mogoş ?

— Ce să zic, dragă, ce să zic ? !... exclamă prefectoriţa venind de departe, frîngîndu-şi mîinile. Închipuiţi-vă, oameni buni, că s-o apucat ş-o fugit cu trăsura me... Vă place ? Pinkler o căzut ca un butuc... Cînd să-l trimet acasă cu doctorul, ia trăsura de unde nu e...

— Bietul inginer ! Tocmai cînd îi terminase educaţia !

— Fugi, nu mai rîde ! Zi mai bine ferească Dumnezeu !... Ca mîine te văd însurat.

— Săracu de el... oare o scăpa ?

— Dă... Sogar o spus că dacă nu moare, poate să se-ndrepte...

— Cam greu să se mai îndrepte. Ţiu minte, cu bietul conu Ionăşăl... tot aşa... i-o venit rău... şi rău... şi rău... şi dus o fost !

— Parcă cu conu Vasilică n-a fost tot aşa... o dată ce te apucă damblaua, s-o mîntuit !

— Asta e răsplata adoraţiunii noastre, zise cu resemnare galantă procurorul.

— Of, mai plînge-te, „mauvais sujet" [18]... chiar că ţi-ar trebui una ca asta cînd te-i însura... Mai bine caută să-i prinzi.

— Ba, să spun drept, dac-ar avea obraz, nu s-ar mai întoarce...

— Nu mai vine, opinară în cor duduile, emoționate de drama conjugală ce se dezlegase sub ochii lor în chip atît de fericit, chinuite toate de același regret ascuns.

Pinkler a murit. Dar vorba lui madam Mogoș... lumea nu s-a isprăvit cu el. Elvira este astăzi soția unui senator bogat, pe care-l învîrtește. Mulțumită lui Radu, a intrat și ea, în fine, în lumea bună, de aceea el e nelipsit de la masa lor. În orășelul nostru balul prefecturii a rămas de pomină.

JOCUL DE RĂZBOI

(Şedinţă în continuare)

Într-o cameră vastă, albă, crud luminată de opt ferestre mari, o masă largă, acoperită cu hărţi litografiate, stă gata să se zdrobească sub povara ofiţerilor tolăniţi pe ea, citind maşinal, cu mintea absentă, localităţi atît de des repetate fără să mai stîrnească acelaşi interes: Ionăşeşti, Puţul-lui-Crăciun, Poiana-Fetei...

— Vă aduceţi aminte, domnilor, din şedinţa trecută, începu colonelul, directorul manevrei, că partidul albastru cantonase în seara de la 13 la 14 la sud-est de Ionăşeşti, pe cînd trupele înaintate ale partidului roş atinseseră culmea Cerdacului şi, dacă nu mă înşel, ajunseserăm cu discuţiunea la împrospătarea muniţiilor. Să trecem în revistă această importantă chestiune, luînd-o de la capăt. Aşa, să ne spună, bunăoară, domnul sublocotenent Vîrtosu cîte cartuşe are soldatul asupra lui în timp de război?

— Soldatul are în *cartuşeră*...

— *Cartu-şi-eră,* se zice *cartuşieră,* îl corectă cu vădită superioritate colonelul, uitîndu-se la noi cu compătimire.

— Domnule colonel, daţi-mi voie, vine de la cartuş...

— Da' ce, eu ţi-am spus că vine de la clarinet?

— Nu, dar... *cartuş, cartuşeră.*

— Ce are a face... sări grabnic maiorul în ajutorul colonelului. Zici barbă, bărbier, nu *bărber.*

— Dar se zice şi graniţă, grănicer, după cum se spune şi menaj, menajeră, deci şi *cartuş, cartuşeră.*

Maiorul şovăi o clipă, ca şi cînd ar fi primit o lovitură în piept, apoi, indignat, cu părul zbîrlit, aruncă pe nerăsuflate :

— Uşă, uşier ; cameră, camerier ; cură, curier ; toate în ...ier, domnule sublocotenent ; cartuş, cartuşier-ă, pentru că este de parte femeiască, şi altă dată te rog să fii mai cuviincios şi să asculţi, că noi sîntem mai bătrîni şi ştim mai multe decît dumneata.

— Domnule maior, nu vă supăraţi, este părerea mea.

— Nu merge pe păreri, nu eşti de capul dumitale ; deprindeţi-vă să vorbiţi romîneşte, că-i frumoasă şi limba romînească, în străinătate...

— Dar mai întîi cartuş nici nu e romînesc...

— Zău ? ! Cine ţi-a spus dumitale că nu e romînesc, că eu tot cartuş am auzit de pe cînd eram cu cămaşa afară din pantaloni. Zi-i dumneata altfel dacă eşti aşa de priceput.

— Glonţ... da, da, glonţ, să ştiţi dumneavoastră, degeaba rîdeţi, domnilor, puteţi să rîdeţi cît pofţiţi.. Ţăranul nostru...

— Se spune şi aşa, şi aşa, interveni împăciuitor căpitanul Sprîncenatu, a cărui laborioasă carieră expira în april. La 18 Gorj, în 93, se zicea şi *cartuşeră,* nu e rău ; dar vorba e că e mai bine cum spune domnul colonel, să se zică cartuşieră, cum se obişnuia în vechime şi la 4 vînători, cînd comandam compania 4-a pe 87... abia venise prinţul... acolo să fi văzut defilare ! O mie de oameni, domle, pe un rînd, în pas alergător ! Da' îi şi struneam !

— Domnilor, reluă colonelul, vă rog să mă credeţi, vă dau cuvîntul meu de onoare, aşa se obişnuieşte, aşa cere uzul, sînt termeni consacraţi. Păi ce, ne jucăm de-a baba-oarba ? Se zice cartuş, cartuşieră. Să nu spuneţi altfel, că vă faceţi de rîs ; o să rîdă lumea de noi. Staţi... continuă el mai energic, cu faţa luminată de o idee nouă, hotărîndu-se,

pentru a risipi îndoiala, să recurgă la un arbitraj. Să ne spună domnul sublocotenent Onci... Oncio... Onciolac. Onciolac te cheamă, nu?

— Onofrei Dumitru...

— Da, da, așa, știam eu. Spune-ne dumneata, că dumneata cunoști mai bine regulile. Cum e corect gramatical să se zică, *car-tu-și-eră,* sau *car-tu-șe-ră,* cum pretinde dumnealui?...

Și rămase cu capul într-o parte, privind cu coada ochiului, trăgînd cu urechea, așteptînd triumfător, în poziția prepelicarului care a stîrnit vînatul, răspunsul ofițerului.

— La noi se zice *cartușelă,* lămuri înălțîndu-se mereu, nevinovat și cu smerenie, arbitrul Onofrei Dumitru, ofițer de rezervă, învățător din satul Popînzălești, chemat de cîteva luni în activitate.

DOI VULPOI

— Ţi-o spun hotărît, nu mai merge, trebuie să facem economie. Mai lasă plimbările. Vrei să mă bagi în puşcărie ? !

— Aşa ? Bine ! Mă duc la mama. M-am săturat de sărăcie... Ori vii să mă iei la curse, ori rămîi şi petrece singur... Nu trebuia să te însori dacă nu eşti în stare să ţii *trenul*[1] unei femei...

— Fac ce pot ; dacă vroiai *tren*, să-ţi fi dat mă-ta zestre !

— Vai ce mojicie ! Mizerabilul ! Doamne, cît sînt de nenorocită ! Şi, izbucnind în plîns, se încuie în dormitor.

Căpitanul Vărgatu nu putea să vadă plîngînd nici chiar pe femeia lui. Învăluit în fum de ţigară, se plimba în papuci, cu mîinile în buzunar, îmbrăcat într-un flanel roş, îngăurit ca o bucată de şvaiţăr. Apoi, oprindu-se în loc, se aplecă pe fereastră şi, făcînd mîna pîlnie, strigă cu voce de manevră :

— Morăraşu !

— *Ordinaţi !* răcni cineva, ars, din dosul unui grajd.

— Adă cizmele !

— Da, să trăiţi !

— Trap !

— Îndată !

— De-abia te urneşti, îi zise căpitanul cîrpindu-l, în timp ce soldatul gîfîind împingea în talpa cizmei ce intra anevoie. Le udaşi, ce le făcuşi ?

— Nu, să trăiţi !

— Fire-ai al dracului... adu tunica, apoi, oprindu-se, șopti printre uși : Mițule, eu mă duc, să văd, poate mă întîlnesc cu vreun prieten...

Dar nu primi nici un răspuns.

Afară, căpitanul, pătruns de o speranță nelămurită, respirînd greoi un aer pîclos de toamnă, o luă încet, inconștient, spre cazarmă. Astăzi mahalaua cazărmilor este în fierbere : toată lumea știe că este botez mare la plutonierul-major Bucurel [2]. Din zori, soldații cară de la cazarmă mese și scaune, lămpi sau piramizi de pîine neagră, strînsă în duriți de raniță, în timp ce acasă unii taie un berbec atîrnat de craca unui pom îngălbenit, iar doi țigani, în mantale jerpelite, cîntă în surdină pe la poartă, din cobză și din *clanaret*.

— Vin aduseși tu ? întrebă prietenoasă, cu voce slabă, madam Bucurel, oacheșă, frumușică, dar palidă, ca după naștere.

— Aș... n-a vrut să-mi dea pe datorie !

— Nici țuică ?

— Nici...

— Ce ne facem ?

— Tortul l-ai luat ?

— Îl scoate mama.

— A măcelarului vine ?

— Vine.

— Și coana prioteasă ?

— Și... Să ai grijă de șifoane ! strigă ea încrezătoare după dînsul, care ieșise repede, îndreptîndu-se fără manta spre cazarmă.

— A venitără recruții ? întrebă Bucurel din pragul companiei.

— Unii din ei au mai venit.

— Strîngeți-i în cameră !

Mînați de caporal, recruții, sfioși, călcînd nesiguri, înaintau grămadă, aiuriți, căutîndu-și locul, întinși de mînecă în toate părțile.

— Întoarceți-i cu fața la mine !

— Măă !... fața la don plotonier !

După multă tropăială, un fluierat asurzitor făcu din recruți statui de piatră.

— Să vie o masă și un scaun din cancelarie!
— Trăiți, don plotonier, masa și scaunul, știți dumneavoastră... făcu un semn din cap furierul, arătînd cu înțeles spre casa plutonierului.
— Bine! Ia un creion și o bucată de hîrtie. Apoi, adresîndu-se recruțiloı: Ascultă aici la mine, camarade, că cu mine o să vă mîncați amarul doi ani de zile. Domnii ofițeri sînt musafiri la companie. Eu te îmbrac, eu te hrănesc, eu îți dau drumul în conced... care te-oi purta bine, frumos, colea regulat, cum știu eu, toți vă duceți acasă de Crăciun. De unde nu, dracu v-a luat! Să vă păstrați *amuniția* în regulă, să nu vă lipsească pătura, că aici nu se fură, nici mantaua, ori cămașa, ori izmenele... nimic să nu vă lipsească... ori dopul de la armă, ori altceva, că plătești ca popa și te dau și în judecată pentru pierdere de *ifecte* aparținînd statului. Ați înțeles?...
— Da...
— Este printre voi vreunul care fură?
— Nu!
— Ieși, mă, înainte care știi să furi.
— ...
— Ieși, mă, n-auzi?!
— ...
— Care va să zică, nu fură nimeni? Bine!... Ascultă aici la mine. În cazarmă nu se fură, da' se poate întîmpla să lipsească. Pădure fără uscătură nu se poate. Că dacă pui cămașa la uscat, n-o mai găsești de nu stai lîngă ea... și mantaua și pătura ți-o trage de pe tine dacă nu dormi ca iepurele. Eu ți-o spun, ca să știi să te ferești... și banii ți-i fură, care ți i-a dat maică-ta să-ți răcorești sufletul la *istrucție*. Care ți-o fura mantaua, să vii la mine, dar care ți-o fura banii, n-am ce să-ți fac... că banu-i ban... nu se cunoaște, n-are matricul... Da' eu fincă sînt, ca să zic, părintele vostru, care vrei, vă iau banii în păstrare, că la mine nu se fură, că nu sînt decît eu și nevasta. Cine o să fure, nevasta?
— Nuu!
— Eu?
— Tț, fac recruții, clătinînd din cap cu indignare.

— Mai e copilul... ăla o să fie hoț, da' nu acu, mai tîrziu... să mai crească, că e numai de șase zile, adăogă el șiret, pe cînd recruții rîd liniștit, cu gura pînă la urechi. Prin urmare, banii voștri sînt asigurați mai abitir ca la bancă... că s-a mai văzut casieri fugind cu banii oamenilor, da' eu n-o să *dizertez* cu banii voștri... Nu-i așa ?

— Așa e !

— Prin urmare, la mine cînd îi avea nevoie, se găsește... Bun înțeles, numai ăl de vrea... ăl de nu vrea, treaba lui ! De i-o fura, nu-i vina mea ; eu mi-am făcut datoria. Păstrați banii la voi, ori mi-i dați mie ?

— Îi dăm dumneavoastră !

— Ieși, mă, înainte, care nu vrei să dai banii !

— ...

— Îi dați toți ?

— Toți !

— Să vină din flancul drept cîte unul. Spune cît dai și din ce comună ești !

— Eu, trei franci, răcnește recrutul aruncînd gologanii în capelă.

— De unde ești ?

— Tomite din Oprișor, județul Mehedinți.

— Din satul ăla de hoți ? Acolo cică nu se duce nimeni de bătrînețe, mor toți copii în pușcărie...

Recruții chihotesc de rîs și trec la rînd, înveseliți de glumele majurului.

— Eu, cinci lei, de la Cușmir, Mehedinți...

— De unde se uită porcii pe fereastră ?

— Drepți ! răsună un glas pe neașteptate dinspre ușă.

Camera amuți, și Bucurel înlemni cu capela plină de monedă pestriță, în fața căpitanului Vărgatu...

— Ce faci aici ? întrebă plin de severitate căpitanul, cu un deget prins între nasturii tunicii.

— Trăiți, don căpitan, cu recruții...

— Ce-i cu ei, ce bani sînt ăștia ?

— Ca să nu-i fure noaptea cînd dorm... S-a strîns și la celelalte compănii.

— Foarte bine, urmează...

Operaţia continuă repede într-o tăcere mormîntală.

— Eu, din Perişor, zece lei... judeţul Dolj.

— Eu, Păcătosu, Ţigănaşi... şaizeci de bani.

— Bine ţi-a zis Păcătosu, încearcă să glumească căpitanul, dar nu îndrăzni să rîdă nimeni.

— Cît s-a adunat ? întreabă el la sfîrşit.

Sub ochii săi, plutonierul şi furierul făceau fişicuri de gologani, băncuţe şi lei, pe care căpitanul îi băgă pe nenumărate în buzunar.

— Cît ai spus că sînt ?

— Două sute şaptezeci lei şi şaizeci de bani, zise, tîmpit, plutonierul.

— Şaizeci de bani ai lui Păcătosu, desigur... Na-ţi-i îndărăt, mă !...

— Nu, trăiţi, domnule căpitan, lăsaţi-i la dumneavoastră. Mi-i daţi dumneavoastră cînd mi-o trebui.

— Aşa, băiete, cînd ţi-o trebui... Eu sînt tatăl vostru, eu vă port de grijă şi vă scot oameni de treabă. Să fiţi cuminţi, să ascultaţi de şefii voştri şi să nu vă furaţi, că aici nu se fură, şi să vă păziţi efectele, să nu le pierdeţi, că le plătiţi. Cine nu deschide ochii, deschide punga. Să nu te aud mîine, poimîine că-ţi lipseşte ceva... De s-o întîmpla, treaba ta, nu vreau să ştiu nimic... Să vă păziţi unii pe alţii... Dacă sînteţi hoţi, n-am ce să vă fac... Hai, dă-le drumu-n curte !

Pătruns de o bucurie internă, căpitanul Vărgatu se-ndreaptă liniştit, uşurat, spre uşă, urmat de Bucurel ca de un cîine plouat.

— Trăiţi, don căpitan !

Dar căpitanul mergea fără s-audă.

— Trăiţi, don căpitan, repetă Bucurel, tuşind pentru a-şi drege glasul...

— Ai ?

— Daţi-mi voie să vă spun ceva.

— Cîntă !

— Eu, după cum ştiţi şi dumneavoastră, sînt însurat... Acu o săptămînă mi-a făcut nevasta un băiat... şi aşa eu acu n-am cu ce să-l botez...

— Păi ce făcuși solda ?

— Patruzeci și cinci de lei... Ce să fac mai întîi ?

— Patruzeci și cinci de lei... ce, e de colea ? !... Alții trăiesc și cu mai puțin...

— Am avut cheltuieli... moașă, doctorii...

— Ține, să mi-i dai la soldă.

— Nu-mi ajunge, ce să fac cu un pol... dumneavoastră nu vă gîndiți ?...

— De, mă băiete, n-am ce-ți face, și plecă. Dar după cîțiva pași, întorcîndu-se, îi aruncă în obraz cu severitate : Nu trebuia să te însori dacă nu te simțeai în stare să duci *trenul* unei femei...

Într-o după-amiază nesuferită de vară, colonelul, mustăcios şi cîrn ca un calmuc, lucra în cabinetul său, cu storurile lăsate, descheiat la tunică, într-o linişte profundă.

O muscă zbura în salturi scurte, contura mîna scriitorului, i se plimba pe nas, îi mîngîia chelia şi dispărea zglobie în umbra draperiilor grele de catifea măslinie.

În faţa comandantului aştepta ofiţerul cu aprovizionarea, odihnindu-şi cînd un picior, cînd altul, tuşind discret pentru a reaminti prezenţa lui colonelului, care, adîncit în lucru, scrie şi taie, taie şi scrie din nou, laborios, pe linii şi între linii, cu un scris greoi, indescifrabil.

— Buun ! Am terminat, zise el în fine, ridicînd capul. Mă rog, eu ţi l-am făcut, rămîne ca dumneata să-l pui în perete şi să ai ochii pe el. Asta e toată socoteala... să nu ieşi din program. Ascultă-mă pe mine... eu ca dumneata am fost, cînd vei ajunge şi dumneata ca mine, o să vezi ce-nseamnă să le ai toate regulate frumuşel, cu socoteală şi la timp. Şi dumneata dormi liniştit, şi trupa mănîncă bine. Ascultă colea :

PROGRAM DE MASĂ

De la 7—14 iulie

Luni. La prînz : borş cu orez ; seara : borş cu cartoafe.

Marți. La prînz : borș cu cartoafe ; seara : borș cu orez. Observi variația, zise el privind pe ofițer pe deasupra ochelarilor.

Miercuri. Zi de post. Fasole pe toată linia.

Joi...

— Trăiți, don colonel, anunță speriat plantonul. Domnul gheneral a venit peste șanț ș-o intrat pe din dos la bucătărie... Nu i-a prins nimeni de veste ! termină soldatul minunîndu-se.

Încingîndu-se din mers cu sabia care-l bătea peste pulpe, colonelul alergă pe urma generalului.

— S-a dus înspre *remizie,* îl îndreptă un soldat încremenit locului.

— Ba la închisoare, afirmă un altul, trimițîndu-l în partea opusă.

Dar norocului i se făcu milă de colonel și-l puse pe neașteptate în fața generalului, cu care pătrunse deodată într-o cameră ocupată de trupă.

Pe atunci bîntuia cu furie în armată o boală molipsitoare de ochi, care făcea ravagii în efectivele regimentelor. Comandamentele dăduseră ordine și instrucțiuni, ordonînd higiena cea mai severă pentru a stăvili epidemia. Generalul comandant al corpului de armată recomandase între altele batiste curate, pe care oamenii le purtau, cu ordine să nu le întrebuințeze, pentru a le avea, ferească Dumnezeu, gata pentru orice întîmplare, ca cea de azi bunăoară.

— Au ? întrebă din ochi colonelul pe comandantul companiei.

— Au ! răspunse francmasonic acesta, clipind imperceptibil.

Generalul se adresă la întîmplare primului om ce-i ieși înainte.

— De unde vii tu, băiatule ?

După cum copiii scapă totdeauna pîinea cu partea unsă cu dulceață în țărînă, de regulă, la inspecții, generalii nimeresc soldații cei proști.

— De unde vii tu, băiatule ? repetă generalul.

— Trăiţi, don gheneral, venim de la tragere.

— Bine, băiatule, de la tragere... Şi care e datoria ta, băiatule, cînd vii de la tragere?

— Noi cînd venim de la tragere avem de datorie... cînd venim de la tragere... să trăiţi, don gheneral, avem de datorie să ne curăţim armele, răspunse soldatul, înţelegînd în fine semnele disperate ce-i făceau ofiţerii pe întrecute.

— Aşa, bine, băiatule! Ai tras tu astăzi cu puşca?

— Tras, să trăiţi, don gheneral!

— Cum e arma ta, băiatule?... Nu te uita la domnii ofiţeri, uită-te la mine... văd că ne înţelegem bine. Tu nu eşti prost; eşti băiat deştept. Cum e arma ta după tragere?

— Cum să fie?

— E curată sau murdară?

— E murdară, să trăiţi, don gheneral!!

— Aşa, băiatule... Ei, o laşi tu aşa murdară?

— N-o lăsăm murdară... O curăţim, să trăiţi, don gheneral!

— Bine, băiatule! Acum ia curăţă şi tu arma ta, să te văd cum o cureţi.

Soldatul îşi luă puşca de pe pat şi, fără a sta pe gînduri, preocupat numai de ideea de a dovedi cum ştie el să-şi cureţe arma, nemaiavînd nevoie de semnele ofiţerilor, scoase din buzunar batista nouă, nouţă, spre marea satisfacţie a generalului şi spre disperarea corpului ofiţeresc, strîns pe grade la spatele lui.

— Aşa, băiatule... şterge-o şi pe dinăuntru... Pe dinăuntru n-o ştergi tu?...

— Ba o ştergem şi pe la *mecanistru*...

— Ei, destul, băiatule, opri generalul experienţa ce ameninţa să nu mai ia sfîrşit. Acum şterge-te şi tu de năduşeală... Tu ai muncit, afară e cald, eşti năduşit, şterge-te pe la ochi, băiatule.

Soldatul, de bună-credinţă, amăgit de prietenia generalului, porni a-şi şterge faţa cu aceeaşi nădejde şi cu batista neagră de unsoare.

— Îţi place, colonele?... Iată cum se execută ordinile mele.

Şi urcîndu-se în trăsura ce-l aştepta afară, dispăru fără a saluta pe nimeni.

— Eu n-am ce vă face. Dacă nu vreţi să ţineţi seama de ordinile reghimentului, o să vă notez şi eu în memoriu, zise încruntat colonelul şi ieşi amărît pe urmele generalului.

— Efectul iniţiativei ! intonă sarcastic, la rîndul său, maiorul. Aveam toată încrederea... credeam că am cu cine mă-nţelege...

— Domnule maior...

— Mă rog, domnule căpitan, nu te-am întrebat nimic. Ţi-am spus eu ceva ? Constat. Consecinţele o să le vezi dumneata pe urmă.

— Bine, domnule sublocotenent, izbucni căpitanul, după plecarea maiorului. Ţi-am lăsat toată libertatea... să faci ce vrei. Spune dumneata singur, ţi-am cerut eu socoteală cînd vii şi cînd pleci ? Luat-ai vreo pedeapsă de la mine ? Făcutu-ţi-am vreo observaţie ?... Mărturiseşte dumneata singur !

— Domnule căpitan, vă spun pe onoarea mea...

— Nimic... nu voi s-aud nimic ! Te rog, de mîine, să pofteşti regulat la serviciu, că te închid imediat. Scurt şi cuprinzător ! Şi plecă necăjit, cu chipiul pe ceafă, trîntind uşa în urma lui.

— Sergenţi sînteţi voi ?... Uite hal de gradaţi !... Aşa v-am învăţat eu ? Ei las', dacă aşa e vorba ! Diseară toţi gradaţii la închisoare... Vă învăţ eu minte !...

— Care eşti ăla care te-a întrebat domnul gheneral ? Ieşi la linie ! strigă sergentul-major pînă a nu ieşi ofiţerul pe uşă. Dă-te-ncoa la mine, camarade... candela şi mînăstirea...

Dar tăcerea de moarte ce domnea în cameră nu fu turburată de nimic. Soldatul, presimţind ce-l aşteaptă, dezertase.

ȚĂRANII NOȘTRI

Pacea se încheiase. Așteptam în Moldova liberă retragerea dușmanului. Trupele împărțite pe regiuni se împrăștiaseră pentru a trăi mai ușor. Prin gări, în vatra satelor, pretutindeni zăceau, risipite în arșiță și ploaie, materiale de război, acumulate în decursul vremurilor cu bani și trudă. Chesoane răsturnate, căruțe sfărîmate, automobile despuiate și, ici-colo, turme de vite flămînde, murdare, clătinîndu-se pe picioare, îți umpleau inima de jale.

Comandanții coloanelor de exploatare primiră în fine ordin de a distribui sătenilor, pentru munca cîmpului, sculele și animalele ce se prăpădeau, dispăreau, se topeau văzînd cu ochii.

Nemișcată, dezvelită treptat de negură, apăru o dată cu zorii zilei, înfiptă în ograda batalionului, o țărancă fără vîrstă, desculță, îmbodolită cu tulpan negru, strîngînd la subțioară o găină leșinată.

— Ce vrei, femeie? o întrebă comandantul, un maior frumos și chipeș, care, în cămașă înflorită, cu gîtul gol, ieșise în pridvor să se spele.

— Săr' mîna, conașule, ce să vreau...

— Ce vînt te aduce pe la noi așa de dimineață?

— Apoi eu știu ce să mai zic, Doamne iartă-mă!

— Hai spune, femeie, ce vrei, că doar n-ai venit de dragul meu cu noaptea-n cap!

— Nevoia m-aduce, conașule, că altfel nu te supăram eu, doar nu-s nebună, ărăcan de mine! Să fi fost alte timpuri de, da' amu!... trăsni-i-ar Dumnezeu să-i trăsnească!... Un băiet mi-o murit, unul

nu i se ştie de urmă, vitele ni le-o luat şi am rămas cu copiii de la două nurori. Încai omorîţi-mă şi pe mine decît s-ajung zile amărîte.

— Aşa-i războiul, femeie! Nu l-am făcut noi... totdeauna a fost aşa. Vor trăi copiii noştri mai bine.

— Să te audă Dumnezeu, conaşule!

— Acum spune ce vrei.

— Să-mi dai o pereche de boi.

— Ce faci cu ei?

— Ziceam ca să-mi aduc vreo două care de curăţitură. Să nu ne prindă iarna cu copiii fără lemne... să moară de frig.

— E departe pădurea, că-s boii slabi?

— Nu e departe, ia colea, peste deal.

— Nutreţ ai? Ce le dai de mîncare?

— Apoi eu socot că tot mata ţi-ai face pomană, conaşule, şi mi-i da nişte turte de floarea-soarelui. Am avut şi nutreţ, arde-l-ar focu, da' ni l-o luat. [...]

— Şi cîte zile îţi trebuie boii?

— Apoi eu aşa mă rog să mi-i laşi toată săptămîna, şi, apropiindu-se încet, cu sfială, dezlipi de la sîn găina moartă de frică şi o aşeză fără să crîcnească pe scară.

— Ce e cu găina aia?

— Ia aşa, de la mine, că curată pomană îţi faci cu boii.

— Nu, femeie, boii ţi-i dau degeaba.

— Las', conaşule, s-o mănînci mata sănătos.

— Înţelege-te cînd îţi spun! Nu sînt boii mei. Să fie ai mei, aş mai zice, dar nu sînt ai mei, sînt ai statului. Dar dacă vrei, ţi-o cumpăr, tot n-am ce mînca astăzi. Ia vezi, Ioane, cum e găina? se adresă maiorul ordonanţei, care aştepta cu ştergarul pe umăr şi cu oala în mînă, gata să-i toarne.

— E slabă moartă, domn' maior, zise Ion cîntărind-o din ochi cu dispreţ.

— În fine, cît ceri, femeie?

— Apoi să-mi dai treizeci şi cinci de lei.

— Cît?!

— Treizeci şi cinci de lei, pentru mata, că la tîrg le vînd femeile şi cu patruzeci.

— Ce, femeie, eşti nebună ?
— Aşa se vînd şi la tîrg, conaşule, să mă bată Dumnezeu !
— Aide, proasto, că adineauri vroiai să mi-o dai degeaba, şi acu îmi ceri treizeci şi cinci de lei, se poate ? !
— Dac-aşa se vinde şi la tîrg, eu banii nu i-am luat, zise ea bănuitoare, cu buzele tivite, înşfăcînd găina. Mata ce dai ?
— Eu îţi dau boii !
— Să-mi dai şi-un car, conaşule, c-al nostru e fărîmat rău, zise ea punînd din nou găina pe scară.
— Nu, ia-o, degeaba n-o primesc. Dă-i cincisprezece lei, Ioane, şi să vină pe seară să-şi ia boii.
— Aşa n-o dau, şi, repezindu-se, smuci mînioasă găina din mînile soldatului.
— Bine, femeie, nu ţi-e ruşine ? Ce fel de oameni sînteţi ? Eu îţi fac bine, şi dumneata vrei să mă jupoi... treizeci şi cinci de lei pe o găină... ai mai pomenit dumneata de cînd eşti ? !
— Dac-aşa se vinde la tîrg...

— Mă flăcăule, strigă din ușa grajdului căpitanul Brînduș unui soldat arămiu care străbătea curtea fluierînd, sucind o țigară, cu capela pe ceafă, cu o crenguță de busuioc la ureche.

— *Ordinați!*

— Fă-te-ncoa! Știi la domnul colonel?

— Nu știu, să trăiți, don căpitan.

— Cum, mă, nu știi unde șade domnul colonel?

— Unde șade don colonel?... Știu, să trăiți, don căpitan.

— Așteaptă-mă aci... am să-ți dau un raport... să-mi aduci plicul iscălit.

— Păi eu nu știu carte, să trăiți, don căpitan.

— Să-l iscălească colonelul, nu tu, boule!

— Păi o vrea?...

— Ia ascultă, mă, ce, faci pe prostul cu mine?

— Nu, să trăiți, don căpitan, da'...

— Să-ncremenești aci pînă mă-ntorc, că te ia dracu! Ai înțeles?

— Da, să trăiți, don căpitan, da' eu nu poci să mă duc.

— Cum?! De ce nu poți să te duci?

— Am pus rufele la uscat, să trăiți, don căpitan, și mi-e că mi le ia cineva.

După o clipă de îndoială, căpitanul, bun la inimă, plecă în căutarea altui soldat. Busuioc, rămas pe loc, schiță cu mîna la ceafă un pas de brîuleț, rîzînd înfundat, apoi, întorcîndu-și buzunarul pe dos,

răsturnă praful de tutun în palmă și procedă cu îngrijire la epurațiunea lui.

— Mă, băiatul ăla! strigă din corpul de gardă ofițerul de serviciu.

— *Ordinați!* răcnește Busuioc, închizînd delicat pumnul.

— Vino-ncoa, repede, repede... Mai repede, mă... n-auzi? Știi unde șade doctorul?

— Știu, cum să nu știu, șade lîngă brutărie... la răscruci, în piața mare... mai-ncoa de *moloment,* unde șade și alde don *maiur...*

— Așa, mă, așa. Ești băiat deștept. Du-te repede, mă și îi spune că la patru este revistă de efectiv, să vină negreșit. Ai înțeles?

— Am înțeles, să trăiți.

— Repetă, mă, ce ai înțeles!

— Să trăiți, don *sulocotinent,* am să-i spun lu don doctor al nostru că la patru este vizită de ifecte.

— Re-vis-tă de e-fec-tiv... boule! adică se numără oamenii. Acuma știi?

— Știu, să trăiți, da' eu nu poci să mă duc...

— Cum?! De ce nu poți, baragladină?

— Aștept pe don căpitan Brînduș să-mi dea o scrisoare să mă duc cu ea la don colonel, s-aduc plicul iscălit, răspunse deslușit, sigur și cu importanță Busuioc.

Între colonelul Crisescu[1] Ioan şi căpitanul Mocanu Alfons era o duşmănie mare, pornită ca de obicei dintr-o pricină mică. Colonelul susţinea că timpul oricărei mişcări de mînuire este de „trei pe unu", contrar căpitanului, care afirma cu încăpăţînare că este de „unu pe trei". În ruptul capului n-ar fi divulgat vreunul relaţiunile acestor proporţii ce vădit reprezentau două şcoli : una veche, conservatoare, a dorobanţilor, care, după spusele colonelului, zăpăcise pe marele duce la Plevna, şi alta nouă, vînătorească, care, pretindea căpitanul, entuziasmase pe regele Carol la Sinaia.

— Domnilor, vedeţi şi dumneavoastră unde am ajuns prin munca şi experienţa mea. Lucraţi cum vreţi, faceţi ce ştiţi, eu nu vă oblig, ferească Dumnezeu... se lepăda colonelul, închinîndu-se. Dar lucrînd rar, explica el, soldatul cugetă, îşi dezvoltă memoria, îşi păstrează credinţa, se curăţă de păcate. Rezultatul îl veţi vedea la inspecţia generală.

Ofiţerii şi oamenii erau liniştiţi ; n-aveau nici o grijă. Despărţeau mişcările, numărînd în proporţia de trei pe unu, tărăgănat, dar tare :

„Hun ! tata, mămulica mea, doi ! tata, mămulica mea, trei ! tata, mămulica mea", formulă care — explica colonelul — reprezintă scara grafică şi gradată a mînuirilor. E drept că la punerea şi la scoaterea baionetei, exerciţii care în corpurile de elită se fac în douăsprezece mişcări, scara era coborîtă — o recunoştea şi colonelul — cam în pripă de oa-

menii regimentului, care, înecîndu-se, săreau mai multe trepte deodată. Dar asta, după declaraţiunile sale chiar, n-avea nici o importanţă.

Departe, la marginea cîmpului de instrucţie, pus la carantină ca un pestiferat [2], căpitanul Mocanu Alfons nu ceda de loc şi lucra singur în regiment, numărînd eroic, vînătoreşte, în proporţia de unu pe trei: „Un', fără tată; doi, fără tată; tri, fără tată", formulă pe care el o numea radicală.

La inspecţia cea mare de toamnă, generalul, plin de tact, declară la sfîrşitul mesei că apreciază deopotrivă ambele metode, dar recomandă să se lucreze, ca la nemţi, pe muteşte.

După plecarea generalului, şefii celor două şcoli dispărură. O săptămînă nu i-a văzut nimeni. Cînd şi-au reluat activitatea, regimentul, despărţit ca mai înainte, lucra după aceleaşi formule, dar pe muteşte.

Simultan cu această reformă, medicul regimentului semnalează autorităţilor medicale superioare o boală ciudată, o epidemie fără simptome, care se propagă vertiginos numai prin gradele inferioare, caracterizată printr-o înţepenire dureroasă a grumajilor. Oamenii nu puteau mesteca, nu puteau înghiţi, nu se puteau hrăni, deşi pofta de mîncare li era mai mare ca oricînd.

Medicul diviziei raportă cazul medicului corpului de armată, cerînd instrucţiuni. Acesta, la rîndul său, telegrafie Serviciului sanitar superior al armatei, propunînd, pentru a feri pe orăşeni de epidemie, să se trimită oamenii la vetrele lor. „Nu se închid şcolile, de ce nu s-ar închide şi cazărmile?"... se întreba cu drept cuvînt medicul corpului de armată.

Dar cei mici propun, iar cei mari nu dispun niciodată cum le-ar conveni celor mici. De la Bucureşti sosi o comisie medicală ad-hoc, care puse regimentul în observaţie, scutindu-l de orice serviciu, şi, lucru straniu, după opt zile, fără nici o altă intervenire, comisia telegrafie triumfătoare Ministerului de Război şi Serviciului sanitar superior al armatei, care se interesau de aproape de mersul

epidemiei, că regimentul, deplin vindecat, și-a reluat serviciul.

Pentru a sărbători succesul, după o serie de excursiuni fără scop, medicii se fotografiară în jurul colonelului Crisescu, care, la rîndul său, le oferi un banchet din economiile regimentului, în sala berzelor zugrăvite pe pereții hotelului „Filadelfia". Banchetul a fost însă contramandat cu graba cu care se hotărîse. În aceeași zi, medicul regimentului, venit la vale în sufletul cailor de la trăsura cu pînze a regimentului, raporta, nedumerit, că epidemia a reînceput cu o violență extremă. Se hotărî o anchetă, începută pe loc de cel mai mare dintre medici, în mijlocul regimentului adunat în careu, fără ofițeri și grade.

— Ați ieșit azi la cîmp ?

— Da, să trăiți !

— Ce ați făcut ?

— *Is-trupție.*

— Ce fel de instrucție ?

— Cu arma.

— Notezi ?... Notează, te rog, se adresă medicul-șef către cel însărcinat să redacteze procesul-verbal. Cum erați cînd ați început instrucția, sau mai întîi, cînd ați început instrucția ?

— Cînd a sunat gornistul.

— La ce oră ?

— Păi noi de un' să știm, dacă n-avem ceas ?

— Bine ! Cum erați cînd ați ieșit la instrucție ?

— Cum să fim ?

— Vă lipsea ceva ?

— Mie... dopu de la armă.

— Eu, peria de cizme... am lăsat-o pe pat, și cînd m-am întors...

— Ho !... Vă pornirăți ca proștii ! Cînd zic vă lipsea ceva, înțeleg : erați sănătoși, ori vă durea undeva ?

— Nu ne durea nicăiri, eram sănătoși.

— Și cînd ați simțit că vă vine rău ?

— Cînd am început *istrupția.*

— E grea ?

— Nu e aşa grea.

— Vă bate cineva ?

— Nu ne bate nimeni.

— Mă, poate vă bate cineva... nu-ţi fie frică, spune !

— Nu ne bate, să trăiţi, cin' să ne bată ?... Aşa, cîte-o palmă, cînd greşim, fără asta nu se poate... Da' nu ne bate nimeni.

— Şi cînd ziceţi că v-a venit rău ?

— De la *istrupţie*, de cum am prins a număra.

— Număraţi tare ?

— Număram pîn-a venit don general... da' acu numărăm pe muteşte şi mă tem că d-aia ne doare.

— Ce spui tu, mă... cum numeri pe muteşte ?

— Nu numărăm, să trăiţi, înghiţim în sec de trei ori.

— Cum, cînd înghiţiţi ?

— După fiecare mişcare, va să zică.

— Ei cum, ia să văd şi eu.

Soldatul care vorbea pentru toţi cu şeful comisiei medicale îşi comanda singur :

— Pe umăr, arm' !

Făcu prima mişcare, înghiţi de trei ori, după care făcu pe a doua, înghiţind la fel, şi cu a treia mişcare trase mîna la loc, înghiţind pentru a treia oară şi tot de trei ori în chinuri grozave, mărturisind ca în agonie, cu o scînteie de invidie în ochii lui stinşi :

— Cei de la don căpitan Mocanu înghit numai o dată...

CRIMINALUL

În anul 1913 expediţia noastră înainta vertiginos în Bulgaria pustie [1]. Ajunsesem pe malul Iskerului. Soldaţii, arşi de soare, se scăldau setoşi, cu strigăte sălbatice, în apa rece şi cristalină a rîului.

Unii din ei, dîndu-se afund, apăreau la suprafaţă lucioşi, negri, rotunzi ca nişte cîini-de-mare cu gurile garnite de raci, pe care-i ţineau meşteşugit între dinţi. Trupuri goale, bronzate, impudice, mişunau pe maluri printre rufe murdare, petecite, ce se uscau întinse la soare.

Deodată, un zvon absurd, desprins nimeni nu ştia de unde, vesti duşmanul. Cît te-ai freca la ochi, coada coloanei ce abătea greoaie din şosea se desfăşură nebună, fără ordin, şi într-o învălmăşeală neînchipuită, pe o sprînceană de deal, de unde porniră toţi să tragă la disperare, în văzduh, fără ţintă. „Bulgarii" era strigătul care circula cu iuţeala fulgerului printre unităţi. Un locotenent de artilerie, de bună seamă rezervist, sclipitor în haine groase, galopa nebuneşte pe drumul mare fluturînd chipiul, răcnind cît îl lua gura : „În baterie, în baterie !..."

Un comandant dezbrăcat, neştiind ce să hotărască, sărea şanţul şoselei înainte şi înapoi, fără să bage de seamă soldatul [...] ce se pitulase în el şi peste care sărise de mai multe ori. Ceva mai departe, la pădure, într-o poiană, lîngă trăsura de ambulanţă deshămată, un medic grăsuliu, cu ochii spălăciţi, ciupit de vărsat, muştruluia un soldat. Palme bine cumpănite, date cu tact şi din greu, întăreau fiecare în-

trebare. Soldatul, roş ca o sfeclă, se clătina fără fereală, ca un turn, gata să cadă, prins la timp de doctor, care, înşfăcîndu-l de bluză, îl aducea din nou la lungimea braţului.

— (Poc !) Unde-i castravetele, mă ?

— Trăiţi don căpitan...

— (Pac !) Ce-ai făcut castravetele, mă ?

— Trăiţi..

— (Poc !) Scoate castravetele !

— ...

— (Pac !) Să scoţi castravetele, că te ia dracul !

— Trăiţi..

— (Poc !) Scoate castravetele, că te omor !

Palmele, aplicate cînd cu dreapta, cînd cu stînga, se lipeau bine pe obrajii soldatului ud de năduşală şi pocneau repetate de ecou ca nişte cartuşe oarbe.

— (Poc !) Unde-i castravetele, mă ?

— Nu ştiu, trăiţi, don căpitan.

— (Pac !) Minţi ! Scoate castravetele !

— Iertaţi-mă, trăiţi, don căpitan.

— Nu, tîlharule ! (Poc !) Unde-i castravetele ?

— L-am mîncat, trăiţi, don căpitan, mărturisi ruşinat păcătosul, stînd în poziţie, cu cizmele scîlciate, cu capul gol sub cerul nemărginit.

— (Pac !) La ce l-ai mîncat, mă ?

— Am greşit, trăiţi, don căpitan !

— (Poc !) La ce ai greşit, mă ?

— Lăsaţi-mă, trăiţi, don căpitan !

— Nu, tîlharule ! (Pac !) Cum ai îndrăznit să mănînci castravetele ?

— Nu mai fac, trăiţi, don căpitan.

— Lasă-l, doctore, n-ai milă ? Dă-l dracului de castravete, noi am venit aici să ne odihnim... îi strigă cineva nevăzut din pădure.

— Dumneata, te poftesc să nu te amesteci. Fiecare cu principiile lui. Să mai pofteşti la castravete... îl invită doctorul lovindu-l pentru ultima oară ostenit, fără vlagă.

Spre seară, la popotă, într-o discuţie aprinsă, ofiţerii se căzneau să afle motivul panicii. Părerile erau împărţite. Un lucru doar se stabilise sigur : nici

unul din cei prezenți nu desfășurase. La un cap de masă, doctorul, cu chipiul ce-i juca pe ceafă, mînca fără castraveți o friptură în sînge [...]

— Numai eu cunosc motivul panicii, strigă cineva, provocînd un moment de liniște.

— Știu... am auzit, vrei să zici că din cauza rogojinilor ce se scuturau la fabrica de cașcaval.

— Aș, mai tare! Doctorul opera un soldat în pădure. Ecoul palmelor sale a fost luat drept focuri de patrulă inamică.

— Hai s... replică doctorul, ridicîndu-se de la masă, și ieși legănîndu-se ca un mușchetar, fără să poată ascunde complect un sentiment de mîndrie.

La Poiana-Spinului, în Argeş, luptele erau grozave. Nemţii bombardau poziţiunile noastre neîntrerupt, cu tunuri mari, aşezate pe grupe, unul lîngă altul. Observatorii lor, ascunşi cu iscusinţă, în şiri de paie, în turla bisericii, în dosul unui coş de casă sau, mai simplu, urcaţi în pomi, dădeau indicaţiuni sigure. Cuiburi de mitraliere viclene plescăneau învrăjbit, ca stolurile de berze adunate la sfat pentru plecare. Soldaţii noştri erau posomorîţi şi descurajaţi. O infanterie care luptă sprijinită de o artilerie puternică face minuni de vitejie. Noi n-aveam tunuri, şi bieţii ţărani făceau reflecţiuni amare cînd la vocea detunătoare a „Berthei" răspundea glasul piţigăiat al unui puşcoci de cupolă pus pe un cărucior de copii. Necazul flăcăilor era şi mai mare că nu zăreau nicăieri duşmanul, ca să-l poată lua la ochi cu puşca.

Hrana nu venise. Oamenii, sarbezi, îmbătrîniţi de bărbi murdare, şedeau istoviţi, trîntiţi în noroi, fumînd pe ascuns ţigări care aţîţau foamea şi setea. Unii rodeau pesmeţi, cu gîndul aiurea.

O veste fulgerătoare deşteptă tranşeea : a murit căpitanul ! Încercase să se tîrască pînă la postul de observaţie, şi o schijă de obuz, lovindu-l, i-a curmat drumul şi firul vieţii.

— Cei buni se curăţă !

— Ce om de treabă era !

— Săracul ! I-a fost scris, se vede, să moară fără lumînare.

După aceste scurte cuvîntări funebre, oamenii, mai întunecați la față, se îngropară, pentru a scăpa de urgie, mai adînc în fundul șanțului.

— Dar nu se poate, măi, să-l lăsăm acolo. Să se ducă cineva să-l ridice. Să-l înmormîntăm cum se cuvine și să-i punem o cruce.

O tăcere lașă și dureroasă, peste care trecu freamătul îngerului purtător de moarte, se făcu în tranșee. Oamenii ascunși în ea păreau de piatră.

— Nu vrea nimeni ? !... Frumos !... Du-te tu, Smărăndache !

— Sînt bolnav, răspunse, scîncind cu un straşnic accent moldovenesc, Smărăndache.

— Atunci să se ducă Spirescu.

— Dumneavoastră mă cunoașteți de acasă... Știți că mama e singură.

— Asta n-are a face, răspunse enervat locotenentul. Fiecare avem părinți. Aici sîntem ai țării. Du-te dumneata, Petrescu !

— Cum o să mă duc, domnule locotenent ?... Mă curăț la sigur, uitați-vă și dumneavoastră.

Și punînd chipiul într-un ciomag cu care se sprijinea în munți, îl ridică deasupra tranșeei, și peste cîteva clipe îl prezentă locotenentului ciuruit de gloanțe.

— Cum, domnule plutonier, dumneata, elev în școala de ofițeri, care trebuie să dai exemplu !

— Domnule locotenent, gîndiți-vă și dumneavoastră. Nici n-am apucat să mă fac sublocotenent, să mă expun așa...

— M-aș duce eu, domnule plutonier, dar datoria mea, mai ales acum, după ce a murit căpitanul, e să rămîn aci. Acum văd că n-ar avea cine să mă înlocuiască. Dumneata ai fi în stare să te retragi de pe poziție, ca să ai timp să devii ofițer.

— Domnule locotenent...

— Destul !... Va să zică, nu se duce nimeni ? !... mai întrebă ofițerul, hotărîndu-se în el să plece singur.

— Eu ma duc... ce-o fi sa fie... da' de ma prapadesc, să-mi haranească țara copilașii !

Oamenii răsuflară uşuraţi. Pe cel sărac, întunecat la faţă, batjocorit de atîtea ori, îl vedeau parcă pentru întîia oară. Li se părea simpatic, luminos şi mare. Pătrunşi de groază şi admiraţiune, inconştienţi de pericolul ce-i ameninţa, toţi se înălţau deasupra şanţului, pregătindu-se cu emoţiune sinceră, umbrită de oarecare ironie, să vadă moarte de om. Fără altă codeală, Burdulea, lingurar slăbănog din judeţul Vaslui, ieşi din tranşee urcîndu-se pe un vraf de răniţi şi, profilîndu-se în amurg, zdrenţăros, cu părul mare, cu potloage la picioare, porni spre inamic, ploconindu-se la fiecare pas cu căciula în mînă pînă la pămînt. O ploaie de gloanţe salută apariţia lui Burdulea, care mergea mereu hăitiş, ca un lup încolţit, şi se închina mereu, îndreptîndu-se teafăr, dar mai zdrenţuit, spre corpul neînsufleţit al căpitanului.

— Nu trage, boiarule, nu trage, coconăşelule [1], prapadi-te-ar Dumnezeu, să iau pe căpitanul, mînca-ţi-aş sufletul, că-i mort, *logi-te-ar* boala...

Focul încetă ca prin minune. Burdulea, ţiganul Burdulea, nevoiaş ca toţi ţiganii, potolise sălbăticia duşmanului cu uşurinţa cu care oamenii de codru potolesc cu mîna cîinii ce se reped să-i sfîşie. Ghicind intenţiunea bravului soldat şi uimiţi de îndrăzneala lui, nemţii se înduioşară şi îl lăsară să plece cu trupul neînsufleţit al căpitanului Brezeşanu.

— Ce să-ţi dau, Burduleo? îl întrebă locotenentul după ce aprinse o lumînare la capul căpitanului, învelit cu o foaie de cort, în şanţ, la adăpost, întins pe targă.

— O lulea de tutun!

Duduia, femeie nemăritată, sulemenită, cu părul oxigenat, cu lornion cé-i atîrna de gît, își luase rămas bun de la toți și era gata să se urce în brișcă, trasă de mult la scară, mînată de un unchiaș desculț, în cămașă de cînepă, cu pălărie mare, înverzită de ploi, cu chimir lat, bătut în ținte. Dar întorcîndu-se pentru a săruta încă o dată pe sora sa, pe *conița*, văduvă fără copii, zări plodul care o servise toată iarna și care dormise cu ea în odaie, culcată jos, pe covor, înaintea patului. Deschise cu intenție vădită geanta în piele de crocodil, cu colțuri argintate, și, răzgîndindu-se aproape în același timp, scoase numai o batistă minusculă, dantelată, își dezmierdă nasul, ferind cu îngrijire văruiala, o puse încetinel la loc și o întrebă cu dărnicie :

— Ce să-ți aduc la anul, Măndică ?

— ...

— Să nu-i aduci nimic, că-i leneșă...

— Las', garantez eu că n-are să mai fie, nu e așa ?... Vorbește, spune, ce să-ți aduc ?...

— ...

— Dă-o-ncolo, că e o prefăcută și o mincinoasă de n-are margini !

— Vai, așa faci ?!... E rușine, fată, să nu mai spui minciuni, că taie popa limba... Hai, spune, ce să-ți aduc ?

— ...

— Sărută mîna duduii, ce stai ca o proastă ? ! N-auzi ce te întreabă ?... că acu te plesnesc ! Ia

degetele din gură, toanto! Zi: „Să-mi aduci o rochie, dac-oi fi cuminte și oi asculta pe conița, și n-oi mai sparge nimic..." că nu ți-am spus isprăvile dumisale... alaltăieri a spart o ceașcă, o linguriță lipsește, dacă n-o fi furat-o, Dumnezeu știe, c-a fost mă-sa pe aci...

— Ei, iart-o și mata acum, pentru ultima oară, de hatîrul meu... Hai spune, Măndico, vrei rochie?

— ...

— Vezi ce îndărătnică e?![1]... Îmi vine nu știu ce să-i fac cînd o văd așa încăpățînată.

— „Prenez-la avec du bien."[2] Ia spune-mi, Măndico, numai mie, încetișor, la ureche, să nu audă nimeni, rochie sau ciuboțele?

— ...

— Ei, dacă faci așa, mă supăr... Vrei să plec supărată?... Nu iubești tu pe duduia ta?... Altă dată nu te mai culc cu mine în odaie... Spune repede, ce să-ți aduc?...

— ....

— Să spui, că te coșesc[3] în bătaie dacă nu spui! hotărî conița, repezindu-se să ia biciul. Rochie sau ciuboțele?

— ...

— Spune, Măndico, spune, tată... spune ce întreabă duduia, că ne omoară conița, o îndeamnă blajin unchiașul, uitîndu-se nepătruns în zare, cu hățurile întinse.

— O păpușă, șopti fata, tremurînd, cu ochii în jos, îmbujorată ca de friguri.

— Ei dă, oameni buni, vă place?... Ați mai pomenit așa soi rău? Gîndul ei e tot la joacă... Lipsește, scîrnăvie, să nu te văd...

Ofițerii, abia întorși de la cîmp, intrară pe nerăsuflate și plini de praf în cabinetul comandantului, venit de o săptămînă în regiment. Se rînduiră tăcuți în semicerc centrat de colonelul, care, alb de mînie, sta rezimat de birou, cu brațele încrucișate.

Reputația regimentului nu era faimoasă. Păcatele sale trecuseră de mult marginea județului, hotărînd în cele din urmă ministerul să se alarmeze și să trimeată un om cu mîna de fier. Regimentele de frontieră sînt, în compunerea armatei, unități de exil. Ofițerii care o fac de oaie, care se încurcă cu socoteli sau cu nevasta șefului sînt *pohodna* [1]... Folticeni, Tulcea sau Calafat. Datorită acestui sistem, jumătate din ofițerii adunați astăzi în fața colonelului veniseră pe cale disciplinară în regiment. Înțelegeți acum necesitatea acestei mîini de fier, care, acționată de un cap de lemn, era într-adevăr grozavă. La prima vedere, persoana turtită a comandantului, care răsărea chel, cîrn și apoplectic, ar fi stîrnit desigur rîsul celor de față dacă această glumă a naturii n-ar fi fost pusă sub suzeranitatea unor sprîncene negre, stufoase, enorme, care adăposteau un ochi fulgerător, căci celalt era fix.

În cabinetul cu ferestrele închise domnea o căldură înăbușitoare. Ofițerii, cei mai grași cu bluzele ude, stăteau neclintiți. Din cînd în cînd, o tuse timidă, un suspin avortat trezeau ecouri, întărind o liniște ce părea seculară. Mai la o parte, dator vîndut, maiorul ajutor ațipise cu ochii căscați, beat de

respect conținut, ca o găină hipnotizată de o linie albă, trasă dinaintea ei.

— Domnilor, v-am adunat...

Dar fu întrerupt numaidecît. Cuvîntul îi expiră pe buze ca avîntul la marginea prăpastiei. În cabinet domni o clipă de ger polar. Toate privirile se îndreptară cu compătimire asupra nefericitului întîrziat.

— Domnule colonel, am onoarea a mă prezenta, căpitanul Popescu Constantin...

— Aa, dumneata ești căpitanul Popescu Constantin ? întrebă, șuierînd de mînie, colonelul.

— Eu...

— Dumneata ești ? !

— Eu sînt...

— Va să zică dumneata ești căpitanul Popescu Constantin ! izbucni colonelul, cu glasul chemării din urmă.

— Dați-mi voie...

— Nimic...

— Faceți...

— Nici o vorbă !

— Dumneavoastră credeți...

— Taci !... Cum ai avut curajul să te prezinți în fața mea ?!

— Dar dați-mi voie...

— Taci !

— Vă rog...

— Nimic !

— Lăsați-mă și pe mine...

— Nimic ! Te-mbeți...

— Domnule colonel...

— Cazi pe sub mese...

— Domnule colonel...

— Și mai porți medalie, hai ?!... Douăzeci și cinci de ani de beție credincioasă !... Scoate medalia, nerușinatule !

— Domnule colonel...

— Scoate-o !...

— Domnule colonel...

— Scoate-o !

— O scot, dar daţi-mi voie...
— Acuma ieşi !
— Domnule colonel...
— Ieşi ! Marş ! N-am nevoie de beţivi în regiment !
— Da' nu-s eu Popescu, domle...
— Nu e el Popescu, domnule colonel, îngînă dulceag ajutorul.
— Cum spui, maiorule, că nu-i Popescu ?
— Sînt Popescu...
— E Popescu, domnule colonel, aveţi dreptate dumneavoastră, dar sînt doi Popeşti în regiment. Cel care bea e Popescu N. Constantin.
— Ăla e-n spital...
— Eu sînt Popescu A. Constantin.
— Va să zică nu eşti dumneata Popescu ăla ?
— Nu, domnule colonel, eu sînt Popescu A. Constantin, mă ştie domnul maior. Nu beau, cărţi nu joc, de fumat nu fumez...
— Nu te mai lăuda, nu e nici o pricopseală ! Să-l ţii din scurt, maiorule... Ofiţerul trebuie să ştie de toate.

TOASTURI CAZONE

„Şi noi sîntem din Tarascon"

În garnizoana Tîrgul-Jiu. Masă comună. Şaizeci de perechi, ofiţeri şi doamne. Cuvînt de ordine: Retragere la ora 10, fără discursuri. Sosuri lungi, fripturi negre, muzică militară. Turburel.

După o oră:

COLONELUL POPESCU (comandant de brigadă, sosit de cîteva zile în garnizoană): Domnilor ofiţeri, doamnelor!

Masa de astăzi este o zi istorică în trecutul meu. Plecînd în război căpitan, (răcnind subit:) mi-a fost dat mie să mă întorc colonel cu stea, încărcat de decoraţii, comandant de brigadă, în frumoşii dumneavoastră munţi, în care, ca şi Tudor Vladimirescu, am stat santinelă neclintită la postul meu, sărind de pe un munte pe altul, căzînd în prăpastie, mergînd triumfător înainte, căci romînul în veci nu piere. (Superb:) Şi sînt romîn, domnilor! (Patetic:) Dar n-am venit aici să vă povestesc faptele mele pentru care am fost viu felicitat şi decorat cu *motto*[1] de m.-s. regele şi chiar de a.r. principele moştenitor. (Cu abnegaţie:) Ostaşul trebuie să fie modest. N-am nevoie să mă laud. Codrii au fost martorii vitejiei mele. (Graţios:) Nu eu, dumneavoastră, doamnelor, aţi născut neamul romînesc, care a uimit lumea prin vitejia lui. Voi, femei antice, aţi făurit cu degetele voastre de roză Romînia Mare, suportînd pe rînd şi cu cel mai mare eroism toată greutatea neamţului. Vouă v-a fost dat să salvaţi aceste cuiburi de vitejie

strămoșească, după cum odinioară păsările cerului au salvat Capitoliul! Trăiască deci m.m.l.l., regele și regina. Trăiască a.-s.r., principele Carol, împreună cu întreaga dinastie și principesa Elena...

UN GLAS (tărișor) : Și prințul Mihai...

COLONELUL POPESCU (rece) : ...am zis dinastia. (Urmînd :) Noi, corpul ofițeresc din creierul munților, (aruncînd verdeața de pe masă și îndemnînd din ochi ofițerii să facă la fel :) vă acoperim de flori și lăsăm cu încredere în mîinile dumneavoastră cele două greutăți : pansarea răniților și alinarea suferințelor în urma noastră. (Părintește :) Și acum, doamnele mele, un sfat : păstrați-vă limba. Păstrați-vă limba, că limba dulce mult aduce și limba dumneavoastră e dulce, dulce de tot, nespus de dulce, căci nu este limbă mai dulce decît limba romînească. Iar pe voi, bravii mei ofițeri, vă felicit că v-ați întors sănătoși în munții de unde ați plecat, ceea ce dovedește că din vultur, vultur naște, din stejar, stejar răsare. Ura, trăiască județul Gorj! (Cade extenuat, copleșit de aplauze.)

Răspunsul comandantului de regiment,
colonel Ionescu :

— Domnilor și doamnelor!

(Resemnat :) Sînt neputincios. (Vehement și pe nerăsuflate :) Sînt neputincios să exprim ce simt, ce simțiți și dumneavoastră, ce simțim cu toții, căci cred că fiecare simțiți ca mine pentru domnul colonel, care, ca un șoim, s-a repezit asupra adversarului, pot zice asupra dușmanului, atît de fioros în timpul războiului de la început pînă la sfîrșit, care nici o zi, nici o secundă măcar nu i-a scăpat, nici o bătălie unde alții ar fi rămas morți de o mie de ori și nu s-ar mai fi întors niciodată în mijlocul nostru înapoi. (Sorbind din pahar :) De aceea, repet, sînt neputincios să exprim toată recunoștința, toată

dragostea, tot devotamentul și respectul ce simțim toți gorjenii pentru domnul gheneral Popescu!

COLONELUL POPESCU (roșind modest de plăcere): Nu sînt încă general.

COLONELUL IONESCU (vehement): Nu se poate, aveți să fiți, trebuie să fiți. Ne vom ruga lui Dumnezeu, și dragostea ce vă purtăm este atît de mare, atît de caldă, atît de sfîntă și rugăciunile ce vom înălța la cer atît de fierbinți, încît nu se poate să nu vă înainteze gheneral la cea dintîi promoție...

COLONELUL POPESCU (capabil): Aia... dar pînatunci...

OFIȚERII (în cor): Urra! Trăiască domnul general Popescu!...

COLONELUL POPESCU (resemnat, mulțumind și liniștindu-i cu mîna): Lăsați să vorbească colonelul...

COLONELUL IONESCU: Domnilor și Doamnelor!

Vă rog să mă credeți, pe unde am fost căpitan, toți comandanții mei s-au făcut gheneral de pe urma mea și am mulțumirea sufletească să constat că am contribuit și eu cu ceva la înaintarea lor, căci pe unde am fost, compania mea a fost întotdeauna întîia pe regiment, care primea laude de pe urma mea.

Domnule colonel, vă promit solemn, vă rog să aveți încredere în mine, veți fi gheneral, afară numai dacă n-oi muri eu...

Dar, domnilor și doamnelor, nici o fericire nu este completă. Din buchetul frumos împrăștiat în jurul mesei lipsește cea mai frumoasă floare a Gorjului, care se ofilește departe de acela care o udă în fiecare seară cu lacrimile sale... lipsește doamna gheneral Popescu...

TOȚI: Urra! Trăiască doamna general Popescu!...

(Restul discursului se pierde în cacofonia de patru voci, produsă de ofițerii tineri care intonează: *Gaudeamus igitur* [2].)

COLONELUL POPESCU: Mulţumesc valorosului meu camarad pentru cuvintele sincere şi frumoase ce mi-a adresat.

Doamnelor şi domnilor, vasta cultură a colonelului Ionescu îi dă dreptul la comandamentele cele mai superioare.

V-asigur că din toată inima, din tot sufletul meu îi voi da tot sprijinul ca să ia comanda acestei brigăzi îndată ce va deveni vacantă prin avansarea mea. Numai aşa voi părăsi liniştit Gorjul, unde am fost iubit şi admirat de toată lumea, şi numai aşa munca ce am depus pentru îndreptarea acestei unităţi — pe care dumneavoastră ştiţi în ce hal am găsit-o — nu va fi pierdută. Iar pe voi, băieţi, vă îndemn părinteşte: Adăpaţi-vă din capul colonelului Ionescu, din cinstea lui, din vitejia lui, căci, aşa cum îl vedeţi de mic, a pus una din pietrele cele mai mari la temelia Romîniei Mari... (Urale nesfîrşite.)

Glasul Banatului

UN LOCOTENENT BĂNĂŢEAN: Mulţam frumos pentru aşa vorbe la domnul colonel, care musai urmează să fie ghinăral, ş-apoi numai ce s-o pune în capul nostru ş-om mere [...]

Baş,[3] numai ce-am venit aci, şi tare mă rog la dumneavoastră, aş mere înapoi, că eu mi-s din Banat. Căci, mă rog frumos, şi munţii Banatului încă sînt mîndri, şi noi, bănăţenii, mai vîrtos ne-am lupta pentru ţară şi am fi setoşi de victorie dacă am apăra Banatul nostru cu munţii săi, cu codrii şi apele sale, ce l-am adus ca dar de nuntă domniţii Elisabeta, nepoata lui Mihai Viteazul, care încă-i bănăţean ş-o luptat în munţii Banatului!

COLONELUL POPESCU: Dumneata eşti din Banat?

LOCOTENENTUL BĂNĂŢEAN: Placu-ţi?

CINEVA (ostentativ): Domnul colonel te întreabă dacă eşti din Banat?

LOCOTENENTUL BĂNĂŢEAN (necăjit) : Apoi doar numai ce-am spus !...

COLONELUL POPESCU (cochetînd) : Mă rog, dar la noi nu vă place ?

LOCOTENENTUL BĂNĂŢEAN : Baş, ne place şi aici. Sîntem făloşi de domnia preamăritului nostru împărat, că împărat urmează să fie, şi noi, bănăţenii, nu ne vom lăsa, că doar sîntem 15 milioane de romîni, şi toţi am înaintat, numai regele o rămas. Asta nu mai mere. Nu vom răbda mai mult. Ne jăruie inima, trebuie să se hotărască mintenaş. De aceea ne ţipă Banatul, şi la glasul Banatului închează apele, se surpă munţii, se cutremură omenirea toată ! Trăiască Ferdinand I, primul imperator al neamului romînesc ! Aista-i placul Banatului ! (Urale, *Mulţi ani trăiască* ş.c.a. Colonelul, entuziasmat, îl sărută.)

COLONELUL POPESCU (generos) : Înseamnă, aghiotant, să-l mutăm în Banat.

TOŢI : No, tune dracu-n casa lui, apoi doar toţi sîntem bănăţeni din Banat. De loc am vrea să merem toţi.

COLONELUL POPESCU (consternat) : Cum, dumneavoastră nu sînteţi din Gorj ?

TOŢI (pe-ntrecute) : Apoi de loc, nici unul !

COLONELUL POPESCU (vexat) : De ce nu mi-ai raportat, colonele ?

COLONELUL IONESCU : Domnule gheneral, tocmai aveam de gînd... Culmea e că regimentul care a plecat în locul nostru n-are nici un ofiţer din Banat.

COLONELUL POPESCU : Asta-i nostim !... Spui serios ?

COLONELUL IONESCU : Pe onoarea mea !

COLONELUL POPESCU (sarcastic) : Şcoala de război... (Cu încredere :) Nu e nimic, o îndreptăm noi şi pe asta. Să-mi aduci aminte mîine dimineaţă.

(La plecare, urcîndu-se în trăsură, colonelul zise brigadierului :)

— Frumos aţi vorbit, domnule gheneral !

COLONELUL POPESCU : Ţi-a plăcut ?

COLONELUL IONESCU : Fain !...

COLONELUL POPESCU : Da' ofiţerii ?

COLONELUL IONESCU : Au rămas tîmpiţi.

COLONELUL POPESCU (protector) : Şi dumneata ai fost bine, da' trebuia mai rar.

MULȚĂMITĂ

Petrec uneori sărbătorile la țară, în Moldova, unde văd țăranii din ce în ce mai scăzuți, galbeni, trudiți, peticiți ca și coastele dealurilor ce se-ntind la soare, brăzdate de ogoare scurte, prost lucrate. Acum, de Paști, oamenii se adună, mergînd pe drumuri noroioase, la crîșma de lîngă drumul mare, unde scrînciobul se învîrtește lin, ca aripile unei mori de vînt... Doi lăutari tăciuniți, o cobză și o vioară, îndeamnă flăcăii piperniciți la dansuri ce se rudesc deopotrivă cu cele de salon și cu jocul ursului. Bărbați mohorîți, cu mintenele pe umeri, și femei în stămburi deocheate și testemele [1] aprinse beau la rînd, ascultă cu interes, povestind între ei, cu glasuri amorțite de rachiuri tari și tutun prost, necazuri cunoscute, ca pentru întîia oară. Cum stam privind la horă, o femeie între treizeci-cincizeci de ani, cu fața boțită, cu pieptul slab, întrerupse firul gîndurilor mele.

— Săru' mîna, conașule... Cristos a-nviat... să trăiți la mulți ani... să vă dea Dumnezeu sănătate și să trăiți și dumneavoastră și duduca, spunea ea umilită, plecată să-mi sărute mîna.

— Mulțumesc... lasă, nu-mi săruta mîna. Adevărat c-a-nviat! Dar cine ești dumneata?

— Sărăcan de mine, conașule, pisemne nu mă mai cunoști... Eu sînt Marghioala.

— Care Marghioala?

— Marghioala, de...

— ...

— Marghioala lui Ion a lui Neculai Netcă.
— Degeaba. Să mă ierţi, dar nu mi-aduc aminte.
— Vai de mine, conaşule... se poate să uiţi mata pe Marghioala, manca lui conu Mihăiţă? N-am fost la duduca şi la sora matale?
— Bată-te norocul să te bată... Tu eşti, manco[2]?
— Eu, conaşule.
— Ce mai faci, Marghioalo?
— Ce să fac, conaşule?
— Ce mai spui?
— Eu ştiu ce să mai zic?
— Îmi pare bine că te văd sănătoasă.
— Da' de unde sănătoasă, conaşule, dacă-s bolnavă şi mă dor chicioarele...
— Şi cum trăieşti?
— Cum să trăiesc?
— Vreau să zic, cum o duci... eşti mulţămită?
— Da... îs mulţămită... ce să spun...
— Porumb ai?
— N-am nica... toată iarna am cumpărat, şi după ce că-i scump, e şi stricat, arde-l-ar focu...
— Cum, tu n-ai pămînt?
— Nici atîtica... Cît îi pe lîngă casă, de cresc o pasăre, două... Cu asta mă mai ţiu... Să hi avut pămînt...
— Copiii sînt bine?
— Bine, conaşule... da' cel mare nu ştiu ce are de nu vorbeşte, şi o fată, cea de-a doua, n-o ştii mata... nu erai aici... care a botezat-o duduca, nu stă-n chicioare... i-s moi şi subţiri ca nişte lumînărele di ceară.
— Da' Ion?
— A murit.
— Cînd?
— Ce, mata nu ştii?
— Nu...
— Nu ţ-o spus matale duduca?
— Nu...
— O hi uitat... cîte are pe cap!
— Cînd a murit?

— Cum a venit din război, o și murit... o mai trăit ce-o mai trăit, ș-o murit... Iacă, amu în cîșlegi[3] s-o împlinit trei ani de cînd o murit.

— Săracu, ce om de treabă era!

— De treabă, conașule, da' iacă, o murit și m-o lăsat cu nouă copii.

— Ce, nouă copii ați avut voi? Cînd v-ați înmulțit așa repede? Eu vă știam mai puțini...

— Apăi fă și mata socoteala, conașule : cinci mi-o rămas de la Ion, trei am luat de la istalalt...

— Care istalalt?

— Al doilea bărbat va să zică...

— Ce, iar te-ai măritat?

— Da' mata nu știi?

— Nu.

— O uitat duduca... îs măritată de mult, conașule, di cum o murit Ion... Ce era să fac?... Ba am și cu istalalt o fetiță... Dacă n-avea cine să vadă de casă... Să hi trăit Ion, nu te teme mata, nu mă măritam eu... Da' dac-o murit el, să rămîn pe drumuri, s-ajung de rîsul lumii...

— Și pe cine ai luat?

— Pe Toader Bahrim, dacă-l mai ții mata minte...

— Pe Toader lemnarul?

— Pe el, conașule, n-am făcut bine?

— Dă, manco, ce să zic... copii multișori, da' Toader cîștigă parale bune...

— Cîștigă, conașule, da' ce folos dacă bea și nu s-alege nimic din ce cîștigă?...

— Bea?

— Nu-l mai scoți din crîșmă, și cînd vine acasă, mă ucide-n bătaie. Ia, într-adins numai să-ți arăt, să vezi mata carnea di pi mine îi neagră cum îi ceaunul.

— Lasă, te cred... Apăi iaca, nu-i bine...

— Îi rău, conașule, văd și eu... da' tot îs mulțămită, să cheamă, că să hi fost un om de treabă, nu te teme mata, nu mă lua el cu cinci copii...

MOŞ BELEA

Moş Belea, colonel, scurt, rotund, cu ochii albaştri, sfîrşea în mizerie o carieră laborioasă, după ce strălucise cîndva în capul unui batalion de vînători, stîrnind admiraţia lumii, ieşită în stradă, la poartă, pe la ferestre, să asculte corniştii, care numai la vînători sunau pe atunci în două tonuri. Nevasta lui, nepoata unui om cu vază, îl adusese, hai-hai, cu vizite, cu rugăminţi, cu stăruinţi, pînă-n pragul generăliei, peste care nu putu să treacă. Protectorul murise. În zadar s-a căznit colonelul: nici trecerea Pasului Şipca, *conferenţă* publică, tradusă din ruseşte şi învăţată pe de rost cu trudă, nici corul bisericesc pe patru voci, la care îngîna şi el, nici chiar punerea baionetii în şaisprezece mişcări, executată la inspecţie în faţa regelui, nu-i ajutau. Era mutat de colo pînă colo. La început încercă să protesteze; n-avu curajul să-şi dea demisia, dar se puse în disponibilitate. Văzînd însă că-i scapă din mînă toate avantajele situaţiei sale şi că fetele umblau pe jos, renunţă la concediu după un an de odihnă silnică. Vînturat din nou de la un regiment la altul, fu trimis în cele din urmă în faţa unei comisiuni medicale. Doctorii se înduioşară. Îl găsiră în unanimitate apt să-şi îndeplinească în linişte la o margine de ţară maximul anilor de pensie, în interesul celor patru *demoazele,* care nu puteau face nimic, aşteptîndu-şi fiecare norocul, după cum lămurise cu lacrămi colonelul.

Venise la noul său regiment hotărît să nu s-amestece, să nu iasă nicăieri, să nu vadă pe nimeni, şi se instală cu toată familia la club, pentru că nu găsise locuinţă convenabilă, iar nicidecum din sărăcie, după cum pretindeau doamnele din partea locului, întărîtate că nu le făcuse vizitele de rigoare şi geloase pe apartamentul ce privea cu ochiuri mari de geamuri în largul Dunării albastre. Dar colonelul, care-n ciuda duşmanilor rămăsese încă verde, nu putea sta în casă, atît din deprinderea de a fi mereu pe cîmp, cît şi din pricina nevestii. Coana Florica [...] îl punea la treburi puţin compatibile cu gradul de general, după care alergase şi suferise atîta vreme din îndemnul ei. Şi el le împlinea supus, resemnat — să fie linişte în casă — fără entuziasm şi mai ales fără nici o competenţă, căutînd, ca şcolarul repetent, să se facă folositor pentru a i se ierta căderea de care se credea răspunzător.

În toată mahalaua mirosea a afumat cînd domnişoarele erau duse la crochet[1], iar coniţa lăpta în casă pe ultimul născut la cincizeci de ani, cicălind ordonanţa, care ceruia, tîrîndu-se pe genunchi, antreul întins ca un iarmaroc.

„Nici o cratiţă nu eşti în stare să păzeşti!" îi striga coana Florica, sărind de la locul ei, necăjită că nu s-a făcut general, smucindu-i lingura din mînă, certîndu-l cu voce îngroşată de mamă cu dragoste miloasă, sfîntă, neputincioasă, de copil schilod. Dar el nu se potrivea femeii, şi, dînd din umeri, ieşea blajin pe poartă, mărturisindu-şi păcatul: „Am greşit, am greşit... ce să-i fac?"

Purta de regulă un costum de turist, salvînd prestigiul ţinutei cu un chipiu purtat la o parte, ce inspira respect prin vîrsta lui înaintată, mărturisită fără înconjur de cîteva galoane şterse. Cînd putea să se strecoare nevăzut, colonelul pleca călărind căzăceşte un cal bălan, cu şaua veche, cu frîu turcesc încărcat de catarămi şi paftale galbene, cu canaf[2] şi pană lungă, care-i servea de cravaşă şi cu care ogoia[3] calul fără a-l scoate din pas.

Şi aşa o lua liniştit, pe malul Dunării, respirînd larg, privind fără judecată, încîntat de toate, stînd bucuros de vorbă cu oricine, povestind cui se nimerea necazurile sale.

„Ce au voit, aia le-am făcut... În cazarmă purtam soldaţii mai aşa... ştii, ca omul la casa lui. Dar cînd îi scoteam la inspecţie ori la paradă... mă rog, hainele noi, dacă nu le purtasem de loc... O dată, ţiu minte, eram concentraţi în tabără la Galaţi, pe 902, şi vine generalul... ista... cum îl cheamă... nu-l ştii dumneata... un om şi jumătate ! Nu s-aştepta nimeni... Şi cum îţi spun, unde s-a dus, n-a găsit bine, ce-a văzut, nu i-a plăcut. Cînd a venit la mine, cazanele — spre norocul meu, se nimerise tocmai ciorba de peşte — fierbeau la rînd, acoperite frumuşel, bucătarii aveau şorţuri şi veste albe, că le făcusem uniforme din cearşafuri reformate, cu scufe, frumos, ca la palat. Putinele de borş acoperite, hîrdaiele cu apă aşezate sub umbrar, de-ţi era mai mare dragul să bei o cană cu apă, prinsă cu lănţişorul... ştii, ca să n-o fure, că ţăranu-i ţăran, ce ştie el... Seara, la popotă, generalul le-a dat peste nas şi mi-a mulţumit numai mie, dar ce folos... Toţi s-au făcut generali, şi eu am rămas cu laudele.

Eu ca eu, încheie el cu amărăciune, nu ţineam atît... nevasta... nevasta, ea e foarte sceptică."

Călărind aşa distrat, într-o bună zi, calul, spicuind cu zgomot de zăbale ramurile ce-i aţineau calea, o luă pe o potecă întortocheată şi-l scoase deodată pe cîmpul de instrucţie. Neputînd rezista ispitei şi calului care se frămînta, cu coada în sus, înviorat probabil şi el de aceleaşi amintiri, se pomeni aşezat în galop mic, şăgalnic, la locul lui atît de cunoscut, în capul regimentului. Stimulat de zelul bătrînului său tovarăş, colonelul trase sabia şi, electrizat de privirile soldaţilor, comandă cu voce tunătoare :

— Reghiment, la stînga-n bătaie... marş !

Soldaţii nu mişcară.

— S-a modificat, îi şopti maiorul, absolvent al Şcoalei de război, alipindu-se de el călare.

— Hem, hem... La loc comanda, ordonă colonelul, depărtîndu-se nițel pentru a-și lua timp de gîndire, apoi, ogoindu-și calul cu pana căpăstrului, se întoarse și răcni prelung, înălțat în scări, bulbucat, cu sabia amenințătoare : Reghiment, în coloană de atac !

— S-a modificat...

— Hem, hem... Mă, tu, ăla de colo, să nu mai miști cîte zile ăi avea... La loc comanda ! hotărî el nițel mai nădușit după această naivă diversiune. Apoi, dezorientat, amețit și roș la față, comandă emoționat, cu voce nesigură, tremurătoare : Reghiment, formați careu ! Și într-un simulacru de galop, punctat de semnele de bătrînețe ale dobitocului, se îndreptă, urmărit de maior și de un freamăt de veselie, spre o moviliță de unde ar fi putut, ca orice șef, supraveghea mai bine manevra. Dar trupa nu mișcase.

— S-a modificat și asta ?

— Da, domnule colonel.

— Cum, frate, toate le-ați modificat ?

— Dacă s-a modificat regulamentul...

— Așa ?... Bun ! Foarte bine. Dacă s-a modificat, dacă le-ați modificat pe toate, fără să ne întrebați și pe noi, ăștia mai bătrînii, atunci eu plec. Rămîi dumneata, că ești de școală nouă. Eu sînt o belea, nu mai am ce căuta printre dumneavoastră...

Și reușind să-și urnească din loc calul, care ațipise cu ochii încrețiți, cu buza lăsată, cu capul adînc plecat în soare, moș Belea, cum îi rămăsese numele, plecă mai îmbătrînit ca niciodată, încet, la pas, fără nici o grijă de lacrimile mari și rare ce lunecau pe fața lui chinuită de griji, de[4] atîtea marșuri și manevre.

SCHIȚE UMORISTICE

Pe șoseaua Cotrocenilor, soldați zdrențuiți, gărzi gătite frumos, corvoade de oameni nădușiți, pe jos sau în furgoane trase de catîri nostalgici, se-ncrucișează cu călăreți, cu faetoane de lăptari, cu trăsuri de comandamente conduse cu stîngăcie, cu automobile ruinate ce trec în goana mare. Nori uriași de praf întunecă văzduhul, se înalță, se întind, se spulberă în zare ca cenușa unui vulcan în erupțiune. Pe trotuare, la umbra gardurilor, recruți cu capelele pe ceafă tăinuiesc cu cei veniți de acasă; bărbații, încălțați pe piciorul gol, fumează cu gîndul la nevoile ce au lăsat în urmă · femeile, arse de soare, cu tulpanul slobod, cu tălpile crăpate de drumuri lungi, se uită la ei cu dragoste și le pun dinainte cîte-o găină friptă, ouă răscoapte ce s-au spart în traistă și bucăți de azimă pămîntie.

Un fluierat strident vestește sosirea unui comandant superior. Comenzi, strigăte, înjurături pornesc din toate părțile. Cărăușii, cuprinși de panică, trezesc cu lovituri sălbatice boii ce călcau măsurat, rumegînd liniștit cu fire de bale ce atîrnau de botul lor, argintii, subțiri, ca de păianjen.

Santinela de la poartă dă onorul, cornistul sună prelung, și trăsura dispare huruind peste puntea șanțului, în umbra aleii. La scară a ieșit întru întîmpinarea comandantului ofițerul de zi, dar comandantul bătrîn și chel retează cu un gest raportul și, lăsînd ofițerul pe sală, intră în cancelarie,

însoțit de un sergent bine hrănit ce ținea o nuia întinsă de-a lungul pantalonilor [1].

— Bine, Văcarule, măgarul ăla nu s-a ținut de vorbă.

— Văd și eu că nu s-a ținut de vorbă...

— A terminat butoaiele ?

— Nu le-a terminat !

— Cum, mă, nu le-a terminat ?...

— Nu le-a terminat, să trăiți.

— Ce spui, mă, se poate să nu le fi terminat ? !... Era vorba să le termine de sîmbătă...

— Le termina dacă era și ălălalt, da' a rămas dogarul singur... ălălalt a *dizertat*...

— Se pricepea ?

— Nu se pricepea tocmai bine, că era tinichigiu...

— Și cînd are de gînd să le termine ?...

— Cred că le termină curînd.

— Vezi, Văcarule, ai grijă... Săptămîna viitoare culeg via... eu cu tine vorbesc !

— Înțeleg, să trăiți.

— Ai trimes oameni la vie ?

— Au plecat ieri.

— La păsări pe cine ai dat ?

— Pe Turlan.

— Se pricepe ?

— Eu cred că se pricepe... are patru clase...

— O ști să umble cu ele ?

— Cum dracu să nu știe ? !

— Să nu ți le fure, mă, ori să moară de sete, că tu răspunzi ! Eu pe tine te apuc, să știi !

— Alea-s în sama mea.

— Treaba ta, nu m-amestec. De-or pieri, să nu mai dai ochi cu nevasta.

— Știu. Am vorbit ieri cu nășica.

— Porcu ce face ?

— Face bine.

— Are mîncare ?

— Ce rămîne de la cazan.

— Are de ajuns ?

— Rămîne destul.

— Dar de ce rămîne, nu e mîncarea bună ?

— Ba e bună, da' nu le place oamenilor.

— Altceva ?...

— Faceți dumneavoastră un raport[2] să ne mai dea oameni. N-avem cu cine schimba garda.

— Da' unde sînt oamenii ?

— Nu știți ? Patru la vie, doi la dumneavoastră acasă, unu...

— Mai fă economie, Văcarule. Ia-l pe ăl de la porc și dă-l în primire să pască o dată cu curcile...

— Nu, lăsați-l pe ăla, că stă bine el acolo. Să piară porcul și să dau eu de rușine...

— Ai și tu dreptate. La urma urmei, să rămînă și neschimbată, dacă nu ne dă oameni, nu sîntem noi de vină...

— Ne-a cerut și la brigadă...

— Tț, tț, tț... Ei, cum se poate asta, domle ?... Extraordinar !... Nu se gîndesc de loc... Tu ce vrei, băiete ?

— Trăiți, don colonel, zice cu vorbe îndelung chibzuite, înecîndu-se de emoțiune, un soldat mălăieț, intrat fără veste, stînd în poziție, cu bocancii ferfeniță. Eu, soldatul Gurgui Năstasă, am ieșit la raportul dumneavoastră să-mi dați drumu și mie-n *conced,* că n-am fost tomite de la Crăciun, și am un tată bătrîn, și mamă văduvă, și alți frați nu mai am, că-s mici, și-s numai eu singur...

— Taci, mă !... Și garda cine s-o facă, mitropolitul ?... Ieși afară !

— Dumneata ce vrei ?

— Am şi eu o cerere.

— Nu se mai primeşte nimic. S-a isprăvit.

— Vă rog, fiţi bun... Sînt văduvă, am venit şi ieri şi alaltăieri... E o săptămînă de cînd bat drumurile... Am lăsat copiii singuri, stau tocmai pe Raion...

— Nu se poate, cucoană, e ora unu... s-a terminat ! E Paştele, madam... sîntem şi noi oameni, trebuie să ne spovedim, să ne grijim... Dumneata ai luat miel ?... Eu n-am luat... Hai, închideţi, domnilor, nu se mai primeşte nici o hîrtie. S-a isprăvit... eu am plecat. Sărbători fericite şi la mulţi ani...

Şi strîngînd pe rînd mîna colegilor săi, Jean Vălimărescu, şef de birou principal, îşi luă pălăria din cui, o scutură cu două sfîrle delicate şi ieşi uşurel, lăsînd orice grijă în urma lui.

— Plecăm ? îl întrebă nevasta cum îl văzu intrînd pe uşă.

— Fireşte.

— Astă-seară ?

— Sigur, frate ! N-am vorbit aşa ?

— Atunci cum facem ?

— Uite cum am aranjat, zise soţul turnînd untdelemn peste o porţie de linte cuvioasă, cu usturoi. După ce-om mînca, tu rămîi să faci bagajele, îmi iei şi mie ce-mi trebuie...

— Halatul să ţi-l iau ?

— Sigur că da... Ce manie ai să mă întrerupi totdeauna cînd vorbesc... Nici nu mai știu unde eram...

— Nu te supăra, totdeauna te superi cînd te întreb, și pe urmă, dacă uit ceva, cade vina pe mine.

— Bine, bine, ai dreptate... Ce spuneam ?

— Să fac bagajele.

— Așa... Și pînă cînd regulezi, eu mă duc în oraș, mă tund, mă bărbieresc, îmi cumpăr o cravată...

— Ia și o cutie cu bomboane.

— Pentru cine ?

— Pentru copiii sori-ti.

— Fugi, frate, nu mai umbla. La Paști nu se dau cadouri.

— Măcar cîte un ou de ciocolată.

— Le duc mai bine cîte un ou de lemn. Plăcerea copiilor e să spargă ouăle... Cumpăr și biletele din oraș, ca să nu facem coadă.

— Cînd vii să mă iei ?

— La cîte pleacă trenul ?

— La 11.30 mi se pare. Așa am plecat și la Crăciun.

— Atunci eu rămîn în oraș, mă mai învîrtesc încoace, încolo, și la opt fix viu să te iau.

— Nu e prea devreme ?... Să n-așteptăm prea mult. Adoarme copilu-n gară.

— Taci tu din gură, știu eu ce fac ! Are să fie o aglomerație... nu știi ce-am pățit la Crăciun ?... Te instalezi comod, iau niște mezeluri și-i tragem o mîncare și un pui de somn pe întunerec... Biletele la noi... nici o grijă. O să privim liniștiți cum se omoară lumea cînd o trage trenul la peron.

— Atunci așa rămîne.

— Ne-am înțeles.

— Ne-am înțeles... La revedere ! Nu uita papucii...

— Nu uit nimic. Ia și un săpun... ai să ții minte ?

— Dacă n-oi uita... la revedere !

— La revedere ! Caută și nu te-ncurca.

Pe la ceasurile opt și ceva, Jean Vălimărescu înainta spre triaj pe urmele unui hamal, suflînd din greu, luptîndu-se cu umbrela împotriva unui vînt năprasnic, ce răscolea ploaia înghețată și o arunca în obraz. După el abia se ținea, înfoiată de mînie, Vaticuța Vălimărescu, cu mîinile rupte de goblezanul ce purta în brațe și cu care se împiedeca în țesătura de linii, gata să cadă la fiecare pas.

— Mă mai plimbi mult ? Eu îți las copilul și mă-ntorc acasă.

— Uite c-ajungem.

— Cînd, frate ?... e un ceas de cînd mă porți cu vorba... M-am făcut ca dracul !... Am pierdut și ghete, și palton, și tot...

— Nu mai avem mult.

— Moare copilu...

— Uite c-am ajuns...

Ajunseră într-adevăr în fața unui șir de vagoane scufundate în întunerec. Scoțînd din buzunar o lampă electrică, Vălimărescu o plimbă cu precauțiune de-a lungul trenului, citi indicațiunile fără grabă, prevăzător, ca omul care știe ce face, și, închizînd în fine umbrela, zise cu autoritatea triumfătorului :

— Urcați-vă, madam !

În vagon aprinse o lumînare, o lipi de tăblia ridicată lîngă fereastră, împrăștie boierește bagajele în rețea și, întorcîndu-se către nevastă-sa, îi zise, frecîndu-și mîinile :

— Puneți masa, vă rog !

Mîncară, și mîncară bine : burtican, *parizen, lebenvuș,* și la urmă, gogoman. Băură vin din sticla pe care Vălimărescu se scoborî s-o umple cu apă, apoi se întinseră satisfăcuți pe canapele.

— Ești mulțumită, cucoană ?

— Sînt mulțumită.

— Vin' de mă pupă !

— Fugi, că ne vede cineva...

— Nu ne vede nimeni.

Și se pupară. Copilul adormise. Presimțirile nu l-au înșelat pe Vălimărescu. Trenul a fost luat cu

asalt. Mulţimea de soldaţi ce plecau în concediu şi prostimea împestriţată, neştiutoare, ce se uscase aşteptînd, alerga pe chei, năvălea în vagoane unii după alţii, greşeau, se rătăceau, se întorceau nesocotiţi să lupte împotriva puhoiului nestăvilit ce le ştergea urmele. Copii, înjurături, geamantane, pălării de cucoane se amestecau în vaierul sălbatic al mulţimii ieşită din minţi.

Cei care apucaseră loc priveau acum cu satisfacţie egoistă, răguşeau strigînd cu ochii injectaţi că nu mai e loc pentru nimeni. Un bătrîn, care-şi pierduse un galoş, fu călcat în picioare, încercînd, nenorocitul, să-l caute. Dezordinea culmină într-o panică catastrofală cînd doi hamali se iviră strigînd arţăgoşi : „La o parte !..." împingînd un cărucior supraîncărcat cu lăzi în echilibru nestabil, ce ameninţau această lume deznădăjduită. Porunci aspre, contradictorii, porneau de la autorităţi improvizate :

— Daţi-vă jos !

— Urcaţi-vă sus !

Încetul cu încetul, valurile acestei mări de capete se liniştiră. Miracolul se săvîrşise : mulţimea încăpuse în vagoane. Cei de pe scări pătrunseră pe săli, cei de pe tampoane le ocupară locul. Trenul porni în fine încet, încet de tot, dezlipindu-se parcă cu regret de peron, în strigătele soldaţilor dornici de libertate, iar puhoiul de amici veniţi să ajute rudelor călătoare se scurgea liniştit şi el, uşurat parcă de o sarcină grea, îndreptîndu-se spre ieşire.

Călătorii se priviră cîtva timp cu bănuială, neîndrăznind să se mişte de pe poziţiile cucerite cu preţul vieţii. Apoi, pe nesimţite, părăsiră aerul de duşmănie ce le încrunta privirea, feţele se îmblînziră, şi cei care erau gata să se omoare începură să se iscodească cu schimbul de politeţă, aruncînd toate pietrele în capul direcţiunii Căilor Ferate.

— Ce ticăloşie !

— Să pună vagoane, domle !

— Vagoane sînt destule, dar nu vor să pună.

— Era mai bine sub nemţi.
— Eu i-aş împuşca, pe onoarea mea !
— Nu se pricep, domnule, zise Vălimărescu. Eu aş face trenurile pe clase : un tren numai de clasa a III-a. A treia, gata ? Dă-i drumul !... Şi-ai scăpat de prostime... Ce-mi vii dumneata mie cu clasa a treia la accelerate ? !
— Îmi daţi voie să pun pălăria pe geamantanul dumneavoastră ?
— Da. Vă rog, poftim.
— Mersi. Mergeţi departe ?
— La Calafat. Şi dumneavoastră tot acolo ?
— Nu, eu mai încoace... Mă dau jos la Piteşti... Îmi daţi voie să fumez o ţigară ?
— Fumează, domnule... La drum nu se mai caută. Sînt bucuroasă c-am găsit loc.
— Eu găsesc loc totdeauna.
— Cum procedaţi ?
— Am mijloacele mele. Dacă ştii să te învîrteşti...
— Pentru control, biletele !...
Vălimărescu întinse cel dintîi biletele, pe care le ţinea în mînă de la plecare.
— Biletele dumneavoastră nu sînt valabile.
— Cum ?
— Dumneavoastră aveţi bilete pentru personal.
— Ce ?
— Trebuia să plecaţi cu 127, o jumătate de oră mai tîrziu. Nu face nimic, vă daţi jos la Chitila şi aşteptaţi personalul.
— Aşa crezi dumneata ?... Ei, comedia dracului !...
— Nu puteţi merge cu simplonul, biletele nu sînt valabile.
— Cum să nu fie valabile ? ! Ce, eu le-am plătit cu nuci ?...
— Vă daţi jos la Chitila.
— Asta s-o spui lui mutu !
— Eu aşa vă spun, să vă daţi jos, să vorbiţi cu şeful de gară.

— Da' nu pot să plătesc diferența ?

— Nu știu... nu se primește în tren. Vorbiți cu șeful de gară.

Vălimărescu scăpase ca prin minune de un atac de apoplexie. Tîmplele îi zvîcneau ca gușa unei șopîrle în pericol și nu îndrăznea să se uite la nevastă-sa.

— Să nu vă dați jos. Din moment ce ați plătit biletele.

— Nu e așa ? Mă rog, eu am cerut două bilete. Mi-a spus cît costă și am plătit... De unde să știu eu trenurile dumnealor !

— Trebuia să specificați ce vreți.

— Pardon. El trebuia să mă-ntrebe : simplon sau personal ?

— Lasă, domnule, ai dreptate... Sînt de o neglijență...

— Eu nu mă mișc d-aici.

— Să nu vă mișcați.

— Mai bine omoară-mă decît să ne dăm jos din tren, izbucni în fine coana Vatica, închipuindu-se din nou cu bagajele în ploaie, cu copilul adormit în brațe, prinsă în mulțimea orbită de furia plecării.

— Ați luat bilete ? îl întrebă conductorul tîrziu, după plecarea trenului din Chitila.

— N-am luat și nici nu iau.

— Atunci vă dați jos la Titu. Altfel chem comisarul gării și o să fie mai rău. Uite c-am și ajuns... Poftiți la domnul șef.

Lucrurile se aranjară. Vălimărescu, silit de autoritatea polițienească, scoase alt rînd de bilete și, întorcîndu-se turbat de mînie în cabinetul comisarului, aruncă două bilete pe birou și zise surîzînd amar :

— Vi le fac cadou. Să le păstrați ca amintire de la Jean Vălimărescu, șef principal al Ministerului Pescăriilor.

— La Titu cine s-a urcat ?

— Poftim biletele... Vezi dacă-ţi plac. Dacă nu, iau altele, nu face nimic.

— Aţi scos bilete ?

— Dumneata eşti chior ?

— Domnule, nu mă insulta. Fii la locul dumitale, c-apoi ştii... Astea sînt biletele de personal.

Procesul celor întîmplate se desfăşură în mintea lui Vălimărescu fulgerător.

— Mă rog, aveţi bilete ?

— Am, răspunse şeful principal cu liniştea nebunului ce pregăteşte crima.

— Să le vedem.

— Cere-le comisarului.

— I-ascultă, domnule, vrei să-ţi baţi joc de mine ?...

— Nu mă crezi ?... Le-am dăruit comisarului... Da' nu te supăra, îţi dau şi dumitale... cumpăr altele...

— Jane ! strigă Vatica, cu inima tăiată de presimţiri rele.

— Ce-i, cocoană ?... E Paşti, nu mă cunoşti ? Damblaua mea... Unii dau ghete, eu dăruiesc bilete... Am de dat cuiva vreo socoteală ? !

La Găeşti, Vălimărescu a cumpărat bilete noi.

— Astea-ţi plac ? întrebă el cu ochii aprinşi pe conductor.

Conductorul îi perforă biletele fără să-i răspundă şi anunţă liniştit :

— La Piatra-Olt vă daţi jos. Treceţi în alte clase. Vagonul rămîne pentru Sibiu.

— Ce ?

— Se poate ?

— Asta-i porcărie !

— Să telegrafiem la palat !

În mijlocul protestărilor generale, Jean Vălimărescu, şef principal în Ministerul Pescăriilor, oferea tuturor bilete...

Înnebunise.

— Hee !... Uite-te şi uite-mă !... Cînd ai venit, ghenerale ?

— Acuşica.

— Cu trenu ?

— Cu trenu.

— Păi ce tren e ăla ?

— De şase treizeci.

— Nu se poate !

— Cum nu se poate ? Ce vorbă e aia ?

— Nu se poate, domle !

— Asta-mi place ! Cum să nu se poată, dac-am venit cu el...

— Cum, frate, e un tren care vine la şase treizeci ?

— Ce, nu ştiai ? Pleacă din Focşani la unu, la trei, trei şi ceva e la Buzău, şi la şase treizeci soseşte în Bucureşti... Azi am avut întîrziere...

— I-auzi, domle, ce ticăloşie ! Să scoale bieţii oameni din somn, să vie la gară. Vara ca vara, mai treacă-meargă ; da' ia gîndeşte-te dumneata iarna, pe gerul ăla... Mare mizerie !... Şi zi, n-ai dormit de loc, ghenerale...

— Sînt mort de oboseală şi n-am găsit nici cameră... Toate hotelurile sînt pline.

— Vin' la mine, ghenerale...

— Dacă nu te deranjez... Bravo, îţi mulţumesc... Tocmai mă gîndeam : zic, ce dracu-i fac ? ! Ce-ţi face cucoana ?... Atunci mă duc la gară, să-mi iau bagajul... Unde stai ?

— Parfumului, 9 bis.

— Nouă bis... Îţi mulţumesc... Mă duc la gară, nu mergi cu mine? Luăm o birjă.

— Mă duc să-i spun nevestii; la revedere... Să vezi ce bine o să-i pară!

— Atunci, la revedere... Parfumului, 9.

— Parfumului, 9, la revedere!

Conu Alecu, om ca de cincizeci de ani, nici înalt, nici scund, nici gras, nici slab, dar bun peste fire, o luă pe jos singur şi foarte încurcat. Plătea scump plăcerea naivă de a semnala trecătorilor intimitatea lui cu gheneralul. Niciodată nu i s-a părut că locuieşte atît de aproape de centru. Nevastă-sa era femeie rea. Mică, slabă, neagră, dar mult mai tînără decît el, îl mînca de viu. Bietul om, pentru a avea linişte, pleca din casă cum se lumina de ziuă, căci furia nevestii se manifesta o dată cu zorile, şi de la o bucată de vreme, dimineaţa mai ales, era nesuferită.

„Să te ţii gură pe ea acum... îşi zicea conu Alecu. La urma urmei, se-ncuraja el, căutîndu-şi drepturile, ce, n-am voie să primesc un prieten?!... Ea cum îşi cheamă toate rudele?... Hrănesc o casă întreagă de neamuri şi nu zic nimic... La urma urmei, sînt stăpîn... slavă Domnului, n-a avut nici cămaşă..."

Dar tot curajul adunat în drum plesni, risipindu-se ca o băşică de săpun, cînd conu Alecu se trezi în faţa nevestii, ce răsărea legată la cap dintr-un morman de perne şi saltele, scoase pe scaune la soare.

— Scuturi?

— Ce mi-ai venit de pe acum?

— Vine Popescu.

— Care Popescu?

— Gheneralul.

— Ce *gineral?*

— Gheneralul Popescu.

— Unde vine? îl întrebă femeia, învineţindu-se de mînie, temîndu-se să priceapă.

— La noi.

— Va să zică nu-ți ajunge că hoinărești toată ziua și nu te interesezi de nimic... Ai început să cari de pe stradă toți golanii !

— Nu vorbi așa, e gheneral.

— Și ce dacă e *gineral*...

— Cum ce dacă e gheneral ?

— Crezi că mă sperii ?... E un dobitoc !

— Popescu, frate ?

— Popești pe toate cărările...

— Gheneralul Popescu ?!

— E plină lumea de *ginerali*...

— Pardon, e gheneral și gheneral.

— Tot *gineral* le zice...

— Atunci nu cunoști pe gheneralu Popescu.

— Nici n-am nevoie să-l cunosc ! Să nu mi-l aduci, că-i închid ușa în nas !

— Dragă, acușica iartă-mă... e tîrziu, nu se poate...

— Ai înțeles ?

— Nu mai putem...

— Ai auzit ?

— Vine omu... Ce dracu, e gheneral...

— Să se ducă la cazarmă... Ce fel de *gineral* dacă nu e în stare să-și plătească otelu ?

— Mă rog ție, o singură noapte... n-a găsit omul. Mîine pleacă... Pe dormeză, în salon... Uite, vino-ncoace, ici, lîngă... Ce mănuși sînt astea ?

— Cum ce mănuși ?... Mănușile tale.

— Mă...mă...mănușile mele ?!

— Ce ți-e, omule, ai înnebunit ?

— Am avut eu mănuși de piele ?

— Adă-le-ncoace, mă rog, dacă uiți de la mînă pîn' la gură...

— Da' jurnalul ?...

— Ce, n-am voie să citesc jurnale ?

— Franțuzești ?

— Le-am luat de la mama...

— Și tabachera asta tot de la mă-ta ai luat-o ?

— Alecule, da' ce-ți este ?

— Ce-mi este ?... Să faci patul gheneralului în salon... Mă-nțelegi ?... izbucni conu Alecu cu voce tunătoare, învîrtind bastonul. Nu merg mai departe, da' să te ferească Dumnezeu să calci strîmb, că-ți moi șalele !... D-aia mă scoți din casă cu noaptea-n cap !... Las', că-ți arăt eu ție ! Mișcă-te și vezi de masă !...

Și conu Alecu rămase triumfător, înfipt în mormanul de perne și saltele, ca pe ruinele unei cetăți. Luase frînele guvernului, dar nu era mîndru de loc.

SCHIȚE VESELE

— Este ?... ne întreabă colonelul, privindu-ne circular prin ochelari. Fireşte, răspunse tot el, sorbind din cafeaua chinuită de soldaţi la gura sobei, fiindcă nu te lasă logica naturală, altfel ar creşte dovleacul în vîrful stejarului. Este ?

— Domnule colonel...

— Este ?

— Daţi-mi voie...

— Nu, răspunde hotărît, doctore : carne sau vegetale ?...

— Lăsaţi-mă şi pe mine.

— Eu te las, dar nu te lasă logica... îţi cade dovleacul pe nas. Este, domnilor ?

— Eu vă întreb pe dumneavoastră numai un lucru, admiteţi că omul se trage din maimuţă ?

— Ce vrei să spui cu asta ?

— Mă rog, admiteţi ?

— Să admitem că admit...

— Nu aşa, vreau hotărît.

— Am admis, poftim, ca să-ţi fac plăcerea.

— Bun. Ce mănîncă ?

— Cine ?

— Maimuţa, cu ce se hrăneşte ?

— Ca omul, cu ce găseşte şi ea.

— Carne mănîncă ?

— Cine ţi-a spus că mănîncă carne ? Tocmai d-aia a rămas în urmă, a degenerat, s-a depărtat de noi, fiindcă n-a mîncat carne. Este, domnilor ? Maimuţa nu-i carnivoră.

— Dar ce, noi sîntem carnivori ?

— Ce faace ? Mori, doctore !... Omul, fără o pîrjoală ardeiată, mințită pe grătar, moare, mori și dumneata, mor și eu, murim cu toții, ascultați-mă [1] pe mine !

— Domnule colonel, dar carnivor e leul, tigrul...

— Și omul ce dracu este ?

— Omul e omnivor.

— Ceee ?

— Omnivor.

— Păi ce, noi mîncăm oameni ?

— Ooo !

— Pardon, ai zis omnivor...

— Dar, domnule colonel...

— Este ?

— Vai de mine, știe oricine, și găina...

— Nici o găină, răspunde aici, nu umbla cu fofîrlica...

— Dacă nu mă lăsați...

— Ca s-o întorci ?... Ștrengarule... canibaliști, ai ?...

COLONELUL IONESCU

I

Colonelul Ionescu [1], un om nervos, îndesat, cu ochii mici, cu mustaţa tunsă, cu chelia hotărnicită de un volan de păr cănit, se scoborî din trăsură, frumos decorat cu Steaua, pentru a lua comanda regimentului. În vederea acestei solemnităţi, ajutorul luase măsurile de rigoare : poruncise ca totul să fie în ordine, uşile deschise la perete pentru ca noul comandant să poată intra „de visu" [2] în toate camerele, şi-n pod, dacă o avea poftă, fără s-aştepte pe cel cu cheile, care de obicei tocmai atunci îşi găseşte dumnealui să lipsească, spunea din experienţă maiorul în aprobarea generală a ofiţerilor, ilustrată cu exemple din amintirile fiecăruia...

„Eu, tot aşa, odată, pe 909, ţiu minte..."

Un semnal prelung, trîmbiţat de un gornist la pîndă, curmă firul povestirii, vestind sosirea comandantului, scoţînd garda afară, pe ofiţeri la scară şi capete goale, însufleţite de priviri curioase, la colţurile cazărmii şi pe la ferestre.

— Ce sînt astea ? întrebă fără răgaz colonelul, oprind, cu degetul îndreptat spre chipiu, raportul ajutorului.

— Pomi.

— Pomi ?

— Asta... arbori, vreau să zic.
— Arbori ?
— Copaci plantaţi astă-toamnă.
— Copaci ? întrebă din ce în ce mai aiurit colonelul.
— Adică tei.
— Tei ?
— Tei tineri...
— Beţele astea de cort, tei ?
— Pui de tei.
— Şi ce i-aţi pus, mă rog, aci în faţă ? Să-i scoţi, să-i scoţi numaidecît, să cureţi frumos şi să pui zorele. Vreau verdeaţă, verdeaţă multă... Ce-i sărăcia asta în faţa regimentului ? ! Alt loc n-aţi găsit ?
— Aşa a dat ordin domnul general.
— Domnul general a dat ordin ?
— Da, teii sînt de la moşia d-sale.
— Să-i uzi... să-i udaţi în fiecare seară...
— Atunci nu-i mai scoatem ?
— Cum o să-i scoţi ? Ce comedie e asta ? !... Se poate ?... Să pui tei, tei mulţi, vreau pădure de tei, maiorule ! Să care apă toată ziua... Cine-i aghiotantul ?
— Eu, să trăiţi, domnule colonel [3].
— Să uzi pomii în fiecare seară... Să le torni apă la rădăcină. Ai priceput ?
— Am priceput.
— Apă multă, înţelegi ?
— Înţeleg, să trăiţi, domnule colonel, dar nu prea este apă, şi-s fîntînile departe... abia aducem pentru spălat. Avem numai o pereche de boi !
— Aţi auzit ? Să-l bage la carceră, trebuie să fie un ticălos !... [4]
— Nu, domnule colonel ! Din contră. Pînă acum s-a purtat bine... E nepotul domnului general.
— Bine, frate ! Ce gospodărie e asta ? Dacă e nepotul generalului, de ce nu-i daţi nişte haine mai bune ?
— Nu prea avem, stăm prost cu îmbrăcămintea.

— Pune, domnule, să-i facă în atelier... Să-i ia măsură, să-i facă numaidecît... Vii cu noi... să stai printre domnii ofițeri... Acolo ce aveți ?

— Armurăria.

— Ia cheamă armurierul... Ce-i pomul ăla din fața atelierului ?

— Un salcîm.

— Cine l-a pus ?

— Noi.

— Cum ți-ai permis, măgarule, să trîntești pomul ăla în fața atelierului ?

— Nu l-am pus eu, să trăiți, don colonel, a crescut singur... legăm caii la umbră, la potcovit.

— Îți place, maiorule ?... De unde ești ?

— De la Prisăcani.

— Să-l pui patru zile la închisoare. Tei n-ai găsit, baragladină ?

II

Ovid Zamfirescu, alintat de părinții care l-au căpătat tîrziu după căsătorie, a ieșit din clasa III-a de liceu cu părul lins și hotărît să nu facă nimic. Pînă ce i s-a dres glasul și a început să se radă, se ocupa ziua cu traforajul și noaptea cetea pînă tîrziu pe *Contele de Monte Cristo,* sau pe *Contesa cerșetoare,* romane adunate din foiletoane și cusute cu îngrijire în dosare voluminoase. A doua zi abia era gata la ora dejunului. Se prezenta curat, palid, cu ochii verzi, cu mîinile lungi și albe și se așeza la masă în fața bătrînilor, care-l sorbeau din ochi, amărîți că-și pierde vremea. Nu îndrăznea însă nici unul să-i zică ceva, fiindcă crescuse repede și lung ca o cucută [5].

Și așa, ușor, plăcut, pe nesimțite, ferit de curente și de blestemății, Coca se pomeni într-o bună dimineață în fața comisiei de recrutare. În ciuda certificatelor medicale și a lacrimilor coanei Raluca, medicul recrutor [6] — n-a vrut să țină seamă nici de

recomandațiile prefectului — l-a găsit bun pentru serviciu, fără a-l repartiza măcar la vreo armă specială, cum s-ar fi cuvenit unui fecior de familie [7]. „Noroc, spunea ea la orice ocazie, că musiu Ionescu — colonelul din Huși, care comanda regimentul Cocuței — era un om tare cumsecade, manierat și binecrescut", așa că tînărul soldat își făcea armata mai mult în casă.

Într-o zi, pe un sfîrșit de toamnă, urcînd încet, greoi, spre cazarmă, colonelul Ionescu porunci cum intră în cancelarie, fără a se așeza la birou: „Să vie caporalul Zamfirescu!"

Peste puțin, Zamfirescu se strecură cu sfială pe ușa deschisă și rosti, înclinîndu-se [8], formula sacramentală: „Să trăiți, domnule colonel!"

Dar colonelul, întors cu spatele, fluiera, bătînd în geam cu degetele-i scurte și groase, un marș plin de avînt războinic: „Hiu, hiu, hiu... ratata plam!"

Timpul de așteptare nu e calculat în regulament. El e însă precis hotărît de disciplină și corespunde momentului cînd încep a tremura genunchii. După o așteptare astfel socotită, Ovid Zamfirescu, ajuns caporal în virtutea inerției care guvernează oștirea, tuși sfios: „Hîm..."

— Cine-i? întrebă colonelul fără a se întoarce, fluierînd din ce în ce mai victorios.

— Eu.

— Care eu?

— Zamfirescu.

— Aaa, dumneata ești, tinere? Stai, șezi, ia loc... Cum o duci?

— Bine, mersi.

— Mîncare ai bună?

— Tare bună.

— Mănînci la cazarmă?

— Pe mine m-a abonat mamaia la birt.

— Altfel cum mergi?

— Mersi, bine.

— Am auzit că vrei să te duci la Iași.

— Dacă-mi dai mata voie...

— Cînd te-ntorci?
— Cînd vrai mata.
— Cu ocazia asta îţi dau şi un butoiaş să-l duci la soră-mea.
— Cu plăcere [9].
— Să nu te uiţi că-i mare...
— Nu face nimic [10].
— De dus e uşor, că-i deşert. Chestia e cum îl aducem înapoi... că eu aşa m-am înţeles cu soră-mea, să-i dau un vas gol, şi ea să-mi trimită unul plin, înţelegi?
— Da.
— Care va să zică, te duci la Iaşi, laşi butoiul gol acolo şi-l aduci pe cel plin. Pricepi?
— Da.
— Azi ce e... luni? Sîmbătă cred că te întorci?
— Da.
— Aşa. Bun... du-te!
— Să trăiţi!
— Apropo, am uitat, ea poate o să ceară parale, că e o prefăcută şi o zgîrcită!... Cunoşti pe soră-mea?
— Nu.
— Sigur că are să ceară parale, baba, şi-n cazul ăsta nu ştiu, să luăm ori să nu mai luăm?
— Luaţi [11], domnule colonel.
— Vorba e, ai s-o convingi tu să ţi-l dea fără parale? Parcă văd că te duci degeaba... şi decît să te întorci fără vin, mai bine nu te mai duce.
— Nu, domnule colonel, mă duc.
— Dacă ţii cu orice preţ şi crezi că ai s-o poţi convinge...
— Şi dacă n-oi putea, parcă tataia...
— Doamne, îi reteză vorba colonelul, fă-mă să văd şi minunea asta!... De cînd eşti caporal?
— Din mai.
— Vezi de te sileşte. La toamnă trebuie neapărat să fii sergent. Mama ce face?
— E bine, mersi.

— Zi-i complimente... Va să zică, ne-am înțeles, așa rămîne ?
— Da.
— „Bon voyage !" La revedere !
— Să trăiți ! „Bonjour !"

III

— Să trăiți, don *plotoner*, a fugit purcelu lu don colonel.
— Unde a fugit ?
— Eu știu, pesemne azi-noapte...
— Și nu e de loc ?
— Cînd m-am dus dimineața [12] să fac curățenie, să-l spăl, să-i dau mîncare, cum ați spus dumneavoastră, nu era neam !
— Nu l-ai închis bine și ți-a scăpat, tîlharule !
— L-am închis, zău l-am închis.
— Nu l-ai închis.
— L-am închis, don *plotoner*, știe și soldații.
— Nu l-ai închis, că dacă-l închideai, nu fugea.
— O fi avut pe undeva vreo gaură.
— Treaba ta, nu vreau să știu nimic ! S-aduci purcelul de unde știi. Să-l pui la loc, că te omoară don colonel !
Colonelul căpătase purcelul în ajun și-l recomandase plutonierului, de față fiind și maiorul ajutor.
— Vezi, mă, să-l crești.
— Da, să trăiți !
— Să-l ingrași bine, c-o să mănînci și tu din el.
— Da, să trăiți.
— Ăsta crește repede, se face mare, opina admirativ maiorul ajutor. Luați treizeci... ce zic eu, șaizeci... și mai mult... Puteți lua o sută kilograme de untură. Să-l hrănești bine, domnule, că mîncare avem berechet, slavă Domnului !
— Nu prea mănîncă, trăiți, don maior, cînd e singur.

— Nu se poate... să mănînce, trebuie să mănînce... Să mănînci, prostule, să creştem şi să ne facem mari.

Amintindu-şi scena, plutonierul, înfipt o clipă locului, se scărpină în cap, mobiliză o echipă de sfinţi şi, scuipînd lung, se-ndreptă cu capelul pe ceafă, necăjit, îngrijorat, spre bucătărie, gîndindu-se otrăvit la cele întîmplate, cînd, deodată, rămase încremenit, ciulind urechile.

— Huo !... Ţine-l ! Nu-l lăsa, mă, nu-l lăsa ! strigau grăjdarii îndemnîndu-se, înjurînd, chiuind, aruncînd cu furcile după un porc măricel, care, ostenit, se propti stupid, cu spume la gură, şi se lăsă prins, ţipînd asurzitor.

— L-aţi prins ? întrebă alergînd plutonierul.

— Da, don *plotoner*, mă tem că e a lui don colonel.

— Nu e ăla.

— Ăla era mai mic o ţîră.

— Ăla era mai negru, don *plotoner*.

— Taci, mă, aţi fost voi de faţă cînd l-a fătat mă-sa ? Băgaţi-l în coteţ ! Să-l iei la spălat, Văcariule, să-l freci cu peria şi de-l scapi înc-o dată, mai bine să dezertezi.

— Ce-ţi face purcelul ? întrebă mai tîrziu colonelul, apropiindu-se de grajd, însoţit de ajutor.

— Creşte, să trăiţi, don colonel.

— Mănîncă ?

— Mănîncă, e ceva de speriat.

— Taaci ! Mă, da' parcă nu e ăsta ?

— Ăsta e, don colonel.

— Parcă era negru... [13]

— Nu, don colonel, era murdar, puteţi întreba soldatul. Am pus de l-a spălat cu peria... Ce a ieşit dintr-însul...

— Parcă era mai mic.

— Tot aşa era, vi s-a părut dumneavoastră, unde şedea culcat... Îl ştie şi don maior.

— Ăsta e, afirmă maiorul. Nu v-am spus eu ? Aţi avut noroc... Ăştia cresc teribil...

Mă urcasem la club mai devreme. În salon, storurile trase filtrau o lumină domoală. Lumea nu se adunase. O singură masă de bridge, la care persoane, dezbrăcate de haină, se tratau pe rînd de mazetă. În bibliotecă trîndăveau, de asemenea, cîțiva membri, figuri caracteristice de oameni fără ocupație, dezbrăcați și ei, tolăniți pe canapea, răsturnați în fotolii sau călări pe scaune, fumînd plictisiți țigări groase, cu ochii cîrpiți de neodihnă, cu trăsături obosite, cu fețele ofilite ca florile presate în cărți.

— Ce făcuși aseară, Juan ? întrebară care mai de care pe un bărbat cărunt, elegant, purtătorul unei chelii simpatice.

— Am pierdut.

— Mult ?

— Nouăzeci de mii.

— Dacă te bagi în toate *suiviurile* [1]...

— Vorbești copilării. Eram sigur că pierd.

— Dacă te-i băga mereu în *suivi*...

— Trebuia, mă, n-auzi ?... Venise Manole.

— Și ce-i dacă venise Manole ? !

— Cum l-oi vedea pe Manole, mă curăț.

— Prostii...

— Fleacuri...

— Ce dracu, mă, ești om inteligent !

— Hm... nu credeți. Aveți dreptate să nu credeți, pentru că nu-l cunoașteți, da' ia întrebați-mă pe mine... Știți de cînd îl cunosc eu pe Manole ?... De

cînd credeți voi că-l cunosc eu pe Manole ? ! Îl cunosc pe Manole de treizeci de ani, nu-i să zici de ieri.

— Ce are a face ?

— Ce are a face ? ! Hm... Am fost cu el în școală din clasele primare și pînă am terminat liceul. Eram amîndoi la „Matei Basarab". Grecul nu învăța nimic, cu toate astea, la sfîrșitul anului, făcea ce făcea și trecea clasa. N-a rămas niciodată corijent. Era cel mai meșter la copiat. Mie mi-era drag, adică, la drept vorbind, mi-era mai mult milă de el, căci ceilalți băieți nu-l puteau suferi. Cînd îl întîlneau dimineața cu părul încîlcit, ciacîr, cu nasul mare, cocîrjat ca o cobiliță, își înnodau batista și băteau nodul de perete, să strivească capul Necuratului să nu le meargă rău.

— Fugi, mă, astea sînt copilării, făceam și noi...

— Hm... Ascultați ce vă spun eu, nu sînt copilării. A împrumutat într-o zi patinele lui unui băiat în Cișmigiu... A căzut ăla de s-a zdrobit...

— Măi, ce copil ești !...

— Copil, ai ?... Hm... Odată ieșeam de la teatru. Ploua torențial. Ne-am repezit toți să luăm tramvaiul. Era ultimul vagon, înțesat de lume. Cînd să pornească, se ivește un întîrziat în fuga mare și se agață de vagon cu încăpățînare... Cine gîndiți că era ? !

— Manole !

— Grecu, domle !... Ei, ce credeți voi că s-a întîmplat ?

— ...

— Cum a pornit, s-a frînt osia, domle !... Osie de fier, nu glumă ! Ne-a lăsat în ploaie... Nu tu trăsură, nu tu umbrelă...

— Prostii !

— Prostii, ai ?... Va să zică tot nu credeți ? !... Hm... Cunoașteți pe Stelică ? Știți ce băiat bun, ce tînăr și ce frumos era Stelică și ce trecere avea pe lîngă dame...

— Parcă s-a însurat...

— S-a însurat, dar ce-a pățit numai el știe.

— Ce-a pățit ?
— Să vă ferească Dumnezeu să pățiți și voi ca el !
— Ei, ce-a pățit, frate, spune !
— Ascultă, măi, să vezi ghinion ! Iubea pe a lui... asta, cum îi zice... Cum îi zicea, mă, că tu știi ?
— Pe-a lui Sotir.
— Aașa ; pe fata lui Sotir... O diviniza, nu altceva.
— Era și frumoasă.
— Tînără...
— Avea un corp, o splendoare !
— O frumusețe, ce mai la deal, la vale. Cu două zile, cam în ajunul nunții, ne ducem la „Flora" să îngropăm burlăcia lui Stelică. „Nu știți ceva", ne spune el îngrijorat cum ne-am întîlnit. „Ce s-a întîmplat ?" îl întrebăm noi cu dragoste. „N-am frac." „Păi, tu parcă aveai frac..."
— Avea frac frumos. Stelică se îmbrăca bine.
— „Păi tu aveai frac, îi zic eu. Ce l-ai făcut ?" „L-a mîncat moliile... Cînd l-a scos, zice, mama azi-dimineață, să-l perie, era ciur." „Ți l-aș da pe-al meu, zic, dar are să-ți fie mare..." Și ăla că-i mic, ăla că nu are, în fine, ce să vă mai spun, ia fracul lui Manole, domle, că era și Manole cu noi, și cu Manole se potrivea... că de atunci nici nu l-am mai văzut pînă acum o lună, două...
— Tu la ce l-ai lăsat dacă erai în idee ?
— Da' nu i-am spus !... L-am chemat deoparte și i-am spus, da' parcă a vrut s-asculte !... Numai că nu i-am căzut în genunchi. Tocmai că mă miram, de unde să aibă Manole frac... că se îmbracă bine și grecu... avere n-are, slujbă n-are... în fine... Ei, i-a să-mi spuneți voi, care faceți pe deștepții, că sînteți grozavi... ce credeți c-a pățit Stelică ?...

Nici unul nu îndrăzni să răspundă, impresionați de-a binelea de atîtea coincidențe...

— Trei zile s-a necăjit bietul băiat... Să-i vie nebunie... Să se omoare, mă... Rătăcea cu capul gol în Cișmigiu, cu revolverul în buzunar, și tot eu l-am învățat... Dacă nu-i cetea popa, se împușca. Fata

plîngea, că ţinea la el. Soacră-sa se interesa la telefon... Vă închipuiţi ce situaţie...

— Glumeşti ?

— Să glumesc ?... Hm... De glumă îmi arde mie ?... Dau nouăzeci de mii de lei şi-mi arde de glumă... Voi ştiţi cîţi bani dau eu aici de astă-iarnă şi pînacum ? Cînd v-oi spune, n-aveţi să mă credeţi. Un milion, să nu zic mai mult... Dacă nu dau un milion, să nu ies pe uşă !

— N-ai dat un milion.

— Am dat !

— Bine, poate să fi dat şi un milion...

— Nu *poate*, am dat !

— Bine, ai dat, da' ce-i vinovat Manole ?

— Pentru că de cîte ori am pierdut, Manole şedea lîngă mine. Nu zic, poate de dragoste, săracu, că umblă pe lîngă mine ca un cîine bătut şi mie mi-e milă şi nu-mi vine să-i zic : „Pleacă, mă, du-te dracului d-aci, că m-ai afanisit[2] !"

— Foarte rău dacă nu se simte !

— Nu-mi venea, mă, să-i zic... aş fi fost ridicol, că nimeni nu crede. Şi el se încăpăţînează, bănuiesc eu, să şadă lîngă mine, aşteptînd să cîştig, pentru a dovedi că legenda ce s-a creat în jurul lui din şcoală e stupidă. Dar dacă e aşa, n-ai ce-i face !

— Bine, n-ai decît să nu mai joci cînd îl vezi, şi pace !

— Să nu joc ? Hm... Vezi, asta e tăria duhului cel rău. O putere fatală mă-mpinge să joc tocmai cînd e el în sală. O încăpăţînare oarbă să răpun Necuratul. Îl caut pe Manole, să-l simt lîngă mine, să mă uit în ochii lui cînd joc un punct hotărîtor. Şi grecu apare şi dispare. Vine cîteva zile în şir, şi pe urmă se dă la fund. Cum pleacă, încep să mă refac.

— Ei, acum ascultă-mă pe mine. Du-te şi tu ori la popă, să-ţi citească, ori la doctor, să te caute. Nu te lăsa, mă, că e păcat. Eşti încă tînăr...

— Hm... Eram sigur că n-aveţi să credeţi. Zi mai bine să ferească Dumnezeu...

— Iartă-mă, dar te-ai ramolit.

— Crezi ?

— Vrei să-ţi dovedesc ?

— Ce să-mi dovedeşti ?

— Că te-ai sugestionat ca un idiot, pe tine şi pe alţii.

— Ei, dovedeşte-mi tu mie că m-am sugestionat, văd că eşti grozav.

— Astă-seară am să iau pe Manole lîngă mine, şi dacă n-oi cîştiga, căci depinde natural de şansă, n-am să pierd decît o sumă pe care am s-o scot pe masă mai dinainte. Zece mii de lei, am hotărît. De altfel, nici n-aş putea să pierd mai mult.

— Ai să-ţi dai şi cămaşa dacă-l iei pe Manole lîngă tine, ascultă-mă pe mine !

— Facem prinsoare ?

— Nu fac nici o prinsoare. Te sfătuiesc ca pe un om cuminte. Nu te juca cu Dracul. Ai copii şi eşti şi casier, după alea toate. Eu cel puţin am pierdut bănişorii mei. Eu am muncit, eu i-am făcut, eu i-am pierdut. Ţineam trei sute de mii pe sobă, să nu ştie nevasta. Ziceam ca să cumpăr o casă, să-i fac surpriză... Ţi-ai găsit !... Dar banul statului e cu bucluc.

— Eşti un măgar dacă crezi...

— Nu te supăra, îmi pare rău, dar eu te-am prevenit... Să nu fie vina mea...

Vestea s-a răspîndit ca un circuit electric. Membrii se adunaseră devreme. Sala era plină. Toţi fumau enervaţi de nerăbdare. Privirile se aţinteau spre uşă de cîte ori se deschidea. Pentru întîia oară, o îngrijorare de altă natură stăpînea acest fragment de lume pătimaşă. Manole întîrzia. Era aşteptat, chemat în gînd de fiecare, cuprinşi de panică la ideea că poate să nu vie...

Reuşind să pară indiferent, Popescu — care nesocotise spovedania lui Juan — casier la „Creditul bucureştean", în haină neagră de alpaca [3], cu vestă albă, urmărea în oglindă pe cei ce intrau, cuprins de un sentiment nelămurit de curaj, pus făţiş la încercare.

Jucătorii se aşezau la masă.

— Cine-i la numărul cinci ?... Domnul Popescu, mîna la dumneavoastră.

— Uite și Manole ! răsuflă ușurat Popescu, trăgînd hotărît, încrezător în cuminţenia lui, scaunul pe care trebuia să șadă. Vino, șezi ici, lîngă mine !

Manole stete o clipă la îndoială, intimidat parcă de privirile care-l urmăreau cu ostilitate, strînse mîna lui Popescu și, rostogolind ochiul ciacîr, se așeză la dreapta lui, lîngă un domn gras, cu haină largă, fără vestă, care sosise o dată cu el și căruia i se făcuse loc imediat, în consideraţiunea că juca gros, cu același noroc uimitor.

— Două mii de lei la banc ! anunţă răstit Popescu.

— Banco ! răspunse liniștit domnul în haină largă, care, după cît se aflase, era negustor de cereale.

De aci înainte, printr-o sfidare tacită, cum se-ntîmplă între jucători, lupta continuă între ei doi, ceilalţi jucători abţinîndu-se, curioși, în urma celor ce se zvonise, să vază rezultatul.

— Patru mii de lei la banc !

— Banco !

— Opt mii la banc !... Aveţi opt mii... Merge tot ? întrebă ca de obicei crupierul.

— Tot ! răspunse Popescu, sigur de el.

— Opt mii ! Un banco de opt mii !

— Banco !

— Nouă la banc !

Fu o clipă de uimire generală și, cu inconștienţa caracteristică mulţimii, se formă un curent de simpatie în jurul lui Manole, care, la adăpostul unor ochelari negri, era impenetrabil. Numai Juan reprezenta la o parte statuia neînduplecată a fatalităţii.

— Aveţi șaisprezece mii.

— Trec mîna.

— La șaisprezece mii mîna trece... O luaţi dumneavoastră ? A cumpărat-o... cum vă numiţi ?

— Gherase, răspunse negustorul în haină largă.

— Domnul Gherase. Faceți jocurile! Cine face un banc de șaisprezece mii?

Se zice obișnuit că nu trebuie să joci împotriva mîinii tale. Aceasta este o axiomă în legile controlate de experiența jucătorilor. Printr-un îndemn inexplicabil la un jucător atît de vechi, Popescu, care renunțase la dreptul lui de bancher, urmărit poate de gîndul de a dovedi lui Juan absurditatea credinței ce se înrădăcinase în mintea lui, părăsi această linie de conduită și zise:

— Banco!

— Cine a zis banco?

— Eu, răspunse ferm Popescu.

Inimile tuturor băteau mai tare. Orice zgomot, orice conversație încetase. Feciorii înlemniseră cu tăvile în mîini. Lumina becurilor păli o clipă și reînvie mai strălucită. Dintr-o cameră alăturată se auzeau rostogolindu-se zarurile la un joc de table, mărind liniștea din sală.

— Dați cărțile. S-a cerut banco!

— Opt! anunță Popescu.

— „En carte" [4], se menține?

— Da, da!

— Dați cărțile!

— „Reste!" [5] declară pontul.

— Șapte pentru „reste", replică bancherul.

— Bună banca, anunță crupierul.

— A stat la cinci, murmură îngrozită toată sala și se încinse o discuție zgomotoasă.

— Nu se stă la cinci.

— Se stă, domnule... Habar n-ai de joc... În pasă se stă la cinci!

— E „à volonté" [6].

— Nici un „volonté". Popescu a jucat foarte bine!

— Să vedem ce urmează... ori l-a tăiat, ori i-a prelungit pasa.

— Să vezi că i-a dres cartea.

— Liniște, vă rog. Aveți treizeci și două de mii de lei... domnul Gherase. Mai retrageți ceva?... Merge tot? Treizeci și două de mii de lei la banc!...

Cine vede un banc de treizeci și două de mii de lei ?... Haideți, domnilor, îndemna crupierul, faceți și mai puțin, din bucățele ! Domnul Gherase vede la toată lumea.

— Banco ! pronunță Popescu, înecîndu-se de emoțiune, alb ca varul, cu figura strînsă de durere ce-i strîmba gura întredeschisă.

— Cine a zis banco ?

— Popescu...

— Ați făcut banco ?... Banca e făcută... Treizeci și două de mii de lei la banc. Dați cartea...

— Carte, ceru sfîrșindu-se Popescu.

— Nouă la banc ! anunță crupierul într-o explozie generală de mînie. Veniți cu treizeci și două de mii de lei.

— Bine, am să dau... aduc mîine...

— Se cere acoperirea.

— N-am la mine, da' îi aduc... Cinci minute... Aveți răbdare... Stau aproape.

Și ridicîndu-se cu greutate, congestionat, cu cravata strîmbă, ieși împleticindu-se ca un om beat. În sală era o fierbere extraordinară. Juan triumfa. Acuzat de unii, scuzat de cei mai mulți, Manole era în judecata tuturor. Ședea nepăsător acum, vorbind în răstimpuri printre dinți, fără a-l privi, grecește, cu negustorul în haină largă.

Deodată se făcu liniște. Mulțimea făcu loc cu gesturi ostentative de compătimire, ca la trecerea unui mort, lui Popescu, care, aruncînd pe masă un teanc de bilete noi, prinse într-o bandă de hîrtie galbenă, zise ca un condamnat pocăit, care-și ispășește osînda :

— Numărați !

Negustorul luă hîrtiile și, scuipînd în degete, se pregătea să numere, cînd ușa se deschise violent și făcînd irupțiune în sală, un domn ras de mustăți, urmat de alții, ce păreau la fel, porunci vehement, bătînd în masă :

— Sus mîinile ! Sînt procurorul. Banii pe masă !... Păziți intrările. Nu mai iasă nimeni ! Apoi, îndreptîndu-se spre negustorul cu haină largă, zise

unui comisar pletos: Scoate fotografia!... Seamănă?

— El e.

— În numele legii, te arestez!

— Ma ţ-am facuto?... Este o gresala...

— Nu e nici o greşeală! Nu eşti dumneata căpitan Vangheli, armator la Brăila, Barba Gherase, angrosist de coloniale la Galaţi, şi Draculis, negustor de cereale la Constanţa?... Domnilor, urmă procurorul, aveţi în mijlocul dumneavoastră doi escroci: pe dumnealui şi pe... unde ţi-e tovarăşul?... Ieşi la iveală, chir Manoli, nu fă pe Violetta... apropie-te, nu-ţi fie ruşine... Şi pe dumnealui... Vă mărturisesc, mă surprinde uşurinţa cu care a pătruns în mijlocul dumneavoastră.

— Şi cum operau, mă, cum operau?

— Dracu ştie! Se vede că erau înţeleşi mai dinainte.

— Da' Manole, Manole... Care era rolul lui Manole?

— Grecu făcea pachetul.

— Măi, de ce a scăpat Popescu!

— De duhul Necuratului lui Juan.

— Bine cel puţin că l-a scos din idee.

— După ce m-a curăţat...

— Mare ticălos!

— Ticălos... hm!... Om deştept, domle, nu ca noi, nişte dobitoci...

— Deştept, nedeştept, o să-nfunde puşcăria.

— Vax!... Are el franci?...

Două țărance, două cumetre din sate vecine, venite la tîrg, s-au întîlnit, ca prin minune, la Iași, pe șoseaua Socolei, la crîșma „La trei calici", așezată la o răspîntie de ulicioare, măgieșită cu case de lut, încondeiate cu brîuri sînelite.

Un soare fierbinte de vară încinge sticlele cu rachiuri verzi de la ferestrele păinjinite, apa din cofele de pe prispe, pălește grămezile de castraveți și pepeni galbeni, așezați spre vînzare pe lîngă garduri, dulăii cu limba scoasă, ce se apără necăjiți, fără răgaz, de muște ce nu mai au astîmpăr.

Femeile, cu tulpanele desfăcute, s-au așezat în bătătura crîșmei, la umbra horbotită a unui salcîm răchitic, cu sticla de rachiu între ele. După ce și-au turnat cu îngrijire pe picioarele crăpate apă, cu ulcica, să se răcorească, una din ele a scos din traistă mămăligă rece, fire de ceapă și de usturoi, a deznodat cu dinții un nod de tulpan vechi, care ascundea o sare neagră, bolovănoasă, și au prins a mînca, împărtășindu-și necazurile, cinstindu-se între ele, prăfuite de carele ce se întorceau acum deșerte, hodorogind, spre casă.

— Să trăiești, cumătră... să trăiască și cumătru... să trăiți și să hiți sănătoși... Dumnezeu să vă dea sănătate și să trăiți amîndoi...

— Și-mneavoastră să trăiți ani mulți și să vă dea Dumnezeu zile și sănătate... și inimă bună... și să uitați năcazurile, că-s di la Dumnezeu... Nie nu ni-o murit o găină ?... Cînd am ieșit azi-dimineață, numai

ci am dat piste ea moartă... Fac nu știu ce naiba în cap di mor numaidecît...

— Da' nie ni s-o bolnăgit porcul ?!

— Nu-i nică, așa se bolnăgesc ei, da' nu mor tăți... care-s mai belalii [1], da' o samă nu mor... Sănătate să deie Dumnezeu... Cumătrul ce face ?...

— Iacă, nu-i ghini...

— Aracan de mini... d-apoi ci are ?

— Zace...

— Irrra... d-apoi di ci ?...

— Eu știu... să-nădușe în chept... iacă ici, în capul cheptului, și să face negru cum e pămîntul... că de asta am venit mai mult la tîrg, să caut un *vitrinal,* să-i dau niște oușoare, să-l întreb, să vedem nu mi-o da ceva pentru porc, că atîta gită am... dac-o muri, ce mă fac eu la iarnă c-o casă de copchii...

— Poi...

— Că omul dacă are zile lăsate de la Dumnezeu, trăiește, da' dacă i-o sunat ceasul, s-o mîntuit... Da' gita, ce știe ea... parcă are grai să vorbească ca omul, să spună ci o doare...

— De un' să aibă... da' iacă să-ți spun un leac... M-o învățat și pe mine o femeie... Să prinzi o țarcă — dacă-i putea-o prinde — că-s șirete, bată-le gina să le bată... zboară cum te aprochii di ea... Și dacă-i prinde-o, să n-o omori, să n-o tai, nimic să nu-i faci... numai s-o frigi ghinișor, întreagă, așa cum se găsește, cu pene cu tot, și s-o dai cumătrului s-o mănînce... și dacă nu s-o face ghine din asta, să știi că nici zile multe n-are, și tare-mi pare rău... Da' las', să him sănătoși, că poate o da Dumnezeu și ți-o trăi porcu...

TOCMEALĂ

Plouase toată noaptea. Dimineaţa, satul de pe coastă, spălat, premenit, ieşea vesel din ceaţa ce trîndăvea în pături rare, prin funduri de văi, pe acoperişuri, mai sus, în crîmpeie destrămate, aninate de pomii înmuguriţi vremelnic. Peste tot plutea un miros pătrunzător de arături întoarse, încălzite, fecundate de dragostea mirelui neobosit. Ţăranii treceau la arat silindu-se pe lîngă boii ce veneau tărfălogi la vale, cu jugul în coarne, tîrînd în urma lor plugurile oloage, prinse în coada carelor. Nevestele, ghemuite pe maldăre de strujeni, strîngeau pe lîngă ele copiii speriaţi, cu ochii strălucitori, golaşi, surprinşi de răcoarea dimineţii.

La curtea răzleţită de sat, lumea umbla după treburi. O femeie cu fusta scurtă, desculţă, cu picioarele roşii, hrănea un popor de pasări lacome : raţe caraghioase, gîşte proaste ce stăteau de harţă, găini prinse de panică, ce se strecurau ţipînd pe sub nasul curcanilor simandicoşi, ca nişte sultani din alte vremuri.

„Pui, mamă, pui, pui, pui, puui !..."

În faţa grajdului, trei argaţi înhămau, certîndu-se, două gloabe neţesălate la o brişcă plină de noroi. Lîngă pridvorul casei, la o distanţă respectuoasă, înţelenise umil, descoperit, nebăgat în seamă, un ţăran desculţ, cu părul încîlcit, cu faţa încreţită de suferinţi înecate în rachiuri tari. Boierul, om scund, cu ochii verzui, se pregătea să plece,

fără cravată, cu haină de praf, cu pălăria scorojită, strînsă de soare.

— Iar ai venit? îl întrebă el în fine, urcîndu-se greoi în trăsura strîmtă, înălţată pe arcuri.

— Iar, conaşule.

— La ce ai venit?

— Dă, conaşule...

— Nu ţi-am spus să nu mai vii?

— Ba mi-ai spus, conaşule, dar ziceam că poate ne-om înţelege.

— Ce să ne-nţelegem... Laşi fata la curte... asta-i înţelegerea.

— Eu n-o las?... Dacă ea nu vrea să vină... Eu aş hi bucuros, păcatele mele...

— De ce nu vrea?

— Întreabă-mă şi mata... Zice că n-are cine să vadă de casă... Să hi trăit mă-sa...

— Da' Smaranda ce treabă are?

— Îţi dau pe Smaranda, că, vorba matale, tot n-are nici o treabă.

— Nu vreau pe Smaranda, să-mi dai pe Domnica!

— Ţi-o dau, conaşule, numai să vină... Aud că vrea să se mărite.

— Cu cine?

— Cu alde Ghiţă Codău.

— Mărită-se sănătoasă! Da' să ştii că nu-ţi primesc oile la suhat [1]. Mînă, mă!...

— Dă, conaşule, cum vrai mata, da' atunci îţi iau şi pe Toader.

— Cum? Ia opreşte, mă! La ce să iei pe Toader?

— N-are cine umbla cu oile.

— Da' pîn-acu cine ţi-a umblat cu oile?

— Mă mai duceam eu, mînca-le-ar lupu, da' amu am îmbătrînit.

— Pe Toader nu ţi-l dau...

— Ei, să hii mata sănătos, că şi el e mulţămit, şi matale ţi-i drag de dînsul... Ştii una, conaşule, iacă-ţi dau şi pe Domnica, să nu zici că sînt om rău, că eu la casa matale am crescut de cînd ai luat

pe duduca, Dumnezeu s-o ierte... dar să-mi primești oile la suhat, și din brînză, una și una...

— Ce să ți le mai primesc... n-o să le dai de zestre ?... Cînd faceți nunta ?

— Ei, așa vorbesc oamenii, nu știi mata cum e lumea... Da' eu n-o dau, că-i nicșoară... Vin', Domnică, de te-nțelege cu conașul !

De după poartă se desprinse, înaintînd cu mîinile sub pestelcă, o fată îndesată, bălaie, cu sînii mari, care se opri la jumătatea drumului potrivindu-și șuvițele decolorate de soare sub tulpanul tras pe ochii înfundați și negri.

— Vin', fă, n-auzi ?

— ...

— Hai mai tare !... Vin', de, că nu te mănîncă nimeni !

— ...

— Aprochie-te... Așa !... Nu te teme... Vorbește cu conașul, nu-ți hie rușine.

— Ți-e frică de mine ?

— Nu ni-i nică.

— Vrei să vii la curte ?

— Dacă mă lasă tătuca.

— Da' tu ce zici ?

— Cum o zice tătuca.

— Ci-i dai mata pe lună ?

— Opt lei, cum am plătit totdeauna.

— E puțin, conașule, mai pune ceva.

— Nu mai pun nimic.

— Mai pune, mai pune, că e puțin, zău e puțin... E fata mare, nu te uita că e îndesată, așa-i felul ei. Mă crezi [2] mata, conașule, amu de Paști am dat opt lei numai pe ciuboțele.

— Iacă, nouă lei... Poftim, să nu mai ziceți nimic.

— Ghini, conașule, despre partea me... Ce zici, Domnico ?

— Eu știu ?

— Dacă mai ai ceva, spune... conașul e aici. Să nu hie vorbă pe urmă.

— N-am nică.

— Spune hotărît, vii ?
— Oi vini.
— Vine, conaşule.
— Aşa rămîne, şi dacă îi fi cuminte şi-i asculta.
— Da' sara mă duc acasă ?
— Proasto, o alintă rîzînd boierul, cum ai să te duci acasă ?...
— Atunci, zise fata privind în pămînt nătîngă, scormonind cu piciorul o pietricică, ni-i mai da mata şi o vacă.

LA DENTIST

În puterea nopții, Alcaz, director la Ministerul Opiniei Publice, sări din pat și porni scîncind prin odaie, clătinînd din cap, ținîndu-se de falcă, chinuit de o durere de măsea cu junghiuri ascuțite, ce se repetau cu o regularitate cronometrică.

Ostenit, se așeză pe marginea patului și, cînd să se creadă mai ușurat, sări ars și plecă din nou la plimbare, dînd cu pumnii în masă, în pereți, în tot ce întîlnea în cale. Încercă toate lucrurile: se păli cu puiul de pernă încălzit la gura sobei, obloji măseaua cu usturoi pisat, împănă urechile cu vată și, exasperat că durerea nu contenește, se hotărî eroic să ia o gură de apă rece, ca să amorțească nervii, așa cum auzise din bătrîni. Fu străbătut însă de un junghi atît de ascuțit, încît năvăli afară, nebun de suferință.

Viscolea grozav. La poartă crescuse troian de zăpadă, în care scufundîndu-se, pierdu papucul și constată neplăcut că e cu picioarele goale.

Se întoarse cuminții și — nu-i venea să creadă — fără dureri. Închise încet ușa, se dezbrăcă cu gesturi liniștite, mergînd ușor, ca în jurul unui mort ce odihnește. Făcu lampa mică și, ținîndu-și răsuflarea, se lungi în pat pe o coastă, cu precauțiuni de om rănit. Lăsă binișor capul pe pernă și închise ochii într-un suspin de ușurare.

Dar după o clipă de iluzie, durerile porniră din nou, rare, slabe, ca venind de departe, apoi, întărindu-se treptat, începură să-l ciocănească fără

răgaz, în tactul unui expres ce aleargă. Alcaz mări lumina, dete plapuma la o parte, își trase pantalonii, ghetele, îmbrăcă șoșonii, paltonul, își așeză fularul în fața oglinzii, cu gesturi ordonate, grave, de om ce-și face testamentul, și, îndesînd căciula pe urechi, luă chibriturile în buzunar, stinse lumina și plecă hotărît, ca la asalt.

În stradă ridică gulerul, și cu capul între umeri, cu mîinile în buzunar, înaintă prin zăpada care crescuse pînă la genunchi. Durerile îl părăsiseră. Nimic însă nu-l mai putea întoarce. Voia să se răzbune.

Scoborî în Izvor, trecu podul de la Mihai-vodă, o luă pe Lipscani, unde știa un dentist din treacăt, și, oprindu-se în fața unei porți masive, bătu cîtăva vreme, din ce în ce mai tare.

— Cine-i ?

— Domnul doctor e acasă ?

— Eu sînt... Cine ești dumneata ?

— Îmi dați voie, Alcaz, directorul...

— Vă necăjește măseaua ? Poftiți.

— Scuzați că vă deranjez la ora asta... începu Alcaz intrînd în cabinetul doctorului.

— Nu face nimic.

— Ba foarte mult, dar mi-am zis : medicii sînt ca niște apostoli...

— Mă rog...

— În special dumneavoastră...

— Ședeți în fotoliu.

— La mine un dentist merită mai mult decît un doctor... la ei toate merg pe ghiceală...

— Ședeți, să vedem.

— Dumneavoastră luați omului cu mîna... Ia spune, doctore, doare rău, ce zici ?

— De loc.

— Spui drept ?

— Garantat.

— Doctore, să știi că dacă mi-o scoți bine, pe lîngă dreptul dumitale, îți trimit un curcan îndopat cu nuci, să mă pomenești, tocmai de la Piatra-Neamț... de la mama...

— Mersi.
— Numai să ţi-l frigă bine şi să-i dai o linguriţă de rom înainte de a-l tăia...
— Asta n-am ştiut... Şedeţi.
— Vine de-l frăgezeşte... îl face cum e spuma.
— N-aveţi nici o grijă, căscaţi gura.
— Ce ai în mînă ?
— Nimic.
— Arată să văd.
— Poftim. „Rien dans les mains, rien dans les poches..." [1] Poate nici să nu fie nevoie.
— Crezi ?
— Să vedem.
— Aşa ne amăgiţi dumneavoastră...
— De loc. N-aş avea nici un interes. O măsea întreţinută rentează mai mult decît una scoasă, şi toată lumea e mulţumită : clienţii rămîn cu dinţii în gură, şi noi cu banii în buzunar.
— Bravo, doctore ! Îmi place de dumneata că eşti băiat sincer... Se vede că eşti romîn verde...
— Sînt evreu, domnule.
— Nu face nimic. Eu îţi spun drept, nu că eşti dumneata de faţă... evreii îmi sînt foarte dragi... Romînul, domnule, nu este antisemit... eu, cel puţin...
— Deschideţi gura mai mult... Asta vă doare ?
— Aia... aşa mi se pare... eu ştiu ?
— S-o ştergem cu puţină vată...
— Dacă crezi că trebuie s-o scoţi, scoate-o. Numai să nu mă doară, doctore, eu nu sînt ingrat. Poartă-te bine, şi ai să vezi ce client ai căpătat...
— N-aveţi să simţiţi nimic. Nu vă temeţi.
— Nu mi-e frică, dar nu-mi place să mă doară... umblă binişor şi-ţi promit o balercuţă de vin roş să-l ţii pe unghie.
— Mersi... vă doare ?
— Ai scos-o ?
— Deja ?... O, nu merge aşa repede. Trebuie anesteziat bine, să nu doară de loc.
— Aşa... Să nu mă doară de loc, dragă doctore, că am să te recomand la toată lumea... Sînt foarte

cunoscut, să vezi ce clientelă îţi fac eu dumitale... Şi dacă ai copii, pot să le dau lecţii de franceză...

— Căscaţi gura, mai mult, fără frică. Nu vă temeţi.

— Ai...

— Clătiţi-vă.

— Glurulurulu... ptiu !... Gata ?

— V-a durut ?

— Glurulurulu... ptiu ! Puţin.

— Mai clătiţi-vă...

— Glurulurulu... ptiu ! Unde-i măseaua ?

— Clătiţi-vă bine, daţi cu limba...

— Glurulurulu... ptiu !...

— Poftim şi corpul delictului. Vedeţi, era atacată la rădăcină.

— Hm !... Nu era cine ştie ce lucru. Puteai să n-o scoţi... Unde mi-e căciula ?

— În antreu.

— Bine zici... Poftim...

— Dumneavoastră vreţi să glumiţi, domnule ?...

— Ba nu glumesc de loc.

— Doi poli, la mijlocul nopţii ? !...

— Lacomi mai sînteţi !... D-aia vă urăşte toată lumea, şi bine face. Nu vă mai săturaţi de bani. Cu cinci lei mi-o scotea orice bărbier.

AŞA E PIESA

Comedie în trei tablouri

Regimentul X de infanterie a primit, pentru educaţiune şi întreţinere, cincizeci de copii, orfani de război.

Într-o zi i-a numărat, a doua zi i-a tuns, a treia zi i-a numărat din nou, şi după împlinirea acestor rituri seculare, urma să primească o pîine la doi.

După cîtva timp, maiorul ajutor, întîlnind prin curte pe ofiţerul cu aprovizionarea, însărcinat cu creşterea lor, l-a întrebat, scîrbit ca de o pacoste :

— Cine să-i îngrijească, cine să-i îmbrace, cine să-i spele...

— M-am gîndit eu la asta... Am angajat o spălătoreasă faină.

— Parol ?

— Spală admirabil.

— Ce spui ?

— Ştie şi prăjituri.

— Bravo, Floriene ! S-o trimiţi, mă rog ţie, din cînd în cînd şi pe la mine... Şi mai ia un om.

Tabloul II-lea

— Ce caută femeia aia ?

— E madama de la copii, domnule colonel.

— Aţi găsit ?

— Faină ! Eu am adus-o. Spală admirabil.

— Taaci !

— Ştie şi prăjituri. Nemţoaică, ce mai una-alta !

— Ia cheam-o încoace.

— Carolina !
— „Küss die Hand..." [1]
— *Gut morgen* [2]... Dă-te mai aproape... *Zi zin ku ?* [3]...
— „Was ?... Köchin, bitt' schön... [4] *bocterese*...
— Înţeleg, înţeleg... da (frecînd rufe imaginare :) spălat, *nain* [5] ?
— „O, ja, bitt' schön." [6]
— *Gutten ?*[7]
— Gut.
— Auzi, că-i faină... trimete-o la mine degrabă... şi mai dă-le un om...
(Depărtîndu-se împreună.)
Maiorul : Nu ştiam că vorbiţi aşa bine nemţeşte.
Colonelul (modest) : Da, o rup binişor.

Tabloul III-lea

— Bine, colonele, mi s-a raportat că ai rîioşi în regiment. Se poate ?... şi mai cu seamă copiii, care este pentru noi o moştenire sfîntă !
— Domnule general, vă spun drept, eu singur nu ştiu ce să mai zic. Îi îngrijesc destul, da... ştiţi dumneavoastră, cei şapte ani... Pînă i-om da pe brazdă. Mă ocup personal. Le-am tocmit o spălătoreasă faină.
— Natural, frate, aşa trebuie.
— A găsit-o nevastă-mea, că se interesează şi ea. Spală admirabil... o nemţoaică... şi calcă, domnule general...
— Adevărat ?
— Face nişte prăjituri !
— Bune ?
— Splendide !
— Da' de gătit ştie ? că asta-i principalu...
— Dumnezeieşte ! Dacă nevasta, care-i gospodină...
— Fain ! Trimete-o la mine, monşer. Să plece imediat... şi daţi oameni de ajuns. Nu-i lăsaţi de capul lor, că e mici.

Costache Negulici, arhivar diurnist, galben-pămîntiu la faţă, cu ochii stinşi, adînciţi în orbite, se-nchină, slab, adus de şale, în faţa icoanei lui sfîntul Nicolae, care privea cu severitate firele de păr răzleţe ce tremurau ca de friguri în deşertul cheliei păcătosului.

Costache Negulici era istovit, avea nevastă frumoasă şi o ducea greu. De la birou venea cu umbrela subţioară, cu paşi mari, îngenuncheaţi, direct acasă. De obicei mînca ridichi cu pîine neagră şi o bucăţică de brînză pe colţul mesei, apoi, sughiţînd greu, se apuca, pentru a-şi spori veniturile, să lipească plicuri plătite de farmacii cu 1,40 lei suta. Lucra, fără să vorbească, o mie de bucăţi pînă la miezul nopţii, cu întrerupere de o oră, în care timp ţinea şi contabilitatea băcanului din colţ.

N-avea nici un viţiu, nici o pasiune decît tutunul, pe care-l fuma cu patimă şi cu degetele îngălbenite ca de curăţitul nucilor. Colegii nu-i cunoşteau decît un rînd de haine, lustruit, înverzit, care scădea şi el din cauza transformărilor multiple în fiecare an, în proporţia în care slăbea, pe nesimţite, proprietarul.

În schimb, Zoica avea păr negru, ochii focoşi, buze roşii, purta ciorapi de mătase, şi cînd o căutai, era la rude.

Ros de gelozie neputincioasă, Costache Negulici, plin de bănuieli şi de otravă, se hotărî în fine să o întrebe :

— Unde ai fost ?
— La ţaţa Tinca.
— Iar ? Mai stai dracului acasă !
— Ce să fac ?
— Ce să faci ? Mă întrebi ce să faci ? Tare frumos ! Va să zică tu nu ţii la mine de loc.
— Cum nu ţiu la tine ?
— Dacă pleci toată ziua şi mă laşi singur.
— Parcă tu ţii.
— Eu ?
— (Lipindu-se de el :) De cînd te rog să-mi faci o capă de mătase...
— Mai aşteaptă... Slavă Domnului, nu e zi lăsată de la Dumnezeu să nu-ţi aduc cîte ceva. Ai vrut cercei lungi, ţi-am luat cercei lungi. Ai zis pantofi de lac... poftim pantofi de lac... Şi cîte şi mai cîte... Brăţară galbenă, umbrelă scurtă, pălărie roşie, şi în schimb tu de mine n-ai nici o grijă.
— Cum n-am grijă de tine ?
— Da' ce grijă ai de mine ? Pleci dimineaţa şi vii seara. Toată ziua în trăsură. Cine-ţi plăteşte trăsura, mă rog dumitale ?
— Ce-ţi pasă ?
— Ce-mi pasă ?
— Dacă mi-i urît...
— Da' mie nu mi s-a urît că muncesc ca un cîine de dimineaţa şi pînă seara ? Ce mi-ai dat tu mie de cînd ne-am luat ? Arată şi tu un lucruşor cît de mic, să fi zis : „Na şi ţie, bărbate, de ziua ta, ori de Anul nou"...
— Bine, ai dreptate, nu zic, da' spune şi tu : ai purtat ceva necîrpit de cînd eşti cu mine ?

Fragedă de tinerețe și aer proaspăt, Nușa năvăli zveltă, cu părul retezat, cu ochii verzi, cu nas obraznic, în cabinetul bărbatului său și-i spune într-un suflet, îmbujorată de indignare :

— Vai, dragă, n-ai idee cît ne fură Anica !

— Taci, mai încet, să nu te audă.

— (Scoborînd glasul :) Las' să m-audă...

— Te pomenești că pleacă.

— Sănătate bună... Știi ce hoață e ?... Cît crezi că punea conopida la socoteală ?

— ...

— Cincizeci de lei !

— Și tu cu cît ai luat-o ?

— Cu patruzeci și opt... doi lei dintr-o dată, închipuiește-ți ! De-acum nici n-o mai las, mă duc eu singură. Și hreanul mi-l socotea cu bucata... eu l-am luat cu kilogramul, e mult mai convenabil... Dar trebuie să-ți dai osteneală ; să cauți, s-alergi, să umbli... Eu știi ce fac ? Dau întîi o raită prin toată piața, așa, ca să-mi fac idee, și pe urmă iau de unde-mi place, una de ici, alta de colo... Era și Livezeanca, cu taiorul ei cel nou ; da' mie, drept să-ți spun, nu mi-a plăcut de loc. Mai întîi, taiorul nu e rochie de piață, ș-apoi, cînd ești gătită, nici nu-ți vine să te tocmești. Zău, nu știu cum, parcă te jenezi. Eu am fost în *trotter*, așa cum mă vezi, ca o slujnicuță, și închipuiește-ți, dragă, ha, ha, ha, un soldățoi se ținea de mine... Da' i-am întors și eu o pereche de ochi... a văzut numaidecît cu cine are

a face... Nu, orice s-ar spune, e mare economie... Vezi cu ochii, te tocmești, cumperi ce-ți place (așezîndu-i-se în brațe) și gătești bărbățelului papă bună... ghici, ce avem la dejun ?

— (Distrat :) Supă.

— Aăă, și tu... Așa proastă mă crezi ? Mă duc la piață să fac supă... Pui cu ciuperci, dragă... Și mai ce ?

— Eu știu...

— Ce-ți place ție mai tare ?

— Alva.

— (Triumfătoare :) Ficățel de gîscă !

— Bravo !

— Vezi cum mă gîndesc eu la tine ?... Pupă-mă. Luasem și o oală cu smîntînă, dar a spart-o dobitocul ăla de hamal... Păcat de oală... Am luat și mere crețești, să vezi ce frumoase... și mandarine am luat... Voi n-aveți idee ce înseamnă să fii gospodină și să te duci singură... nici nu e de comparat conopida care am luat-o eu cu aceea care a cumpărat-o Anica...

— (Complezent :) Ochii stăpînului îngrașă calul.

— Tataia spunea, Dumnezeu să-l ierte, că economia mică face averea mare... Așa ne-a crescut... trei surori... Cît de puțin, zece bani, nu-i rușine.., zece de ici, zece de colo...

— Coniță, întreabă birjarul, îl mai țineți mult, că-i tocmit la o nuntă...

— Vaai, ce uitucă sînt ! Vă place ? Du-te, Anico, degrabă, mă rog ție, și dă-i drumul... (Către bărbatu-său :) Ai tu o sută de lei ?... Eu m-am întors fără nici un gologan.

— O sută ? !

— M-a dus, am venit acasă, cît a așteptat în piață... judecă și tu. Pe urmă a fost așa de cuviincios, a venit numaidecît ! Merită, săracul !... Unii fac niște mofturi...

NE VARIETUR [1]

Generalul inspector, indignat că era nevoit să calce pe pămînt, înainta în silă, urmat de o suită de ofițeri docili, tăcuți, îngrijorați, eșalonați în adîncime și pe grade, care se temeau să calce sănătos, așa cum erau deprinși. Cortegiul părea o serie de bănuiți duși de procuror la locul crimei. Toți avuseseră relații cu mortul. Fiecare se temea să nu fie acuzat de omor... Victima era regimentul, înșiruit din zori pe cîmpul mărginit de șanțuri. Un singur nor, pîclos și vînăt, scoborît să-l atingi cu mîna, acoperea trupa ca o cască uriașă de război.

— Drepți !... Pentru onor... răsună o voce prelungă, ce ambiționa să fie glasul trîmbiței din urmă și să trezească oamenii morți de neodihnă.

— Lăsați... lasă astea, oprește, te rog... clișee vechi, colonele.

Colonelul rămase pietrificat, ca osînditul care se trezește în picioare după un foc de salvă îndreptat împotriva lui.

— Să vie un om cu o mitralieră.

Cîțiva ofițeri fugiră, luîndu-se la întrecere. Peste puțin, un soldat arămiu, escortat ca un prizonier de ofițerul triumfător, înainta șchiopătînd, intrat cu de-a sila într-o pereche de bocanci noi, stîngaci în mantaua bățoasă ce-i îngreuia mișcările, nouă și ea, ca tot restul îmbrăcămintei, și se opri în fața generalului ca un condamnat la moarte.

— Cum te cheamă pe tine ?

— Florea.

— Florea ?

— Cristache, să trăiţi.

— Nu Florea ?

— Ba Florea.

— Mă ţigane, alege-ţi, ori Florea, ori Cristache.

— Florea Cristache.

— Dă-te mai aproape... Legaţi-l la ochi... strîns, să nu vadă.

— Aolio... nu sînt eu, mînca-ţi-aş sufletul...

— Nu te teme, Cristache, că nu te omoară nimeni. (Întorcîndu-se către ofiţeri :) El a auzit din război... e bună şi frica cîteodată... Vezi tu ceva, mă Floreo ?

— Nu văd, mînca-te-aş, că m-a strîns rău.

— Cîte degete sînt aici ? Nu pune mîna la batistă, ţigane...

— Păi nu le poci număra.

(Infinit superior :) — D-aia te-am legat şi eu. Ei, apucă-te acum şi desfă puşca şi să mi-o faci la loc ca din fabrică.

— Doamne !... păi aşa, cu ochii legaţi ?

— Uite-aşa, legat la ochi.

În respiraţia reţinută a ofiţerilor, cu un oftat ce şuieră printre dinţii săi albi neregulaţi, soldatul se aşeză în genunchi şi, cu mîini uscate, înnegrite, scoase trusa cu uneltele.

Colonelul, galben ca de ceară, aştepta, ca martirii condamnaţi la probă supremă, o minune cerească. Fiecare dibuială era o decepţie, fiecare învîrtitură de daltă, o speranţă, orice bucată desfăcută, o uşurare.

Un observator dezinteresat ar fi băgat poate de seamă că ţiganul o făcea de oaie. Dibuielile lui erau exagerate şi desfacerea pieselor se succeda în ordine prea convenţională, ceea ce trăda o practică îndelungată.

Dar cine sta să bage de seamă, în panica generală, asemenea amănunte ? În cîteva clipe, ce părură colonelului un veac, într-o tăcere de ziduri părăsite, soldatul desfăcu arma, înşirînd bucăţile metodic pe batista întinsă cu îngrijire dinaintea lui.

— Aşa, băiete, acuma încheie-o la loc.

Operaţia merse mai uşor. Ultima piesă încheiată aduse un curcubeu pe feţele întunecate ale ofiţerilor.

— Bravo, colonele! strigă entuziasmat generalul, sărutîndu-l pe amîndoi obrajii.

— Domnule general...

— Nimic, că strici totul... Destul... Mi-am făcut idee. Văd că s-a muncit. Vă felicit, domnilor, şi la revedere... Nu, mulţumesc, nu vreau suită... Mă duc singur. Rămîi cu ofiţerii dumitale.

— La cine e în companie? întrebă transportat colonelul, după plecarea generalului.

— La mine.

— Domnule căpitan, îţi mulţumesc şi vin' să te sărut la rîndul meu...

— Sărută-l şi tu pe Florea...

— Ce să-l sărute, domnule, că-i armurier.

La Olt lupta dura de trei zile. Tunurile bubuiau cutremurînd văzduhul, cumințind copiii, umplînd de groază femeile și bătrînii, lăsați pentru paza satelor. Mitralierele false cu care nemții cercetau întinderea frontului se auzeau plescăind fără astîmpăr, supărător, de pretutindeni, ca niște berze învrăjbite, uriașe. Soldații noștri, *tătuci* cu fețele îndoliate de bărbi inculte și de suferințe ascunse, presărați în șanțuri lungi, ce le veneau pînă la genunchi, trăgeau în vînt, cuprinși de panica misterioasă că nu zăreau de nicăiri dușmanul. Proști, flămînzi și goi, credeau orice, așteptîndu-se la toate : în apa vie și moartă, în pecetea cu care nemții însemnau pe cei liberați, ca să-i recunoască și să-i omoare, dacă, după această mărinimie, i-ar mai fi întîlnit în luptă.

Mulți își pierduseră mințile. Stăteau țintind cu ochi întunecați pămîntul, încremeniți de groază printre tovarășii morți, cu membrele zgîrcite, cu fețele prinse într-un semn de întrebare. Unul se ridică deodată în picioare și fugi, fără armă, răcnind sălbatic, înspre inamic. O seamă se depărtau pe furiș, se răzlețeau și, suflete chinuite, se mutilau fără iscusință, pentru a scăpa de urgie. Un glonț în palma stîngă pusă pe gura țevii, și omul fugea rătăcit, cu cărnurile spintecate, la ambulanță, unde rana, înnegrită de fum, trăda repede toată scăderea soldatului învins.

Medicii semnalară ticăloşia şi ordine superioare, severe, ca toate ordinele superioare, impuneau măsuri extreme.

Colonelul Popescu, comandant destoinic şi blajin, dar hotărît la nevoie, n-apucase a-l ceti bine şi de la ambulanţă i se aduse, escortat de un doctorand, un om rănit.

— Domnule maior, e de la dumneavoastră, s-a împuşcat singur... se vede forma rănii şi negreala.

— Cum te cheamă ?

— Gligore.

— Gligore şi mai cum ?

— Gligore.

— Alt nume n-ai ?

— Ba Gligore al Mariţei.

— De ce te-ai împuşcat ?

— A scăpat glonţu, mînca-ţi-aş ălea...

— Minţi, de ce te-ai împuşcat, mă ţigane ?

— Oi hi greşit.

— De, mă băiete, n-am ce să-ţi fac, asta nu e greşeală, ci păcat, care nu se iartă, şi întorcîndu-se către agenţii de legătură, porunci cu voce scurtă : Să vie cîte un om cu arma din fiecare grupă... apoi scoase o ţigară pentru a-şi potoli emoţiunea, învîrtindu-se încoace şi încolo, neştiind unde s-o aprindă. Care aveţi un foc ? dar nu răspunse nimeni şi, în neştire, o aprinse de la mutilatul care îi prezintă cu sfială un fitil aprins cu mîna lui sfîrtecată, cu cealaltă dînd umil onorul, sperînd să-şi micşoreze vina, neştiind ce îl aşteaptă.

— Au venit oamenii ?

— Da, să trăiţi.

— Unde sînt ?

— În vîlcea, în dreptul şanţului.

— Duceţi-l acolo... mai înapoi ; vino lîngă mine, doctore... să vie preotul.

Nenorocitul, alb ca varul, cu tulei de barbă ce parcă creşteau văzînd cu ochii, privea rîzînd rătăcit, cu capul gol, aşteptînd cu gîtul uscat sfîrşitul comediei care face din ţigani obiect de glume dureroase, după cum ştia el din cazarmă.

— V-am chemat să spuneţi camarazilor cum mor laşii şi să pedepsiţi cu mîna voastră pe acel care şi-a călcat jurămîntul rănindu-se singur.

— Legaţi-l la ochi. Comandă, sergent !

Preotul ridică crucea şi mormăi pe nas cu vorbe înecate :

— „...iar de a greşit cu voie sau fără voie, cu fapta sau cu gîndul, cu ştiinţă sau fără ştiinţă..." restul se pierdu într-o comandă scurtă.

— La ochi... daaţi foc !

O pocnitură dezlînată rupse ecoul ca pe o pînză putredă. Toţi rămaseră prostiţi. Camarazii trăseseră în sus, cu ochii închişi. Un glonţ, unul singur, al sergentului, lovise pe Gligore, care se zvîrcolea, ţinîndu-se de burtă. Soldaţii se-nchinau, doctorul alergă în grabă, îi sfîşie hainele, căutînd rana. Îi făcu o injecţie şi un pansament sumar. Mărgele de spumă uşoară perlau acum în colţul gurii muribundului.

— Ce zici, doctore ?

— E condamnat, isprăviţi-l...

Soldaţii prinseră a se închina din nou.

— Nu, ajunge, cum i-o fi scris, întrebaţi-l, ce vrea ?

— Ce să mai vreau ?... răspunse horcăind Gligore, oţărît, brobonit de năduşeală, cu ochii împăienjeniţi de moarte. Făcurăţi treabă... am şase copii, să hi ochit barem într-un chicior.

— Avem un caz suspect de tifos exantematic... anunţă din uşă medicul regimentului, intrînd fără să bată în cabinetul comandantului.

Colonelul se roşi ca o sfeclă, lărgi cu degetele gulerul de la tunică, respiră şuierînd şi, scăpat ca prin urechile acului de un atac de apoplexie, se sculă în picioare, se îndreptă îngîndurat spre cuier, îmbrăcă mantaua încheindu-se la toţi nasturii, porni repede spre uşă, se întoarse, se dezbrăcă, puse mantaua la locul ei şi, aşezîndu-se la birou, scînci domol :

— Aşa e cînd eşti prea bun.

— Domnule colonel...

— Lasă, domnule... Ţi-am spus eu ceva ?... Adună reghimentul.

— Tot reghimentul ?

— Nu, să vie maiorul.

— Ordonaţi, domnule colonel !

— Dumneata ai auzit ?

— N-am auzit nimic.

— Cum, maiorule ? Eu ştiu înaintea dumitale că avem tifos exantematic în reghiment ?

— Nu mi-a spus nimeni.

— Aştepţi să ţi se spună ? ! Bravo ! Frumos !.. Vorba aia : eu aştept, dumneata aştepţi, el aşteaptă... glumi [1] colonelul, cu ironie amară. Bine, maiorule... Tac... Vezi ce fel de om sînt eu ?... Nu

zic nimic. Dar să ferească sfîntul de acum înainte să cadă cineva în mîinile mele !

— Domnule colonel...

— Destul ! Ia notă : 1) Să se pună santinele de jur împrejurul cazărmii ; 2) Oamenii să se culce imediat ; 3) Regimentul se consemnează în cazarmă pînă la noi ordine. *Suspand* orice instrucţie. Nici o corvoadă, nimic, nimic absolut... Nici o mişcare... Să nu se vadă picior de om umblînd prin curtea regimentului... Bagă bine de seamă, maiorule, că te fac răspunzător de ordinele care le dau acuma. Nu se dă nimeni jos din pat, nu iese nimeni în oraş, baia va funcţiona zi şi noapte, oamenii să-şi spele rufele cu apă caldă... sau mai bine nu, să le fiarbă... Auzi, maiorule ?

— Aud, domnule colonel.

— Domnule, auzi ?

— Da, domnule colonel, am înţeles.

— Să le fiarbă în ochii dumitale. Bagă bine de seamă, că eu cu dumneata vorbesc, şi din cinci în cinci minute să mă ţii la curent... ia măsuri, dă ordine, să nu se întindă, că v-aţi curăţat ! Doctorul să facă anchetă severă, să vadă cine-i măgarul care a adus tifosul exantematic[...] Cine l-a adus, asta vreau să ştiu ! Să-l dau în judecată, ca să se înveţe minte !

— Doctorul e vinovat, că n-a izolat recruţii.

— Ba i-am izolat, da' n-am putut să-i izolez complet, că n-am avut unde.

— Are dreptate maiorul. Eşti piază-rea, doctore. De cînd ai venit dumneata, numai cu buclucuri. Ăla şi-a frînt mîna, mecanicul s-a opărit, şi cu tifosul exantematic o făcuşi fiartă.

— Da' ce sînt eu vinovat ?

— Cine zice că eşti vinovat ?... La revedere, domnilor ! şi bolnavul să stea în observaţie permanentă...

— Poate să nu fie exantematic !

— Oare ? întrebă plin de speranţă colonelul. Ei, cum putem cunoaşte, Negrene ?

— Foarte simplu... afirmă, sigur de el, inginerul, om deştept şi mucalit, căpitan de rezervă, chemat să-şi completeze instrucţia. Se cunoaşte numaidecît.

— Ce spui, domnule ?

— Dacă-i hexapod...

— Cum ziseşi ?

— Hexapod, cu şase picioare.

— Aşa da, ei ?...

— Dacă-i hexapod, atunci e străin, adus din altă ţară, unde bîntuie tifosul exantematic[...] Dacă-i octopod...

— Ăla cum e ?

— Cu opt picioare, şi atunci e romînesc, nu-i nici un pericol. Dacă doctorul a păstrat o lighioană de pe cămaşa bolnavului suspect...

— Aş, ţi-ai găsit ! Ce să păstreze ? Dumnealui să păstreze ? Ai păstrat, domnule ?

— Am păstrat, domnule colonel, răspunse medicul, invitat de inginer cu ochiul.

— Ei bravo ! Nu mă aşteptam. Bun. Să mi-l dai într-o cutiuţă, îl duc imediat la analiză. La revedere, domnilor !

După plecarea colonelului, maiorul, absolvent al unui curs recent de informaţiuni, înnebuni regimentul. Semnale precipitate dezlănţuiră o galopadă furioasă pe scările roase de bocancii oamenilor. Soldaţii forfoteau, întinzînd afară aşternuturi murdare, roind ca un furnicar ce-şi scoate larvele la soare. În cancelaria mică a batalionului, ofiţerii, grămădiţi fără respiraţie, luau notă într-o linişte gravă.

— Va să zică, ne-am înţeles ? Eu nu dau ordine. Vă rog, fac apel la sentimentele dumneavoastră camaradereşti şi sînt sigur c-am să fiu înţeles. Santinele în toate părţile, toată lumea se culcă, oamenii să se bărbierească, să se tundă cu maşina, să facă baie, să-şi fiarbă rufele... toate astea în ochii dumneavoastră. Încolo, nici o mişcare...

— Da' cu tragerea de demonstraţie ?

— Nimic ! Morţi ! Ce mai vorbă ! Apropo, un singur lucru cer şi eu de la dumneavoastră : de-

seară dormim îmbrăcați, cu luminile aprinse, ca într-un cantonament de alarmă. Pe mine mă găsiți în tot momentul la corpul de gardă.

— Trăiți, don *maiur*, a *tilifonat* don colonel, să iasă toată lumea, să care lemnele... A sosit trei vagoane la rampă... vine și dumnealui.

— Nu se poate, imposibil !

— Las', maiorule... eu am dat ordin. Doctorul e aici ?

— A plecat.

— Nu-i nimic, să iasă tot reghimentul... E octopod, săracul, nu-i nici o primejdie, e d-al nostru ! strigă înseninat din ușă colonelul.

MILA

E pe la sfîrşitul lui august. Căldura s-a mai potolit. Vite răzleţe se întorc mugind spre casă. Oile, îngrămădindu-se, s-apropie de stînă, suflînd în iarba prăfuită. Frunzele se odihnesc fericite. Numai un plop scăldat în lumină, colo departe, lîngă turla bisericii, incendiată de scăpătatul soarelui, tremură cuprins parcă de friguri.

La curte se deschid ferestrele cu zgomot, la perete, şi pe scări coboară încet o fată înaltă, elegantă, zveltă, cu păr bogat, cu ochii negri, albă, cu mîini delicate de patriciană. Duduia[1], cum îi zic toţi, se plimbă mergînd încetinel, urmărită de jocul volanelor dantelate, ondulate graţios de mişcarea ritmică a şoldurilor pline, în formă de amforă. În fund, lîngă grădina spre care se îndreaptă castelana, copii desculţi, în cămăşi, cu feţele aprinse, aleargă hîrjonindu-se să prindă pui de găină care fug, sar, zboară peste garduri, se ascund prin tufe, pe după lemne, prin unghere, cuprinşi de panică grozavă. Un chirăit asurzitor, răguşit, de cocoşel ce se simte condamnat la moarte, anunţă victoria micilor tirani. Învingătoarea, o ţărăncuţă coaptă ca o cireaşă, cu codiţele înnodate pe cap, trece isteaţă, dolofană, cu sînii răsăriţi, cu pulpele voinice, pe lîngă duduia, durduind pămîntul, rîzînd triumfătoare, cu puiul la sîn, căutînd în ochii stăpînei răsplata vredniciei sale.

— Nu, nu, nu, nu... fugi, să nu-l tăiaţi pe ăsta !...

— Aşa a spus cucoana-mare...

— Nu vreau... Să nu cumva să-l tăiaţi, că mă fac foc !

— Lasă, maică, să-l taie.

— Te rog, bunicuţă, să nu-l taie.

— Na-ţi-o bună !... Trebuie să mîncăm, fii cuminte.

— Să taie altul.

— Ăsta sau altul...

— Altul, pe ăsta nu vreau să-l taie.

— Da' nu e totuna, copilă hăi ?...

— Ăsta e Cyrano.

— De, oameni buni...

— Da' mata nu vezi, bunicuţă, cît îi de frumuşel, alb de tot, cu penaj şi cravată roşie, parcă e un prinţişor... Uite cum i se bate pieptul... Sărăcuţul de el... Nu te teme, prostule, că nu lasă mama să te taie pe tine...

— Doamne ! face bătrîna, rîzînd îndrăgostită, scuipînd de deochi, închinîndu-se fericită, în adoraţiune, ca-n faţa icoanei.

— Staţi, c-am prins altul ! spune venind grabnic un ţigănuş rîzînd, cu figura luminată de albeaţa dinţilor, ce străjuiesc o gură de sînge. Să-l tăiem ?...

— Vai, ce frumuşel e !... Să nu-l taie, te rog din suflet, bunicuţă, dacă mă iubeşti, să nu-l taie... să caute unul mai urît...

— Nu se poate, s-au şi culcat. Cine să alerge, cine să umble să-i caute noaptea prin pomi ? !... Nici n-are cînd să-l mai frigă...

— Să-l frigă ? !... exclamă duduia frîntă de durere, nespus de frumoasă, cutremurîndu-se de groază. Nu vreau să-l frigă, mata nu vezi cît e de moţat ?...

— Asta-i acu...

— Şi-nciorecat.

— Da' taci, duduie...

— Şi roş ca un cardinal.

— Nu-i, duduie, nu te teme, zice apropiindu-se familiară bucătăreasa, o ţigancă ce îmbătrînise la curte.

— Ce să fie ?

— Aşa cum i-ai zis mata.

— Cum, mamă Anică?

— Catrinal, eu ştiu... Pisămne clapon...

— Ha, ha, ha!... Ai auzit, bunicuţă?... Vai ce-a spus!... Ha, ha, ha!...

— Oi hi spus, dacă-s proastă... ia, o biată babă, care te-a ţinut în braţe... Şi unde m-apucai de gît şi mă strîngeai, şi mă sărutai!... Să nu te hi luat cineva de la mine, că era comedie... Na! na!... unde făceai cu mînuţele... Da' acu ai uitat pe baba, n-am fumat de trei zile...

— N-ai tutun?

— N-are baba... Dă fuga, Gligore, de prinde altu, mamă... Foiţă mai am o bucăţică, din hîrtia care mi-ai dat-o de la pălăria matale... Că tare bună o mai fost...

— Ia sfîrşiţi, mă rog, că s-a făcut noapte... Lasă-mă, nu mai stîrni puii... Spune repede şi isprăveşte, pe care vrei să-l taie, pe cel alb sau pe cel roş?

— Pe amîndoi, decide duduia, lăsînd pasărea scuturîndu-se de pene, ieşind roşie, grăbită, înaintea unui tînăr oacheş, ce se ivea călare. Rămîi la masă, nu?

Mic, mic de tot, şchiop, din alte vremuri, de cînd se purtau nemţii cu coadă, zicea el, moşu era cunoscut în tot oraşul ; tînăr, însă, nu-l ţinea minte nimeni. Aşa îl apucase lumea : sur, cu părul în sus, cu sprîncenele negre, stufoase, încreţit la faţă ca un zbîrciog. Trecea sprijinindu-se într-un băţ de corn, lustruit şi oblu, umblînd după tăiat lemne cu capra la spinare, cu fierăstrăul de-a curmezişul. Nu se învoia oriunde — avea casele lui ; şi era ieftin — un blid de mîncare şi doi-trei gologani. Tăia lemnele liniştit, măsurat, cu un tic nervos, care-i strîmba gura şi barbişonul în ritmul fierăstrăului. Lemnele le crăpa, stînd într-un picior, cumpănindu-se cu cel beteag, ca o echilibristă cu umbreluţa. Vorbea cu butucii ca cu oamenii : „Fii de treabă, strîmbule ! Nu vrei să te spargi, hai ? Stai, că-ţi arăt eu ţie..." Şi, mic cum era, răsucea butucul deasupra capului şi-l trîntea icnind de căpătîi, rămînînd cîtva timp răzimat în coada toporului, cîntărindu-şi din ochi isprava. N-avea nume, sau dacă avea, de cînd i se zicea „moşu", lumea îl uitase. Locuia în ograda crîşmei din marginea oraşului, unde se aduna prostimea toată.

Moşul bea numai rachiu, pînă se-nchidea prăvălia : cinzacă după cinzacă, tacticos, cu gesturi de preot care slujeşte, povestind de holeră, de cazaci, de Cuza, şi avea invariabil, pentru cine îl întreba, optzeci şi şase de ani.

îngălbenea încet, ca o gutuie care se coace ; puterile îl părăseau pe nesimțite. De la un timp se învoia numai cu tăiatul din fierăstrău, apoi ici-colo, două-trei lemne, pe unde găsea, fără spintecat, la cucoane scăpătate, pentru un gologan. În cele din urmă nu mai tăia de loc. Venea pe la curțile pe unde muncise odinioară și se așeza lîngă poartă, la umbra gardului, așteptînd fără să ceară. Iarna intra de-a dreptul în bucătărie. Cucoanele îl milosteau, bucătăresele îl ospătau cu resturi de mîncare, iar conașii făceau haz de senilitatea lui, pisîndu-l cu aceeași întrebare : „Ea ce face, bre ?" la care moșul răspundea cu ochii stinși, rîzînd cu gură de copil de lapte : „Șede pe canape". Nemaiputîndu-se mișca, se obloji în grajd, lîngă bivoliță, la curtea judecătorului de pace, om închis și avar, singurul la care toată viața moșu tăiase lemne pentru mîncare, din ce da Dumnezeu. S-o fi gîndit moșul atunci să-și plătească astfel și din vreme chiria unui colț pentru bătrînețe ? !...

Judecătorul asista în fiecare dimineață, cu o haină veche îmbrăcată peste cămașa înflorită de noapte, cu gulerul ridicat, la mulsul bivoliței. Măsura laptele și-l punea singur la foc, pentru ca să nu-l amestece „tîlhărița" cu apă. Prezența moșului, pe care-l simțea suflînd ca un pui de găină la spatele lui, îl irita în fiecare zi mai mult...

— I-ascultă, zise el bucătăresei — „tîlhărița" — intrînd în bucătărie. Mult o să șadă bețivul ăsta la noi ?

— Dă, conașule...

— Ce-i la mine, han ?

— ...

— Hotel ?

— ...

— Crîșmă ?

— Dă, voia-i la mata, conașule... Se hodinește și el pînă o muri, că mult nu mai are, săracul...

— Și mîncarea cine o plătește ?

— Da' ce gîndești mata că mănîncă ?...

— Lesne e de vorbit pe spinarea altuia...

— Îi face conița așa, cîte-un ceai, de se mai încălzește... Cu asta se mai ține.

— Ceaiul nu costă parale ?

— Ce-i, dragă, ce s-a întîmplat ? Ce răcnești așa ?

— De moșu, coniță. Zice conașu să nu mai stea în grajd.

— Vaai !...

— Nici un vai. Nu vreau să-l mai văd. Du-te, Catincă, și spune-i să plece imediat.

— Nu mă duc, conașule, să știu bine că mi-i da o mie de galbeni...

— Spune-i tu, Mioară...

— Da' tu de ce nu-i spui ? [1]

— Eu sînt milos !

În capot roş, cu flori învoalte, cu părul adunat în coc şi prins cu un piepten uriaş, bătut în ştrasuri [1] lucitoare, coana Uţica fumează ca un „Pacific", cu picioarele goale în papuci de casă, trîntită leneş într-un fotoliu maltratat de vremuri şi mutări. Sprîncene n-are de loc, iar fardul, mînjit de perne, îi dă înfăţişarea ştearsă a unei fotografii de bîlci. Pe o măsuţă, alături de ea, o ceaşcă de cafea, răsturnată pe farfurioară, înflorită de muşte, trebuie să-i vestească — are speranţă — un ginere cu dar de nuntă, crai de tobă, de ghindă sau de roş, îi era egal, bărbat să fie !

Pe canapea, micuţă, frumuşică, în cămaşă scurtă roză, cu ciorapi negri de mătase, Cătinel se îneca de jale, ca un copil ce înţelege pentru întîia oară suferinţa.

— Ce plîngi ca o proastă ?

— Da'... ce... stric eu... mamă... dacă el...

— Tu strici, că stai ca o gîscă !

— Nu... spune... nimic...

— Întreabă-l tu !

— Ce... să-l întreb ?

— Ia-l pe departe.

— Eu... nu pot... aşa... fără... să-l cunosc...

— Asta nu te priveşte. Trebuie să fie de familie bună... nu toată lumea poartă monoclu. Prinde-l cu vorba. Ai văzut ce inele are ?

— Dacă el... tace...

— Ei, atunci să stai acasă... M-am săturat de atîtea plimbări și cheltuieli de pomană. Vrei să te măriți, bine ; de unde nu, sănătate !

— Da... parcă eu... nu vreau...

— Atunci de ce nu te măriți ? !... Slavă Domnului, te-am dus în toate părțile... Mă ține doisprezece lei pe zi numai tramvaiul, ca să te scot pe Calea Victoriei... Aseară la terasă, alaltăieri la „Cărăbuș"... sînt sătulă, mă rog... nu mai am nici parale, am vîndut tot ce mi-a lăsat tată-tău !

— Da' ce... eu... ți-am spus... să vinzi ?... Ai vîndut... pentru că... ai vrut mata... să vinzi... De ce-mi scoți ochii... acuma...

— Nu-ți scot ochii, da-ți spun... Am făcut-o pentru binele tău. Credeam c-o să iasă ceva, da' dacă stai ca o momîie...

— Da' ce... pot eu... să-i fac... dacă el nu vrea...

— Hai, taci, vino-ncoace... Na, ia batista, șterge-te... Nu mai plînge, ai să-ți faci ochii ca dracu și n-o să putem ieși diseară... Să fi făcut ca tine, nu mă mai măritam eu... Ai văzut Tincuța ? !... O ciumă, și ce bărbat a luat... avocat și proprietar.

— De cincizeci de ani... mersi !

— Dacă ! Are ea de toate ?... Vagonul de lemne la poartă, servitoare, rochii peste rochii, și un sublocotenent cu chirie... Ia să fii și tu mai îndrăzneață...

— Pot eu... să-i sar în cap ?

— Nu zic, da' uită-te și tu la el mai altfel... ia așa, pe sub gene... Întoarce-te la mine... pleacă ochii... mai mult... așa... mînca-te-ar mama... Ascultă-mă pe mine, eu m-am măritat de trei ori și n-aveam ochii tăi... Să fi avut ochii tăi și bucățica asta de nas, aș fi făcut avere !

— Parcă eu n-aș vrea...

— Nu vrei, că dacă ai vrea...

— Învață-mă mata, ce să fac ?

— Descoasă-l !

— Cum să-l descos ?

— Ce-ți spune cînd stai cu el ?

— Vorbește numai de bolnavii lui.

— Foarte bine. Uită-te și tu în sus și spune-i așa : „Ah ! grozav mi-ar place să fiu soră de caritate !" Pe urmă, trage-te lîngă el, privește în jos și zi rușinată : „Eu nu m-aș mărita decît cu un doctor !..." Și dacă vezi că se turbură, își sucește mustața și începe a se frămînta pe scaun, lipește-te de el mai mult și roagă-l tremurînd cu ochii închiși pe jumătate : „Ia-mă la spital cu tine... Am să fiu așa de cuminte !... N-am să te supăr cu nimic, numai să te văd ce faci... Trebuie să fii așa de bun !..." Că vezi tu, unii bărbați sînt mai sfioși decît copiii... Tată-tău, Dumnezeu să-l ierte, c-a fost cel din urmă, se învîrtea pe lîngă mine, și dacă nu eram eu mai altfel... Trebuie să cunoști cu cine ai a face... E timid ? Fii cu curaj ! Dacă-i mai îndrăzneț, apără-te. Nu prea mult, atît cît trebuie... Unde te uiți ?... Eu îți vorbesc, și ție parcă-ți intră pe-o ureche și-ți iese pe alta... Unde-ți sînt gîndurile ?... Ei poftim !... Ce-ți este de plîngi acuma ?

— Mamă, sînt pierdută ! izbucni în hohote de plîns Cătinel, zvîrcolindu-se de durere.

Coana Uțica se adînci în fotoliu, bănuind tot, fără să-nțeleagă bine, și întrebă cu ochii mari, cu gura strîmbă :

— Ce ?

— Am greșit...

— Ptiu ! Bătu-te-ar Dumnezeu și nu te-ar mai răbda pămîntul !... Cu cine ? mînca-te-ar moartea... Cine-i pricopsitul ?...

— Mișu.

— Ofițerul Tincuții !... Toantă ce ești !... Nu găseai și tu unul care să-ți dea casă, masă, toalete ? !... Soi rău !... Cui dracu îi semăna, nu știu !... Of ! of !

of !... Ce ţi-am făcut, Doamne ? ! Ce păcate am avut eu ? !...

— Mămicule, nu plînge, mămicule, că mă omor...

— Cum dracu să nu plîng ?... Atîta ambiţie aveam şi eu, să te văd în *otomobil*... doctorii cîştigă... În fine !... Nu-i nimic. Dacă Dumnezeu a vrut altfel, cu Dumnezeu nu te poţi pune... Nu mai plînge nici tu, te-ai făcut ca dracu... Acu degeaba plîngi... S-a făcut, s-a făcut... Să-ţi fie cu noroc... I-o mai scădea nasul Tincuţii[2].

Ploaia încetase. Înaintam încet pe sub marginea pădurii[1], pe un drum de care, adîncit în întuneric. Din cînd în cînd, luna străbătea grăbită un petic de cer albastru, descoperind creste învolburate de nori fumurii, luminînd pomii cu frunzele ude, caii aburiţi de năduşală, drumul ce părea nesfîrşit. Brusc, la capătul pădurii, scăparăm la vale ; trăsura se lăsa într-o parte, frecîndu-se de şine, trecurăm hurducaţi o podişcă de lemn ce juca sub roate şi intrarăm în Ciofrîngeni, sat moldovenesc, împrăştiat pe coastă, cu casele ascunse după grădini, cu ferestre moarte. Caii se opriră de voia lor în lumina săracă ce brăzda bătătura crîşmei. M-am scoborît anevoie, cu încheieturile înţepenite de şedere, şi am intrat în han, înfrigurat de umezeală, ursuz ca omul flămînd şi obosit, care s-aşteaptă să n-aibă ce mînca, nici unde se odihni. Dintr-o privire am îmbrăţişat odaia.

Întins pe o laviţă lungă, lîngă peretele burduşit şi lepros, dormea un om cu gura căscată, cu faţa pătată de penumbră. Pe tejghea, lîngă o lampă cu sticla afumată, un borcănaş ascundea pe fund un dram de măsline chircite. Pe sfoară atîrnau cosaci[2] ruginiţi între două şiraguri de covrigi uscaţi. O femeie cu faţa ofilită, cu pieptul descărnat, lăpta o stîrpitură ce sugea, jucînd din picioare, un sîn deşert.

— Bună seara !

— Bună seara, răspunse femeia, fără alt semn de viaţă.

— Ce-mi dai să mănînc ?

— Eu ştiu...

— Ouă ai ?

— De unde să am ?

— Da' lapte ?

— N-are vacă, îmi spuse cineva răsărit pe neaşteptate la spatele meu.

Supărarea îmi trecuse. Atîta sărăcie mă dezarmase.

— Unde aş putea să mă culc ?

— Poftiţi în odaie.

— Nu, zic eu cutremurîndu-mă, aş vrea să dorm afară...

— Sărut mîna, conaşule, mata nu eşti din Valea-Satului ?

— Ba de acolo !

— Nu eşti mata conaşul Jorj ?

— Ba eu sînt.

— Va să zică, tot mata eşti... Bine te-am cunoscut eu... Am văzut trăsura de la curte, zic : trebuie să fie cineva. Vizitiul l-aţi schimbat... M-am luat după mata ş-am intrat în crîşmă... Mă duceam înspre casă... El o fi ?... Şi dacă n-o fi, eu tot o să-l întreb... Tare te-ai mai schimbat, conaşule, ai îmbătrînit şi mata... amu cîţiva ani erai mai tînăr.

— Da' dumneata cine eşti ?

— Eu sînt Vasile de eram la cai cînd trăia boierul cel bătrîn... cunosc şi pe duduca şi pe fratele matale... Vin' la mine, conaşule, c-aici n-ai unde dormi... vin' şi ti-i hodini la mine. Am casă curată... ţi-oi da şi brînză proaspătă, că am oi şi lapte, dacă-i vre mata... Dă pe lîngă gard, să nu te umpli...

Îi călcam pe urme în întuneric, grăbit să potolesc o foame de lup. Vedeam brînza din strachină şi mîncam cu ochii mămăliga ce parcă fumega pe fund. Nu merserăm mult, şi intrarăm în curte pe poarta dată la o parte de unchiaş, care o deschise

în lături să intre trăsura. Un dulău, potolit repede, se gudură pe lîngă mine. O femeie tînără, voinică, se ivi în prag, luminată ca o madonă de para focului din vatră, rîse, fugi înăuntru, smulse ceaunul de pe pirostii[3] și, sprijinindu-l harnică, fără zgomot, cu degetele picioarelor, începu să mestece mămăliga, străjuită de copiii ce așteptau, în cămășuici, cu ochi mari deschiși, ospățul. După ce tipări mămăliga cu o lingură muiată în apă caldă, o mai păli nițel pe foc, ca să se strîngă și, cumpănind ceaunul cu îndemînare, o răsturnă pe fund, rotundă și galbenă ca o lună plină. Moșneagul, după stăruința mea, prinse a mînca și el, încîntat că-i urmăream cu ochii gospodăria. În adevăr, priveam cu mulțumire vraful de scoarțe, păturite cu îngrijire pe lada înflorită, hainele de zile mari înșirate pe culme, străchinile de pe polițe, portretele viu colorate ale țarilor și candela ce ardea la icoanele împodobite cu ștergar cusut în rîuri și mănunchiuri de busuioc. Nu mă mai săturam de lapte rece cu mămăliguță caldă, după ce isprăvisem o strachină de caș frămîntat, îndulcit c-un praf de sare.

Apoi am dormit împărătește în odaia cea mare de musafiri, pe un strat de lăicere moi, acoperite cu un cearceaf de in în două ițe, amețit de un miros pătrunzător de sulcină și de gutui ce se coceau pe îndelete. Cînd m-am trezit a doua zi, soarele răsărise de mult. Nevasta, nora moșneagului, mi-aduse, îndată ce mă văzu, o cană de lapte fierbinte, cu o bucată de pîine frămîntată, ce mirosea a vară. Trăsura, cu caii sătuli, cu scuturătură de fîn în coame, era la poartă. Unchiașul, cu capul gol, curat la față, cu plete argintii, cucernice, mulgea oile, care se grămădeau peste el, nerăbdătoare.

— Ține, moș Vasile, zic eu, mulțumindu-i, privind cu satisfacție o pereche de boi răsăriți ce rumegau liniștit, înveliți de pe acum de toamnă.

— Baiu...

— Ia, moșule !

— Vai de mine, conașule, ai crede una ca asta ?

— Ia, să bei un rachiu de la mine.

— Rachiu ? !... Ucigă-l toaca !... D-apoi eu n-am băut rachiu de nu ţiu minte...

— Nici vin ?

— Ba vin mai beau aşa, cîteodată, sărbătorile, da' rar...

— Atunci rămîi sănătos, şi punînd cu de-a sila cîte un franc în mîinile copiilor, care se învîrteau pe lîngă cai, „pentru turtă dulce", le-am zis şi lăsîndu-i rîzînd în urma mea, am plecat.

Aerul era curat. Miriştea argintată de rouă răspîndea mirosuri de seminţe şi ierburi coapte. La marginea drumului, perechi de ciocîrlani fugeau mărunt, ca pe rotiţe. Soarele mă încălzea dulce, ridicîndu-se din ce în ce mai strălucitor. Mă simţeam fericit, cu inima uşoară, dispus la vorbă.

— Ai văzut gospodărie, Costachi ?

— Am văzut, conaşule... Vin aici, Surule, un'te duci ?... făcu Costachi, care pe drum vorbea bucuros cu caii.

— Ei, ce zici ?

— Ce să zic ?

— De ce nu-s toţi oamenii aşa ?

— Dă, conaşule...

— Pentru că beau... ia să nu bea... Vezi, moş Vasile dacă n-a băut ?...

— Aşa-i, conaşule, da' iacă, o samă nu beau, şi-s tot săraci, dacă nu-i de la Dumnezeu... Ho, nebunule !...

— Atunci îs leneşi ?

— După cum îi şi omul. Apoi adăugă după un timp : Nu-s, conaşule, că mămăliga nu vine de-a gata şi au oamenii ghite şi copchii...

— Crîşma, măă !... Orice aţi spune voi, rachiul vă omoară. Moş Vasile, cînd îl ştiam eu, n-avea cine ştie ce...

— Da' de unde, nica toată, zece prăjini.

— ...Şi vezi unde a ajuns dacă n-a băut ?... Trebuie să fie fruntaşul satului !

— Ba-i şi primar.

— Ce spui ?... Bravo lui ! De cînd ?

— Cum a ieşit de la gros...

— Vasile ?
— El, conașule.
— Da' ce-a făcut ?
— A furat.
— Vasile, mă ?
— Poi.
— Ei cum ?...
— Era paznic de noapte la fabrica de spirt... la grecu, care avea și moară la Domnești, dacă-l mai ții mata minte... de s-o însurat ș-o luat pe fata lui conu Manolachi de la Albești... ista, cum îi zice, că i-am uitat numele...
— Macri.
— Așa, așa. Iaca, mata l-ai ținut minte mai bine decît mine. Ș-avea un contabil șchiop d-un chicior, tot grec...
— Ei ?...
— Moș Vasile a băgat se vede samă că grecul încuia lada de fier și băga cheia — tot cu gîndul să n-o piardă — în saltarul mesei din cănțălerie. Și într-o noapte o descuiet ghinișor, o luat toate paralele ș-o pus cheia la loc.
— Și cum l-a prins ?...
— Nu-l prindea ; da' avea un drac de cățelușă care se ținea de el un' se ducea, și dimineața au găsit-o încuiată în cănțălerie. L-a dat de gol, bat-o ghina ei s-o bată, numai atîtica era...
— Și a mărturisit ?
— N-a avut încotro.
— Atunci i-a luat banii ?
— I-a luat, da' nu i-o luat pe toți. Cinci mii de lei o scăpat, că-i avea ascunși în altă parte... Cît l-o mai bătut jandarii, și degeaba !... O zis că i-o cherdut pe drum, și pace... Și n-au avut ce să-i facă... Amu, cînd vine subprefectul, la el trage... Hi, murgule !... Cînd vrea Dumnezeu...

— Sică !... Tănase !... Tănăsică !...
— ...
— Scoal' !
— Tț, tț, tț...
— Scoal', n-auzi ?
— Ce vrei, frate ?
— Scoal', că ne-a furat curcanii !
— Ce să mă mai scol dacă i-a furat ?
— Să te duci să reclami la poliție.
— Cît îi ceasu ?
— Șapte.
— Nu găsești pe nimeni.
— Du-te, omule, cît e proaspăt, poate îi prinde.
— Parcă altă treabă n-au. Trebuia să-i încuiați.
— I-am încuiat.
— Nu i-ați încuiat !
— Ba i-am încuiat !
— Atunci cum i-a furat ?
— Au scos o blană care nu era tocmai bine prinsă.
— Foarte bine au făcut... De cînd v-am spus eu să bateți blana aia ?
— Dar tu de ce n-ai bătut-o ?
— Eu s-o bat ? Nu-i treaba mea. Eu am biroul meu, nu stau să păzesc blanele.
— Dacă te-ai duce în grabă, poate i-ar găsi, că n-a avut nimeni curcani în strada asta decît noi, unul alb, unul pestriț...

— Nu mă duc, să vă învățați minte... Vă spune omul, și degeaba.

— Hai, te rog, dacă mă iubești ! Cînd ai ști cît îmi pare de rău ! Nu mai puteam de ei ! Toată ziua făceau : *augluri, augluri, augluri.* Numai boabele cît ne-au costat ! Cînd mă gîndesc, îmi vine nebunie...

— De ce n-ai bătut blana ?

— Îi iubeam ca pe niște copii, hi, hi, hi !

— Trebuia s-o bați cînd ți-am spus.

— Acuma ce o să mîncăm noi de Paști ?... hi, hi, hi !

— Cum era să-ți mănînci copiii ?

— Nu rîde, că sînt destul de amărîtă. Du-te, te rog... dacă ții la mine.

— Las', că m-oi duce...

— Vreau chiar acum.

— Fă-mi un ceai.

— Nu, cînd te-i întoarce... unul alb, unul pestriț și doi negri... Patru curcani. Ai să ții minte ?

— Da', frate, unde mi-i cămașa ?... Nu-mi găsesc cămașa...

— Să-ți dau una curată... Nu i-am cumpărat noi, ni i-a trimis mama, că poate te-ntreabă. Și vezi, vorbește cu comisarul, să-i bată pînă i-or găsi dracii, fire-ar ai naibii de pungași ! Vin' să-ți fac cravata. Ah, de i-ar prinde ! Doamne, dă Doamne să-i prindă !

Nu i-a prins.

Într-una din zile, pe cînd domnul Sică se întorcea de la birou, la răspîntie la „Zece mese", doi hingheri, doi țigani fuduli, cu pantalonii rupți la spate, se luptau c-un cîine mare, prins în laț, coșcogeamite cîine, o corcitură de danez, un monstru cu cap enorm, cu coadă lungă, slab, prăpădit, care se proptea în labe, cu ochii bulbucați, și nu se lăsa tîrît de loc către cutia fatală, în care, contrar infernului lui Dante, cîinii care intră ies, însă numai sub formă de mănuși.

— Stați ! Dați-i drumul !

— La ce să-i dăm drumul ?
— D-aia l-am prins, ca să-i dăm drumul ?
— E cîinele meu.
— Nu se poate.
— Cum nu se poate ?... E cîinele meu.
— Noi aşa avem ordin.
— Da-i cîinele meu, domnule...
— De ce n-are zgardă ?...
— De ce nu l-ai legat dacă-i al dumitale ?
— Să vă spun drept, le şopti Sică la ureche, nu-i al meu... da' vă dau un pol... Nu fiţi proşti... Vreau să fac nevestei o surpriză...
— Adică *sovenir*, înţelegem noi.
— Dă-i-l, măi... Să trăiască boierul !... Uite, domle, şi cîinii au noroc !...
— Ce, tu acu ştii asta ?... Cîinii au mai mult noroc decît oamenii. Ia-l, da' să nu-l laşi slobod, că şade rău.
— Nu de alta, da' muşcă lumea... De-l mai prindem o dată...
— ...Mai luaţi un pol...
— Să fii sănătos... Las'... Ia-l !
— Daţi-i drumu-n curte.
— Unde, boierule ?
— Ici, zece paşi, la o palmă de loc.

Era călduţ. Lui Sică, ştiau toţi vecinii, îi plăcea grozav să mănînce afară, la cămaşă, cu bateria lîngă el. Didina, femeie tînără, cu şorţ lucrat în găurele şi panglicuţe, de curînd măritată, se gîndi să-i facă o surpriză şi-şi aştepta bărbatul cetind *Dimineaţa*, sub caisul înflorit care picura flori roz-albe în părul ei oxigenat şi pe masa frumos aşezată cu cocoşei de şerveţele ce-şi făceau faţă, despărţiţi prin două farfurii, una cu piftie de purcel şi alta cu friptură rece rămasă din ajun, căci deşi era în postul mare, Sică, o mărturisea singur, nu postea niciodată : „E prostie".
— Aici daţi-i drumul.
— Vai, cît m-am speriat ! Ce mare e !

— Îți place ? Să mai poftească să ne fure pasările.

— E al nostru ?

— Acu l-am cumpărat.

— Cît ai dat ?

— Un pol.

— Ieftin. Ce bine îmi pare ! Drept în cap o să le sară. Cum îl cheamă ?

Sică n-avu timp să-și boteze gardianul.

— Marș ! Marș d-acolo ! răcni el disperat, repezindu-se cu bastonul.

Dulăul, care sărise deocamdată pe masă, rînji însă atît de expresiv, că, prins de panică, bărbatul se retrase prudent lîngă nevastă-sa, și amîndoi asistară, privind muți de indignare, cum dispărea dejunul, friptura, franzela, piftia, înghițite pe nemestecate, ascultînd îngroziți zgomotul sinistru de oase sfărîmate în fălci puternice de leu ce ar mînca o cămilă în pustiu.

După ce se mai învîrti pe masă mirosind toate, culegînd fărîmiturile, răsturnînd cocoșeii, cîinele se coborî liniștit, inspectă curtea cu îngrijire, se întoarse la locul ospățului și, încredințat că nu mai are de lucru, ridică piciorul, stropi caisul cu dispreț și, cu pași de șampion, dintr-o săritură pe care ar fi invidiat-o un hunter[1] irlandez, sări peste gard în stradă și se duse în lume.

— Dacă ești proastă !

— Poftim ! Da' ce stric eu ?

— Tu strici. La ce-ai pus masa în curte ?

NUVELE

— Știi că mîine avem pe tața Tinca la dejun, zise nevesti-si Gică Ionescu, șef principal la cadastru.

— Vai de mine! Ce ne facem?! Nu mai am un ban.

— Ce-ai făcut mia de lei?

— S-a dus, fă socoteala: carne, pîine, zarzavat...

— În două zile o mie de lei?!

— Dacă vrei să mă crezi.

— Te cred, dragă; da' oricît, o mie de lei in două zile...

— Trei, nu două.

— Chiar trei.

— O sută nu ți-am dat ție?

— Mai rămîn nouă.

— Zece lei am cumpărat cărbuni, patru sute am dat croitoresei.

— Cit?

— Nu puteam s-o amîn... E foarte cumsecade, de cite ori o chem, vine numaidecît.

— Și sînt în concediu...

— Cine te-a pus s-o inviți?... Îmi reproșezi mie, uite unde se duc banii!

— În cîte avem azi?

— În douăzeci și șapte.

— Mă duc la birou să cer un avans. Dă-mi un pol de tramvai.

— N-am.

— Serios?

— Fă socoteala.

— Ei, fir-ar a dracului de viață!

— Du-te, Gicule, te rog, cît poți de repede. E aproape douăsprezece, mîine e sărbătoare... La unu nu mai găsești pe nimeni... Trebuie să-i fac o prăjitură. Știi ce mofturoasă-i țața Tinca.

— Mă duc, da' las-o și tu mai ușor.

— Mai mare economie ca asta...

— Pst... Sabalaerusum[1], boierule! îi strigă cineva lui Ionescu, care aștepta grăbit să taie Calea Victoriei, prins într-o încîlcitură de vehicule diferite.

— Bonjur, Gogule.

— Ce bonjur, du-te dracului!... Ce-ți face nevasta?

— Bine. Iartă-mă, abia am timp s-ajung la birou.

— Ei, ho, stai! Cade omul din pod, și tot răsuflă. Ce mai e nou?

— Vechituri.

— Tot la cadastru ești?

— Tot.

— Ce faci acolo?

— Șef principal.

— Bravo ție! Frate-tău pe unde e?

— La Caracal. Zău, iartă-mă.

— Ce-nvîrtește?

— Are o afacere.

— Bravo lui! Ai copii?

— N-am.

— Ferice de tine!

— Scuză-mă, Gogule...

— Un minut, să-ți spun una nostimă.

— Dragă, e tîrziu... Trebuie neapărat...

— Stai să vezi. Duminică am fost cu Nae la „Ileana".

— Care Nae?

— Nu-l știi pe Nae?

— ...

— Nae, de...

— ...

— Cîrnu, de la Comunicaţii.

— Da, da... ei ?

— Ne-am aşezat la o masă şi am comandat nişte ciuperci. Îţi plac ciupercile ?

— Îmi plac, da', te rog, lasă-mă... Dacă ai şti cit sînt de grăbit...

— Ci stai, mă, du-te dracului ! După ce ne vedem aşa de rar... Ce spuneam ? Aşa, de ciuperci, eu le ador, şi la „Ileana" le prepară admirabil : cu piper, cu untdelemn şi niţică lămîie, sînt delicioase ! Nae barim le topeşte... *„Noaimal"* [2], zic eu, după ce am scoborît o porţie în tranşee. *„Revenirăm"*, zise el. Şi *noaimal*, şi *revenirăm*, cîte patru porţii fiecare. Am uscat şi trei baterii... A plătit Cîrnu de s-a spetit...

— Bravo ! Văd că vă distraţi. La revedere !

— Stai să vezi ! După masă am plecat în turneu de propagandă : am stat cu Muchi la „Femina", cu Tanţi la „Moulin Rouge", şi înspre ziuă, cu Tanţi şi cu Muchi, care a venit după noi la „Moulin Rouge", o făcurăm lată la „Mitică Dona". Cînd se porneşte Cîrnu !... Bună fată Tanţi, da' păcat de ea, nu face de chef. Unguroaica, ce să spun, mi-a plàcut, e dată dracului... bea, ceva de speriat... l-a muşcat pe Nae de obraz, mă... vînăt l-a făcut... da' i-a tras şi ăla o palmă ! Cîrnu nu ştie multe şi are mînă grea al dracului.

— Bine de voi, la revedere !

— Ce bine, măi ?... Ei nu, mă supăr, pe onoarea mea...

— Şezi, că îmi rupi haina, nebunule !

— Stai, aşteaptă să isprăvesc.

— Spune, dar repede, parol că trebuie să plec.

— N-am închis ochii toată noaptea... Uite aşa m-am învîrtit, uite aşa : cînd pe o coastă, cînd cu faţa în sus.

— Te-ai intoxicat, salutare!

— Bre, ce om!

— Nu pot, mă, n-auzi că sînt grăbit? La unu se-nchide...

— Bravo! nu te mai duce...

— Trebuie, mă, nu te-nţelegi?...

— Imposibil, dă un şpriţ! Cine scapă trenul, plăteşte amendă. Aşa am hotărît noi... să-ntrebi pe Nae.

— Ce tren?

— E unu, prostule, tu nu vezi?

CONFERENCIA

O epidemie de cursuri, de şcoli, de conferinţi, de jocuri de război, în cameră şi pe teren, bîntuie oştirea. Războiul a scos la iveală o pleiadă de savanţi nebănuiţi, care fac ravagii în rîndurile ofiţerilor aduşi la faţa locului, cu stăruinţi şi cu apel nominal, să asculte noile metode.

Grupaţi pe grade şi arme, în sala superbă a Cercului Militar, în care abia pătrunde murmurul surd al vieţii dinafară, camarazii, plictisiţi, descurajaţi, vorbesc între ei fără interes, cu priviri îngrijorate de oameni constipaţi, invitaţi la masă mare.

Ca şi la teatru, apariţia conferenţiarului e semnalată publicului prin cele trei lovituri clasice: eclipsarea ofiţerilor *care n-au nevoie,* gruparea ariviştilor la picioarele catedrei şi aşezarea „periuţelor" la pîndă, în dreptul cuierului.

Încetul cu încetul, această lume aparte se linişteşte, zgomotul slăbeşte, ondularea capetelor se pierde ca valurile unei mări ce se retrage, şi conferenţiarul apare, „ras, tuns şi frezat", cu surîs de comandă, şi, defilînd, fără să clipească, în bătaia ochilor care îl urmăresc, înaintează spre catedră, ca chirurgul familiarizat cu masa de operaţie, tîrînd elegant picioarele, ca la cadril.

Într-o atmosferă greoaie de oameni ce se pregătesc să doarmă, cu gesturi de operator pe cadavre, călăul înşira, ţintuindu-le în pereţi, instrumentele sale de tortură : o serie de planşe cu desenuri microscopice. Apoi, şiret ca un prelat, înaintează

smerit şi, cu mîinile împreunate, aruncă formula sacramentală :

Domnule gheneral,

Iubiţi camarazi!

După o pauză calculată cu meşteşug, printr-o mişcare scurtă de frontavoi iscusit, se răsuceşte pe călcîie şi răstoarnă în capul generalului, care nu clinteşte, urna cu miresme :

Vă mulţumesc dumneavoastră, care sînteţi printre noi făclia de la care luăm cu toţii lumina, pentru distinsa onoare ce mi-aţi făcut dîndu-mi prilejul să dezvolt azi, înaintea domniilor-voastre, *istoricul, descoperirea şi întrebuinţarea tancurilor.*

Iubiţi camarazi,

În dimineaţa zilei de 17 mai, anul 1917, un ofiţer, un om ca mine şi ca dumneavoastră, dar englez, se prezintă în faţa lui Joffre, sau papa Joffre, cum îl numesc franţujii, căci franţujii, domnilor, au cîte o poreclă pentru fiecare om mare din ţara lor... se prezintă, zic, mareşalului Joffre, în ziua de 17 mai 1917 — şi vă rog să ţineţi minte această dată, pe care v-o notez în colţul tablei, căci a jucat un rol hotărîtor în istoria omenirii — şi-i supune spre aprobare nişte planuri. Ofiţerul se numea Bestier, pe englezeşte, se citeşte Baister, în felul acesta (se apropie degajat de tablă şi scrie vizibil cu creta albastră :)

Bestier = Baister

Acest ofiţer, astăzi general englez, îşi pusese întrebarea : „Mă, ce ar fi dacă aş inventa eu o maşină puternică, uriaşă, care să răstoarne munţii, tranşee, reţele, întocmai cum plugul răstoarnă brazdele ?!"

Dumneavoastră nu cunoaşteţi englejii... Eu, domnilor, tatăl meu a fost bogat şi mi-a dat mîna să am o englezoaică care să mă înveţe, aşa că sînt în măsură să cunosc perfect pe engleji... Englezul,

domnilor, sînt oameni încăpăţînaţi. La dînşii nu merge... „To be, or not to be" [1], sau, pe romîneşte: „Zis şi făcut". Şi, în adevăr, cum vă spusei *adineaori*, în ziua de 17 mai prezintă lui Joffre planurile acestei maşini uriaşe, pe care o botezase „tank", care derivă, cred, de la cuvîntul nemţesc „dank", pe englezeşte se citeşte „denk", sau cu alte cuvinte (se apropie degajat de tablă şi scrie vizibil cu cretă roşie :)

Dank = Denk

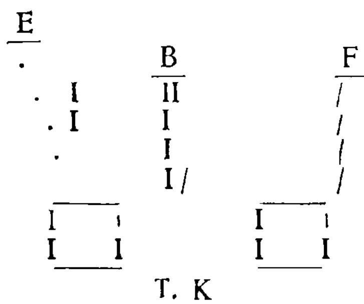
care înseamnă mulţumire, adică: „Slavă ţie, Doamne, că m-ai învrednicit să descopăr această invenţiune!"

Francezii, domnilor, sînt însă foarte şovinişti. Ultima statistică, şi cea mai recentă, a stabilit astăzi că abia unu la sută dintre ei vorbesc englezeşte şi că nici unul — notaţi bine, nici unul — nu vorbeşte, sau mai bine zis nu vorbea nemţeşte [...] Mareşalul concediază pe inventator, dar englezul, domnilor, nu se descurajează şi prezintă planurile sale americanilor. Dumneavoastră nu cunoaşteţi americanii — sînt tot un fel de engleji şi ei. Prezintă, zic, în ziua de 18 august, mi se pare, dacă nu mă înşel („errare humanum est" [2]), planurile sale americanilor, care îl trimit la Hyde-Park, un fel de Cişmigiu al nostru, care se scrie Hyde-Park şi se citeşte Hed-Park (se apropie degajat de tablă şi scrie cu cretă albă :)

Hyde-Park = Hed-Park

sau, mai pe scurt, l-au trimes la plimbare, cum zicem noi, invidioşi că n-au descoperit ei această invenţie. După studii lungi, după cercetări îndelungate, după experienţe numeroase, obositoare şi costisitoare, englejii, într-o bună dimineaţă, aruncară pe piaţă o flotă de opt mii de tancuri, care în bătălia de la Cambrai... ştiţi cum s-a petrecut bătălia de la Cambrai... englejii erau ici, francezii

dincoace, belgienii la mijloc, şi tancurile în faţă (schiţează la repezeală :)

Dar n-au avut noroc, căci toate tancurile lor au fost distruse de nemţi, sau mai bine zis de germani, care au adus toate tunurile sale în linia întîia, de unde a izvorît un nou principiu de luptă modernă, anume că : artileria nu este obligată să stea totdeauna la coadă, după cum de altfel aţi putut ceti şi dumneavoastră în admirabila carte a domnului gheneral, pe care fiecare dintre dumneavoastră trebuie să-l aibă în biblioteca sa... Ajuns aci, să-mi daţi voie, iubiţi camarazi, să fac o mică digresiune. În secolul al şaptelea înainte... ba nu, pardon, după Hristos, chinejii, domnilor...

Dar n-apucă să spuie ce se întîmplase cu chinejii înainte sau după Hristos, şi pe uşa deschisă cu timiditate, intră, tiptil, sfios, gheneralul inspector, producînd o mare digresiune prin blîndeţea cu care teroriza ofiţerii. Cei de lîngă cuier se prefăcură în statui de sare, somnoroşii, înviorați ca de un suflu rece, nu fură niciodată mai deştepţi, iar cei din locurile rezervate îl fotografiau, vertiginos, urmărindu-i mişcările ca pentru „Cinema-Pathé". Zeci de scaune se ridicară în aer ca nişte scuturi.

— Mersi, mersi, nu vă deranjaţi... La conferinţe, ca şi la teatru, cine vine prea tîrziu rămîne la uşă, prin urmare şedeţi şi iertaţi-mă că v-am întrerupt... despre ce se vorbea ?

— Despre tancuri... răspunse, kaki la față, conferențiarul.

— Interesant... foarte interesant, urmează, te rog.

— Domnule gheneral, am terminat cu istoricul tancurilor și urmează ca în ședința viitoare...

— Va să zică am sosit... zise blînd generalul, accentuînd cacofonia, ca carabinierii lui Offenbach [3], cinci minute după crimă. (Rîsete largi.)

— Nu vreau să merg prea repede, dar dacă doriți să fac un rezumat despre ce s-a vorbit...

— Nu învie morții, e în zadar, colonele! (Surîsuri pale, în fund, rîsete largi la locurile rezervate, lîngă cuier, cascade. Conferențiarul se evaporează.)

— De ce n-ați terminat ieri?

— Vorbeam mai mult... cred că mă cunoașteți, dar el e contra tancurilor. De cînd era să-l calce, nu le poate suferi.

Cocoana — 48 ani
Servitoarea — ţigăncuşă oacheşă, durdulie, 17 ani

În bucătărie

— Cum te cheamă ?
— Olimpia.
— O să te strig Anica... Cine te-a botezat trebuie să fi fost nebun. Ei, ce zici, rămîi ?
— Rămîn.
— Vezi să nu stai toată ziua la poartă.
— N-am ce căta la poartă.
— Las', că vă cunosc eu. Vă curg ochii după motani.
— Eu nici nu ştiu ce-s aceia motani.
— Şi să nu te mai încreţeşti, ori eşti vreo ticăloasă ? De unde aţi luat, mă rog, obiceiul de vă încreţiţi ca cucoanele ?
— Aşa mi-i părul, duducă. Să vezi mata, cînd m-oi spăla pe cap, se încîlceşte de parcă e nebun.
— În casă să umbli desculţă, n-ai nevoie să faci lux.
— Mai ghini, că nu mai dau parale pe ciuboţele.
— Leafa o ţin la mine, să ai cînd te-oi mărita şi tu.
— Cum vrei mata.
— Da' să nu strici nimic, că orice spargi, îţi pun la socoteală. Să te porţi bine, să nu răspunzi, să nu fii obraznică, să fii cuminte, auzi ?
— De cuminte...

— Şi să asculţi.
— Ascult.
— Şi să nu fii lacomă de mîncare, că şade ruşine.
— Păi cum !
— Că e pentru binele tău, să nu zică lumea, cînd ăi ieşi de la mine, că ai crescut în pădure... Dimineaţa, vii sus, ridici storul, îmi săruţi mîna, şi după ce luăm cafeaua şi ai mîncat şi tu o bucăţică de pîine...
— Nu mănînc eu aşa de dimineaţă, nici nu mi-e foame...
— Ei bravo, dacă o fi aşa, poate să scot ceva din tine. Dacă-i vrea să mă asculţi ; de unde nu, sănătate... Ce spuneam ? Aşa, cureţi odaia mea, pe urmă pe a conaşului, că dumnealui doarme într-altă odaie şi se scoală mai tîrziu, freci salonul, treci în sufragerie, în antreu, scuturi peste tot, faci focurile, şi pe urmă te duci la bucătărie, să vezi de mîncare, că nu mai ai nici o treabă, şi vii sus numai cînd te chem, da' să vii repede... Ţine minte, eu sun o dată, şi conaşul de două ori... Noaptea mai ales, cum auzi clopotul, să vii numaidecît, aşa cum te găseşti.
— Asta ştiu, mi-a spus şi conaşul...

Negreştii, un tîrguşor cuminte din cuprinsul județului Vaslui, se întinde, împărțindu-şi prăvălioarele frățeşte, de o parte şi de alta a drumului. La populația paşnică, alcătuită din cîțiva meseriaşi ce duc viața monotonă de călugări, s-a adăugat în timpul războiului un centru de instrucție cu militari, ce umpleau ulița de lume şi de zgomot. Ofițerii, printre care un căpitan francez, care nu ştia o boabă romîneşte, trăiau plictisiți, prelungind masa de la popotă cu farse, glume şi povestiri repetate, pe care se chinuiau să le explice ofițerului francez, însărcinat cu predarea noilor metode, punînd la contribuție cunoştințe aproximative din limba oaspelui lor.

Astă-seară era veselie mare. Un camarad venind de la Iaşi picase o dată cu supa şi povestea entuziasmat şi pe lung peripețiile revistei *A fost odată.* Ofițerii, cu ochii aprinşi, ascultau lacomi şi rîdeau să moară. Nemaiputînd răbda o veselie care nu-l interesa, francezul ceru explicațiuni :

— „Allons, pourquoi riez-vous, expliquez-moi ça..." [1]

— Aş, imposibil ! *Dificil an fransé...* [2]

— „Allez toujours... Je comprendrai bien quelque chose..." [3]

— *Iassy...* se apucă să tălmăcească unul care vorbea franțuzeşte în casă, cu soacră-sa, numai cînd erau de față servitorii, ***on joue théâtre, revist a été otrefoa. Rusia representé par on urs, Anglia on lion, Italie on sacheur. Compren-vous ?*** [4]

— „Ce sont les alliés, parfaitement !" [5]

— Aşa !... Nu-i prost franţuzul ! *Et France,* continuă încurajat tălmaciul, năduşit, ajutîndu-se cu mîinile, *on femme an constum nasional fransez, avec un coq sur la tête, joué par on artiste roumain qu'on s'appelle...* [6]

— „A, oui, Marianne..." [7]

— *Non, mon commandant, on s'appelle Cinsky...* [8]

— „Bon, mais c'est Marianne..." [9]

— *Chez nous on s'appelle Cinsky...* [10]

— „Oui, mais c'est notre Marianne..." [11]

— *Non, c'est roumain, on s'appelle Marioara...* [12]

— „Je sais, je comprends, nom de Dieu, mais je vous dis que c'est Marianne..." [13]

— Mă, da' tîmpit e ăsta !

— Ia lasă-mă să explic eu ! *Mon commandant, regarde à moi... Elle, on s'appelle Cin-sky... Marioara Cinsky... pas polonez, pas fransèz... roumain, artiste roumain.* [14]

— „Mais oui, c'est entendu, c'est Marianne !" [15]

— Continuă, mă, dă-l dracului !

— „Pourquoi *dracului,* ce n'est pas gentil..." [16]

— Uite, mă, c-a înţeles, săracul !...

— „C'est vous... qui êtes idiots, puisque je vous dis que c'est Marianne..." [17]

— Mă tîmpitule, am fost acolo ! *Moi là-bas* [18] (strigînd :) Cin-sky !...

— „Oui !" (Răcnind şi el :) „Marianne c'est la République !" [19]

— Dă-l în moaşe-sa, nu vezi ce încăpăţînat e ?...

— *Mon commandant, à votre santé ! Vive la France !* [20]

— „Je veux bien moi, vive la Roumanie ! A la vôtre, tas d'idiots !" [21]

— (Indulgent :) *Mon commandant, parol d'honneur, on s'appelle Marioara... Quell interesse j'ai !...* [22]

NIMIC NOU...

Stăteam în Cişmigiu pe o bancă cu şezătoare dublă, gol de gînduri, în adoraţiune dinaintea unui parter de flori minunate.

Doi domni, în haine oribile, militari la pensie, judecînd după rozeta multicoloră ce le orna butoniera, se aşezară în spatele meu. Unul din ei, superiorul de altădată probabil, vorbea aprins, contrazis mereu de celălalt, care încerca să răscumpere treizeci de ani de obedienţă. Discutau nervoşi, cu gesturi retezate, fumînd cu patimă ţigări de mînă, înfipte în ţigarete, gemene, de cireş.

Nu înţelegeau rostul unui curcubeu apărut, e drept, înaintea ploii, răsturnînd astfel credinţi legendare: unul prevedea război, celălalt numai holeră. Dar războiul şi holera se înfrăţesc; amintiri comune, stîrnite de pronosticuri contrarii, îi apropiară repede, ca pe nişte amanţi proaspeţi, şi vorbiră de altele.

— Ai văzut mă? a dracului muiere!

— Unde?

— În America, n-ai citit? Era în gazete.

— Ce spunea?

— Cică una frumoasă şi tînără, bat-o potca, ieşea în stradă, şi în loc să-ţi pună revolverul sub nas, te înfiora rîzînd cu dinţi de lupoaică, cerîndu-ţi portofelul, şi dacă nu i-l dai, striga s-audă toată lumea că i-ai făcut propuneri ruşinoase. Ştii că în privinţa asta americanii nu glumesc, te linşează numaidecît.

— Adică cum ?

— Faci cu ochiul unei fete, ți-l scoate, ce mai la deal, la vale, dacă aia țipă și nu vrea.

— Zău, mă ?

— Pe cinstea mea ! Tragi o palmă, îți taie mîna. Nu merge ca la noi. Ei, presupunem că erai la Neviork sau în America și se-ntîmpla una ca asta, pe unde scoteai cămașa ?

— N-am ce căuta acolo, mi s-a-ntîmplat demult, aci, la noi în Romînia.

— Vrei să mă treci la aviație ?

— Să fie al dracului cin' te minte !

— Adevărat ?

— Îmi pare rău...

— Unde ?

— Nu pot spune unde, dar am pățit-o.

— Cînd, cum, spune-mi și mie ?!

— O, demult, abia ieșisem sublocotenent. Făceam colonelului vizita de rigoare. Încremenisem în picioare, în tunică și epoleți, în mijlocul salonului. Nu îndrăzneam să mă mișc. Din cealaltă odaie ajungeau pînă la mine voci ce se certau, din care una, ascuțită, de femeie. Apoi, ușa de la antreu se deschise, și colonelul ieși în stradă. Privind pe fereastră cum se depărta, roș la față, cu capul plecat, două brațe albe, parfumate, moi, mă cuprinseră de gît pe la spate, și cînd m-am întors, speriat, eram blocat între două mameloane purtate numai de huriile[1] făgăduite de Mahomed credincioșilor. *„Ia-mă, sînt a ta, fă ce vrei din mine !"*

— Pe onoarea ta ?

— Afurisit cin' te minte !

— Dă-i înainte !

— *„Cuconiță, sărut mîna, dați-mi voie..."*

— Era frumoasă barem ?

— Ce frumoasă, mă ? Aveam douăzeci și unu de ani, da' nu era urîtă : o armeancă abia argintată, zdravănă, măslinie, cu nasul mare, cu o mustăcioară mică ca pana corbului. Astea toate, și buzele roșii-aprinse, înțelegi, le-am văzut pe urmă, că atunci tremuram cum tremură frunza plopului.

— Ei, zi-i !

— *„Madam, doamnă, vă rog, gîndiți-vă la viitorul meu, cu cea mai mare bunăvoință..."* Aş, ce s-audă ? ! Mă strînse-n brațe, vînătă la față, şi să n-ajung ziua de mîine, se lăsă cu mine pe canapeaua învelită cu scoarțe, şi să vezi, domnule, al dracului, cum în asemenea momente ți se întipăresc în minte amănunte care nu au nici o legătură cu acțiunea principală : un fluture mare, presărat cu scorțişoară ca o colivă, se desprinse nu ştiu de unde, şi, fîlfîind fără zgomot, se aşeză pe perdea, lăsînd un pic de pulbere în urma lui.

— Taaaci ! Şi pe urmă ?

— Am vrut să mă smuncesc, să fug, dar nu mi-a dat răgaz : *„Ori mă iei, şi eşti aghiotantul regimentului, ori strig să vie lumea, şi cînd o afla colonelul..."*

— Şi tu ?

— Eu, dacă aş fi fost singur... dar m-am gîndit la cei de acasă... M-a făcut, pot să zic, aghiotant cu mîna ei...

— Şi pe urmă ?

— M-am deprins, trăiam admirabil. Mă trimitea colonelul singur cînd se întîmpla cîte o zi să nu mă duc.

— Păcătos !

— Îi ştia de frică, ştii cum ?

— Armencele sînt date dracului !

— Mie mi-o spui ? !

— Degeaba se laudă americanii...

CEASUL

Era a doua zi de Sfîntul Ion. O dimineață pală împrăștia zorile sărace peste paturile acoperite cu cearceafuri plumburii, întinse tobă. În camera dreptunghiulară domnea o simetrie calculată la milimetru. Linii de tablouri bătute la sfoară, dungi de paturi ce se înfrățeau, lămpi atîrnate ce se confundau în spațiu, iar pe jos, florile mozaicului frecate cu gaz izbeau ochiul de la intrare. Peste tot pluteau nori ușori, străvezii, de fum de rășină, printre care se zăreau rînduri de capete goale și candela aprinsă în fața icoanei sfîntului Dumitru, pusă pe o pînză de mătase tricoloră.

Viscolise trei zile. Zăpada astupa ferestrele. În mijlocul camerei, plutonierul-major făcea apelul recruților ce se înapoiau din permisie, în prezența căpitanului Clondir, a cărui poreclă era invidiată în regiment ca o decorație rară.

— Buzatu !

— Zănt !

— Nătărău Gheorghe !

— Zănt !

— Nătărău Vasile !

— . . .

— Unde lăsași pe văr-tu, mă ?

— Trăiți, don căpitan, nu l-am lăsat nicăieri.

— De ce n-ați venit odată ?

— O hi scăpat trinu.

— Da' tu cum ai venit ?

— Pe jos am venit, că trinu nu umblă.

— Însemnă-l ! Cojocaru !

— Zănt !... strigă intrînd pe uşă Cojocaru, geruit, gîtuit de capişon şi de emoţie. Punînd jos o traistă durdulie, furată de plutonier cu ochiul, răcni, salutînd ca un manechin : Trăiţi, don căpitan, eu, soldatul Cojocaru Toader, n-am venit din conced fiindcă a întîrziat trinu şi aşa... acum... cum binevoiţi dumneavoastră.

— Bine, Cojocarule, vorbim noi pe urmă.

— Să hi ştiut, veneam de ieri.

— La ce n-ai venit ?

— Am scăpat trinu.

— La ce l-ai scăpat ?

— Nu-l scăpam, don căpitan, da' n-a venit neam.

— Soldatul bun nu-ntîrzie. Nu merge trenul, aleargă, răspunde la apel şi moare-n pragul companiei.

— Da, s' trăiţi, don căpitan !

— Însă nu eşti tu vinovat.

— Nu sînt, s' trăiţi, don căpitan, că...

— Vorba !... zic nu eşti tu vinovat şi nu sînteţi vinovaţi nici unul. Ştiţi de ce ?

— Eu ştiu, s' trăiţi, don căpitan.

— Cîntă !

— Fiindcă a scăpat trinu.

— Fiindcă n-aveţi ceas. Aveţi ceas ?

— N-avem !

— Aţi văzut ? Ei, pentru ca să nu mai întîrziaţi, să capăt eu observaţie de la domnul colonel şi voi să staţi la închisoare şi să nu vă dau drumul de Paşte acasă, puneţi mînă de la mînă să cumpărăm un ceas. Voi îl alegeţi, eu nu m-amestec, să-l punem în perete, şi la toamnă, cînd vă liberaţi, îl tragem la loterie, care l-om cîştiga, norocul lui. Vreţi ?

— Vrem.

— Da' ăi de nu ştim carte ?

— M-am gîndit eu, n-ai grijă ! Este la Herşcovici, ştie plutonierul... spuneţi că v-am trimis eu, în strada Regală, peste drum de poştă, un ceas cu o pasăre care îi zice cuc. Cine a văzut cuc ?

— Eu !
— Şi eu !
— Toţi am văzut !
— Atunci o să-l învăţaţi repede, că pasărea deschide o portiţă şi cîntă la fiecare ceas : „Cu-cu, cu-cu". Aţi înţeles ?
— Da, s' trăiţi !
— Ia să spună Vizitiu, cînd o cînta o dată cu-cu, cît o să fie ceasul ?
— Două, s' trăiţi, don căpitan.
— Boule ! Care ştie ?
— Unu.
— Aaşa. Şi cînd o cînta de zece ori ?
— Zece.
— De trei ori ?
— Trei.
— A înţeles toată lumea ?
— Da, s' trăiţi !
— Ieşi un pas înainte care n-ai înţeles.
N-a ieşit nimeni. Înţeleseseră toţi.

După-amiază, o corvoadă de trei oameni deştepţi, înotînd prin zăpadă, veneau pe mijlocul străzii, doi purtînd ceasul de capete, unul ţinînd în mînă limba, care ieşea dintr-o hîrtie verde, siliţi de un caporal care le striga din urmă necăjit, cu capelul pe ceafă:
— Hun, doi, trei, patru ! Ia picioru, n-auzi ?

— Domle căpitan... raportă a doua zi plutonierul, ne-am găsit beleaua.
— Taci, măi, de ce ?
— Nici n-am pomenit aşa daravelă ! Vin din celelalte companii, fac murdărie, ş-ai noştri nu mai lucrează nimic. Zgîiesc ochii ca la panoramă, aşteaptă să iasă cucul.
— Aşa ? Dă-l înapoi, să iei unul de mînă. Să poftească să mă-ntrebe cît e ceasul !

— Ai venit ?... Hai la masă.
— Ce masă, n-ai aflat nimic ?
— Ce ?
— Nu v-a spus nimeni ?
— Ce să aflăm, cine să ne spună ?... Vorbește, omule, ce stai ca mutu ?
— Strînge, încuie tot, ia-ți bijuteriile, îmbracă copiii...
— Vai de mine !... Unde mergem ?... Nu s-a potolit ?
— Ce să se potolească, se duce dracului Bucureștii... Au băgat ecrasită în subterane, închipuiește-ți, cîteva mii de tone. Închide geamurile.
— Nu, că se sparg.
— Treaba ta. Ia ce-i lua la repezeală și s-o ștergem ! Străchini mai găsim, dar dacă ți-o cădea soba pe nas... ia și lingurițele de argint...
— Conașule, a trimis de la madam Ionescu să întrebe, dumneavoastră ce faceți, stați pe loc sau vă duceți ?
— Spune-i că mergem.
— Unde, domnule Popescu ?
— Ați venit ? Sărut mîna... Ce faci, cavalere ? Uite și fetița...
— Cu cățel, cu purcel, n-am mai avut răbdare... „Bonjour", unde ne duci, că la dumneata e toată nădejdea, Costică nu e acasă. „Bonjour", madam Popescu.
— „Bonjour", madam Ionescu.

— Mergem la Moşi.

— Ce-ţi este, ai înnebunit ?

— Hm ! Priviţi pe nevastă-mea cît e de deşteaptă !

— Bine, dragă, de Moşi ne arde nouă ?

— Mă rog, ce-i omul ?... Animal, nu ?... Bun ! Ce face animalul în faţa primejdiei ?... Îi întoarce spatele... Acelaşi lucru facem şi noi... Ai înţeles acuma ?... Punem Cotrocenii la dosar... Hai ! Gata !

— Ascultă, Anico, să nu cumva să pleci, să laşi casa singură...

— Nu se află, coniţă.

— Să nu te temi.

— Nu, coniţă.

— Ce să se teamă, nu-i nici o primejdie... Altfel v-aş duce eu la Moşi ?... Închide poarta şi stai în curte, proasto, nu-ţi fie frică.

— Nu, conaşule.

Cîteva minute mai tîrziu, prin valuri de căldură, două familii complecte, cu soldat, doică şi copii mai mărişori, din care unul trăgea după el un căţel pe roate, luau cu asalt tramvaiul de la podul Sfîntu Elefterie. Domnul Popescu, organizatorul expediţiei, cumpără bilete, dînd socoteala *pe din două*, făcu jucării copiilor, spuse snoave pentru galerie, devenind din ce în ce mai guraliv, pe măsură ce se depărta de focarul primejdiei.

— Mă întrebau funcţionarii, cînd s-a comunicat ordinul de evacuare : „Dumneavoastră ce faceţi, domnule director ?..." „Mă duc acasă şi fac ce face cîinele." „Vaai !" făcură toate domnişoarele... „Staţi, nu vă ruşinaţi, nu-i ce credeţi dumneavoastră."

— Eşti teribil !

— Pe onoarea mea vă spun... Ce face cîinele ?... Se culcă jos... mă culc şi eu...

— Ei, de ce ?

— Din pat, cînd o sări ecrasita, mă aruncă jos şi mă doare, da' de jos mă aruncă drept în pat, cad pe moale... Ce zici, cocoană ?...

La Moşi s-au aşezat la cîrciuma „La trei măturí", din marginea opusă, a dat la toţi bere caldă, limonadă la copii şi pe urmă nu-şi mai afla locul, devenind din ce în ce mai nervos, pe măsură ce se apropia ora trei şi un sfert, la care autorităţile fixaseră catastrofa. Privea în zarea prăfuită, cu vinele gîtului întinse, cu ochii ţintă, cu auzul încordat, aşteptîndu-se să sară de pe scaun dintr-un moment într-altul. Pierzînd orice răbdare, pe la trei şi jumătate porni după informaţiuni, oprind trecătorii ce i se păreau refugiaţi.

— Pardon, ştiu că nu se face... De unde veniţi dumneavoastră, dacă nu vă supăraţi ?... Îmi daţi voie, Popescu, director...

— Aftalion... Am chiristigerie pe Rahova, poate aţi auzit... Mi s-a spart ieri un geam, stătea şi în jurnal... N-am vrut să mai risc viaţa... ducă-se dracului de avere !...

— Cum e pe acolo ?

— Frică, ca şi pe la dumneavoastră.

— S-a mai auzit ?

— Parcă trebuie să se audă... Vine şi-ţi cade în cap !... Ce-ţi foloseşte dacă se aude...

— N-a luat nici o măsură ?

— Văd că primăria, ori poliţia, eu ştiu, a dat o ordonanţă, am citit acu, cînd m-am scoborît din tramvai, că sîntem în siguranţă... Pentru asta chiar am venit eu la Moşi, aici ştiu şi eu că sînt în siguranţă... Mi-a părut bine... mă aşteaptă nevasta... şi Ida, aşa o cheamă pe nevastă, poţi să-i faci ce vrei, dar să nu aştepte... asta nu suferă ea... Scuză-mă...

Îndreptîndu-se spre masa lui, Popescu a zărit un domn care citea ediţii speciale cu titluri grase, ca pentru primadone în turneuri. Oblică, manevrînd cu abilitate, apropiindu-se tiptil ca de patul unui muribund şi întrebă surîzînd cu admiraţiune :

— Sînt de acuma ?... Aţi găsit ? Bravo !... Îmi daţi voie, Popescu, director... Pot să-l iau p-ăsta, nu e politicos, dar în momente de astea... dacă vreţi, vi-l plătesc...

— Mă rog, poftiți, luați-l.
— Mersi și vă mulțumesc.

Trecu repede peste ce-a ars, ce n-a ars și ce era să ardă, care erau să moară, și se îmbătă de raportul ministerului, care sfătuia publicul să nu se alarmeze, nefiind nici pagubă, nici primejdie. Apoi, liniștit, cu fruntea înrourată, îl citi din nou în întregime, cu voce tare, solid așezat pe scaun, cu comentarii pentru cei dimprejur.

Terminînd, își rectifică cravata și porni majestuos să mulțumească domnului care-i împrumutase ziarele și salută pe altul care-i luase locul. Ușurat ca de o durere luată cu mîna, plecă prin Moși, gălăgios, cu ceata după el, oprindu-se la panorame să vadă ce era zugrăvit afară, viu și natural înăuntru, își încercă puterea, trase bomboane la țintă, învîrti la roata norocului și, zurbagiu ca un copil lăsat în voie, urmărit de societatea sporită cu prietenii întîlniți în bîlci, se așezară pe-nserate, încărcați de nimicurile cîștigate la noroc, la restaurantul „Maiorul Mura".

— Cincizeci de mititei și două baterii reci !... porunci domnul director.

Încetul cu încetul, cîmpul Moșilor se popula, umplîndu-se de lume împestrițată și de zgomot. Lumini multicolore se aprindeau, se învîrteau, o dată cu călușeii, cu roți de tot felul, sau străluceau, ornînd feeric intrări de panorame, ca pe niște porți de rai. Moșii păreau un balamuc imens. Oameni de toată mîna și de toate vîrstele rătăceau cu fesuri de hîrtie roșie, silindu-se să se convingă că petrec, suflînd cu încăpățînare, inconștient, în cocoșei de tablă, învîrtind scîrțîitori ce exasperau nervii, pocnind plesnitori, sporind vacarmul produs de flașnete, de orgi, de clarinete sălbatice, de apeluri, de strigăte, de jocuri și cîntece. Pe la douăsprezece din noapte serbarea era în toi, lăutarii cîntau îndrăcit, vinul și berea curgeau în valuri. Conge-

stionat, lustruit de o digestiune laborioasă, domnul Popescu fuma tăcut după baterii repetate.

— Bine, nene Nae, așa ne fu vorba ?... Mai spune ceva, dă-o dracului !...

— Domnilor, să nu ziceți că sînt cîrcotaș, dar mă uit în jurul meu și vă mărturisesc, mă cuprinde jalea. În orice țară, [...] catastrofa de la pirotehnie ar fi fost pentru toată lumea o zi de doliu. Nimeni n-ar fi îndrăznit să serbeze o nenorocire cu lăutari, o catastrofă ireparabilă ca pe o victorie națională.

Și, cu hotărîrea bruscă a omului beat, se ridică în picioare pe scaun și răcni cu voce răgușită, amuțind lăutarii, oprind zborul chelnerilor și paharele clienților :

— Domnilor, uniți-vă cu mine să serbăm două minute de tăcere solemnă în onoarea catastrofei de la Cotroceni !...

— Hai, zdrîng, zdrîng...

Un hohot de rîs imens răspîndi această întrerupere fericită. Mesenii și lăutarii, într-o însuflețire nouă, cîntau în cor, cu furie : „Hai zdrîng, zdrîng și iar zdrîng, zdrîng..."

— Niște dobitoci ! Ce vă spuneam eu... Ehei ! Englezii, domnule, cînd e catastrofă, nu mai trăiesc nici unul... Plata !...

— Mai stai, nene Nae.

— Iertați-mă, nu pot suporta, mă doare inima și, să vă spun drept, mi s-a scîrbit... Nu sîntem popor, orice ar spune ! Plata !

Nimeni nu va contesta influenţa zodiacă atît de bine controlată de norocul porcului. Susţin însă cu tărie că, pe lîngă zodii, norocul omului îl hotărăsc mai ales atributele fizice. Bătrînii spun că ce ţi-e scris, în frunte ţi-e pus. În mod general socot că ce ţi-e scris, ţi-e pus, indiferent, în orice parte a pozei. Eşti urmărit, stăpînit toată viaţa de un organ, care te persecută sau te duce, ca să zic aşa, de mînă pînă la noroc. Urechi depărtate, care te compromit din leagăn; lungi, care-ţi fac ruşine; mici, roze ca nişte scoici, care te bagă în boale. Ochi negri, adormiţi ca grădinile fermecate; mari, deschişi la poartă nouă; verzi, pe care nu-i crede nimeni. Apoi nasuri! O, cîte varietăţi de nasuri! Nas în formă de cartof, care te clasează printre resemnaţi; berbecat, provocător ca un băltag de hatman; mic, jovial, de călugăr chefliu; spiritual sau lasă-mă-să-te-las; obraznic, să iei pe proprietar la palme, sau să te aşterni la picioarele proprietăresei. Personal cred însă că nimic nu influenţează mai mult ca barba asupra destinului nostru. Se înţelege că nu e vorba de barba rară a omului otrăvit la suflet, de cea roşie a omului viclean sau de barba omului prost, neagră, frizată, geometrică, după care se dau în vint fetele de popă. Aceste bărbi nu pot avea decît o influenţă meschină, în orice caz relativă. E vorba de barba impozantă,

tufoasă, care izvorăşte de sub ochi, porneşte impetuos la vale într-o învălmăşeală de rîuri [1] cu lumini de argint sau de aramă, ce se pierd spumoase, ondulate, risipindu-se în deşertul burţii în fire moi, subţiri, ca nişte afluenţi în pînza apelor mari.

Locotenentul Dimoftache, medic veterinar de judeţ, a intrat în război cu pelerina şi cu o barbă de patriarh, care l-a protejat toată campania. El n-a cunoscut primejdia, nici oboseala, nici frigul, nici foamea. Dormea pe divanuri, era aşezat cu evlavie în capul mesei şi a descălicat pentru a se urca în trăsura prefectului, care nu se mai sătura de el. Dimoftache nu credea ochilor, dar se obişnui repede, convins că i se cuvine. Figura pe lista candidaţilor la alegerile parţiale şi, la o revistă, regele vorbi cu el o secundă mai mult decît cu ceilalţi. Soarta făcuse parcă prinsoare să-l alinte ca pe un prinţ indian. Era sănătos, afacerile îi mergeau strună şi cuvîntul său făcea primă. Oricine şi-ar fi pierdut minţile. Încrezător în răsplata meritului, el însă tăcea liniştit, plimbîndu-şi privirile peste invidioşii ce urmăreau neputincioşi prosperitatea lui, minunîndu-se cu perfidie, lăsînd să se înţeleagă că nu-i a bine atîta noroc pe capul unui singur om. Dar norocul îşi vedea de treabă. Dimoftache se însură la cincizeci de ani cu o fată săracă, dar de familie, care vorbea franţuzeşte şi cînta la pian; iar ministrul Abisiniei, abia recunoscut în capitala Moldovei, îi dete ca dar de nuntă, şi pentru că îi îngrijise un cal negru, cravata ordinului „Rinocerul alb", pe care Dimoftache o primi cu o bucurie de copil. Sînt — spun legendele — daruri păgîne pe care le atingi şi mori. Dimoftache n-a murit imediat; avu însă o inspiraţie nefericită: pus s-aleagă între barbă şi plăcerea de a spînzura la gît „Rinocerul", sacrifică, cum era de aşteptat, dragostea veche — barba — care-i ascundea decoraţia.

Privind figura străină ce se-nălţa în oglindă pe vinele unui gît scofîlcit, Dimoftache nu păru de loc încîntat de jertfa ce făcuse. Fiorul ireparabilului îl simţise, de altfel, tot mai puternic pe măsură ce foarfecile bărbierului înaintau mai adînc în barba lui virgină.

— E bine? întrebă meşterul, privindu-şi opera cu admiraţie.

— Mai lungă niţel, răspunse Dimoftache, cuprins de panică.

— S-a dus!

— Rade-o, domnule, hotărî nenorocitul cu inconştienţa jucătorului care aruncă şi pîinea neagră după cozonacul pierdut la masa verde.

Ieşind de la bărbier, rătăci pe stradă, examinîndu-se în vitrine, căutînd privirile trecătorilor, jignit că nu-l recunoaşte nimeni. Apoi, cu inima-n dinţi, se hotărî brusc şi intră emoţionat la club.

— Pe cine căutaţi?

— Nu fi prost!

— Cine sînteţi dumneavoastră?

— Dobitocule!

— Co... conul Dimoftache!... Vai de mine! Cum nu, poftiţi... Să mă bată Dumnezeu dacă v-am cunoscut!

În salon conversaţiile încetară, jucătorii se opriră privind străinul ogărjat[2] ce înainta cu sfială. Preşedintele îl întîmpină întrebător, nedumerit:

— Domnul?

— Dimoftache.

— Ptiu, bată-te să te bată!... Dar ce-ţi este, bre omule, ai înnebunit? Ia priviţi, domnilor, bazaconie!

— Hă, hă, hă, hă!...

— Ce-i cu tine, bre?

— Parcă-i moartea găinilor...

— Ai găsit ceva în barbă?

— Se poate să faci aşa prostie? îi zise, luîndu-l deoparte, prefectul.

— Domnule prefect...
— Să nu vii mîine la întrunire, c-ai să stîrneşti ilaritate. Te credeam om serios.
— Dar figurez pe listă !
— Nu se ştie... Să vedem... Nu cred.
— Dacă vreţi dumneavoastră, îngăimă Dimoftache, micşorat, reluînd distanţele.
— Nu făgăduiesc nimic.

Cînd încetează de a se mai urca, norocul scade ca apa dintr-un vas ce curge. Acasă, nevasta, după ce întîrzie serios să-l recunoască, sfîrşi în hohote de rîs, ce nu-i lăsau nici o speranţă.
— Vai, eşti groaznic, nu te-aş fi luat pentru nimic în lume ! Întoarce-te, mă rog, să nu te văd, sau du-te mai bine şi te-mbracă !
— De ce ?
— Sîntem poftiţi la ambasada italiană. Vine maiorul să ne ia... Uite-l c-a şi venit. „Bonsoir", domnule maior.
— Sărut mînuşiţa.
— E ora ?
— Cam. Ce-i cu tine, omule, ce-am auzit ? Ia să te văd şi eu ! Fire-ai al dracului !...
— Dă-l încolo ! Am să rog pe generalul să-l ţină la închisoare pînă i-o creşte barba.
— Săracu de el ! La muncă silnică. Fugi şi te-mbracă ! Nu-i mai creşte o mie de ani.
— Parol ?
— Serios, ştie oricine.
— Ei poftim ! S-a făcut de rîs, vă place ? Cu cine mai ies eu acum ?
— Cu mine, sînt la dispoziţie.
— Mersi, foarte gentil.
— Ce-are a face... Hai, îmbracă-te şi nu te grăbi, că mai e vreme.
Trecînd în birou, Dimoftache se îmbrăcă descurajat, cu gesturi obosite. Apoi se aşeză gătit în faţa oglinzii, şi cum se privea chel, galben şi slab, auzi

prin ușa întredeschisă un zgomot care-l îngheță de spaimă, simțind deja vîrfurile unei perechi de coarne ce s-anunțau superbe ca pentru un cuier de antreu.

Plin de obidă, temîndu-se să apară fără barbă, rușinat ca de o faptă rea, își trase — sperînd să răscumpere prostia — un glonț de revolver în tîmplă și căzu pe spate, în smoching, stropind cu o picătură de sînge placa strălucitoare a „Rinocerului alb" ce purta la gît.

UN SCOS DIN PEPENI

Roşie, aprinsă de mînie, Puica năvăli în odaia în care bărbatu-său se căznea liniştit să-şi pună bretelele.

— Da' bine, omule, pînă cînd are să-şi bată joc toată lumea de tine ?

— Ce e, frate ? întrebă soţul, ferindu-şi măselele de curentul care-i juca firele rare de păr bătrînesc.

— Cum ce-i ?... Tu nu vezi ?... Ne calcă toţi în picioare... Să nu legăm frînghia de pom, că creşte strîmb... bun, n-am legat-o... Să legăm cîinele, că muşcă... foarte bine, l-am legat... Acum ne trimete vorbă că să nu ţinem porci, că le strică gardul... Ai mai pomenit una ca asta ? !...

— Cine ?

— Trandafirescu.

— Aşa ţi-a spus ?

— Nu mi-a spus mie, i-a spus femeii... Cum ţi-a spus, Marişka ?

— Apăi, mă rog frumos, aşa cum io spus...

— Ei, îţi place ? ! Da' dumnealor, că mi-au ţinut un cîrd de gîşte sub nas, că nu puteam deschide fereastra de la dormitor, de m-am copt toată vara de căldură !...

— Las', că-i zic eu...

— Îi zici ?

— Îi zic.

— N-ai să-i zici.

— De ce să nu-i zic ?

— Să-i zici, că dacă nu-i zici, îi zic eu.

— Îi zic, frate, îi zic, cînd îți spun că-i zic, îi zic...

— Vezi că tu ești cam moale.

— Eu, moale ?... De unde ai scos-o că-s moale ? Nu vreau să mă cert cu lumea, da' nu-s moale de loc ! Am să-i arăt eu cine sînt ! Garantez că n-o să-i fie moale ! E greu pînă mă scoate din pepeni ! izbucni conu Petrică, tremurînd de mînie, căznindu-se să-și prindă gulerul.

— Adă să te-nchei eu... Ba nu, zău, prea e de tot... am ajuns de rîsul lumii. Ce dracu, am ori n-am bărbat, sînt măritată, ori ce sînt ?!

Rămas singur, conu Petrică își căută cravata, ceasul, batista, umblînd zăpăcit pe toate potecile indicate de colțurile mobilei din odaie, acumulînd o energie interioară, trădată de priviri încruntate și mișcări de buze de maică în rugăciune, închipuindu-se în fața vrăjmașului : „Ia ascultă, domnule, mult ai de gînd să pisezi pe nevasta mea ?..." „Ce, domnule..." se răzgîndi el imediat... „Ce, cu mănuși ?... cu oamenii ăștia nu trebuie mănuși... Ia ascultă, măgarule, să fii la locul dumitale, că-ți crăp capul !". Și, strîngînd bastonul, ieși hotărît, scoborînd scările mai repede decît îl iertau puterile, continuînd să monologheze din ce în ce mai aprins : „Pac, pac ! canalie !... Să nu mai îndrăznești ! Stai pe loc, nu fugi, lașule !..."

— Bună dimineața ! îi strigă vecinul, care pîndea tramvaiul în mijlocul podului Elefterie.

— Domnule...

— Da' ce ești așa palid, coane Petrică ?

— Sînt palid ?

— Foarte palid.

— Dracu să ia... sufăr de stomac.

— Lasă, nu te văita, că nu ești singur.

— Ce, și dumneata ?

— Și încă cum !

— Ce spui ?

— De constipație.

— Şi eu tot de constipaţie.

— Ceai de muşeţel.

— Eu, m-a sfătuit cineva, miere, miere de albine, da' să fie din mai... din flori de tei... zice că e mai bună. Baţi o lingură de masă, bine, bine, într-un pahar cu apă... seara cînd te culci şi dimineaţa cînd te scoli. Dumitale ţi-i amară gura ?... Ia uite limba mea cît e de încărcată.

— Da' a mea, ia uite...

— Ei, bată-te să te bată !... Zi, vecini, şi să nu ştim unul de altul... Apropo, te-am nemulţumit cu porcii mei, ţi-au stricat gardul, te rog să mă scuzi... porcu-i tot porc...

— Nu-i nimic.

— Aş, nu se poate, o să-i tai.

— Da' de ce, vezi-ţi de treabă !

— Ce are a face ?... Îi tai, lucru hotărît, şi am vorbit să-ţi repare gardul... Hai repede, uite tramvaiul, urcă-te...

— Urcă-te dumneata.

— Urcă-te, urcă-te... Ce-ţi face Capitoliul ?

— Ce Capitoliu ?

— Gîştele, gîştele. Ce-ţi fac gîştele ?

— Aaa ! gîştele... Bine mersi.

— Frumoase sînt, domnule, alllbe !... Să le ţii.

— Nici nu le tai.

— Ar fi păcat, ţi-o spun drept. Vara, nevastă-mea, cînd deschide fereastra, e o plăcere, parcă sîntem la ţară...

Eram în plină retragere. Greutățile operațiunii erau sporite de o vreme mohorîtă. Ploua subțire, pieziș, o ploaie rece, ce-ți ințepa obrazul ca punctele de foc. Soldații, cu picioarele grele, cu hainele ude, culcați în țarina pustie, așteptau resemnați să intre în hora fără sfîrșit a morții. Cîmpia tristă părea nemărginită.

Văzduhul se cutremura de bubuituri de tun, ce se-nfundau în urechi. Din cînd în cînd, trăsuri greoaie, cu caii jigăriți, plini de noroi, treceau în huruit de roate, grăbite să scape de urgie, invidiate de cei siliți să moară.

La cartierul diviziei era forfoteală. Ofițeri, ofițeri de toate gradele, reprezentînd toate armele, intrau, ieșeau, se adunau cu caii la mînă, încolonau, cu strigăte răgușite, trăsurile : cele de cancelarie, asaltate de chiulangii pudrați, de popotă, care gemeau sub povara bagajelor interzise, trăsurile lungi de pionieri, ce se puneau de-a curmezișul drumului, briștile și cupeurile de rechiziție, mînate de odrasle ministeriale. Trimise înainte, oprite, rechemate, se încurcau, incriminîndu-se într-o simfonie măreață de nechezături, de înjurături, de zbierete, printre care se strecura ca din alte lumi glasul civilizației, băzîitul neîntrerupt al unui telefon de campanie instalat în fața cantonului, unde se stabilise comandamentul. Înăuntru, la o masă butucoasă, generalul, temut pe vremuri, care avea la activul său importante lucrări de pace

şi *Viaţa sfîntului Ioan Gură-de-Aur*, stătea amorţit pe scaun, cu manta, cu capişon, cu pelerină, fixînd cu priviri obosite, prin ochelarii mari, cercuiţi cu fildeş, lutul din odaie. Departe, la cîţiva kilometri, în preajma unui pod de lemn, o companie de miliţieni zdrenţuiţi acoperea retragerea trupelor, înşiruită, de-a lungul apei galbene ce se călătorea, ducînd la voia întîmplării cutii sparte de conserve.

Răzimat de rampă, locotenentul Cioroianu privea îndurerat la retragerea dezordonată a oamenilor, care fugeau făcîndu-şi cruce. Figura lui serioasă era aburită de ruşine. Compania deznădăjduită, plugari ce se gîndeau la copii, la ogor, la vatră, îşi întorceau privirile spre dînsul. Situaţia era în adevăr gravă. Inamicul înainta, era aproape. Ofiţerul nu se putea retrage, nici împotrivi, şi-i venea să plîngă. Venise pregătit pentru ofensivă, să plătească cu viaţa lui victoria, nu umilinţa de a cădea prizonier. Intrase în război plin de speranţă. În cazarmă nu-şi afla locul în aşteptarea ceasului hotărîtor. Firea lui războinică era întreţinută de glasul trompetelor bulgăreşti, ce ajungeau ca o provocare la urechile calafatenilor, peste apele Dunării albastre. Acum se uita în jurul lui cu jale. Case dărîmate, tunuri părăsite, cai scăpaţi, ce fugeau încordaţi de spaimă, convoiuri de tărgi învelite se perindau într-un vaiet nesfîrşit de gemete şi blesteme. Automobile, arborînd simbolul jertfei, treceau în goană, vînturînd răniţii cu capetele însîngerate. Nenorociţii, albi ca varul, cu capul gol, cu părul vîlvoi, fugeau cu priviri rătăcite, purtînd în palma zdrelită pecetea neagră a laşităţii lor.

— Mai sînt ?... mai sînt ?... mă, n-auzi ?... mai sînt trupe în urmă ?

— Mai sînt... nu mai sînt... trebuie să mai fie... noi nu prea ştim, că sîntem răniţi... încotro e *ambulanţia* ?...

Peste puţin, un plutonaş de oameni în toată firea, înnegriţi de fum, de bărbi crescute în voie, trecu grăbit, sub comanda unui puşchi de sublocotenent cu mustăţile rase, care, abia ţinîndu-se de ei, se

căznea să le potrivească pasul : „Hun, doi, trei, patru, hun, doi, trei, patru...", încăpățînat, inconștient de eroismul lui.

— Mai sînt trupe în urmă, domnule sublocotenent ?

— Nu mai sînt.

— Dumneata ești ultimul ?

— Sînt ariergardă... vin și nemții...

— Uf ! exclamă locotenentul, ușurat că-și pune oamenii la adăpost, și se adresă diviziei, cu care era legat prin telefon : Alo !... alo !... alo, divizia... Divizia ?... Cine-i la aparat ?... Să trăiți, domnule maior, aici locotenent Cioroianu... comunicați, vă rog, domnului general că s-au scurs toate trupele și dacă pot să distrug podul... inamicul e aproape... alo... ce-ați spus ?... dacă pot să distrug podul... da, da, am înțeles, aștept pe poziție...

Maiorul năvăli în odaia în care generalul ațipise pe scaun și, corect, ostășește, cu mîna la chipiu, raportă terminarea retragerii ca o ispravă națională.

— Să trăiți, domnule general, trupele s-au retras în ordine, poate să distrugă podul ?

— Hai ?

— Locotenentul Cioroianu, însărcinat cu distrugerea podului, raportează că retragerea s-a terminat și întreabă dacă poate să distrugă podul.

— Să-mi aducă galoșii...

— Da, domnule general... și, repezindu-se pe ușă, maiorul strigă din prag, autorizat de importanța misiunii sale : Stanciu !... Unde-i Stanciu ?... Planton !... Unde-i plantonul ?... unde umbli, mă, mama ta !... Dă galoșii lui don general !...

— Galoșii ?

— Galoșii... Unde sînt galoșii lui don general ?

— Galoșii lu' don gheneral ?...

— Galoșii, boule !... Ce-ai făcut galoșii, că-i cere domnul general ? !

— Eu nu știu unde sînt galoșii lu' don gheneral.

— Să trăiți, domnule maior, vesti telefonistul, domnul locotenent Cioroianu întreabă dacă poate să

distrugă podul, că ai noştri s-au retras... se vede inamicul...

— S-aştepte la telefon...

— Domnule general, poate să distrugă podul ?

— Am spus să-mi aduceţi galoşii...

— Îndată, domnule general... să-i curețe nițel... vi-i aduc numaidecît.

— Haide, mă, ce faci, mă ? Ai găsit galoşii ?... Dă mai repede, că aşteaptă domnul gheneral...

— Unde să găsesc galoşii ?... Ce, eu ştiu unde sînt galoşii ?... Eu n-am avut galoşii în primire.

— Fire-ai al dracului să fii de tîmpit !... Să scoți galoşii, că te smintesc !...

— Să trăiți, domnule general, cui ați dat dumneavoastră galoşii în primire ?

— Ce ?

— Nu se găsesc galoşii nicăieri !

— Hai ?... Cheamă şeful de stat-major...

— Sînt aici, domnule general.

— Ia vezi, colonele... ce-i dezordinea asta ?... Unde-mi sînt galoşii ?... Să se găsească galoşii, că nu plecaţi de aci !...

— Unde i-aţi lăsat, domnule general ?

— Aci i-am lăsat !... Să se găsească galoşii, că nu distrug podul pînă ce nu-mi găsiţi galoşii !

— Pierdem timp, domnule general !...

— Nu voi să ştiu nimic !

— Cui i-aţi dat în primire ?

— Să vie plantonul !...

— Stanciu !... Planton !...

— *Ordinaţi !*

— Unde sînt galoşii, tîlharule ?

— Îi aveţi în picioare, trăiţi, don gheneral ! observă bucuros soldatul, care nu îndrăznise să se uite în ochii superiorului.

— Aşa e, frate !... Ei, drăcie... Bine, băiete... Să distrugă podul...

În curtea nesfîrşită a regimentului, vecină cu imaşul comunal, soldaţii, scoşi pe întunerec, se pregătesc de inspecţie. Se crapă de ziuă. Atmosfera umedă era parfumată de un miros pătrunzător de ierburi coapte, udate de rouă. Din depărtare se auzeau *sunete* slăbite de pitpalac şi înjurături tari. Puţin cîte puţin, negurile se risipeau, oameni şi lucruri ieşiră ca din pămînt la iveală. Soarele lumină deodată un furnicar de oameni în cămăşi peticite, piramide de arme lucitoare şi vrafuri de răniţi împachetate.

— Ieşi care nu te-ai spălat !...

Un caporal aşezat pe marginea hîrdăului împărţea cu o cănuţă de tinichea şi cu nuiaua — sceptrul micilor comandamente — o apă sălcie, plină de gunoaie. Oamenii veneau cîte unul, îşi umpleau gura cu apă şi o lăsau să picure cu socoteală în pumni bătătoriţi de munci grele.

— Spală-te şi-n urechi...

Mai la o parte, şezînd pe tobă, cu capul gol, în soarele strălucitor, un gornist cu un brici făcut dintr-un vîrf de coasă îşi bărbiereşte camarazii în dureri ascunse. Încet, pe nesimţite, dezordinea se micşorează, zgomotul slăbeşte, răsună comenzi, oamenii se adună, compăniile se rînduiesc, ofiţerii încep instrucţia.

— Punem răniţile, domnule sublocotenent ?

— Da, da, să pună răniţile.

— Cine v-a spus să puneți rănițile ?
— Eu, domnule locotenent.
— Foarte rău !... Leapădă ranița toată lumea ! Asta e barbarie !

— Ce, n-ați mai pus rănițile ?
— Domnule căpitan...
— Cîinii ne mănîncă, domnule locotenent ! Puneți rănițile numaidecît.

— Toată lumea să lase ranița jos !... *Ordenu lui don maiur !* răcnește cineva din depărtare. Să nu pună nimeni rănițile pînă nu dă dumnealui *orden.*
— Ce facem, domnule căpitan ?
— Dumneata ești surd, n-ai auzit ? Ordinu-i ordin. Leapădă ranița !

— Puneți rănițile ! Ieși la linie ! Muzica !... Bine, maiorule, se poate să-mi faci d-astea ? !... Uite generalul ! Dați mai repede ! Treci drapelul la locul său... Mînăstirea cui te-a închinat ! Sună, gornist !
Un semnal prelung, meșteșugit, a încremenit oamenii cu rănițile în mîini, punînd capăt frămîntărilor.
— Să lase rănițile, dacă nu le-ați pus pînă acum. Sănătate, flăcăi !
— Trăăiți !
Un răcnet, pornit din mii de piepturi încordate, cutremură văzduhul, fărămițîndu-se în ecouri depărtate. Într-o liniște solemnă, turburată un moment de scheläiturile unui cîine vagabond, gonit cu pietre, generalul trecu prin fața frontului, liniștit, măsurat, îndreaptă o curea, pune întrebări, face mici observații.
— Cam vechi hainele.
— Domnule general...
— Nu te scuza... La ce ?... Fac o constatare... Nu ești dumneata vinovat... Atît ne dă țara... Ce-mi arăți, asta e principalul... Am venit să văd ce ați învățat, asta mă interesează.

Reţinut în zadar, smucindu-se cu încăpăţînare furioasă, un om se repezi înainte şi raportă într-o linişte dureroasă :

— Să trăiţi, don gheneral, mă bate.

— Cin' te bate ?

— Toţi mă bate.

— Aşa... frumos... foarte frumos, n-am ce zice.

— Domnule general...

— Nu te scuza... Ce companie ?

— A patra.

— Cine comandă ?

— Căpitanul Mihăescu. Ieşi, domnule !

— Aşa ? Tocmai dumneata ? !... Cu Şcoala de război... Nu m-aşteptam !

— Domnule general...

— Nu te scuza... Ştiu ce ai să-mi spui... că-i ticălos...

— Nu...

— Nedisciplinat.

— Nu...

— Hoţ, dezertor...

— Nu, domnule general, dar nu pricepe nimic.

— Asta nu se poate.

— Domnule general, vă rog să credeţi...

— Dumneata spui asta, care ai Şcoală de război ?... Mă rog, ochi are ?

— Are.

— Urechi are ?

— Are.

— Minte are ?

— N-are.

— Are, căpitane, că altfel n-ar fi om... Astea sînt cele trei elemente cerute de pedagogia modernă : ochi să vadă, urechi să audă, minte să priceapă. Trebuie însă altceva, care, cu regret constat, dumneavoastră vă lipseşte cu desăvîrşire, domnilor : răbdare, răbdare şi iar răbdare ! Răbdare ! Răbdare multă, răbdare mare !

— Domnule general, cînd e greu de cap...
— Ce înseamnă greu de cap?... Ce vorbă e aia?...
— Nu pricepe nimic.
— Da?!... Curios! Să vedem, să-ncercăm și noi.
Generalul rămase o clipă gînditor, cu capul în pămînt, apoi, îndreptîndu-se, zise cu blîndețe:
— Cine e comandantul tău de brigadă?
— Don gheneral Popescu Ion.
— Ascultă la mine, băiete, generalul Popescu Ion, care comanda înaintea mea brigada, a ieșit la pensie. Eu, generalul Bălănescu Alexandru, comand brigada a patra. Ei, cine-i comandantul tău de brigadă?
— Don gheneral Popescu Ion.
— Nu, mă băiete, îl corectă cu omenie generalul. Ăla nu mai e în armată. Eu sînt în locul lui, generalul Bălănescu Alexandru, înțelegi tu? Cine-i comandantul tău de brigadă?
— Don gheneral Popescu Ion.
— Mă flăcăule, reluă rîzînd cu indulgență generalul. Ăla, ți-am spus, nu mai este în armată... A muncit destul... Stă acasă, acuma, se odihnește... Eu, generalul Bălănescu Alexandru, comand acum brigada în locul lui... Acum ai înțeles? Pe cine ai comandant de brigadă?
— Pe don gheneral Popescu Ion...
— Mă, ăla a murit... doarme sub pămînt... s-a isprăvit cu el... nu mai vorbim de dînsul... eu, ăsta care mă vezi tu dinaintea ta, generalul Bălănescu Alexandru, comand brigada... Ei, cine-i comandantul tău de brigadă?
— Don gheneral Popescu Ion.
Generalul se șterse puțin de nădușeală, apoi, întorcîndu-se către ofițerii ce se strînseseră în jurul lui, zise, ce e drept, foarte liniștit:
— Prea l-am luat de sus... Să pornim mai de jos, de la treapta lui. Ascultă, băiete: De azi înainte eu nu mai sînt general. Sînt soldat. Soldatul Bălă-

nescu Alexandru. Dar pe tine cum te cheamă, mă camarade ? îl întrebă vesel generalul, bătîndu-l prietenește pe umăr.

— Bălănescu Alexandru.

O pereche de palme zdravene erau să fie urmate de alte perechi de palme dacă n-ar fi intervenit căpitanul :

— Nu mai dați, domnule general... îl bateți degeaba... De data asta are el dreptate... Tot Bălănescu Alexandru îl cheamă și pe dînsul.

Satul Florești, împrăștiat ca toate satele de munte, se ascundea între coline, pus parcă la adăpost de vremuri grele. Numai cîteva case, despărțite prin curți mari, înecate de boz, ieșiră la drum mai îndrăznețe, să reprezinte școala, primăria și postul de jandarmi, strînse în jurul cîrciumii și ocupate fără împotrivire de regimentul venit să întărească frontiera.

De la popotă, după masa de seară, prelungită și veselită de aceleași motive, ofițerii, interpelîndu-se cu rîsete și glume cu cheie, se răspîndeau la voia întîmplării care îi rînduise în cantonament. Curînd, luminile ce mai licăreau ici-colo, printre fagii uriași, se stinseră, una cîte una, ofițerii se culcară și ei, și satul adormi, în fine, respirînd ușor în freamăt de codri.

Deodată, goarna unui soldat iscusit răsună în puterea nopții, turburînd văile, sunînd precipitat, nerăbdător „chemarea ofițerilor", în lătratul furios al cîinilor ieșiți la poartă, cu copii, cu femei, cu lumea toată.

— Unde ești, mă ?

— Cine ne cheamă ?

— Unde ne adunăm ?

— Numai *don comandanți de cumpanie* să poftească la *șicoală,* la don colonel, deslușea nevăzut gornistul.

— Ofițerii ceilalți nu ?

— Nu, nu.

— Păi de ce ne sunași pe toți, idiotule ?
— Așa am primit ordin, să sun pe toți domnii ofițeri.
— Păi ziceai că numai căpitanii, de ce n-ai trimes agenții de legătură, boule ?
— Dar cine știe pe unde s-au culcat, i-a căutat și don colonel...
— Eu v-am chemat, eu... poftiți aci la mine, nu face nimic, veniți cu toții, cu atît mai bine dacă a venit toată lumea. Aprindeți o lampă... aveți lămpi ?
— Avem, da' le-am lăsat în cantonament.
— Pfiuu !... De ce, domnilor, de ce ? Se poate ? Astea sînt lămpi de război. Trebuie să le aveți în tot momentul asupra dumneavoastră, că d-aia le zice de buzunar. Du-te, domnule, și o ia pe a mea, vezi că, mi se pare, e pe masă.
— A dumneavoastră n-are baterie, știți că n-a funcționat nici aseară, aminti aghiotantul regimentului.
— Așa e, bine zici. Înseamnă dumneata, să nu uiți... să trimetem la București să ne ia cîteva baterii de rezervă. În fine, nu face nimic... am vrut să vă citesc un ordin telegrafic extraurgent și cu mare precădere, pe care l-am primit acușica și pe care vi-l repet negru pe alb : „Raportați telegrafic unde ați ajuns cu cîinii de război..."
— Care cîini ?
— N-avem cîini.
— N-a fost nici un ordin.
— Vă rog, lăsați, n-am terminat, vom discuta pe urmă... „Luați măsuri"... ascultați, domnilor ? „luați măsuri pentru a crește doi porci de companie.

COMAND. DIV.
G-ral Grozavu"

— Nu se poate !
— Imposibil !
— De asta ne arde nouă ? !
— Tăceți, domnilor, nu vorbiți copilării, cum să nu se poată dacă e ordin ? Și apoi trebuia să vă aș-

teptaţi... N-aţi primit botniţe şi bice ?... Alea nu erau pentru ţînţari !... Şi broşurile relative la dresajul cîinilor de război ale Marelui Stat-Major, le-aţi uitat ? Alea erau pentru dumneavoastră, ce aţi făcut cu ele ?

— Sînt în magazie.

— De ce le ţineţi în magazie, pentru Dumnezeu ? !

— Păi unde să le ţinem ?

— Să le citiţi, nu să le ţineţi în magazie. Acum ce raportăm diviziei ? Cum o întorci, maiorule ?

Maiorul, vechi în serviciu, îngrăşat peste fire şi puţin astmatic, şuieră liniştit :

— Este cîini berechet !

— O fi, da' nu-i avem noi.

— O să avem şi noi, daţi drumul oamenilor în permisie, şi la întoarcere să aducă cîinii.

— Şi porcii, adăogă un căpitan vechi în grad, sedus de rentabilitatea ideii. Creştem şi pentru noi.

— Şi porci, desigur, întări răguşit maiorul.

— Da' cine-i plăteşte ?

— Statul, cine-o să-i plătească ?

— Dacă aprobaţi să se ducă oamenii în concediu, în trei zile avem cîini, se prind entuziasmaţi căpitanii.

— Ce trei zile, domnule ? Eu i-aduc pîn' deseară, am şi ochit unul.

— Domnilor, nu aşa, fiţi cu băgare de seamă ! Cîinii au drept la hrană, cîte un leu şi douăzeci mi se pare... După cum vedeţi, ordinul e serios. Să nu furaţi cîinii oamenilor, să ne facem de rîs...

— Lăsaţi pe mine, dacă î-o mai cunoaşte...

— În sfîrşit, treaba dumneavoastră, atît vă recomand, să fie tineri şi de rasă mare, ciobănească. Să nu mi-aduceţi cine ştie ce javre.

— Cui îi dăm în primire ?

— Asta e iarăşi o chestiune importantă, cui să-i dăm ?

— Să-i dăm lui Georgescu, el e cu sporturile.

— Domnule colonel, eu nu mă pricep, n-am dresat cîini în viaţa mea.

— Nu-i nimic, ai ocazia să înveţi acum ; şi apoi dumneata umbli şi la vînat mi se pare ?

— Umblă, umblă...

— Are şi puşcă.

— Astă-iarnă a împuşcat o capră.

— Domnule colonel, daţi-mi voie, încercă să protesteze desperat sublocotenentul.

— Am terminat ! Părăsiţi obiceiul de a vă eschiva de la orice însărcinare.

— Să-i dăm şi purceii...

— Aia îi iau bucuros.

— Te cred...

— Lăsaţi gluma. La revedere, domnilor.

Cîteva zile mai tîrziu, pe o dimineaţă plăcută de munte, colonelul, în ţinuta de campanie, se plimba în mijlocul unui orăşel de vile liliputiene, răsărite ca prin farmec în curtea primăriei, aşezată chiar la marginea şoselii. Şaizeci de căsuţe cu săgeţi şi străşini dantelate, cu coperişul în patru ape, adăposteau 120 de cîini, ale căror nume războinice de : Glonţ, Cartuş, Pistol, Foc etc., scrise cu litere agăţătoare pe frontispiciul vilelor de forme şi mărimi variate, ne-ar fi îndemnat numai ele singure la ofensivă. Pensionarii, corcituri de ogari, cu coada covrig, dulăi flocoşi, cu bucile pline de scaieţi, căţele cu ţîţele supte, cîini de toate neamurile, proaspăt amputaţi de urechi şi coadă şi arşi apoi cu fierul de sanitarii companiilor, cîini bălani, negri, tărcaţi sau cafenii ca urşii, tunşi de tot ca englezii sau ca leii, numai pe jumătate, aşteptau, ferecaţi în lanţuri, să ducă cartuşe pe linia de foc, să descopere răniţi pe cîmpul de luptă, sau să plece furişaţi [1] în patrulare. Dar senzaţionalul acestei pregătiri războinice îl prezenta, fără îndoială, o pereche de căţelandri, potriviţi în păr şi la statură, înhămaţi, cu pieptare roşii, la roatele unui cărucior de copil, cu clopoţel la oişte, şi care la întoarcere tîrau la vale chiar pe sublocotenentul Georgescu, dresorul lor, în admiraţia, pişcată de invidie, a ofiţerilor ieşiţi în pra-

gul popotei. Decoru-l complectau soldații voinici, aleși pe sprînceană, înarmați cu bice scurte și care străjuiau vilele, ca pe niște locuințe ministeriale, călcînd regulat în străchinile cu apă, așezate pentru cîini la ușa lor. Tactician iscusit, colonelul nu-și băgase în acțiune toate forțele sale. Menajase generalului o surpriză : *parcul purceilor,* unde vreo optzeci de godaci roz-albi, spălați cu peria, cu cerceluși de lînă roșie la ureche, urma să-l cucerească definitiv. Spre mai mare siguranță — în război trebuiesc prevăzute toate — doi grăsuni fuseseră sacrificați pe altarul popotei.

Colonelul, vădit încîntat, fierbea de nerăbdare în așteptarea generalului, care urma să pice dintr-un moment într-altul. Succesul era asigurat. Din informațiuni culese cu diplomație, nici unul din regimentele diviziei nu mobilizase cîini de război. Dar nici o fericire nu este complectă, și orice speranță — se știe — are punctul său negru. Un lucru mic în sine, care nu prezenta nici o însemnătate față de strategia pregătirii, îl enerva pe colonel mai mult decît ar fi fost rezonabil : pensionarii se retrăseseră ca melcii în găoace, vilele păreau pustii. Colonelul ar fi voit să-i vadă șezînd cum știm cu toți că șed cîinii : unii așa, alții cu botul pe labe, la rînd, în pragul căsuțelor, ca la fotograf.

— Scoateți cîinii la iveală, mă, ce i-ați băgat așa înăuntru ?!

— Trăiți, don colonel, se bagă ei singuri... de căldură.

— Dac-or sta așa și cînd o veni generalul, ne-am pricopsit...

— Nu stau, don colonel, îi scoatem noi, răspund soldații, strîngînd coada biciului cu mîinile lor nădușite.

Un trîmbițat prelungit cu artă întrerupse convorbirea, se sfărîmă în bucățele, lovindu-se de stînci, vestind tuturor sosirea generalului. Colonelul plecă grăbit la raport, îngrijat, nesigur, fără speranță.

Inspecțiile, reflecta el inconștient, sînt ca și examenele : cazi uneori cînd te crezi mai pregătit.

— Domnule general, Regimentul 180 infanterie, cu un efectiv de 3.500 de oameni, 200 de cai și 120 cîini de război...

— Bravoo! Aveți și cîini de război? întrerupse generalul schițînd un salut. Foarte bine. Ești singurul regiment care ai executat ordinul meu. Îi ai de mult?

— Nu tocmai... să vedeți, cam de vreo două luni. A trebuit s-alegem.

— Aaa, foarte bine! Atunci ai început și dresajul? întrebă generalul satisfăcut.

— Mdaa, relativ, domnule general, știți, cîinii ciobănești sînt răi... încăpățînați...

— Trebuie luați cu binișorul... Lăsați-i încet, sfătuia generalul, plecîndu-se cu precauțiune să vadă cîinii din cușcă.

„Ham, ham, ham!" doi dulăi cu părul zburlit, cu colți de crocodil, se repeziră cu atîta furie, că generalul, plin de spaimă, gata să fie sfîșiat, abia avu timpul să-și ferească pantalonii.

— Nu-s dresați.

— Domnule general...

— Nu i-ai dresat de loc...

— ... vă închipuiți și dumneavoastră...

— Ei nu trebuie să se repeadă la romîni; să sară asupra dușmanului, să nu se dea la noi. Trebuie pedepsiți, și pedepsiți imediat, asupra faptului... Și, consecvent acestei reguli pedagogice, răcni, amenințînd cu sabia de la distanță : Marș!

— Cine-l puse, Doamne?! avu timp să se întrebe desperat colonelul și se luă fugind pe urmele generalului, urmăriți de cîțiva dulăi de stînă care, scoși samavolnicește din cuștile lor, rupînd zgardele putrede, săriră într-un elan de solidaritate în ajutorul tovarășilor cu care de altfel se și încăierară într-o larmă asurzitoare.

— Nu i-ai dresat, reproșă gîfîind generalul, urcat pe prispa unei case.

— Domnule general, vă rog să credeţi, s-au întrebuinţat toate metodele...

— Nu-s dresaţi... de loc.

— Depinde de temperamente... care sînt mai docili... am unii, să vedeţi şi dumneavoastră. Armaşu !...

— *Ordinaţi !*

— Cheamă pe domnul sublocotenent Georgescu. Să vină cu Orest şi Pilad, ştii, cîinii cu căruciorul... să-i prezinte lui don general.

Dar Oreste şi Pilade se prezintă singuri, venind dinspre cîmpul de instrucţie într-o fugă dezordonată, sfărîmînd căruciorul de pietre, alergînd, scheunînd, cu limbile scoase, cu ochii strălucitori, după un măgar ce fugea şi el cu coada în sus, zbierînd cît îl lua gura.

Ceva mai departe, în urma lor, călărind ca pentru întîia oară, apăru dresorul, sublocotenentul Georgescu, silindu-se zadarnic să pună calul în galop. Filmul trecu ca un meteor sub ochii generalului, care, supărat, plecă fără ziua bună. Colonelul se îmbolnăvi de gălbinare.

În toamnă, cînd s-au făcut propunerile de înaintări în armată, generalul l-a votat *bun în grad* şi, fireşte, colonelul, la rîndul său, n-a propus pe sublocotenentul Georgescu la avansare. Iar mai tîrziu, cînd comandamentele, prin circulări repetate, îndemnau regimentele la cea mai mare economie, colonelul a dat următorul ordin :

„Avînd în vedere circulara M. de R. Nr. 118.564, comunicată cu ord. corpului de armată No. 73.520, transmis direct de divizie, cu ord. No. 8.751, ordon :

Urmînd ca reghimentul să facă cele mai mari economii pentru a nu depăşi alocaţia de hrană, companiile vor demobiliza cîinii de război, trimiţîndu-i imediat la vetrele lor.

COMANDANTUL REGIMENTULUI

(ss) Colonel Merişor [2]"

— Dar hrana pînă-n prezent, cine o plătește? întrebară într-un glas comandanții de companie.

— Nu vreau să știu nimic, treaba dumneavoastră!

EPILOG

Regimentul a plecat fără cîini la mobilizare.

Purceii, să nu fie de deochi, crescuseră cît niște viței.

Mînăstirea Neamțului ! Mă urcam încet, cu haina pe umeri, la schit. Sorbeam aerul tare de munte ca pe un elixir dătător de viață. Din cînd în cînd mă opream cu privirea pierdută spre stîncile de cremene ce se zăreau albite, departe, în zarea de ametiste. Mă simțeam mic, copleșit de măreția locurilor.

— Nu se poate ! am strigat descoperindu-mă într-un elan de recunoștință. „E pur si muove !" [1] Trebuie să fie un Dumnezeu...

— Este, maică... Cum să nu fie ? răspunse o voce lîngă mine, băgîndu-mă în toți spărieții.

Desculță, o bătrînă cu sînii răsuflați, ce se vedeau zbîrciți prin gura cămășii de cînepă groasă, sta lîngă un șipot ce țuruia o apă limpede și molfăia flămîndă dintr-o azimă neagră.

— Da' la schit te duci ?

— Bună dimineața ! La schit.

— Săru' mîna. Ai vreun bolnav ?

— N-am pe nimeni.

— Da' pentru ce vrei să te rogi ?

— Nu mă duc pentru asta.

— Eu gîndeam că te duci să te rogi la icoană.

— Ce icoană ?

— Icoana sfintei Varvara. A găsit-o călugării aruncată de pe vremea leșilor, se vede... Ș-au spălat-o, ș-au sfințit-o, ș-au pus-o frumușel în perete, ș-acu face minuni.

— Taci !

— Zău !

— Fugi, mătușă, nu mai vorbi!

— Iacaa...

— Ce putere poate să aibă o bucată de lemn?

— Vai de mine, păi așa vorbești mata de sfînta icoană? Nu gîndești că te-aude Cel-de-sus?! Ori mai știi, poate nu ți-i frică nici de Dumnezeu...

— Ba, mătușă, în Dumnezeu cred, da' iaca, drept să spun, la icoane nu mă închin.

— Fă cruce și nu vorbi așa, că e păcat, zise baba închinîndu-se. Mai demult, pîn-a n-aduce călugării pe sfînta Varvara, era o icoană a Maicii Domnului, și o duducă, cine știe pentru ce păcate, îi dăruise o salbă de galbeni. Schitul era deschis zi și noapte. Candela ardea hojma[2]... Să-ți dau vreo două perje[3]?

— Dă-mi dacă vrei.

— Da' asculți?

— Ascult, spune, spune... Da' dă-mi și o bucată de azimă, că mi-ai făcut poftă.

— Apăi de ce n-ai cerut?... Na, ia, rupe de ici.

La munte, dis-de-dimineață, după cîteva înghițituri de aer rece, prunele cu pîine sînt delicioase. Mîncam cu lăcomie. Mă simțeam bine, dezbrăcat de patimi și cu chef de vorbă.

— Spune, mătușă...

— Și cum îți zic eu matale, salba lucea la gîtul sfintei... Cum să nu lucească dacă era de aur!... Ș-o venit un tîlhar, arde-l-ar focu!... Adică ce l-aș mai blăstăma eu, c-o murit. Dumnezeu să-l ierte...

— A furat salba?

— Doamne ferește! Adicăte asta avea el în gînd, da' cînd a smucit salba și a vrut să fugă, nu s-a mai putut urni din loc... I-o înțepenit chicioarele!...

— L-a prins emoția.

— Ba jandarmii. Aghe i-o scos salba din mîini și l-o dus la spital. Tremura ca varga, și cum l-o pus în pat, o mai trecut ce-o mai trecut, și s-o apucat de-o murit... Mai zi ceva dacă-ți dă mîna...

— Nu mai zic nimic.

— Apăi să nu mai zici, că-i păcat.

— Și ce minuni face sfînta Varvara?

— Tăti cele. Cinstești călugărul cu cît te lasă inima, postești o zi întreagă, bunăoară cum îi de astă-sară pînă mîine sară, și te rogi în genunchi.

— Dumneata te-ai rugat vreodată ?

— M-am rugat și eu anțărț[4]... Nu anu ista, celalt.

— Ce te-ai rugat ?

— Am o fată măritată și nu face copii nici ca cum. Și din pricina asta tare mai trăiește rău cu bărbatu-său... Ș-așa, numai ce-o aud că zice într-o zi : „Du-te mata, mămucă, și te roagă, că eu oi hi se vede păcătoasă de mă pedepsește Dumnezeu să n-am copii". Da' ea, săraca, ce-i ghinovată, că se năcăjește destul, și are bărbat tînăr.

— Și te-ai dus ?

— Păi.

— Te-ai rugat, a făcut copii ?

— A făcut, da' nu ea, ci soră-sa, că mai am o fată mai mică, aceea nu-i măritată, că eu de rugat m-am rugat să facă copii, da-n prostia me, am uitat să spun numele celei măritate, și sfînta, dac-o văzut așa, a dat ea la cine o vrut să deie.

SPECIALITĂŢI

Ţarul era aşteptat la Constanţa. Regele Carol sosise şi veghea singur la ultimele preparative. Garnizoana se zăpăcise de tot. Trăsuri cu coviltire, cîţiva călăreţi, toţi bicicliştii regimentelor vînturau pe străzile măturate, împodobite şi stropite, purtînd de colo pînă colo, prin nisipul proaspăt aşternut, ordine contradictorii. În companie, în escadroane şi-n baterii, soldaţii spălau, frecau, lustruiau, păziţi cu străşnicie de căprarii care mobilizaseră în jurul lor toate contingentele de sfinţi. La cîmpul de instrucţie, în cămăşi, ridicaţi pe înălţimi ce-şi făceau faţă, gradaţi zeloşi repetau specialităţi menite să uimească pe ţarul tuturor ruşilor. Scrima cu arma, gimnastica suedeză şi mai ales telegrafie optică. În cancelaria companiei, plutonierul-major Ciurel lucra cu mîna lui, şi cu importanţa cuvenită, etichete artistic caligrafiate în cinstea împăratului. În cameră, un miros vag de cuarghel [1].

— Trăiţi, don *plotoner,* îmi cere pe Anton la comenduire, îi raportează de la fereastră sergentul de zi pe companie.

— Cine ?

— Domnul ofiţer de serviciu.

— Nu se poate, ăla e cu alfabetul Morse.

— Pe cine dăm atunci, că alt *beciuclist* nu mai avem.

— Dă-i pe Rotariu.

— Păi ăla nu știe...
— Ei, și ce, o să-l învăț eu ?!
— Nu, da' don *sulocotinent* știe să Rotariu nu știe.
— Să meargă pe jos dacă nu știe... Spune-i să ia mașina și să plece... Sau mai bine să umble cu bicicleta cu două tălpi, care i-a lăsat-o mă-sa suvenire, și să lase mașina aici.
— Da' dacă mă-ntreabă don *sulocotinent* de Anton ?...
— Spune-i că nu l-ai găsit.
— Trăiți, don *plotoner* ! strigă Anton, apărut și el la fereastră. M-a văzut don *sulocotinent* Iliescu și mi-a dat ordin să iau *beciucletu* și să mă duc la comenduire.
— N-ai să te duci. Nu ești cu alfabetul Morse ?
— Mi-a... spus să mă duc...
— Du-te, camarade, dar să știi că te raportez lui don sublocotenent Popescu, că fiind cu alfabetul Morse, te-ai rugat de domnul sublocotenent Iliescu să te trimeată la comenduire.
— Nu m-am rugat eu, să trăiți, don *plotoner*, dînsul m-a chemat, că mă știe de răcute.
— Du-te, du-te, dar să știi că te-ai ars, camarade !
— Ba eu dacă dați ordin, nu mă duc...
— Trăiți, don *plotoner*, pe Anton îl cheamă domnul ofițer de serviciu, vesti din nou, în spatele celorlalți, un soldat speriat, nădușit, care venise din gardă în pas alergător.
— Să mă duc ?
— Fă ce știi, camarade.
Socotind că a rezistat destul ispitei de a vedea pe țar mai devreme, Anton umflă bicicleta, își puse niște jambiere albe și se prezentă ofițerului de serviciu.
— Bine, mă tîlharule, aștepți invitație ?
— Nu, să trăiți, don *sulocotinent*, tocmai că mie îmi place cu *beciucletu*...

— Ia-ţi bicicleta şi du-te la comenduire, că te ia dracu...

— Nu mă lasă de la *cumpanie*.

— Ai ajuns ?

— Cică sînt cu *anfabetu Morsă*.

— Mişcă-te, că bag sabia în tine !

Două minute mai tîrziu, zigzagînd pe maşina care lăsa, protestînd din toate încheieturile, urme adînci în praful şoselii, soldatul Anton urca din greu panta ce ducea spre comenduire, strivind cu bocancii săi butucoşi pedalele bicicletii, înflorită de lumina soarelui.

— Încotro, camarade ?

— Trăiţi, don *sulocotinent*, m-a trimes don *sulocotinent* Iliescu la comenduire.

— Păi nu i-ai spus că eşti la Morse ?

— I-am spus, să trăiţi... nu mă lasă, zic, don *sulocotinent* Popescu de la *anfabet*.

— Şi ce ţi-a spus ?

— Că mă bagă la închisoare.

— Adă bicicleta-ncoa' şi mişcă-te la companie din ordinul meu...

Anton rămase scărpinîndu-se în cap, uitîndu-se cu jind după sublocotenentul Popescu, care se cobora vertiginos la vale, ferches, pudrat, mănuşat, cu picioare întinse pe rezimătoare, cu sabia pe lîngă el, cu o droaie de cîini în urma lui.

— Ce faci aici, mă ?

— Trăiţi, don căpitan...

— Ce cauţi în oraş ?

— Sînt *beciuclist*...

— N-ai auzit că nu mai e voie să umblaţi forfota ?

— Ştiu, să trăiţi, don căpitan, da' eu, fiind *beciuclist*...

— Tu eşti biciclist ?

— Sînt *beciuclist*, trăiţi', don căpitan !

— Dacă eşti biciclist, du-te pînă la mine şi spune cucoanei să nu m-aştepte cu masa, că mănînc în oraş.

— Înţeleg, trăiţi, don căpitan, da' eu sînt şi la *Morsă*...

— Unde ?

— Cu *anfabetu Morsă*.

— Dacă nu l-ai învăţat pîn-acu...

— L-am învăţat, trăiţi, don căpitan.

— Îl ştii bine ?

— Da, să trăiţi, don căpitan !

— Atunci rămîi acasă, să tai şi vreo două lemne.

PROVINCIALE

Îmi plac orăşelele de provincie, cu stradele lor întortocheate, cu lumini ce licăresc la geamuri, invitîndu-te parcă să intri. Aici lumea îşi trăieşte toată viaţa. Oamenii se culcă devreme şi călătoresc rar ; puţini din ei au văzut aprinsă lampa cu *aticilină* care luminează strada gării. Afacerile lor nu sînt complicate : unul are o moară, altul o băcănie, cu circiumă şi fierărie, cîţiva sînt funcţionari mărunţi, şi fiecare ajunge consilier comunal la vremea lui. Toţi se întîlnesc în aceeaşi zi, la aceeaşi oră, în aceleaşi locuri : la piaţă, în zilele de tîrg, la bărbier, în ajunul sărbătorilor, şi la cafeneaua lui Rahmil, unde este instalat şi Clubul Naţional şi unde cărţile de joc se disting mai bine pe dos decît pe faţă. În orăşelele de provincie găseşti după un timp pe fiecare unde l-ai lăsat : în uşa prăvăliei, la judecată sau în viile Domnului, iar schimbul de vorbe este invariabil :

— Ce mai faci ?

— Ce să fac...

— Ce mai spui ?

— Ce să spui...

După acest scurt parastas pentru odihnirea trecutului, prietenii pornesc la braţ pe drumul viitorului.

— Adă tablele şi şterge masa !...

Orăşelul e atît de mic, încît toate cucoanele sînt vecine. Scuturînd aşternuturile, îşi comunică, legate la cap, ştirile din timpul nopţii.

— A murit a lui Barbă-Lată.

— Taaci ! face prefăcută cealaltă. Ce-o fi avut ?

— Din răceală.

— A *anvortat*, dragă, pe ochii mei, și a fost *infectă* !

Curînd ferestrele se închid ca la comandă, și dacă-i Paști, Crăciun sau Anul nou, în aer plutește un miros de sarmale.

Vizitele cu temei se fac fără ceremonie, dumineca după ieșirea de la biserică, de la una la alta, păstrîndu-se rîndul ca la bărbier : „Poftiți la mine, cucoanelor, să luăm cîte-o apă rece".

În curtea stropită și măturată curat, cucoanele sosesc odată și se așează în cerc la umbra casei : Madam Papaiani, cu inele groase de aur, cu urechile deformate de cercei uriași de aur, cu broșă ce lunecă pe lanț masiv de aur, are nouă copii și repetă oftînd : *„Țini ari, să-i trăiască, țini nu, să nu-i doriască"*. Domnișoara Comănoiu, rămasă nemăritată, care nu înțelege nimic, roșește, pleacă ochii și cere pardon cînd o atingi cu cotul. A lui Gutue, măritată cu un ofițer de *itindență,* zice, vorbind despre bărbatu-său, „dumnealui", și afirmă că „douăzeci de mii de lei nu joacă *rolă*". Apoi vin la rînd madam Liță, „pielărie angro", madam Trăistaru, care vorbește pe nas și — știe tot orașul — nu vede fără ochelari, în fine, madam Chivuțoiu, înaltă, îmbrăcată în negru, cu ochii mari, cu sînii mari, cu picioarele mari, superbă și liniștită ca o vacă de Șvițera.

— Ce mai nou, cucoanelor ?

— A murit Petru cel Mare.

— Da, era în *Universul*... de *apelnicită.*

— Alexandru cică e la Paris.

— Ce mai rege o să fie și ăla !...

Conversația se-ntrerupe, și cucoanele iau dulceață, jumătăți de prune coapte, așezate în lingurițe subțiate parcă de buzele musafirilor.

— Mersi, tare bună dulceață.

— Cam acrișoară...

— Nu e acrișoară, da' e cam legată...

— Nu e legată, a fiert prea mult și s-a cam înroșit. Eu le fierb o dată repede într-un clocot și le dau jos... iasă prunele ca aurul...

— Ce bine de dumneata că ai servitoare!

— Dă-o păcatelor, îi curg ochii după soldați, toată ziua stă la poartă! Ieri am prins-o cu o bucățică de zahăr! Am numărat bucățile, să văd, într-adins, fură?...

Ajunsă la acest punct culminant, conversatia este din nou întreruptă de Fănel, odorul casei, care-și face apariția încins cu sabia de lemn, călare pe un băț, și, descoperind chisaua cu dulceață, își reclamă partea lui cu încăpățînare, alintîndu-se pe lîngă mamă-sa.

— Șezi la un loc... Șezi, că mă murdărești...

— Ce frumușel e!...

— Cîți ani are?

— Vai ce mare a crescut!

— Dacă-i mare și-i fată, zice domnișoara Comănoiu.

— Nu sînt fată, sînt băiat!

— Ba ești fată.

— Ba băiat!

— Fată, fată.

— Nu sînt fată, că am păsărel, protestează băiatul ridicînd rochița.

— Ptiu!... să nu fie de deochi... și, scuipîndu-l pe-ntrecute, cucoanele, uitîndu-se pieziș la domnișoara Comănoiu, se ridică, se sărută și ies rîzînd, chicotind, legănîndu-se așa cum, desigur, se face în lumea mare.

Un maioraș, mirat ca un miel în ajunul Paștelui, cu părul rărit, cu burta pornită la avansare excepțională, intră, fără să închidă ușa, în camera furierilor și, ridicînd piciorul pe masă, ordonă, aprinzîndu-și țigara :

— Ia o cîrpă, băiete, și șterge-mă binișor de praf.

Interpelatul, un băiat subțirel, delicat, cu mîini de fecioară, se îndreptă codindu-se, roș ca o sfeclă, și, resemnîndu-se, scoase o batistă virgină și începu să șteargă delicat *șantiurile*[1] superiorului.

— Freacă, băiete ! N-ai luat ceaiul ?

— Nu.

— Nu s-a ajuns ?

— Ba nu-mi place.

— Nu e bun ?

— E infect.

— Ce vorbești, mă ? Da' la tat-tău mîncai mai bine ?

— Ca acasă.

— Aici unde mănînci ?

— La birt.

— Ești fecior de bani gata ?

— De general.

— Ajunge, mersi, destul, copile, știam, te-am pus numai la încercare, am vrut să-ți dau o mică lecție ; n-ai avut încredere în mine, trebuia să te prezinți deschis, ca la un camarad : „Sînt băiatul lui don gheneral cutare". Cum îl cheamă pe domnul gheneral ?

— Popescu, a murit, era de rezervă.
— Şterge şi cizma ailaltă! Cine te-a adus aici în birou?
— Cumnatul meu, domnul colonel Ionescu.
— Eşti cumnat cu...
— Ţine pe sora mea.
— Destul, ajunge, lasă, mulţumesc, îmi pare bine, bănuiam eu că trebuie să fii de familie, hai cu mine în oraş.
— Am de lucru.
— Nu face nimic, eşti invitatul meu. La cazan nu te-ngraşi, amice.

Pe o şosea nepietruită, trasată în pripă, cu poduri ce jucau sub picioare, cu marginile consolidate cu fascine de nuiele, soldaţii, uzi de ploaie, sleiţi de puteri, înaintau tăcuţi, cu picioarele grele, prostiţi de primejdiile nenumărate la care se gîndeau. Cîte unul, ici-colo, oftînd din greu, rămînea, căzînd istovit, unde apuca să cadă, sculat repede de pumnii disciplinii oarbe şi fără raţionament.

Înainte!

Unde? Pentru ce? Nu se întreba şi nu ştia nimeni.

La intervale hotărîte de puţurile ce întîlneau în cale trupele, tamponîndu-se, se opreau pentru odihnă. Soldaţii cădeau cu faţa în sus pe răniţi, ca nişte vite îngrăşate aduse de departe la tăiere. Un călăraş, săltîndu-se pe o mîrţoagă feştelită, încărcată ca o cămilă, trepăda strigînd de-a lungul coloanei:

— Domnii comandanţi de reghimente la ordine!

— Domnilor, le spuse generalul cu aer capabil, ceea ce am să vă spun este strict confidenţial. M-aţi înţeles?

(Colonelii, salutînd resemnaţi:) — Da.

Urmă o tăcere profundă. Toţi stăteau cu capetele plecate, atinşi parcă de îngerul morţii.

Uitîndu-se cu bănuială împrejur, generalul şopti:

— Apropiaţi-vă. Am de gînd să fac o diversiune, de aceea v-am adus aici. Diversiunea se face cu

trupe proaspete şi prin surprindere. La noapte aveţi să primiţi ordinul de marş. Secretul operaţiunii garantează succesul întreprinderii. Fiţi prudenţi, ţineţi trupa în mînă, şi Dumnezeu să ne ajute!

— Să vie domnii ofiţeri! porunciră simultan comandanţii de regimente întorşi la locurile lor şi grăiră astfel:

— Domnilor, nu se ştie ce se poate întîmpla, e bine să fim pregătiţi. În război trebuie să te aştepţi la orice. Oamenii să mănînce şi să se culce.

— Rămînem aci?

— Da, adică nu... Poate.

— Să ştim dacă aducem bucătăriile.

— Aşa e. (Brusc:) Ce mai la deal la vale! Eu sînt de părere să-i spui bolnavului verde. S-a terminat cu minciunile; intrăm în foc. Facem diversiune cu trupe proaspete. Nu spuneţi la nimeni. Nu uitaţi că şi zidurile are urechi. Oamenii să mănînce, mîncaţi şi dumneavoastră, o să mănînc şi eu, ca să fim gata în orice moment.

Comandanţii de compănii plecară îngînduraţi şi, plini de experienţă, adunară în jurul lor gradaţii:

— Ascultă ici la mine. La noapte facem diversiune. Nu trebuie să ştie nimeni, nici pomul de lîngă tine să nu afle, dacă vreţi să ieşim bine. Să ştiţi de la mine: în război şi frunzele au urechi... Dumnezeu din cer dac-ar fi lîngă tine, să nu-i spui. Aţi înţeles?

— Da, să trăiţi!

— Plecaţi, daţi mîncare la oameni.

— N-avem nimic, azi e zi de conserve.

— Şi n-aveţi conserve?

— Le-au mîncat, ca să nu le mai poarte, că-s grele.

— Treaba voastră!

— Trăiţi, don *plotoner*. Năstasă nu vrea să meargă la apă.

— De ce nu vrei să te duci la apă, mă ?

— Mă duc, să trăiţi, don *plotoner*, dar am fost şi ieri.

— Mînă ! răcni plutonierul, adresîndu-se oamenilor împietriţi de somn în amurg. Mîncaţi, care aveţi, daţi bidoanele la apă, că poate nu vă mai întîlniţi cu ele. La noapte toată trupa iese la *inversiune*. Să nu scoţi o vorbă, să mergi ca cum ai fi mut... Aţi înţeles ?

Dar nu răspunse nimeni.

Fiecare cafenea are colţul obişnuiţilor săi. Bătrîni cu insomnii sau digestiuni grele, literaţi ce au de gînd să scrie un roman, actori încărcaţi de ghină. Printre ei străluceşte, viu, ferchez, întinerit, cîte un invalid de la partea sedentară, pensionar înflorit la faţă şi la butonieră, ce-şi acoperă chelia zburdalnică cu fire lungi de păr cănit, aduse dinspre dreapta. Graţie unei democraţii manifestată cu familiaritate calculată, este servit pe întrecute.

— Anghel, tu eşti ?... Bravo ! Adă-mi, mă rog ţie, un şvarţ.

Bacşiş nu dă din principiu, şi nu se supără nimeni. Admirîndu-se în oglindă, în faţa căreia se aşează de obicei, cu gesturi care-i scot inelele în evidenţă — un şarpe cu ochi de rubin şi altul de aur masiv cu monogram — vorbeşte hotărît, categoric, de toate, pentru toţi, cu glas imperios, răsunător :

— Ce zici mata de grevă ? întreabă timid un bătrîn cu mustăţile îngălbenite de tutun.

— Ce grevă, domle ?... Eu nu admit greva. Admit orice, numai grevă nu admit ! Dumneata admiţi ?

— Mă rog...

— Admiţi, ori nu admiţi ?

— Daţi-mi voie...

— Destul ! Ajunge ! Te-am înţeles... vrei grevă. Ei, fă-mă prim-ministru, să te lecuiesc eu de grevă !

— Te-am făcut.

— Cum ?

— Iaca, dumneata ești prim-ministru, și eu grevist.. Poftim, ce poți să-mi faci ?

— Te-mpușc.

— Sînge ?

— Pe mormîntul mamei mele dacă nu te împușc ! Să poftești pe urmă să mai faci grevă !

— Vreți sînge ?

— Sînge vreau !

— Iertați-mă, n-am știut.

— Să curgă sînge, da' să fie liniște. Trebuie să ne refacem. Străinătatea e cu ochii pe noi. Lăsați o dată oamenii cuminți să lucreze !

— Nu uita mata că sîngele cere sînge. Un spor cît de mic...

— N-am. Sîntem săraci... de unde să vă dăm ?

— Atunci să se ieftinească traiul.

— Cum o să se ieftinească traiul dacă dumnealor fură ?

— Cine fură ?

— Miniștrii.

— Alei...

— Gheneralii.

— Și gheneralii ? !

— Mitropoliții.

— Mitro...

— Ce, vrei să-mi spui poate că nu fură ?

— Mitropoliții, ce dracu ? !

— I-am văzut eu... Anghel, dă-mi un chibrit, băiete !

— I-ai văzut dumneata ?

— Nu o dată, de o sută de ori, și-n Moldova, și-n Transilvania, și-n...

— Ce ticăloșie !... Cum dracu fură oamenii ăștia, domle ?

— Bine. Ce, gîndești că e greu ?... Furi cînd vrei, parcă dumneata n-ai furat ?

— Pardon...

— (Antrenat :) Ce pardon... Mie-mi spui... ai furat și dumneata, am furat și eu, furăm cu toții, c-așa-i țara !

Cu paşi mari şi lampas[1] dublu, colonelul — brigadier cu stea — despicînd valurile mulţimii ce se retrăgea ca Marea Roşie în faţa lui Moise, înainta, uscat şi negru, ca o ţigară de foi, să se îmbarce pe canoniera *Oituz*, care, lucitoare, fluturînd drapelul, se legăna la ţărm, cochetă, minusculă, legată de seninul cerului cu un brîu dezlînat de fum albăstrui. Pe bord observă neclintit manevra de plecare, binoclă provocător malul opus, cerînd detalii. Maiorul, proaspăt la comandă, străin şi el de locuri, afirma enormităţi agravate de colonel cu competenţă.

— Ce apă este acolo ?

— Mariţa.

— Şumi Mariţa ?

— Da, domnule colonel.

Soarele şi gravitatea apăsau însă deopotrivă asupra viitorului gheneral. Pe nesimţite cedă vechilor obiceiuri, scoţînd chipiul, descheindu-se la un nasture, la doi, şi se pomeni alături de maior, aşezaţi ca nişte camarazi, fără tunici, la umbra unei foi de cort întinsă pe catarg, discutînd pe larg sporirea soldelor, modificînd radical legea de înaintare.

Colonelul nu era, desigur, un cărturar : cunoştea regulamentele, dar pe cele vechi, care, se ştie, se bat în cap cu cele noi, chemat să le aplice. Gradele le luase ruseşte, iar din însuşirile militare poseda numai ceea ce s-a obişnuit a se numi în oştire

„ochiul cîmpului". Războiul devenind însă subteran, ochiul cîmpului nu-i servea la nimic.

Venea la inspecţii protocolare, ostil, pornit să găsească toate relele, şi sfîrşea prin a se declara satisfăcut, tratînd ofiţerii cu o familiaritate fără rezervă: „Bine, Costache, foarte bine! Sînt mulţumit..."

Colonelul avea o pelerină italiană şi o calitate mare: era foarte corect, o recunoştea singur, şi un mic cusur, afirmau camarazii, foarte zgîrcit, însuşiri care, frecîndu-se, se temperau, făcîndu-l — ca pe noi toţi — sensibil la atenţiuni delicate.

— Ce mîncăm, Costache?

— Vă e foame?

— De, mă băiete, apa cam subţiază... Simt aşa, un fel de melancolie la stomac...

— Numaidecît... Gata, timonier?

— Gata, don maior!

— Gata, domnule colonel.

— Ce, e gata?!... Bravo, domle!

— Ce ne dai? Astea-s icre?

— Icre negre.

— Cu cît le luaşi?

— Patruzeci de lei kilogramul.

— Mai mult, don maior...

— Taci, mă, ce ştii tu?!... Or fi la Bucureşti; la noi, pe Dunăre, un bacşiş, acolo...

— Zău?... Fă-mi şi mie rost, mă băiete, poţi?

— Cum să nu...

— Mă rog ţie, nu uita. Nu mult, un kilogram, că-s numai eu şi nevasta... Stăi, să-ţi dau şi banii. Nevasta, şi noaptea s-o scoli din somn să-i dai icre... Poftim patruzeci de lei...

— Lăsaţi...

— Nu, ca să fiu sigur... Scrie ici, am primit de la domnul colonel...

— ...gheneral...

— Las', scrie tu ce zic eu. Iscăleşte... aşa!... Acum n-o să ai încotro.

— Serviţi-vă.

— Conopidă ? !... Uite-al dracului ! Măă !... Păi voi trăiți bine, mă Costache !... Ce, și șampanie ?... Ei, las' la dracu, pîn-aci ! Nu destupa, mă !
— Lăsați să destupe.
— Să nu destupe.
— Destup-o, domle.
— Prea mult ! La ce-ai destupat-o, măgarule ?... Am să te bag la carceră !... Zău, nu trebuia, tu știi că eu...
— Nu vă speriați, cinci lei sticla.
— Parol ?
— De contrabandă.
— Păi așa spune, domle !... Toarnă, băiete ! Să-mi iei și mie douăzeci de sticle. Stăi să-ți dau banii.
— Lăsați...
— Nu, poftim. *Le bon con fon bo ami* [2]... Iscălește colea... Cafea este ?
— Avem.
— Adă cafeaua, că eu o să mă trîntesc puțin. Așa m-am deprins, dorm de cînd eram mic... Ce-am de plată ?
— Nimic.
— Nu se poate.
— Domle gheneral...
— Nu primesc.
— Vă rog.
— Ascultă, Costache...
— Mă ofensați.
— De ce nu vrei tu s-o luăm pe nemțește, *brudenșaf ?*
— Nu.
— Bine, mă Costache, dacă zici tu... Să trăiești, vin' să te pup !... Totdeauna ai fost băiat bun, te știu din școală... Trebuie să-ți vie și ție rîndul la avansare... Lasă, mă, cu mine se-mpacă toată lumea. Spune sincer — nu c-am să fiu eu gheneral, sîntem doar între patru ochi — nu sînt eu băiat bun ?
— Domnule gheneral, om ca dumneavoastră...
— Ce zic băieții de mine ?
— Bine, ce pot să zică ?

— Eu n-am făcut rău la nimeni, mă... Sînt exigent, vorba ăluia, c-așa-i branșa, da' n-am dat o pedeapsă și nici nu cred... adică stăi, ce să spui... să vedem, nu știu. Nu putem angaja viitorul, nu-i așa, Costache ?... La revedere ! Unde mă culc ?

— Poftiți jos.

— Tu nu te culci ?

— Nu, c-am ajuns la Corabia.

— Așa e, hai sus. Uite, domle, repede a mers. Nici nu credeam ! Ce are unchiașul ăla ?

— Rațe.

— Ce ceri pe rațe, moșule ?

— D-apoi dă, eu știu ce să cer ?... Dumneavoastră ce dați ?

— Eu nu mă tocmesc ; cît spui dumneata.

— O sută de lei.

— Măă [3], nu ți-e rușine, moșule ?

— Nu mi-e rușine, că le-am hrănit [4] cu boabe. Plătim o sută treizeci de lei dubla la negustor.

— E scumpe, moșule...

— Scumpe, și eu zic, da' iaca, s-a făcut zece lei litru de gază...

— Scumpe, scumpe...

— Nu le lua dacă-s scumpe.

— Lasă-le mai ieftin, moșule. Dumnealui e don gheneral.

— Să fie sănătos !.... Am și eu un ficior în armată, ăți fi auzit poate de el... Mărin al lui Simion Potloagă, din paispce *antilerie*...

— Bun, lasă, bravo ! Ei, ce zici, iau rațele ?

— Le iei, dacă dai.

— Cît ?

— Așa cum am spus.

— Na-ți patruzeci de lei.

— Cîtîîî ? !...

— Lăsați, don gheneral, se poate ?... E din sectorul meu. Adă rațele, mă !

— Nu le dau.

— Lasă...

— Nu le dau.

— Ia mîna, nu fi nerod !

— Aşa merge ?

— E pentru don gheneral, prostule !

— Mai pune dar zece lei.

— Nu mai pun nici un creiţar... Sînt slabe moarte.

— Slabe, că ouă. Nici să le tăiaţi, că e păcat [5]... Sînt d-ălea turceşti, ouă în fiecare zi.

— Zău ?

— Păi... Le-aţi luat ieftin, ca la armată, da' nu-i nimica... V-ăţi îndura poate şi ăţi da drumu băiatului, c-atîta mai am... Al mare a murit pe front... Zi, nu mai pui zece lei, hai ?... Atunci să le mîncaţi sănătoşi, da' eu aşa zic, să nu le tăiaţi, că-i păcat. Era bine să-mi mai fi dat barim de-o ţuică, că-s bătrîn, nu mai am putere... Să fiu mai tînăr...

Călătoria era lungă. Înaintau încet, inspectînd frontiera, rupînd monotonia drumului cu partide nenumărate de table, jucate pe cîte cinci lei, cu banii alături de cutie : hîrtii jerpelite ce se odihneau între două schimburi, tescuite c-o piatră, să nu le zboare vîntul.

A doua zi, gheneralul, ascunzînd o nerăbdare interesată sub o indiferenţă britanică, propuse maiorului o recunoaştere.

— Ce-ţi fac raţele ? Hai să vedem ce ispravă au făcut dumnealor... Au ouat raţele, timonier ?

— Trăiţi, don colonel, n-a ouat.

— Cum n-au ouat, mă ticălosule ? !

— N-a ouat, să trăiţi !

— Să ştii, maiorule, c-au mîncat ouăle... Ăştia sînt nişte tîlhari, să ai ochii pe ei. Nu e vorba de un ou ; admite că l-a făcut şi l-a spart... S-a dus, moaşă-sa pe gheaţă... Dar să nu te prostească, să se creadă mai deştepţi.

Tot restul zilei colonelul se plimbă fără chef. Nu jucă table şi se retrase devreme, fără civilităţile de rigoare, în cabina sa. Îngrijorat, maiorul întruni echipajul, compus, pe lîngă timonier, care îndeplinea rolul unei femei la toate, dintr-un soldat mecanic şi două ordonanţe, şi le ţinu la pupă, în secret, o cuvîntare ale cărei şoapte se pierdură în întuneric, printre sălciile noduroase îndoite de vînt.

În dimineața următoare, ordonanța anunță vesel, pe cînd ajuta stăpînului să se îmbrace :

— Trăiți, don gheneral, a ouat rațele !

— Zău, mă ?

— Amîndouă.

— Bravo ! Mă miram și eu... Unde sînt ouăle ?

— Nu le-am luat. Ziceam că să le vedeți și dumneavoastră.

— Așa ?... Bine, merg. Auziși, maiorule ?... Bună dimineața ! Au ouat rațele... Cum ai dormit ?... Zice c-au ouat amîndouă... Vorba e, ce ne facem de boabe ?

— E boabe berechet.

— Aveți boabe ?

— Pică de la șlepuri.

— Atunci o să mai cumpăr vreo două perechi și vi le las vouă... Mi le trimeteți la iarnă. Unde sînt rațele ?... Ce mă, patru ?

— Trăiți, don gheneral !

— Patru ouă, se poate, maiorule ?

— Se poate, domnule gheneral. Rațe turcești, cu repetiție...

— Curat, vorba ta ! Bravo moșului ! Se vede că unde n-au ouat ieri...

— Erau obosite.

— Săracele ! Dați-le mîncare... și hai să te fac o tablă.

— Vă pornirăți ca idioții, se-ncruntă maiorul în spatele gheneralului. Numai timonierul să aibă grijă !

— Nu mai pun nici eu, trăiți, don maior !

— Nu fi prost.

— Mi-e frică, zău mi-e frică.

— De ce ți-e frică ?

— Amîndouă-s rățoi.

— Planton... mă, planton !... Unde dracu s-a băgat ăla ?...
— Aici sînt, don locotinent.
— Unde umbli, mă ?
— Nicăieri.
— Cum nicăieri, că te strig de un ceas.
— Eram la *tilifon*... a omorît un domn ofițer la *righiment.*
— Ce ?
— Pe un don ofițer l-a împușcat la tragere.
— Cînd ?
— Spunea *tilifonistul.*

— Alo... Alo... Cine-i acolo ?... Tu ești, Vasilescu ?... Bună dimineața... Ce, mă, a omorît un ofițer la voi ?
...
— Pe cine ?
...
— Săracul !... Cînd ?
...
— Cînd ?
...
— Ei, cum ?
...
— Ia uită-te, domle... Mă duc să-i spui generalului... Cum ?...
...

— Şi eu tot azi-dimineaţă am vorbit cu el... a fost pe la brigadă.

...

— Ce spui ?... Pomul ?... care pom ?...

...

— Aaa, omul... da, da, ce e omul... ai dreptate, nimica toată... Săracul de el ! La revedere !...

— Domnule general, aţi auzit ? A murit Toporan.
— Care Toporan ?
— Sublocotenentul Toporan de la treizeci.
— Ei, ce te-ai alarmat aşa ? A murit, a murit... ce să-i facem, îi dăm onorurile cuvenite şi s-a isprăvit... Altceva ce putem să-i facem ? N-o să murim toţi ? Ostaşul trebuie să fie pregătit... un glonţ... pac... gata !
— Bine, da' să moară aşa !
— Cum ?
— Dumneavoastră n-aţi auzit ? A murit la tragere.
— Ce ?
— L-a împuşcat.
— Pe cine ?
— Pe Toporan.
— Cine ?
— Nu ştiu ; am uitat să întreb. Atît mi-a spus locotenentul Vasilescu la telefon, că l-a împuşcat pe Toporan la tragere. Nici el nu ştia cum, că şi lui i s-a comunicat tot la telefon de la cîmpul de tragere.
— Dă ordin degrabă să pună caii la trăsură... Ce neglijenţă !... Oamenii ăştia sînt buni de împuşcat...

— Ei, cum s-a întîmplat, colonele ?
— Ce, aţi auzit şi dumneavoastră ?
— Te-ntreb, cum s-a întîmplat ?
— Cum să se întîmple, domnule general ? Cum se-ntîmplă accidentul, dumneavoastră nu ştiţi ?
— Dumneata unde erai ?

— Acolo eram și eu, tocmai sosisem... Mi-a vîjîit glonțul pe la ureche... un deget mai la stînga, și eram gata...

— Ei, cum s-a întîmplat, spuneți-mi și mie. Vreau să știu de la început cum s-a întîmplat.

— Spune dumneata, maiorule, că ai fost de la început.

— Domnule general, la ora 12 jumătate p. m. am sunat adunarea regimentului, fiindcă era ordin la raport ca la ora 1 p. m. toată lumea să fie la cîmpul de tragere. Tocmai îmi adusese calul și mă pregăteam să-ncalec...

— Lasă, mulțumesc, destul, maiorule. Dumneata știi cum s-a întîmplat, căpitane ?

— Știu, domnule general, eram lîngă el. Mi-a șuierat glonțul pe la ureche...

— Spune dumneata, cum s-a întîmplat ?

— Iacă cum s-a întîmplat, domnule general. Eram adunați pentru tragere. Se așezau țintele. Pe cînd încărcam revolverul...

— Era tragerea cu revolverul ?

— Da, domnule general.

— La a cîtea ședință sînteți ?

— Întîia ședință, domnule general.

— Ați întîrziat... ați întîrziat rău de tot. De ce-ați întîrziat atît ?

— Domnule general, noi eram adunați pentru tragere...

— Extraordinar !... Mă rog, pot să aflu cum a murit Toporan ? E cineva în stare să-mi spună scurt, în două cuvinte, cum s-a întîmplat de ați asasinat, da, asasinat, pe sublocotenentul Toporan ? !...

— Noi l-am asasinat pe Toporan ?

— Da, colonele ! Atîta neglijență înseamnă asasinat !

— Da' n-a murit nimeni, domnule general, păcatele mele... Ieși înainte, Toporan, să te vadă domnul general.

— Bine, domnule locotenent, ce va să zică asta ? !... Dumneata mi-ai spus că l-a împușcat.

— Așa mi-a comunicat Vasilescu la telefon. Nu mi-ai spus așa, domnule ?... Spune dumneata, pe cuvînt de onoare.

— Așa am auzit și eu, domnule general.

— Nu, domnule general, să vedeți cum a fost. Toporan s-a dus să însemne rezultatele ; și cînd a plecat, căpitanul Popescu, fără să vrea, a scăpat un foc tocmai cînd Toporan, împiedecîndu-se, a căzut jos. El, auzind lovitura, nu s-a mai ridicat, de frică că s-a început tragerea, și nu știu cine a răspîndit zvonul că a murit, da' n-a murit nimeni.

— Domnule general, am avut un noroc... Puteam să mor... Mi-a trecut glonțul pe la ureche... i-am simțit căldura. Dacă nu mă lăsam jos...

— Va să zică nu s-a întîmplat nici un accident ?

— Ba a lovit un soldat.

— Ce soldat ?

— Nu l-a lovit, i-a șters puțin urechea, domnule general, da' l-a pansat la infirmerie, nu mai are nimic, puteți să-l vedeți și dumneavoastră... Mă băiete, ia spune lu Pîslariu de la cai... îl știi pe Pîslariu ?

— Pe Pîslariu ?... îl știu, trăiți, don colonel !

— Dă fuga, să vină Pîslariu. Are și calul dumneavoastră în primire... e cel mai bun soldat. Vara îi țineam la păscut toată ziua.

— Trăiți, don gheneral !

— Tu ești Pîslariu ?

— Eu, să trăiți !

— Tu îngrijești de calul meu ?

— Eu, să trăiți !

— Ce face calul ?

— Mănîncă, să trăiți, don gheneral.

— Ei, cum te-a lovit glonțul, băiete ?

— Să trăiți, don gheneral, eu veneam cu caii...

— Erai cu caii ?

— Cu caii eram.

— Da-mprejurul țintelor se pasc caii, boule ?

— Nu, trăiți, don gheneral, nu-i paștem împrejurul țintelor.

— Dacă-mi omora calul, cu ce-l plăteai, măgarule ?... Să-l bage la carceră... Putea să-mi omoare calul, tîlharul ăsta !

— Trăiţi, don gheneral, calul dumneavoastră nici nu era.

— Cum nu era ?

— Îl scoteam mai tîrziu, don gheneral, pe răcoare, că-i crăpa *chielea* de soare... aşa, mai bine îi car iarba cu sacul.

— Bine... Bravo, băiete ! Văd că eşti deştept... dar puteai să mori şi tu, prostule.

Sculat în zorii unei zile de vară, căpitanul Vărgatu, după cîteva ore de marşuri şi defilări, gusta lacom, din fruntea cazanului, adunată într-o strachină şi prezentată ca probă de belşug pe o tavă de lemn de un soldat desculţ, cu scufă albă de bucătar francez. Ştergînd grăsimea ce se sleise pe mustăţile lui de arnăut, se îndrepta spre casă, legănîndu-se cu gravitatea cuvenită celui mai vechi căpitan din regiment. Nu răspunse sentinelei de la poartă, care încremenise onorîndu-l, coti la dreapta, la stînga, apoi se opri în loc cu îndoială, ca omul care a uitat ceva şi-i pare rău că şi-a adus aminte prea tîrziu, reţinut de a reface drumul străbătut. În cele din urmă, de teamă de nevastă, o fostă actriţă ambulantă, care se farda cumplit şi-l muştruluia ca pe un recrut, se întoarse cu nasul indispus şi opri în drum compania, care tocmai se ducea la masă în mers de paradă.

— Tapiţerul e aci ?

— Da, să trăiţi, don căpitan ! Herman !... Unde e tapiţerul ? Dă fuga, mă, de cheamă tapiţerul.

— A mîncat ?

— N-a mîncat.

— Să vie după mine şi să-i opriţi mîncare, ai înţeles, caporal ?

— Da, să trăiţi, don căpitan.

— Să m-ajungă din urmă.

— Da, să trăiţi.
— Şi să nu rămînă nemîncat.
— Nu rămîne.
Pe la ora trei p. m., Herman terminase de aşezat draperii galbene — o ambiţie a doamnei căpitan Vărgatu, care scuturase, legată la cap, dormitorul, cum obişnuia, o dată pe lună.
— Du-te şi tu de mănîncă.
Herman, cu capelul pe ceafă, urcă năduşit, lihnit de foame, dealul cazărmii.
— Unde ai fost mă, te caut de un ceas! Umbli haihui!...
— Eu?
— Da' cine, eu?... Hai, că te cheamă don colonel, ai dat de dracu...
— Eu nici n-am mîncat.
— Trebuia să mănînci.
— Unde să mănînc, dacă am fost la don căpitan...
— Mănînci pe urmă, hai că te-aşteaptă... A trimes de două ori după tine.
Pe la ora 8 p. m., doamna colonel, femeie impozantă, privea cu grandoare satisfăcută divanul îmbrăcat din nou, pe care avea să întindă scoarţele colecţionate cu îngrijire de la bolşevici.*
— Hai, lasă... destul. Du-te şi tu de mănîncă.
— Să trăiţi, don locotenent, raportă plantonul ofiţerului de serviciu, a venit tapiţerul.
— Cheamă-l încoa'!... Pe unde umbli, mă tîlharule?
— Să trăiţi, don locotenent, am fost la don căpitan.
— De ce minţi, mă, n-am trimes eu să întrebe la don căpitan, şi nu te-a găsit?
— Eram la don colonel.

* Aluzie la jafurile făcute de ofiţerii armatei burghezo-moşiereşti în intervenţia criminală de după primul război mondial împotriva tinerei Puteri sovietice.

— Cum erai la don colonel, mă jidane, că dacă erai la don colonel, nu trimetea don colonel de două ori să te cheme !

— Să trăiţi, don locotenent...

— Zi, umbli cu uite popa, nu e popa ? !

— Eu nici n-am mîncat.

— Să-l bage imediat la carceră... La don colonel, hai ?

Sub salcîmul incendiat de soare, patru matroane pictate futurist, arţăgoase ca nişte cloşti şi obeze ca butoaiele ce se uscau în fundul curţii, joacă pocher la o masă rustică.

— Cine le face ?

— Cine întreabă.

— Eu le-am făcut.

— Ba, pardon, că nu le-ai făcut dumneata, le-a făcut madam Popescu.

— Da, da, eu le-am făcut.

— Vai, madam, pe ochii mei !

— Nu te mai jura degeaba.

— Dragă, pe ce am mai scump !

— Fă-le, fă-le...

— Nu-i rîndul meu, da' hai să le fac...

— Pas.

— Păsărică.

— Păsăroi.[1]

— N-are pas. Am deschis eu.

— Merg.

— Şi eu.

— Puneţi mizele, să-mi iau restul.

— Eu am pus.

— Unde ai pus, asta-i miza mea.

— Nu e adevărat, eu am aruncat-o.

— Dumneata n-ai pus.

— Cum n-am pus, ce vorbă e asta ?

— Dumneata n-ai avut nici un ban pe masă.

— Da' nu mi-ai schimbat un pol adineauri ?

— Atunci cine n-a pus ?

— Nu știu, eu am pus.

— Și eu am pus.

— Dumneata n-ai pus.

— Să mă trăsnească sfîntul, să rămîn oarbă, să mă ducă de mînă la pod, că e sfînta duminecă, dacă n-am pus !

— Atunci cine n-a pus ? Cît trebuie să fie jos ?

— Să facem socoteala : opt lei... zece lei, c-a mers toată lumea, și jos e numai opt lei, lipsesc prin urmare doi lei.

— Așa e, bine le-a socotit. Lipsesc doi lei.

— Ei, cine n-a pus ?

— Nu știu, eu am pus cea dintîi.

— Și eu am pus.

— Atunci vii dumneata cu doi lei.

— Nu viu cu nimic.

— Ba vii cu doi lei.

— Pe onoarea dumitale ? Zi pe onoarea dumitale și te cred !

— Pe onoarea mea.

— Frumoasă onoare ai ! Halal să-ți fie ! De unde știi dumneata că viu eu cu doi lei ?

— Pentru că jos e numai opt lei și trebuie să fie zece. Noi am pus, prin urmare vii cu doi lei [2].

— Da' doi lei nu s-a luat la caniotă ?

— Așa e, bine zici, ai dreptate. Faceți cărțile. (Natural, fără tranziție :) Ce-ai acolo în fundul curții ?... Am deschis.

— Nu dau. Bucătăria de vară.

Un chibiț (declamator) : Bucătăria mea de vară e la țară.

— (Cu ifos :) Locuința mea de vară... Pas, nu dau... Ah, ce frumoasă e !

— Le faci.

— Le trec. De Eminescu, mi se pare.

— O fi de Coșbuc... N-am nici o carte, mereu îmi vin șepții. Si ăla zice că le face frumoase, Adă să

le fac eu. De cine e, maiorule, că dumneata trebuie să știi.

Maiorul (serios) : De Tudor Vladimirescu.

— Vezi, știam eu că e de un domnitor... Am stat. Da' nu știam cum îl cheamă. (Ridicîndu-se greu :) Ah, cum mă dor picioarele...

— Ce, nu mai joci ?

— Mă duc, că e tîrziu.

— Bine, cînd oi cîștiga, am să mă las și eu.

— Treaba dumitale. Eu nu cîștig nimic.

— Pe onoarea dumitale ?

— Atîta să cîștige dușmanii mei, iar de nu, să moară cine minte. Pierdeam o sută de lei, mi-am întors banii, pe copiii mei vă spun !

— Asta e culmea ! Auzi, dragă, că nu cîștigă ! Pierd o sută șaptezeci de lei, și zice că nu cîștigă. Mai fă barim un tur !

— Nu, că e tîrziu.

— Hai, mai fă un tur.

— E tîrziu.

— Ai dreptate. Nu strici dumneata, strică cine se bagă în tărîțe.

— Te rog să nu fii obraznică !

— Și eu te rog să nu mă faci obraznică, înțelegi ? Obraznică ești dumneata.

— Nerușinato !

— Nerușinată ești dumneata ! Auzi, să mă facă obraznică... Eu, care țineam la dînsa și i-am luat apărarea întotdeauna.

— N-am nevoie de apărarea nimănui. Dacă vrei să știi, mai mult țiu eu la tine și ți-am luat apărarea, s-o știi de la mine !

— Ei, tăceți. Pupați-vă și nu vă mai certați. Mîine vii ?

— La ce să viu, să-mi aud vorbe ?

— A glumit, cîte nu se spun la cărți... Vino mîine.

— Nu știu, să vedem.

— Vino mai devreme.

— Bine, atunci pe la două.
— Așa.
— *Orvoar, bonsoar* și la revedere!
— Nu mă săruți?
— Hai să te sărut, scroafo! N-ai merita, că mi-ai spus adineauri niște vorbe... *Orvoar!*
(În cor:) — La revedere!...

— Scîrba dracului, așa face totdeauna. Auzi, că mi-a luat ea mie apărarea! Atîta să trăiască ea! Eu, unde mă duc, mi se deschid ușile, sînt primită ca o regină. Pe ea a dat-o afară de la Petrovicioaia.
— Parol?
— Serios, așa am auzit.
— Oare de ce?
— Îmi pare că a prins-o trișînd. N-aveți idee ce hoață e, și o calică de n-are margini!
— Dac-o primiți la joc...
— Las', să vezi ce am să-i fac eu mîine... Cum o deschide gura, cum îi zic plus.
— Plătește, dă-o dracului.
— Să plătească, dacă îi dă mîna. Vreți să jucăm în trei?
— În trei nu joc.
— Hai să jucăm în trei.
— Ți-am spus că nu joc în trei.
— Da' de ce nu joci în trei?
— Pentru că nu joc în trei niciodată... E și tîrziu.
— Jucăm o jumătate de oră.
— Atunci scoate șepții și să tragem locurile.
— Ce să mai tragem locurile!
— Altfel nu joc.
— Da' de ce nu joci?
— Pentru că nu-mi place să joc în trei.
— Ei, poftim. Hai să tragem locurile... Parcă e locu... Nu e locu, ci dobitocu, madam!... Mneata le faci.
— Ba le faci dumneata.

— Eu le-am pasat.
— Atunci nu joc.
— Iar ?
— Ţi-am spus de la început, dragă, eu nu joc în trei...
— Moaşă-ta !
— Nu te lega de mama, că mama e moartă. Dacai şti dumneata cine a fost mama mea ! E născută Popescu, din ramura cea bună, aşa că vezi dumneata... Hai, fă-le... dă-te dracului...

Trenul alerga în întunerec într-o vîlvătaie de scîntei. Într-un compartiment de clasa întîia se discuta, firește, despre Tomescu și Munteanu [1].

— Mie, afirmă în cele din urmă un domn corpolent, nu mi-e frică de hoți.

— Nu se poate, nițică frică tot trebuie să ai.

— Nici cît un purice, pe onoarea mea !

— Vrei să zici că ți se face inima cît puricele ?

— Iertați-mă, dar dumneavoastră poate nu știți. Hoțul, ascultați-mă pe mine, e cea mai fricoasă lighioană. Cînd merge pe întunerec, îi clănțăne dinții și se face galben ca turta de ceară.

— Nu e și el om ?

— Da, domnule ! Dac-ar ști fiecare cît îi este lui de frică, toată lumea ar căpăta curaj, și hoții s-ar lăsa de meserie.

— Ai dreptate dumneata. El știe că nouă ne e frică, dar nimeni nu bănuiește că și lui îi tremură carbonul.

— Exact așa. S-au întîmplat cazuri. Bunică-mea, Dumnezeu s-o ierte, a ținut un hoț în respect, ochindu-l cu papucul, pînă au venit argații.

— Teama e mare. Nu știi dumneata, frica păzește bostănăria.

— Asta spun și eu. Cine-i prost, îngheață, gîndindu-se că dacă o mișca, poate să-l omoare.

— Cel mai bun lucru e să te faci că dormi.

— Da' dacă-ţi cere cheile ?

— Aici e aici !

— I le dai, ce să faci ?...

— Atît să trăiască el. Vedeţi boxul ăsta ?... Îi dau un pumn, de-l fac grămadă ! Chestia e să ştii numai unde să-l loveşti, ca să nu se mai scoale. Îi dau la mir... în frunte, colea, între ochi...

— Nu-i mai puţin adevărat, domnule, că noi, romînii, sîntem foarte neglijenţi.

— Proşti, nepăsători...

— Să n-ai dumneata o puşcă în casă !...

— Ce puşcă, domnule ?... Revolver să ai, ca englezii. Englezul moare fără *brauning*, cum îi zic ei.

— Mai bună e puşca.

— Ba mai bun e revolverul, că-l pui sub cap şi te culci.

— Şi dacă se descarcă ?

— Nu se descarcă, că-i pui piedica.

— Ehei, pînă să-l găseşti, pînă să-i întorci piedica... Da' cu puşca, îl iei la ochi, şi pac ! Gata !

— Nu e aşa, că puşca are ţeava lungă, şi pînă să iasă glonţul, hoţul se fereşte. Da' cu revolverul îl curăţi. Chestiunea e să ai curaj şi să te răsteşti la el, să răcneşti, da' ştii cum...

— Sus mîinile ! zbură o namilă de om întinzînd două revolvere monstre, nichelate, pe cînd o altă namilă, năvălind în vagon, stinse lumina şi, adresîndu-se într-o linişte de moarte domnului corpolent, care „lovea la mir", porunci răstit : „Banii !"

— Poftim.

— Haina !

— Poftim şi haina.

— Pantofii !

— Nu preferaţi mai bine ceasul ?

— Ca să mă împuşti ca bunică-ta, cu papucul ?

Şi făcînd lumină, călătorii, înmărmuriţi o clipă de groază, constatară, rîzînd să moară, că hoţul ţinea

cîte-un termos în fiecare mînă și că voinicul, descult și fără haine, efect al unei reacțiuni violente, leșinase.

Un ceas s-au chinuit cei doi mucaliți, plictisiți de fanfaronadele lui, să-l readucă la viață.

— Bine, domnilor, zise el, în fine, deschizînd ochi de miel fript. Astea-s glume ? Nici nu mă cunoașteți, nici nu știu cine sînteți... Dacă vă pocneam între ochi ?

Manevra, apărarea podului, se desfăşura clasic. Trupele veneau valuri, aeroplanele pilotau, tancurile înaintau maiestuoase, în admiraţiunea sătenilor rămaşi cu gurile căscate în calea lor. Podul, ca orice pod, căzu în mîinile inamicului. Se sună încetarea manevrei. După critica operaţiunilor, un vînător se prezentă generalului ca o cunoştinţă veche şi-i oferi în dar, pentru masa de seară, patru prepeliţe cu căpuşorul mic, cu coadă scurtă, abia împuşcate. Generalul mulţumi încîntat. Foarte iubit de ofiţeri, se deosebea printr-un tact desăvîrşit, o răbdare de înger şi o cultură aleasă. Crescut la şcoala franceză, era serios în serviciu, ştia să distreze o femeie frumoasă şi, ca orice om superior, era o furculiţă fină, aprecia cum se cuvine un fel de mîncare gătit cu artă. Primise prepeliţele cu bucurie de copil. Ofiţerii, prin tradiţie, erau încîntaţi şi ei : „Quand le gendarme rit..." [1] Toţi îi dădeau sfaturi.

— Împănate cu slănină, cu foi de dafin şi fripte înăbuşit, sînt delicioase ! se încumetă să declare un sublocotenent.

— Aşa să le facă, hotărî generalul privindu-l cu simpatie.

— Nu vă potriviţi, domnule general, faceţi-le pe varză, cu ardei şi cu mămăliguţă... E o bunătate !

— Şi mai bine, aşa să le gătească.

— Nu, mai degrabă pilaf, ascultaţi-mă pe mine. Tată-meu era vînător pasionat... C-un praf de piper, fierte în grăsimea lor...

— Fugi, maiorule, habar n-ai ! Faceţi-le ostropel, pe răspunderea mea ! Fierte în vin, cu boabe de piper şi cu usturoi, dacă nu v-o place, păcatul meu să fie !

— Bine, iacă te las, fă-le dumneata cum ştii, să vedem ce o să iasă.

Masa cu feţe albe, cu pîine proaspătă, aşezată în vestibulul şcoalei, luminat de lămpi puternice ce temperau răcoarea serii, invita oaspeţii, din toată inima. Ofiţerii, glumind între ei, îşi amăgeau foamea ciupind pe furiş, ca vrăbiile, din zacustele variate, înşirate simetric de-a lungul mesei. Colonelul, cu gîndul la toate, devotat generalului, le făcea ultimele recomandaţiuni, ca să nu se producă nici o notă discordantă.

— Apropo, încă ceva. S-a gătit pentru domnul general, ştiţi, prepeliţele de azi-dimineaţă... El are să ne invite... Să nu luaţi nici unul... sîntem patruzeci de inşi, ce mîncăm noi, ce să-i rămînă lui ?... Noi om mînca altă dată, mai sînt prepeliţe, slavă Domnului... Şi să mă credeţi, nu e cine ştie ce, nu e aşa, maiorule ?

— Eu personal nu fac caz[2], răspunse maiorul, care cîntărea o sută de kilograme. Nici n-ai ce mînca de pe ele.

— Atunci, prin urmare, aţi înţeles ?

— Da, domnule colonel.

Plin de voie bună, cum sosi, generalul se aşeză la masă. Glumea cu toţi, mîncă cu poftă, fericit de simpatia caldă de care se simţea înconjurat. Prepeliţele s-au adus cu un ceremonial deosebit, pe o tavă de lemn, de un bucătar cu şapcă, încadrat între doi sergenţi armaţi cu polonice. Crăticioara era misterios acoperită cu o farfurie adîncă, ca să nu se piardă mirosul preţios de aromate. Urmă un moment de tăcere solemnă, omagiu pios adus eroinelor necunoscute ce dormeau cu inima friptă în fundul crăticioarei.

— Ia să vedem, domnule, zise rîzînd generalul, ciuruit de priviri. Ce ispravă mi-ai făcut dumneata ?

Cînd unul din gradați, cel mai deștept, rînduit să ridice farfuria, descoperi cratița, o aromă divină se răspîndi plutind în aer, ca mirosul de tămîie pe la nasul credincioșilor în extaz.

— Bravo, exclamă generalul după ce gustă, sînt dumnezeiești ! Dă la domnii ofițeri... Serviți-vă, să guste fiecare... Ia, colonele !

— Mulțumesc, eu nu mănînc niciodată.

— Prepelițe ?

— Măcar de-ar fi poleite cu aur.

— Curios ! Ia, maiorule !

Dar maiorul se strîmbă de silă, ca și cum i s-ar fi oferit untură de pește.

— Ei, cum, nu vă place la nimeni ?... Dă-i lui domnul sublocotenent.

— Nu mănînc eu scîrbe d-astea ! declară scurt ofițerul, voinic, rumen, crescut la coarnele plugului.

— Păcat. Atunci mîncați-le voi, se adresă generalul celor doi sergenți. M-am săturat. Îmi plac[3] grozav, dar nu pot să mănînc mult.

Dar n-apucă să iasă bucătarul, și pe urma lui se luară, nu știu pentru ce motive, maiorul și doi căpitani.

La ușă se produse chiar o ușoară îmbulzeală. Curios din fire, voinicul rumen, crescut la coarnele plugului, se duse și el, să vadă despre ce e vorba.

De la Spitalul Militar a pornit un dric spălat de ploi, înhămat cu catîri mînați de un soldat fălcos, cu bocanci de cerșetor, cu batista de pomană atîrnată peste umăr.

Pe urma mortului, părinții, țărani veniți din Gorj, mergeau, el, nebărbierit, cu capul gol, plecat, cu părul mare, ea, oprindu-se din cînd în cînd, întorcîndu-se într-o parte cu rușine, pentru a-și șterge nasul în poala cămășii.

Două lumînărele înfipte, subțiri ca paiurile cu care se sorb băuturile înghețate, cădeau, la tot pasul, în colivă, ridicate cu mici beneficii de un camarad din același sat cu mortul, cu încăpățînarea insectei care se urcă, fără spor, pe geam. Pe urma lui venea un grup de soldați, în mantale largi, precedați de doi corniști, care suflau fără răgaz, umflînd obrajii :

...Taa-ta-ta-ta...

La Podul Elefterie apăru un dric cu geamuri de cristal, tras de șase cai îndoliați, apocaliptici, urmat de cupele cu invitați, de popi cuminți, ca sfinții, cu bărbi patriarhale, de cucoane ce țineau la nas batiste fine, de muzica pe patru rînduri, de corul ce cînta armonios, alai domnesc, îngroșat de purtători de lampadare aprinse, de năselnițe [1] încărcate cu colaci, de copii care se băteau pe gologani la răspîntii, de servitoare care alergau voioase, săltîndu-și sînii, dîndu-și de veste că „trece băcanul", îndemnîndu-se s-ajungă mortul îngropat în flori.

Despicînd mulţimea descoperită cu smereală, dricul de clasa întîia intră greoi, simandicos, pe pod, o dată cu sărăcia soldatului prost, împrăştiind miros de micşunele.

— Un' te bagi, mă?... măă sacagiule...

Vajnic se repezi gardistul, şi apucînd catîrii, întoarse la o parte dricul spălat de ploi, înjurînd de dumnezei, şi cu vîna ce purta în mînă pedepsi amarnic catîrul din brazdă, în timp ce forţa publică încremenise salutînd milităreşte.

— Sfinte... sfinte...

— Hai, treci acuma.

— Un' să mai treacă dacă ţi-ai făcut păcat şi ai întors mortul?... Trebuie semănat mei.

— Că doar n-ai de gînd să dormi aici!

Şi apucînd catîrii, gardistul îi îndreptă pe pod, pedepsind din nou pe cel din brazdă, şi dricul se depărtă clătinîndu-se.

...Taa-ta-ta-ta...

Rezemat de pilastru, cu chipiul pe ceafă, gardistul răsucea liniştit o ţigară.

Generalul era socotit tare, pentru că în inspecții se uita în gura sobei, descoperea găinile ascunse de sergenții-majori în podul grajdului și se ducea întins la cel mai prost soldat din regiment, să-l întrebe dacă i s-a vorbit vreodată de axul țevii prelungit la infinit, de spațiul primejdios sau de ceva la fel.

Odată, însă, a rămas și el surprins. Din gura unui cuptor de cărămidă, lucrat pe jumătate și părăsit, înecat în buruieni, țîșni neașteptat, în fața lui, o scroafă mare, enormă, cu rît de mistreț, cu țîțele înșirate ca niște jumătăți de lămîi stoarse. Bestia fugi grohăind o bucată, dar, alarmată de guțăitul a opt purcei albi, cu coada în sfredel, ce veneau în urma ei, cuprinși de panică, se întoarse cu inima friptă de remușcări și se propti stupidă, învrăjbită, spumegînd ca o zgripțoroaică în fața omului pămîntean.

Romînul, și în special militarul, mutat din loc în loc, avid de odihnă și de muncă pașnică, nutrește în sufletul lui un sentiment pastoral. O fermă model este visul oricărui veteran. Cînd a văzut purceii, generalul uită de toate și rîse înduioșat, larg, cu gura plină de aur, pînă la urechi.

— Bre, bre, bre, ce purcei frumoși !

— Am rezervat și pentru dumneavoastră o pereche, afirmă grăbit colonelul, fără să știe încă ai cui erau.

— Numai de i-ar îngriji bine, că, vezi dumneata, porcul nu e ce se crede... E cel mai gingaş animal, domnule! Dacă nu-l ţii curat, moare şi nu se mai îngraşă cît lumea.

— Am să mă interesez chiar eu personal. Alegeţi-vă care vreţi... Ia întoarceţi scroafa, mă, să aleagă domnul general!... Eu zic să luaţi p-ăştia, ori p-ăia... sau mai degrabă p-ăia.

— Nu, uite, să mi-l dai p-ăsta şi p-ăla... Nu p-ăla, má, ălălalt... Aşa, ăştia doi.

— Să vă trăiască! Să-i însemne numaidecît, să nu s-atingă nimeni de ei! Ăştia sînt purceii domnului general! Doriţi să mai mergeţi undeva?

— Ce să mai merg, am văzut ce aveam de văzut. Aţi muncit, se vede. Vă mulţumesc, la revedere!...

Generalul, îmblînzit, plecă pe jos, cu sabia la spate.

— Vezi, maiorule, că ne-am găsit beleaua, să ai grijă de purceii generalului.

— Lăsaţi, se poate?!

— Ochii şi purceii! La revedere. Vă mulţumesc, am ieşit bine... Parcă aş lua şi eu o pereche.

— Luaţi, domnule colonel. Să vă dau pe ăia care i-a oprit domnul general.

— (Scandalizat:) Fugi, frate, nici nu te gîndi!

— (Convingător:) Da' ce, sînt toţi la fel, observaţi şi dumneavoastră, nu e nici unul, să zici, mai răsărit.

— (Moale:) O dată ce i-a ales el.

— Credeţi că mai ţine minte!

— (Iezuit:) Nu ştiu, treaba dumitale. Fă ce ştii, numai să fie generalul mulţumit. La revedere!

— Să trăiţi! Lăsaţi, c-aranjez eu... (După ce s-a depărtat colonelul:) Ai cui sînt purceii?

— Ai plutonierului Bucurel [1].

— (Familiar:) Ai tăi sînt purceii, mă porc-de-cime?... Ai purcei şi nu spui nimic?... Ai tăi sînt?

— (Onorat:) Ai mei.

— (Admirativ:) Taci, măi!

— (Fudul:) Soi rusesc.

— Hoţule! Zi, la d-astea te pricepi?

— (Rîzînd pe sub mustăţi :) Aşa, oleacă.

— Păi atunci să-mi opreşti şi mie doi.

— (Slugarnic :) Cum nu, vă dau bucuros. Care vreţi dumneavoastră... Poate mi-ţi da şi mie nişte lemne, că am copii şi nevastă şi-s numai eu singur.

— Mai tîrziu, mă băiete, las', să vedem deocamdată, cum stăm cu lemnele, pe urmă om aranja-o noi şi p-asta... Să mi-i dai pe ăia doi, pe care nu-i vrea colonelul.

— Păi ăia i-a oprit don general.

— Nu, domnul general i-a oprit p-ăilalţi. Chiar să-i prindă şi să-i ducă la armurier, să-i însemneze, să le cresteze urechea stîngă. Va să zică, tocmai bine ; doi generalul, doi ai domnului colonel, ăştia doi zici că mi-i dai mie, şi-ţi rămîne şi ţie doi.

— Care doi, că doi sînt ai mei ?

— Ăia i-am făgăduit lui don căpitan.

— (Sumar :) Te priveşte, dacă vrei să-i dai, treaba ta... Să vedem ce o să mănînci de Crăciun... Vezi, ai grijă la primăvară, cînd o făta scroafa, să-mi opreşti şi mie (părinteşte :) şi să nu mai faci prostia să-i dai pe toţi, mai bine îi vinzi şi iei parale.

Ea a venit cu căldările să ia apă; el s-adape boii. Ea l-a pîndit rostind[1] prin curte, el a trecut nepăsător, îndemnînd boii cu strigăte ce răsunau clare în iarnă, și s-au întîlnit fără bună dimineață, pe negîndite, la fîntînă.

— (Scuipînd:) Te-ai sculat?

— (Suflîndu-și nasul:) M-am sculat de noapte, gîndești că mă lasă mămuca să dorm?

— I-ai spus?

— I-am spus!

— Ce-o zis?

— O tăcut chitic.

— Tu nu i-ai spus nimic?

— Eu ce era să mai zic? Da' tu le-ai spus?

— Le-am spus.

— Și ce-o zis?

— N-o zis nică... Hăis!

— Pleci?

— Mă duc să dau de mîncare la gite.

— Amu ce facem?

— Om mai vorghi.

— Cu nunta cum rămîne?

— Așa.

— Cum?

— Așa cum o zis tătuca, să-ți deie și zece oi.

— Mămuca a zis că dă și oile, da' după ce om trăi un an de zile, i-auzi...

— Oi aştepta, ce să fac...
— Ce s-aştepţi ?
— Să treacă anu.
— Ardi-te-ar focu !... Da' diseară vii ?
— La ce să viu ?... Hăis !...
— Să vii, auzi tu, că-mi pare c-am rămas grea.
— (Depărtîndu-se :) Hăis, boală !

Strada Paris e blocată de lume.

Un gardist stă încleştat în bluză c-un individ ce nu se dă dus în beciurile poliției.

Publicul, lăsînd afacerile, s-a împărțit ca de obicei în două tabere: una democrată, care ține totdeauna cu poporul persecutat, şi alta, care este de partea ordinei chiar cu prețul dezordinei.

Negustorii au încremenit în pragul prăvăliilor; birjarii vociferează în picioare pe capră, iar pe la ferestre se ivesc, aproape timide, dudui frumuşele, cu părul în bigudiuri, speriate din somn, în ținută de nopți prea calde.

GARDISTUL: Lasă-mă de bluză şi hai la poliție, că scot *livolverul!*

INDIVIDUL: Nu merg! Ia mîna din gît, că bag cuțitu-n tine!

UN DOMN GRAS: Lasă-l... lasă-l, domle!

O CUCOANĂ CU BRIDE[1]: Lasă omu, brigandule!

DOMNUL SLAB: Ia-l mă, nu fi mămăligă!

GARDISTUL: Domnule, nu mă fă mămăligă!

DOMNUL SLAB: Uite ce tîmpit e! Ia-l mă, dobitocule!

GARDISTUL: Cine e dobitoc? Hai cu mine la poliție!

DOMNUL SLAB: Eu cu tine la poliție?! Porcule!

GARDISTUL: Domnule, nu mă-njura! Cine eşti dumneata de mă-njuri?

UN DOMN BINE: Are dreptate. Nu trebuie să-njurați lumea.

DOMNUL SLAB: Da' dumneata ce te amesteci?

DOMNUL BINE: Eu m-am amestecat pentru că te-ai amestecat dumneata. Dumneata de ce te amesteci? Ia-l, domnule, la poliție!

DOMNUL SLAB: Pă cin' să ia?

DOMNUL BINE: Pe dumneata. Nu trebuia să-l înjuri.

DOMNUL SLAB: Nu l-am înjurat.

DOMNUL BINE: Ba l-ai înjurat.

DOMNUL SLAB: L-am înjurat, domnule?

DOMNUL BINE: Spune, domnule, c-ai fost de față, nu l-a înjurat dumnealui pe dumnealui?

DOMNUL INTERPELAT: Ei, și dacă l-a înjurat?

DOMNUL BINE: Cum, domnule?

DOMNUL INTERPELAT: Merită.

DOMNUL BINE: Se poate?!

DOMNUL INTERPELAT: Da' ce, vrei să ia leafa de pomană?

DOMNUL BINE: Dumneavoastră ați fost în Germania?

DOMNUL INTERPELAT: Da' dumneata ai fost?

DOMNUL BINE: Acolo să fi poftit să fi înjurat un polițmen... Te tocau ca p-un crenviș.

DOMNUL INTERPELAT: *Varneviș*, deșteptule!... Zici c-ai fost în Germania!

GARDISTUL: Circulați, vă rog.

DOMNUL BINE: Cine să circule?

GARDISTUL: Și dumneata.

DOMNUL BINE: Eu?! Bătu-te-ar Dumnezeu de idiot! Are dreptate lumea să te-njure. Înjurați-l, domle!...

„Nu mai e de trăit nici în Arcadia. Polul e moneda divizionară. Ce era odinioară cinci parale, costă azi un pol. Unde schimbi o hîrtie, nu mai capeţi rest, sau ţi-e ruşine să iei piesa îngăurită ce ţi se cuvine." Aşa gîndeam mergînd pe stradă într-o dimineaţă friguroasă. Nu era nimeni. Gardiştii nu erau la posturi. Calea Victoriei se scula leneşă şi se întindea cît vedeai cu ochii, albă, în cămaşă lungă de noapte. Măturătorii veniţi la lucru băteau pe loc, strîngînd la subţioară o pîine neagră.

„Nu mai e de trăit. Calea Victoriei îşi spune durerea. Rînd pe rînd dispar prăvăliile frumoase, se deschid cîrciumi, bănci şi lustragerii. Pentru ce şi-or mai face oamenii ghetele şi cui or mai da băncile bani cu împrumut, cînd leul..."

O trăsură aducea de departe ultimul transport de femei bete, înfăşurate în blănuri scumpe. Încurajat de privirea mea indulgentă, un lungan, îmbrăcat parcă în jocuri de cuvinte încrucişate, apucînd birjarul de haină, frînă trăsura automat, veni cu paşi de agronom spre mine, se propti, crăcănindu-se ca lîngă un gard, şi mă întrebă, roş ca o cărămidă:

— *Du şpic ingliş?* [1]

— „Non", am răspuns eu în franţuzeşte, ca să vadă cu cine are a face.

— *Du no şpic ingliş?* [2]

— Tţ...

Una din dame se dete jos din trăsură şi, cu sînge rece american în ţară blajină, îşi văzu de treabă şi se urcă din nou, ceva mai uşoară decît coborîse.

— *Spic ingliş?*

— „Nein", i-am răspuns, clătinînd din cap pe romîneşte.

— *Du nu spic ingliş?* mă întrebă beţivul cu linişte sinistră.

— De unde l-ai luat, mă?

— Să-l... De-aseară de cînd mă ţine. Am omorît caii.

— Ce vrea?

— Să-l ia dracu.

— *Bank!*

Înţelesesem. Voia să schimbe. Se nimerise bine. O casă de schimb, timidă ca toate băncile la început, îşi ridica huruind obloanele.

— Ce doriţi? mă întrebă un domn cu ceas de aur.

— Nu ştiu, mi se pare că vrea să schimbe. *Tems is monei*[3], m-am hazardat eu, arătîndu-i portofelul.

Americanul scoase neclintit, cu gesturi de fantoşă, un bilet de o sută de dolari şi-l puse pe masă, fără să crîcnească.

— Schimbă-i-l.

— Ce să mai schimb? Îi dau toată casa.

ALTE SCHIȚE VESELE

Francezii ne-au trimis în război îmbrăcăminte, arme, muniţiuni şi o misiune militară care să explice noile principii şi să unifice metodele de luptă. Ministerul a împărţit ofiţerii din misiune pe la diferite regimente, cu dispoziţiunea ca nimeni să nu iasă din cuvîntul lor.

— Domnilor, se adresă romînilor un căpitan francez, ofiţer de rezervă, gascon cu verb răsunător, ataşat la un batalion de infanterie, rămîne stabilit că eu sînt simplu spectator. Dumneavoastră sînteţi comandanţii. Eu nu m-amestec. La urma urmei, vă priveşte ! Ţin numai să vă spun că am fost la Verdun şi la Chemin-des-Dames [1]. Am luptat pretutindeni, în aer, pe apă şi pe uscat. Sînt ciuruit de gloanţe ca o strecurătoare. Surprins de o patrulă de boşi, pe unul l-am împuşcat, celuilalt i-am mîncat nasul, şi al treilea, văzînd ce-l aşteaptă, a fugit. Profitaţi de experienţa mea şi întrebaţi-mă. Altfel, voi interveni numai cînd voi constata erori fundamentale. Apoi termină, zîmbind cu aer protector : În Franţa, domnilor, serviciul înainte de toate. Pe urmă nu mai există ierarhie, ne dăm, dacă voiţi, şi peste cap...

— Bravo, foarte bine, zise el, spuneţi şi dumneavoastră, domnule maior, că şi la noi e tot aşa Să nu creadă poate, cumva, omul, vorba aia : Slujba-i slujbă, drujba-i drujbă.

— *Mon comandan, rumên, egal, franse, servis, servis.*[2] (Furios, cu mîna la gură:) Cum se zice drujbă, care știți?

— „Bon, j'ai compris. Ça va bien..."[3]

— *Siolman apres servis... non avan...* continuă vesel maiorul, *ven... dam... maca...*[4]

Încîntat de efectul ce produsese, căpitanul francez, salutînd aristocratic, se retrase, salutat la rîndul lui de ofițerii romîni, cu străşnicie prusiană.

Slujba începe la ora 5.30 p.m.

A doua zi, după o drujbă straşnică în crîşmulița „La doi flăcăi" din Tătărași, cu dame ce mîncaseră usturoi, şi după o bacara prelungită cu cărți undelemnite, maiorul Popescu, abia adormit, tresări cu capul greu, biruit frățeşte de somn şi sentimentul datoriei.

— Matei!

— *Ordinați!*

— Cît e ceasul?

— Doar ce-o bătut şasî, la Mitropolie.

— Dă fuga mă şi vezi, franțuzul s-o sculat?

Franțuzul şedea în cantonament peste drum.

— Nu s-a mai sculat, trăiți, don *maiur*.

— Mm... bine, mormăi maiorul, mestecîndu-și limba încărcată, şi porni porcii la Pesta.

Dar sforăiturile, întărindu-se, treziră din nou, cu o oră mai tîrziu, vocea cazonă a conştiinței sale.

— Matei!

— *Ordinați!*

— Ia vezi mă, s-a sculat franțuzul?

— Nu s-a sculat, trăiți, don *maiur*.

Şeful însă n-a mai auzit răspunsul.

Pe la zece, vestit în fine că franțuzul se sculase, se ridică şi el, moțăi cîtva timp pe marginea patului, ca un călător obosit, şi scăpînd capul la vale, tresări speriat, oftă, scuipă, înjură şi porni să se îmbrace, cuprins de panică.

Cu gura amară, cu ochii umflați, pudrat, mănuşat, dete piept cu franțuzul, care ieşise şi el în stradă, blindat de decorații, înarmat ca un bandit cors.

Ofițerii se salutară și, schimbînd un surîs verde, se îndreptară bosumflați spre cîmpul de instrucție.

Dar sîngele apă nu se face.

Vinul, damele și jocul de cărți i-au împrietenit repede. Se înțelegeau de minune și erau foarte punctuali : ori se prezentau o dată, ori lipseau amîndoi de la serviciu. Cînd au încetat ostilitățile, și-au luat rămas bun tot în crîșmulița „La doi flăcăi" din Tătărași, pitoreasca mahala a Ieșilor, supusă inundațiilor.

S-a băut bine. Despărțindu-se la ziuă, după o maca îndrăcită, cu aceleași cărți undelemnite, ofițerii se pupară cu franțuzul curățat, schimbînd adrese, jurîndu-și solemn să se viziteze :

— *Moa ven Paris, toa ven Biucarest...* [5] siguri dinainte că nu se vor ține de cuvînt.

— Un lucru nu mă dumerește... declară din tren franțuzul, culminînd veselia ofițerilor adunați să-l petreacă la fereastra vagonului, cum naiba se întîmpla să ne întîlnim în fiecare dimineață la aceeași oră ?

— *Mon comanddn... moa etra* smecher, *j'anvoaion ordonans regar a vu.* [6]

— *A dracolui* tu ! exclamă francezul, care începuse și el s-o rupă romînește, „c'est comme moi, alors..." [7] mărturisi cu delicios accent gasconul și se depărtă încet, încet, cu privirea însuflețită de toată șmecheria strămoșească.

Ai noștri rămaseră o clipă cu ochii umezi, țintuiți pe peron. Apoi, ca și cum le-ar fi fost rușine, se treziră și plecară vorbind între ei.

— A fost de treabă, săracul.

— Dă-l dracului !

Ministrul n-avea astîmpăr. Se așeză pe canapea să citească, dar nu isprăvea nimic, mutîndu-se plictisit dintr-un loc într-altul. În cele din urmă ieși pe culoar, trecu în vagonul-restaurant, ceru un pahar cu apă, prezentat de întreg personalul vagonului, și-l bău fără sete.

— Ce am de plată?

— Nimic, excelență.

Ministrul opri schița unui gest de generozitate și, mulțumind cu o privire languroasă de tenor copleșit de aplauze, ieși, plutind ca dînsul, în sfere cerești, precedat de picoli care-i deschideau ușile, îmbrîncindu-se pe întrecute, rîzînd înfundat, privindu-se nedumeriți, rămași cu mîna la gură în urma lui.

Uraaa!... Huraaa!...

Trenul, încetinind mersul, suflînd din ce în ce mai rar și greu, expiră, într-un ultim suspin, la marginea peronului, în fața autorităților adunate să întîmpine pe unul din fruntașii majorității.

Inspirat, cu ochii mari, strălucitori, de cocainoman, ministrul coborî, înconjurat la moment de partizanii puterii.

— Domnule ministru,

În numele bătrînei capitale a Moldovei, în numele ieșenilor, în numele județului întreg și în numele meu personal, care vă iubesc mai mult decît toți — oratorul zicea tăți — în numele Moldovei... v-am ieșit cu pîine și sare, zicîndu-vă bine ați venit

sănătoşi şi să mai poftiţi pe la noi cît de des, să săturaţi mulţimea însetată de prezenţa dumneavoastră...

Ministrul, o tărtăcuţă plină de argint-viu, privi prin razele soarelui înşelător mulţimea înzecită în ochii lui şi, strîngînd-o într-un gest larg la piept, răcni transfigurat :

— Fraţilor,

Vă mulţumesc. Iaşul este oraşul meu natal ! M-am născut în mijlocul vostru, iar la Bucureşti dacă m-am dus, ministru m-au pus...

— Uraaa !...

— Aici vreau să mor. Moldova este cimitirul oamenilor mari. Aici se odihneşte Vasile Alecsandri şi Cuza. Opriţi un loc şi pentru mine. Acceleratul nu-mi dă voie ca să spun cît de accelerat bate inima mea pentru dumneavoastră. Dar ca să dovedesc cît de mult iubesc ieşenii, vă rog s-alegeţi dintre dumneavoastră cine să-mi fie secretar general. Mă duc să iau ministerul în primire şi ţin ca secretarul meu general să fie de la Iaşi...

— Huraaa !...

Trenul, ca o insectă mare scăpată de pericol, dete semn de viaţă, se mişcă, se urni din loc cu grijă, apoi o rupse de fugă. Ministrul nu mai era singur. O suită de partizani fanatici ţinură să-l însoţească pînă la marginea judeţului, arătîndu-şi fiecare nevoile şi durerile, pe care ministrul le însemna într-un carneţel minuscul, plin de hieroglife. Vorbeau, adică vorbea ministrul, în chestiuni generale, sorbit cu patimă de auditor.

— Iaşul, zicea el profund afectat, a decăzut. Iaşul îl vreau, trebuie să fie mare ! Mă gîndesc dacă nu s-ar putea face ca Bahluiul, sporit cu apele Prutului... Şi chiar ieşenii, strînşi grămadă într-o vastă cooperativă, care să exploateze bălţile şi pădurile statului, în legătură cu cooperativele din străinătate... O vastă cooperaţie internaţională...

— Huraaa !...

— Domnule ministru...

În numele Vasluiului, un om năduşit, în negru, citi din mijlocul unui grupuleţ de oameni un discurs din care nu s-auzi nimic.

— Fraţilor,

Iubesc Vasluiul, în care pot zice că m-am născut, căci Vasluiul nu-i altceva pentru mine decît o mahala a Iaşului, ca şi Podul Iloaii, unde părinţii mei au avut cinstea să nască un ministru. M-aţi întîmpinat cu buchete de cuvinte frumoase, pe care le primesc, fiindcă sînt sincere şi le merit. Iubesc Vasluiul, şi ca să vă dovedesc că nu sînt omul vorbelor, vă rog s-alegeţi dintre dumneavoastră persoana de încredere care doriţi să-mi fie secretar general, căci ţin ca secretarul meu general de astă dată să fie vasluian...

— Huraaa !...

Din Vaslui s-au urcat alţi partizani. Ministrul continuă expunerile sale economice :

— Vasluiul trebuie ridicat. S-ar putea aduce aici universitatea, să facem un focar cultural, sau poate şcolile militare, căci mă-ntreb...

— Huraaa !...

— Domnule ministru,

Bîrlădenii...

— Domnilor,

Fratele mamei mele a fost bîrlădean. Sînt deci bîrlădean prin legături de familie, şi ca să vă dovedesc cît de mult iubesc bîrlădenii, întruniţi-vă şi alegeţi-mi singuri pe cine socotiţi vrednic să-mi fie secretar general.

— Huraaa !...

— Domnule ministru, spuse cu ochi muiaţi un preot de sat duhnind a vin de-o poştă, noi, clerul, vă rugăm ca pe un trimes al lui Dumnezeu, că leafa noastră, precum bine ştiţi şi dumneavoastră...

— Cunosc, ştiu, aveţi dreptate... Nu-i nevoie. În curînd preoţii bîrlădeni — te rog să le comunici din partea mea — afirmă cu tărie ministrul, vor sta cei mai bine din toată ţara. Guvernul m-a însărcinat să tratez cu cel de la Angora transferarea

mormîntului Domnului nostru Isus Cristos, pe care voi stărui să fie așezat la Bîrlad. Vedeți, prin urmare, acum, cînd ne-am înălțat la rang de patriarhie, veniturile, pomenile...

Ministrul, obosit după pornirea trenului din Bîrlad, a aruncat pe fereastră florile ofilite, amintindu-și regulile de igienă învățate în școală, micșoră lampa și, scoțîndu-și ghetele, adormi într-un suspin de ușurare, uitînd de toate, nevinovat ca un copil.

Epilog.

Au trecut douăsprezece ore. Iașul, Vasluiul, Bîrladul au trimes fiecare cîte doi aspiranți la secretariatul general al ministerului, căci, după plecarea ministrului, au urmat în fiecare orășel discuțiuni violente, care au dat naștere la dizidențe locale.

Cînd s-au prezentat la minister în frac și decorație, postul de secretar general îl ocupase deja un candidat hotărît de centru.

La Bîrlad, preoții au început deja să vîndă lemn din crucea Mîntuitorului.

Iaşii ! Cine nu cunoaşte Iaşii, Iaşul, Jassy, cum îi zic străinii, sau Ieşii, cum îi zic moldovenii. Ieşul, cu stradele lui, cu mirosurile lui, cu trăsurile lui, cu femeile lui gospodine cu vorba domoală, cu mîna înceată, alintate ca nişte pisici şi iuţi la dragoste ca dînsele.

La Iaşi venise lume cît frunză şi iarbă ; nu lume silită din Bucureşti, ci lume curioasă să vadă, să facă afaceri, să petreacă, pescuitori şi Magdalene din Dorohoi, din Bacău, din Piatra-Neamţ, de pretutindeni. Aşteptînd să piară în triunghiul morţii, domni şi doamne, civili şi militari îşi făceau de cap în unghiul vieţii. Nu se jena nimeni : ziua îşi făceau concesiuni, plimbîndu-se cu rîndul, noaptea dormeau claie peste grămadă, sforăind cu discreţiune şi oportunitate. Uneori, în puterea nopţii, era, cum se spune acolo, un *calamandros* [1], adică o comedie întreagă, cînd soseau trupe noi. *Vai, ci era atunci ! Soldaţii se culcau pi gios.* Nu puteai să-i laşi, săracii, să doarmă afară, în mijlocul iernii !

Departe, în vecinătatea cimitirului, numai dascălul Sofronie dormea cu femeia lui, Anica, moartă de necaz că Mitropolia Moldovei scutise clerul de găzduire. Era femeie în putere. Blondă, cu ochii mici, cu sînii mari, murea noaptea de urît, plîngea ascultînd cum şuieră vîntul şi cum tuşeşte dascălul, om mic, pleşuv, afumat ca un muc de lumînare.

— Di şi plînji ? Tare eşti proastă !... Parcă n-o să murim tăţi ?...

Într-o seară erau la masă. „Boc ! Boc ! Boc !" se auzi bătînd în uşă.

— Cine-i ?

— Noi.

— Duceţi-vă mai înainte.

— Nu mai e loc.

— Aici e curtea bisericii.

— Îs numai eu singur... Măcar noaptea asta.

— Ci lasă-l, omule !... Hai, poftim în casă, zise dăscăliţa trăgînd zăvorul.

Din negură se desprinse un vlăjgan, un soldat cu nas mare, cu mîini mari, cu picioare şi mai mari, moldovan, care se plecă din tavan, se-nchină la icoanele spînzurate deasupra patului, sărută cuvios mîna dascălului, a dăscăliţei şi rămase în picioare lîngă vatră.

— Şăzi de mănîncă amu.

— Mulţăniesc.

Şi mîncă o farfurie de ciorbă, două, trei farfurii de ciorbă, una de răcituri, cu o jumătate de mămăligă, şi cîţiva colaci uscaţi, care trosneau în fălcile lui ca nucile sfărîmate între uşă.

— Mănînci, să nu fie deochi.

— Dacă umblu de trii dzili şi n-am mîncat cît di azi-dimineaţă...

Înduioşată, dăscăliţa deschise uşa de la dulap şi puse pe masă o coastă de porc afumată.

— Ie mata, că-i tare bună, îl îndemna ea, cu fruntea preocupată, cu ochi ce nu-şi aveau astîmpăr. Cum ti chiamă pi mata ?

— Prohir.

Moldovanul n-aşteptă să i se zică de două ori. Tăie o coastă, tăie pe a doua şi ar fi tăiat desigur şi pe a treia dacă n-ar fi intervenit dascălul :

— Agiunge... Mai lasă-ne şi nouă... [...]... Mai sînt zili, om mînca şi mîni.

— Lasă, bre, omule !

— Dacă ti-i potrigi lor... şi băgă mînios slănina în dulap. Agiunge... Hai şi ne-om culca amu.

Se culcară învrăjbiţi. Vlăjganul bău un cofăiel de apă, trase cizmele, puse obielele ude la uscat,

se întinse lîngă ele și ațipi, cu sacul sub cap. Dascălul scoase pantalonii și, scărpinîndu-și picioarele uscate și păroase, căscă fără măsele, făcu lampa mică, trei cruci încheiate de la frunte pînă la buric, și se culcă pe o coastă, fără suflu, ca un pui de găină, lîngă dăscăliță, răstignită cu fața în sus, cu sînii în lături, desculță, cu mîna pe ochi.

Nu trecu mult. Viscolea cumplit. Dăscălița, coana Anica, cum îi ziceau megieșii, n-avea astîmpăr. Era enervată și-i venea să plîngă. Dascălul nu putea s-adoarmă, chinuit de o tuse seacă.

— Boc, boc, boc !... Domnu Sofronie !... Deschide, dascăle !

— Ci-i ?

— Hai, ti chiamă părintele.

— Da' la ci ?

— Hai, c-o murit cineva.

— Iaca viu.

Se ridică pe marginea patului, trase pantalonii și se îmbrăcă tușind în mijlocul odăii, îndesă căciula pe ochi, înveli o carte de rugăciuni într-o basma roșie și, luînd un băț din ungher, ieși fără să se uite înapoi.

Cînd nu i-a mai auzit pașii, dăscălița — coana Anica — cu ochii aprinși, cu sînii goi, sări din pat, dezvelind pulpe albe, trezi voinicul, gata s-adoarmă.

— Hai, răpide, pîn' nu vine...

— Bogdaproste, zise vlăjganul și deschise dulapul, luă slănina și un rest de mămăligă și, cu spatele la femeie, înghițea lacom, fricos, ca un cîine hoinar în curte străină.

În război, rugăciunile morților sînt scurte. Cînd s-a întors dascălul Sofronie, vlăjganul își ștergea gura de unsoare cu dosul mîinii, și dăscălița, ochii, doi ochi mici și albaștri, cu mîneca cămășii.

— Iracan di mini ! Tare ești proastă !... Di ci plîngi amu ? îi zise dascălul dezbrăcat, scărpinîndu-și coastele. Parcă n-o să murim tăți ?...

LA CLUBUL DECAVAȚILOR

Pe o ploaie măruntică, neisprăvită, într-o brașoveancă trasă de doi cai feșteliți, maiorul se întorcea de pe frontieră, pe un drum de care, ce ogoia calea ferată. Ofițerul, înfășurat în cojoc, părea amorțit. Vizitiul și ordonanța, care ținea geamantanul în brațe ca mama un copil mai mărișor, erau morocănoși, se zgribuleau în mantalele grele de apă... Pe înserate ajunseră la gara Banloc, ținta călătoriei lor. Aici îl așteptau căpitanul, plutonierul și vreo doi-trei oameni, aduși pentru orice întîmplare.

— Am onoare a vă...

— Bună ziua... Repede, te rog... să plecăm... Sînt mort de oboseală.

— V-a plouat ?

— Tot timpul... Mi-ai găsit gazdă ?

— Am aranjat pentru dumneavoastră la castel.

— Care castel ?

— La contele Caracioni.

— Ce conte ? (Furios :) Nu ți-am spus să-mi cauți o cameră modestă, separată, dacă nu găsești la hotel ?

— Am crezut că glumiți.

— Ce să glumesc ? Nu mă duc...

— V-a trimis și trăsura.

— Nu mă duc !

— Sînteți așteptat.

— Nu mă duc ! Romînește înțelegi ? Cum o să mă duc ?... Dumneata nu vezi în ce hal sînt ? Uite

în ce situaţie m-ai pus !... Şi dacă nu ţi-aş fi spus... Dar v-am spus de atîtea ori, noi nu sîntem trimişi aici să facem paradă... O cameră modestă, separată, ca să nu incomodăm pe nimeni, unde să te poţi dezbrăca...

Vorbind aşa, maiorul se îndreptă inconştient, cu sufletul otrăvit, spre ieşire. Un landou cu uşile timbrate, profund ca un şlep, cu vizitiu în caftan „à la hussarde", cu cai ce se frămîntau în hamuri argintate, trase la scară. Un fecior smulse geamantanul din mîinile ordonanţei, un altul umflă ofiţerul pe sus şi, înainte de a se dezmetici, cu toată corpolenţa lui, maiorul se pomeni instalat confortabil, lunecînd dulce în trapul întins al cailor de rasă. N-avea timp să reflecteze, preocupat să răspundă locuitorilor ce se ploconeau în calea lui scoţînd căciulile şi lulelele în formă de saxofon. Caleaşca trecu repede pe dinaintea unei ospătării intitulată : „Birt pentru oameni". Coti la dreapta, făcu la stînga, apoi apucă din nou la dreapta şi intră pe neaşteptate, prin nişte porţi monumentale, pe o alee de ulmi seculari, într-un parc latifundiar, la marginea căruia se opri în faţa unui castel ce purta pecetea vremii.

Se înnoptase. Doi feciori îl deteră jos, purtîndu-l de subţiori, ca pe un paralitic, şi maiorul trecu uluit printre două rînduri de slugi înşirate ca o gardă de onoare, urcă treptele de piatră luminate de doi lachei, care mergeau înaintea lui purtînd sfeşnice împărăteşti. La lumina făcliilor, care împroşcau cu stropi de aur armurile grele ce decorau pereţii din sala cavalerilor, se desluşeau, în negurile grămădite în colţuri, tipuri de strămoşi cu mîna pe hangere şi capete zburlite de mistreţi, ce-şi arătau colţii. La uşa salonului apăru un domn în haine negre, se recomandă baronul Hauser, administratorul domeniilor senioriale, şi, într-o franţuzească chineză, îi ură bun venit în casa contelui Caracioni, care pentru moment lipseşte din ţară. Maiorul răspunse aproximativ, după care baronul îl încredinţă unui servitor bătrîn, recomandîndu-l :

— *Ioşka, Kammerdiener de mese conte.*[1]

— *Anşante!*[2]

— *Fu pa manje?*[3]

— *Pa, no... ui...*[4] Să te ia dracu! mormăi maiorul şi, strîngînd mîna întinsă a baronului, plecă, precedat de Ioşka, ce purta sfeşnicul de argint.

— *Bascinot...*

„Unde dracu s-o fi dus Mitroi?..." se gîndea maiorul.

— „Tessék..."[5]

„Ar avea haz să fi pierdut geamantanul..."

Frînt de şale, cu paşi nesiguri, bătrînul Ioşka, întîiul camerist al contelui Caracioni, se ploconi, deschizînd uşa unei camere vaste ca o bibliotecă naţională, şi trecu înainte. Toate imaginile se fotografiară la minut în ochii maiorului: albeaţa imaculată a patului princiar din mijlocul odăii, spălătorul cu trei lighene, draperiile grele de catifea rubinie, chipurile severe din pereţi şi luciul parchetului, care trosnea la fiecare pas, trezind ecouri adormite de veacuri. Cu gest brusc, nesocotit, maiorul scoase un bilet de o sută de lei, îl puse cu de-a sila în mîna lui Ioşka şi, strîngîndu-l de braţ, îi strigă la ureche, cu disperarea omului ce se îneacă:

— Aduci la mine Mitroi, geamantan!

— Bagaj?

— „Igen, igen"...[6]

Apreciind procedeul, Ioşka plecă şi se întoarse cu Mitroi, care călca în vîrful degetelor, ţinîndu-şi răsuflarea, neîndrăznind să se descopere.

Ioşka se retrase îndoit ca un actor ce iese din scenă urmărit de aplauze.

Rămaşi singuri, cei doi militari, ridicaţi la acelaşi grad de impresiune, vorbeau ca nişte conspiratori:

— Unde ai fost? Pune geamantanul ici... Fugi, du-te, că eşti plin de noroi... Stai... Trage-mi cizmele... Am umplut de pămînt[7].

— Frumoasă bucătărie au ăştia... Străluceşte de gîndeşti că-i biserică.

— Bine, taci... Lasă-mă... Umblă încet... Ascultă, mă, Mitroi! Spune plutonierului, cum s-o lumina, să-mi trimită căruța.

După plecarea lui Mitroi, maiorul încremeni în mijlocul odăii, copleșit de nehotărîri...

„Să mă spăl... împrăștiu apă, fac zgomot... și apoi cum dracu să lași toate lighenele murdare? E bucluc... Să sun s-aducă altă apă... e tevatură mare. Să mă culc... cum naiba să te culci în albiturile astea nespălat?..."

Ridicînd ochii, se văzu în oglindă și se sperie. O nădușală rece îl înrourà, pornind de la ceafă. Apoi se recunoscu: deslușise în penumbră chipiul și mantaua cu care era îmbrăcat. Se simțea grozav de obosit și se lăsă jos, să șadă pe taburelul de lîngă masa ce era alături de dînsul. Maiorul era înalt. Taburelul scund, cum nu se obișnuiește. Oboseala ajutînd, ofițerul, care calculase rău distanța, căzu mai mult decît se așeză pe scaunul capitonat, din care izbucni un cîntec, un marș triumfal, cu talgere și tobă mare, ce răsunau în liniștea nopții ca o muzică militară.

— Ptiu, ucigă-te crucea! exclamă bietul om, sărind ars.

Muzica încetase. Era un scaun-surpriză. Nu mai fu nevoie de plapumă, pe care, cu spiritul de inițiativă caracteristic militarului, se repezise s-o ia din pat, ca să înăbușe zgomotul.

Îi venea să plîngă.

În cele din urmă hotărî ca cel puțin să se pună în siguranță, înspăimîntat că neglijase această precauțiune elementară. Sub ochii unei galerii de strămoși, luă sfeșnicul de pe masă, făcu un pas, parchetul trosni, dar, cuprins de panică, maiorul nu se mai opri și înaintă, călcînd ca pe vreascuri, mări pașii, învîrti cheia, răsuflă de ușurare și... stinse lumînarea. Dezastrul era complet. Soarta oferea maiorului ocazia să regrete că nu e fumător. N-avea chibrituri. Întunericul era desăvîrșit. Ferestrele castelului, ca la toate casele vechi din Transilvania, erau astupate noaptea cu obloane de

lemn. Nu albeau de loc. Catastrofa îi luase mințile. Nu știa încotro s-apuce. În cele din urmă se hotărî să plece de-a lungul pereților. Bîjbîind, se lovi de colțul mesei, băgă degetele într-un pahar cu apă și, la gîndul că poate sparge cine știe ce obiect de preț, se îmbărbătă cu apostrofa romînului la necaz și, hotărîndu-se la un fel, mai liniștit după ce încuiase ușa, dezbrăcă mantaua, se întinse pe covorașul ce-l simțise sub picioare dinaintea mesei, așezîndu-se cu fața în sus. Răceala parchetului produse o reacțiune salutară asupra nervilor săi exasperați. O destindere binefăcătoare îl făcu să răsufle ușurat, pentru întîia oară de cînd intrase în castel. Stete cîtva timp lipsit de gînduri, cu ochii pironiți în întuneric, apoi încercă să pună ordine în ideile sale. Își discută situația ca pe o temă militară: trupele amice, partidul albastru — adică el — și partidul roș — inamicul — reprezentat prin baronul Hauser. În fine, mijloacele de care dispunea el și cele cu care i se împotrivea inamicul. De la început constatase, regretînd, că forțele inamice erau superioare: lachei, landouri, castel, apoi ceremonialul, care-l intimida mai mult ca celelalte.

Ofițerul era de familie modestă. Acasă mîncau ce dădea Dumnezeu, cînd le era foame. Oameni gospodari, nu erau de fel pretențioși. De regulă, cei care muncesc nu stau mult la masă. Bucățile bune sînt rezervate pentru zile mari.

Maiorul se gîndea că forțele inamicului aveau să sporească o dată cu lumina zilei! Ioșka, cu cafeaua cu lapte, dejunul, cu feciorul la spate și tacîmurile de argint. Dar mai ales conversația ce urma să întrețină cu baronul Hauser, ai cărui favoriți albi îl intimidau, îl făcu să găsească imediat soluția: va bate în retragere, fără ca inamicul să prindă de veste.

În viața omului, însă, ca și în operațiunile militare, neprevăzutul sau imponderabilul, cum îl numesc tacticianii, nimicul care hotărește de soarta bătăliilor, joacă un ról considerabil.

Mai liniştit după hotărîrea ce luase, maiorul, cu judecata obosită, începuse să dea ochii-n gene, să clipească din ce în ce mai rar. Ideile se succedau fugare, se amestecau deformîndu-se, înfiripîndu-se în vis. Într-o sală latifundiară, plină de cavaleri ce se înşirau, ploconindu-se în calea lui, trecea într-o caleaşcă trasă de Ioşka şi Mitroi, care se întindeau, înotînd în noroi, fără să poată ieşi la mal...

Cînd era gata să adoarmă, imponderabilul îl rechemă la viaţă. Speriat, ofiţerul deschise ochii mari ca sub ameninţarea unei catastrofe inevitabile. O crampă violentă, ascuţită ca o durere de măsea, îi săgetă stomacul. După frămîntările interne, catastrofa se anunţa fără zăbavă. Se ridică în poziţia omului care s-a odihnit pentru întîia oară. Un pocnet de mobilă uscată îl inundă cu o sudoare rece. O durere mai violentă, mai prelungită ca cea dintîi, îl făcu să sară în sus şi, astupînd cu o mînă craterul vulcanului ce clocotea în el, fără să mai stea pe gînduri, porni bîjbîind spre uşă. „Întîmplă-se orice s-o întîmpla, dar afară din salon", se gîndi el în sine. Pornind, găsi uşa pe neaşteptate, păşi binişor, se împiedică într-un corp moale, întins afară de-a curmezişul, şi căzu ca o minge în salturi scurte, trezind ecoul şi toţi sfinţii din calendar.

— Stai! Cine-i? strigă bravul Mitroi, culcat dinaintea uşii, trezit din somn, repezindu-se grămadă pe ofiţer.

— Taci, fir-ai al dracului! Eu sînt... om bun, Popescu.

— Dumneavoastră sînteţi, domnule maior?

— Unde e closetul?

— Closetul?

Dar sala se umplu de lumină. Două femei în cămăşi lungi, ghemuite de spaimă, ca două animale, se iviră în prag cu luminările în mînă...

— Closet, closet! le strigă Mitroi, făcîndu-le să înţeleagă prin semne despre ce e vorba.

— „Tessék."

Femeile porniră înainte, maiorul după ele, şi Mitroi încheie cortegiul. Din cînd în cînd slugile se

opreau să apere lumina, se ploconeau, maiorul răspundea la politețe, închinîndu-se și el, și porneau din nou, cu același ceremonial, prin sălile întortocheate ce duceau în portul salvator. Deschizînd o ușă îngustă, deteră lumînarea maiorului, se ploconiră, și maiorul, primind lumina, intră în sanctuar, se închină pentru ultima oară, dîndu-le la toți dracii. Femeile plecară. Era și timpul. Cînd se întoarse din excursiune, trecînd prin sală, oftă ușurat. Prin crăpătura obloanelor filtrau raze de lumină. De departe se auzeau cîntări de cocoși, slabe. Se făcuse ziuă.

„Bine c-a dat Dumnezeu", se gîndi el. Trimise pe Mitroi să-i aducă cizmele și începu să se pregătească de plecare. Răvăși patul, să creadă lumea c-a dormit cineva în el. Îndreptă covorașul, și cînd se ridică de jos, Ioșka răsărise la spatele lui, ținînd o tavă cu sticle lungi, cu două păhărele mici, și, așezîndu-le pe masă, se ploconi, murmurînd respectuos :

— „Tessék."

Maiorul se crezu obligat să guste. Turnă dintr-o sticlă o licoare aurie, duse paharul la gură și porni oțărît pînă la ligheanul în care scuipă focul ce ținea pe limbă. Era o șliboviță veche, cu care magnații unguri își dreg inima cînd se scoală, doctorie care nu-i la îndemîna oricui, nici n-o poate suporta oricine. Dar pentru a nu jigni pe nimeni și mai ales pentru a nu se micșora în fața ungurilor, ofițerul deșertă în lighean o cantitate apreciabilă după ce se clăti în gură, bănuind o crimă premeditată, dar neizbutită. În ușă apăru Mitroi, purtînd cizmele ca pe niște moaște sfinte.

— Ai venit... bravo ! Trăsura e gata ?

— Gata.

— Împinge tare... împinge, fire-ai al dracului... Împinge, mă !

Mitroi împingea, îmbrobonit de nădușală. Cizmele, ținute sub căpătîiul lui, de teamă să nu i le fure cineva peste noapte, n-avuseseră vreme să se usuce. Ofițerul trăgea, și Mitroi împingea, unul

roşu la faţă, cellalt gata să-i iasă ochii de sforţări inutile.

— Nu vrea să intre.

— Papucii i-ai luat ?

— Mă tem că nu i-am luat.

Dezastrul era complect. Dar militarul de carieră are soluţiuni pentru toate dezastrele.

— Leapădă bocancii !

Mitroi, militar şi el, deprins cu *izicutarea* ordinului, care nu se discută, se trînti la pămînt cu iuţeala ţigănuşilor care cer de pomană şi se descălţă. Un miros pătrunzător de ţap închis într-o cameră se răspîndi ca un gaz asfixiant, trecînd pe sub nasul muşchetarilor din pereţi. Maiorul, trăsnit în faţă, se înecă greu, ca de astm, şovăi o clipă, dar rezistă stoic. N-avea libertatea alegerii.

— Scoate şi jambierele !

Soldatul, credincios, desfăşură acum jambierele de postav, cumpărate cu banii economisiţi din soldă : jambiere verzi, de culoarea spanacului, lungi să poţi priponi o vacă în ţarină. Osteneala era însă de prisos, bocancii erau prea mici.

Piedicile stimulează însă iniţiativa militară. Cînd se frînge sabia, ostaşul luptă cu teaca.

— Să mă iei în spinare, fire-ai al dracului, pînă la trăsură, că n-am poftă să merg desculţ prin noroi !

— Vă iau, să trăiţi !

Călăfăteanu, bănicer care încărca şlepuri, deşertînd sacii cu boabe de aur, căraţi în spinare o zi de vară, Mitroi îngenunche ca o cămilă în pustiu, umflă pe ofiţer de pulpe, îl săltă în circă şi porni cu paşi săltăreţi ca oltenii, care se încovoaie sub greutatea coşurilor încărcate cu zarzavat de tot felul.

Mitroi nu ştia decît patru clase primare. La regiment învăţase şcoala soldatului şi serviciul interior. Crescut în libertate, simţul orientării îl poseda practic, din instinct, ca păsările călătoare, numai afară, la cîmp. În castel intrase noaptea. Nu avusese timp să se familiarizeze cu topografia lo-

cului. În jurul lui se înfățișau uși care semănau între ele ca toate ușile făcute la fel.

Atîtea uși îl încurcaseră. Neștiind încotro s-apuce, omul înclină să pornească spre dreapta. Mitroi însă era stîngaci. Porni desculț, purtînd pe maior în spinare, deschizînd ușile cu piciorul, ținînd mereu stînga, trecînd din sală în cameră și din cameră în sală, lac de apă, ascuțindu-și simțul mirosului pentru a simți de departe aerul proaspăt, ca rațele prizoniere care se îndreaptă spre apă îndată ce le dai drumul.

Instinctul lui Mitroi triumfă. Deschise altă ușă și se găsi afară, în capul scării, în fața baronului Hauser și ușurat de povară. Maiorul căzuse trăsnit. Toate împrejurările îi fuse defavorabile. Imponderabilul îi jucase festa, persecutîndu-l pînă la sfîrșit. Așa a fost învins Napoleon la Waterloo.

O groază de slugi se repeziră să-l ridice. Baronul dirija opera de salvare, cercetîndu-l într-un dialect esperantist.

— Oben... aufstehen... *toa mal etr ?* [8]

— *Non, moi plecam... bot a moi ude.* [9]

— *Vu pa te prandr ?* [10]

— *Je... non.* [11]

— *Café.* [12]

— *Nih.* [13]

— *Aber bitte nur...* [14]

— *Pa.* [15]

— *Vizite șato.* [16]

— Imposibil, *moa* cizme ude... Romînește înțelegi ?

— Sigur că înțeleg, răspunse liniștit baronul. Am stat în București multă vreme.

— Atunci vorbește romînește, ce mă tot încurci ?... ori, pesemne, nu vreți să vorbiți romînește.

— Ba, mă rog, la nevoie, vorbim... Chiar contele Caracioni este de origine romînă. Familia Crăciun din Oltenia, dar am auzit că dumneavoastră, romînilor, nu vă place.

— Ascultă, dragă, poţi să-mi dai o pereche de cizme ?

— Se poate, mă rog.

O jumătate de oră mai tîrziu, maiorul, încălţat cu cizmele de vînat ale contelui Caracioni, care ajungeau pîn' la buric, se îndrepta după o noapte furtunoasă spre tîrg, într-un landou, tras de patru cai înaintaşi, vorbind cu rîsete zgomotoase, mai vesel pe măsură ce se depărta de castel, alături de baronul Hauser, cu ai cărui barbeţi de zăpadă se împrietenise.

— Cum aţi dormit ? îl întrebă căpitanul la barieră.

— Mulţumesc. Bine. Să nu mai îmi faci figuri d-astea, îi şopti confidenţial maiorul, coborîndu-se anevoie din trăsură. [17]

— O mie de ani pace!
— De unde vii tu?
— Din Banat.
— Acolo ești?
— Ce, n-ai știut?
— Nu... Cum o duci?
— Bine, da' e greu al dracului! Eu le fac toate. Generalul nici nu vrea să știe. Am nemerit-o prost. Tu?
— Mai prost ca tine. Muncesc ca un salahor. Eu fac programele, lucrez corespondența, desfac confidențialele. Altfel, ce să zic, o duc bine: umblu la vînat, îmi iau concediu cînd vreau...
— Bravo ție! Acum ești în concediu?
— Cincisprezece zile, da' tu?
— Și eu.
— Unde mergem?
— Hai, că te duc eu într-un loc. Are un pelin... nu găsești în toată Craiova! Toată lumea vine la el... Birjar! Hai la Cameleanu, știi?
— Cum să nu!
— Mînă!... Ai rude în Craiova?
— Nu, am venit așa. Ce general ai?
— Pe Englezu.
— Parol? Ce mai face Englezu? Nu l-am văzut din război. Am fost cu el la Muncel. „Nu vă băgați acolo", i-am spus. Ne-am retras, și a luat „Mihai Viteazu".

— Asta are bun, că ascultă, altfel, le-ar face boacăne...
— Nu-i prost Englezu...
— Stop! Ce faci? Lasă, că-i plătesc eu.
— Îmi pare rău... Na.
— Ţine, ia de la mine.
— Na şi de la mine.
— Să trăiţi!... Anul nou întru mulţi ani cu bucurie şi sănătate...
— Aşa e, bine zici, mîine e Anul nou, uitasem, pe onoarea mea! Bine că mi-ai adus aminte. Na-ţi cinci lei, să bei o ţuică.
— Na şi de la mine.
— Bogdaprosti!... Să trăiţi, Dumnezeu să-mi dea sănătate să vă văd gheneralì!
— O să trăieşti, o să ne vezi...[1] Ce zici, Nae?
— Aşa zic şi eu.
— Să vă audă Dumnezeu! Am cunoscut pe... ăsta... cum îl cheamă... poate ştiţi dumneavoastră, că eu am uitat...
— Hai, lasă, şterge-o!
— E, să trăiţi, să fiţi sănătoşi... Da' să mă iertaţi, conaşule, aş bea şi eu un pelinaş, că n-am mîncat de-aseară.
— Ia uite mă, al dracului!
— Numai, că se-nvaţă cu nărav!
— Năravul e al omului.
— Lasă-l mă, şi intră.
— Intră tu.
— Ce, ţi-e ruşine? Băiete, dă un pelin birjarului[2].
— Mic?
— Mare. Mai e cineva?
— Încă n-a venit nimeni.
— Dă-ne şi nouă o juma de pelin.
— Eşti om întreg, ce umbli cu jumătăţi?
— Vorba ta. Ad-un litru!
— E bun?
— Acum l-am scos[3].
— Noroc, vere!

— Să trăiești, frate-meu! Uite Iordache... Domnul Iordache Nicolăescu, consilier...[4]

— Ajutor de primar[5].

— Bravo, la mai mare!... Bei un pahar?... Băiete, mai dă un litru. Taie și un mizilic. Uite și Costache...[6]

— Hai noroc, căpitane!... Uite și primarul...

— Ce e cu voi?

— (Primarul recomandă pe cei de față:)[7] Îmi dai voie: domnul căpitan... cum ați zis că vă cheamă?

— Aronescu.

— Așa, pardon... Domnul căpitan Aronescu... Domnul primar. Pe pramatia asta nu ți-o mai recomand, că o cunoști: căpitanul Popescu, doljan de-ai noștri.

Odaia rezervată se umpluse. Venise toată primăria, funcționarii de la bănci și, pe urma lor, cu miros de copoi, toți comisarii.

Dintr-un litru într-altul, se încinse un chef la toartă. S-au înnădit mesele, s-a mîncat brînză cu ceapă, cîrnați[8] cu usturoi, pastramă veritabilă, s-au băut cafele[9] și s-au ținut toasturi. Rivalizînd de generozități, căpitanii erau acum generali, iar[10] comisia interimară se transformase, după expresia fericită a ofițerilor, în Consiliu de Miniștri.

Cheful a durat pînă seara tîrziu[11]. Despre ziuă, căpitanii se pomeniră singuri, descheiați la mantale, beți turtă[12] la marginea trotuarului, silindu-se să aprindă unul de la altul un muc de țigară stins, respingîndu-se[13], în ciuda tuturor sforțărilor de a se apropia.

— Bun e Englezu, domle, reveni unul din ei la ideea de la care pornise.

— Om!

— Tlăiam cu el ca c-un flate. Mă învelea cu pătula lui, măăă... Sîngele mi-l dau pentru el[14]!... Hai să-l vedem!

— Doarme.

— Ce-ți pasă?!

— Mă, doarme.

— Nu te privește!
— Doarme omul.
— Eu răspund!
— Doarme.
— Ce să doarmă, e ziua lui!
— Iiii... Bi'jar, bi'jar!... Hai la domnul general Englezu...

Era dimineața. O dimineață albă, leneșă, ridicată abia din păturile de negură care se tîrau încă prin fundul curților. La general, o ordonanță, un munte de om, umblînd binișor în ciorapi de lînă, scutura salonul, cu ușile și ferestrele larg deschise.

Ofițerii coborîră din trăsură, cu demnitate concentrată, se ajustară trăgîndu-și cutele mantalei, deteră cu mîna prin plete și, cu luciditate instinctivă „în fața primejdiei", porniră drept, supraveghindu-se cu coada ochiului, și din trei pași se precipitară înăuntru, încremenind ca luminarea în fața ordonanței, care uitase să rîdă, minunîndu-se de întîmplare.

— Acasă-i domnu general?
— Acasă.
— Spune-i c-am venit noi.
— Doarme.
— Nu te privește!
— Du-te de-i spune c-a venit domnul căpitan Popescu și Aronescu.
— Am înțeles.
— Hai s-o ștergem mai bine.
— Eu răspund!
— Ce-i... cine-i... ce poftiți?... O, o!
— Coniță...
— Ha, ha, ha!
— Ne-am ars!
— Taci!
— Ce poftiți dumneavoastră?
— Trăiți, domnule gheneral, ziua dumneavoastră la mulți ani! La mai mare!
— Mărine!
— *Ordinați!*

— Du pe domnii ofiţeri în biroul meu. Ai făcut focul ?
— Da, să trăiţi, don general !
— Ajută-le să se dezbrace şi să se culce.
— Să trăiţi, don general, eu pe d'stră vă iubesc...[15]
— Căraţi-vă, că vă bag la închisoare !
— ...de cînd m-aţi învelit cu pătura.
— Bine, bine, bine...
Pe la opt seara, căpitanii, care dormeau pe sofa ca doi purcei, trezindu-se cu capul greu, cu gura amară, se pipăiau prin întuneric, căutînd să-şi adune minţile, neştiind unde, nici cu cine se află alături. Apoi, simultan, treziţi de acelaşi fulger de lumină, se aşezară dintr-o săritură pe marginea canapelei.
— Unde sîntem ?
— Dracul ştie...
— Cît e ceasul ?
— A stat.
— Ai un chibrit ?
— N-am.
— Sună să vie cineva.
— Unde e soneria ?
— Vezi, caută pe lîngă uşă.
— Dumneavoastră aţi sunat ?
— La cine eşti tu, mă ?
— La domnul general Englezu.
— La cine ?
— La don general Englezu.
— Pfiu, pfiu, pfiu...
— Cum am venit noi aci, mă ?
— Cu trăsura.
— Domnul general ştie ?
— Se poate să nu ştie ? Dumnealui a spus să vă culc.
— Eram beţi ?
— Eraţi.
— Rău ?
— Rău.
— Rău de tot ?

— Ce-am pățit cu dumneavoastră pînă v-am culcat.

— O făcurăm fiartă...

— Tu strici.

— Eu ?

— Tu ai vrut.

— Pardon. Tu spuneai că-l cunoști.

— Să mă ierți, tu ai spus că îl cheamă Vasile. Cum îl cheamă pe domnul general, mă ?

— Pe don general al nostru îl cheamă Englezu Ion.

— Vezi, camarade, ce-ai făcut ?

— Ce-am făcut ?

— Veniți încoace, domnilor... E tîrziu, poftiți la masă. Nevastă, îți prezint pe domnul căpitan Aronescu, pe care l-am avut agent de legătură în război, pe căpitanul Popescu îl cunoști... fetele mele Rozica și Marcela. Luați loc, ședeți.

— Domnule general...

— Serviți-vă... De cînd ești la Craiova ?

— Vă rog să mă iertați.

— Ai crescut, te-ai făcut mare.

Ofițerii mîncau smeriți, ca niște condamnați la moarte.

Fetele, două fete slabe, înalte, cuminți, îmbrăcate la fel, cu nasul ascuțit, cu umerii ascuțiți, cu coatele ascuțite, tăiau delicat, mîncau încet, sporind supliciul căpitanilor, pe care îi treceau toate nădușelile.

— Bea, domnule.

— Domnule general...

— Ați depășit măsura.

— Iartă-i și tu. Copii... Au greșit și ei.

— Duceți-vă, fetelor, în odaia voastră. Bine, domnilor, se poate ? [16]

— Domnule general...

— Să veniți, fără rușine, într-o zi ca asta, cînd tot omul...

— Eu, dacă n-am familie...

— N-ai părinți ?

— N-am pe nimeni.

— Ce cauţi la Craiova ?

— Am venit aşa, auzisem că e căpitanul Popescu, orfan şi el, n-are nici tată, nici mamă.

— Au dreptate, bieţii băieţi, dacă n-au unde se duce, aşa se strică tinerii. Ia însuraţi-vă... De ce nu vă însuraţi ? Să luaţi o fată curată, binecrescută, cuminte, să nu căutaţi zestre, să fie de familie.

— Parcă dacă am găsi-o nu ne-am însura ? !

— Şi eu m-aş însura. Dacă aţi şti dumneavoastră pe cineva, că eu pe dumneavoastră vă cunosc. N-am să uit niciodată cînd aţi venit noaptea şi m-aţi învelit cu pătura.

— Mititelul ! Bravo, asta înseamnă că are inimă bună !

— Hai să ne ridicăm [17]. Mărine, să aduci cafeaua în salon şi spune domnişoarelor să vie să cînte la pian.

— Eu, dragii mei, le zicea generalul împingîndu-i binişor în salon, zestre nu le dau, dar le-am crescut bine : cîntă la pian, vorbesc franţuzeşte... [18]

Iarnă. În vagon, lume claie pe grămadă, ca în tramvaiul ce duce din București la gară. Într-un compartiment se instalaseră un negustor de vite, fălcos, roșcat, cu scurteică rusească peste cojocel muntenesc, un agent sanitar ofticos, unul cu picioare lungi, care dormea acoperit peste cap, un burtos plin de inele colorate și doi *plotoneri*, care se cinstiseră, cum se cuvine camarazilor ce se întîlnesc rar, și fumau țigări chinuite, povestindu-și necazurile în surdină.

Tîrgoveții, scufundați în canapele ca o muscă în dulceață, tunau și fulgerau împotriva guvernului, compătimind doamnele ce tremurau de frig, în pantofi de tortură, pe culoar.

— Să cumpere vagoane.

— E vagoane.

— Nu-s vagoane... Dumneata știi cîte vagoane trebuie ? Trebuie zeci de mii de vagoane dacă vrei să faci lucru cumsecade !... Să ai trenuri separate pentru doamne... Ce-s vinovate, săracele, să stea în picioare pe culoar ?...

— Scoal' dumneata de le dă locul...

— Dă-l dumneata...

— Eu pe al meu nu-l dau... Vor egalitate, cer drepturi... Poftim, au dreptul să stea în picioare.

— Așa e...

— Nu, da' ca să vadă și dumnealor cît sînt de criminali...

— Apăi, că-n ziua de azi, criminali cît lumea !

— Adevărat.
— Pentru că n-avem poliție... Ia s-avem *dencten-tivi,* ca în America...
— Nu se pricep... Înainte, tîlharul omora de unul singur, puteai să lupți, da el, mai dădeai și tu, trăgea el...
— Trăgeai și tu...
— Dar acum umblă cu cîrdul, n-ai cum dracu să te aperi... Te atacă în bandă.
— Pentru că nu se pricepe domnu' comisar.
— Ce poate să le facă ?
— Să nu-i lase...
— Parcă cer voie...
— Să circule cîte unul... Să n-aibă nimeni voie să umble cîte doi.
— Bine, da' ești cu nevasta...
— Să ai certificat la mînă...
— E mijloace, domle... Cînd vrea cineva... Dar vorba aia, unde nu-i cap, vai de picioare !... Ce apă să fie asta ?
— Neajlovul.
— Mă tem că este Siretul... Neajlovul e mai lat.
— Merge încet...
— E podu slab...
— Eu aș desființa toate podurile...
— Și pe un' să treci ?
— Pe unde au trecut strămoșii...
— Bine, așa, cînd ai căuta... Ei treceau de-a dreptul... chiar muierile... ridicau fotele...
— Da' căruțele ?
— Să ocolească.
— Așa e.
— Nu s-ar mai întîmpla sinucideri... Dumneata știi cîte femei se aruncă de pe pod ?...
— Lasă aia... Da' zi că s-ar înfrîna cerșitul... Nu vezi pod fără cerșetor...
— Și biserică...
— Apăi că și biserica... Nu găsești nici una fără cîrciumă vizavi...
— Așa e, bine zice dumnealui... În loc să fi așezat o școală...

— Dă-o dracului de şcoală !... D-aia s-au înmulţit pungaşii... Tata, Dumnezeu să-l ierte, n-a mai învăţat carte, şi ţinea cîrciumă... Venea tot satul... A făcut avere...

— Cîrciumile e afacere... Ai văzut dumneata cîrciumar sărac ?

— Aşa e, ţăranul ce are, duce la cîrciumă...

— De sărăcie, domle... Ia să fie guvernul altfel ?... N-ai văzut în America ?... S-a oprit *ancolul,* şi merge... Da' la noi...

— Nu se poate, e ţuică multă... Da' zi că americanii n-or avea...

Era în primul Crăciun după război.

Timpul părea pornit spre moină. Luptîndu-se cu valul de mulțime ce se năpustea spre ușile vagoanelor ca spre ieșirile unui cinematograf în flăcări, maiorul, voinic, ars de soare, pătrunsese ca la asalt într-un vagon de clasa întîia, înainte de oprirea trenului. Avusese noroc. În compartiment nu se aflau decît două doamne. Una în vîrstă, cu pălărie în formă de burlan, și alta tînără — portretul revăzut al celei dintîi — cu cercei sclipitori și brățări ce sunau la fiecare mișcare a mîinii, ca niște clopoței de sanie.

Într-un elan de cochetărie, femeile se puseră în gardă, potrivindu-și fustele și părul ce scăpa de sub pălărie, apoi bătrîna se încercui în demnitate, pe cînd tînăra făcea fasoane.[1]

— Dă, Vasile, geamantanul.

— Poftiți.

— Adă și lutrul...

Cu sforțări unite, ofițerul trăgînd dinăuntru, ordonanța împingînd de afară, reușiră să introducă pe fereastră un cojoc de sentinelă, lung, lat, cuprinzător ca un cort de hatman. Un miros de oaie, întărit de căldura caloriferului, plutea acum în tot vagonul. Sentimentele de admirație, stîrnite de statura bravului ofițer, dispărură după ce le luminaseră o clipă ochii cu un fulger de satisfacție. Doamnele revoltate strîmbau din nas îngrijorate, apelînd tacit, scîrbite, la autoritatea unui general care se

urcase în ultimul moment, sprinten, abia cărunt, crai, într-un pardesiu [2] cu nasturi ce păreau de aur.

Ofiţerii se recunoscură, bucuroşi că se-ntîlnesc, cum se recunosc militarii împrieteniţi de atîtea greutăţi învinse împreună.

— Încotro, Mişule ?

— Trăiţi, domn general !

— Tot la grăniceri ?

— Tot.

— Bine ai făcut că ţi-ai luat cojocul, dar miroase al dracului... Te duci pe frontieră ?

— Da.

— Ai dreptate, ce să zic, dar prea e de oaie... şi nu-i aşa de frig.

— Ştiu, dar la munte...

— Te-apucă capul...

— Doamnă, îmi pare rău...

— Scoate-l pe sală, Mişule...

— Pe care sală ?

— Aşa e... Vagoane vechi... n-au culoar.

— Spînzuraţi-l afară... Noi am adus aşa odată un iepure.

— Pierd cojocul, domnişoară, iepurele e uşor.

— Duceţi-vă în altă clasă.

— Nu mai e loc.

— În orice caz, trebuie să vă hotărîţi.

— M-am hotărît, doamnă, pînă la Orşova n-am ce să fac.

— Ce idee să vii în clasa întîia cu cojoc ! Abia am plecat din Craiova... o să suferim pînă la Orşova.

— Iertaţi-mă !

— Nu te-aş da, dragă, după militar...

— Pesemne mata n-ai ce vorbi.

— Nu mirosim toţi a oaie, domnişoară.

— Ştiu, dar pînă s-ajungi general...

— Mişule, mi-ai dogorit obrazul, n-aş purta cojoc să mă tai !

— Cam umple hainele de păr.

— Nu de asta, Mişule, dar eu nici în război... Nu te supăra, măi băiete, da' nu se face... Iartă-mă, ţi-o spun frăţeşte... Tu nu vezi cum umblu eu ?

Drept e că duhnea îngrozitor. Mirosul se lăţise, cuprinsese tot vagonul. Trenul alerga ca o nălucă, luptîndu-se cu întunericul, lăsînd scîntei în urma lui. Bătrîna se întoarse cu spatele. Cea tînără îşi lipise fruntea de geam, cu ochii în lacrămi, căci la mirosul de oaie se adăogase de la o vreme un parfum subţire de naftalină ce se simţea delicat ca mirosul unui beţişor de vanilie în orezul cu lapte. Şi trenul alerga mereu, trecea poduri şi cantoane, sărea peste staţii, încrucişîndu-se cu alte trenuri, enervînd cucoanele, îndesîndu-le în urechi toaca sîcîitoare ce urmărea goana desfrînată, revenind cu acelaşi laitmotiv de simfonie exprimat parcă în trei cuvinte absurde, chinuitoare... Miros de cojoc ! Miros de cojoc ! Miros de cojoc...

Se lăsa frig. Era lună plină. Cîmpia acoperită de zăpadă se învîrtea scînteietoare. Pe geamuri apăruseră florile dalbe. În vagon aţipiseră toţi. Bătrîna, cu gura căscată, fata, îndurerată ca o madonă, generalul cu fruntea încreţită, cufundat în planuri războinice, şi maiorul, băgat de ruşine sub cojoc.

Într-un tîrziu, trezindu-se brusc, generalul se uită îngrijorat în sus, apoi în lături, îşi plimbă mîna pe chelie şi se acoperi cu chipiul, aruncînd o scuză, neluată în seamă, pentru cucoane : „Trage", după care se cuibări în colţ, cu mîinile în buzunare. Dar n-apucă să dea ochii în gene, şi tresări din nou, pipăindu-şi picioarele :

— Ce dracu trage...

— Ba s-a răcit de-a binelea... Acoperă-te, Gaby.

— Cu ce să m-acopăr ?

— Vezi dacă n-ai luat pledul ?

— Mata de ce nu l-ai luat ?

— Filiaşi, două minute !

— Conductor, dă drumul la abur !

— Trăiţi, domn general, s-a spart ţeava.

— Îngheaţă cucoanele.

— Ce să le fac eu ?

Cucoanele erau înghețate, se lipiseră una de alta, ca două orfeline. Trenul, dezmorțindu-se, porni pe fugă. După ce încercă în toate chipurile să adoarmă, generalul se ridică drept, stete o clipă revoltat, apoi stinse cu gest ascuns lumina și se băgă în colț lîngă ofițer, acoperindu-se din oficiu cu pulpana cojocului.

Trezit din somn, Mișu privi împrăștiat, se prefăcu adormit și, cu gesturi sigure, de somnambul, aruncă jumătate din cojoc peste femeile îmbrățișate, acoperindu-le pînă în vîrful nasului. Apoi liniște. Nici o mișcare. Trenul alerga în noapte. Un concert de sforăituri, susținut de basul profund al bătrînei, era singurul semn de viață.

— Orșova !

Maiorul ieși din culcuș ca un pui din găoace și, luîndu-și sabia din rețea, se strecură afară ca un tîlhar, lăsîndu-i să doarmă sub cojoc.[3]

Mai tîrziu i-a cununat generalul. Trăiesc pe frontieră, în creierul munților. După ce scaldă copiii, bătrîna îi bagă în cojoc, lîngă sobă.

— Ce pofteşti ?

— Este o femeie care vrea să vorbească cu dumneavoastră.

— Să intre.

O ţărancă searbădă, îmbrobodită cu şal de lînă peste două tulpane, unul alb cu mărgeluţe albastre, celălalt negru spălăcit, înaintă şi se opri halucinată în mijlocul biroului.

— Săru' mîna.

— Bună dimineaţa, ce vrei ?

Cu emoţiune stăpînită, femeia porni să deşire firul unei litanii, chibzuită cu trudă, se vedea cît colo.

— Eu, domnişorule, sînt văduvă de război cu trei copii. O fată o am măritată la casa ei... Nu-i duc grija... trăieşte şi sînt mulţumită... N-are pămînt, da-s tineri, muncesc la boier şi să ărănesc amîndoi...

— Lasă asta, spune ce vrei.

— ...Am alt băiat, care va să zică cel de-al doilea, care trebuie să tragă şorţul [1]... Şi aşa m-am dus la notar şi i-am spus cum m-a învăţat şi pe mine alţii, că eu dacă-s proastă şi nu ştiu carte de loc...

— Ei, şi pe urmă ?

— M-am dus la domnul notar şi i-am spus să-mi facă hîrtiile, precum că sînt văduvă, şi să-mi dea dosarul că bărbatul mi-a murit pe *frunt*... El zice : „Femeie, dosarul nu poci să ţi-l dau, fiindcă nu-l

am la mine, trebuie să-l caut şi costă cinci sute de lei..." „Cinci sute de lei n-am, că-s văduvă, cum prea bine ştii... Să fi trăit bărbatul..." Şi-am plecat. Pe urmă, ce ne-am sfătuit noi, femeile, toate văduvele din comună, şi ne-am dus la Craiova. Acolo dac-am ajuns, cum ne-am dat jos din trin, ne-am dus la cerc, unde am dat peste un domn ofiţer gras de nu se mai află — pesemne de boală — şi numai ce-ntreabă : „Ce vreţi ?" „Apăi, săru' mîna, zic eu ca mai bătrînă, am venit şi noi să luăm dosaru, că copiii noştri urmează să tragă şorţul..." „Dosarele vi le dau, zice, dar costă zece lei. Vi le-aş da degeaba, dar le plătim şi noi, costă doi lei bucata... Sînteţi cinci, face zece lei"... precum şi era. Am dat noi banii, că încă nici n-am avut — a dat Maria de-a schimbat o sută — a oprit zece lei şi ne-a dat nouăzeci de lei restul, puteţi întreba şi femeile.

— Ei, ei, spune mai departe.

— ...Şi am plecat bucuroase să ne punem în trin, să ajungem acas' ! Acas' dac-am ajuns, era noapte. Dimineaţa, cum s-a luminat de ziuă, m-am dus la notar. Nevasta lui, dacă m-a văzut, a ieşit afară şi zice : „Tu eşti, Frusină ?..." Dacă n-o fi cum spun, să dea Dumnezeu să n-ajung Boboteaza !

Presimţind litania, directorul general îi retează vorba cum se cuvine :

— Bine, aşteaptă puţin... Niculae !

— Poruncă...

— Du-o la domnul director... Du-te cu cameristu.

— Vino fă, -ncoa !

Directorul era foarte ocupat. Mic, slab, oacheş, cu buzele tivite şi părul rar, avea o manie inofensivă. Colecţiona bilete de loterie, pe care le prindea ca pe cărţile poştale ilustrate în album, orînduindu-le pe serii, pe culori, pe districte. Avea biletul întîi de la Loteria Ateneului şi n-avea odihnă pînă nu căpăta biletul unu din fiecare loterie. Această particularitate, cunoscută numai de cîţiva

inițiați, constituia toată valoarea colecțiunii pe care domnul director ambiționa s-o doneze Academiei, cu limbă de moarte.

— Săru' mîna.

— Ce vrei, nevastă ?

Ca albina care se suie, cade și se urcă fără sfîrșit pe geamul lucios, femeia reluă hotărîtă firul povestirei.

— O țîr' de drept, să-mi scot băiatul de la armată, să muncească, că nu mai aud de urechea asta de loc... huie de gîndești că suflă vîntul pe horn... de cînd m-a bătut domnu notar că la ce m-am dus la Craiova să cer dosarul...

— Du-o la doctor... Uite doctorul... Dragă doctore...

— Eu aș vrea, dacă s-ar putea...

— Ia vezi, doctore.

— ...să capăt un drept...

— Du-te cu doctorul.

— Hai, vino cu mine... Șezi, îi zise cu blîndețe omul de știință, că-i fi obosită...

— Obosită, domnișorule, zise femeia oftînd din adîncul sufletului, că vin tomite de lîngă Craiova... Mă pun în trin la gara Livezi și nu mă mai dau jos pînă la București...

— Ce vînt te-aduce pe la noi ?

— Eu, domnișorule, începu femeia grăind cu socoteală, sînt văduvă cu trei copii... o fată am măritat-o la casa ei, nu-i duc grijă... Trăiește și-i mulțumită... N-are pămînt...

— Vă poftește domnul secretar general.

— Auzi, du-te, femeie, lasă-ne... Avem treabă... Ai nimerit-o rău, vino altă dată... N-avem timp de ascultat povești... Du-te cu dumnealui... Arată-i, Niculaie, drumul.

— Hai, fă, n-auzi ce spune domnul doftor, să vii al'dată...

— Să mai viu... Da' la ce să mai viu ?... Gîndești că-s di colea ?

— Da' de unde ești ?

— Sînt tomite de lîngă Craiova... Mă pun în trin la gara Livezi și nu mă mai opresc pin' la București...

— Mergi drept înainte... La ce-ai venit ?

— Am venit, zise femeia cu speranță nouă, că-s văduvă și eu cu trei copii... o fată o am măritată... N-are pămînt, da' muncește la boier...

— Ia-o p-ici.

M-am prezentat domnului prefect să-l intervievez asupra proiectelor sale administrative.

— Am venit să vă cer...

— Să nu-mi ceri nimic...

— ...Sau, mai bine zis, să vă iau un interviu.

— D-alea nici n-am.

— Nu, un interogator, cum s-ar zice, pentru ziar, ca să știe lumea la ce să se aștepte.

— Bun, așa spune, in... cum îi ziseși ?

— Interviu, să vă intervievez.

— Bine, poftim, *interviază-mă,* dă-i drumul, că mă grăbesc.

— Domnule colonel...

— Prefect, nu mai sînt colonel, s-a terminat ! Ce-am pățit pînă am deprins ordonanța !... Alt idiot și ăla... A trebuit să-l dau cu capul de ușă...

— Domnule colonel...

— Prefect, mă, tu nu vezi că sînt civil ? Apropo, că mă cunoști mai demult, cum îmi șade mai bine, civil sau militar ?

— Să vă spun drept, omul nu e niciodată mulțumit. Cînd erați militar, mă gîndeam că v-ar ședea mai bine civil, dar acum, văzîndu-vă civil, parcă tot mai bine vă stă în uniformă.

— Apăi că umblu eu și militar. Asta a fost așa, știi, ca să nu mîrîie ăștia p-aci, că a venit armata la putere. Mai întîi că nici n-am haine civile ; astea sînt și de vară, și de iarnă, și am de gînd să nu-mi fac de loc... Știu eu, mai stă ori nu mai stă...

— Poate să stea el, şi să plecaţi dumneavoastră.

— Nu, că mă cunoaşte de la Mărăşeşti, ştie cum am luptat.

— Ce proiecte aveţi pentru viitor ?

— Nici unul. Noi nu lucrăm cu proiecte. Am dat ordin să se cureţe peste tot. Mîine, cînd oi ieşi pe stradă, să nu găsesc un pai !

— Aveţi s-aduceţi vreo modificare, pleacă cineva ?

— Aş, de unde, rămîne toată lumea pe loc. Dar n-are voie nimeni să iasă din oraş. Ordinul lui don general. Am mutat doar biroul, ca să stau sub portretele m.m.l.l. Aşa e oficios.

— Oficial.

— Oficial, oficios, vorba e că nu s-a priceput nimeni ! A trebuit să venim noi, militarii.

— Aveţi de gînd să înlocuiţi pe cineva ?

— De ce mă-ntrebi ?

— Văd că v-aţi adus furierul.

— A, nu, ce are a face... P-ăsta l-am adus fiindcă-mi cunoaşte ortografia.

— V-aţi fotografiat ?

— În grup, cu camarazii ; personal, de unul singur, niciodată.

— Îmi trebuia fotografia dumneavoastră.

— M-am gîndit eu să ţi-o dau s-o dai la gazetă, dar nu ştiu ce să fac. Cum să mă fotografiez, civil sau militar ?

— Şi civil, şi militar.

— Se poate ?

— Sigur.

— Bravo, ştii că ai dreptate ?! Voi, gazetarii, sînteţi daţi dracului ! Eu, domnule, pe gazetari îi divinizez, pentru că, vorba aia : presa e presă, tot presă rămîne, şi o să fie presă cît o trăi, pentru că nu putem trăi fără presă... Dar să nu se obrăznicească... Cînd [1] s-o obrăznici, îl bag... în presă ! Scurtă socoteală ! De tine îmi place, nu eşti prost. Va să zică aşa rămîne, una sus şi una jos...

— Da.

— Nu. Pardon... Stai, să n-o încurcăm... Care o pui sus, care jos ?... Vezi, la asta nu ne-am gîndit... Cine-i mai mare, colonelul sau prefectul ?... Eu cred că tot colonelul deasupra, întîi, pentru că e mai vechi.

— Dar dacă i-am pune alături ?

— Tii, minunat, vere !

— Şi scrim dedesubt : înainte şi după.

— Ei, bravo ! *Ai tăiat gardianul*[2] *!* Vin' să te pup şi dacă ai cumva vreo nevoie...

— Am, domnule prefect, un afurisit de chiriaş...

— Bun de tot... Trimite-l la mine, că ţi-l răsucesc eu... Şi laudă-mă bine... adică, ce să mă lauzi, c-am fost rănit de două ori.

— Ştiu, să trăiţi !

— Ştie toată lumea. La revedere !... şi cînd o ieşi, îmi dai şi mie 500 exemplare să le împart pe la ăia...

EPICURIANUL

Sketch

MITICĂ, foarte gras.
COSTICĂ, mai gras decît MITICĂ.
NAE, chelner, orice vîrstă.
La „Parcul bucuriei".

— Hee.... o mie de ani pace! Hai noroc! Ce faci, mă... Stai să bem cîte un șprițuleț. Ei, băiete... pst!... Nae, poftim încoa'... Asta-i chelnerul cel mai de treabă... De cînd te cunosc eu pe tine, Nae?

— De cînd vă cunosc și eu pe dumneavoastră... Ne-am cunoscut odată... Or fi, să zic, douăzeci de ani.

— Ce douăzeci, mai mult... Săracul... Cînd am nevoie de un sutar, mă răpăd la el, și nu i-l mai dau înapoi... Ce zici, Nae?

— Să fiți sănătoși!

— Faci cu ochiul, al dracului pezevenghi!... Nu-i nimic, nu-mi pare rău... trebuie să trăiești și tu, că ai inimă bună... Uite, îți recomand pe prietenul meu... ne avem ca frații. Ce zici, Mitică?

— De, mă Costică...

— Ei, ce ne dai tu, cevașilea, să mîncăm la iuțeală?

— Eu parcă n-aș mînca.

— Nu se poate, se supără Nae... Las', că aranjez eu ceva colea, pe cinste!

— Zău, mă Costică...

— Ce-ți pasă, eu vorbesc cu Nae... nu te privește... Na, poftim, citește ziarul... Ascultă, Năică,

dă-ne nişte crap pe varză... două bucăţi, potrivite, de la mijloc... alege-le cum ştii tu.

— Crap nu mai este.

— Atunci dă-ne cîte o blondă, că mie îmi plac blondele. (Fredonînd :)

O damă blondă,
Cu-o pulpă rondă.

— Şi cîte un gulaş vienez.

— Gulaş nu mai este.

— Ce dracu, măă !

— E tîrziu, a plecat bucătarul.

— Atunci ce ne dai ?

— Răcituri sau grătar... altceva n-avem.

— Bun... ascultă colea, că eşti dat dracului... Ia două bucăţi de muşchi şi spune bucătarului că-i dau o halbă să le bată bine, bine, cu cimbru şi cu usturoi.

— Fără usturoi.

— Fugi, mă Mitică, n-ai idee, pe onoarea mea... Ştii ce bun e ? Mă frate, dacă nu ţi-o plăcea... Castraveţi acri ai ?

— Este.

— Pune un castravete cu zeamă şi unul crud, tăiat felii, cu mărar şi cu ceapă... O ştiu din Bulgaria, din nouă sute treisprezece... de cînd eşti n-ai mîncat... Hai, Nae, du-te, fugi... Stai, ce vin ne dai ?

— Să vă dau o grasă.

— Cu gheaţă multă... Dar pînă atunci dă-ne ceva să gustăm... Creieri ai ?

— Nu ştiu.

— Se poate să n-aveţi creieri ?

— Este, dar nu face pentru dumneavoastră.

— Auzi, Mitică... Bravo, Nae ! Vezi, d-aia te iubesc eu pe tine !

— Decît să mîncaţi să vă fie rău, să pat eu ruşine, mai bine vă spun curat... nu face, şi s-a isprăvit !

— Uite, mă, cum se cunoaşte omul ! Vezi, măcar că e chelner.

— Să fi învăţat eu carte...

— Nu făceai nimic, ascultă-mă pe mine... Eu n-am învățat ? Cu ce m-am ales ? Muncesc de-mi ies ochii pentru treizeci de mii de lei pe lună, și notează că sînt director general. Vin cînd pot, plec cînd vreau. Da' alții, săracii, vai de capul lor... Ei, ce ne dai așa-nainte ?

— Eu zic să luați niște mititei.

— Așa, domnule... Bravo, băiete ! Dar repede, mă... Adă tot și să fie rece... Asta-i boala mea.

— Nu-i bine să bei așa rece.

— Ce vrei, mă Mitică, așa m-am deprins... Eu la băi nu mă duc, concediu nu iau... Toți se plimbă, și eu stau... Mă duc din cînd în cînd la birou, văd ce-i pe acolo, vin acasă, mă dezbrac la cămașă, mănînc un ghiveci așa cum știu eu să-l prepar, beau cîteva șprițuri de se aburește paharul și-i trag niște aghioase, mă... Am o casă ca în codru... Nu tu muscă, nu tu soare...

— Bine că poți.

— Altfel cum crezi c-aș duce-o ?

— Eu, „mon cher", aș vrea să fiu dus undeva în lume, departe, să stau singur în fața cerului, să nu văd oameni, să nu citesc ziare...

— Frumos cîntă lăutarii... Nu ? De unde dracu scot atîtea melodii, că nu sînt decît șapte note...

— (Urmărindu-și visul :) ...ori să stau lungit în iarbă, cu ochii pierduți în zarea albastră...

— Teribilă trebuie să fie cîrna aia de acolo... Vezi cum rîde ? Femeia care rîde cu poftă, să știi de la mine...

— De multe ori îmi vine să mă duc la mînăstire.

— Maicile sînt date dracului !

— Fără glumă, mă întreb adesea, o fi existînd oare paradisul ?

NAE (înșirîndu-le pe masă) : Poftiți mititeii, salata, berea și bateria.

— Da' mușchii nu-i aduseși, mă ?

— Se frige.

— Uite, mă Costică, paradisul : un șpriț, doi mititei și cîrna de colo... „La dame de chez Maxim", mă duc s-o aduc... Ne face cu ochiul de-un ceas.

POCĂINȚA

Domnul Romeo Popescu iubea pe domnișoara Jenny Ionescu. Jenny nu iubea însă pe Romeo, fiindcă era bătrîn. Dar părinții, frații, verii și nepoții, de o parte, prietenii și cunoscuții, de cealaltă, i-au demonstrat că timpurile sînt grele și că domnul Popescu era nu numai în vîrstă, ci și inspector general. Neputînd face o căsătorie de-nclinare, domnișoara Ionescu s-a-nclinat în fața destinului și a unui domn cu burta grav înscrisă în curcubeu și-a zis „da", luîndu-și adio, nu fără să ofteze, de la prinții care îi populaseră închipuirile de pension. Ca să-și lege zilele în neștire e în adevăr destul ca o fată să spuie o vorbă, pe cea mai scurtă dintre toate, de teamă, s-a gîndit poate legiuitorul, să nu-și ia seama dac-ar avea mai multe de rostit.

Ca orice om în vîrstă, Popescu adora pe Jenny. O culca sărutînd-o pe frunte, o trezea cu vorbe dulci de doică, îi servea la pat cafeaua, îi săruta mîna la plecare, iar la dejun îi aducea delicatese pe care i le băga în gură, după ce o punea mai întîi să închidă ochii.

Jenny se lăsa alintată. Menajul părea unit. Părinții nu mai puteau de bucurie că fata nimerise bine. Invidioșii făceau complimente cu gura pungă, și cînd îi vedeau trecînd la braț pe stradă, ea cu ochii mari, el rotund ca luna ce se ivea de sub pălăria tare, vecinii se mirau de norocul lui.

Cu toate acestea, un spirit fin ar fi observat că de la o vreme Popescu nu mai era acelaşi. Îngrijorarea îi pişca inima. Răsărind ca un semn de întrebare, viitorul îi întuneca prezentul. Romeo isprăvise abia luna de miere, satisfăcut, dacă nu satisfăcător, şi se gîndea deja la o retragere onorabilă. Simţea că se îngraşă. Îi tremurau picioarele şi sufla greu. Îngrijorat, hotărî să rărească demonstraţiile conjugale, iar pentru ca să nu se bage de seamă, recurse la o stratagemă : îndesi inspecţiile. Pleca însă de fiecare dată chinuit de gelozie, urmărit de rîsul lui Jenny, care ieşea provocătoare, tunsă băieţeşte, să-l petreacă pîn' la poartă, naivă şi pudică, ferindu-şi sînii albi de ochii trecătorilor.

Popescu nu era prost. Bărbatul care pleacă se expune, gîndea el. Nevasta lui n-avea de lucru. Lipsa de ocupaţie aduce plictiseală, şi cînd o femeie tînără se plictiseşte, e coaptă pentru adulter. La această idee se-ndreptă spre birou, scoase din sertar revolverul şi-l strecură cu ochii încruntaţi în buzunar. Diplomat, se ferea însă ca de foc să-şi arate gelozia, căci dacă gelozia amantului încîntă, a soţului bătrîn este ridicolă şi neputincioasă. Sărea dintr-un tren într-altul, ducînd cu dînsul cămaşa de noapte şi presimţiri rele.

Dar într-o zi veni radios acasă, aducînd primele cireşi. Mîncă cu poftă, tachină nevasta, care cedă, uluită de surpriză, şi sfîrşi prin a-i spune vestea cea mare. Ministerul îi pusese la dispoziţie un „Cadillac". Avea în fine automobil. Efectul se văzu imediat. Jenny îl sărută din toată inima, cu toate că aşa cum sta, congestionat la faţă, istovit de sforţări pe marginea patului, nu era de loc seducător. Jenny era transportată ; de ce, n-ar fi putut spune. Cine ştie, chiar în momentele de cea mai sinceră expansiune, ce gînduri ascunse zac în substratul conştiinţei unei femei ?

Intrară din nou în luna de miere. Popescu făcu nebunii : o îmbrăcă din cap pînă-n picioare. Cu şapcă de turist şi haină de cauciuc, Jenny, cu ochii

ei mirați, părea un băiețel de ceară din ușa unei prăvălii cu haine gata. Erau toată ziua pe drumuri. Desigur, și el și Jenny se mai plimbaseră cu automobilul, dar niciodată cu atîta plăcere. Vedeau parcă soarele și pomii pentru-ntîia oară. Plecau voioși, reîntinerit și el, vrăjit de nebunia acestei femei tinere, cutreierînd în lung și-n lat Moldova. Făceau curse mari. Lacomi de spațiu, luau ceaiul la Tecuci și cinau la Piatra-Neamț, unde serile sînt reci, oamenii primitori și nevestele gospodine. Popescu era econom din fire. Slujbaș vechi, știa să inspecteze fără cheltuială. Mînca și dormea pe la dascăli, în paturi întinse cu cearceafuri aspre, ce miroseau a sulfină, la casele unde vedeau lubidragi [1], urcîndu-se portocalii pe streașină, rațe legănîndu-se prin curte și vacă priponită-n livadă.

În ziua de Sfinții împărați Constantin și Elena erau oaspeții învățătorului din Crăcăoani, sat vecin cu mînăstirea Horaița, sălășluită-n Munții Neamțului. Dascălul, flăcău nătăntol, cu mustața mijindă, cioplit în cremene, pîrguit ca un măr domnesc, servea sfios, ca o fată mare, vin rubiniu, răcit în cofăielul cu apă de șipot. Masa era pusă sub nucul din fața casei. Prin fereastra deschisă, gramofonul învîrtit din cînd în cînd de domnul Popescu invita lelița să culeagă fragi.

Mîncase bine: pui fripți presărați cu mălai la jar de carpen, caș dulce și faguri de miere. Grădina era parfumată și vinul delicios.

— Ăsta-i un nectar! exclamă transportat Popescu.

— La lichiduri se zice hectolitru, insinuă roșindu-se învățătorul, regretînd imediat, bănuind după rîsul inspectorului, ce nu mai contenea, c-a spus o prostie.

Rîdeau de el, dar îl priveau cu simpatie: Popescu, pentru aerul său supus și prostănac, iar Jenny, indulgentă, privindu-l cum știu femeile să privească fără să se uite, îi admira cămașa cu rîuri

de borangic, brațele-i vînjoase și ochii-i verzi ca alunele crude.

— Hai să plecăm, zise de la o vreme Popescu.

— Du-te tu, eu nu merg... Mă simt obosită.

— Ce-ai să faci singură?

— O să stau de vorbă cu mama Floarea.

Mama Floarea, cum îi zicea Jenny, era bunica flăcăului, femeie căruntă și îndesată, cu fața rumenă, îmbrobodită cu maramă galbenă.

— Vin' mai ghini și te hodinește, o invită ea bucuroasă, că-i răcoare. și ți-oi lăsa geamurile deschise.

Popescu nu făcu nici o obiecțiune. Dorea chiar să rămînă singur. Plimbările care la început îl încîntaseră deveneau obositoare. Simțea că Jenny se plictisește lîngă dînsul. Trebuia să-i țină de urît. De felul lui nu era vorbăreț. Sforțările pe care le făcea dădeau rezultate slabe. Spunea prostii, pe care Jenny le asculta cu gîndul aiurea, și dacă n-ai nici o încredere în femeia care vorbește mult, Popescu știa din experiența unei vieți furtunoase că te poți aștepta la orice de la o femeie care tace.

Ieși cu învățătorul, care-l petrecu cu stîngăcie pînă la mașină. Îl lăsă în urma lui fără nici o bănuială.

„Ce papă-lapte... De ce n-am eu tinerețea lui?" se gîndi el, căzînd greu pe pernele automobilului.

— Cînd te-ntorci? îl întrebă nevastă-sa din pragul casei.

— Diseară, la masă.

— Să vii, că mi-i frică, zise ea prefăcută. Să nu mă lași aici.

— Vin, se poate? Culcă-te. La revedere.

— Să-mi aduci vișine.

— Da' vișine avem noi destule, răspunse flăcăul închizînd poarta, ia numai să vezi mata... E livada plină.

Popescu se depărta cu viteză mică pe șoseaua îngustă care șerpuia albă și bătătorită pe la poalele munților, cu poduri aruncate peste prăpăstii

ce îl înfiorau, străjuite de cireşi sălbatici cu trunchiuri argintii şi de nuci uriaşi. Sorbea aerul cu poftă şi se lăsa în voia soarelui; căci domnul Romeo Popescu, inspector general la Instrucţie, ţinea la viaţă. Meticulos şi calculat în toate, mîncase în tinereţe cumpătat, la ore regulate, şi nu pierduse nopţile. Acum, de cînd avea automobil, îşi schimbase viaţa cu totul. Dormea puţin şi-nghiţea bucate reci, la-ntîmplare. Pe de altă parte, aerul tare, nevasta tînără, în fine, simţea din ce în ce mai mult că trebuie, cum îl sfătuise şi doctorul, să fie mai rezonabil, să reducă femeia, printre celelalte ocupaţiuni, la o proporţie înţeleaptă. «Altfel, îl avertiză doctorul, îţi va pompa viaţa ca pe un mazagran.» Recomandaţiune inutilă. Popescu, care adorase atît de mult femeia, se urca acum în patul conjugal cuprins de panica pacientului care se aşează pe scaun la dentist.

Ajunsese, reflectînd astfel, la jumătatea drumului ce-l despărţea de satul Ghindăoani, ţinta călătoriei sale, cînd o pocnitură grozavă îl trezi din somnolenţa care-l biruise, ca să constate că plesnise cauciucul, că începuse să plouă şi că trebuie s-o ia repede la picior dacă voia să se înapoieze pe-nserate, căci şoferul nu luase roată de schimb. În pădure nu se încumeta să se adăpostească, şi prin apropiere nu era nici o colibă. Popescu era evlavios: porni înapoi cu cruce-ajută. Pe drum se-ntîlni cu stareţul mînăstirii Horaiţa, cuviosul călugăr Doroftei, şi-mpreună, lăsînd maşina şi şoferul în paza Domnului, punînd frica în tovărăşie, se-ndreptară spre Crăcăoani. Ploua. O ploaie repede, cu stropi mari ce crăpau frunzele, împrăştiind parfum pătrunzător de nuc, cădea necontenit, cu vînt ce răscolea brazii, cu fulgere şi trăsnete ce-i orbeau şi-i înnebuneau de spaimă.

Într-un tîrziu ajunseră. Pe dibuite, Popescu, încărcat de noroi, ud pîn' la piele, se apropie satisfăcut, ca eroul ce aşteaptă răsplata vitejiei sale, de casa învăţătorului. Deschise uşa binişor. După

el intră și stareţul, rămas puţin în urmă să stoarcă poalele anteriului. Odaia era slab luminată de o candelă ce ardea deasupra icoanelor ce reprezentau pe Maica Domnului și pe ţarul tuturor rușilor. În patul cu vraf de scoarţe așezate pe sipetul de la căpătîi, întinși pe o sarică sură, dormeau duși, obosiţi, furaţi de somn, Jenny și Negruș, învăţătorul de la Crăcăoani. El pe-o coastă, cu pumnii închiși ca un copil, ea cu faţa în sus, cu sînii goi și cu gura întredeschisă de fericiri nebănuite.

— Mizerabilii ! Priviţi-i, oameni buni !

— Păi ce căutăm aici ?

— Cum ce căutăm ? E nevasta mea, părinte, mai putu să zică Popescu și căzu moale, ca un sac umplut cu lînă, în braţele călugărului.

— Sculaţi ! strigă înspăimîntat, crezîndu-l mort, stareţul Doroftei. Temeţi-vă de mînia celui atotputernic ! Orice nelegiuire v-apropie de ceasul din urmă și de împărăţia Diavolului... Sculaţi și vă pocăiţi !

Barba albă, ochii ce scăpărau și vocea puternică a călugărului îngrozi amanţii, surprinși în puterea somnului. Negruș se făcu nevăzut. Jenny, nespus de frumoasă, căzu în genunchi :

— Am greșit, se ruga ea frîngîndu-și mîinile. Iertaţi-mă... Învaţă-mă, părinte, cum să mă curăţ.

— Nu se mai poate... să văita Popescu, revenit la viaţă, uitînd că poartă revolver.

— Nu zi așa, fiule. Păcatele sînt încercările lui Dumnezeu. Iart-o, și Magdalena a fost păcătoasă, dar a suferit și s-a pocăit.

— Primesc orice pedeapsă. Sînt vinovată. Mi-a fost frică. Iartă-mă... Fulgera așa de rău !

— Iart-o, maică.

— Dumneata ești, mamă Floareo ?

— Eu, părinte. Dă-li-i ci li-i da și mîntuiţi, că-s tineri și-i păcat.

Călugărul rămase o clipă gînditor, apoi, despărţindu-și barba-n două, întrebă aspru :

— Ai mazăre ?

— Am.

— Adu-mi un pumn de mazăre... Ai să faci o sută de mătănii şi-ai să-mprăştii sub cearceaf mazărea care-o aduce mama Floarea. Să te zvîrcoleşti în usturime şi dureri pîn' la ziuă în patul de ruşine în care ai călcat poruncile Domnului. Şi de te-i pocăi cu adevărat, Dumnezeu te va ierta.

— Nu plînge, îi şopti mama Floarea mai tîrziu, împrăştiind sub cearceaf boabele de mazăre, după cum hotărîse stareţul Doroftei, le oprisem pentru băiat, n-are să fie nimic, că le-am adus hierte.

SFÎNTUL DUMITRU

A trecut şi Sfîntul Dumitru. Bine că a dat Dumnezeu! Îl aştept în fiecare an cu îngrijorare. În afară de belelele casnice, această cucernică sărbătoare îmi impune şi obligaţiunea să mă duc la nişte fini moşteniţi, care, de mult ce se întrec să mă mulţumească şi să mă onoreze, mă exasperează.

Sînt doi bătrîni care locuiesc parcă de cînd e lumea într-o stradelă dosnică, în afară de orice zgomot.

Sfîntul Dumitru e pentru ei sărbătoarea cea mai mare. Cu două-trei zile înainte, scutură casa de iarnă, curăţă sobele, pun varză la acrit, şi cînd sosesc la dejun, trebuie s-o botez în calitate de naş, să torn eu prima găleată de apă.

Finii mei sînt oameni simpli, desprinşi parcă dintr-un album vechi. El sever, cu barbeţi cum nu se mai poartă şi cu guler scrobit, cu nasturi de mărgean, cum se purta odată. Ea, femeie corpolentă, cu burta balonată de naşteri laborioase, cu mîinile înăsprite de treburile casei, cu capul plin de reţete de bucate şi de leacuri.

Avuseseră nouă copii, din care mai trăiau doi: un băiat mic, în clasele primare, hotărît să devină ambasador, şi o fată de nouăsprezece ani, care făcuse profesionala, avea buton pe nas, părul zburat şi prezenta particularitatea, pe care finul Dumitru mi-o aminteşte la fiecare aniversare, ca pentru întîia oară, că e născută şi botezată la Sfîntul Dumitru, adică tocmai în ziua cînd s-au cununat ei.

Datorită acestei împătrite coincidențe, sînt obligat să aduc o dată pe an domnișoarei Pulcheria — a fost dorința familiei — un ban de aur, ca să-i poarte noroc, și băiețelului, ceva serios, care să-l pregătească pentru cariera diplomatică, o agendă cu calendar sau o călimară, care să se poată purta, fără să se răstoarne, în buzunar, pentru că finul meu, domnul Dumitru Dumitrescu, e convins că diplomatul trebuie să fie gata să țină și să noteze discursuri, cum se exprima el, retezînd aerul cu mîna-i slăbănoagă, la moment.

Afară de mine, mai sînt invitați la masă rude mai mari, funcționari mai mici și meseriași cumsecade, în haine de sărbătoare, rași în frica lui Dumnezeu, care mănîncă, fără să scoată o vorbă, depărtați cuviincios de masă, părăsind tacîmul la fiecare bucățică, ridicîndu-se numai să ciocnească, îndemnîndu-se din ochi, glăsuind în cor „să trăiască", adică eu.

Eram așezat în capul mesei. Trebuia să mănînc supă de două ori, de două ori sarmale și un hartan de gîscă friptă pe cartofi, rugat să scuz, fiindcă au fost sarmale, și nu mai mergea să fie pusă pe varză, cum cere tabietul.

Cum finul nu obișnuiește vin decît la zile mari, tulburelul de Sfîntul Dumitru îl încălzește repede și, după plăcinta cu mere, odată cu cafelele, după ce s-au pus resturile deoparte pentru mai tîrziu, cînd i-o veni nașului foame, încep producțiunile.

Debutează junele Cazimir — a fost dorința familiei — care se depărtează lîngă ușă, de unde zbiară crescendo : „Ca un glob de aur luna strălucea, / Și pe-o vale verde oștile dormea..." [1]

Dar aproape de sfîrșit, nemaiavînd glas, se încurcă, tuși, o luă de la început, după tonul dat de finul Dumitru, din nefericire, prea jos, și junele Cazimir se înfurie pe noi, porni să plîngă, refugiindu-se în brațele finei Gherghina, care îl mîngîia cu vorbe dulci : „Mînca-l-ar mama de ce are să ajungă el", căci fina nu putea zice niciodată la sfîrșitul mesei : „diplomat" în ziua de Sfîntul Dumitru,

lucru de care domnul Mihalache făcea haz, refugiindu-se superior în gulerul scrobit, ros nițel pe margine.

După Cazimir venea, sau mai bine zis urma să vină, rîndul Pulcheriei, invitată scurt, ca la școală, de finul Dumitru :

— Treci, Pulcherio !

Atunci se producea catastrofa.

— Nu cînt. Să nu mă pui să cînt, că nu cînt.

— Cîntă !

— Nu cînt.

— Cîntă cînd îți zic eu !

— Nu cînt, tată, zău nu cînt.

— Cîntă cînd îți zice tat-tău.

— Nu cînt, mamă.

— Ia taci tu ! se răstește finul Dumitru către nevastă-sa. Și de ce nu vrei să cînți, mă rog ? o întrebă el scurt, hotărîtor, ca la jurați.

— Pentru că nu vreau să cînt, și sînt și răgușită.

— Da' anul trecut cum ai cîntat ?

— Anul trecut a fost altceva.

— Cum altceva, ce a fost an ?...

— Anul trecut a fost anul trecut, și anul ăsta...

Dar fata n-apucă să isprăvească argumentația, care se anunța atît de strînsă, și o palmă răsunătoare o așeză automat pe scaunul de pe care se ridicase să-și susțină procesul.

— Foarte bine i-a făcut, spuneau meseriașii, care trăiseră viață grea de ucenici. Trebuie să asculte de părinți. Cînd ești mic, înghiți și faci ce ți se spune. Înțeleg să nu știi, da' cînd știi să cînți așa de frumos ! Care alta să fie, ar vrea, da' dacă nu poate, și nu i-a fost dat de la Dumnezeu... Cîntă *Steluța,* poftim, că ai cîntat-o și anul trecut, și încă destul de bine...

— Asta nu se face ! protestau energic, amestecîndu-și glasurile, funcționarii. Într-o zi ca asta, și față cu nașul... Domnișoara e fată mare, nu mai merge să o bați, s-a isprăvit... Taci... nu mai plînge, domnișoară, îți strici ochii degeaba... Scuză și dumneata. S-a întîmplat, s-a întîmplat... mortul de la

groapă nu se mai întoarce... Vino și cere pardon, să vă împăcați...

— Lăsați-o, că e încăpățînată... Asta și cînd era mică nu cerea pardon s-o fi omorît-o... E mîndră, ca tat-său...

Finul Dumitru curmă neînțelegerea dînd drumul gramofonului, un gramofon cu pîlnie mare și douăsprezece plăci : *Coana Manda și cometa, Hora cu naiul, Discursul bețivului,* și, în fine, *Steluța,* cîntată cu ahturi [2] de un lăutar... „ce s-auzea, domle, de parcă cînta la fereastră..."

Din colțul de unde suspina să pornească o moară de vînt, rău inspirată sau antrenată de patosul țiganului anonim, domnișoara Pulcheria aruncă capricios, cu o octavă mai sus, ridicîndu-se în picioare, un răsunător și prelungit : „În veeci printre-e stelu-u-u-țe"...

— Taci !

— Las-o, Dumitre...

— Nu se poate !

— Lăsați-o...

— Am zis !

— Spune-i dumneata, nașule.

— Las-o, fine !

— Nu, nașule, că se-nvață cu nărav... Trebuia să cînte cînd i-am spus eu... Acum să tacă !

— Ba am să cînt !

— N-ai să cînți !

— Ba am să cînt !

— Cîntă dacă-ți dă mîna !

— „În vee..."

Dar o palmă mai răsunătoare decît cea dintîi curmă vecinicia.

— La anul, dacă nu cînți, să știi că te bat.

— Ba poate că nu ți-ai mai face rîs... O da Dumnezeu și-o bate-o bărbatu-său...

· NOTE

MAIORUL BOȚAN

Volumul a fost publicat la București (Editura Viața Romînească) în 1921 *, cu următorul sumar : *Maiorul Boțan ; R. E. ; Ca la Galați ; Legea progresului ; Punerea la punct ; Vine doamna și domnul gheneral ; A căzut Turtucaia ! ! ; Un revoltat ; Metodă nouă ; Recunoștința ; Un om dintr-o bucată ; Echipă specială.*

Cîteva din lucrările de mai sus (*Vine doamna și domnul gheneral, Legea progresului, R. E. Metodă nouă* și *A căzut Turtucaia ! !*) au alcătuit materia volumului de debut, *Vine doamna și domnul gheneral,* publicat la Iași în 1918. Despre această carte scriitorul ne informează :

„La Iași, în 1918, am publicat schițele într-o broșură, dar cu atîtea greșeli de tipar, că am lăsat toate broșurile la tipografie și am luat numai cîteva, pentru reviste și prieteni. Apărea pe atunci revista Însemnări literare. D-l Mihail Sadoveanu e primul care nu numai că a citit toată broșura, așa neciteață cum era, dar a și scris o dare de seamă plină de elogii [n.n. — vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. VI]. Cred că a fost un mare curaj din partea d-lui M. Sadoveanu, cînd pe vremea aceea nu mă știa nimeni." **

Înaintea tipăririi în volum, schițele au fost publicate în Pregătirea, Luceafărul, Sburătorul și Lectura pentru toți, în intervalul ianuarie 1919 — iunie 1920.

---

* Apărut la începutul anului 1921. Editarea lui este anunțată în Sburătorul, II (1921), nr. 46 (26 martie).

** F. Aderca : *De vorbă cu Gh. Brăescu,* Mișcarea literară, II (1925), nr. 22 (11 aprilie).

În prefața ce însoțește volumul, E. Lovinescu sintetizează conținutul studiilor sale consacrate creației brăesciene :

„Am atras atenția de la început asupra maiorului Gheorghe Brăescu... Prin schițele publicate în S b u r ă t o r u l și adunate acum în volum, scriitorul și-a precizat o fizionomie, fixîndu-și un loc în literatură. E cel mai autentic urmaș al lui Caragiale și, prin noutatea lumii pe care o zugrăvește, un umorist unic. Viața militară și-a găsit, în sfîrșit, Homerul ironic, după cum mahalaua, mica burghezime, semidoctismul, politicianismul mărunt își găsise un istoric în Caragiale. Decît *Legea progresului*, n-a scris nimic mai bun autorul *Momentelor.** Nu numai o anecdotă, ci o scurtă acțiune epică, sugrumată în cîteva rînduri magistrale. Cînd caporalul se ia la întrecere cu colonelul, unul luptînd pentru onoarea batalionului lui, iar celalt pentru cinstea pasului prusian, încordîndu-se ca două forțe elementare în vederea unei victorii decisive, cînd îi vezi ocolind repetat curtea cazărmii, în emoția crescîndă a regimentului, ne pătrunde fiorul epic al luptelor singulare, în care destinul unui neam sta în mușchiul sau viclenia unui singur individ. E o emoție comprimată. N-o destinde nici oarba furie a colonelului învins, ce se năpustește asupra caporalului.

Din cele cîteva schițe ale maiorului Brăescu începe să se proiecteze pe fondul armatei romîne figura colonelului îngust, tipicar, adevărat asasin al spiritului de inițiativă, ignorant (*A căzut Turtucaia !!*) — figuri sinistre ce ne-au dus în pragul dezastrelor. Scriitorul l-a fixat pînă acum în scurte anecdote, pe care le domină totuși valoarea reprezentativă a individului. E de dorit să o lărgească și mai mult în multiplele linii și aparențe ale vieții, pentru a lega simbolul complex al unui moștecism ireductibil, fără exagerații, fără caracterul vodevilistic, ci în viguroase trăsături realiste, în care ironia e cu atît mai puternică, cu cît e mai sumbră.

Maiorul Brăescu nu se distinge numai prin observația ironică, limitată. Are și darul observației amănuntului pentru amănunt. E un acumulator de amănunte ce întregesc o atmosferă. Nimeni nu ne-a evocat mai bine prin mărunte notațiuni atmosfera micilor garnizoane, cu viața ierarhizată a

---

* Referitor la asociația Caragiale-Brăescu, vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. XXXIII—XXXV.

familiei militare, formalismul rigid al cazărmii, căruia nu-i răspunde nici o realitate sufletească, şi, în genere, viaţa provincială, cu rivalităţile dintre civili şi militari, cu seratele de la cluburile militare, cu pîcla deasă a banalităţii şi plictiselii...

Prin darul de a prinde nota dominantă şi ridicolul ce plesneşte ca un mugur, sub aparenţe, prin colectarea laborioasă a imponderabilului, prin cunoaşterea unei lumi puţin zugrăvite pînă acum, şi, deşi nu posedă încă arta compoziţiei şi un stil personal, maiorul Brăescu păşeşte în primul plan al literaturii noastre satirice."

Prin valoarea sa literară, *Maiorul Boţan* poate fi considerat cel mai reprezentativ dintre toate volumele publicate de scriitor. Este semnificativ de subliniat că studiile de sinteză consacrate creaţiei sale amintesc în mod deosebit lucrările din sumarul acestei culegeri.

P. 3 MAIORUL BOŢAN

Publicată pentru prima oară în S b u r ă t o r u l, I (1920), nr. 44 (14 februarie) ; inclusă în sumarul ediţiei *Maiorul Boţan* (1921).

Referiri critice :

— Ş. Cioculescu : *Schiţele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 445).

— Vezi şi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p XLVIII.

1. *robe de chambre* (fr.) : rochie de casă.

2. *chose* (fr.) : oarecare.

P. 9 CA LA GALAŢI

Scrisă în prizonierat, [1917]. Este a patra schiţă din caietul găsit în arhiva scriitorului, datînd din această perioadă, cenzurat de *Offiziergefangenenlager-Neisse*.

— Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. XVIII.

1. *viveur* (fr.) : petrecăreţ.

2. *pince-nez* (fr.) : ochelari, fără braţe, prinşi de nas printr-un mic resort.

3. *ă la ronde* (fr.) : pe fiecare în parte.

Scrisă în prizonierat *, [1917]. Publicată pentru prima oară în cadrul ediţiei *Vine doamna şi domnul gheneral* (1918) ; reprodusă în S b u r ă t o r u l, I (1918), nr. 33, 20, [29], noiembrie ; inclusă în sumarul ediţiilor *Maiorul Boţan* (1921) şi *Schiţe alese* (1927).

Referiri critice :

— M. Sadoveanu : *Gh. Brăescu — „Vine doamna şi domnul gheneral"* (vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. VI).

— E. Lovinescu : Prefaţa ediţiei Gh. Brăescu — *Maiorul Boţan* (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 424) ; *Critice* (vol. VIII, pp. 21, 40) ; (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 434) ; *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, pp. 314, 326) ; *Critica ştiinţifică* (vezi Bibliografie, nr. 882) ; *Un om ironic* (vezi Bibliografie, nr. 884) ; *Unde dai şi unde crapă* (vezi Bibliografie, nr. 887).

— S. Struţeanu : *„Cum sînt ei"* (vezi Bibliografie, nr. 881) ; *Eugenie critică* (vezi Bibliografie, nr. 883) ; *Impresariatul în critică* (vezi Bibliografie, nr. 885).

— Ş. Cioculescu : *Schiţele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 444).

— G. Călinescu : *Istoria literaturii romîne...* (pp. 699—700).

— B. Elvin : Prefaţa volumului Gh. Brăescu — *Vine d-na şi d-l general* (ediţia a II-a, p. 15).

— L. Raicu : *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

— N. Sorin : Prefaţa volumului Gh. Brăescu — *Secretul* (pp. 15—16).

— Vezi şi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, pp. XVIII, XXXVI, XL, XLVII.

Comentarea schiţei de către E. Lovinescu a stîrnit polemica în jurul chestiunii Caragiale—Brăescu (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, pp. 436—437). Ulterior, acelaşi critic analizează schiţa, exemplificînd, cu ajutorul ei, tabloul lumii cazone din creaţia lui Brăescu (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 434).

G. Călinescu menţionează aceeaşi schiţă pentru a demonstra că în literatura scriitorului „situaţiile acute sînt acelea în

* Este a treia schiţă din caietul găsit în arhiva scriitorului, datînd din această perioadă.

care rutina superiorului e pusă în fața unui obstacol neprevăzut : independența de gîndire". În continuare, criticul subliniază : „Superiorul are o obscură bănuială a mediocrității sale, pe care caută a i-o calma subalternii psihologi. Cînd însă prestigiul său e periclitat de rezistență, superiorul se refugiază în asprimea autorității."

1. *Colonelul Crisescu* : numele personajului este întîlnit și în schița *Cele două școli* (vezi vol. I al ediției de față, pp. 142—145).

Este neîndoios că Gh. Brăescu vizează un anume model din realitate. În memoriul de ofițer al scriitorului întîlnim numele colonelului *Cristescu* printre foștii săi comandanți. Mai mult decît atît, același ofițer subliniază într-o caracterizare „zelul depus" [n.n. — de Gh. Brăescu] pentru instrucția „micilor dorobanți", amănunt autobiografic comentat în schiță.

În *Legea progresului* și *Cele două școli* personajul păstrează o semnificativă identitate cu sine însuși, reacționînd asemănător pînă și în vorbire :

„Dacă mergi așa cum îți arăt eu, ți se deschide inima, ți se curăță mintea, ți se luminează orizontul" (*Legea progresului*).

„Dar lucrînd rar, explica el, soldatul cugetă, își dezvoltă memoria, își păstrează credința, se curăță de păcate" (*Cele două școli*).

2. *le pourquoi des choses* (fr.) : cauza, motivul lucrurilor, al întîmplărilor.

P. 26 PUNEREA LA PUNCT

Publicată pentru prima oară în Luceafărul, I (1920), nr. 1 ; inclusă în sumarul ediției *Maiorul Boțan* (1921).

Referiri critice :

— E. Lovinescu : *Critice* (vol. VIII, p. 21) (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 434).

— Ș. Cioculescu : *Schițele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 444).

— G. Călinescu : *Istoria literaturii romîne...* (p. 699).

— L. Raicu : *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

— B. Elvin : Prefaţa volumului Gh. Brăescu — *Vine d-na şi d-l general* (ediţia a II-a, p. 14).

— Vezi şi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. XLVII.

1. *frontavoi* (rar, învechit) : ofiţer înaintat „din front" (dintre soldaţi sau gradele inferioare), fără să fi trecut prin şcoala militară. (Contaminare între *front* şi *vistavoi.)*

P. 29 VINE DOAMNA ŞI DOMNUL GHENERAL

Scrisă în prizonierat *, ([1917]. Publicată pentru prima oară în cadrul ediţiei *Vine doamna şi domnul gheneral* (1918) ; reprodusă în Lectura pentru toţi, II (1920), nr. 1 (mai) ; inclusă în sumarele ediţiilor *Maiorul Boţan* (1921) şi *Schiţe alese* (1927).

Despre condiţiile în care a fost scrisă această lucrare, Gh. Brăescu oferă următoarele informaţii :

„Se alcătuise [n.n. — în lagăr] un cerc de *maeştri*, din care făceau parte arhitectul Vincenz, poetul Nanu, Horia Furtună, care e un băiat şarmant, plin de calambururi.

Ţineau diferite şezători şi învăţătorii, foarte numeroşi, care proiectaseră ca la întoarcerea în ţară, după isprava ce o făcură, să-şi susţie cu tărie şi solidaritate revendicările : pămînt gratuit, mărirea lefii, concedii...

Am scris atunci întîile mele schiţe şi am citit în cercul *maeştrilor*, apoi, la şezătorile învăţătorilor, *Vine doamna şi domnul gheneral*, *Metodă nouă* şi alte schiţe din viaţa ostăşească. Erau de faţă generali, colonei, maiori — rîdeau din toată inima. Ameninţîndu-mă cu degetul, Moş Belea ** îmi spunea : «Măă !» ***

Acelaşi succes îl are lectura nuvelei şi în cercul Sburătorului, în care scriitorul este introdus de poetul Dimitrie Nanu, prietenul său din prizonierat.

---

* Este prima schiţă din caietul găsit în arhiva scriitorului, datînd din această perioadă.

** Poreclă dată unui general de brigadă, personaj real care a inspirat schiţa şi apoi romanul cu acelaşi nume.

*** F. Aderca : De vorbă cu Gh. Brăescu, *Mişcarea literară, II* (1925), nr. 22, (11 aprilie).

În *Memorii*, E. Lovinescu evocă acest moment, oferind detalii, mai puțin cunoscute, referitoare la afirmarea lui Gh. Brăescu în cadrul lumii literare.

„*Maiorul* și-a făcut apariția printre noi la una din ședințele duminicale din primele timpuri ale S b u r ă t o r u l u i. Profesia lui nu ne putea, firește, inspira, din principiu, încredere literară, imediat după război, cînd sub masca invalidității se manifestau diferite diletantisme și solicitări artistice ; nici lipsa unei mîini nu ne prevenea, de asemeni, în bine. Prin atitudinea lui decisă, militară, prin privirea deschisă, prin inteligența spirituală și agresivă desprinsă din trăsăturile fizionomiei, omul între două vîrste, cărunt, dar viril, bătăios în mișcarea unei mîini, pe cînd cealaltă părea un steag închinat sau o pasăre moartă, ne impunea o simpatie ce nu se putea preface și în încredere în clipa în care l-am văzut pășind spre fotoliul de electrocuție al cititorului ; după primele cuvinte, am avut totuși surpriza unui glas ferm, legat, cordial, fără nimic precar în el ; după prima pagină, fraza a început să se afirme precisă, literară, cu un ritm interior ; după alte cîteva, am pornit să ne uităm unul la altul cu nedumerire simpatică, cu mirare încîntată, cu destinderea ușurată a unei spaime inutile ; douăzeci de zîmbete s-au deschis, astfel, flori de primăvară, pe douăzeci de fețe încîntate, deși fusese bănuitoare, ostile cu cîteva minute înainte. Nuvela citită era *Vine doamna și domnul gheneral*, cea dintîi încercare literară a autorului."

Prima apreciere critică aparține lui Mihail Sadoveanu, care, recenzînd volumul *Vine doamna și domnul gheneral*, consideră că în nuvela ce dă și titlul acestei cărți comicul de situații și „monumentalul ordin la raport al colonelului Merișor Elie sînt irezistibile" (vezi Studiul introductiv, p. VI).

Alte referiri critice :

— E. Lovinescu : *Critice* (vol. VIII, pp. 35—36).

— S. Struțeanu : *Gh. Brăescu — „Schițe vesele"* (vezi Bibliografie, nr. 894).

— A. Holban : *Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 899).

— I. Valerian : *De vorbă cu d-l Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 901).

— N. Sorin : Prefața volumului Gh. Brăescu — *Secretul* (pp. 19, 21).

— B. Elvin : Prefața volumului Gh. Brăescu — *Vine d-na și d-l general* (ediția a II-a, pp. 9, 11—12) ; *Posteritatea lui*

I. L. Caragiale (vezi Bibliografie, nr. 935). Cităm din textul prefeței :

„Brăescu a prins încă din prima sa schiță, cu o mînă de maestru, atmosfera din garnizoanele provinciale, mascarada pe care o întrețin aici prostia și servilismul. Iată întreaga garnizoană, intimidată de fericirea că însuși comandantul diviziei va trece prin orășel, silindu-se să-i cîștige bunăvoința prin tot felul de atenții și măguliri, care trădează nu numai limita maximă a culturii și civilizației la care s-au ridicat, dar și o viziune proprie asupra vieții, o tablă de valori certe, cu criterii definitive, limpezi și indiscutabile.

„*Ordinul la raport...* e un adevărat breviar al acestei lumi închise într-o prostie robustă și într-o ignoranță protocolară, în care stupiditatea e o condiție naturală a existenței și singurul mijloc de a se orienta într-o trainică țesătură de forțe. Pentru oricine, această lume e de ordinul absurdului și al enormității, dar pentru militarul lui Brăescu, dimpotrivă, viața civilă apare ca o lume complicată și învălmășită și fantezistă, căreia trebuie să i se reproșeze cadența neregulată și intervenția neașteptată. Prostia personajelor lui Brăescu nu are supleţe și este inflexibilă ca o virtute."

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. XVIII, XIX, XXVI, XXXVI, XLIII, XLIX, LXVII—LXIX.

1. *diadoh :* moștenitorul tronului regal în Grecia.

2. *mitenă :* mănușă care acoperă numai o parte a mîinii, lăsînd liber vîrful degetelor.

3. *songe d'amour* (fr.) : vis de dragoste.

4. *à mademoiselle Hélène* (fr.) : domnișoarei Elena.

5. *Vine doamna și domnul gheneral :* corectat după manuscris. În ediția din 1921 : *Vine d-na și d-l general,* formă întîlnită de altfel și în titlul nuvelei. De remarcat că în piesa de teatru, publicată în 1924, scriitorul adoptă forma *Vine doamna și domnul gheneral,* îndepărtînd inconsecvențele edițiilor precedente *(g-ral, general, gheneral),* inexistente în manuscris.

6. *confiserie :* cofetărie.

7. *Aștept* la *Apostolescu :* corectat după manuscris. Ediția 1921 : *Aștept* pe *Apostolescu* (sic !).

8. *le :* adăugat după manuscris ; omis în ediția 1921.

9. *Cine-i cu popota ? :* replică de sine stătătoare în ediția 1921 (din greșeala tipografului). Corectăm după manuscris,

forma adoptată fiind confirmată şi de dramatizarea nuvelei (1924).

10. *à la fourchette* (fr.) : folosit cu sensul „pe nepregătite".

11. *chose* (fr.) : vezi vol. I al ediţiei de faţă, p. 425, nota 2.

12. *Răiciulescu* (după manuscris şi textul piesei). În ediţia 1921, *Raiciulescu.*

13. *pot zice :* adăugat după manuscris şi versiunea din 1918, considerînd că este o omisiune a ediţiei 1921. În 1924 scriitorul reîntregeşte replica în acest sens (vezi piesa *Vine doamna si domnul gheneral*).

14. *trichel (tricher) :* sfeşnic cu trei lumînări (întrebuinţat de arhierei la serviciul bisericesc).

15. *Hughenoţii* — operă în 5 acte de compozitorul german Meyerbeer (1791—1864).

16. *Aux pieds de la montagne* (fr.) : la poalele muntelui.

17. *La al doilea cadril viceversa :* adăugat după manuscris. Textul piesei (1924) confirmă necesitatea reîntregirii replicii.

18. *Colonel Merişor :* personaj central şi în alte lucrări ale scriitorului : *Cîinii de război* (vezi vol. I al ediţiei de faţă, pp. 299—306), *O excursiune de plăcere* (vezi vol. II al ediţiei de faţă, pp. 169—181), *Fineţe cazonă* (vezi Bibliografie, nr. 395). Însemnările lui Gh. Brăescu din articolul *Cîinii de război* (vezi vol. I al ediţiei de faţă, p. 474) sînt o dovadă că personajul „Merişor" are un echivalent real în viaţă.

19. *dubeş :* joc cu zaruri (şase-şase).

20. *Cuconiţelor, domnul colonel vă roagă... salutînd scurt şi bătînd din pinteni :* replică de sine stătătoare în ediţia din 1921. Corectăm după manuscris.

21. *defrizate :* corectat după manuscris. În ediţia 1921, ca şi în variantele din 1918, 1920 : *frizate* (sic !).

22. *Embrasse-moi, Ni-net-te, embrasse-moi, / Tu as la taille parfaite, Ni-net-te, Ni-net-te* (fr.) : Sărută-mă, Ninette, sărută-mă, / Ai un trup fără cusur, Ninette, Ninette.

23. *— Nu mă-nnebuni !... Ioane !... Vasile !*

— Ordonanţa lui don colonel !... Să vie, c-o cheamă don colonel !

Replicile, aparţinînd evident unor personaje diferite, sînt contopite în variantele 1918, 1920, 1921, 1927, rod al greşitei transcrieri din manuscris. Greşeala semnalată a determinat pe unii

îngrijitori de ediție să reproducă respectivul fragment în diferite forme. În ce ne privește, transcriem replicile corectate de Brăescu în 1924 cu prilejul dramatizării nuvelei.

P. 46 A CĂZUT TURTUCAIA!!

Publicată pentru prima oară în cadrul ediției *Vine doamna și domnul gheneral* (1918); reprodusă în Sburătorul, I (1920), nr. 38 (3 ianuarie); inclusă în sumarul ediției *Maiorul Boțan* (1921).

Menționată de M. Sadoveanu printre „preocupările serioase ale scriitorului", în recenzia asupra volumului de debut (vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. VI).

G. Călinescu analizează schița în a sa *Istorie a literaturii romîne...* (p. 699), stabilind totodată unele caracteristici esențiale ale prozei lui Gh. Brăescu:

„Natural, ca orice operă satirică, schița lui Brăescu se bizuie pe observarea și pe cît cu putință îngroșarea mecanizărilor sufletești. Noul Moș Teacă este și el nu mai puțin de o ignoranță crasă, facil, infatuat, lăudăros, biurocratic, arțăgos, crunt. Arta scriitorului constă într-o transcriere încordată a dialogului și în semnalarea din afară a acelor mișcări sufletești care, dacă nu aparțin psihologiei personalității, nu sînt totuși numai simple ticuri profesionale. În comportarea eroilor se disting clar trei momente: împietrirea de tagmă, simplitatea omului mediocru și micul gest individual. Însă fiind vorba de niște scurte comedii, inefabilul individual e absorbit de spiritul colectiv de rutină. Colonelul din *A căzut Turtucaia!!*, ca rezervist, e cel mai puțin militar dintre toți. La el predomină mediocritatea burgheză și nulitatea individuală. Totuși, ajuns în activitate, din cauza războiului, el memorează din viața de cazarmă un anume fel posibil de adaptare, care constă în a evita orice inițiativă."

Alte referiri critice:

— E. Lovinescu: Prefața ediției *Maiorul Boțan* (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 424); *Critice* (vol. VIII, p. 21) (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 434).

— Ș. Cioculescu: *Schițele maiorului Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 889).

— L. Raicu : *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. XLV și nota de la p. 448 referitoare la schița *Criminalul.*

P. 49 UN REVOLTAT

Publicată pentru prima oară în S b u r ă t o r u l, I (1920), nr. 43 (7 februarie) ; inclusă în sumarul ediției *Maiorul Boțan.*

Referiri critice :

— G. Călinescu : *Istoria literaturii romîne...* (p. 699).

— L. Raicu : *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

1. *ă la carte* (fr.) : după lista de mîncare.

2. *vaincre sans péril [on triomphe sans gloire]* (fr.) : victoria fără primejdie [este triumf lipsit de glorie] (vers din tragedia *Cidul* de Pierre Corneille).

P. 54 METODĂ NOUĂ

Scrisă în prizonierat, [1917]. Publicată pentru prima oară în cadrul ediției *Vine doamna și domnul gheneral* (1918) ; reprodusă în P r e g ă t i r e a, I (1919), nr. 3 (1 ianuarie), și S b u r ă t o r u l, I (1919), nr. 32 (22 noiembrie) ; inclusă în sumarul edițiilor *Maiorul Boțan* (1921) și *Schițe alese* (1927).

Despre condițiile în care a fost scrisă această schiță, vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 428.

Referiri critice :

— M. Sadoveanu : *Gh. Brăescu — „Vine doamna și domnul gheneral"* (vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. VI).

— E. Lovinescu : *Critice* (vol. VIII, pp. 21—22) ; *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, pp. 314—315).

— Ș. Cioculescu : *Schițele maiorului Gh. Brăescu* (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 444).

— G. Călinescu : *Istoria literaturii romîne...* (p. 700).

— B. Elvin : *Un scriitor pe care nu trebuie să-l uităm* (vezi Bibliografie, nr. 929) ; Prefața volumului Gh. Brăescu — *Vine*

d-na și d-l general (ediția a II-a, p. 13) ; *Posteritatea lui I. L. Caragiale* (vezi Bibliografie, nr. 935).

— L. Raicu : *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

— N. Sorin : Prefața ediției Gh. Brăescu — *Secretul* (p. 15).

În studiul lui E. Lovinescu consacrat creației brăesciene schița este folosită — alături de altele — pentru exemplificarea lumii cazone din opera scriitorului, sintetizînd-o în trăsăturile ei dominante.

E. Lovinescu, ca și alți critici ai vremii, interpretează însă natura comicului unilateral, dintr-o perspectivă strict bergsoniană. Potrivit acestei concepții, comicul ar rezida în contrastul dintre ordinea vitală și cea mecanică a faptelor, considerate „în sine", ignorîndu-se resorturile sociale și aspectele obiective ale acestei modalități estetice.

„Tabloul zugrăvit de Brăescu se poate reduce ușor la o schemă expresivă. Reformele au rămas ineficace : nu s-au scoborît din abstracția legiferării la realitatea sufletelor. N-au dat armatei decît o serie de principii și de reglemente acceptate în litera și nu în spiritul lor. De aici, automatismul mișcărilor ce nu corespund necesităților sufletești ; de aici, comicul puternic, ieșit din simpla prezentare a contrastului. Aparatul funcționează în vid ; huruie mașinile fără să macine ceva ; viața e pur mecanică, îndărătul gesturilor automatice nu e o conștiință.

Celula vieții militare e regimentul, iar axa, în jurul căreia gravitează, e colonelul, din care satira lui Brăescu a creat o figură centrală. Nu e însă *Moș Teacă ;* nu e împins la caricatură ; nu e construit din fantezie, ci prin observație riguroasă. Colonelul e militarul de modă veche, terorizat totuși de metodele noi, de spiritul reformator ce s-a abătut și asupra armatei, ca asupra tuturor ramurilor vieții noastre publice. Dintr-un om lăsat în voia naturii lui reale, devine un fel de automat, cu mișcări ordonate de principii străine și neasimilate. Deși n-a înțeles nimic din spiritul nou, se crede totuși reformator ; acțiunea se reduce la parada unor gesturi inutile. De aici, acea admirabilă serie de schițe : *Metodă nouă, Legea progresului, Punerea la punct, A căzut Turtucaia !!,* în care e fixată disproporția dintre efort și rezultat, dintre formă și fond cu o preciziune și discreție de ton unice. Reformismul e nu-

mai o pojghiță superficială ; în dosul ei stă omul vechi, cu instinctele lui brutale, cu metodele lui tradiționale." *

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, p. XX, XLI, XLVII.

P. 59 UN OM DINTR-O BUCATĂ

Scrisă în prizonierat **, [1917]. Publicată pentru prima oară în Pregătirea, I (1919), nr. 9 (10 august) ; reprodusă în Sburătorul, I (1919), nr. 36 (20 decembrie) ; inclusă în sumarul ediției *Maiorul Boțan* (1921).

Schița conține multe elemente autentice, sursa de inspirație fiind evident autobiografică. Raporturile dintre cele două personaje ale schiței (căpitanul Romașcanu și plutonierul-major Niță), stabilite în conducerea companiei, sînt aproape identice cu cele pe care scriitorul le evocă în volumul său *Amintiri* referindu-se la perioada în care era subofițer. Cităm : „Locotenentul meu, simpatic tuturor, cumula reputația de vînător iscusit cu aceea de chefliu neîntrecut, acordate de craii tîrgului.

— Văd că te pricepi, bravo. Dă-i înainte.

Și nu l-am mai văzut." ***

Referiri critice :

— Ș. Cioculescu : *Schițele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 444).

— L. Raicu : *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

— B. Elvin : Prefața volumului Gh. Brăescu : *Vine d-na și d-l general* (ediția a II-a, p. 10).

— N. Sorin : Prefața ediției Gh. Brăescu — *Secretul* (p. 16).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. XVIII, XX, XLIII, LXV.

1. *Bine, atunci rămîi dumneata și aranjează. La revedere, domnilor :* replică omisă la tipar și reprodusă după manuscris, fiind reclamată de context.

---

* E. Lovinescu, *Critice* (vol. VIII, pp. 20—21).

** Este a doua schiță din caietul găsit în arhiva scriitorului, datînd din această perioadă.

*** Gh. Brăescu, *Amintiri*, pp. 245—246.

2. *medicală:* cuvînt omis în ediția 1921; adăugat după manuscris.

3. *bon voyage* (fr.): drum bun.

4. *brec:* trăsură ușoară cu patru roți, cu capra înaltă, avînd două bănci așezate față în față în lungul sau în latul trăsurii.

5. *cînd se lucrează:* omis în ediția 1921. Adăugat după textul publicat în S b u r ă t o r u l.

6. *de cei* însărcinați *să le șteargă:* corectat după manuscris; în ediția 1921... *înstrăinați...* (sic!).

CUM SÎNT EI

Volumul a fost publicat la [București, Editura Ancora], în [1922] *, cu următorul cuprins: *Cum sînt ei; Un om spălat; Select-Club; Declin; Bolocan; Rugăciune; Răzvrătita; Dureri mărunte; Soldații noștri; O carieră; Pricopsitul; O comedie tragică; Balul prefecturii; Jocul de război.*

Alături de schițele satirice inspirate din realitatea vechii armate se publică pentru prima oară în volum și lucrări din lumea civilă, în special a tîrgușoarelor de provincie *(Select-Club, Răzvrătita, Pricopsitul, Balul prefecturii).*

Discutarea în presă a volumului a stîrnit polemica în jurul chestiunii „Caragiale-Brăescu". Recenzia publicată de Scarlat Struțeanu în V i i t o r u l, XIV (1922), nr. 4.173 (10 februarie) analizează nu atît conținutul cărții, cît mai ales persiflează aprecierile directorului S b u r ă t o r u l u i referitoare la locul lui Gh. Brăescu în satira romînească în raport cu I. L. Caragiale.

Necunoscînd temeinic opera caragialiană, și aproape de loc scrierile lui Gh. Brăescu, S. Struțeanu este furat de echivocul

---

* Îngrijitorii unor ediții postume din opera scriitorului fixează apariția volumului în 1924, repetînd greșeala strecurată în bibliografia lui E. Lovinescu din a sa *Istorie a literaturii romîne contemporane* (p. 327). Considerăm exactă apariția în 1922 întrucît:

a) la 17 septembrie 1921, E. Lovinescu anunță cartea „sub presă" în articolul S b u r ă t o r u l l i t e r a r din revista cu același nume (I, nr. 1);

b) Ș. Cioculescu consemnează aceeași dată a apariției în articolul său *Schițele maiorului Brăescu,* F a c l a l i t e r a r ă, I (1923), nr. 10 (aprilie);

c) S b u r ă t o r u l l i t e r a r anunță editarea cărților la 14 ianuarie 1922 în numărul 18 al revistei;

d) volumul este recenzat în V i i t o r u l la 10 februarie 1922.

unei fraze din prefaţa lui E. Lovinescu la volumul *Maiorul Boţan* („Decît *Legea progresului* n-a scris nimic mai bun autorul *Momentelor*").

Ca urmare, atribuie lui Caragiale o schiţă din opera lui Gh. Brăescu *(Legea progresului)*:

„Fără să reuşească a caracteriza poetic un personaj, domnul Brăescu are unele daruri de a concretiza silueta sa sufletească atunci cînd priveşte aspecte din moravurile militare. E o anumită seninătate în înfăţişarea sa sufletească, pe care o exprimă concis. Acestea sînt însă merite literare, iar nu poetice...

De aceea singura schiţă cu adevărat cazonă a lui Caragiale, *Legea progresului*, deşi este inferioară cu mult *Telegramelor* sau *Domnului Goe*, dar prin individualizare a devenit poezie, ceea ce nu a reuşit domnul Brăescu" (sic !).

Combaterea scriitorului cu propria lui operă a provocat multă ilaritate la vremea respectivă. Criticul răspunde cu violenţe de limbaj, lipsit de onestitate profesională şi de o argumentaţie ştiinţifică.

Discuţiile în jurul cronicii lui S. Struţeanu s-au purtat în special în paginile Sburătorului literar şi ale Viitorului:

— E.L. [E. Lovinescu] : *Critica ştiinţifică*, Sburătorul literar, I (1922), nr. 23 (18 februarie).

— S. Struţeanu : *Eugenie critică*, Viitorul, XIV (1922), nr. 4.185 (24 februarie).

— E.L. [E. Lovinescu] : *Un om ironic*, Sburătorul literar, I (1922), nr. 25 (4 martie).

— S. Struţeanu, *Impresariatul în critică*, Viitorul, XIV (1922), nr. 4.197 (10 martie).

— S. : *Locul crimei*, Sburătorul literar, I (1922), nr. 28 (25 martie).

— L. [Lovinescu] : *Unde dai şi unde crapă*, Sburătorul literar, I (1922), nr. 30 (8 aprilie).

P. 71 CUM SÎNT EI

Publicată pentru prima oară în Sburătorul, II (1920), nr. 20 (25 septembrie). Inclusă în sumarul ediţiei *Cum sînt ei*, [1922].

Referiri critice :

— Ş. Cioculescu : *Schiţele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 444).

— E. Lovinescu : *Critice* (vol. VIII, p. 32).

— B. Elvin : Prefaţa volumului Gh. Brăescu — *Vine d-na şi d-l general* (ediţia a II-a, p. 12).

— Vezi şi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. XLVIII.

P. 74 SELECT-CLUB

Publicată pentru prima oară în Sburătorul, II (1920), nr. 22 (9 octombrie) ; inclusă în sumarul ediţiei *Cum sînt ei*, [1922] ; reprodusă în Rampa, XI (1926), nr. 2.590 (18 iunie).

Referiri critice :

— E. Lovinescu : *Critice* (vol. VIII, p. 32).

În antologia de faţă se corectează textul ediţiei de bază după ultima variantă a schiţei, apărută în Rampa.

1. *cabulă* (de la turc. *kabul)* : superstiţie de jucător de cărţi.

2. *mazetă* (de la fr. *mazette)* : calificativ dat unei persoane nepricepute la jocurile de noroc.

3. *N-am nici de trăsură* (1926).

4. var. : — *Nu mă înşel niciodată... absolut niciodată* (1920, 1922).

5. var : *Zi mai bine să ne* aducă... (1920, 1922).

6. var. : *Davilla* (1920, 1922).

P. 77 DECLIN

Publicată pentru prima oară în Sburătorul, II (1920), nr. 23 (16 octombrie) ; inclusă în sumarul ediţiei *Cum sînt ei* [1922].

Referiri critice :

— E. Lovinescu : *Critice* (vol. VIII, pp. 23, 36—37) ; *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, p. 324). Reproduce un fragment din schiţă, subliniind măiestria scriitorului în descripţia psihologică.

— Ș. Cioculescu : *Schițele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 444).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, p. XXXIX.

1. *gibernă* (din fr. *giberne) :* tolbă.

2. *egretă :* mănunchi de pene folosit în trecut ca podoabă la chipie militare, pălării etc.

3. *trocan :* chipiu.

P. 80 BOLOCAN

Publicată pentru prima oară în Sburătorul, II (1920), nr. 24 (23 octombrie) ; inclusă în sumarul ediției *Cum sînt ei*, [1922].

Referiri critice :

— E. Lovinescu : *Critice* (vol. VIII, p. 24) ; *Istoria literaturii romîne* (vol. IV, p. 317).

— B. Elvin : *Un scriitor pe care nu trebuie să-l uităm* (vezi Bibliografie, nr. 929) ; prefața volumului Gh. Brăescu : *Vine d-na și d-l general* (ediția a II-a, p. 15).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. XLVII—XLVIII, L.

1. *ceatlău* (reg.) : bîtă, ciomag.

2. *escarpat* (de la fr. *escarpé*) : abrupt.

3. *prinse :* cuvînt omis din ediția [1922]. Adăugat după textul publicat în revistă.

P. 83 RUGĂCIUNE

Publicată pentru prima oară în Sburătorul, II (1921), nr. 39 (5 februarie) ; inclusă în sumarul ediției *Cum sînt ei*, [1922].

Referiri critice :

— N. Sorin : Prefața volumului Gh. Brăescu — *Secretul* (p. 18).

P. 85 RĂZVRĂTITA

Publicată pentru prima oară în Sburătorul, II (1921), nr. 38 (29 februarie); inclusă în sumarul ediției *Cum sînt ei*, [1922].

Referiri critice :

— Ș. Cioculescu : *Schițele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 445).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, p. LXI.

1. *Schröder :* numele unei case de loterie.
2. *muscal* (reg.) : birjar.
3. *la pauvrette* (fr.) : sărăcuța.

P. 91 DURERI MĂRUNTE

Publicată pentru prima oară în Sburătorul, II (1921), nr. 47 (2 aprilie); inclusă în sumarul ediției *Cum sînt ei*, [1922].

Referiri critice :

— B. Elvin : Prefața volumului Gh. Brăescu — *Vine d-na și d-l general* (ediția a II-a, p. 12).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. XLIII, XLVIII.

P. 93 O CARIERĂ

Publicată pentru prima oară în Sburătorul, II (1921), nr. 41 (19 februarie); inclusă în sumarul ediției *Cum sînt ei*, [1922].

Referiri critice :

— E. Lovinescu : *Critice* (vol. VIII, pp. 37—38); *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, pp. 326—327).

— S. Struțeanu : *Gh. Brăescu — „Cum sînt ei"* (vezi Bibliografie, nr. 881).

— Ș. Cioculescu : *Schițele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 444).

— B. Elvin : Prefața volumului Gh. Brăescu — *Vine d-na și d-l generai* (ediția a II-a, p. 10).

— N. Sorin: Prefața volumului Gh. Brăescu — *Secretul* (p. 17).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, p. XXXVII.

1. *pestelcă* (reg.) : șorț.

2. *levretă* (din fr. *levrette)* : ogarcă, cățea de vînătoare cu trup foarte subțire.

3. *grop* (de la ital. *groppo)* : pachet de bani, sac pentru bani.

P. 103 PRICOPSITUL

Publicată pentru prima oară în Sburătorul, II (1921), nr. 37 (22 ianuarie) ; inclusă în sumarul ediției *Cum sînt ei,* [1922].

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. LXII LXVII.

1. *îmbodolită* (reg.) : înfofolită.

2. *waterproof* (engl.) : impermeabil.

3. *Văduva veselă* : operetă de Franz Lehar (1870—1948).

P. 108 BALUL PREFECTURII

Publicată pentru prima oară în Sburătorul, II (1920), nr. 7—8 (26 iunie — 3 iulie) ; inclusă în sumarul ediției *Cum sînt ei,* [1922].

Din informațiile culese de la nepoata scriitorului (arhitecta Ileana Negulescu), acțiunea nuvelei s-ar petrece în orașul Vaslui.

Referiri critice :

— E. Lovinescu : *Critice* (vol. VIII, pp. 37—38) : *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, p. 37).

— Ș. Cioculescu : *Schițele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 445.

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, p. LXI.

1. *en froid* (fr.) : a fi în relații ostile cu cineva.

2. *Puppchen* (germ.) : păpușică.

3. *das gibt bei uns nicht* (germ.) : la noi nu-i așa.

4. *ivoire* (fr.) : fildeș ; în text cu sensul „fildeșie".

5. *serate* : în revistă și ediție *sonate* (sic !).

6. *valtrap* : pătură împodobită cu diferite cusături, care se pune sub șa.

7. *cit* (înv.) : material ieftin de bumbac, înflorat și apretat.

8. *matineu* : haină de casă pe care o purtau femeile dimineața.

9. *cu tupeul în „papillottes"* : cu părul de pe frunte înfășurat în bucăți de hîrtie ca să se încrețească.

10 *ma chère* (fr.) : draga mea.

11. *tante Hélène* (fr.) : mătușa Elena.

12. *a giorno* (ital.) : ca ziua.

13. *très hommes du monde* (fr.) : oameni care cunosc regulile de comportare în societate.

14. *obsedate* : în revistă și ediție : *observate* (sic !).

15. *sans façon* (fr.) : fără pretenții.

16. *c'est vraiment honteux* (fr.) : e de-a dreptul rușinos.

17. *A son âge, ma chère...* (fr.) : La vîrsta ei, draga mea...

18. *mauvais sujet* (fr.) : soi rău.

P. 122 JOCUL DE RĂZBOI

— Ședință în continuare —

Publicată pentru prima oară în Sburătorul, I (1920), nr. 51 (1 mai) ; inclusă în sumarul edițiilor *Cum sînt ei,* [1922] ; *Schițe alese* (1927).

Analizînd printre altele schița de față, L. Raicu (vezi Bibliografie, nr. 930) caracterizează judicios contrastul dintre aparență și esență în structura personajelor brăesciene :

„Contemplată fără intenții critice, lumea schițelor lui Brăescu pare așadar de o complexitate extraordinară... Arta scriitorului este de a fi știut să dozeze într-o ecuație exactă (a cărei dezlegare e secretul marelui său talent dramatic) acest amestec de autoritate goală, familiaritate și sfătoșenie îngăduitoare.

Mișcările exterioare sînt ale unui om frămîntat cu cea mai mare sinceritate, în cel mai înalt grad, de progres, gesturile sînt ale unui poet neînțeles de contemporanii săi, ale unui muzician căruia îi revine sarcina dificilă de a sparge vechile

tipare, ale unui savant inovator în știință, surprins de inerția, spiritul dogmatic și presiunea înăbușitoare a epocii. Dar dincolo de vălul confuz al gesturilor caricate, se deschide pustiul."

Alte referiri critice :

— E. Lovinescu : *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, p. 315).

— N. Sorin : Prefața ediției Gh. Brăescu — *Secretul* (p. 17).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. XLIV—XLV, LVI.

DOI VULPOI

Volumul a fost publicat la [București, Editura Ancora], în 1923 *, cu următorul sumar : *Doi vulpoi ; Manșonul țaței Leonora ; Oale sparte ; Țăranii noștri ; Soldatul Busuioc ; Între camarazi ; Cele două școli ; Criminalul ; Burdulea ; Sufletarul ; Superstiție ; Mîna de fier ; Eresuri ; Nenea Guță ; Toasturi cazone ; Mulțămită ; Moș Belea.*

După apariția volumului, încep să fie discutate cu mai multă insistență unele probleme de conținut ale creației lui Gh. Brăescu.

Satirizarea vechii armate de către scriitor a stîrnit ecouri diferite în presa literară a timpului. Într-o recenzie nesemnată, publicată în coloanele revistei Ideea europeană, IV (1923), nr. 111 (28 ianuarie), se recomandă autorului „o rătăcire în viață".

Criticul Ș. Cioculescu — pe atunci student al Facultății de litere — are meritul de a fi subliniat aspecte esențiale ale creației lui Gh. Brăescu, reliefînd strînsa legătură dintre viață și operă (*Schițele maiorului Brăescu,* Facla literară, I, nr. 10, aprilie 1923). Plecînd de la afirmația că „serviciul militar este cea mai grea obligație a individului față

* Preluîndu-se datarea greșită conținută în indicațiile bibliografice ale lui E. Lovinescu din *Istoria literaturii romîne contemporane* (p. 327), îngrijitorii edițiilor de pînă acum au considerat că volumul a apărut în 1922. Pe cotorul cărții însă este menționat cu discreție anul *1923*. La fel, revistele Cugetul romînesc, Adevărul literar și artistic din ianuarie 1923 anunță apariția volumului la această dată.

de societatea burgheză", Ş. Cioculescu schiţează tabloul vieţii cazone aşa cum ni-l înfăţişează scriitorul.

Cităm :

„Opera lui Brăescu... este un respectabil magazin de prostie umană, colectată fără cruţare. O ironie a soartei vrea ca ierarhia să fie respectată peste tot, şi aşa se face că, în regiment, colonelul este cel dintîi dintre proşti : «mînă de fier, acţionată de un cap de lemn». În timp de pace, prostia şi incapacitatea, oricît de costisitoare pentru stat, sînt încă inofensive.

...Onoarea militară este un cuvînt frumos. Plutonierul strînge banii de la recruţi ca să nu şi-i fure ei între ei, ci ca să-i fure el ; căpitanul are însă grija să reclame el acest drept, în calitate de superior *(Doi vulpoi)*. Ca orice meşteşug, armata are avantajele ei. Aprovizionarea, «sarcina cea mai onorabilă din corp, piatra de încercare a viitoarelor genii militare», şi casieria atrag «pierderea la destinele regimentului», «economii» şi avansarea. Are servitutea militară şi grandoarea ei ! *(O carieră.)*

Emulaţiunea în armată e eficace numai prin simulare şi adulaţie. Ambiţia materială întru avansare este urmărită aprig, fără scrupul.

Uneori, întru avansare şi... glorie, ofiţerii încearcă inovaţii şi reforme. Această manie, dublată de prostie, a procurat material pentru unele bucăţi admirabile :

Legea progresului, Punerea la punct, Metodă nouă şi *Cele două şcoli.* Prostia, înşelăciunea, necinstea şi brutalitatea, acestea domnesc în deformarea pe care o suferă omul în armată. Ridicolă şi odioasă, în fond mai mult odioasă decît ridicolă, aşa ne înfăţişează Brăescu viaţa militară. Acest satiric este un logician : împingînd situaţiile, cuvintele şi caracterele la absurd, creează comicul, uşor exagerat. Realitatea care se ascunde sub acest comic este înfiorătoare. Brăescu, înapoia rîsului său robust şi popular, ascunde o cută de rînjet de un pesimism pronunţat. Impresia ultimă este una de deprimare şi descurajare. Din toată galeria sa de tipuri, obiectiv reprezentate, dar cu cruzime, simpatia sa se îndreaptă către puţini : către ţiganul umil şi eroic *(Burdulea)*, către sublocotenentul aproape copil, uman fiindcă n-a avut încă timpul să ajungă bestie *(Cum sînt ei)*, către generalul care vede limpede ruina sa fizică şi desconsiderarea de care

e înconjurat *(Declin)*, către colonelul de şcoală veche, înlocuit de şcoala cea nouă, precum morţii sînt înlocuiţi de cei vii *(Moş Belea)*, şi către plutonierul-major care conduce de fapt compania, în profitul unui căpitan leneş *(Un om dintr-o bucată)*. Celelalte personaje i-au inspirat dispreţ lăuntric şi batjocură stăpînită. Observaţia pesimistă a lui Brăescu s-a extins şi asupra femeii şi a bărbatului în relaţiunile de căsătorie, adulter sau prostituţie. Din acest examen fără iluzii, bărbatul a ieşit mai prejos decît femeia, chiar cînd ea este decăzută. Autorul a văzut un viţiu social în efectuarea căsătoriei în paguba femeii, mai tinere, neştiutoare şi încrezătoare. De aici, simpatia sa pentru femeile care greşesc dintr-un viţiu al căsniciei. Egoismul şi laşitatea brutală a bărbatului justifică evadarea femeii *(Răzvrătita, Balul prefecturii)* şi adulterul ei *(Maiorul Boţan)*. Lui Brăescu i-a plăcut să pună mai multă umanitate într-o prostituată *(O comedie tragică)* decit în toate celelalte eroine ale sale. Alături de această creatură nu poate sta, prin umanitate, decît o biată ţărancă oropsită de soartă, îndurînd-o şi socotindu-se totuşi *Mulţămită*. Ideile lui Brăescu asupra relaţiunilor dintre bărbat şi femeie ţin de morala naturii. [...] D-l Lovinescu îi atribuie lui Brăescu «o indiferenţă împinsă pînă la impasibilitate». Credem dimpotrivă că, fără a fi tendenţios, maiorul Brăescu are o viziune pesimistă care proiectează o lumină întunecată asupra lucrurilor. Dintre personajele sale nici unul n-are vreo aspiraţie idealistă. Autorul are simpatiile şi antipatiile sale si, într-o măsură pe care n-o depăşeşte, este în dreptul său. În mod tacit îşi judecă, condamnă sau absolvă personajele. Comicul său nu înşală pe nimeni. Maiorul Brăescu nu e un umorist lipsit de doctrină. Cu un realism de o îndrăzneală neobişnuită, nu s-a silit să ne înfăţişeze armata în mod revoluţionar. În acest sens, opera sa este un rechizitoriu sever prin însăşi înfăţişarea obiectivă a lucrurilor, aşa cum sînt. Vigoarea talentului maiorului Brăescu, încă susceptibil de lărgire şi de dezvoltare, îndreptăţeşte o legitimă aşteptare în pătrunderea mereu mai adîncă a fenomenelor vieţii noastre sociale."

Pentru data la care au apărut, aprecierile de mai sus sînt revelatoare, subliniind sensurile mai profunde ale operei lui Gh. Brăescu. Evident, cu perspectiva cercetărilor actuale, considerăm exagerată aprecierea criticului referitoare la modul

„revoluționar" prin care scriitorul ar fi înfățișat lumea militară. Subînțelegem din cuvîntul amintit dorința criticului de a reliefa ascuțimea satirei sale, profunzimea ei.

De asemenea socotim exagerată aprecierea privitoare la nota „pesimistă" a operei acestuia. Atitudinea biciuitoare a satirei scriitorului sugerează mai degrabă o anumită intenționalitate pozitivă, opera sa înscriindu-se ca o critică activă a moravurilor vechii societăți. Elementele acestei critici nu sînt generate de pesimism, deznădejde, cum tot atît de adevărat este faptul că nu aparțin unui sistem doctrinal precis configurat.

P. 127 DOI VULPOI

Publicată pentru prima oară în Sburătorul literar, I (1922), nr. 17 (7 ianuarie) ; inclusă în sumarul edițiilor *Doi vulpoi* (1923), *Schițe alese* (1927).

Referiri critice :

— E. Lovinescu : *Critice* (vol. VIII, p. 42).

— Ș. Cioculescu : *Schițele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 444).

— B. Elvin : *Un scriitor pe care nu trebuie să-l uităm* (vezi Bibliografie, nr. 929).

— N. Sorin : Prefața ediției Gh. Brăescu — *Secretul* (pp. 18—19).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. XXXVI—XXXVII.

1. *trenul :* de la expresia fr. *train de vie :* fel de viață (în text cu valoarea „standard ridicat de viață").

2. *Plutonierul Bucurel :* numele personajului este întîlnit și în schița *Împărțeală cazonă* (vezi vol. I al ediției de față, pp. 351—353).

P. 133 OALE SPARTE

Publicată pentru prima oară în Sburătorul literar, I (1921), nr. 1 (17 septembrie) ; inclusă în sumarul edițiilor *Doi vulpoi* (1923) și *Schițe alese* (1927).

Referiri critice :

— E. Lovinescu : *Critice* (vol. VIII, p. 41) ; *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, p. 326).

— L. Raicu : *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

— N. Sorin : Prefața ediției Gh. Brăescu — *Secretul* (pp. 16—17, 21—22).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. XXXVIII, XLVII.

P. 137 ȚĂRANII NOȘTRI

Publicată pentru prima oară în Sburătorul literar, I (1921), nr. 3 (1 octombrie) ; inclusă în sumarul edițiilor *Doi vulpoi* (1923) și *Schițe alese* (1927).

Este prima lucrare din viața satului publicată de Gh. Brăescu. Titlul *Țăranii noștri* este folosit și în alte schițe, înrudite tematic, scriitorul intenționînd să ne înfățișeze o imagine cît mai diversă a mediului rural. (Vezi schițele cu același titlu din Dimineața, XXVIII, nr. 9.244, 21 septembrie 1932, și •Viața literară, VIII, nr. 16, 1—25 iulie 1934.)

Tema satului, obiect al interesului amănunțit al scriitorului, revine frecvent în opera sa, prilejuind numeroase schițe publicate în volume sau rămase în periodice (vezi Bibliografie, nr. 78, 87, 97, 115, 118, 133, 327, 431, 466, 471, 543, 547, 548, 562, 617, 807, 823, 827, 862 ș.a.).

Multe dintre acestea prezintă un interes inedit fiind publicate după apariția ultimului volum de schițe și nuvele (1929) înregistrat de istoriografia literară.

Referindu-se la tipologia țăranului romîn din opera lui Gh. Brăescu, L. Raicu (vezi Bibliografie, nr. 930) amintește creația lui Maupassant, pentru a evidenția caracterul profund realist al operei celor doi scriitori. Exemplele citate subliniază atitudinea lipsită de prejudecăți a țăranului în fața morții. Observațiile — judicioase — sînt și mai elocvente dacă se are în vedere o altă schiță din creația lui Brăescu *(Pe calea Domnului)*, publicată în Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.442 (22 august), unde influența lui Maupassant este fără tăgadă.

Alte referiri critice :

— E. Lovinescu : *Critice* (vol. VIII, pp. 25—26) ; *Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 893) ; *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, p. 319).

— A. Holban : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Bibliografie, nr. 904).

— L. Raicu : *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, p. LV.

P. 140 SOLDATUL BUSUIOC

Publicată pentru prima oară în Sburătorul literar, I (1921), nr. 4 (8 octombrie) ; inclusă în sumarul ediției *Doi vulpoi* (1923).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. XLVII—XLVIII.

P. 142 CELE DOUĂ ȘCOLI

Publicată pentru prima oară în Sburătorul literar, I (1921), nr. 6 (22 octombrie) ; inclusă în sumarul ediției *Doi vulpoi* (1923).

Referiri critice :

— E. Lovinescu : *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, p. 316).

— Ș. Cioculescu : *Schițele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 444).

— B. Elvin : *Posteritatea lui I. L. Caragiale* (vezi Bibliografie, nr. 935).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. XXXVI, XL.

1. *Colonelul Crisescu Ioan :* vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 427, nota 1.

2. *pestiferat* (de la fr. *pestiféré) :* ciumat.

P. 146 CRIMINALUL

Publicată pentru prima oară în Sburătorul literar, I (1921), nr. 8 (5 noiembrie) ; inclusă în volumul *Doi vulpoi* (1923).

Referiri critice :

— L. Raicu : *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

1. În 1913, amestecul marilor puteri europene care urmăreau să-şi întărească poziţiile lor în Balcani — după alungarea dominaţiei otomane din această zonă — precum şi neînţelegerile ivite între guvernele burgheze ale ţărilor balcanice, cu privire la diferite probleme teritoriale, au dus la declanşarea unui nou război balcanic. Guvernul conservator al Romîniei, sprijinit de liberali, se alătură alianţei dintre Serbia, Grecia şi Turcia, cu scopuri anexioniste. Prin caracterul său, cel de al doilea război balcanic a fost un război imperialist. În 1913 armata romînă nu a desfăşurat operaţii militare propriu-zise.

Termenilor de *duşman* şi *inamic*, întîlniţi în schiţă, autorul le conferă o pură accepţie militară.

P. 149 BURDULEA

Publicată pentru prima oară în Sburătorul literar, I (1921), nr. 10 (19 noiembrie) ; inclusă în volumul *Doi vulpoi* (1923).

Referiri critice :

— Ş. Cioculescu : *Schiţele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 444).

— N. Sorin : Prefaţa ediţiei Gh. Brăescu — *Secretul* (pp. 19—20).

— Vezi şi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, pp. XLV, XLVII.

1. *coconăşelule :* corectat după textul publicat în revistă. În ediţia 1923 : *cocnăşelule.*

P. 152 SUFLETARUL

Publicată pentru prima oară în Sburătorul literar, I (1922), nr. 42 (13 octombrie) ; inclusă în sumarul ediţiei *Doi vulpoi* (1923).

— Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. LXII.

1. var. : — *Ori poate vrei ciuboţele ? Ce-ţi alegi tu, rochie sau ciuboţele, ce-ţi place mai tare ?*

— *Vezi ce îndărătnică e?* (1922).

2. *Prenez-la avec du bien* (fr.) : Ia-o cu binişorul.

3. *a coşi* (reg. — despre piele) : a se băşica, a se umfla în urma unei lovituri.

P. 154 MÎNA DE FIER

Publicată pentru prima oară în Sburătorul literar, I (1922), nr. 47 (17 noiembrie) ; inclusă în sumarul ediţiilor *Doi vulpoi* (1923) şi *Schiţe alese* (1927).

Elementele autentice din această schiţă sînt numeroase. Recunoaştem, din detaliile referitoare la cadrul în care se desfăşoară acţiunea, sectorul militar în care a activat ofiţerul Brăescu (Regimentul 31 Calafat). În evidenţele acestui regiment găsim, ca şi în cazul schiţei de faţă, doi căpitani cu acelaşi nume (Popescu).

Prototipul care a stat la baza personajului central pare a fi acelaşi colonel din schiţa *Oale sparte*, putînd fi recunoscut şi după unele detalii de portret fizic.

Referiri critice :

— Ş. Cioculescu : *Schiţele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediţiei de faţă, voi. I, p. 443).

— L. Raicu : *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

1. *pohodna :* folosirea trunchiată a expresiei ruseşti „pohod na Sibir" (drum spre Siberia) referitoare la drumul parcurs de surghiuniţi în imperiul ţarist.

P. 157 TOASTURI CAZONE

Publicată pentru prima oară în Sburătorul literar, I (1922), nr. 22 (11 februarie) ; inclusă în sumarul ediţiei *Doi vulpoi* (1923).

Criticînd unele exagerări ale lui E. Lovinescu în legătură cu „superioritatea" satirei lui Gh. Brăescu faţă de satira lui I. L. Caragiale, L. Raicu (vezi Bibliografie, nr. 930) citează schiţa pentru a demonstra că şi la Brăescu „caricarea realistă ia aspectul şarjei". În legătură cu această problemă, M. Se-

bastian a consacrat articolul *Chestiunea Caragiale—Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 914).

Alte referiri critice :

— N. Sorin : Prefaţa ediţiei Gh. Brăescu — *Secretul* (pp. 14—15, 20).

— B. Elvin : *Posteritatea lui I. L. Caragiale* (vezi Bibliografie, nr. 935).

— Vezi şi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. XLIX.

1. *cu motto :* deformarea expresiei latineşti *proprio motu* (din proprie iniţiativă).

2. *gaudeamus igitur* (lat. medievală) : să ne bucurăm aşadar (începutul unui celebru imn studenţesc).

3. *baş* (reg.) : acum ; tocmai.

P. 163 MULŢĂMITĂ

Publicată pentru prima oară în Sburătorul literar, I (1922), nr. 36 (20 mai) ; inclusă în sumarul ediţiei *Doi vulpoi* (1923).

Referiri critice :

— Ş. Cioculescu : *Schiţele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 445).

— Vezi şi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, pp. LI—LII.

1. *testemel :* basma, tulpan.

2. *mancă* (reg.) : doică.

3. *cîşlegi :* interval de timp între două posturi, în care creştinii mănîncă „de dulce".

P. 166 MOŞ BELEA

Publicată pentru prima oară în Sburătorul literar, I (1922), nr. 40 (17 iunie) ; inclusă în sumarul ediţiei *Doi vulpoi* (1923).

Autenticitatea faptelor narate în schiţă este confirmată de Gh. Brăescu în interviul dat lui F. Aderca (vezi Bibliografie, nr. 897) în preajma apariţiei romanului *Moş Belea*, publicat în 1927. Citām :

„...Acest Moş Belea — în romanul pe care-l voi scrie îl zic colonelul Roiban — îmi aminteşte de începuturile mele

literare. Eram prizonier la Stralsund, în 1917. Acolo mi-a povestit el cum de a fost făcut prizonier, devenind astfel eroul zilei, a cărui fotografie a apărut, cu decorații, prin toate ziarele noastre. Deși pus în retragere din incapacitate, în timpul războiului a fost numit comandant de brigadă. Omul, din lipsă de uniformă, a îmbrăcat hainele vechi ale fiului său, ofițer în rezervă, și, călare pe o mîrțoagă de rechiziție, a pornit într-o noapte pe urmele unei linii de trăgători la hotarul dobrogean : «Hai... hai... hai...» își îndemna bieții rezerviști, ca la manevre. Într-o noapte a mai luat vreo doi călăreți și a plecat așa înainte. S-a întîlnit cu o patrulă de ulani. A întors pe loc... «Ce era să fac eu pe mîrțoaga mea, și ei pe cai pursînge ?... M-au luat de pulpana mantalei și m-au dat binișor jos.» Cînd s-a aflat în tabăra inamicului că a fost capturat însuși comandantul brigăzii, Mackensen a poftit pe camaradul nefericit în aceeași noapte într-un cort mare, în care, la o masă strălucitoare, se aflau toți ofițerii germani, în costume de gală. Moș Belea — inamicul — a fost așezat în fața lui Mackensen, care i-a restituit sabia... După masă, Mackensen, prin tălmaci, l-a întrebat : «Încotro mergeai ? Ce țel aveai ?...» «Nici un țel ! Încotro să merg ?» «Dar rezerve, ce rezerve aveți ?» «Nica toată, ce rezerve să avem ?» Astfel, Moș Belea a ajuns la Stralsund, unde era cel mai aprig strîngător de alimente.

...În asemenea atmosferă și cu asemenea figurine ne plictiseam amarnic în lagăr !"

Referiri critice :

— Ș. Cioculescu : *Schițele maiorului Brăescu* (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 444).

— * * * *Romanul „Moș Belea" al lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 906).

— Pompiliu Constantinescu : *Gh. Brăescu — „Moș Belea"* (vezi Bibliografie, nr. 909).

— E Lovinescu : *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, p. 327).

— G. Călinescu : *Gh. Brăescu...* (vezi Bibliografie, nr. 917) ; *Istoria literaturii romîne...* (p. 700).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. XXVI, XXXIX, XLV, LVII, LXX—LXXI.

1. *crochet :* joc în aer liber, în care mai multe persoane lovesc, pe rînd, cu un ciocan, niște bile mici de lemn, făcîn-

du-le să treacă, după anumite norme, printr-o serie de arcuri înfipte în pămînt.

2. *canaf* : ciucure.

3. *a ogoi* (reg.) : a linişti, a potoli, a domoli.

4. *de* : corectat după textul publicat în revistă ; în ediţia 1923 : *cu*.

SCHIŢE UMORISTICE

Volumul a fost publicat la Bucureşti, [Editura Ancora], „Biblioteca universală", nr. 100—100 bis, în [1923] *, cu următorul sumar : *Cadre vechi* ; *De sărbători* ; *Cum nasc dramele* ; *O revedere* ; *Curba Lalescu*.

P. 173 VECHITURI

Publicată pentru prima oară în ediţia *Schiţe umoristice*, [1923], cu titlul *Cadre vechi* ; reprodusă în Rampa, VIII (1925), nr. 2.398 (23 octombrie), cu titlul *Vechituri*.

În antologia de faţă se corectează textul ediţiei de bază după ultima variantă a schiţei, apărută în Rampa.

1. var. : *La scară a ieşit întru întîmpinarea comandantului ofiţerul de zi,* care raportează că serviciul s-a îndeplinit conform regulamentului şi... ordinelor date, ar fi vrut să adaoge el, *dar comandantul bătrîn şi chel retează cu un gest raportul şi, lăsînd ofiţerul pe sală, intră în cancelarie, însoţit de un sergent bine hrănit, ce ţinea o nuia întinsă de-a lungul pantalonilor,* [1923].

2. var. : Nimic... *Faceţi dumneavoastră un raport, să ne mai dea oameni,* [1923].

---

* Considerăm datarea exactă avînd în vedere periodicitatea săptămînală a colecţiei (înfiinţată la 1 octombrie 1921), precum şi anunţul de pe coperta a III-a referitor la apariţia romanului *Balaurul* al Hortensiei Papadat-Bengescu, carte apărută în 1923. E. Lovinescu scrie *Un cuvînt înainte* în preajma apariţiei colecţiei în Sburătorul literar, I (1921), nr. 1 (17 septembrie).

P. 176 DE SĂRBĂTORI

Publicată pentru prima oară în Adevărul literar și artistic, IV (1925), nr. 132 (3 iunie); inclusă în sumarul ediției *Schițe umoristice*, [1923]; reprodusă în Rampa, VIII (1925), nr. 2.430 (30 noiembrie), Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.606 (7 iulie).

P. 183 CUM NASC DRAMELE

Publicată pentru prima oară în Adevărul literar și artistic, IV (1923), nr. 139 (22 iulie); inclusă în sumarul ediției *Schițe umoristice*, [1923]; reprodusă în Rampa, VIII (1925), nr. 2.421 (20 noiembrie).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. LX—LXI.

SCHIȚE VESELE

Volumul a fost publicat la București (Editura Cultura Națională) în 1924 *, cu următorul sumar: *De la popotă*; *Colonelul Ionescu*; *Cobea*; *Necazuri*; *Tocmeală*; *La dentist*; *Ultimul model*; *Așa e piesa*; *Flirt*; *Reproșuri*; *Economie*; *Ne varietur*; *Ele*; *Pentru țară*; *Trei fricoși*; *Profilaxie*; *Mila*; *Moșu*; *Școala*; *Cînd vrea Dumnezeu*; *Între două surprize*.

În majoritatea lor, schițele au fost publicate inițial între 1923—1924 în paginile Adevărului literar și artistic, Cugetul romînesc, Spre ziuă, Dimineața și Rampa.

Volumul a reținut atenția mai multor critici. Recenziile sînt semnate de S. Struțeanu în Mișcarea literară, II (1925), nr. 11 (24 ianuarie), G. Baiculescu în Adevărul literar și artistic, VI (1925), nr. 220 (22 februarie), Octav Botez în Viața romînească, VII (1925), nr. 2 (februarie).

* Volumul a apărut în ultimele zile ale anului 1924 sau poate chiar după 1 ianuarie 1925. În lista aparițiilor Editurii Cultura Națională, publicată în Dimineața, XXI (1924), nr. 6.510 (25 decembrie), lucrarea nu figurează.

Exceptînd comentariile critice ale lui S. Struţeanu, obsedat şi în cazul acestei cronici de lipsa „fondului poetic" din opera lui Gh. Brăescu („neajuns" care s-ar părea că îi vatămă iremediabil calitatea scrisului), volumul s-a bucurat de o bună primire din partea recenzenţilor. De altfel, chiar şi S. Struţeanu relevă, cu mai multă obiectivitate de data aceasta, unele calităţi certe ale prozei brăesciene (notaţia amănuntului caracteristic, iscusinţa mînuirii dialogului etc.). Criticul greşeşte însă cînd limitează comicul din opera lui Gh. Brăescu la comicul de mişcare, de situaţie şi de limbaj, ajungînd astfel la concluzia falsă că notarea faptului divers ar avea un conţinut pur anecdotic. S. Struţeanu exclude din analiza sa comicul de caracter, esenţial în arta scriitorului satiric. Argumentarea este cel puţin arbitrară („Fondul nefiind poetic, nu poate fi vorba de un comic de caracter. Faptul divers ucide şi poezia, şi comicul propriu-zis").

Surprinderea amănuntului caracteristic dintr-o situaţie dată, ca şi dialogul nu sînt elemente exterioare, independente de arta conturării caracterelor. Pe bună dreptate nota în această privinţă Octav Botez : „În scenete care nu au mai mult de două sau trei pagini, maiorul Brăescu izbuteşte uneori să condenseze într-o singură frază esenţa unui caracter şi să fixeze un personaj tipic prin două sau trei replici.

Ridicolul, în cele mai multe din schiţele lui, nu provine de obicei dintr-o situaţie exterioară, ci dintr-un contrast social, care îşi are izvorul în natura sau educaţia eroilor."

Fără îndoială, nu se poate tăgădui caracterul anecdotic al unor momente şi schiţe din creaţia scriitorului (în special în cele publicate în paginile R a m p e i şi D i m i n e ţ i i). Considerăm însă că acest element nu este esenţial pentru literatura majoră a lui Gh. Brăescu, concentrată în special în primele cărţi editate între 1921—1924, printre care şi volumul *Schiţe vesele*.

Încercînd să surprindă trăsăturile specifice creaţiei satirice a lui Gh. Brăescu, Octav Botez subliniază cu temei o caracteristică a individualităţii sale artistice : „Atmosfera afectivă a acestor schiţe nu e dispreţul suveran şi ironia nimicitoare a unui Caragiale, dar nici simpatia înduioşată a lui D. D. Pătrăşcanu. Ea trădează mai degrabă un zîmbet uşor, care nu exclude orice indulgenţă..."

Evidenţiind valoarea „remarcabilă" a literaturii brăesciene din lumea militară şi ţărănească, acelaşi autor critică schiţele cu subiecte din clasa mijlocie pentru lipsa lor de adîncime şi de semnificaţie (excepţie schiţele ce au ca temă uşurinţa şi contrazicerile inerente psihologiei feminine: *Ele, Mila, Şcoala*).

P. 189 DE LA POPOTĂ

Publicată pentru prima oară în Dimineaţa, XXI (1924), nr. 6.255 (7 aprilie); reprodusă în Mişcarea literară, II (1925), nr. 11 (24 ianuarie); retipărită în Rampa, XI (1926), nr. 2.602 (2 iulie).

Referiri critice:

— L. Raicu: *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

— Vezi şi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, pp. XLI, LXIV.

1. *ascultaţi-mă:* corectat după ultima variantă a schiţei, publicată în Mişcarea literară şi Rampa. În textul ediţiei 1924: *ascultă-mă*.

P. 191 COLONELUL IONESCU

Publicată pentru prima oară în Cugetul romînesc, II (1923), nr. 1 (1 ianuarie); inclusă în sumarul ediţiei *Schiţe vesele* (1924); ultima parte (III), reprodusă ca schiţă de sine stătătoare în Dimineaţa, XXII (1926), nr. 7.045 (10 iulie), cu titlul *Purcelul*.

Referiri critice:

— O. Botez: *Gh. Brăescu — „Schiţe vesele"* (vezi Bibliografie, nr. 896).

— L. Raicu: *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

1. *Colonelul Ionescu:* personajul mai este întîlnit în schiţa *Toasturi cazone* (vezi vol. I al ediţiei de faţă, pp. 157—162) şi amintit în *Guşă de porumbel* (vezi vol. I al ediţiei de faţă, pp. 317—318).

2. *de visu* (lat.) : văzînd cu ochii.

3. v a r. : — Eu, să trăiţi, domnule colonel, *sergentul Gramatic.*

— *Ce?*

— *Sergentul Gramatic.*

— *Ia ascultă, maiorule... cum?*

— Gramatic.

— *Auzi, doctore... Ia mai repetă, mă!*

— Gramatic.

— *Auziţi, domnilor!... Mama lui de Gramatic! Ţopîrlane! Gramatic, hai? Nu vreau comedii d-astea, maiorule! Sergent furier, sergent-major, aghiotant, înţeleg... dar plutonier chelar şi sergent Gramatic — contabil — n-am auzit pînă acum!*

— *Da-i numele lui, domnule colonel.*

— *Nu se poate. Cum te cheamă, mă?*

— *Gramatic Ion.*

— *Trebuie să fie un ticălos.*

— *Nu, domnule colonel.*

— *Tst... te văzui eu... Să uzi pomii în fiecare seară...* (1923).

4. v a r. : — *Vezi, maiorule, cînd spuneam eu că trebuie să fie un ticălos... Să-l bage la carceră!*

— *Mă mir, domnule colonel. Noi îl ştim băiat de treabă. Pînă acum s-a purtat bine.* E nepotul domnului general (idem).

5. v a r. : ...ca o cucută. *Intr-o noapte, Coca, cum îi ziceau în familie, lipsi de acasă. După o veghe dureroasă, bănuind adevărul, presimţind înstrăinarea, mama, coana Raluca, ieşi mai îmbătrînită şi, roşindu-se fără să-şi dea seama, sperînd nu ştia ce, se hotărî să înnădească în casă pe Veta, o nepoată mai de departe, frumuşică şi tînără, văduva unui negustor cu vază, mort de apoplexie* (idem).

6. v a r. : ...medicul recrutor — *un nebun care n-a vrut să ţină seama* (idem).

7. v a r. : ...de familie. *La urma urmei, s-a dovedit că era persecuţie: doctorul ademenise pe Veta, cu care s-a şi căsătorit mai tîrziu, «nu-i e ruşine obrazului», încheia indignată coana Raluca.* Noroc... (idem).

8. v a r. : ...*înecîndu-se* (idem).

9. v a r. : *Cum nu,* cu plăcere (idem).

10. v a r. : Nu face nimic, *îl duc cum o fi* (idem).

11. var.: *...să luăm* (idem).
12. var.: *De un' să fie.* Cînd m-am dus dimineaţa... (idem).
13. var.: *Parcă era mai roşcat* (idem).

P. 198 COBEA

Publicată pentru prima oară în Spre ziuă, I (1923), nr. 6 (15 aprilie); inclusă în sumarul ediţiei *Schiţe vesele* (1924).

Referiri critice:

O. Botez: *Gh. Brăescu — „Schiţe vesele"* (vezi Bibliografie, nr. 896).

1. *suivi* (fr.): termen consacrat în jocurile de *baccara* şi *chemin de fer.*
2. *a afanisi:* a nimici, a prăpădi.
3. *alpaca:* stofă fină ţesută din lîna animalului cu acelaşi nume care trăieşte în America de Sud.
4. *en carte* (fr.): vezi nota 1.
5. *reste* (fr.): vezi nota 1.
6. *ă volonté* (fr.): vezi nota 1.

P. 207 NECAZURI

Publicată pentru prima oară în Adevărul literar şi artistic, IV (1923), nr. 158 (16 decembrie); reprodusă în Mişcarea literară, II (1925), nr. 11 (24 ianuarie); inclusă în sumarele ediţiilor *Schiţe vesele* (1924) şi *Schiţe alese* (1927).

Referiri critice:

— E. Lovinescu: *Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 893); *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, pp. 320—321).

— G. Baiculescu: *Gh. Brăescu — „Schiţe vesele"* (vezi Bibliografie, nr. 895).

— O. Botez: *Gh. Brăescu — „Schiţe vesele"* (vezi Bibliografie, nr. 896).

— L. Raicu: *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

— Vezi şi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. LXIII.

1. *belaliu* (reg.): mofturos, năzuros.

P. 209 TOCMEALĂ

Publicată pentru prima oară în Spre ziuă, I (1923), nr. 1 (11 martie) ; inclusă în sumarul edițiilor *Schițe vesele* (1924) și *Schițe alese* (1927).

Referiri critice :

— E. Lovinescu : *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, pp. 324—325).

— O. Botez : *Gh. Brăescu — „Schițe vesele"* (vezi Bibliografie, nr. 896).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, p. LVI.

1. *suhat :* pășune.

2. ... *mă crezi...* : corectat după textul apărut în revistă. În edițiile 1924, 1927 : ... *mai crezi...*

P. 213 LA DENTIST

Publicată pentru prima oară în Rampa, VII (1924), nr. 1.929 (31 martie) ; inclusă în sumarul ediției *Schițe vesele* (1924).

Referiri critice :

— O. Botez : *Gh. Brăescu — „Schițe vesele"* (vezi Bibliografie, nr. 896).

— B. Elvin : *Posteritatea lui I. L. Caragiale* (vezi Bibliografie, nr. 935).

1. *Rien dans les mains, rien dans les poches* (fr.) : Nimic în mîini, nimic în buzunare (expresie consacrată în comperajul prestidigitatorilor).

P. 217 AȘA E PIESA

— Comedie în trei tablouri —

Publicată în cadrul ediției *Schițe vesele* (1924) ; reprodusă în Adevărul literar și artistic, VI (1925), nr. 220 (22 februarie).

Referiri critice :

— O. Botez : *Gh. Brăescu — „Schițe vesele"* (vezi Bibliografie, nr. 896).

1. *Küss die Hand* (germ.) : sărut mina.

2. *Gut morgen* (germ. incor. — *Guten Morgen) :* Bună dimineața.

3. *Zi zin ku ?* (germ. incor. — *Sie sind Kõchin ?) :* Dumneavoastră sînteți bucătăreasă ?

Colonelul din schița de față pronunță *Ku,* ceea ce înseamnă, în limba germană, *vacă (Kuh).*

4. *Was ?... Köchin, bitt' schön* (germ.) : Ce ?... Bucătăreasă, vă rog.

5. *nain ?* (transcrierea fonetică a germ. *nein*) : nu ? (Folosit impropriu, cu sensul de *nicht wahr ? — nu-i așa ?)*

6. — *O, ja, bitt schön* (germ.) : *O, da, vă rog.*

7. *Gutten ?* (germ. incor. — *Gut ?*) : Bine ?

P. 219 REPROȘURI

Publicată pentru prima oară în R a m p a, VII (1924), nr. 1.938 (11 aprilie) ; inclusă în sumarul ediției *Schițe vesele* (1924).

P. 221 ECONOMIE

Publicată pentru prima oară în D i m i n e a ț a, XXI (1924), nr. 6.241 (24 martie) ; inclusă în sumarul ediției *Schițe vesele* (1924) ; reprodusă în A d e v ă r u l l i t e r a r ș i a r t i s t i c, VI (1925), nr. 220 (22 februarie) ; inclusă în sumarul ediției *Schițe alese* (1927).

Referiri critice :

— E. Lovinescu : *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, p. 323).

P. 223 NE VARIETUR

Publicată pentru prima oară în D i m i n e a ț a, XXI (1924), nr. 6.248 (31 martie) ; reprodusă în M i ș c a r e a l i t e r a r ă, II (1925), nr. 11 (24 ianuarie) ; inclusă în sumarul ediției *Schițe vesele* (1924).

Referiri critice :

— O. Botez : *Gh. Brăescu — „Schițe vesele"* (vezi Bibliografie, nr. 896).

— L. Raicu : *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

— B. Elvin : Prefața volumului Gh. Brăescu — *Vine d-na și d-l general* (ediția a II-a, p. 17) ; *Posteritatea lui I. L. Caragiale* (vezi Bibliografie, nr. 935).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, p. XLIII.

1. *Ne varietur* (lat.) : Nu se schimbă (expresie latină sugerînd deplina conformitate cu realitatea celor descrise).

P. 226 PENTRU ȚARĂ

Publicată pentru prima oară în A d e v ă r u l l i t e r a r ș i a r t i s t i c, V (1924), nr. 171 (16 martie) ; inclusă în sumarul ediției *Schițe vesele* (1924).

Referiri critice :

— N. Sorin : Prefața ediției Gh. Brăescu — *Secretul* (p. 20).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. XLV—XLVI.

P. 229 PROFILAXIE

Publicată pentru prima oară în D i m i n e a ț a, XXI (1924), nr. 6.227 (10 martie) ; inclusă în sumarul ediției *Schițe vesele* (1924).

Referiri critice :

— O. Botez : *Gh. Brăescu — „Schițe vesele"* (vezi Bibliografie, nr. 896).

1. *glumi* : corectat după textul apărut în revistă. În ediția de bază : *atunci* (sic !).

P. 233 MILA

Publicată pentru prima oară în A d e v ă r u l l i t e r a r ș i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 145 (2 septembrie) ; inclusă în sumarul edițiilor *Schițe vesele* (1924) și *Schițe alese* (1927).

Referiri critice :

— O. Botez : *Gh. Brăescu — „Schițe vesele"* (vezi Bibliografie, nr. 896).

— E. Lovinescu : *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, pp. 323—324).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. LX—LXI, LXVI.

1. *Duduia :* personajul este întîlnit și în schițele *Sufletarul, Sinucigașa* ș.a., păstrînd în linii mari același profil psihologic. Prototipul pare să fie real. Numele personajului și alte detalii — referitoare la cadrul în care se desfășoară acțiunea — ne fac să ne întrebăm dacă acest prototip nu se confundă cu „Duduia", ruda scriitorului, evocată în volumul *Amintiri.* După alte surse de informație, personajul ar evoca figura uneia dintre nepoatele scriitorului (M.B.-M.).

P. 236 MOȘU

Publicată pentru prima oară în Adevărul literar și artistic, IV (1923), nr. 149 (14 octombrie) ; inclusă în sumarul ediției *Schițe vesele* (1924).

După unele amănunte referitoare la profilul unor personaje (judecătorul de pace, „om închis și avar", bunătatea soției lui), înclinăm a crede că sursa de inspirație a schiței de față se găsește în lumea familiei scriitorului. Portretele celor două personaje sugerează profilul „Bădiei" și „Olimpiei" din volumul *Amintiri.*

L. Raicu (vezi Bibliografie, nr. 930) se referă la această schiță pentru a ilustra una din trăsăturile specifice creației lui Gh. Brăescu inspirată din lumea micii burghezii.

„Față de o lume atît de complexă ca aceea a funcționărimii de la oraș, ironia scriitorului prinde o mare variație de nuanțe, traducînd, fiecare, o atitudine. Spre deosebire de Caragiale, a cărui obișnuită atitudine sfidătoare a făcut pe unii critici — între care și Gherea — să vorbească de lipsa de moralitate a scriitorului, considerînd omul, dacă nu și opera, de un cinism diabolic, atitudinea obișnuită a lui Brăescu, dincolo de incisivitatea satiricului, e omenia, îngăduința blajină, tipic moldovenească. Fără a atinge vreodată sarcasmul, tonul tăios și in-

tolerant, ironia lui Brăescu e totuşi capabilă să se elibereze de indulgenţă."

— Vezi şi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. LXII.

1. var : — *Da' tu de ce nu-i spui?*

— Crezi că nu-i spun?

— Vasile!... Vasilică!... Basile, je te prie... Dacă mă iubeşti, laisse-le... Ai să răceşti!

— Scoal' de-acolo!

— . . . .

— Ridică-te cînd îţi spun, că te ia dracu! şi, repezindu-se înfuriat, judecătorul îl mişcă cu piciorul.

Dar capul moşului, cu părul sur de un veac, se rostogoli descoperit în lumina uşii, cu ochii sticloşi, galben ca de ceară, cu gura strîmbată de un rictus nevinovat de copil de lapte.

— O trăsură! Catinco, du-te degrabă după trăsură, să nu moară moşul la noi... Sau mai bine adă un cotiugar, să-l ducă la spital.

Îl aşezară ţapăn în căruţa de scînduri, care porni grabnic, acoperit c-o manta putrezită înaintea lui.

Fiind în ajunul Crăciunului, spitalul, pentru a scăpa de grijă, îl trimise la primărie, sub cuvînt că-i mort de moarte naturală. De aici fu înaintat cu adresă la cimitirul oraşului, altă autoritate, unde aşteptă trei zile pe canape de zăpadă, căci nu se găsea cine să-i sape groapa (1923).

P. 239 ŞCOALA

Publicată pentru prima oară în Adevărul literar şi artistic, IV (1923), nr. 147 (30 septembrie) ; inclusă în sumarul ediţiei *Schiţe vesele* (1924).

Referiri critice :

— O. Botez : *Gh. Brăescu — „Schiţe vesele"* (vezi Bibliografie, nr. 896).

— Vezi şi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, pp. LXI—LXII.

1. *ştrasuri :* imitaţii de pietre preţioase făcute din sticlă.

2. var. : *I-o mai scădea nasul Tincuţii. Şi, aprinsă de curiozitate, înduioşată că fiică-sa nu mai era copilă, legănînd-o ca pe cînd era mică, începu s-o descoasă cu binişorul.*

— *Vezi dacă nu m-asculţi?... Cînd a fost asta?*
— *Ieri.*
— *Unde eraţi?*
— *În salon.*
— *Te-a luat fără veste?*
— *A fost aşa de îndrăzneţ.*
— *De ce n-ai strigat, de ce nu m-ai chemat pe mine?*
— *Te-am chemat, da' mata erai la tanti...*

P. 243 CÎND VREA DUMNEZEU

Publicată în Adevărul literar şi artistic, IV (1925), nr. 154 (18 noiembrie); inclusă în sumarul ediţiilor *Schiţe vesele* (1924) şi *Schiţe alese* (1927).

Referiri critice:

— O. Botez: *Gh. Brăescu — „Schiţe vesele"* (vezi Bibliografie, nr. 896).

— E. Lovinescu: *Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 893); *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, pp. 321—322).

— Vezi şi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. LV.

1. *Înaintam încet pe sub marginea* pădurii: corectat după textul publicat în revistă. În ediţia 1924... *păturii* (sic!). Ediţia din 1927 *(Schiţe alese)* repetă greşeala, ceea ce demonstrează, alături de alte cazuri, că nu a fost tipărită sub îngrijirea scriitorului, fiind o culegere obişnuită de texte literare.

2. *cosac*: peşte de apă dulce din familia crapului.

3. *pirostie (pirostrie)*: obiect de gospodărie făcut dintr-un cerc sau triunghi de fier pe care se aşază un vas la foc.

P. 248 ÎNTRE DOUĂ SURPRIZE

Publicată pentru prima oară în Adevărul literar şi artistic, IV (1923), nr. 159 (23 decembrie); inclusă în sumarul ediţiei *Schiţe vesele* (1924).

Referiri critice:

— O. Botez: *Gh. Brăescu — „Schiţe vesele"* (vezi Bibliografie, nr. 896).

1. *hunter* (engl.): cal dresat să sară peste obstacole.

NUVELE

Volumul a fost publicat la Bucureşti (Editura Adevărul), „Biblioteca Dimineaţa", nr. 11, în [1924], cu următorul sumar: *Pisălogul*; *Leacuri*; *Din săptămîna mare*; *Conferencia*; *Recomandaţiuni*; *Modern-Style*; *Încăpăţînare*; *Din stradă*; *De la popotă*; *Dambla*; *Răzbunare*; *Pe Calea Victoriei*; *Cabula*; *Nimic nou*; *La bărbier*; *Ceasul*; *Urlătorul*; *Unde stă norocul.*

Schiţele au fost publicate pentru prima oară în paginile ziarelor Rampa şi Dimineaţa în cursul anului 1924.

Mai mult decît în cazul celorlalte volume, conţinutul acestuia subliniază inegalitatea creaţiei lui Gh. Brăescu. Alături de schiţe remarcabile, ca *De la popotă, Conferencia* ş.a., sînt publicate lucrări superficiale, în care anecdotica şi elementul frivol trec pe primul plan (*Leacuri, Modern-Style, Din stradă, Dambla, Pe Calea Victoriei, Cabula* ş.a.).

În presă volumul a fost recenzat de V. A. în Dimineaţa, XXI (1924), nr. 6.444 (19 octombrie).

Recenzia — mai mult decît binevoitoare — este semnificativă prin aceea că subliniază unele raporturi dintre creaţia lui Gh. Brăescu şi fenomenele vieţii sociale. („Tendinţa de stăruire a artiştilor asupra realităţilor actuale e un fenomen general în arta postbelică. Cîntători ai vitejiei războinice nu s-au pomenit în nici o ţară după război, exceptînd oratoria emfatică şi oficială a unor oameni politici. Subiectele literare tind din ce în ce mai mult spre preocupări din viaţa şi aspectele sociale. E aceasta un curent puternic şi care va dăinui? Rămîne să adeverească mişcarea literară viitoare. În orice caz, e o faţă a dorinţei generale de a se îndrepta nepotrivirile din societate.")

P. 255 PISĂLOGUL

Publicată pentru prima oară în Rampa, VII (1924), nr. 1.969 (22 mai)*; inclusă în sumarul ediţiei *Nuvele*, [1924].

Schiţa păstrează amprenta autenticităţii biografice, printre personajele ei întîlnindu-se numele unor membri de familie (ţaţa Tinca, fratele din Caracal etc.).

1. *Sabalaerusum (sabalaerusun)* : formulă de salut ; deformarea expresiei turc. *sabahlar hair olsun* : diminețile să vă fie fericite.

2. *Noaimal* (germ. incor. — *noch einmal*) : Încă o dată.

P. 259 CONFERENCIA

Publicată pentru prima oară în Rampa, VII (1924), nr. 1.925 (27 martie) ; inclusă în sumarul ediției *Nuvele*, [1924].

Referiri critice :

— B. Elvin : *Un scriitor pe care nu trebuie să-l uităm* (vezi Bibliografie, nr. 929) ; *Posteritatea lui I. L. Caragiale* (vezi Bibliografie, nr. 935).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, p. XLV.

1. *to be or not to be* (engl.) : a fi sau a nu fi (replică din piesa lui Shakespeare, *Hamlet*).

2. *errare humanum est* (lat.) : a greși este omenește.

3. *Jacques Offenbach* : compozitor francez de operete (1819—1880).

P. 264 RECOMANDAȚIUNI

Publicată pentru prima oară în Rampa, VII (1924), nr. 1.984 (11 iunie) ; inclusă în sumarul ediției *Nuvele*, [1924].

P. 266 DE LA POPOTĂ

Publicată pentru prima oară în Dimineața, XXI (1924), nr. 6.319 (16 iunie) ; inclusă în sumarul ediției *Nuvele*, [1924] ; reprodusă în *Universul literar*, XLII (1926), nr. 7 (14 februarie), unde este integrată în articolul *Societatea Scriitorilor Romîni — A doua șezătoare literară de la 6.II.1926*, cu următoarea mențiune : „Șezătoarea se sfîrșește cu unul din cele mai mari succese de lectură : D-l Gh. Brăescu, cunoscut prin satirizarea lumii militare, citește, cu variate resurse co-

mice, trei schițe, între care inimitabila și îndelung aplaudata *De la popotă"*.

1. *Allons, pourquoi riez-vous, expliquez-moi ça* (fr.) : În sfîrșit, de ce rîdeți, spuneți-mi și mie.

2. *Dificil an franse* (fr. incor. — *Difficile en français) :* Greu pe franceză.

3. *Allez toujours... je comprendrai bien quelque chose* (fr.) : Dați-i drumul... Tot am să pricep eu ceva...

4. *Jassy... on joue théâtre, revist a éte otrefoa. Rusia representé par on urs, Anglia on lion, Italie on sacheur. Compren-vous ?* (fr. incor. — *Jassy... on joue théâtre, revue a été autrefois, Rusia representé par un ours, Anglia un lion, Italie un chasseur. Comprends-vous ?) :* Iași... se joacă teatru, revistă a fost altădată. Rusia reprezentat prin un urs, Anglia un leu, Italie un vînător. Înțelegi dumneavoastră ?

5. *Ce sont les alliés, parfaitement !* (fr.) : Desigur, aliații !

6. *Et France... on femme an costum nasional fransez, avec un coq sur la tête, joué par on artiste roumain qu'on s'appelle...* (fr. incor. — *Et France... une femme en costume national français, avec un coq sur la tête, joué par un artiste roumain qu'on s'appelle...) :* Franța, un femeie în costum național francez, cu un cocoș deasupra cap, jucat de un artist romînesc, se numește...

7. *A, oui, Marianne* (fr.) : Ah, da, Mariana [n.n. — simbolul republicii în revoluția franceză din 1789].

8. *Non, mon commandant, on s'appelle Cinsky...* (fr. incor.) : Nu, domle comandant, pe ea se cheamă Cinsky.

9. *Bon, mais c'est Marianne...* (fr.) : Bine, dar e Mariana...

10. *Chez nous on s'appelle Cinsky...* (fr. incor.) : La noi ea se cheamă Cinsky...

11. *Oui, mais c'est notre Marianne...* (fr.) : Da, dar e Mariana noastră...

12. *Non, c'est roumain, on s'appelle Marioara* (fr. incor.) : Nu, e romîn, pe ea se cheamă Marioara...

13. *Je sais, je comprends, nom de Dieu, mais je vous dis que c'est Marianne...* (fr.) : Știu, pricep, la naiba, dar vă spun că e Mariana...

14. *Mon commandant, regardé à moi... Elle, on s'appelle Cin-sky... Marioara Cinsky... pas polonez, pas fransèz... rou-*

main... artiste roumain (fr. incor.) — *Mon commandant, regardez à moi... Elle s'appelle Cin-sky... Marioara Cinsky... pas polonais, pas français... roumain... artiste roumain*) : Domle comandant, priviți la mine. Pe ea se cheamă Cin-sky, Marioara Cinsky... nu polonez... nu franțuzesc... romîn... artist romîn.

15. *Mais oui, c'est entendu, c'est Marianne !* (fr.) : Bine, e limpede, e Mariana !

16. *Pourquoi* dracului, *ce n'est pas gentil...* (fr.) : De ce *dracului,* nu-i frumos...

17. *C'est vous... qui êtes idiots, puisque je vous dis que c'est Marianne...* (fr.) : Voi sînteți proști, dacă vă spun că e Mariana...

18. *Moi, là-bas* (fr. incor.) : Eu, acolo.

19. *Oui !... Marianne c'est la République !* (fr.) : Da, Mariana înseamnă Republica !

20. *Mon commandant, à votre santé ! Vive la France !* (fr. incor.) : Domle comandant, la sănătatea voastră ! Trăiască Franța !

21. *Je veux bien moi, vive la Roumanie ! À la vôtre, tas d'idiots !* (fr.) : [Sînt de aceeași părere], trăiască Romînia ! În sănătatea voastră, liotă de idioți !

22. *Mon commandant, parol d'honneur, on s'appelle Marioara... Quell interesse j'ai !...* (fr. incor. — *Mon commandant, parole d'honneur, on s'appelle Marioara. Quel intérêt j'ai !...*) : Domle comandant, pă onoarea mea, pe ea se cheamă Marioara... Ce interes eu am !...

(În ceea ce privește transcrierea cuvintelor și expresiilor străine, vezi Nota asupra ediției.)

P. 268 NIMIC NOU

Publicată pentru prima oară în R a m p a, VII (1924), nr. 1.971 (24 mai) ; inclusă în sumarul ediției *Nuvele,* [1924]. — Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. XLIX.

1. *hurie* : în religia musulmană, fecioară promisă de Mahomed credincioșilor în paradis.

P. 271 CEASUL

Publicată pentru prima oară în D i m i n e a ț a, XXI (1924), nr. 6.293 (19 mai) ; inclusă în sumarul ediției *Nuvele*, [1924].

Referiri critice :

— N. Sorin : Prefața ediției Gh. Brăescu — *Secretul* (p. 19).

P. 274 URLĂTORUL

Publicată pentru prima oară în D i m i n e a ț a, XXI (1924), nr. 6.313 (10 iunie).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LIX.

P. 279 UNDE STĂ NOROCUL

Publicată pentru prima oară în D i m i n e a ț a, XXI (1924), nr. 6.299 (26 mai) ; inclusă în sumarul ediției *Nuvele*, [1924].

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. XXXVIII.

1. *rîuri* : corectat după textul publicat în revistă. În ediție : *rouri*.

2. *ogărjat, ogîrjit* (reg.) : slab, pipernicit, sfrijit.

UN SCOS DIN PEPENI

Volumul a fost publicat la București (Editura Ancora), în [1926] *, cu următorul sumar : *Un scos din pepeni* ; *În retragere* ; *Cele trei elemente* ; *Cîinii de război* ; *Credința* ; *Eveni-*

* Îngrijitorii unor ediții postume din opera scriitorului fixează apariția volumului în 1925, repetînd greșeala strecurată în bibliografia lui E. Lovinescu din a sa *Istorie a literaturii romîne contemporane* (p. 327).

La 10 ianuarie 1926 U n i v e r s u l l i t e r a r popularizează aparițiile Editurii Ancora, amintind apoi volumul *Un scos din pepeni* „sub presă". Cartea este menționată printre altele și în articolul lui Octav Botez, *Anul literar 1926*, A d e v ă r u l l i t e r a r ș i a r t i s t i c, publicat la 9 ianuarie 1927.

Volumul este recenzat în presa literară după 29 mai 1926.

mentul zilei; Specialități; Aliații noștri; Provinciale; Gușă de porumbel; Secretul; La urlătoare; Primul pas; Nevinovatul; Amintiri; Căsnicia; Rațe cu repetiție; Ancheta; Mizerii ascunse; Regim; Carré de dame; Incorigibilul; Riglas Moara-Verde; De la manevre; Spre vecii vecilor; Împărțeală cazonă; La fîntînă; Forța publică; Valuta.

Volumul apare în perioada asiduei colaborări a lui Gh. Brăescu în paginile Rampei, cînd graba cu care scrie zecile de schițe și foiletoane — risipite în special în cadrul rubricii „Filmul meu" — îi influențează negativ calitatea creației.

Faptul este înregistrat de critica literară a vremii. Recenzarea volumului *Un scos din pepeni* consemnează unele elemente de degradare a creației lui Brăescu.

Este cert că scriitorul a fost conștient de acest lucru. Pregătind sumarul volumului *Un scos din pepeni,* el operează o selecție severă printre zecile de lucrări publicate în coloanele Rampei. Acestora le adaugă unele creații publicate inițial, între anii 1921—1923, în revistele Sburătorul literar, Adevărul literar și artistic, Spre ziuă și Cugetul romînesc.

Deși lipsit de unitate sub raportul realizării artistice, volumul cuprinde schițe remarcabile, semnificative pentru ansamblul operei lui Gh. Brăescu (*Un scos din pepeni, În retragere, Cele trei elemente, Cîinii de război, Credința, Gușă de porumbel, Rațe cu repetiție, Riglas Moara-Verde* ș.a.).

Pompiliu Constantinescu recenzează volumul în Viața literară, I (1926), nr. 15 (29 mai), raportînd valoarea noilor schițe umoristice la ansamblul creației lui Gh. Brăescu. Criticînd „condamnabila dărnicie cotidiană" a scriitorului în paginile Rampei, Pompiliu Constantinescu ajunge la concluzia că acesta „adaogă prin ultima colecție de schițe, mai curînd, deficitul cantitativ al grabei decît un progres peste realizările de pînă acum". Criticul ține totuși să atragă atenția că talentul prozatorului „nu este într-o fază de depresiune sau într-o sărăcire a inspirației". Cîteva însemnări critice din recenzia sa sînt edificatoare pentru noua fază a creației scriitorului (după părerea noastră ele sînt valabile în special pentru caracterizarea colaborărilor din Rampa și numai parțial pentru conținutul volumului *Un scos din pepeni*). Cităm :

„Graba mutilează arta, reducîndu-i dimensiunile, micşorîndu-i volumul, oferind astfel numai schema fugară a unui fond pe care răgazul l-ar fi exploatat rodnic. Domnul Brăescu a adoptat în ultimele sale opere *instantaneul umoristic*. Din conturul sufletesc al personajelor desprinde un moment rezumativ, îl condensează într-o schemă lineară, dar fără nuanţe ce ar amplifica intensitatea comicului, sau elimină trăsătura psihologică, înlocuind-o cu jocul de cuvinte *(Căsnicia)*, cînd nu caută să reproducă mecanizarea vieţii prin copia însăşi a realităţii *(La fîntînă, Spre vecii vecilor, Carré de dame, Regim, Provinciale)*; alteori se opreşte chiar la situaţia bufă exterioară *(Incorigibilul, Amintiri)*. Latura anecdotică se accentuează insinuant de data aceasta, cuceritoare prin dinamica concentrată a naraţiunii, dar simplificînd pînă la excludere comicul integrat de exerciţiul forţelor interioare mecanizate. În această fază de evoluţie, domnul Brăescu ne farmecă mai mult prin calitatea tehnică a artei sale scriitoriceşti — vioiciunea lapidară a dialogului condus magistral spre irumperea bruscă a poantei finale — dar ne statorniceşte regretul de a fi diminuat avar resursele sale de creaţiune comică."

După evidenţierea unor schiţe ca *Raţe cu repetiţie, Guşă de porumbel, La urlătoare, Ancheta, De la manevre*, socotite că „se ridică la semnificaţia unor tipuri psihologice reprezentative, anchilozate de tipicul profesional", Pompiliu Constantinescu sugerează scriitorului să-şi lărgească sfera creaţiei, urmînd să abordeze romanul şi comedia. Sfatul, rostit în alte prilejuri şi de E. Lovinescu, nu s-a dovedit de bun augur. Romanul *Moş Belea* şi piesa de teatru *Ministrul*, create imediat după apariţia volumului *Un scos din pepeni*, rămîn, alături de alte încercări de acelaşi gen, nesemnificative în ansamblul operei lui Gh. Brăescu.

Unele idei din recenzia lui Pompiliu Constantinescu — referitoare în special la vlăguirea creaţiei prozatorului prin suprasolicitarea scrisului său în coloanele R a m p e i — se întîlnesc şi în recenziile lui G. Baiculescu * şi A. Holban **.

---

* G. Baiculescu : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"*. A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, VII (1926), nr. 280 (13 iunie).

** A. Holban: *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"*. U n i v e r s u l l i t e r a r, XLII (1926), nr. 32 (8 august).

F. Aderca, colegul lui Brăescu în cenaclul S b u r ă t o r u l, şi în acelaşi timp bun amic al acestuia, publică o recenzie * asupra volumului *Un scos din pepeni,* aducînd în plus date interesante. După ce îşi exprimă indignarea că opera scriitorului este ţinută încă departe de marele public, F. Aderca face o clasificare a schiţelor din volum, încercînd să stabilească natura umorului acestuia. Din cele 29 de schiţe sînt identificate :

„— *Cinci* schiţe *narative* a căror valoare literară nu e băgată în seamă tocmai din pricina valorii aparente a schiţelor umoristice. De aci purcede filonul epic al scriitorului. [...]

— [...] *unsprezece* schiţe a căror valoare stă în comicul de situaţie.

Situaţiile sînt prinse din lumea cazonă în marea majoritate (8 din 11) [...] [caracterizîndu-se prin] sobrietatea scenelor, firescul dialogului şi totuşi extraordinarul lui specific.[...]

— *douăsprezece* schiţe al căror comic stă în caracterul personajelor : *Un scos din pepeni, Credinţa, Evenimentul zilei, Guşă de porumbel, Raţe cu repetiţie, Regim, Carré de dame, Forţa publică* dovedesc calitatea văzului şi auzului scriitorului, care în două replici *a creat* — viu să nu-l uiţi, puternic să te deştepte din somn, scăpărător să sugereze sensuri ale vieţii — personaje care umblă între pagini de hîrtie, cînd ele sînt *născute* personaje de teatru.

Caracterul dramatic al temperamentului lui Brăescu reiese şi din faptul că schiţele lui de caracter sînt totdeauna îmbogăţite de scene de un rar comic de situaţie..."

Din grupa lucrărilor *narative,* F. Aderca aminteşte schiţa *Primul pas.* Din categoria *umorului de situaţie* sînt menţionate schiţele *În retragere, Cele trei elemente, La urlătoare, Riglas Moara-Verde.*

P. 287 UN SCOS DIN PEPENI

Publicată pentru prima oară în S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1922), nr. 50 (8 decembrie) ; inclusă în sumarul ediţiilor *Un scos din pepeni,* [1926], şi *Schiţe alese* (1927).

Referiri critice :

---

* F. Aderca : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni".* S b u r ă t o r u l, IV (1926), nr. 4 (iunie).

— F. Aderca : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Bibliografie, nr. 903).

— A. Holban : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Bibliografie, nr. 904). Socotește schița ca cea mai valoroasă dintre toate celelalte lucrări tipărite în volumul cu același titlu, datorită psihologiei fin nuanțate.

— E. Lovinescu : *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, p. 324).

— L. Raicu : *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930). Analizează schița în comparație cu modelele caragialiene pentru a demonstra că, „fără a avea claritatea tipologică și deciziunea în caricatură a lui Mitică, Lache, Mache, micul burghez al lui Brăescu cîștigă totuși o bogăție de nuanțe omenești care-l aduc mai aproape de lumea reală și îl fac, prin aceasta, mai simpatic".

P. 290 ÎN RETRAGERE

Publicată în Sburătorul literar, I (1922), nr. 46 (10 noiembrie); inclusă în sumarul edițiilor *Un scos din pepeni*, [1926], și *Schițe alese* (1927).

Referiri critice :

— F. Aderca : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Bibliografie, nr. 903).

— A. Holban : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Bibliografie, nr. 904). Amintește lucrarea *La partie de billard* de Alphonse Daudet, pentru a demonstra cum același subiect poate fi tratat felurit.

— B. Elvin : *Un scriitor pe care nu trebuie să-l uităm* (vezi Bibliografie, nr. 929) și prefața ediției Gh. Brăescu — *Vine d-na și d-l general* (ediția a II-a, p. 14).

— N. Sorin : Prefața ediției Gh. Brăescu — *Secretul* (p. 20).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. XLV—XLVII.

P. 294 CELE TREI ELEMENTE

Publicată în cadrul ediției *Un scos din pepeni*, [1926].

Referiri critice :

— F. Aderca : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Bibliografie, nr. 903).

— B. Elvin : *Un scriitor pe care nu trebuie să-l uităm* (vezi Bibliografie, nr. 929) și prefața ediției Gh. Brăescu — *Vine d-na și d-l general* (ediția a II-a, pp. 12—13).

— N. Sorin : Prefața ediției Gh. Brăescu — *Secretul* (p. 16).

P. 299 CÎINII DE RĂZBOI

Publicată pentru prima oară în S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1921), nr. 2 (25 septembrie) ; inclusă în sumarul edițiilor *Un scos din pepeni*, [1926], și *Schițe alese* (1927)

Faptele de viață relatate în schița de față — una dintre cele mai valoroase creații ale scriitorului — par a fi de inspirație biografică. Cu aproape trei ani în urmă, Brăescu publicase în paginile revistei P r e g ă t i r e a un articol cu titlul *Cîinii de război*, în care explica rostul lor în cadrul armatei, persiflînd totodată indiferența unităților militare romînești în această privință. Cităm din articol :

„La noi, brigada cîinilor de război s-a înființat într-o noapte, în urma unui ordin telegrafic care în ajunul mobilizării se interesa de stadiul dresajului lor. S-au adunat în grabă toți cîinii fără stăpîn, mari, mici, tineri și bătrîni, și, a doua zi, cuști șindrilite, în stil elvețian, se înșirau la rînd în bătaia ochiului, purtînd pe frontispiciu, cu litere de-o șchioapă, nume răsunătoare : Glonț, Cartuș, Hector...

Geantă latină, domle !..."

Referiri critice :

— A. Holban : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Bibliografie, nr. 904).

— M. Sebastian : *Chestiunea Caragiale-Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 914).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. XXXVI, XLIII, LXXVI.

1. *furișați* : corectat după textul publicat în S b u r ă t o r u l l i t e r a r. În ediția de bază : *furioși*.

2. *Colonel Merișor* : vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 431, nota 18.

P. 307 CREDINȚA

Publicată în *Rampa*, VIII (1925), nr. 2.374 (25 septembrie) ; inclusă în sumarul edițiilor *Un scos din pepeni*, [1926], și *Schițe alese* (1927).

Referiri critice :

— F. Aderca : *Un scos din pepeni* (vezi Bibliografie, nr. 903).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, p. LIV.

1. *E pur si muove* (ital.) : Și totuși se mișcă. Cuvinte atribuite lui Galileo Galilei (1564—1642) cînd a fost obligat să-și abjure teoriile asupra rotației pămîntului în jurul soarelui.

2. *hojma* (reg.) : mereu, într-una, neîncetat.

3. *perje* (reg.) : prune.

4. *anțărț* (reg.) : acum doi ani.

P. 310 SPECIALITĂȚI

Publicată pentru prima oară în *Adevărul literar și artistic*, IV (1923), nr. 129 (13 mai) ; inclusă în sumarul ediției *Un scos din pepeni*, [1926].

Referiri critice :

— E. Lovinescu : *Istoria literaturii romîne contemporane* (vol. IV, pp. 315—316).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. XLIII—XLIV.

1. *cuarghel* (reg.) : varietate de brînză.

P. 314 PROVINCIALE

Publicată pentru prima oară în *Spre ziuă*, I (1923), nr. 3 (25 martie) ; inclusă în sumarul ediției *Un scos din pepeni*, [1926].

Din investigațiile întreprinse pentru a depista corespondența dintre opera și viața scriitorului, aflăm că numele unora din personajele schiței sînt nume de persoane reale din orașul Calafat, reședința regimentului din care a făcut parte multă vreme Brăescu.

Referiri critice :

— Pompiliu Constantinescu : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Notele ediției de față, pp. 470—471).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, p. LIX.

P. 317 GUȘĂ DE PORUMBEL

Publicată pentru prima oară în R a m p a, VIII (1924), nr. 2.089 (12 octombrie), în cadrul rubricii „Filmul meu" ; inclusă în sumarul ediției *Un scos din pepeni,* [1926].

Referiri critice :

— Pompiliu Constantinescu : *Un scos din pepeni* (vezi Notele ediției de față, p. 471).

— F. Aderca : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Notele ediției de față, p. 472).

— N. Sorin : Prefața ediției Gh. Brăescu — *Secretul* (pp. 17—18).

— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, p. XLIII.

1. *șantiuri* — franțuzism derivat de la numele propriu Chantilly — localitate unde a funcționat o școală de ofițeri de elită. In dicționare cuvîntul nu este atestat, dar din anchetele personale întreprinse printre ofițerii bătrîni reiese că este vorba de *cizme de lac.*

P. 319 SECRETUL

Publicată pentru prima oară în R a m p a, VIII (1925), nr. 2.414 (12 noiembrie) ; inclusă în sumarul ediției *Un scos din pepeni,* [1926].

Referiri critice :

— B. Elvin : *Un scriitor pe care nu trebuie să-l uităm* (vezi Bibliografie, nr. 929).

P. 322 LA URLĂTOARE

Publicată pentru prima oară în A d e v ă r u l l i t e r a r ș i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 130 (20 mai) ; retipărită în R e v i s t a v r e m i i p o l i t i c e, l i t e r a r e, e c o n o m i c e, III (1923), nr. 9 (27 mai), cu următoarea notă, semnată de Camil Petrescu :

„Reproducem mai jos, în întregime, din A d e v ă r u l l i t e r a r o schiţă a maiorului Gh. Brăescu, pentru calităţile ei de preciziune, stilistică, observaţie ascuţită şi umor firesc. Însuşiri care caracterizează de altminteri întreaga operă a acestui delicios umorist" *(Un umorist : Gh. Brăescu).*

Inclusă în sumarul ediţiei *Un scos din pepeni,* [1926].

Referiri critice :

— Pompiliu Constantinescu : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 471).

— F. Aderca : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 472).

P. 324 RAŢE CU REPETIŢIE

Publicată pentru prima oară în R a m p a, VIII (1924), nr. 2.068 (18 septembrie) ; reprodusă în V i a ţ a l i t e r a r ă, I (1926), nr. 15 (29 mai), şi B a n a t u l, I (1926), nr. 5 (mai) ; inclusă în sumarul ediţiilor *Un scos din pepeni,* [1926], şi *Schiţe alese* (1927).

Referiri critice :

— Pompiliu Constantinescu : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Bibliografie, nr. 900). Evidenţiază schiţa printre cele mai bune lucrări ale lui Gh. Brăescu, în care se recunoaşte vigoarea scriitorului de la începutul creaţiei sale în reliefarea deformaţiilor comice ale unor profesiuni.

— G. Baiculescu : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Bibliografie, nr. 902).

— F. Aderca : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 472).

— N. Sorin : Prefaţa ediţiei Gh. Brăescu — *Secretul* (pp. 21—22).

1. *lampas :* bandă de stofă colorată aplicată de-a lungul cusăturilor laterale ale pantalonilor ofiţereşti.

2. *Le bon con fon bo ami* (deformarea expresiei fr. : *les bons comptes font les bons amis) :* Socotelile corecte întreţin legături prieteneşti.

3. v a r. : *Aăă* (1924).

4. v a r. : *arănit* (1924).

5. v a r. : *Nici să le tăiaţi, că e păcat*... Fac nişte ouă cît pumnu... (1924).

P. 330 ANCHETA

Publicată pentru prima oară în S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1922), nr. 38 (3 iunie) ; inclusă în sumarul ediţiei *Un scos din pepeni,* [1926].

Referiri critice :

— Pompiliu Constantinescu : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 471).

P. 335 MIZERII ASCUNSE

Publicată pentru prima oară în R a m p a, VIII (1926), nr. 2.419 (18 noiembrie) ; inclusă în sumarul ediţiei *Un scos din pepeni,* [1926].

Referiri critice :

— B. Elvin : Prefaţa ediţiei Gh. Brăescu — *Vine d-na şi d-l general* (ediţia a II-a, pp. 15—16).

P. 338 CARRÉ DE DAME

Publicată pentru prima oară în R a m p a, VIII (1925), nr. 2.351 (29 august) ; inclusă în sumarul ediţiei *Un scos din pepeni,* [1926].

Referiri critice :

— Pompiliu Constantinescu : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 470).

— F. Aderca : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 472).

1. *Păsăroi* : adăugat după textul publicat în revistă.

2. *Pentru că jos e numai opt lei şi trebuie să fie zece. Noi am pus, prin urmare, vii cu doi lei* (idem).

P. 343 INCORIGIBILUL

Publicată pentru prima oară în *Rampa*, VIII (1925), nr. 2.344 (21 august); inclusă în sumarul ediției *Un scos din pepeni*, [1926].

Referiri critice:

— Pompiliu Constantinescu: *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 471).

1. *Tomescu și Munteanu:* numele unor hoți, vestiți la vremea respectivă prin făptuirea unor repetate nelegiuiri.

P. 346 DE LA MANEVRE

Publicată pentru prima oară în *Rampa*, VIII (1926), nr. 2.381 (3 octombrie); inclusă în sumarul ediției *Un scos din pepeni*, [1926].

Referiri critice:

— Pompiliu Constantinescu: *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 471).

1. *Quand le gendarme rit...* (fr.): Începutul zicalei franceze: „Cînd un jandarm rîde, rîd toți jandarmii din jandarmerie".
2. *caz:* în textul ediției de bază: *haz* (sic !).
3. *plac:* corectat după textul publicat în revistă. În ediția de bază: *place* (sic !).

P. 349 SPRE VECII VECILOR

Publicată pentru prima oară în *Rampa*, VIII (1924), nr. 2.113 (9 noiembrie), în cadrul rubricii „Filmul meu"; inclusă în sumarul ediției *Un scos din pepeni*, [1926].

Referiri critice:

— Pompiliu Constantinescu: *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Notele ediției de față, vol. I, p. 470).

1. *năselniță:* targă de proporții reduse; de la *năsălie:* targă, pat pe care se așază mortul pentru a fi transportat la biserică, cimitir.

P. 351 ÎMPĂRŢEALĂ CAZONĂ

Publicată pentru prima oară în Rampa, VIII (1925), nr. 2.356 (4 septembrie) ; inclusă în sumarul ediţiei *Un scos din pepeni*, [1926].

— Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. XXXVI.

1. *Plutonierul Bucurel* : numele personajului este întîlnit şi în schiţa *Doi vulpoi* (vezi vol. I al ediţiei de faţă, pp. 127—132).

P. 354 LA FÎNTÎNĂ

Publicată pentru prima oară în Rampa, VIII (1925), nr. 2.436 (7 decembrie), alături de alte momente, anecdote, grupate toate sub titlul *Urlătoarea* ; inclusă în sumarul ediţiei *Un scos din pepeni*, [1926].

Referiri critice :

— Pompiliu Constantinescu : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 470).

— G. Baiculescu : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Bibliografie, nr. 902).

— Vezi şi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. LVI.

1. *a rosti* (reg.) : a rostui.

P. 356 FORŢA PUBLICĂ

Publicată pentru prima oară în Rampa, VIII (1924), nr. 2.066 (15 septembrie), în cadrul rubricii „Filmul meu" ; inclusă în sumarul ediţiei *Un scos din pepeni*, [1926].

Referiri critice :

— G. Baiculescu : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Bibliografie, nr. 902).

— F. Aderca : *Gh. Brăescu — „Un scos din pepeni"* (vezi Bibliografie, nr. 903). Citām din analiza schiţei, menită, în intenţiile recenzentului, să demonstreze, în special, virtuţile dramaturgice ale scriitorului :

„Comicul — scrie recenzentul — stă, evident, în situaţia cîtorva trecători care nu izbutesc să se înţeleagă. Şi nu se

înţeleg pentru că fiecare vorbeşte dintr-o lume cu totul deosebită de a celuilalt — fiecare, deci, reprezintă *o altă psihologie*. O caracterizare falsă a personajelor ar fi anulat fără îndoială comicul situaţiei, iar situaţia n-ar fi fost comică fără această diversitate de caractere. Domnul gras e bonom şi nu poate, firesc, să fie altfel: «Lasă-l... lasă-l, domle!» Cucoana «cu bride» este — cine nu bagă de seamă? — o cititoare sentimentală şi cu elanuri generoase de romane senzaţionale: «Lasă omu, *brigandule!*» «Domnul slab», înrăit probabil de vreo boală de ficat sau de adversitatea soartei, care de obicei persecută pe cei slabi, creîndu-le o psihologie canină, are riposta necesar contrarie: «du-l, mă, nu fi mămăligă!» Iar un «domn bine» care a fost în Germania şi urăşte barbaria — «Nu trebuie să înjuraţi lumea!» — îşi schimbă părerea — nu e de la noi? — cînd este insultat în mărefia personală, adică i se cere, ca în Germania, să «circule», şi, în dispreţul lui, furios, uită chiar şi gramatica: «Eu? Bătu-te-ar Dumnezeu de idiot! Are dreptate lumea să te-njure. Înjuraţi-l, domle!»

Singurii care vorbesc acelaşi limbaj, adică au aceeaşi psihologie, şi deci nu sînt comici unul faţă de celălalt, sînt gardistul («hai la poliţie, că scot livolverul») şi individul («ia mîna din gît, că bag cuţitu-n tine!»). În această neînsemnată schiţă a lui Gh. Brăescu e toată Romînia."

Concluzia analizei de mai sus, deşi exagerată sub raportul semnificaţiei sociale atribuite respectivei schiţe, cuprinde mult adevăr. Într-un spaţiu extrem de restrîns se defineşte tipologia unor personaje recrutate din variate straturi sociale. În unele cazuri, conturul lor capătă relief numai prin cîteva replici.

1. *bridă:* gaică prin care se petrece cordonul sau cu care se încheie o copcă.

P. 358 VALUTA

Publicată pentru prima oară în R a m p a, VIII (1925), nr. 2.424 (23 noiembrie), în cadrul rubricii „Filmul meu"; inclusă în sumarul ediţiei *Un scos din pepeni*, [1926].

1. *Du şpic ingliş ?* (engl. incor. — *Do[you] speak English ?)*: Vorbiţi engleza ?

2. *Du no şpic ingliş ?* (engl. incor. — *Do [you] not speak English ? :* Nu vorbiţi engleza ?

3. *Tems is monei* (engl. incor. — *Times is money) :* timpul este bani.

ALTE SCHIŢE VESELE

Volumul a fost publicat la Bucureşti (Editura Adevărul), în [1928] *, „Biblioteca Dimineaţa", nr. 86, cu următorul sumar: *Auzi, Petrică ?*; *Resemnare*; *Naşul naşului*; *Ave Maria*; *„La ursul de aur"*; *„Geantă latină"*; *Din fugă*; *Anonimă*; *Mica publicitate*; *Liderul*; *Destinul*; *1 april*; *Blana*; *Unde dai şi unde crapă*; *Vilegiatură*; *Consultaţie.*

Schiţele au apărut iniţial în Rampa şi Dimineaţa, în perioada 1924—1926. Cu excepţia cîtorva schiţe care amintesc vigoarea umoristului din primii ani ai creaţiei sale, marea majoritate a lucrărilor cuprinse în sumar poartă pecetea grabei şi superficialităţii, anecdotica trecînd pe primul plan.

Faptul că o parte din schiţele cuprinse în acest volum şi publicate în periodice cu ani în urmă nu au fost selectate de autor cu prilejul tipăririi volumului *Un scos din pepeni,* [1926], ne face să credem că acesta a fost conştient de insuficienta lor realizare.

Volumul nu a avut aproape nici un ecou în critica literară. Dimineaţa publică o recenzie, nesemnificativă, sub raportul cercetării critice, semnată de „F. Lohr", la 1 martie 1928.

P. 363 „GEANTĂ LATINĂ"

Publicată pentru prima oară în Rampa, VIII (1925), nr. 2.333 (7 august); inclusă în sumarul ediţiei *Alte schiţe vesele,* [1928].

* Apariţia volumului este anunţată la 5 februarie 1928 de revista Adevărul literar şi artistic, care publică lista titlurilor apărute în „Biblioteca Dimineaţa".

1. *Verdun și Chemin-des-Dames:* locuri istorice unde s-au desfășurat lupte memorabile între francezi și germani în războiul din 1914—1918.

2. *Mon commandan, rumen, egal, franse, servis, servis* (fr. incor. — *Mon commandant, roumain, égal, françois service, service):* Domle comandant, romîn egal, francez, servici, servici.

3. *Bon, j'ai compris. Ça va bien* (fr.) : Bine, am înțeles. E în ordine.

4. *Siolman apres servis... non avan... ven... dam... maca...* (fr. incor. — *Seulement après service... non avant... vin... dames... maca...):* Numai după servici... nu înainte... vin... femei... maca... [n.n. — joc de cărți].

5. *Moa ven Paris, toa ven Biucarest* (fr. incor. — *Moi viens Paris, toi viens Bucarest):* Eu vine Paris, tu vine București.

6. *Mon comandan... moa etra...* șmecher, *j'anvoaion ordonans regar a vu* (fr. incor. — *Mon commandant... moi être* „șmecher", *j'envoyons l'ordonnance regarder à vous):* Domle comandant, eu a fi „șmecher" trimiteam ordonanța privești la dumneavoastră.

7. *c'est comme moi, alors* (fr.) : la fel ca mine, așadar.

(În ceea ce privește transcrierea cuvintelor și expresiilor străine, vezi Nota asupra ediției.)

P. 366 LIDERUL

Publicată prima oară în D i m i n e a ț a, XXII (1926), nr. 7.050 (15 iulie) ; inclusă în sumarul ediției *Alte schițe vesele,* [1928].

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. LIII, LXIII, LXVII.

P. 370 UNDE DAI ȘI UNDE CRAPĂ

Publicată prima oară în D i m i n e a ț a, XI [IX] (1926), nr. 2.617 (19 iulie) ; inclusă în sumarul ediției *Alte schițe vesele,* [1928].

1. *calamandros* (reg.) : harababură.

LA CLUBUL DECAVAȚILOR

Volumul a fost publicat în București (Editura Cartea Romînească), în 1929, cu următorul sumar: *La clubul decavaților; În cantonament; Scheci; Sfîntul Vasile; În clasa doua; La gura sobei; Din viața lor; Cojocul; Glorie și decadență; Poveste de Crăciun; Poveste fără sfîrșit; Interviu-expres; Străinii; Calicul; Epicurianul; Fetița; Acuzata; Cadoul; Căința; Cînd nu-i să fie; Pocăința; Ce rămîne; Sfîntul Dumitru.*

Schițele au apărut inițial în Rampa, Dimineața, Sburătorul (serie nouă), Realitatea ilustrată, Adevărul literar și artistic în intervalul 1926—1929.

Volumul a reținut atenția criticului P. Panaitescu-Perpessicius (vezi Bibliografie, nr. 915), din a cărui cronică reproducem următoarele fragmente:

„Dacă satira d-lui George Brăescu o fi sau nu, precum afirmă d-l E. Lovinescu în a sa *Istorie a literaturii romîne contemporane,* o formă evoluată, așa obiectivă cum o află criticul nostru, față de satira subiectivă a lui Caragiale, iată ce nu este neapărat de actualitate astăzi. Dar că registrul acestei satire s-a dovedit de o impunătoare complexitate prin motivele de inspirație cîte a cules din lumea militară, rustică și de burghezime orășenească, precum prea bine detailează d-l E. Lovinescu, iată ce nu trebuie uitat nici o clipă, iată ce vine mai curînd și aproape pe nesimțite în minte cînd te afli în fața unui nou volum al d-lui George Brăescu. E și cazul acestei ultime culegeri de schițe umoristice, în care se întretaie reflexe din toate straturile societății, cîte au alcătuit substanța epică a atîtor volume, de la *Vine doamna și domnul general* și *Maiorul Boțan* pînă la *Schițe vesele* și *Moș Belea.*

[...] Desigur, în ultimă analiză, teoria lui Bergson, după care, mai aparent sau mai disimulat, principiul comicului poate fi redus, în oricare din varietățile lui, la un «element mecanic placat pe viu», teoria aceasta poate fi verificată și în opera d-lui George Brăescu, sau, pentru ca să fim în subiect, și în textul celor trei schițe amintite mai sus [n.n. — *În cantonament, Poveste fără sfîrșit, Cadoul*]. Ceea ce nu smulge totuși, fiecăreia din ele, timbrul ei particular: violent comic de

situație în pățania ofițerului în cantonament, comic altoit pe multă umanitate în litania văduvei de război și comic deviat în farsă absurdă și simbolică în sancțiunea lui Nae Firulescu zis Bulamac. Psihologii rîsului vor afla întotdeauna în opera așa de bogată a d-lui George Brăescu nenumărate cazuri, specii, varietăți și nuanțe de comic proprii pentru fiecare teorie, știut fiind că toate teoriile, și cele morale, și cele intelectualiste, nu sînt decît fragmente din marele mister al rîsului, al comicului.

Aminteam la începutul acestor rînduri de distincția pe care d-l E. Lovinescu o stabilește între satira lui Caragiale și a d-lui George Brăescu. Dacă nu poate fi vorba de o recunoaștere totală a acestei distincții (ceea ce nu e totuna cu admiterea consecințelor ei), trebuie, totuși, să recunoaștem că *La clubul decavaților* aduce, sub raportul acesta al obiectivității satirice, un maximum.

Personal, aveam impresia, pe care singură cercetarea amănunțită a volumelor anterioare ar putea-o valida, că satira d-lui Brăescu n-a fost ferită în trecut de anumite infiltrațiuni subiective. Ne amintim chiar să fi consemnat, incidental, aceste anexe de natură interpretativă sau morală. *La clubul decavaților* bate, însă, un record. Dacă nu ne-ar fi frică de trădarea cuvintelor, am spune că schițele acestui volum sînt niște veritabile stenograme comice. Atît de firesc și perfect e dialogul, atît de cursivă și concentrată notația, atît de sesizantă, grație tocmai acestei sobrietăți, umanitatea din planșele d-lui Brăescu. Dacă mai era nevoie de o dovadă pentru măiestria pe care o atinge uneori d-l G. Brăescu, schițele acestea, de o așa de simultană și reflexă repercusiune comică, o aduce din belșug.

Dacă astfel de recorduri sînt, acum, sau nu, pe scara valorilor comice, superioare celor ale lui Caragiale, iată ce ni se pare dificil de hotărît. Sîntem mai curînd la două latitudini diferite. Pentru ce trebuie să fie una mai presus de cealaltă, cum socotește d-l E. Lovinescu, nu prea vedem. Fapt este că ne aflăm în aceeași emisferă a comicului, și aceasta spune totul. Altminteri, ar însemna să comparăm, să ierarhizăm și să supraevaluăm ironia atică a lui Anatole France sau rictusul obiectiv al lui Cehov față de verva satirică a lui Rabelais. Cînd fiecare în parte își are farmecul autonom și toate se întîlnesc sub aceeași cupolă comică."

Publicată pentru prima oară în R e a l i t a t e a i l u s t r a t ă, III (1929), nr. 312—313 (12—19 ianuarie) ; inclusă în sumarul ediţiei *La clubul decavaţilor* (1929).

Referiri critice :

— Perpessicius : *Gh. Brăescu — „La clubul decavaţilor"* (vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 484).

1. *Joşka Kammerdiener de mese conte* (germ. — fr. incor. : *Joşka, Kammerdiener de monsieur conte)* : Joşka, cameristul lui domnul conte.

2. *Anşante* (transcrierea fonetică a fr. *enchanté)* : încîntat.

3. *Fu pas manje ?* (fr. incor. — *Vous pas manger ?)* : Dumneafoastră nu a mînca ?

4. *Pas, non, oui* (fr.) : Nu, nu, da.

5. *Tessék* (magh.) : Poftim.

6. *Igen, igen* (magh.) : Da, da.

7. În textul ediţiei de bază : *am umplut pămîntul.*

8. *Oben...* aufstehen (germ.)... *toi mal être* (fr.) : Sus... ridicaţi-l... tu rău a fi.

9. *Non, moi* plecam... *bot a moi* ude (fr. incor. — *Non, moi* plecam... *bottes à moi* ude) : Nu, eu plecam, cizme la mine ude.

10. *Vu pa te prandr ?* (fr. incor. — *Vous pas thé prendre ?)* : Dumneavoastră a lua nu ceai ?

11. *Je... non* (fr.) : Mine... nu.

12. *Café* (fr.) : Cafea.

13. *Nih* (germ. incor. — *Nicht)* : Nu.

14. *Aber bitte nur...* (germ.) : Vă rog însă...

15. *Pa* (transcrierea fonetică a negaţiei fr. *pas)* : Nu.

16. *Vizite şato ?* (fr. incor. — *Visitez château ?)* : Vizitaţi castel ?

(În ceea ce priveşte transcrierea cuvintelor şi expresiilor străine, vezi Nota asupra ediţiei.)

17. v a r. : *Mulţumesc, aveam de gînd să te pedepsesc cu patru zile de arest, dar te-am iertat. Să nu-mi mai faci astfel de figuri...* (R e a l i t a t e a i l u s t r a t ă, 1929.)

Publicată pentru prima oară în Rampa, IX (1926), nr. 2.456 (4 ianuarie); inclusă în sumarul ediției *La clubul decavaților* (1929).

În ediția noastră se modifică textul tipărit anterior după însemnările autografe ale scriitorului, găsite pe un exemplar tipărit.

1. În ediția 1929 : *O să trăiești, să ne vezi.*

2. Idem : *Băiete, e cineva? Dă un pelin birjarului.*

3. Idem : *Proaspăt, acum l-am scos.*

4. Idem : *Domnul Iordache Nicolaescu, consilier la primărie.*

5. Idem : *vice.*

6. Idem : — *Bravo, la mai mare!... De cînd?*

— *O, de mult.*

— *Pardon, zău, iartă-mă, n-am știut.*

— *Nu face nimic.*

— *Bei un pahar?... Băiete, mai dă un litru. Taie și un mizilic.*

— *Ce poftiți?*

— *Cîrnați ai?*

— *Este.*

— *Cu usturoi?*

— *Fără usturoi se poate?*

— *Așa, bun, bravo! Minte-i nițel pe cărbuni, să sfîrîie. Uite și Costache.*

7. *(Primarul recomandă pe cei de față)*: adăugat după corectările autografe ale scriitorului.

8. În ediția 1929 : *slănină.*

9. Idem : *cafele cenușii.*

10. Idem : *și.*

11. Idem : *...pînă seara.*

12. Idem : *...cu capul aprins.*

13. Idem : *respingîndu-se ca doi poli magnetizați.*

14. Idem : dumnezeii mă-si. *Sîngele mi-l dau pentru el.*

15. Idem : *eu pe d'stră...*

16. Idem : *Bine, domnilor, se poate să faceți una ca asta?*
17. Idem : *Hai să ne sculăm.*
18. Idem : *...vorbesc* englezește, *franțuzește...*

P. 392 ÎN CLASA A DOUA

Publicată pentru prima oară în Dimineața, XXV (1929), nr. 7.958 (7 februarie) ; inclusă în sumarul ediției *La clubul decavaților* (1929).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LIX.

P. 395 COJOCUL

Publicată pentru prima oară în Realitatea ilustrată, II (1928), nr. 24 (30 iunie) ; inclusă în sumarul ediției *La clubul decavaților* (1929).

Citită împreună cu schița *Poveste de Crăciun* la posturile noastre de radio în decembrie 1947. Menționăm acest fapt, întrucît, din datele de care dispunem, a fost ultima luare de contact a scriitorului cu publicul.

În antologie reproducem textul ediției de bază, corectîndu-l după ultima variantă folosită de autor cu prilejul lecturării amintite.

1. În ediția 1929 : *pe cînd tînăra* scoase la iveală sînii mărunți și provocători.

2. Idem : *pardesiu* kaki.

3. Idem : *Maiorul ieși din cojoc, ca un pui din găoace,* și, luîndu-și sabia din rețea, se strecură afară ca un tîlhar, lăsîndu-i să doarmă.

P. 399 POVESTE FĂRĂ SFÎRȘIT

Publicată pentru prima oară în Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 1 (1 ianuarie) ; inclusă în sumarul ediției *La clubul decavaților* (1929).

Referiri critice :

— Perpessicius : *Gh. Brăescu — „La clubul decavaților"* (vezi Notele ediției de față, voi. I, p. 484).

— L. Raicu : *Comicul în opera lui Gh. Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 930).

1. *A trage sorțul :* a fi recrutat în armată.

P. 403 INTERVIU-EXPRES

Publicată în cadrul ediției *La clubul decavaților* (1929). (Negăsită încă în periodice.)

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LXII.

1. *cînd ;* în textul ediției de bază : *cît.*

2. *ai tăiat gardianul :* deformare a expresiei „a tăia nodul gordian".

P. 406 EPICURIANUL

Publicată pentru prima oară în Realitatea ilustrată, II (1928), nr. 29 (4 august) ; inclusă în sumarul ediției *La clubul decavaților* (1929).

P. 409 POCĂINȚA

Publicată pentru prima oară în Sburătorul, IV (1927), nr. 11—12 (mai-iunie) ; inclusă în sumarul ediției *La clubul decavaților* (1929).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. LVI—LVII.

1. *lubidragi, lobidragi* (reg.) : condurul-doamnei, plantă agățătoare erbacee.

Publicată pentru prima oară în Adevărul literar şi artistic, IX (1929), nr. 465 (3 noiembrie); inclusă în sumarul ediţiei *La clubul decavaţilor* (1929).

1. *Ca un glob de aur luna strălucea / Şi pe-o vale verde oştile dormea* (D. Bolintineanu: *Cea de pe urmă noapte a lui Mihai cel Mare).*

2. *Aht* (rar): oftat, suspin.

CUPRINSUL

DOI VULPOI

SCHIȚE UMORISTICE

SCHIȚE VESELE

NUVELE

UN SCOS DIN PEPENI

ALTE SCHIȚE VESELE

LA CLUBUL DECAVAȚILOR

Redactor responsabil : Şerb Ioan.
Tehnoredactor : Cantemir Mina.

Dat la cules 21 08.1962. Bun de tipar 08.12.1962. Apărut 1962. Tiraj 15.215 ex. Broşate 13.100 ex. 1/1 legate 2115 ex. Hîrtie semivelină satinată de 65 g/m². Format 540×040/16. Coli ed. 25,88. Coli tipar 36,5. Planşe 1 tipo. A. nr.0560/1962. C.Z. pentru bibliotecile mari 8R C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—O.

Tiparul executat sub comanda nr. 20 904 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — R.P.R.